

50 éves a Magyar Orvostörténelmi Társaság (1966–2016)

Összeállította: Kapronczay Károly

Az összeállításban közreműködött: Kapronczay Katalin

Sajtó alá rendezte: Gazda István

Szakszerkesztő: Bodorné Sipos Ágnes

A szerkesztés a Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézetben készült

I. rész: Előttörténet: az orvostörténeti közélet a XX. század első felében

II. rész: Az orvostörténeti közélet (1945–1966)

III. rész: A Társaság történetéből

**Magyar Orvostörténelmi Társaság
Budapest, 2016**

**Az összeállítás elkészítését támogatta:
a Magyar Tudományos Akadémia**

TARTALOM

I. rész

ELŐTÖRTÉNET: AZ ORVOSTÖRTÉNETI KÖZÉLET A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Az orvostörténeti múzeum

A Budapesti Kir. Orvosegylet orvostörténeti múzeumi bizottságának megalakulása (1904. december 3.) (*Kapronczay Károly*)

Az Orvosegylet orvostörténeti múzeumának megnyitása (1909. augusztus 14.)

Kísérlet egy egységes magyar orvostörténeti múzeum és könyvtár megszervezésére (1918)

A két világháború közötti évtizedek

A Német Orvos- és Természettudományi Társaság Kongresszusa Budapesten (1929)

Két kortárs az orvostörténet helyzetéről

Bálint Nagy István: Orvostörténetünk mai állapota (1931)

Diósadi Elekes György: Teendők a magyar orvostörténelmi tudomány érdekében (1938)

Az Orvosegyesülethez kötődő orvostörténészek a II. világháborúig

(Összeállította: *Gazda István és Kapronczay Károly*)

Pataki Jenő (*Perjámosi Sándor*)

Magyary-Kossa Gyula (*Karasszon Dénes, Pákozdy Katalin*)

Id. Nékám Lajos (*Szállási Árpád*)

Győry Tibor (*Schultheisz Emil, Szállási Árpád, Korbuly György, Molnár László*)

Ernyey József (*V. Molnár László*)

Daday András (*Zábó András*)

Herczeg Árpád (*Kapronczay Károly*)

Bálint Nagy István (*Szállási Árpád*)

Mayer Ferenc Kolos (*Kapronczay Károly*)

Puder Sándor (*Szállási Árpád*)

Diósadi Elekes György (*Szállási Árpád*)

II. rész

AZ ORVOSTÖRTÉNETI KÖZÉLET (1945–1966)

Az orvostörténeti társasági élet a MOT megalakulásáig, 1966-ig

Az Orvosok Szabad Szakszervezete

A könyvtáron belül szerveződött orvostörténeti kör

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport megalakításának időszerűsége

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport ügye

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport hivatalos megalakulása (1958)

A századik tudományos előadás az Orvostörténeti Könyvtárban (Teljes bibliográfia)

Az első magyarországi orvostörténeti kongresszus (Sárvár–Szombathely, 1958)

A második magyarországi orvostörténeti vándorgyűlés (Debrecen–Sárospatak, 1959)

Apáthy István ankét (1962)

Magyar orvostörténeti nagygyűlés Pécsen (1962)

Az orvostörténeti előadásokról

Kapcsolat a nyugati országok orvostörténeti szervezeteivel

A társasági élet iratanyagából

Horváth Mihály levele Palla Ákosnak

Palla Ákos levele Horváth Mihálynak

Palla Ákos levele Bencze Józsefhez

Valeriu Bologa professzor levele Palla Ákosnak

Az Orvostörténeti Szakcsoport (Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport) megalakulása és elnöksége

Az első magyarországi orvostörténeti kongresszus (1958) – Bencze József beszámolója

Az 1960. évi Orvostörténeti Kongresszus összefoglaló értékelése Farkas Károlytól
Jelentés az 1962. október 5. és 7. között megtartott Orvostörténeti Nagygyűlésről
Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport története és névjegyzéke

A könyvtár sorsa 1947-től kezdődően

A feloszlott intézmények gyűjteményei
A budai irgalmas rend államosítása
Az orvostörténeti könyvtár első otthona
1951 májusában megalakul az Országos Orvostörténeti Könyvtár
A könyvtár első vezetője: Palla Ákos
Az Országos Orvostörténeti Könyvtár megnyílik a kutatók előtt (1952)
Az Országos Orvostörténeti Könyvtár új épületbe költözik
Elképzelések az Országos Orvostörténeti Könyvtár jövőjéről
A Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárával való egyesítés terve
Az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak az Országos Orvostudományi Könyvtárral és Dokumentációs Központtal való egyesítésére vonatkozó terv
Az Országos Orvostörténeti Könyvtár nemzetközi kapcsolatairól
A magyar-szovjet kapcsolatok
Kapcsolatok az NDK tudósaival
Kapcsolatok más országok egyetemeivel
A múzeum és a könyvtár egyesítése (1968)

A könyvtári élet iratanyagából

Palla Ákos levele Bartha Ferenc minisztériumi osztályvezetőnek
Híryanag az MTI számára
Jelentés az Országos Orvostörténeti Könyvtár helyzetének megvizsgálásáról
Feljegyzés az Országos Orvostörténeti Könyvtár részére a II. ker. Tanács által felajánlott épületről
Feljegyzés Kardos Ernő részére
Feljegyzés Dubovitz Dénes részére
Feljegyzés Benedek Jenő részére
A Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának felállítása
A Népművelési Minisztérium levele Palla Ákosnak

Engedélykérés tudományos előadások megtartására

A Művelődési Minisztérium az Egészségügyi Minisztériumnak az Orvostörténeti Könyvtár önállóságáról

Adalékok az Országos Orvostörténeti Könyvtár 10 éves fejlődéséhez

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményeiről (1955–1965)

(Kapronczay Katalin)

A szerkesztőségi élet iratanyagából

Az Orvostörténeti Könyvtár gondozásában közreadott Közleményekkel kapcsolatos iratok

Elekes György levele Palla Ákosnak

Palla Ákos válaszlevele Elekes Györgynek

Meghívó az első, 1955. október 24-i szerkesztőbizottsági ülésre

Jegyzőkönyv a második szerkesztőbizottsági ülésről (1955. október 27.)

Vadász Gyula levele Palla Ákosnak

A szerkesztőbizottság 1958-as megalakításáról

Palla Ákos levele Simonovits István miniszterhelyettesnek

Simonovits István válaszlevele

A Közlemények szerkesztőbizottsága új tagjainak felkéréséről

Palla Ákos levele Bencze Józsefnek

Alföldy Zoltán, ETT elnök levele Palla Ákoshoz

A Szerkesztőbizottság válaszlevele az ETT elnökségéhez

A múzeum

Az Orvostörténeti Múzeumi Bizottság megalakulása (1952)

A könyvtár és múzeum egyesítésének terve

Az Orvostörténeti Múzeum gyarapodása

Döntés: az Országos Orvostörténeti Múzeum önálló intézmény marad

Az 1958-as tárcaközi megbeszélésről

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum megnyitása (1964)

A múzeumi élet iratanyagából

A Múzeum berendezésének tervéről

Jegyzőkönyv a „Simmelweis Orvostörténeti Ház” Bizottságának 1963. június 1-jén tartott üléséről

Fekete Sándor igazgatói kinevezéséről

Palla Ákos levele Spielmann Józsefnek

Az MTA orvostörténeti bizottsága

Megtervezik az MTA Orvostörténeti Bizottságát (1952–1953)

A Bizottság újjászervezése (1955)

Az MTA Orvostörténeti Bizottsága 1958-as megszervezéséről és működésének kezdeti éveiről

Az Orvostörténeti Bizottság újjáválasztása (1962)

Az MTA bizottságának szerepe az orvostörténeti oktatás megszervezésében

A bizottság iratanyagából (1953–1960)

Hahn Géza levele Palla Ákosnak

Palla Ákos válasza

A Tudománytörténeti Főbizottság körlevele

Jegyzőkönyv az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1958-as üléséről

Jegyzőkönyv az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1959. jún. 11-én tartott üléséről – tárgya az orvostörténelem kötelező egyetemi oktatásának ügye

Jegyzőkönyv az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1959. október 30-án megtartott üléséről – fő témája: az orvostörténelem korszerű methodológiája

Jegyzőkönyv az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1960. március 14-én tartott üléséről

Egy 1960. szeptember 23-án kelt feljegyzés

Jegyzőkönyv az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1960. október 8-án megtartott üléséről

Schultheisz Emil levele Haranghy Lászlónak

Haranghy László válaszelevele

Jegyzőkönyv az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1963. november 11-én tartott üléséről

III. rész

A TÁRSASÁG TÖRTÉNETÉBŐL

A Magyar Orvostörténelmi Társaság fél évszázados működéséről (1966–2016)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság megalakulása és a MOTESz-be történt hivatalos felvétele

A Magyar Orvostörténelmi Társaság eszmei programja és vezetősége (1966–1970)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság szakosztályai és szakmai programjai

MOT vezetőségválasztó közgyűlése (1969. jan.)

Tisztújítás a MOT-ban (1970. nov.)

Gyógyszerész és orvostörténelmi konferencia Győrött (1971. máj.)

Tisztújítás a MOT-ban (1972. okt.)

A XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus (Bp.) előkészületei

A Budapesten megrendezett XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus (1974)

A Társaság nemzetközi kapcsolatai az 1970-es években

A Magyar Orvostörténelmi Társaság szakosztályai és kitüntetései az 1974-es közgyűlést követően

A MOT vezetősége és tisztkara (1974–1978)

A Társaság keretén belül 1976-ban megalakult Orvostörténelem-oktatási bizottság működése

Javaslat az orvostörténelmi oktatásának hazai megszervezésére (1976)

Az orvostörténelem helyzete 1981-ben (*Antall József*)

Az orvostörténelem oktatásáról (1985)

Egészségügyi Minisztérium egyetemi ügyekkel foglalkozó főosztályának állásfoglalása (1986)

Az Orvostörténelmi Tanszékről

A Gyógyszerésztörténet c. tantárgy bevezetése

A MOT kiemelkedő eseményei 1976-tól 1982-ig

A MOT delegációja a XXVI. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszuson (Plovdiv, 1978)

A Budapesten megrendezett Nemzetközi Gyógyszerésztörténelmi Kongresszusról (1981)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság működése a 1980-as évektől Antall József haláláig

III. Magyar Orvostudományi Találkozó (Bp. 1992. aug.)

Az 1992. évi Farkas Károly-díj átadása

Fodor József ünnepség Lakócsán
IX. Magyar Gyógyszerészeti Kongresszus
A MOT története az elmúlt évtizedekben
A Magyar Orvostörténelmi Társaság periodikája (*Kapronczay Katalin*)

Az 1966-ban alakult Magyar Orvostörténelmi Társaság iratanyagából

A Magyar Orvostörténelmi Társaság felvételt nyert a MOTESz tagegyesületei sorába
A Magyar Orvostörténelmi Társaság első közgyűlésének jegyzőkönyve
Bencze József elnök lemondása
A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1966. szeptember 14-én jóváhagyott vezetősége és tagsága
Szodoray Lajos elnöki kinevezéséről
Előterjesztés Palla Ákos emlékezetéről (Tasnádi Kubacska András)
A Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum anyagi ellátottságáról – feljegyzés az egészségügyi miniszternek (1967)
A Gyógyszerésztörténelmi Szakosztály megalakulása (1968. jún. 11.)
Az 1969. január 27-i vezetőségválasztás
Feljegyzés a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnökségi tagjainak (1969. febr. 28.)
Réti Endre főtitkár levele Király Kálmán MOTESz főtitkárnak pénzügyi kérdésekről (1969. febr. 28.)
A MOT elnökségének levele a „Gyógyszerészet” szerkesztőségének (1969. márc. 23.)
Antall Józsefnek, a Társaság titkárnak levele a MOTESz Elnökségéhez (1969. szept. 1.)
Jegyzőkönyv a MOT vezetőségének tagjai és a Szlovák Akadémia Tudománytörténelmi Intézete Technika és Orvostörténelmi Osztályának küldöttsége megbeszéléséről (1969. nov. 9.)
Körlevél a Gyógyszerészeti Szakosztály minden tagjának (1970. márc. 5.)
Meghívó a Weszprémi István Emlékérem átadóünnepségére (1970. ápr. 10.)
Felkérés Schultheisz Emil számára az elnökség munkájában való részvételre (1970. aug. 15.)
Jelentés a XXII. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus (Bukarest-Constanța) munkájáról (1970. aug. 30. – szept. 6.)
Meghívó a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségválasztó közgyűlésére (1970. okt. 30.)
Zoltán Imre egyetemi tanár, MOTESz elnökének levele Réti Endrének, a MOT főtitkárnak (1970. okt. 5.)
A Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság főtitkárnak levele Réti Endre h. főtitkárnak (1970. okt. 6.)
A MOT első Alapító Okirata (1977-ből) és a 2011-ben módosított Alapító Okirat

**Az orvostörténeti társasági élet néhány kiemelkedő személyisége,
a MOT néhány neves múltbeli tagja, vezetője, kitüntetettje**
(Születésük időrendjében)

Fekete Sándor	Ringelhann Béla
Bencze József	Spielmann József
Jáki Gyula	Hidvégi Jenő
Zboray Bertalan	Lambrecht Miklós
Palla Ákos	Felkai Tamás
Halmai János	Schultheisz Emil
Szodoray Lajos	Wolfram Kaiser
Farkas Károly	Karasszon Dénes
Varannai Gyula	Szigetváry Ferenc
Huszár Lajos	Szállási Árpád
Regöly-Mérei Gyula	Batári Gyula
Kótay Pál	Gerencsér Ferenc
Takáts László	Grynaeus Tamás
Bugyi Balázs	Antall József
Huszár György	Rádóczy Gyula
Réti Endre	Zajáczy Magdolna
Györffy István	Honti József
Tardy Lajos	Grabarits István
Kádár Zoltán	

**A Társaság részletes krónikája 1991–2015 – évenkénti bontásban,
az Orvostörténeti Közlemények összeállításában**

ADATTÁR

A Társaság vezetői és díjazottjai

Elnökök és főtitkárok

A Társaság díjai és kitüntetettjei

A Weszprémi István Emlékérem szabályzata

A Weszprémi István Emlékérem díjazottjai

A Zsámboky János (Ioannes Sambucus) Emlékérem szabályzata

A Zsámboky János Emlékérem díjazottjai

A Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteleti tagjai

A Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság magyar tagjai

A MOT kiadásában és szakmai közreműködésével megjelent kiadványok

A Társaság periodikája

A folyóirat önálló kötetként megjelent Supplementumai 1970-től kezdve

A MOT – mint kiadó vagy társkiadó – neve alatt megjelent önálló kötetek

A MOT szakmai közreműködésével megjelent kiadványok

* * *

I. rész

ELŐTÖRTÉNET: AZ ORVOSTÖRTÉNETI KÖZÉLET A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Az orvostörténeti múzeum

Két kortárs az orvostörténet helyzetéről

Az Orvosegyesülethez kötődő orvostörténészek a II. világháborúig

Az orvostörténeti múzeum

A Budapesti Kir. Orvosegylet orvostörténeti múzeumi bizottságának megalakulása (1904. december 3.)

A tudatos orvostörténeti múzeumalapítási törekvést elsőnek az 1837-ben megalakult Budapesti kir. Orvosegyleten belül Högyes Endre jelentette be 1901-ben, de indítványát az Igazgató Tanács korainak ítélte meg. Figyelemre méltó a tervezetnek azon vonatkozása, amely a magyar orvostörténelem pusztuló tárgyi és írott emlékeinek összegyűjtését javasolta, és ezzel az Orvosegylet nagyszámú ritkaságot is őrző könyvtárát kívánta kiegészíteni.

Az Orvostörténeti Múzeum ügye 1904. szeptember 15-én került ismét az Igazgató Tanács elé, amikor Temesváry Rezső – az egyesület könyvtárosa és a Gynekológiai Szakosztály elnöke – megismételte Högyes Endre már-már feledésbe merült javaslatát. Temesváry a javaslatot azzal egészítette ki, hogy az orvostörténelem emlékei az általános múzeumi gyűjtőkör „peremterületén” helyezkedik el, sorsukról sem a nagy múzeumok, sem pedig a levéltárak nem gondoskodnak. Igen aggasztónak ítélte a helyzetet, hiszen a nagy múzeumi gyűjtemények szakemberei nem rendelkeznek orvosi ismeretekkel, így az esetek többségében a múzeumokban nem értékelik kellőképpen a régi korok orvosi emlékeit.

Az éves nagygyűlésen Tauffer Vilmos elnök terjesztette elő a múzeum ügyét megvitatásra, amit el is fogadtak és Högyes Endre vezetésével megalakították az *orvostörténeti múzeumi bizottságot*, amelynek tagja lett Temesváry Rezső, Elischer Gyula – a jeles műgyűjtő –, továbbá Tóth Lajos és Győry Tibor. A bizottság 1904. december 3-án már tervezetet tett az elnökség asztalára, amelyben 1850-ben határozták meg a gyűjtőkör időhatárát, s orvosi eszközöket, felszereléseket, neves orvosok emléktárgyait, kéziratokat kívántak gyűjteni. Az elnökség évi 200 korona költségvetést és 500 korona vásárlási keretet biztosított számukra. Kijelölték a második emeleten a munkaszobát és a raktári helyiséget.

A következő ülésen, 1905. január 15-én Högyes Endre – betegségére hivatkozva – lemondott posztjáról, helyébe Elischer Gyulát választották, Grósz Emil, Klasz Pál, Politzer Alfréd személyében pedig új tagokat kooptáltak, míg *Győry Tibort jelölték ki a gyűjtemény kezelőjének*, múzeumi őrnök. A költségvetést felemelték 500, a vásárlási keretet 1000 koronára.

Nem esünk túlzásba, ha az Orvosegyesület 1904-es év végén létrejött, s aktívan 1905-től munkálkodó Orvostörténeti Múzeumi Szakbizottságát tekintjük a hazai orvostörténeti társasági és szakmai élet első komoly szervezőjének. Bár orvostörténeti múzeum felállítását tűzték ki célul, tevékenységük felölelte az egész orvostörténeti szakterületet.

1905 áprilisában a Szakbizottság felhívással fordult a hazai orvostársadalomhoz, hogy adományaikkal gyarapítsák a Múzeum gyűjteményét. Erre 43 orvos válaszolt: értékes műszereket, felszereléseket, iratokat, okleveleket helyeztek el az egyesületi gyűjteményben. Az adományozók között szerepelt Grósz Emil is, aki pl. családjára vonatkozó iratokat adott át.

Ekkor választja az Orvosegyesület külföldi tiszteletbeli tagjai sorába az európai orvostörténeti kutatás nagy egyéniségeit: Walter Pagelt, Victor Fesslt és Johann Hermann Baast, valamint a bécsi Robert Törplyt, a bécsi Orvostörténeti Múzeum alapítóját.

Az Orvosegylet orvostörténeti múzeumának megnyitása (1909. augusztus 14.)

Az Orvosegyletben 1899. szeptember 28-án jelentkezett első orvostörténeti előadásaival Győry Tibor, közülük az egyik „Morbus hungaricus” címmel hangzott el. E téma részletes kidolgozásáért Győry magántanári képesítést is szerzett. A következő évtizedben nem telt el olyan esztendő, hogy Győry Tibor ne jelentkezett volna orvostörténeti előadással. 1900. március 14-én „Adatok a magyar orvostörténelemhez” című előadásában már Semmelweis korát tárgyalja, s külön is kiemelte a pesti orvosi iskola szerepét.

Kutatási területével kapcsolatos az 1905. április 8-án elhangzott előadása is „Történeti igazság a Czermak-Türck-féle gégetükrőharcban”, amelyben Győry levéltári adatokkal bizonyította Czermak elsőségét a gégetükrözés területén. Hasonló jelentőségű volt a következő előadás (1906. február 4.) is, amelyben Semmelweis családjával foglalkozott, bizonyítva a nagy magyar orvos magyarságát. A szokásos betegbemutatókon (kisebb előadások) Győry gyakran egy-egy könyvet, régi műszert vagy iratot mutatott be.

1907-ben Győry Tibor Bécsben értékes Zsámboky kéziratot vásárolt, ami sajnos az idők során elveszett.

1908-ra a gyűjtemény annyira gyarapodott, hogy határozatot hoztak: 1909-re – a XIV. Nemzetközi Orvosi Kongresszus tiszteletére –, megnyitják a budapesti orvostörténeti múzeumot. A kiállítás előkészületeiről Győry Tibor jelentést készített, amelyben – egyebek között – felsorolja az értékes gyarapításokat. Itt említette, hogy Korányi Frigyes a családoctól megszerezte Balassa János, Markusovszky Lajos és Lumniczer Sándor iratait, okleveleit,

emléktárgyait, míg Bécsben megvásárolta Karl Rokitansky két értékes orvosi oklevelét. Ugyanekkor a Szakbizottságot Pákozdy Károllyal és Hermann Bélával erősítette meg.

Az Orvosegyesület orvostörténeti múzeumát 1909. augusztus 14-én nyitották meg, amely nem jelentette a múzeumi tevékenység befejezését, sőt a siker hatására – az elhunyt Elischer Gyula helyébe lépett Bókay Árpád javaslatára – a gyűjtési tevékenységet az egész országra ki akarták terjeszteni. Ebben az első világháború eseményei akadályt jelentettek, de a múzeumi gondolat megújulása Nékám Lajos elnöksége után újabb lendületet kapott. (Bókay Árpád halála után választották meg elnöknek Nékám Lajos egyetemi tanárt.)

Kísérlet egy egységes magyar orvostörténeti múzeum és könyvtár megszervezésére (1918)

Nékám Lajos a Magyar Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár intézményét kívánta megszervezni, amelynek gyűjtőkörébe bevonták volna a gyógyszerészetet is, s ahol orvosok, gyógyszerészek mellett történészeket, múzeumi szakembereket, levéltárosokat és könyvtárosokat is foglalkoztattak volna. Az intézmény gyűjteményi alapját az Orvosegyesület gyűjteményei, könyvtára és levéltára képezte volna. Nékám a tervezetet átadta Ugron Gábor belügyminiszternek, aki ezt továbbította Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hogy a két minisztérium közösen döntsön az ügyben. Apponyi e kérdés megvitatásába bevonta a budapesti orvosi kar tantestületét is, amely – Nékám szervezésében – országos értekezletet hívatott össze.

Az 1918. június 28-án megtartott értekezlet megvitatta a múzeumi alapszabályzatot, ügyrendet, gyűjteményi szerkezetet. Az értekezlet jegyzőkönyvét végül Nékám Lajos felterjesztette Apponyi Albert miniszterhez, de a háborús szükségsgazdálkodás miatt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium végül elutasította az országos orvostörténeti gyűjtemény megszervezését, így a továbbiakban ezt a szerepet az Orvosegyesület töltötte be. Az ügy bizonyos feszültséget okozott Győry Tibor és Nékám Lajos között.

Sajnos az első világháború éveiben – a háborús helyzet miatt – orvostörténeti előadások nem hangzottak el, igaz, más tudományszakokból is kevés előadó jelentkezett, így a heti rendszerességre tervezett üléseket csak két-három hetente tartották meg.

A világháború után az első orvostörténeti előadás megtartása Magyary-Kossa Gyula nevéhez fűződik: 1920. október 30-án „Orvosi gyakorlat a régi Magyarországon” című előadásában a 16–17. század magyar orvosi kultúráját ismertette, elsősorban sebészekről, bábákról és gyógyszerészekről szólt.

Ekkor ismét felhívta az egyesület igazgatósága a tagságot, hogy jelentkezzenek orvostörténeti előadásokkal. Az egyesület igazgatósága 1921. február 11-én tartott ülésen Pákozdy Károly javasolta Magyary-Kossának, hogy értékes orvostörténeti adattárát könyv formájában adja ki, s ennek érdekében – Flesch, Dollinger, Hutýra és Székely igazgatósági tagok – ajánlást tettek a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulatnak. Magyary-Kossa Gyulával a kapcsolatot Hutýra Ferenc tartotta, sőt az Orvosegyesület könyvalapjából hozzá is járult a *Magyar Orvosi Emlékek* első kötetének 1929-ben történt megjelentetéséhez.

A két világháború közötti évtizedek

A két világháború közötti évtizedek legnagyobb formátumú két orvostörténésze Magyary-Kossa Gyula és Győry Tibor voltak, akik ugyan nem vitatkoztak nyilvánosan, de bizonyos „féltekenységet” lehetett felfedezni kapcsolatukban. Mindkettő nyilvános egyetemi tanár és MTA tag lett az orvostörténelem tárgyköréből, mindkettő köré tanítványok csoportosultak, de nem kívántak közös tudományos kört teremteni. Győry és Magyary-Kossa lakása adott lehetőséget arra, hogy a tanítványok ott találkozhassanak, bár Győry Tibor sokáig előadásai színteréül – nem tekintve egyetemi előadásait – az Orvosegyesületet választotta.

Győry 1923-ban négyrészes előadássorozatot tartott az orvostudomány történetéből. Az első részben (1923. szeptember 22.) az egyiptomi-mezopotámiai és indiai, kínai medicinát tekintette át, a másodikban (1923. szeptember 29.) a görög orvostudománnyal, a harmadikban (1923. október 6.) az alexandriai iskolával és Galenussal, míg a negyedikben (1923. október 13.) a középkor orvoslásával foglalkozott. Ehhez az előadássorozathoz fűződik az első orvostörténelemmel kapcsolatos pályadíj is: 1924-ben Győry Tibornak ítélték oda – orvostörténeti előadássorozataért – a Tauszk Ferenc-díjat.

A következő évtizedben Győry több előadást tartott a magyar orvosképzésről, a hazai egyetemalapításról, s jeles orvosprofesszorokról. Általános orvostörténeti munkásságát ismerte el az Orvosegyesület akkor, amikor 1931-ben neki ítélték oda a Balassa-érmet, az egyesület legmagasabb elismerését. Emlékelőadását a nagyszombati egyetem alapításáról tartotta.

Az Orvosegyesületben nem csak Győry Tibor tartott orvostörténeti előadásokat: 1922-ben Vajda Károly hosszabb előadásban foglalkozott Schopenhauer életének orvosi vonatkozásaival, 1926. február 6-án pedig Shakespeare orvosi ismereteit elemezte. Ugyancsak ő 1931. december 3-án Homeros orvosi ismereteit tárta fel. Sajnos Vajda Károly is váratlanul

hagyta abba orvostörténeti kutatásait: gyakorló orvosi munkája mellett erre már nem jutott ideje.

Az orvosegyesületi orvostörténeti életbe az 1930-as években kapcsolódott be Herczeg Árpád, Daday András és Héjja Pál – utóbbi katonaorvoslás-történeti előadásait nagy figyelem kísérte. Ugyancsak ekkor tűnt fel Korbuly György is a római korra vonatkozó előadásaival.

A második világháború éveit ismét megritkulták az előadások, sőt 1944 tavaszától fel is függesztették az egyesület tevékenységét.

Még Budapest bombázásának kezdetén (1943) a Budapesti Királyi Orvosegyesület – amely helyet adott az Orvostörténeti Múzeumnak, értékes könyvtárában számos orvostörténeti vonatkozású ritkaság volt megtalálható, egyesületi irattárban pedig a hazai orvosi múltra vonatkozó kiemelkedő dokumentumok nyertek elhelyezést – értékeit részben a Szentkirályi utcai épület tűzbiztos pincéjében helyezték el, kiemelkedő értékű műtárgyaikat pedig a közeli Magyar Nemzeti Múzeumnak adták át megőrzésre. Az Orvosegyesület épülete aránylag épen vészelte át a háború viharait, csak külső homlokzata sérült meg, belső terei – az üvegkárokat nem számítva – sértetlenek maradtak. A gyűjteményt tényleges kár nem érte, kivéve, amit a rendezetlen jogi viszonyok idején eltulajdonítottak.

A harmadik fejezet második részében a sorvadtt és túltengő nyálkahártyával kapcsolatos elváltozásokat tárgyalja.

A harmadik rész a nyálkahártya gyulladásos betegségeit öleli fel. Részletesen kitér a tünetekre, a klinikai kórképre, a fertőzés tovaterjedésére s a függelékek gyulladásos betegségeire.

A negyedik részben a nyálkahártya túltengését, a függőlyöket, a rosszindulatú adenomákat és rákokat írja le.

Az utolsó fejezet az ékkimetszés jelentőségét hangsúlyozza, rámutatva a méhrák korai felismerésének nagy jelentőségére. A rák elleni prophylaxissal kapcsolatban kiterjed a rákot előidéző mechanikus és kémiai ingerekre, a hüvely, méhnyak és méhtest praecarcinomás elváltozásaira, a nagy felvilágosító propagandára s a méhrák elleni küzdelem eredményeire.

A méhkaparásból és próbakimetszésből nyert szövetek göröcsövi képe rendkívül nagyjelentőségű nemcsak a kórisme és kórjóslat, hanem az egyes betegségek kezelése szempontjából is. A gyakorlóorvos igényeit tartotta szem előtt a szerző, mikor az egyes betegségek mellé egy-két jellemző kórtörténetet s körlefolysat csatolt a könnyebb szemléltetés céljából. A gazdag tapasztalatokat mutató, sok jó tanáccsal szolgáló szép munka egyúttal magában foglalja a szakszerűen csoportosított, rendkívül gazdag kórszövettani irodalmat is.

Melegen ajánljuk e házagpótló munkát minden gyakorló- és szakorvosnak.

Szathmáry dr.

Die Personallehre in der Naturphilosophie von Albertus Magnus. Von dr. Mayer Ferenc Kolos. Sonderdruck aus Kyklos. (Jahrbuch des Instituts für Geschichte der Medizin. 1929. II. köt. 191—257. o. G. Thieme, Lipse.)

Hasábjainkról jól ismert magyar szerző nagyobbterjedelmű monographiája a középkori természettudósok legjelesebbjének, *Albertus Magnus*nak természetbölcsészeti írataiból mindazt, ami a középkori orvostudomány constitutivális világszemléletére jellegzetes, vizsgálat tárgyává tette és párhuzamba állította az alkatra vonatkozó mai ismereteinkkel.

Különösen érdekes és teljesen a mai orvosi fogásoknak megfelelő az, amit az Albertus-féle elmélet a genotypusról, a nemeknek a modern belsősecretiós magyarázatokra élénken emlékeztető determinálódásáról, az öröklésről, továbbá a phaenotypusnak a szervcorrelációk, siderikus, geobiológiai és táplálkozási befolyások hatása alatt történő változásairól közöl.

A monographia egyrészt *Albertus Magnus* és a scholastika tudománytörténeti jelentőségére vet új fényt, másrészt mint a constitutivális orvostudomány múltját tárgyaló rendszeres tanulmány érdemel figyelmet.

(sz.)

A Német Orvos- és Természettudományi Történelmi Társaság congressusa.

A Német Orvos- és Természettudományi Történelmi Társaság a népjóléti miniszter és a vallás- és közoktatásügyi miniszter meghívására az idén Budapestten rendezte ezévi congressusát, melyet az Iparművészeti Múzeum nagytermében csütörtökön délelőtt 9 órakor nyitott meg *Vass József* népjóléti miniszter.

A congressus legkimagaslóbb, egész nemzetünkre kiható s orvostársadalmunkat legközvetlenebbül érintő pontja pénteken délben zajlott le *Semmelweis Ignác* Erzsébet-téri szobra előtt, ahol a congressus tagjai megjelentek, hogy lerójják hálájukat és kifejezésre juttassák hódolatukat a nagy magyar orvosprofesszor emlékezte előtt. A német tanárok és orvosok százan helyezkedtek el a szobor előtt. A német vendégeken kívül a magyar tudományos és közélet kiválóságai közül résztvett az ünnepségen *Träger Ernő* miniszteri tanácsos, a miniszterelnök képviselője, *Dréhr Imre* népjóléti államtitkár, a népjóléti miniszter képviselője, *Győry Tibor* h. államtitkár, *Csilléry András* volt miniszter, *Kétly László* báró orvoskari dékán, *Korányi Sándor* báró, *Tóth István*, *Bókay János*, *Tauffer Vilmos* professorok, *Johan Béla*, a Közegészségügyi Intézet igazgatója, *Hódossy Gedon* ny. miniszteri tanácsos, országgyűlési képviselő, *Berczell Jenő* alpolgármester, *Andréka Károly* főkapitányhelyettes, *Sárközy Róbert* miniszteri titkár, a congressus titkára, valamint katonaoorvosok és a mentők küldöttsége.

A német orvosokat *K. Sudhoff* lipcei professor, a tudós társaság elnöke vezette, s ugyancsak ő ment elsőnek *Semmelweis* szobra talapzatára s alábbi mélyen szántó beszédben áldozott a nagy tudós emlékének:

Mindnyájuknak meleg köszönetet mondunk azért, hogy hódolatunknak a Német Orvos- és Természettudomány Történészek Congressusának keretébe beillesztett eme bemutatásán megjelenni szíveskedtek. E symbolikus ténynek jelenlétük, hogy ne mondjam közreműködésük adja meg csak teljes ünnepi súlyát és hódolatunk teljes jelentőségét. Hálás köszönet érte!

Összegyűltünk e helyen, hogy illő tiszteletünket lerójjuk a legnagyobb és eredményekben leggazdagabb magyar orvosok egyikével szemben és még inkább azért, hogy róla megemlékezzünk, magunkat becsüljük meg. Hiszen ő, *Semmelweis Ignác Fülöp*, a halhatatlan kutató és orvos, akinek műve szünet nélkül árasztja áldását az emberiségre, ő alig szorul a mi tiszteletteljes elismerésünkre, amely különben is az ő műve nagyságán mérve, mód fölött szédény!

Boldogok Önök és boldogok vagyunk mi és boldog az orvosi rend, ha nagyjaink emlékét szívesen megújítjuk, illetőleg megújítja! — És ő a legnagyobbjaink közül való volt!

A legmélyebbre ható és tág területeket érintő kérdések közé tartozik és megoldásában alapvető fontosságú és jelentőségű az a kérdés, hogy nagy, jelentékeny férfiak és nők mennyiben sarjadjanak saját nemzetük életéből és talajából. Nem lehetséges, hogy e kérdést ma behatóan vizsgáljuk, vagy éppen el is döntjük. De azt itt felvetnünk épp nekünk — történészeknek — tartozó kötelességünk, nekünk, akik ily vizsgálatot — éppen *Semmelweis* esetében — teljes joggal önmagunk kutatási körébe esőnek ítélnünk.

E szinte egyedülálló esetben, elsősorban és különösen mihozzánk illő, hogy az anyanemzet és a géniusz közötti szoros összefüggést megállapítsuk s hogy őszinte hódolattal hajoljunk meg ama nemzet előtt, amelynek kebeléből e férfi származott s amely az ő személyében pazar ajándékot adott saját magának s az egész emberiségnek. Az orvosi érdekkörön alig van rá eset, hogy az egész világ orvosai részéről nagyobb és teljesebb joggal hódolat illethetne meg egy nemzetet, mint *Semmelweis* esetében a magyart, amely nemzetől az igazi népboldogítás e herosa kikerült. Rajtunk, a természet- és orvostudomány német történészein kívül aligha van még más nemzeti alakulat, amely szívesebben és őszintebben róna le e hódolatot a magyar nemzet iránt, mint mi, — és pedig anélkül, hogy erre más ösztönzést nyertünk volna mint azt, amely abban rejlik, hogy felismertük a nagy magyar orvos művének értékét és követtük szívünk parancsoló sugallatát!

„Bölcséséged meglátja a jövőt:

Nem halad el mellőled a mult...”

Vajjon kire lehetne e látnoki mondást nagyobb joggal vonatkoztatni, mint arra a nagy orvosra, akinek — nem mondhatjuk, hogy ölébe hullott, — de igenis mélyreható kutató munkája árán megadatott, hogy az összefüggések meglátásával szert tegyen a hippokratészi prognostika teljességére. Különösen nagynak kell neveznünk azt az orvost, aki a prognostika meglátó képességével fel tudja ismerni az oki tényezők megkülönböztető meglátását, aki az értelmi erővel megpillantotakból következtetni képes a megelőző cselekvés módjára és valóra tudja váltani az előrelátó beavatkozás áldásait. Ilyen orvos volt az, akinek márványalakja itt áll előttünk!

Vajjon én vázoljam-e ma Önöknek még egyszer *Semmelweis Ignác Fülöp* életrajzát és művét? Úgy érzem, hogy ezzel majdnem megbántanám Önöket. Hisz Önök, mint a magyar szellemi élet és politikai erő első képviselői, elegendőképen ismerik legnagyobbjaik egyikének egyéniségét és művét, nemzeti büszkeségük ez osz-

lopát. Hogy ez így van, mutatja ez emlékmű, amely alatt összegyűltünk.

Nincs viszony e földön, mely bensőség tekintetében össze volna hasonlítható azzal, amely az anyát gyermekéhez köti. Különösen bensőséges ez a kapcsolat, mert az első hetekben és hónapokban a természet követelményei által van feltételezve, hogy az éppen ebben az időben meg ne szakadjon: erre törekedett *Semmelweis*. Hogy az ebben az időszakban mind a kettőjükre leselkedő, sötéten fenyegető veszedelmek elháríttassanak, ezen munkálkodott ő tág látókörű és messzire kiható tudásával, s páratlan sikerrel. Hogy Magyarország az ő nagy művének lényegi értékét csakugyan felismerte: ezt az előttünk álló csodaszép márványalkotás mutatja. Alig több, mint 80 esztendő múlt el azóta, hogy *Semmelweis* megtette a felfedezését, de az ma is éppoly időszerű, mint volt akkor, amidőn azt küzdelmei közt megtette. Millió és millió anyának és még annál is több gyermeknek vált ez a felfedezés az üdvére. Mindkettőjüknek száma, akiket megmentett és megtartott, ma is óráról-órára nő, — nő szinte a végtelenségig. Ezért nőtt *Semmelweis*, az anyák megmentője, az Önök és a magyar nők szívéhez és az egész magyar nemzetéhez. Ám ezen áldásaiban párját ritkító és semmivel össze nem hasonlítható életértéket képviselő cselekedetével *Semmelweis* érdeme még korán sincs kimerítve. Amit az ő nagy szelleme és éles tekintete a megelőző orvosi tudomány és művészet szilárd alapjául világosan megjelölt, az még jóval továbbmenőleg bír nagy jelentőséggel.

Ő nemcsak felismerte, hogy mi biztosíthatja ama sebek gyógyítását, amelyeket az áldás órája ejt a női testen, ami magában véve is felbecsülhetetlen értékű cselekedet: Ő az ismereteket feltáró eredményeiben még lényegesen tovább jutott és ezt itt, ez ünnepélyes órában határozottsággal ki kell emelnünk, mert azt egyesek még mindig el akarják homályosítani, sőt elegenden vannak azok is, akik azt hiszik, hogy ezt el nem szabad ismerniök. *Semmelweis* világosan felismerte, hogy vagy nőknél keletkezett vagy ejtett sebekben mi okoz komoly, nem egyszer halálos veszedelmet és felismerte azt is, mi módon lehet az az előbb elkerülhetetlennek hitt fertőzéses megbajokat biztosan megelőzni. *Semmelweis Ignác Fülöp*nek világosan szembeszökő érdeme, való igaz, a gyermekágyi láz biztos megelőzése. Alapjában véve azonban az egész antisepsis és asepsis meglátása és gyógytani jelentőségük felismerése, más szóval: azok megelőző hatalmának teljes megértése: ez *Semmelweis* műve. Ő nemcsak hézag nélkül ismeri fel, hogy az ártalmas folyamat miben áll, hogy miként jön létre, hanem azt is, hogy miként kell azt megelőzni. Világos egyszerűséggel fejtette ki mindezt *Semmelweis*. Ezen áldást terjesztő cselekedete s e mélységes igazság megismerése sorozta őt utóbb heves küzdelmekbe, és érette szenvedett tudományos martyriumot is. Ez az ő tragikuma, amely megkapja szívünket és mélyen megrendülve érezzük, hogy tettei biztosítják halhatatlanságát mindaddig, míg a föld a nap körül forog: *Semmelweis* és az ő műve élni fognak az idők végéig!

És mi, a természet- és orvostudomány történeti kutatásának és mélysegeiben való feltárásának német képviselői, örömteljesen tesszük le babérkoszorúkat a nagy magyar orvos emlékművére és mélységes tisztelettel fejet hajtunk az ő geniusa és művének nagysága előtt.

Am éppen *Semmelweis*-szal szemben nem elegendő e hűvös babér. Legyen szabad tehát felkérnem Magyarországot — és ezzel az egész világot — egész női nemének egy képviselőjét: vonja be a fakadó élet melegségével, ékes virágkoszorúval e babért, hogy teljes legyen hódolatunk.

(Ennek megtörténte után, vagyis, amidőn *Hutyrá Magdika* a felhívásnak eleget tett, *Sudhoff* így folytatta beszédét):

Hálásan köszönöm ezt Önnek, a szép nemnek bájos képviselője! Csak most vált teljessé a hódolat, amely megilleti az anyák megmentőjét és virágzó gyermekrajok megáldóját!

És most legyen szabad felkérnem Önöket ez ünnepi ténykedés illő befejezésére.

Hagyjuk most el ez újlag felékesített emlékmű symbolumát, amely testté alakítva állítja eléink az ő halhatatlanságát, mely a szárnyrakelő újabb és újabb nemzedékek üdvére napról-napra megújítja az ő termékeny gondolatait s azoknak soha meg nem szakadó tetekre váltását, a

„vivitur ingenio“

eme kézzelfogható megtestesülését, — és menjünk el az ő hamvaihoz, amelyek összekötik őt mindnyájunkkal, akiknek meg nem adatott, hogy szellemileg úgy éljünk tovább e földön, mint ahogy ő él: induljunk földi maradványai nyugvóhelyéhez!

A meleg ovációval fogadott beszéd után *Tóth István* professor mondotta el német nyelven a következő beszédet:

Mélyen tisztelt ünneplő társaság!

A budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karának megbízásából és ennek nevében köszönöm a „Deutsche Gesellschaft für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften“ tagjainak azt a lelket felemelő ünnepet, amit a mi dicső *Semmelweis*ünk szobránál rendeztek s elsősorban köszönöm azt a gyönyörű beszédet, ami az Önök szónokának, *Geheimrat Sudhoff*nak ajkáról hangzott el.

Annak a tanártestületnek a nevében jöttem ide, mint *Semmelweis* törpe epigonja, amelynek elődei olyan fényesen cáfolták meg éppen *Semmelweis*-szel szemben a közmondást, hogy „nemo profeta in patria sua!“ Karunknak azon időben tagjai nemcsak az elsők voltak, akik *Semmelweis* igazságát felismerték, hanem a sorsüldözött *Semmelweis* maguk közé fogadták, kathedrára ültették s mint díszüket becsülték meg: *Balassa, Markusovszky, Sauer, Bókay senior* s velük együtt az egész tanártestület, sőt az egész magyar orvosi rend megértette, követte *Semmelweis* tanítását akkor, amikor az ú. n. „művelt külföld“ jóformán kigúnyolta. Ennek a testületnek örök érdeme a *Semmelweis* elismertetése.

De *Semmelweis* dicsősége nemcsak az orvosi rendé, hanem az egész magyar nemzeté. *Semmelweis* idegen neve s évszázadokkal előbb idegenből ideszármazása dacára izzig-vérig magyar volt. Nemcsak hogy magyar nyelven tanított kathedráján akkor, amikor az nem volt kötelező, nemcsak magyar ruhában járt akkor, amikor az tüntetés volt a hatalommal szemben, de magyar volt egész eszejárásában, tanításában. *Semmelweis* tanítása kikristályosodott igazság, ami rendületlenül áll a tudomány viharában; az ő tanítása egyszerű, világos, mint a magyar ember eszejárása; az ő szerénysége, amíg nem bántják — az ő orkánszerű kitörése, amikor látja küzdelmeinek hiábavalóságát —, a magyar ember természete, indulata, haragja.

De ha nem is érte meg, az ő igazsága győzött: az ő tanítása, neve betölti a föld egész keretét s mi gyöngye epigonok, büszkén tekintünk föl Magyarországot egyik legnagyobb fiára s velünk együtt érez annyi és annyi halás anyai szív.

S ezt a kis nemzetet, mely a világ költészetének adta *Petőft*, a világ muzsikájának *Liszt Ferencet*, a népek szabadságának *Kossuth Lajost*, a világ anyáinak *Semmelweis*et, — ezt a nemzetet eltörölni, kiirtani nem lehet.

A magyar cultura őseréjének nincs szebb és bizonyítóbb symboluma, mint e szobor; e piedestálon *Semmelweis* nemes alakja megtestesülése a magyar igazságnak, a reá hálásan feltekintő nő nemcsak az anyai szeretetnek, hanem a magyar hazaszeretnek is symboluma; a karjában tartott pompás gyermek a magyar jövő; a szobrot átölelő koszorúja, az Önök társaságának pedig jelképe a magyar és német nemzet őszinte barátságának, amelyben a mi szívünk összedobban, egy hite és egy reménye van! Isten áldja meg Önöket, uraim, azért, hogy eljőttek ide erről tanúságot tenni!

Beszédét a Magyar Hiszekeggyel fejezte be s aztán megkoszorúzta *Semmelweis* szobrát. A főváros nevében *Berczell Jenő* alpolgármester tett koszorút a szoborra rövid beszéd kíséretében.

Sudhoff titkos tanácsos bejelentette ezután, hogy

a német orvosok deputációja kimegy a Kerepesi-tetőre is, ahol megkoszorúzza *Semmelweis Ignác* sírját. Majd sürgönyt olvasott fel, amelyet Párizsból küldött a Nemzetközi Orvosszövetség elnöke, s amelyben felkéri *Sudhoffot*, hogy a világ összes orvosainak és a francia orvosoknak a hódolatát is tolmácsolja a Semmelweis-ünnepség keretében.

Tormay Cecile piros-fehér szekfűből álló hatalmas csokrot tett a szobor talapzatára a *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* nevében, utána Semmelweis leánya, özv. *Lehoczky Kálmánné* koszorúzta meg a szobrot, majd *Csilléry András*, az *Országos Orvos Szövetség* elnöke és *Kéty László* báró koszorúzta meg a szobrot és köszönte meg a német tudósoknak a meleg ünnepséget.

A pénteki napot bezáróan; a Semmelweis-ünnepség után a congressus négy küldöttje: *Haberling Vilmos* egyetemi tanár (Düsseldorf), *Malade Theo* dr. (Bad-Kösen), *Brunn Walter* egyetemi tanár (Rostock) és *Sárközi Róbert* dr. kimentek Semmelweis sírjához, ahol *Haberling* tanár a következő beszéd kíséretében helyezte a nagy tudós síremlékére:

Kedves Semmelweis Atyánk! Mialatt az Erzsébet-téri nagy emlékművednél dicsőségedet az egész világ előtt hirdetik, minket arra választottak, hogy a legnagyobb csendben sírodnak szent helyére ezt a koszorút helyezzük, annak jeléül, hogy a német orvostörténelmi társaság becsületbeli kötelességének tartja azt, hogy ne hagyja dicsőséged napját soha lenyugodni. Mi német egyetemi tanárok azonban, kik rendünk történetét és művészetét tanítjuk, a tanulóifjúságunkat mindig újból és újból a Te egyedülálló egyéniségedre és működésére fogjuk figyelmeztetni. Te, akinek képe minden igaz anyának szobáját kellene hogy díszítse, Te a halálveszedelemből Mentő, hagyd szellemedet továbbra is az orvosok soraiban működni, hogy nagy felfedezéseidet tovább fejlesszék. A gyermekágyi láznak halál-angyala még mindig nincs elűzve, anyák még mindig halnak, mert tanításaidat, ó Semmelweis, nem követik. Légy üdvözölve, mert Te nem haltál meg, ha tested minden földi fáradságot ki is pihen. Te élsz s örökké fogsz élni minden igaz orvos szellemében, működésében és minden anya szívében.

A megható ünnepség befejezéseképen a küldöttség *Semmelweis* apródutcai szülőházát koszorúzta meg.

VEGYES HÍREK

Személyi hírek. A kormányzó *Baló József* dr. egy. ny. rk. tanárt, a szegedi tudományegyetem kórbontani tanszékére egyet. ny. r. tanárrá; *Kiss Ferenc* dr. magántanárt, a budapesti tudományegyetem I. sz. anatómiai intézet adjuncusát a szegedi tudományegyetem anatómiai tanszékére ny. r. tanárrá kinevezte.

Felhívás a magyar orvosokhoz. A magyar orvosi kar mindig előlhaladt, ha arról volt szó, hogy az ország gazdasági és erkölcsi erejét növeljük. A VIII. ker. Orvostársaság a magyar munkát óhajtotta megbecsülni, a magyar munkást törekedett támogatni akkor, amidőn mozgalmat indított azon magyar gyógyszererek érdekében, amelyek a külföldiekkel minden tekintetben felvehetik a versenyt. Büszkén állapíthatjuk meg: gyógyszeriparunk fejlett és készítményei a külföldiekkel felvehetik a versenyt. S hogy mégis alulmaradnak még nálunk is a versenyt, azt annak tulajdonítsuk, hogy nem ment még jószáguk a köztudatba. Ezúttal az Orvosi Hetilapban hívjuk fel a magyar orvosokat arra, hogy nemzeti kötelességünk magyar gyógyszereket írni és használni. Ezáltal egyrészt nemzeti öntudatunkat erősítjük, másrészt kenyérhez juttatunk magyar munkásokat. A magyar orvosoknak meg kell mutatniok: egységesek, erősek, és tudnak, akarnak is a köz érdekében cselekedni. *VIII. kerületi Orvostársaság.*

Szabadságon van: *Sarbó Artúr* dr. augusztus 27-től szeptember 31-ig.

Továbbképző tanfolyamok orvosok számára. Orvosi továbbképzés központi bizottsága által rendezendő orvosi továbbképző tanfolyamok megjelent. Ezúttal a következő tanfolyamok gróf Apponyi-poliklinikán, a Szent Istvánban, a Pesti Izraelita Hitközség kórházaiban, a rályi Országos Közegészségügyi Intézetben cialis egészségtani tanfolyam tisztiorvosok és orvosok számára, továbbá az Országos Stefég mintaintézetében kéthetes tanfolyam ezenkívül az egyetemi klinikákon négyhetes t egész éven át. A részletes programot az ér az orvosi továbbképzés központi bizottság VIII. Mária-utca 39. (I. sz. egyetemi szemk) belüli megkeresésre készséggel megküldi.

Japán nyugati részében álmokórepidemi Eddig 600 esetet jelentettek, mely közül 160 h volt.

Kiadványainkat olesón kapják meg k lunktól hátralékban nem lévő előfizetőink. A beküldése után azonnal bérmentve küldjük meg igen hasznos könyveket:

Soós Aladár: Étrendi előírások. II. kiad. 195 oldal	Bolti ár 5— P h
Kunszt János: A mai Magyarország ásványvizei, fürdői és üdülőhelyei. 215 oldal	6-50 „
Vászonba kötve	8— „
Orsós Ferenc: Kórboncolás vezérfonala. 86 oldal	2-50 „
<i>Az orvosi tudomány magyar mesterei.</i> Kiadja a Markuszovszky Társaság. 196 oldal	4— „

Ha valaki mind a négyet egyszerre ve 15 P kedvezményes ár helyett csak 14 P-t leg kötött fürdőkönyv rendelése esetén 16-50 csak 15 P-t. — A befizetési lap hátlapján az deltetését kérjük feltüntetni. Utánvétellel val nél a portókötséget is felszámítjuk.

Az egyetemek székhelyén készült do az ottani egyetemi sajtóbizottság képvise beküldeni; a szerkesztőség csak az ő v alapján fogad el közlésre kéziratokat.

A szerkesztő fogadóóráját kedden é. 12—1-ig tartja.

A KIADÁSÉRT FELELŐS VÁMOSSY ZOLTÁN

LEGTÖKÉLETESEBB ERŐS BACTERICID NATÁSÚ ANTISEPTICUM
LYSOFOR
OLDATBAN SZAGTALAN, NEM MÉRGES BŐRNEK ÉS MŰSZEREKRE

Dr. JUSTUS BÖRGYÓGYÍTÓ
Kórházi főorvos KÖZMETIKAI II
IV, Ferenc József-rakpart 26. Telefon: Aut. 84

METALIX FÉM RÖNTGEN
BARTA ÉS SZABÓ
Budapest IV, Múzeum-kerület
Telefon: Aut. 84

ETRA RÖNTGEN
DIATHERMIA
Telefon: József 304-58. ETRA RT., Budapest V

DR. PAJOR-SANATORIUM
VIII, Vas-utca 17.
Szívbeteg-osztálya Electro

Dr. Mandler Ottó gyógyintézete, Kálvin-tér 10. f. Elektrolízis, hydrotherapia, Zander, elektro

A Német Orvostörténeti Társaság kongresszusa 1929 szept. 5-én Budapesten Győry Tibor tiszteletére. A kongresszus megnyitója az Orvosi Kar épületében. Vas József népjóléti miniszter megnyitója (jobbján Karl Sudhoff)

A Német Orvostörténeti Társaság kongresszusa 1929 szept. 5-én Budapesten.
A kongresszus résztvevői a Bp-i Kir. Orvosegyesület múzeumában

A Német Orvostörténeti Társaság kongresszusa 1929 szept. 5-én Budapesten.
Fogadás a Gellért Szállodában. Ülősor balról a harmadik Korányi Sándor, ötödik Karl Sudhoff,
álló sor jobbról a második Győry Tibor

A Német Orvostörténeti Társaság kongresszusa 1929 szept. 5-én Budapesten.
Fogadás a Gellért Szállodában, díszvacsora. A baloldali sor elején Karl Sudhoff

Két kortárs az orvostörténet helyzetéről

Bálint Nagy István

Orvostörténetünk mai állapota (1931)

Orvostörténetünk és a vele kapcsolatos közegészségügy-, valamint a nagyjelentőségű járványtörténetünk még ma is mostohagyermek a magyar történettudománynak. Nyilvános rendes tanárral bíró tanszéke nincs, az e tárggyal foglalkozók egy táborba tömörítve nincsenek és ennek következtében az öntudatos, kialakult tervek szerinti kutatás hiánya miatt az erők szétforgácsolódnak, jelentősebbet alkotni nem tudnak. Emlékei nagyobbára feldolgozatlanul hevernek levéltárainkban és könyvtárainkban, a hozzáférhetőbb helyen levőket Győry Tibor és Magyary-Kossa Gyula mentették meg az utókor számára, előzetesen pedig a tudós debreceni orvos, Weszprémi István és Linzbauer professzor. Weszpréminek négykötetes biográfiája nemcsak a hazai orvostörténetnek, hanem irodalomtörténetünknek is jelentős nyeresége. A vidéki és külföldi levéltárak, könyvtárak idevágó anyaga ma is nagyjából feldolgozatlan, pedig az orvostörténet mindenkor egyik legértékesebb kútforrása az emberiség egyetemes kultúrtörténetének.

A kevés számú orvostörténeti kutatóknak közös panasza, hogy nincs olyan társulat, amely a fejlődő fiatalokat irányítsa, munkálkodásukat számon tartsa, annak elhelyezéséről gondoskodnék és referátumokban a külfölddel megismertesse. Az igaz, hogy úgy az orvos-, mint a történelemszaktanárok részéről a legmesszebbmenő támogatásban részesülnek, de hol az utódképzés, a succrescentia, amely a bő anyagot olyan tempóban dolgozná fel és idegen nyelven is hozzáférhetővé tenné, mint amilyen termékenységgel és gyorsasággal az utódállamok orvostörténeti intézetei teszik ezt. Helytálló legtekintélyesebb orvosi szaklapunknak, az Orvosi Hetilapnak panasza, hogy a magyar orvosi történetírás a legelhanyagoltabb, legkevésbé támogatott ága a teoretikus orvostudománynak. (Antal Lajos: A német orvostörténelmi congressus jelentősége és tanulságai. = Orvosi Hetilap, 1929) Ernyey József, nemzeti múzeumi igazgató e szavakkal emlékezik meg orvostörténetünk mai állapotáról és a sürgős teendőkről a K. M. Természettudományi Társulat 1930-as Évkönyvében:

„Ha a fejlődéstan olyan szükséges része a zoológiának, botanikának, hogy külön tanítják mindenfelé, szabad-e teljesen mellőzni az egész természet- és orvostudomány kialakulásának menetét? Tekintsük ezt szellemtörténetnek, gazdaság- vagy művelődéstörténelmi kérdésnek, mondjuk tudomány-fejlődéstannak vagy bármi másnak, azaz utalhatjuk a bölcsészeti vagy orvosi kar hatáskörébe, de valahol foglalkoznunk kell vele. Sajátságos, hogy a hivatalos világ milyen nehezen vette tudomásul a természet- és orvostudomány történetének jelentőségét. Az orvostan története a főiskolai tanítás mostohagyerekei közé tartozik. A hivatalos szervek nem tesznek érte semmit, panaszkolta W. Becher még 1905-ben. Azóta, mintha megszívlelték volna szavait, a legtöbb egyetem tanszéket és kutatóintézetet adott e hasznos tudománynak, társaságok alakultak művelésére és nyomukban számottevő irodalom és érdeklődés támadt. Új, felesleges tudománynak mondják ezt ellenzői, pedig tévednek. Régi, hasznos irány ez, csak a neve és eszközei újak. Gyakorlatibb, nem olyan egyoldalú, mint a politikai történelem, változatosabb ennél, mert közvetlen kapcsolata van az emberrel, így új utakon világít be a városi és falusi élet apró bonyodalmaiba, vagy a kereskedelem és tudósvilág sok titkába, tehát érthető, hogy érdeklődő közönséget és lelkes művelőket talál mindenfelé.”

Orvostörténeti irodalmunk elhanyagoltságára vall Szekfű Gyula panaszja is (amely a Hóman–Szekfű V. kötetében olvasható), s aki a 16–17. századok talajviszonyainak változására, amely e két század közegészségügyére oly döntő befolyással volt, „pozitív adatokat tartalmazó előmunkálatokat nem talált”. Győry úttörő jellegű *Morbus hungaricus*-át említi, amely egyetlen magyar forrásmunkája volt a fenti két század talajviszonyainak változása következtében megrendült közegészségügyi viszonyok megírásánál. Orvostörténelmünk múltjára jellemzően állapítja meg: „csak az sajnálható, hogy senki sem akadt, aki Győryn kívül az orvostudomány történetét ily szélesebb szempontból művelné”. Szekfű munkája megírása közben még nem volt hozzáférhető Magyary-Kossa háromkötetes, 'Magyar orvosi emlékek' című orvostörténeti műve, amely méltó folytatása Wespriemi hasonló szorgalommal összegyűjtött, említett orvostörténetének. Ennek megjelenése alkalmával érezzük nagy jelentőségét Nékám tanár vállalkozásának, aki helyes történeti érzékkel felkarolta a magyar orvostörténelem mostohaságát, és anyagi áldozatoktól vissza nem rettenve mindenki számára hozzáférhetővé igyekszik tenni a magyar orvostörténeti emlékeket, melyek az orvosi lapok hasábjain „orvostudományi képzés híján” az érdeklődők szeme előtt elsikkadtak. A kutatónak forrásmunkái közül még az az egy pár megírt dolgozat is hiányzik, ami megjelent, mert nem

volt hozzáférhetővé téve, mert nincs egy Magyar Orvostörténelmi Társulat, amely állandóan számon tartaná tagjainak munkálkodását és a rokon tudós körök számára hozzáférhetően megjelentetné. A Magyar Történelmi Társulat Közlönyében, a Századokban, a „Történeti irodalom” rovatban, még kérész-életű napilapjaink történeti anyagáról is kivonatot találunk, de az orvosi lapok történeti közleményeinek ismertetése hiányzik, mert nem orvosnak, szakképesítés híján, nehézkes, körülményes e lapokat figyelemmel kísérnie. A hiányzó társulatlak lenne a dolga nemcsak a hazai, hanem a külföldi szakirodalommal is megismertetni a feldolgozott anyagot, referátumokkal ellátni a külföldi szaklapokat, amit az utódállamok orvostörténeti intézetei vagy társulatai sohasem mulasztanak el. Frissesség, szervezettség, nyugattal való nagyobb kapcsolat hiánya vészesen érezteti következményeit, hiszen rövidesen nemcsak a latin nyelven megjelent régi tudós orvosaink munkáit állítják be a cseh, román, jugoszláv kultúrpolitika szolgálatába, hanem orvosi nagyságainkat, színmagyar származású, csak még idegenül sem hangzó nevű orvosprofesszorainkat is kisajátítják, a nemzetiségi kultúrpolitika előharcosaiként szerepeltetik.

Ma már nem annak az egypár orvostörténelemmel „is” foglalkozó orvosnak érdeke múltjának felkutatása és megismerése, hanem egyetemeink orvostani tanártestületének és az egész magyar orvosi rendnek, melynek tagjai nem tudhatják, hogy nevükkel mikor találkoznak valamely román, cseh vagy jugoszláv szaklap hasábjain, mint valamikor az egyik utódállam kultúrpolitikájának, így egészségügyi politikájának renegát harcosával, mert ha szomszédaink holtakat is magukénak követelnek és vallnak, akkor rövidesen az élőket is kisajátíthatják. Hány természettudományi tanárunk van, akik a kolozsvári egyetemen tanítottak és ezért könnyen a román kultúra katonaságának aranycsillagos tisztjei lehetnek. A kolozsvári egyetem a sikeres propaganda folytán ma már román alapítás Európa szemében; Apáthy, Györffy, Vidakovits és Jancsó, mind nevek és értékek arra, hogy amilyen történelemhamisítással most kisajátították Rácz Sámuel, Molnár János, Petényi János stb. természettudósainkat, évtizedek múlva ugyanennyi erővel és igazsággal rájuk is kerülhet a sor. Természettudomány-történetünknek feladata az elhunyt tudósok nevében tiltakozni ezen igazságtalan és jogtalan elanyagonyvelésük ellen, mert evvel nemcsak művelődéstörténetünk kincseit őrizzük, hanem az elhaltak emlékének is dicső emléket állítunk. Külföldön, ugyanott, ahol ezek a közlemények megjelentek, adjuk tudtára a szerzőknek, hogy figyeljük „tudományos” munkálkodásukat, a szakkörökkel pedig közöljük, hogy annyira gazdagok vagyunk orvostörténeti nagyságokban, hogy az ezekben szűkölködők hozzánk folyamodnak „valódi nagyokért”, mert csak onnan lehet elvenni, csak onnan lehet kultúrát csenni, ahol van mit.

A magyar orvosi renddel meg kell ismertetni múltjának ragyogó, sokszor egész Európa előtt ismert nagyjait, a trianoni Magyarország orvosa elé kell tární elődeinek bár dicső, de küzdelmes életét, mert evvel a kialvó rendi öntudatot fejlesztjük és a rendi összetartás fontosságát éreztetjük. Ezért, habár elkésve is, de még mindig nem későn:

1. megalakítandó a Magyar Orvostörténelmi Társulat,
2. gond fordítandó orvostörténészek képzésére,
3. közelebb kell hozni az orvosokat múltjukhoz.

A Magyar Orvostörténelmi Társulat megalakításának eszméje már rég kísért az orvosi karban. Kátaí Gábor orvos, a Természettudományi Társulat egykori lelkes titkára vetette fel a kérdést először 1864-ben. Azóta folyton felszínen van az eszme, de mint minden kezdeményezés nehézkes az orvosok között, így ez a terv sem valósulhatott meg eddig. Az 1929-ben Budapesten tartott német orvos- és természettudomány-történelmi társaság kongresszusa ismét felszínre vetette az eszmét. Régi harcosa Ernyey József, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója a Természettudományi Társulat említett évkönyvében, Antal Lajos az Orvosi Hetilapban, Sárközy Róbert miniszteri titkár pedig a Népegészségügy 1929-es évfolyamában visszhangoztatják e kívánságot. Antal a következőképpen vonja le ennek a kongresszusnak tanulságait az 1929-es Orvosi Hetilapban:

„...a történelmi kultusz egy tudományágban sem annyira fontos, mint az orvostudományban. Az orvostörténelem kritikára tanít. Önkritikára és mérsékletre, megtanítja a theoretikust és klinikust egyaránt, hogy ne tartsa teoriáját, tudását véglegesnek, csálhatatlannak, hanem azt csak mint kora szellemvilági törekvéseinek visszatükröződését tekintse, amelyet egy újabb század szellemi eredményei úgyis elmoshatnak és átalakíthatnak. Kritikára int, mert kimutatja, hogy autochtonnak hitt tudományunk sem teljesen független a kor eszmei mozgalmaitól.”

Hangoztatja továbbá Antal egy olyan orvostörténelmi organizáció szükségességét, amely a kutatást megkönnyítené és elősegítené s a magukban hivatottságot érző fiatalokat összegyűjtené. Segítségül hívja a szegénységéből talpra álló Magyar Tudományos Akadémiát, amely pályamunkák kitűzésével erőteljesen fellendíthetné a magyar orvostörténelmi kutatómunkát. Dézsi Lajos, akadémiai rendes tag szegedi 1928. évi rektori székfoglalójában szintén az Akadémia figyelmébe ajánlja az orvostörténészek felkarolását, mikor azt mondja:

„A magyar orvosok tudományos kutatásait ismertető idegen nyelvű folyóiraton és az Orvosi Könyvkiadó Vállalat segélyezésén kívül az Akadémia feladata lenne összegyűjteni a magyar orvoslás történeti emlékeit és megírni az orvosi rend történetét és kiadni olyan műveket, mint pl. Rigler Gusztáv műve a magyarországi 1831-i koleráról.”

Minden oldalról, úgy a gyakorlati, mint a teoretikus orvosprofesszorok szükségesnek vallják ezen társulat megalakítását, amelynek élére állnának az orvosi történetírás jelenlegi nagyjai, az egyesület pedig összegyűjtené az összes, e problémával foglalkozó kutatókat és tagjai sorába tömörítené egyetemeink orvostanárait kívül a gyakorló orvosok közül azokat, akiket a megélhetés nehéz gondoljai még nem keserítettek el annyira, hogy múltjuk dicsőségét, tudományuk fejlődését érdeklődéssel ne olvasnák.

A másik fontos feladat lenne: orvostörténészeink szakszerű kiképzése. Ez már nehezebb kérdés! Ma, amikor egyetemeink annyira érzik megcsonkítottságunk folytán bekövetkezett szegénységünket, nem tudom, vajon lehet-e egyelőre gondolni önálló, magyar orvostörténelmi intézet felállítására, amelynek legfontosabb feladata lenne az orvostörténeti anyag összegyűjtése és orvostörténészek kiképzése. Jelenleg nagyobbára Bécsben Neuburgernél, Lipcsében Sudhoff nyugalomba vonulása után Sigeristnél nyerhető olyan kiképzés, amely figyelemre méltó kutatásra, kifogástalan történeti munkára képesít. Két jeles orvostörténészünk, Győry és Magyary-Kossa egyéb elfoglaltságuk miatt orvostörténészek tanításával és kiképzésével nem foglalkozhatnak eléggé; az egyik állami ügyek intézésével is foglalkozik, a másik a farmakológia oktatásával.

Történészeink viszont felelősségük tudatában, a szakképesítés híjával nem foglalkozhatnak a történelemnek ezzel az ágával, mert képzett és jó orvostörténész csak orvos lehet. Csak orvosnak van megfelelő gyakorlata és érzéke ahhoz, hogy pl. egy orvos-író és tudós tudományos működését elbírálhassa, a külföldi befolyásokat pályája folyamán felfedezve sokszor évszázadok után mérlegelhesse és orvostörténelmi szempontból ismertesse. Semmelweis nagysága akkor domborodik ki valójában, ha a külföldi, korábbi és egy időbeli törekvések reménytelenségét ismerjük és vázoljuk, „mert Semmelweis előtt himlőhöz és fekete halálhoz hasonló pusztításokat vitt véghez a gyermekágyi láz” (Győry), továbbá egy járvány tanulságait is csak orvosi képesítéssel vonhatjuk le és használhatjuk fel újabb járvány alkalmával.

Sok verejtékes orvosi munkának tudományos értékét elmosta az idő, de orvostörténelmi szempontból jelentős a ma tudományában is, kihatása csak azok előtt ismeretes, akik

forгатják, olvasgatják az orvostörténeti dolgozatokat, így sok orvos nem tudja, hogy amit nagy büszkén sajátjának vall, csak az előtte ismeretlen régi felfedezés kisajátítása. Ezért közelebb kell hoznunk az orvostörténetet orvostársainkhoz, meg kell kedveltetni, fáradságos munkájuk utáni pihenésük olvasmányának kell lennie. Szívesen forгатják orvosaink az ilyenfajta dolgozatokat, de nagyon ritkán juthatnak hozzá, mert a termelés igen csekély. Orvosi szaklapjaink évente alig-alig közölnek egy-két tanulmányt, mert a szerkesztők szerint kevés olyan beküldött dolgozat akad, amely nem Wespzprémi, Linzbauer, sőt Demkó kompilálása lenne. A történetírókhoz is közelebb kellene jutnia az orvostörténelmi dolgozatoknak, hogy ne fordulhassanak elő történeti irodalmunkban ma még lépten-nyomon megtörténő „elírások”, hogy pl. összetéveesszék a kolerát a pestissel, luesz alatt csak szifiliszt értsenek, holott volt idő, mikor minden járványos baj gyűjtőneve „lues” volt. Különösen a sok szóra alkalmat adó helytörténeti monográfiák íróira vonatkozik ez.

Kérdés most már, hogyan hozható közelebb az orvostörténelem orvosainkhoz és az érdeklődőkhöz? Talán megfelelő kiadványokkal, mint ahogy most az Orvosi Könyvkiadó Társulat Magyar-Kossa 'Magyar orvosi emlékek' című háromkötetes, egy hangyaszorgalmú gyűjtő harmincéves fáradságos munkáját, költségektől vissza nem riadva, az egész magyar orvosi rend örömeire megjelentette. Folyóirat megindításával, amelyben egyszer-kétszer (gyakoribb megjelenésére a mai körülmények között nem is számíthatunk) összegyűjtve tehetnők orvosaink és történészeink elé évi munkálkodásunk gyümölcsét. Az utódállamok idejében megérezték – mint látni fogjuk – ennek szükségességét, csak mi nem gondoltunk erre eddig, illetve a tervet nem valósítottuk meg a közöny és a kezdeményezés nehézsége miatt.

A hazai viszonyok ismertetése után lássuk, hogy az utódállamok tudományos körei mennyire értékelik ezen tudományág fontosságát. Románia ölébe hullott a kolozsvári egyetem legmodernebb felszerelésű klinikáival együtt, örökölte Erdély, különösen a magyarok és a szászok fejlett orvosi kultúráját, amelyet kisajátítani, sajátjának feltüntetni a román kultúrpolitika legfontosabb feladata volt. Azonnal helyes és célravezető eszköznek tartották az orvostörténelmi tanszék felállítását és hason célú folyóiratok megindítását, amelyek azóta az összes európai nyelven hirdetik, hogy tulajdonképpen csak az ősi román orvoskultúra szállott vissza rájuk, amely évszázadokon át idegen bilincsekben vergődött és azért nem fejlődhetett, emelkedhetett arra a magaslatra, amelyben a regátban volt.

A tanszéket 1924-ben állították fel, annak élére a francia Jules Guiart professzort tették, aki még a mai napig is franciaországi közleményekkel látja el a szaksajtót, de az intézetében felállított „Biographisches Archiv rumänischer Ärzte” gyűjteménybe kerültek az összes latin

nyelven megjelent erdélyi magyar orvosok is. Tanítványa, Bologna, az intézet igen termékeny magántanára, ennél is továbbmegy, eleinte még erdélyi és szász orvosi kultúráról értekezett, de újabban a magyar orvosi kultúra fölé helyezi a román. Például az inoculatio hazájának nevezi Romániát, ahol 1688-ban már tudományos alapon üzték azt. Köztudomású, hogy a himlős anyag betegről egészségesre átvitelét, (inoculatio) – miáltal a beoltott egyént erősebb fertőzéstől az egész életen át megvédték – a kínaiak üzték először, akik révén a világ összes népe előtt ismeretes lett. Először Timoni török orvos ismertette 1713-ban és utána Pilarinus cári udvari orvos, akinek a románokhoz annyi köze volt, hogy az oláh fejedelem udvarában is megfordult 1688-ban, mielőtt a velenceiek konzulja lett Szmirnában. Magyarországon ugyanebben az időben Raymann János eperjesi orvos foglalkozott tudományosan a már sok helyen ismert inoculatio vagy variolatio tanával és a boroszlói évkönyvekben (Miscellanea) leírta megfigyeléseit 1717 és 1721-ben. Tehát a románok ebben nem előztek meg bennünket, sőt amikor Jenner felfedezése után három évre 1796- és 1799-ben hazánkban a tehénhimlőoltást Hell János Sopron megyei és Riegler Békés megyei főorvosok meghonosították és Bene Ferenc tanár 'Rövid oktatás a mentőhimlőről' című munkája után országosan, így Erdélyben is ismert és gyakorlattá vált, Romániában csak harminc év múltával vettek tudomást róla.

Bologna a „kisajátításban” még továbbmegy, a híres-neves nagyszebeni orvost, Molnár Jánost „helyesen” Joan Piuariunak kereszteli el és a román kultúra fejlődésében nagy szerepet juttat neki. A kolozsvári orvostörténelmi intézet egyik gyakornoka, Lenghel Alexandru, az intézet lapjában legnagyobb magyar professzoraink egyikét, Rácz Sámuel-t kereszteli el Samuel Mihailescu von Caransebes-nek, akinek famíliája a 18. században a temesi Bánáthból vette eredetét. Tudvalévő, hogy Rácz Sámuel Budán született és már az ő korában előharcosa volt a magyar nyelvű tanításnak, német és latin tankönyveket fordított magyarra, hogy a tanulók számára érthetőbbek és könnyebben hozzáférhetőbbek legyenek. A magyar anyanyelvű oktatásról egyik fordításának („A borbélyáságnak eleji”, 1782) előszavában ezt írja:

„...valameddig a tudományokat anyanyelvekbe bé nem húzták, úgy a Magyar Nemzet is addig a bölcsességet közösségessé nem teszi, valameddig vagy anyanyelvén nem írat, nem taníttat és nem tanulhat...”.

Ezt a magyar tudóst nehéz lenne kisajátítani, ha a külföld és a kolozsvári hallgatók ismernék az igazságot, a történelmi valóságot, de így cáfolatlanul végül még valóban a román orvosi

kultúra előharcosa lesz a külföld és a tanulók szemében, hiszen a tanítás érdekében áll, hogy ilyen nagy műveltségű és szorgalmú tudóst „elanyakönyveljenek”, mert valószínűleg saját körükben nem találnak arra érdemest, akinek élettörténetét követendő például a tanulók elé állítsák, vagy a külföldön kérkedhetnének nagyságával. Önkéntelenül felvetődik bennünk a kérdés: a tudomány művelésére állították-e fel a románok orvostörténeti tanszéküket, vagy a történelem hamisítására?

A jugoszlávokról nem sokat tudunk, annyira távol éltek és élnek tőlünk, hogy figyelemmel alig kísérhetjük működésüket, elszigetelt nyelvük miatt a külföldön nem szerepelhetnek, de arra súlyt nem is fektetnek.

A csehek annál nagyobb erővel dolgoznak, gyűjtenek, jóllehet anyaguk még feldolgozatlan és most készülnek a nyilvánosság elé lépni vele. Bécsi gyűjtő utamon minden levéltárban találkoztam egy nőkollegámmal, aki a nagyszombati Pázmány alapította egyetem múltjának emlékeit kutattatta, – mint mondta – igen fontos orvosi kultúrájuk (!) történetében a nagyszombati egyetem s cseh tanárának szerepe. Valóban, Trnka Vencel cseh származású volt, de a csehekkel életében semmi összeköttetést nem tartott fenn, s ha élne, ő tiltakoznék legjobban ilyenfajta szerepeltetése ellen. Petényi kisajátítása is ismert. A nagy magyar tudósról, aki a magyar tudományos madártan megalapítója, a Nemzeti Múzeum volt tisztviselője, olyanféle monográfiát írtak, mint Tánicsicsról, akit felvidéki születése miatt szintén csehnek könyvelnek el.

Ezek után meggondolandó, hogy meddig késsünk a felvetett eszmék megvalósításával, az utódállamok orvostörténeti hamisításainak megcáfolásával, mert ez a céltudatos elkönyvelés lassanként az egész külföldi literatúrába átszármazik, úgyhogy később már kiirtani is alig lehet belőle. Köztudomású a Semmelweis kisajátítására irányuló kísérlet, s hogy ez még ma is megcáfolhatatlan sok helyen, mi sem bizonyítja jobban, mint az a nemrégien megjelent angol orvostörténelmi könyv, amely még ma is osztráknak, bécsinek tünteti fel Semmelweiset. A világirodalomba átszivárgott tévedéseket, amelyek nemzeti szempontból igen sérelmesek, sokszor soha nem lehet megcáfolni.

* * *

Diósadi Elekes György

Teendők a magyar orvostörténelmi tudomány érdekében (1938)

Nagyon találóan írta Németh László a 'Tanu'-ban, hogy Magyarországon az orvostörténetet „sem az orvosok, sem a történészek nem tekintik egészen a maguk ügyének”. Ezért van az, hogy míg a múlt század elején és derekán már kötetekben foglalkoztak az angolok, németek, franciák, hollandok és amerikaiak orvosi tudományuk történetével, sőt a feldolgozott anyag birtokában az orvostörténet-írás elméleti filozófiai felfogásában és gyakorlati jelentősége felmérésében is állást foglalhattak, addig nálunk az az egy-két kísérlet, amely áttekinteni próbálta az orvostudomány történetét, anyag és kritikai készség hiányában üres másolássá, csaknem fordítássá, vagy kivonatolássá, legjobb esetben is bátortalan tervezgetéssé vált. Legszomorúbb a dologban az, hogy éppen a magyar orvostudományi és orvoséletrajzi anyagot ismerték legkevésbé, vagy éppen nem is ismerték. Részletkutatás sem előzte meg nagyobb mértékben kutató munkájukat. Wessprémi és Linzbauer híres és ismert kutató munkái után a múlt század végéről még legkiválóbb ilyen munka Demkó Kálmán 'A magyar orvosi rend története' című műve (1892), melyet nem orvos, nem is történész, hanem kultúrtörténész írt.

Pedig bizonyos fokú érdeklődés már a 16. századtól kezdve nem is elszórtan, hanem csoportosan jelentkezett. Így a 16. században Zsámboky János és kolozsvári Jordán Tamás, a 17. században Moller, Jeszenszky és Monau, a 18. században Chenot, Wessprémi, Zsoldos János, Lenhardt, Glosius, Trnka és az orvostörténeti orvosi avatási értekezések hosszú sora.

A 19. század második negyedében Szuhány, Schoepf-Merei, Stockinger, Linzbauer, Maizner, Lósy, még külföldön is: a magyarországi eredetű Rosas, Lippich, Hyrtl és Töltényi.

A század harmadik negyedében a Poór Imre-féle 100 aranyas pályázattal kapcsolatban: Sugár Fábiusz, Demkó Kálmán, Lengyel Endre (kéziratos munka), Fekete Lajos, Patrubby Antal, azonkívül a nem pályázók közül Linzbauer és Gusbeth.

A század utolsó negyedében feltűnő a zsidó orvostörténészek nagy száma: Purjesz, Tihanyi, Schwarz, Rózsay, Wertner, s azonkívül a magyar Molnár István, Gyergyai Árpád.

Végül a 20. században: Magyary-Kossa Gyula, Győry, Nékám, Ernyey, Pataki, Bókay János jun., Vámosy István, Liszt, Faludi, majd vitéz Herczeg, Daday, Bálint Nagy, Irsai, Mayer Ferenc Kolos, Korbuly, Elekes stb.

A hivatalos körökben, de magában az orvosi rendben is most felette csekély az igazi érdeklődés az orvostörténelem iránt, aminek az oka az, hogy még mindig és egyoldalúan a

németek diktálta természettudományi szemlélet varázslata alatt állunk, abban a hitben, hogy mindaz, ami nem közvetlen gyakorlati jelentőségű: az luxus és felesleges agyjáték. Másrészt viszont természetesnek találjuk, hogy pl. az egyháztörténetnek Budapesten és Debrecenben, a vallástörténelemnek Debrecenben és Sopronban; a jogtörténetnek Budapesten, Debrecenben, Pécsen és Szegeden, az irodalomtörténetnek szintén mind a négy egyetemen megvan a maga rendes katedrája a hozzátartozó szemináriummal és könyvtárral. A műegyetem építészeti fakultásán az I–II. évben a képzőművészetek történetét adják elő kötelező hallgatással és szigorlati tárgyként. A bányamérnöki szaknak is megvan a maga történeti földtana és a földrajzi tudománynak is a történeti földrajza. A pesti állatorvosi főiskolán már 25 éve kötelező tárgyként adják elő az állatorvostan történetét Győry Tibor, majd az ő halála után Daday András. Így a magyar orvostörténelem ügye elárvult. A kormányzat sem tett érdekében egyebet, mint hogy Győry Tibort nyilvános tanárrá nevezték ki egyéni érdemeiért és évenként állami hozzájárulással látogatta a külföldi orvostörténeti kongresszusokat, s Bálint Nagy István egy évet tölthetett államköltségen a bécsi Collegium Hungaricumban ugyancsak személyéhez kötöttséggel. Vass József, gr. Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint kultuszminisztersége alatt több ízben többen is kérvényezték legalább orvostörténeti múzeum felállítását, de ígéretnél többet nem kaptak. E sorok írója a debreceni egyetem orvoskarán tett kísérletet orvostörténeti múzeum felállítására, de egy előszobaszekrényre tett ígéreten kívül egyebet nem tudott elérni. Már a szegedi egyetem – Daday András javaslatára – 1937–38-ban szekrényeket és bizonyos, nem állandó dotációt adott erre a célra; a budapesti orvosi kar jubileuma alkalmából határozta el orvostörténeti múzeum létesítését; ez folyamatban van. Az orvosi könyvkiadó társulat magyar szerző könyve helyett idegenből készült fordítással kívánja szolgálni a magyar kultúrfölényt.

A magyar orvostörténelem mostoha helyzete miatt történhetett meg, hogy Guiart, a kolozsvári egyetem orvostörténeti intézetének francia megszervezője 'Biograph. Archiv rumaenischer Aerzte' című könyvében a régi erdélyi magyar orvosírókat románbirodalombelieknek tüntethette fel anélkül, hogy bárki is tiltakozhatott volna ez ellen ex cathedra. Guiart utóda, Bologna pedig a Sudhoff's Archivban erdélyi orvosokról írván következetesen hallgat a magyar orvosokról; román, szász, német, francia és holland orvosokat ismer, mintha csak nem is élt volna Köleséri, Pápai Páriz, Péchy Lukács, Pataki Sámuel és még sok száz kiváló erdélyi magyar orvosunk. Bálint Nagy István hasztalan próbált védekezni e dolgok ellen.

A kórházak és klinikák nélküli orvosi kutatások az orvostudomány kalandos korszakát képezték, néha ragyogó, de magában álló teljesítménnyel, máskor tehetetlen elaprózódásban.

A klinikai vizsgálatok hőskorában sem volt meg az eredmények fogaskerékszerű egymásba kapaszkodása és a személyi együttműködés. Mindez nálunk csak a múlt század derekán, majd kis szünet után a század vége felé kezdett megmutatkozni, amiként ez Győry Tibor nagyszabású egyetemtörténetéből is kitűnik.

Nem szabad hagynunk, hogy a magyar orvosi kutatásnak ami eredménye ezt megelőzőleg és ezt követőleg volt és van, mint két idegen álljon egymás mellett, egymást ignorálva. Verebélyi József már 1867-ben kitűnően írta:

„...minden tudomány gyors fejlődése az emberekben zavart keltett és bizonytalanságot. Ezért kell nekik megmutatni, hogy mi ebben a lényeges és mi a lényegtelen. E célból a múltat ismerni kell.”

Németh László már továbbmegy, amikor a következőket írja:

„...az orvostörténet, mint az orvostudomány története, a kor elméleti leleményét, problémaforgató bátorságát mutatja meg; mint kiváló orvosok története, a szentek és vezetők mellett az egyes korszakok legirracionálisabb alakjait.”

Az orvostörténelem feladata tehát az, hogy megteremtse a régi és a mai magyar kutató és gyógyító orvosi tudomány között a történeti folyamatosságot, előmutassa a régi eredményeket és a megszakadt logikai gondolatsorokat, hogy azt újra végigjárva, esetleg meglepő eredményre bukkanjon. Így elevenedik fel több eredménnyel a Trnka által 150 éve abbahagyott maláriaoltás az osztrák Wagner-Jauregg kezében; Wessprémi Istvánnak egykoron javasolt, de csak újabban végrehajtott pestisoltása az angoloknál, két német orvos által túldosírozott camphor okozta görcsök útján a schizophrenia gyógyítása magyar szerző, Meduna révén. Már Morgagni, Van Swieten, Trnka sejtették a történeti patológia jelentőségét, Virchownál kiteljesedett és napjainkban új jelentőséget nyert.

Ma már annyiban szerencsésebb a helyzet, hogy aki át akarja tekinteni a magyar orvostörténelem anyagát, annak nagyszámú részletmunka, mikrographia, forrástanulmány, bibliográfia, a határterületek tudományos anyaga, sőt elég nagy számmal nagyszabású gyűjtőmunka áll rendelkezésére. A kutató munka azonban rendszert, támogatást és nyilvánosságot kíván. Szükséges volna tehát:

1. Orvostörténelmi Társaság (Collegium Medico-historicum) felállítására. Nyilvántartásom szerint negyven felett van azoknak a száma, akik hazánkban orvostörténettel

elég rendszeresen foglalkoznak.

2. Orvostörténeti könyvtár és folyóirattár elengedhetetlen. Egyes ember nem tudja megfizetni a folyóiratokat, könyveket. Kéziratok, orvosi arcképek összegyűjtése megkezdendő, mielőtt még az erre a célra alkalmatlan múzeumok és levéltárak maguknak szereznék meg.

3. Orvostörténelmi múzeum ma már minden művelt, sőt művelődni kezdő országban van, helyenként több is, pl. Lengyelországban, Németországban. Nálunk a budapesti és a szegedi egyetem mutat hajlandóságot múzeum felállítására.

4. Önálló, megfelelő terjedelmű magyar orvostörténeti folyóiratot kell megindítani. A Debrecenben megjelenő 'Orvosok és Gyógyszerészek lapja'-ban vendégjogot élvező, általam szerkesztett 'Orvostörténelem' kiterjedelmű, és provincionális publicitású. Minden „úttörő és missziós munkája” mellett – aminek Győry Tibor nevezte – sem kielégítő.

5. Kötelezővé kell tenni az orvostörténelem hallgatását mind a négy magyar egyetemen, az elméleti tárgyak lehallgatása után, a klinikai kiképzés elején, heti egy órában, két féléven át, kötelező kolloquálással.

6. További szükséglet a magyar orvostörténelem bibliográfiájának és repertóriumának kiadása. Ennek hiánya miatt eshetett meg, hogy egyik nagynevű szakemberünk, szakjának egyik igen érdekes személyi vonatkozású részletét feldolgozta s közölte, és már a következő számban sajnálattal jelentette, hogy utólag értesült arról, hogy ugyanazt, ugyanúgy már negyven éve megírták előtte.

7. A magyar orvosok biográfiai tárá, amit Weszprémi 1787-ben abbahagyott, folytatólagos kiadásban haladéktalanul meg kell indítani, személyi vonatkozásokat összegyűjteni, munkásságukat rendszerezően, tudományosan feldolgozni. E célból állandó orvostörténeti szemináriumra van szükség. A magyar orvosoknak egyes magyar, vagy külföldi iskolához, egyes külföldieknek egy-egy magyar iskolához tartozásának feldolgozása szép, hálás és úttörő feladat. Kíváncsinos volna felújítani a Bókay Árpád által 1903-ban megindított munkát, 'A magyar orvosi kutatás tükré'-t a magyar felfedezések prioritásának nyilvántartására és megvédésére.

8. A ritkaságszámba menő magyar orvosi könyvek és dolgozatok, magyar orvosoknak Európa és hazánk levéltáraiban porosodó levelezésének kiadása nem csupán erkölcsi kötelességünk, hanem a kutatást rendkívül megkönnyíti. Mert hogyan tudjunk foglalkozni Lenhardt orvostörténeti munkásságával, Tóthpápai Mihály iskolaorvosi jelentőségével, vagy Kyr Pálnak hasonló szerepével, ha mint ezek is, nincsenek meg egyetlen magyar könyvtárban sem?

Nagyszabású és nagyigényű az a munkaterv, amit előadtam. Nem egy év alatt fog megvalósulni, évek kellenek hozzá, tehát már most hozzá kell fognunk. Azonkívül gondoskodni kell az orvostörténelemmel foglalkozók succrescentiájának biztosításával, végül stipendiumok útján a nélkülözhetetlen idegen nyelvek megtanulásáról és a külföldi könyv- és levéltári anyag megközelítéséről. Mindezzel „az orvosokat közelebb hozzuk múltjukhoz” – mint Bálint Nagy írta –, és megteremtjük a magyar kutató és gyógyító orvosi tudomány történelmi folyamatosságát és a hősi jelennel biztosítjuk a dicső múltat.

Az Orvosegyesülethez kötődő orvostörténészek a II. világháborúig

Összeállította: Gazda István és Kapronczay Károly

Pataki Jenő

(1857–1944)

Pataki Jenő 1857. november 23-án született Kolozsváron. Elemi, középfokú és orvosegyetemi tanulmányait is itt végezte. Orvosi oklevelét 1882-ben szerezte meg. ő maga is beszámol egy kéziratban maradt életrajzában, hogy orvosegyetemi hallgatóként négy ízben nyert pályadíjat, egyebek közt az élettan és a bonctan területéről írt dolgozataival. A kolozsvári egyetemen létezett egy úgynevezett 'Tudomány-egyetemi Kör', aminek évkönyvéből kiderül, hogy Pataki már ebben a körben is adott közre orvostörténeti jellegű dolgozatot: *'Orvoslási babonák a magyar nép életében'* címmel, de ennek forráshelyéről eddig pontos adatunk nincs. Kolozsváron hagyománya volt az orvostörténet tanításának. Már maga Maizner János, az egyetem dékánja – később rektora – is rendszeresen adott elő medico-historiát.

Pataki budapesti évei után előbb a Batthyány család orvosa, majd a sárvári járás körorvosa, utóbb a sárvári kórház vezetőorvosa lett. Mint gyermekorvos – ami abban a korban még ritkaságnak számított – szakmájában megbecsülésnek örvendett. Ebben az időszakban inkább orvosként, mint az írás területén mutatja meg magát. E korszakának kevés számú megjelent írásából kitűnik egyfajta történelem iránti érzékenysége, de ez még inkább csak egy amatőr kutató érdeklődése volt. Ugyanakkor említésre méltó a Borovszky–Sziklay-féle vármegyetörténeti sorozatban Vasvármegye leírásában megjelent dolgozata *'Vasvármegye egészségügye'*-ről, mivel ez mondható az első, kutatásokon is alapuló jelentősebb orvostörténeti munkájának.

Első fontosabb, erdélyi orvosokkal és az erdélyi orvostörténelemmel kapcsolatos írása már Kolozsvárra való visszatelepülése (1898) után született. 1903-ban az Erdélyi Múzeum-Egyesület szakosztályi ülésén olvasta fel 'Adatok a magyar ifjak orvosnevelésének történetéhez' c. összefoglalóját, mely az egyesület Értesítőjében meg is jelent. Kutatáshoz felhasználta a Pataki-család több évszázados, már említett, rá hagyományozódott iratait is. Már korábban is fordult a családi levéltárhoz – amikor sárvári orvosként Teleki László versét ismerteti a Szombathelyi Lapokban –, mégis ez az első olyan munkája, amikor azt

komolyabban feldolgozza és mellette más, kiegészítő kutatásokat is végez. Kezdeti munkának számíthatjuk, ám kutatásainak adatai a mai napig közlésre érdemesek. Kezdetnek tekinthetjük e munkát abban a tekintetben is, hogy ennek az írásnak a megjelenésétől datálhatjuk az erdélyi magyar orvostörténet megszületését! Ugyan Eduard Gusbeth és Joseph Tausch már korábban tesz közzé erdélyi orvostörténeti emlékeket, de kifejezetten magyar nyelven és magyar orvosi emlékekkel Pataki Jenő foglalkozik először Erdélyben.

Előbbi munkáját majd két évtizedes csend követi, hogy utána több mint két évtizeden keresztül sorra adja közre a jeles erdélyi orvos-személyiségek életrajzeit, életútjuk számunkra érdekesebb mozzanatait és a hozzájuk csatolható irodalmi és művészeti emlékeket.

1898-tól Kolozsvár városi tisztiorvosaként dolgozik, miközben magánpraxisát is folytatja, s az előbbieken túl különböző időszakokban volt gazdasági tanintézeti, dohánygyári, vasúti, Mária-Valéria árvaházi és színházi orvos is. Kerületi tisztiorvosi gyakorlatát az uralomváltásig, azaz 1918-ig folytatja. 1923-ban adja be nyugdíjazási kérelmét, de nyugdíjat csak 1927-től folyósítanak számára.

Elfoglaltságainak köszönhetően, avagy szerénységből, talán szaktudományának aláértékelésétől félve – mint ahogy azt Berde Károly megemlékezésében olvashatjuk – orvostörténeti kutatásokkal hosszú időn keresztül nem tud foglalkozni, illetve azokat nem írja meg, nem publikálja. Azonban az 1920-as év sorsfordító jelentőségűvé válik az ő életében is. Az új történelmi keretek közt, amikor magyar nyelvű orvosi lapok már nem nagyon jutnak el Erdélybe, az erdélyi magyar orvostársadalom is felismerte egy új szakmai és közösségi jellegű magyar nyelvű orvosi lap megalapításának a szükségszerűségét. Ebben a lapban, azaz az *'Erdélyi Orvosi Lap'*-ban (1920–1925) adta azután közre kisebb-nagyobb rendszerességgel orvostörténelmi jellegű írásait, majd folytatta azokat az e lap folytatásának is tekinthető *'Orvosi Szemle – Revista Medicală – Ärtzl. Rundschau'* (1928–1938) hasábjain. Ezek a lapok számítanak az Erdélyi Múzeum-Egyesület orvos-természettudományi szakosztálya nem hivatalos fórumának is, hiszen az egyesületi élet – melynek 1896 óta tagja Pataki is – e számokban folyamatosan jelen van. Ezeknek a lapoknak bizonyos időszakokban Pataki Jenő szerkesztője, főmunkatársa is volt.

Kezdetben még csak a családi levéltár, azaz a Pataki orvosdinasztia forrásait, emlékeit jelenteti meg, később azonban e szoros körből kilépve Erdély több évszázados orvostörténelmének számtalan területét érintik kutatásai és nem csak életrajzokat, de neves személyek, intézmények és szakterületek orvosi történetét is feldolgozza.

Írásai java része rövid cikkek és kisebb tanulmányok formájában jelentek meg. Életében egyetlen nagyobb lélegzetvételi műve kerül kiadásra 1937-ben, amikor is felkérésre megírta

az Erdélyi Múzeum-Egyesület orvostudományi szakosztályának addigi történetét. Ugyanebben az évben – Daday András javaslatára – a szegedi egyetem orvosi kara elhatározta, hogy Orvostörténeti Múzeumot létesít s megvásárolta hozzá Pataki Jenő orvostörténeti könyvtárának egy részét, ami az egyetem Kolozsvárra való visszatérése után az egyetemmel együtt ismét Kolozsvárra került.

1940-ben újra fordul a történelem kereke, s a második bécsi döntés következményeként, Észak-Erdély visszacsatolásával új távlatok nyílnak meg a magyar orvostörténelem számára. Ugyan a visszacsatolás előtti években megszűnnek a Kolozsváron megjelenő orvosi lapok, de Pataki Jenő számára új lehetőségek adódnak, amikor a Kolozsváron működő új-régi egyetem ismét magyar vezetés alá kerül. Bár az első pillanatokban ez még nem látszott olyan tisztán, de ezzel a lépéssel valójában a magyar orvostörténelem évszázados intézményesítési törekvéseire kerülhetett pont.

Valószínűleg 12 ezer könyv került az új-régi egyetem megalakuló Orvostörténeti Intézetébe. Ezek és a Kolozsvárra visszakerült Pataki-könyvtár, amit ő újabb anyagokkal egészített ki, jó alapot teremtettek egy megalakuló orvostörténeti tanszéknek. A létrejövő első magyar Orvostörténeti Intézet egy nem orvostörténész, de azzal is foglalkozó tanár, a sebész Novák Ernő jelképes vezetésével alakulhatott meg. Novák Ernő 1941-ig viselte ezt a tisztséget, amit a bőrgyógyász-dermatológus Berde Károly – aki orvoskari dékán is volt – vett át s vezette hivatalosan 1944 augusztusáig. A szellemi vezetésben az akkor már a 80. életévén is túljutó Pataki Jenő segédkezett, aki az Intézet külső munkatársaként és az egyetem meghívott előadójaként 1941–1944 között több szemeszterben is tartott előadásokat.

Pataki és munkatársa, Csajkás Bódog együtt dolgoztak akkoriban egy 'Erdélyi Magyar Orvosi Lexikon'-on. Ez a több mint másfélszáz oldalas anyag a történelmi Erdély határai közt élt magyar és szász orvosok életrajzi adatait foglalja magában. Ők ugyan befejezettnek gondolták, de fennmaradt kéziratok példányaiból mégis befejezetlensége tűnik ki. Mint Izsák Sámuel írta róla: „ez az első lexikális próbálkozás Erdély magyar orvosainak bemutatására, életrajzok útján.” A mű kéziratban maradt.

Pataki Jenő – korábbi munkái és újabb kutatásai alapján – megpróbálta elkészíteni első önálló kötetét 'Erdélyi Magyar Orvosok' címmel, melyet papírra is vetett. A teljesnek és lezártnak nevezhető munka 23 orvos életrajzát tartalmazta. A Csajkás-hagyatékban fellelt iratokból az is kiderül, hogy tervbe vette – az adatok összegyűjtéséhez hozzá is kezdett – egy második kötet, azaz további 20 orvos életrajzának részletes feldolgozását is.

Pataki 1944. január 7-én hunyt el, kézírata közel hat évtizedre feledésbe merült. Ezeknek az életrajzoknak a többsége egybeszerkesztve Pataki Jenő más, nyomtatásban egykoron megjelent – de új jegyzetekkel kiegészített, pontosított – dolgozataival olvashatók a 2004-ben, majd 2011-ben újra megjelent tanulmánykötetében. ami a lehető legteljesebbnek tekinthető Pataki-féle erdélyi orvos-életrajz gyűjtemény, s ezáltal rendkívül értékes művelődés- és kultúrtörténeti forrás is. A mű a Magyar Tudománytörténeti Intézet, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, valamint a Johan Béla Alapítvány közös kiadásában jelent meg. A kötet az eddigi legteljesebb Pataki-bibliográfiát is tartalmazza.

Perjámosi Sándor

Magyary-Kossa Gyula
(1865–1944)

„Negyedéves medikus koromban kezdtem érdeklődni a magyar orvosok múltja iránt...” – írja ’Magyar orvosi emlékek’ című könyvének előszavában Magyary-Kossa Gyula. A négykötetes hatalmas mű azóta a magyar orvostörténelem egyik kiemelkedő forrásmunkájává vált [azóta az V. kötet is megjelent – *a szerk. megj.*], amelyből bőségesen merítenek a mai kor orvostörténészei, szerzője pedig fénylő betűkkel írta be nevét a magyar halhatatlanok névsorába.

Magyary-Kossa Gyula 1865. január 8-án született Debrecenben. A klasszikus nyelvekben, természettudományokban és művészetekben egyaránt járatos ifjú Kossa Gyula tudományos pályája Bókay Árpád gyógyszerintézetéből indult fejlődésnek. Itt betöltött tanársegédi állásából adjunktusként az Országos Bírósági Vegyészeti Intézetébe került; 29 éves, amikor a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen méregtanból magántanárrá habilitálják (1894); két évvel később a M. Kir. Állatorvosi Akadémián a gyógyszerintézet ny. r. tanára, ezt az állását 1937-ben bekövetkezett nyugalomba vonulásáig lelkes odaadással töltötte be. Akadémiai székfoglalóját 1924-ben tartotta ’Adatok a magyar génus biológiájához’ címmel. 1939 óta, midőn az Országos Levéltár lépcsőjén elcsúszott és karját törte, alig-alig mozdult ki otthonából. Életének utolsó éveit könyvtárában töltötte, pihenő idejében zongorájánál ült és kedvenceinek – Mozartnak és Beethovennek – remekműveit játszotta. Értékes könyvtárán kívül gazdag arckép-, fénykép- és metszetgyűjteményt hagyott az utódokra.

A szűkszavú életrajzi adatok által 80 esztendő korláta közé szorítva egy csodálatosan színes és gazdag élet próbálkozásai, küzdelmei, meglepetései és alkotásai tárulnak fel előttünk. Kotlán Sándor szerint: „A gyógyszerintézet működése mind az oktatás, mind pedig a tudományos munkásság tekintetében korszerű keretek között 1896-ban indult meg, amikor e tanszék vezetését Magyary-Kossa Gyula vette át”.

Kísérletes vizsgálataival (mész kimutatása szövettani metszetekből, phlorizin-diabetes, baromfiköszvény előidézése, arzénmérgezés, szénsavmérgezés mechanizmusa, morfiummérgezés, mérgek okozta elmeszesedés, doppingszerek kimutatása stb.), mint kitűnő kísérletező tudós mutatkozott be. Előszeretettel foglalkozott fiatal kora óta botanikával, ennek tanítását is vállalta 1913-ig, amikor is lemondott róla, hogy idejét teljesen a kísérletes és tudományos gyógyszerintézetnek, valamint másik kedvencének, a medikohistoriának szentelhesse. Linzbauerhoz hasonlóan hangyaszorgalmú levéltári kutatások során gyűjtögette

a magyar orvosok múltjára vonatkozó adatokat. „Volt olyan év, hogy csak az országos levéltárban nyolc hónapot töltöttem, nap-nap után dolgozva” – emlékezik vissza. Ez a kutatás rendkívül bőséges termést hozott: „Magyar orvostörténelmi adataim száma ma már sok ezerre megy és ha kétszer annyi életem volna, akkor sem tudnám azokat feldolgozni” – írja.

Magyary-Kossa nemcsak a magyar orvostörténelemnek, hanem a magyar állatorvostan történetének is lelkes kutatója volt. 1896-tól 1905-ig elő is adta a hazai állatorvoslás történetét és számos cikkben ismertette e tudomány korai szakának mindaddig ismeretlen, rendkívül érdekes részleteit. 1899-ben vette át az Állatorvosi Főiskola Könyvtárának igazgatását és neki köszönhető, hogy az nemes céljához méltó színvonalas szakkönyvtárrá fejlődött: „Mindenesetre kívánatos cél, hogy a Főiskola könyvtára az állatorvosi hungaricumoknak hiánytalan gyűjteménye legyen és egy későbbi kornak kutatója, például a magyar állatorvosi rend történetének jövőendő megírója mindazt, ami tárgyához szükséges, biztosan megtalálja a könyvtárban” – írja 'A m. kir. Állatorvosi Főiskola Könyvtárának katalógusa' című 1902-ben megjelent munkájának előszavában.

„E katalógus 6352 kötet címét adja, közöttük nem egy olyanét, amely sem a Szinnyei-féle könyvészetben, sem a Győry munkájában nem található fel” – írja. A 11 ívnyi terjedelemben megjelent betűrendes és szakok szerinti katalógus megjelenését az 1901/1902 tanévtől kezdve az évi gyarapodást feltűntető pótlékok megjelenése követte. „Összesen 17 pótlék jelent meg, az utolsó az 1917/18 tanévről szóló főiskolai évkönyvben.”

Nagy utánajárás árán, szinte hiánytalanul összegyűjtögette a magyar állatorvosi irodalom legrégibb kiadványait. Nagy fájdalmára volt azonban, hogy Tolnay Sándorról – a „...pesti állatorvosi iskola első, nagyérdemű tanáráról, kinek szakértelmén és buzgóságán fordult meg elsősorban, hogy az állatorvosi intézmény hazánkban... meghonosodott” – nem sikerült arcképet szereznie. Ebből az időből származik 'Magyar állatorvosi könyvészet' című munkája. „Ebben a könyvben kerül publikálásra mindazon művek indexe, amelyek az állatgyógyászatra vonatkoznak, s amelyek magyar származású szerzőktől születtek 1472 és 1904 között” – írja e könyvének „praefatio”-jában. A könyv magyar nyelvű előszavából kicseng írójának bölcs életszemlélete: „Hálátlan feladatra vállalkozik az, aki bibliográfiát ír. Rengeteg fáradsággal olyan könyvet szerkeszt, amelynek tulajdonképpen nincsen is igazi könyv jellege, mert hiszen – nem olvassa senki.”

A majd 350 oldalas könyv nemcsak szerető gonddal gyűjtött számos egyedülállóan értékes adat kiválóan rendszerezett gyűjteménye, hanem egyúttal oly élvezetes olvasmány, amelynek tisztult nyelvezettel írt soraiból a szakma szeretetén kívül rendkívüli írói adottságok is megragadják az olvasót. S közben gondosan ápolja és fejleszti „hivatalos” szakmáját, a

gyógyszertant is. 1901-ben jelenik meg 379 oldalas 'Gyógyszerrendelés' című könyve, 115 ábrával és 357 rendelvénnyel. A kitűnő könyvet akár ma is haszonnal forgathatnák orvos-, állatorvos- és gyógyszerészhallgatóink. A tökéletes klasszikus műveltségű, latinul folyékonyan és hibátlanul író Magyary-Kossa Gyula e könyvében már erősen kiáll a fonetikus írásmód mellett. Rendkívül modern felfogású: „Nem csekély nehézséget okozott a könyv írása közben az, ami manapság a magyar nyelven tudományosan írónak mindenkor annyi gondot ad: a nyelvezet és a helyesírás. E kettő dolgában most éljük az átmenet korát és a mi szerencsétlenségünk, hogy egyrészt a konok maradiság, másrészt a sokszor túlzó purizmus küzdelmei közé szorulva, a magunk ítéletére marad a választás egy avult régi nézet és egy újdonsült hiperbola között.” (...)

'A mások által feltalált dolgok elrendezése' magyar nyelvű kiadás után idegen nyelven pontosan a Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves jubileumára jelent meg 'Ungarische medizinische Erinnerungen' címen, németül. A 'Magyar orvosi emlékek' német nyelvű kiadása a magyar nyelv szabta sorompók elszigeteltségéből a világ kutatói számára tárta fel a régi magyar orvosok kultúrtörténetéből való emlékek gazdag kincsesbányáját, bizonyítva ezzel is, hogy „a magyar ugaron nemcsak királydinnye és koldustetű terem”. „Ez egy könyv! Az öröm könyve zavaros időkben” – mondotta róla Sudhoff, a világhírű lipcsei orvostörténész professzor. Mégis, éppen a német nyelven történő kiadás nem volt ínyére Magyary-Kossa Gyula erős és nem is véka alá rejtett németellenességének. Ebbeli meggyőződésének, ahol tehetette, hangot is adott. 1921-ben tartott tanévnyitó beszédében a következőket találjuk:

„...sokat beszélünk például arról, hogy kultúránk mennyit köszönhet Németországnak. Ezt nem is fogja tagadni az elfogulatlan ember. Csakhogy az éremnek két oldala van: arról is joggal beszélhetnénk, hogy mennyit veszítettünk a Németországgal való kulturális kapcsolatunk miatt?”

Ahol csak tehetette, szóban és írásban egyaránt kiállt mindazok ellen, „...kik a német tudományosságot a maga eredeti mivoltában, eredeti színében (kivált pedig terjengősségében) terjesztik Magyarországon”. Ezen túlmenően azonban politikailag is állást foglalt a német befolyással szemben, mégpedig úgy, amint az ránézve általában jellemző volt: bátran és leplezetlenül. Ettől nem is lehetett eltántorítani. Fentebb idézett tanévnyitó beszédében a következők olvashatók: „...a német kultúra hatása nemcsak erőt adó transzfúzió volt hazánk szellemi ereibe, hanem venaesectio is, mégpedig ránk nézve, a különben is vérefogyott, elgyöngült nemzetre nézve nagyon is kártékony érvágás...”

Valóságos hitvallás ez a német befolyással szemben. és ezek a sorok 1929-ben láttak napvilágot! Ilyen vélemény hangoztatása mellett nem csodálkozhatunk azon, ha Magyary-Kossa Gyulát számos támadás érte. Ő azonban, mint „integer vitae scelerisque purus” tántoríthatatlan volt és a támadások nem megalkuvóvá és alkalmazkodóvá, hanem inkább visszahúzódóvá tették. „A magány és a szabadság mérhetetlen szeretete vonzotta ki a városból a hegyek egyedülvalósága közé” – olvassuk róla. Valóban rezervált, sőt sokszor barátságtalan volt, majd – különösen kora előrehaladtával – mindinkább elzárkózóvá vált. „Si bibliothecam habes, nihil deest” – vallotta ő is Ciceróval és életének utolsó éveit 10 ezer kötetes könyvtárba húzódva töltötte.

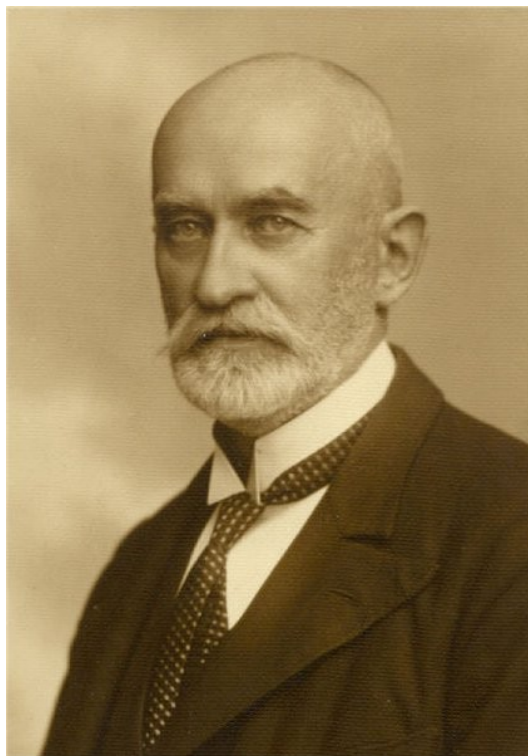
Művei ma is élnek. 'Magyar orvosi emlékek' című munkája azóta is – Weszprémi 'Succinctá'-jával és Linzbauer hétkötetes, hetedfélezer oldalas 'Codex'-ével együtt – a magyar orvostudomány történetének kiapadhatatlan forrása, de ihletője lehetne számos regénynek és kultúrtörténeti munkának is.

Orvostörténeti művei közt bőségben találunk életrajzot (Arányi Lajosról), kultúrtörténetet (Magyar alkimisták, Orvosi gyakorlat a régi Magyarországon, Régi magyar gyógyszerekről és gyógyszerházakról), társadalomtörténetet (A magyarországi prostitúció múltjáról), babonát (Kígyó az emberben, Szemmelverés), műszótárt (Régi magyar gyógyszerek, Régi magyar betegségszavak, Régi magyar bonctani kifejezések), kuriózumokat és értékes adatok mérhetetlen tárházát. És mindez ragyogó feldolgozásban, élvezetes olvasmányként tárul elénk. „Sat prata bibere” – mondotta Weszprémi szavaival, midőn nagy művének utolsó kötetét útjára bocsátotta, de Zrínyi szavai is illettek volna hozzá:

„Véghez vittem immár nagy hírű munkámat
Melyet irígy idő sem víz el nem moshat,
Sem az ég haragja, sem vas el nem ronthat
Sem az nagy ellenség, irígység nem árthat.”

A 'Magyar orvosi emlékek'-kel Magyary-Kossa Gyula nemcsak egyszerűen orvostörténelmet írt. Sokkal többet tett ennél: példát mutatott mindannyiunknak. „Longus post me ordo idem petentium decus” – írta művének első kötete elé. Igaza lett. Ma már a Magyar Orvostörténelem kutatóinak hosszú sora jár a „legpuritánabb, a legmagyarabb orvosok egyikének” nyomdokain.

Karasszon Dénes

*

Röviddel ezelőtt rendezés alá került az ún. Magyary-Kossa Gyula-féle különgyűjtemény. Az ismert orvostörténész haláláig gyűjtötte és kiegészítette az 1939-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Könyvtárának ajándékozott képanyagát, amely ma a jogutód, a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára tulajdonában van. (...) Neve már életében fogalommá lett. Mai mércével nehéz az ő sokoldalúságát besorolni, orvos volt-e vagy történész? Polihisztor-e a szónak jó értelmében, vagy csak egyszerűen nyitott, szerteágazó, nagy tudású humánus ember.

„Fiatal orvostörténészeket vett pártfogásba, kik bizalommal keresték fel és hálával vették kritikáját, tanítását. Ő pedig gyönyörködött bennük és munkáikban, mint élete fáradozásának eredményeiben. A legmagyarabb orvosok egyike volt” – írta róla Vámosy Zoltán. Orvos őseit a 17. századig lehet visszavezetni.

Élete utolsó hat évét gazdag könyvtárhoz kötve, családjának körében élte. Balesete nem sokáig gátolta meg kedvelt Mozart és Beethoven darabjainak zongorázásában. Keszthelyen halt meg 1944-ben.

A különgyűjtemény orvos- és művelődéstörténeti szempontból rendkívül értékes. Jelenleg a képanyag tíz nagyméretű dobozban van elhelyezve, alfabetikus tárgyszórendben. Eredeti dokumentumokat (levelek, kinevezések, meghívók, gyászjelentések), muzeális értékű fényképeket, kéziratokat, könyv- és folyóirat-illusztrációkat, valamint reprodukciókat tartalmaz. Semmelweis Ignácon, egyetemünk névadóján kívül igen sok neves hazai és külföldi orvossal, orvoscsaláddal is foglalkozik a most rendezésre került különgyűjtemény. (...) Az eredeti anyagok száma kevesebb, így ezeknek értéke nagyobb. Ezekből említek néhányat. A zárójelben levő számok a dokumentumok lelőhelyszámai. Ioannes Sambucus Zsámboky János (1531–1584) egyik műve 1603-ból néhány évvel ezelőtt facsimile kiadást ért meg hazánkban. A neves tudósról több eredeti könyvillusztrációnk van. Apró képecskét találunk Joannes Manardus (1462–1536) ferrarai orvosról, aki II. Ulászló magyar király orvosa volt. A maitól eltérő az orvosi kinevezések formátuma is, ezt dokumentálja Laky István (Székesfehérvár) pesti orvos gyanánt kirendelt jelentése 1740-ből. Egy eredeti 18. századi recipe jó összehasonlításként szolgál a mai vényekhez. Balassa János egyetemi tanár kézírását is kézbe vehetjük. Manupropriák (saját kezű aláírások) is találhatóak a gyűjteményben, pl.: „A magyar orvosok és természetvizsgálók 1841-diki második gyűlésén jelenvoltak névsora”.

Nagyon sok újságcikk és könyvrészlet nyújt orvostörténeti adatot. A Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület 1937. május 11-én ötvenéves fennállását jubilálta, pár órára „öreg mentők” vették át az orvosoktól a szolgálatot, köztük Korányi Sándor és Nékám Lajos egyetemi tanárok is. Ezt a pillanatot örökítette meg a birtokunkban levő képriport. Büszkén olvashatjuk a riportot, melyet Szent-György Alberttel készítettek, az orvosi Nobel-díj odaítélése után, 1937. október 29-én. Képet őrzünk Lengyel Árpád hajóorvosról, aki a Carpathia hajón az egyetlen orvos volt, amikor az elsüllyedt Titanic menekültjeit felvették. Hogyan reklámoztak régen? Ezt is megtudhatjuk „A Bitter-féle Conifera-Spit” segítségével, „amely a fenyőnek hamisítatlan lepárlási terméke, üdítő és fertőtlenítő szer beteg- és gyermekszobáknak, valamint gyermekágyasok szobái számára...”. 1884-ben Török József gyógyszerésznél volt beszerezhető, palackja 80 krajcárért.

Egy eredeti felvétel után, 1905-ben megjelent Lang Ambrus síremlékének a képe, akiről tudjuk, hogy II. Rákóczi Ferenc orvosa volt Konstantinápolyban. Az első orvosa Moller Károly Ottó volt. Tolnai Világlapja is foglalkozott a helyes gyermekneveléssel. Ezt tanúsítja egy cikk, melyben Máday István, a neves ideggyógyász egyetemi tanár – a cikk írója – szerint az ún. csíntalan gyermeket helytelen mindenáron szófogadásra, engedelmességre kényszeríteni – károkat okozhat. A kisgyermek cselekvésvágyát a keze ügyébe eső tárgyakon

tölti ki. A modern gyermeknevelés nem ismer „rossz” gyermeket. Ez az ún. „rossz” azonos lehet a természetes elevenséggel. A gyermek szabad lélek, csak tudni kell vele bánni. A „Drill”-el személyiségsérüléseket lehet okozni. A fegyelmezést, mint mankót, minél előbb el kell dobni. A verés nem nevelés, a szülő, aki ezzel él, előbb-utóbb megbukik nevelésével.

Bicsky berlini orvos találmánya a 'Gép, amely belelát az emberbe'. Ezzel a címmel leírta a „neuroskoppsychogram” működési elvét. Az agyon kívülről elhelyezkedő idegvégződések vizsgálata tükrözi a beteg testi-lelki állapotát, 1934. március 25.

Fényképeink között található egy „Pestis elleni recipe Mátyás király számára”, melyre egy 16. századi bécsi kódexben bukkantak. Van képünk Pápai Páriz Ferenc szülőházáról, amely az 1859-es Vasárnapi Újság hasábjain jelent meg. Képünk van az ún. Morbus Hungaricus feltehető okainak megszüntetésére szolgáló rendszer vázlatáról. Ez egy nápolyi származású orvos találmánya a „Duna vizének s a kútvizeknek megszűrésére járványok alkalmával”. Egy reprodukció a kassai dóm főoltárának 15. századi képéről, amelyen Szent Erzsébet bélpoklos betegeket ápol. Címlapmásolatunk van 'Bába mesterségre tanító könyv...' német nyelvű eredetijéről, melyet Wessprémi István fordított magyarra és Debrecenben Margitai István által lett kinyomtatva. A fordító Mária Terézia királynőtől briliánsokkal kirakott arany érdemérmét kapott. Hogyan nézett ki egy bőrből készült szemüveg a 16. században? Ez a fénykép segítségével látható, az eredetit a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik. Milyen módszerrel adtak vért két hónapos gyermeknek bárányból. Csoportképek segítségével elég sok neves orvosnak az arcképét tudtuk reprezentálni.

Magyary-Kossa Gyula tudása, sokoldalú elhivatottsága nemcsak figyelmet, hanem tevékenységének további kutatását igényli.

Pákozdy Katalin

* * *

Dörnyei Sándor 2008-ban közreadta Magyary-Kossa Gyula és Győry Tibor levelezését. Magyary-Kossa Gyula életmű-bibliográfiája Gazda István és Perjámosi Sándor összeállításában 2015-ben készült el, s a Magyar Tudománytörténeti Intézet, a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum, valamint a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár közös gondozásában jelent meg.

Id. Nékám Lajos
(1868–1957)
és a magyar bőrgyógyászat orvostörténészei

A 20. század hazai medicinájában a címbeli „kisszakmának” akadtak talán a legavatottabb tollú krónikásai. A sort kétségtelenül Nékám Lajos professzor nyitotta meg, akinek klinikaszervező, iskolateremtő és tudományos munkássága mellett maradt ideje-ereje Magyary-Kossa Gyulával és Győry Tiborral együtt Weszprémi szellemét feléleszteni. A két klasszikus orvostörténész kortársaként reá hárult a fő feladat, hogy a fakultás tanári kara részéről a kutatáshoz, valamint a könyvkiadáshoz a támogatást biztosítsa. Különösen a Trianon utáni nehéz időkben, amikor a kartörténet, továbbá a Magyar Orvosi Emlékek kötetei jó minőségű papíron, méltó kivitelben jelenhettek meg.

Historikus érdeklődésének, elemző íráskészségének már az 1897-es moszkvai kongresszusi beszámoló-sorozatában jelét adta. Az első, ilyen jellegű kis könyve: 'A magyar bőrgyógyászat emlékeiből'. 1908-ban hagyta el az Eggenberger-féle Könyvkereskedés nyomdáját. Első fejezete a régi magyar fürdőkről szól. Az Egyetemi Könyvtár révén kapta kölcsön az 'Academia Caesarea Leopoldino-Carolina', valamint a nürnbergi 'Commercium litterarum ad rei medicae et scientiae naturalis incrementum' 17–18. századi évfolyamait, de az 'Annales physico-medicae Vratislaviensis' korai kötetei sem voltak már a beszűkült határainkon belül fellelhetők. Ezekhez a boroszlói Városi Könyvtár segítségével jutott. A magyarországi fürdőkultúráról a korabeli külföldi utazóktól (E. Brown, J. Tollius, R. Townson) értesülünk a leghitelesebben, amely semmivel sem volt „szabatosabb”, mint például a németeké. A lubickoló dáridózásnak a tűzifa megdrágulása, valamint a szifilisz megjelenése vetett véget. E tanulmányt a többiekkel együtt Magyary-Kossa is kellően megalapozott forrásmunkaként használta. Balatonfüred első igazi nagy protektora II. József császár volt. Ő tiltotta meg a forrás közvetlen közelében való polgári építkezést, hogy a gyógyvíz tiszta maradjon, s tette (meglepően) kötelezővé a fürdőorvosnak a magyar nyelv ismeretét. Oestereich Manes József esetében ez nem jelentett gondot. Az ásványvíz kivitele kapcsán idézi saját apját, aki szerint „Magyarhon több tiszta hasznat húzhatna jeles vizeiből, mint tüzes boraiból”.

A második fejezet a lepra hazai történetéhez szolgáltat adatokat. A bélpoklosok a szent legendák gyakori szereplői. Ismert Holbein festménye, amelyen magyarországi Szent Erzsébet leprásokat ápol, Szent Margit sírja pedig e szerencsétlenek zarándokhelye volt. A járvány a tetőfokát a 13. században érte el, Kálmán királyunk ezért akadályozta meg a

keresztesek átvonulását hazánkon. A kórisme körüli zűrzavart J. Manardus igyekezett eloszlatni. A két Jagelló-király: II. Ulászló és II. Lajos olasz udvari orvosára Nékám hívta fel újra a figyelmet. Munkásságát a tanítvány Herczeg Árpád később önálló monográfiában is ismertette.

A harmadik fejezet címe: „Rüh. Rendszerek. Hajbetegségek”. Idézi Csapó Józsefet, aki szerint a rühöt le sem kell írni, úgyis mindenki ismeri. Régi szerzőink ezt a nem éppen hízelgő jelzőt áttételesen is használták. A német földre került Joél Ferenc már az 1600-as évek elején leírta kórokozóját. A bőr- és nemi bajok rendszerezésében a hungarusok kezdettől kitűntek. A vértanú-halált szenvedett Jessenius részletesen ismertette a bőr makroszkópos bonctanát, Plenck József Jakab pedig már Linné szerint szisztematizált. A füveskönyvek mindegyike (Melius, Beythe, Lippay) ajánl főzetet a varfede viszketésre. A haj hiánya csak akkor számított betegségnek, ha pörkös, vagy fekélyes „kosz” okozta. A kopaszság az olvasott emberek szemében a bölcsesség jele volt.

A legérdekesebb természetesen a szifilisz-történeti rész. Az ó- vagy újvilági eredet kérdésében Nékám professzor sem foglal egyértelműen állást. Cáfolja a német Bloch azon állítását, mintha VIII. Károly híres-hírhedt nápolyi kalandjában magyar zsoldosok is részt vettek volna. Nem nemzeti büszkeségből, hanem, mert az idézett forrásban (Istvánffy) erre egyértelmű utalást nem talált. Érdekes viszont, hogy a nem éppen szent életű VI. Sándor pápa a „vénszi mezőkön vitézkedő francia királyt” a Magyarországot fenyegető török ellen akarta küldeni – sikertelenül. Talán szerencsénkre, mert az a sereg a janicsárok ellen aligha lett volna eredményes, az emlékezetes járvánnyal viszont valószínűleg most mi „dicsekedhetnénk”. A differenciáldiagnosztika sem lehetett egyszerű, ha maga a nagy Ricord az újvilági bajt lues helyett malleusjárványnak tartotta. Jordán Tamás (1539–1585) megállapította az extragenitalis fertőződés lehetőségét. Crato higanyos és guajackúrát, Paracelsus viszont a mellőzését javasolta. A guajacfa Melius herbáriumában „francosfa”, utalván a betegség helyi eredetére.

Se szeri, se száma a bizarr terápiás javaslatoknak, Frankovich Gergelytől Kibédi Mátyusig, Torella mestertől Astruc doktorig terjed a lista. Ne feledjük, a tanulmány alapgondolata még a spirochaeta pallida felfedezése előtti időkből való.

Végül: „Adatok a prostitúcióknak és közerkölcsöknek történetéhez hazánkban” fejezet zárja le a 99 oldalas füzetet. Szerzőnk nem magasztalja a régi erkölcsöket és nem marasztalja el a korabelit. Az ifjúság nemi felvilágosításának fontosságát már Erasmus felismerte és híres leveleiben művelte, Nékám professzor ugyanezt tette az Egyetemi Kórházegyesület orvosaként. Mindketten mérsékelt eredménnyel.

Nem értett egyet az általános hadkötelezettséggel, mert költséges és kettévágja a

fiatalok életét. Ez a népességben több kárt okoz, mint a háborúk, írja sajátos logikával. A prostitúcióért elsősorban a szociális okokat teszi felelőssé. „Kereskedelmünk, iparunk terén rengeteg szerepe lehetne a nőknek, ha jó szakiskolák állanának rendelkezésünkre.” Védelmébe veszi a kéjnőket, felveti a társadalom felelősségét, ingyenes, kötelező orvosi vizsgálatot, illetve kezelést javall, amely bőségesen megtérül. A bujakór megjelölést eltörölni kívánta, mert az nem feltétlenül függ össze a bujasággal. Jó utólag ezeket olvasni az ország akkori első számú szakemberétől. A magyar bőrgyógyászat múltját német nyelven is ismertette 1916-ban.

Harmadik kis munkája a 'Drámák az orvostudományban' 1933-ban jelent meg. A tragikus önkísérletező Hunter, Semmelweis és a Koch-féle tuberkulin csak ürügy a bölcselkedésre. „Az emberiség nem érti meg a nagy sorskérdéseket és nem az aggodalmak könnyén, hanem a politikának és haszonnak a kódján át nézi őket” – írta e művében. Aggasztja a klasszikus nevelés elhanyagolása, az orvoslás terén „csapás az adminisztratív elnyomás, a bürokratizmus túltengése, a tömegrendeléssel üzőtt szemfényvesztés, a gyógyítás sablonizálása... az orvos jóformán csak blankettákat állít ki, statisztikákat készít, nyomtatott recepteket osztogat, szembekötősdit játszik a halállal. Ezért mondják: sok a doktor, de kevés az orvos! A rasszista eugénika németországi bevezetésének évében állítja: a militarista Spárta eltűnt a történelem színpadáról, de a humanista Athén meghódította Rómát. Nékám kedvelt írói: Dosztojevszkij és Flaubert. Ez utóbbi, amiért szemére hányta Lamartine-nak, hogy a történészek az események megítélésében nem hajlandók figyelembe venni az orvosi szempontokat. Mondanivalójának ez a legfőbb összegzése, s ezzel ma mi is egyetérthetünk.

Nékám-tanítványnak számít a nála három évvel fiatalabb Poór Ferenc, a szegedi bőrklinika első igazgatója. A Szt. István Közkórház osztályos főorvosaként jelent meg az első világháború kitörésének évében a szifilidológiai tankönyve. A 17 oldalas történeti bevezetője igazi „profi” munka. Az ó- és újvilági eredet kérdésében ő sem foglal állást, de utal szerzőkre (Lannelongh, Gangolphi), akik szerint Mezopotámiában találtak csontgummákat, így Columbus matrózai egy tengerentúl rendkívül virulenssé vált törzset hoztak volna vissza. Állítólag V. Károly császárt ugyancsak a luetikus csontfájdalmak készítették kolostorba vonulásra. Érdekes, hogy már a mitológiai névadó Fracastoro észlelte a 16. század elején a betegség megszélidülését a mediterrán térségben, ahol a higanyos kezelés elterjedt. A lues venerea Fernel művéből ered, aki a terápiában az antimercurialistákhoz távozott. Az egzotikus növények (guajacfa, chinin, sarsaparilla) a 16. század második felében jöttek divatba. Iatrokémiai nézet szerint a betegség savat termel, amely aztán kimarja a szerveket. Fernel és Sydenham unista felfogását Hunter szerencsétlen önkísérlete hosszú időre megerősítette,

Ricord csak 1831-ben tudta megcáfolni. Szerzőnk édesapja, Poór Imre, a bőr- és bujakórtan első hazai tanára Párizsban a nagy francia mester tanítványa volt.

Nálunk Schwimmer Ernő és követői a bécsi unista, míg Poór Imre és Tóth N. János a párizsi dualista elméletet fogadták el. Szerzőnk ismerteti a sápadt kórokozó felfedezésének, a komplementkötési reakció kidolgozásának, a Noguchi-féle tiszta tenyészet előállításának körülményes történetét. A Salvarsan terápiás megítélésében mérsékelt optimista. A kitűnő monográfia minden része át van itatva történetiséggel, szépen szerkesztett szövege, klasszikus illusztrációi révén a hazai irodalom örökbecsű műve marad.

Sellei József tankönyve óta 1922-ig nem jelent meg korszerű dermatovenerológiai munka magyar nyelven. A Róna Sámuelé bujakór jellegű és nem nélkülözi a történeti bevezetőt. Szerzőjét ezért a szakma hazai historikusai közé soroljuk. Török Lajos a bőrbajok felismerésével és gyógyításával foglalkozik, történeti áttekintés nélkül. Poór Ferencre hárult a feladat, hogy új dermatológiai tankönyvet írjon az orvosoknak és orvostanhallgatóknak. A történeti bevezetőben ismét tanújelét adta az abszolút illetékességének. Kár, hogy szemrontóan apró betűkkel szedték. A külföldre került kiválóságok (Gruby Dávid, Kaposi Mór, Sigmund Károly), valamint a hazaiak felsorolásából kitűnik, hogy e téren valóságos nagyhatalomnak számítunk. Nem szólva a régiekről (Joël, Jordán, Jessenius, Plenck). A következő esztendőben a kitűnő szifilidológus Guszman József kiadta „A régi budai Szent János Kórház krónikáját”.

A szakma 1924-ben ünnepelte Nékám Lajos tanári működésének negyed százados évfordulóját. Tanítványai közül a fiatal Herczeg Árpád írt az impozáns kötetbe orvostörténeti dolgozatot. A már említett Manardus dermatológiai nomenklatúrája tipográfiai remeklés. A kalligrafikus görög betűk valóságos illusztrációi az értelmező szövegnek. Bővített változata öt év múlva önálló kötetben is megjelent.

Magántanári képesítést az „Orvostudományok történelme, különös tekintettel az újkorra” tárgyköréből szerzett 1931-ben. Ezután ő vezette az Orvosi Hetilap orvostörténeti rovatát. Majd 1939-ben nagy feladatra vállalkozott: lengyel eredetiből lefordította, magyar vonatkozású jegyzetekkel, időrendi táblákkal és ábrákkal ellátta Szumowski krakkói professzor tankönyvét. Nemes gesztus volt ez a lengyelek felé és hallatlanul hasznos a hazai orvosoknak. Szinte önálló, kongeniális munka.

Szegeden Poór Ferenc tanárnak orvostörténész adjunktusa is akadt, Berde Károly személyében. Már 1928-ban megírta a klinika történetét, a kolozsvári évektől számítva. Beck Soma halála után Berde átkerült a pécsi tanszék élére, ott vetette papírra gyönyörű emlékbeszédét Poór Ferenc professzorról. Mecsekaljai éveinek egyik maradandó műve 'A magyar nép dermatológiája', amelyet az etnográfusok is alapmunkának tartanak. Kolozsvár 1940. évi visszatéréssel ő került a kincses város egyetemének dermatovenerológiai, valamint orvostörténeti tanszékének vezetői posztjára. Az öt magyar fakultás közül egyedül itt oktatták kötelezően a medicina históriáját. Utolsó nagy dolgozata Bolyai János betegségéről már halála után került ki a nyomdából. Semmi jelét nem találta annak, mintha a kivételes magyar génusznak szifilisz lett volna.

Pastinszky István, a „Bőrgyógyászat és Venerológiai Szemle” szerkesztője szintén többször tanújelét adta az orvostörténelem iránti érdeklődésének.

Végül a dermatovenerológus orvostörténész tanárok sorát a Nékám-tanítvány Szodoray Lajossal zárjuk, aki óráin és azon kívül szenvedélyesen adta elő a medicina kultúrtörténetét. Értekezett a hazai orvosegyetemek orvostörténeti oktatásának gondjairól, rajta kívüli okokból, nem sok eredménnyel. Míg engedték, fakultatív tárgyként elő is adta. 'Debreceni orvosok, gyógyítók és kórházak a XVII–XVIII. században' című közleménye a civisváros múltjához való kötődését érzékelteti. 'Néhány adat az 1848/49-es szabadságharc venereás helyzetéhez' az '56-os forradalom évében jelent meg.

Szállási Árpád

Győry Tibor
(1869–1938)

A magyar orvostörténelem kevés művelője között is egyedül áll nádudvari Győry Tibor alakja.

Humanista orvos és pragmatikus történész ritka ötvözete. A mindennapos orvosi gyakorlat, az azzal járó tülekedés idegen volt számára. Ez a körülmény és az orvos-szociológia iránti érdeklődése vezette az orvos-közigazgatási pályára. Ebben a munkakörben, ha a társadalom akkori struktúrája miatt alapvető reformokat nem is indíthatott el, sokat tett a hazai egészségügy fejlődése érdekében. Érdeklődése az orvostörténelem iránt több volt, mint hobby: tudományt művelt tudóshoz méltó felkészültséggel. Az orvostörténelem az ő számára nem csupán a szellemtudományok egy ága, hanem a medicina szerves része. Kezdetől fogva azért tartotta az orvostörténelmet oly fontosnak, mert úgy vélte, hogy segítségével áthidalhatja a szellemtudományok és természettudományok közötti, akkoriban tátongónak vélt szakadékokat.

Az orvostörténelem szemléleti kérdései érdekelték elsősorban, amint ez munkáiból is kitűnik. Így pl. a 18. századvégi antihippokratikus mozgalmakról írott tanulmánya e fejlődés menetét és képviselőit egyaránt bemutatja.

Sokat foglalkozott azokkal a kórformákkal, amelyek egykorú leírások szerint jelentős befolyást gyakoroltak a közállapotokra, a társadalom életére. Ezek közé tartozott a történészek által gyakran emlegetett Morbus Hungaricus. Győry szellemes analitikus dolgozataiban meghatározta e betegség addig erősen vitatott mibenlétét. E ragyogó tanulmányok mindennél jobban bizonyítják a követelményt: a jó orvostörténésznek filológiaiilag képzett, nagy felkészültségű orvosnak kell lennie. Győrynek a Morbus Hungaricusra vonatkozó pathológiai-klinikai fejtegetései arra engednek következtetni, hogy ez a betegség a typhus exanthematicussal azonos. Ezt a tézist az újabb kutatások sem cáfolták, sőt megerősítették.

Irodalmi munkáinak zöme magyar orvostörténelmi kérdésekkel foglalkozik, nézőpontja azonban mindig az internacionális tudomány szemszöge. Hogy hazánk orvostudományának gazdag múltját a külfölddel is megismertesse, írásainak nagyobb részét németül is megjelentette.

A század legtekintélyesebb orvostörténészéhez Karl Sudhoffhoz őszinte barátság fűzte. Dokumentuma ennek érdekes – eddig kiadatlan – levelezésük is. A kettőjük közötti barátságnak köszönhető, hogy a Deutsche Gesellschaft für Geschichte der Medizin 1929. évi nemzetközi kongresszusát Budapesten tartotta. Ebből az alkalomból Győry többnyelvű

útmutatót írt és szerkesztett, amelyben hazánk orvosi életével ismerteti meg a kongresszus résztvevőit.

Győry Tibornak különösen nagy érdeme, hogy a külfölddel is elismertette Semmelweis Ignác magyar származását s a század elején még nem is oly ritkán vitatott érdemét. Minden kétséget kizáróan bizonyította, hogy a gyermekágyi láz okának és megelőzési módjának felfedezését illetően

Semmelweisé a prioritás. A világ elé tárta azokat az okmányokat, amelyek cáfolhatatlanul igazolják Semmelweis magyar voltát: ősei már a 17. században Magyarországon éltek. Miként egy orvosegyesületi gyűlésen (1926. szeptember 26.) mondotta, közel két éven át nap mint nap foglalkozott Semmelweis életével és munkásságával, hogy műveit alaposan megismerje, egyéniségéről képet alkothasson magának. Ebből a munkából született meg az a könyv, amelyben összegyűjtve adta ki Semmelweis minden írását. Előbb németül jelent meg, majd 'Semmelweis összegyűjtött munkái' címmel a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat adta ki 1906-ban. Utóbbi kiadásban Semmelweis eredetileg németül írott munkáit magyarra fordította. Győry német nyelvű tanulmánya minden későbbi külföldi Semmelweis-könyv forrásműve lett. Theo Malade 'Semmelweis, der Retter der Mütter' című könyvét „Győry Tibor professzornak, Semmelweis honfitársának, tanai legbátrabb terjesztőjének és védelmezőjének...” ajánlja.

Győry, kinek munkái forrásidézeteit és bibliográfiai adatait illetően is példamutatóak, orvostörténelmi munkássága folyamán erősen érezte egy hazai orvosi könyvészet hiányát. Nem állván a maihoz hasonló intézet rendelkezésére, a hiányt maga pótolta. Több éves gyűjtő, feldolgozó és rendszerező munka eredményeként 1900-ban jelent meg a Magyar Tudományos Akadémia segítségével a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat 63. köteteként 'Magyarország orvosi bibliographiája 1472–1899. A Magyarországon és hazánkra vonatkozólag a külföldön megjelent orvosi könyveknek kimutatása.'

Ez a 250 oldalas, hallatlan precizitással összeállított mű a magyar és nem csekély mértékben a nemzetközi orvostörténelmi irodalom egyik legfontosabb forrásműve lett. Bibliográfiája megírása közben Győry igen gondos kritikai munkát végzett. Könyve távolról sem csak pontos címléírás! Szemlélete bemutatásául álljon itt előszavának egy jellemző része, amelyet bibliográfiájának kuriózumok című fejezetnek magyarázataként írt:

„A 'Curiosum'-okat orvos-történelmi méltatás alá kellett vennem, vagyis tekintettel kellett lennem arra, ha valjon azok megjelenésük idején is olybá veendőek voltak e, vagy csak a tudomány mai álláspontjáról tekintve kell azokat curiosumoknak mondanunk?

Csakis az előbbieket vettem ide bele. S hogy e fejezetbe való könyveket még a legutolsó években is írtak, sőt egyetemet végzett orvosok, s ezen okból azok e helyen kerültek elkönyvelés alá, magukat, ne mást okoljanak érte.”

Győry kritikus ítélete így sorolta többek között e fejezetbe Péczely Ignác ’Útmutatás a szemekből kórisme tanulmányozásához’ címmel megjelent, külföldön nem kis sikert aratott könyvét. Ez a könyv nálunk már megjelenése után nem sokkal a kuriózumok közé került, míg sok országban az irisdiagnostikáról szóló könyveknek még ma is özöne jelenik meg!

A múlt irodalmának gondozása mellett Győry az aktuális orvosi irodalmat sem hanyagolta el. Mintegy másfél évtizeden át szerkesztette a *Népegészségügy* című folyóiratot, számos külföldi folyóiratnak volt magyar referálója.

Több cikkben és hosszabb tanulmányban dolgozta fel a nagyszombati egyetem orvosi fakultásának első éveit, a hazai egyetemi orvosképzés kezdeteit. Később e tárgyú kutatásait kiterjesztette a későbbi századokra is. Ennek eredménye az egyetem orvosi kara történetének tökéletes feldolgozása. Eredeti forrásokra és okleveles kútfőkre támaszkodik ez a 33 íves könyv, amely legnagyobb terjedelmű s egyben utolsó írása. Az egyetem 300 éves fennállásának ünnepe alkalmából került kiadásra.

Vámossy Zoltán Győryről írott rövid nekrológia így kezdődik: „A Múlt embere a Múlt kódéba lépett” – nos ez talán szépen hangzik, de Győry Tiborra éppen nem illik. Gazdag munkásságának szemlélete és tárgyi tartalma egyaránt azt igazolják, hogy a múltat tárgyaló művei a jelent szolgálják, s szelleme nem „a Múlt kódéba lépett”, hanem a Ma kutatóinak útját világítja meg.

Schultheisz Emil

*

(...) Talán mégis 1906 volt életének a legtermékenyebb és legszebb esztendeje. Mint ismeretes, ekkor hozták haza Rodostóból II. Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelem földi maradványait, s Győry a Természettudományi Közlöny 477. füzetében gyönyörű tanulmányt írt Rákóczi és bújdosó társai betegségéről és haláláról. Természetesen elsősorban Mikes Kelemen leveleire hivatkozva, amelyet ma sem lehet meghatódottság nélkül olvasni. Ő maga, Mikes is átesett a malárián, de erdélyi módon káposztalevessel gyógyította magát. Már az 1722. évi pestisjárványban sokan elpusztultak. „Ocsmány nyavalya ez; reggel jól vagy az ember, estve felé megbetegszik és harmad napjára eltemetik” – írja a hűséges levelező.

A fejedelem haláláról nem mond kórismét Győry, azonban megkockáztathatjuk a feltevést, hogy végül a malária végzett vele.

„Leginkább urunkon búsulunk, akin harmadnapi hideg vagyon” – így Mikes, boncoláskor a „vére tele volt sárral”, ami talán a máj és a lép laesiójának az eredménye volt. Thallóczy Lajos pedig Thököly Imre betegségének kórtani adatait állította össze, melyet szintén Győry bírált el orvosi szempontból. Arra a feltevésre jut, hogy a különben hypochonder hős ízületi bántalmai reumás láz eredményei voltak, ehhez társult a szív- és veseszövődmény, melyek korai halálát okozták. (...)

Szállási Árpád

*

A magyar orvostörténelem elköltözött nagy mesterének és az anyák megmentőjének neve örök időkre elválaszthatatlanul fonódik össze egymással. Pedig a szó köznapi értelmében nem ismerték egymást.

Amikor Győry Tibor 1869-ben megpillantotta a nap világát, Semmelweis már négy év óta csendes lakója volt a schmelzi temetőnek. És mégis alig volt valaki, talán még a kortársakat sem véve ki, aki Semmelweis-t lélekben annyira ismerte volna, mint éppen Győry Tibor. A legnagyobb magyar orvos irodalmi hagyatéka, amely küzdelmeivel együtt maradék nélkül visszatükrözi írójának megkapóan rokonszenves egyéniségét, mély hatást gyakorolt Győry Tibor finom és érzékeny lelkére. Defunctus adhuc loquitur! Az anyaföld ölében porladó Semmelweis írásain keresztül beszélt a késő utódhoz, s Győry Tibor lelki szemei előtt egész tisztaságában megjelent a mártírok koszorúját viselő nagy magyar orvos szelleme, hogy egész életén át vele maradjon.

Amikor 1902-ben a német természettudósok és orvosok karlsbadi gyűlésén a New York-i Baruch professzor: 'Amerikanische Beiträge zur Entwicklung der modernen Therapie' c. előadását tartja különös tekintettel Oliver Wendell Holmes-ra és felveti a prioritás kérdését Semmelweis-szel szemben, a pesti egyetem fiatal magántanára, a 'Janus' c. folyóiratban lezajló vita során kimutatja, hogy a kimondottan contagionista Holmes és az egyéb összefüggéseket is lángeszűen felismerő Semmelweis között prioritásról nem is lehet szó. A sarokba szorított Baruch, Semmelweisnek egy nem létező, állítólag 1848-ban megjelent iratából vett koholt idézettel kísérli meg viszontválaszában a védekezést, amivel a maga részéről a további tudományos vita jogosultságát eleve elveszítette. Ez a győztes polémia döntő hatással volt Győryre. Ekkor határozza el, hogy tettejének legjavát Semmelweis

szolgálatába állítja: védelmezni fogja emlékét és szellemi hagyatékát minden igazságtalan támadással szemben. Ettől kezdve lankadatlan buzgalommal áll az orvosi irodalom vártáján és számos német, angol és francia nyelven megjelent közleményében védi Semmelweis igazát, felfedezésének elsőbbségét bármely oldalról jövő prioritási igényekkel szemben, magyarságát, terjeszti kultuszát, ismerteti felfedezésének rendkívüli jelentőségét. (...)

Teljes tudatában annak, hogy Semmelweis munkái képezik tanainak sziklaszilárd bizonyítékát, összegyűjti és fordítja azokat. Így jelenik meg szorgos fáradozása eredményeképpen előbb németül, majd magyarul Semmelweis műveinek teljes kiadása és sohasem szűnik meg a Semmelweis tanításáról téves nézeteket vallókat ezeknek eredetiben való olvasására utasítani.

Tevékeny részese a Semmelweis-szobor mozgalomnak is, s a leleplezés napját megelőzően 1906. szeptember 29-én a Budapesti Kir. Orvosegyesület ünnepi ülésén elmondja a hallgatók emlékezetében most is élő, megragadó szépségű emlékbeszédjét.

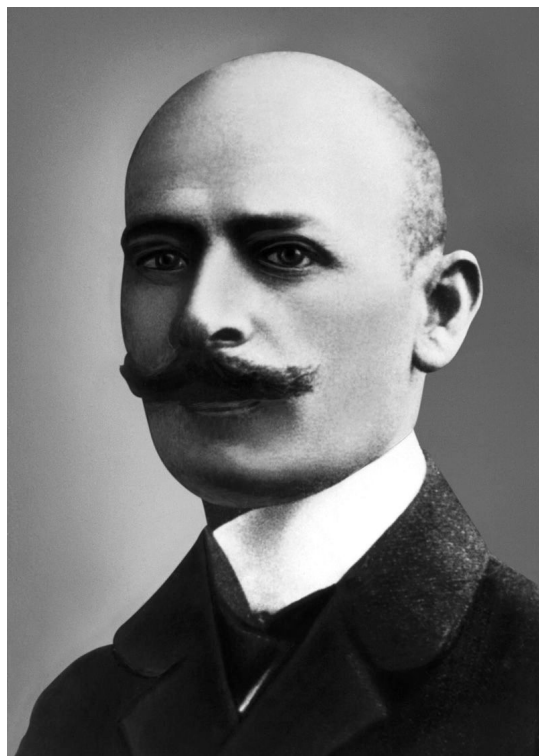
A Semmelweis-utca, -bélyeg megszületésében szintén oroszánrésze volt, örömmel támogatott minden Semmelweis-kutatót és a Semmelweis-kultusznak alázatos papja volt szíve utolsó dobbanásáig. Semmelweis-tisztelete külföldön is becsült és elismert volt. Ennek egyik külső kifejezője, hogy Theo Malade, a költő lelkületű német orvos 'Semmelweis, der Retter der Mütter' című regényét neki ajánlja legbátrabb pajzshordozónak az ország nagy emberei közt"), épp úgy mint André Sobel Fièvre 42° c. regényes Semmelweis-életrajzát.

Munkás életének egyik legtisztább örömmel teljes napja volt 1928. szeptember 6-a, amikor a Deutsche Gesellschaft für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften Budapesten tartott kongresszusa alkalmából (amely az ő személyének szóló megtiszteltetés is volt!) az ősz Sudhoff személyében minden idők legnagyobb orvostörténésze juttatta kifejezésre a Semmelweis-szobornál tartott beszédében a német tudomány hódolatát a magyar nép és a belőle fakadt Semmelweis előtt (magyar fordításban): „Tettei a halhatatlanságot biztosítják, amíg a Föld a Nap körül kering. Művei és ő maga örök életűek”.

Kedvenc tervének megvalósítását, hogy hivatott tollával – Pázmány egyetemének orvoskaráról festett monumentális történeti freskója után – egy biográfia keretében életre keltse Semmelweis-t, megakadályozta váratlan halála, amely éppen akkor szólította el szerető gonddal összegyűjtött (és régi szándéka szerint az orvoskarra hagyományozandó) könyvei köréből, amikor hivatali gondoktól mentesen csak dédelgetett stúdiumának élhetett volna.

Korbuly György

(...) Akaratának megfelelően könyvtára, iratai és képgyűjteménye az orvoskar tanártestületi könyvtárába került. Az utóbbi kettőt ma a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltára őrzi. A csaknem hat iratfolyómétert kitevő, páratlanul gazdag anyagot négy nagyobb egységre bontottuk. Az első állagba az iratokat soroltuk, tíz doboznyi terjedelemben. Így a személyes jellegű iratokat, úgymint különböző kinevezési okmányok, oklevelek (orvosi, a hegedű tanszék elvégzéséről szóló, egyesületek, külföldi akadémiák tagságáról stb.). Egyik legérdekesebb egy 1915-ben, a cs. és kir. 3. sz. Haditartalék Kórházban kelt elismerő oklevél, melyet 58 betege írt alá. Ugyanis Győry az I. világháború alatt törzsorvosként katonai szolgálatot teljesített, egy ideig mint kórházparancsnok. Külön csomókat képeznek a katonai szolgálattal, az orvoskarral, valamint egyesületekkel kapcsolatos iratok, hivatali levelezés. Érdekes naplójegyzeteket is találni a proletárdiktatúra idejéből. Ekkor rövidebb ideig letartóztatásban is volt, sőt egyik pártfogója egy levélben arról is tudósít, hogy megkínózták.

A személyi iratokhoz hasonlóan terjedelmes sorozatot képeznek a Stefánia Szegény-gyermekkorház Szövetséghez és a gyermekvédelemhez kapcsolódó anyagok. Szerencsés kiegészítése ez az I. sz. Gyermekklinika (az egykori Stefánia Szegény-gyermekkorházban) sajnos igen töredékesen fennmaradt iratanyagának. Egy egész dobozt tesznek ki a nemzetközi orvos- és orvostörténeti kongresszusokkal kapcsolatos iratok. Közülük is a legemlékezetesebb

rendezvény a Német Orvos- és Természettudománytörténeti Társaság nemzetközi kongresszusa, melyet Győry 60. születésnapja tiszteletére Budapesten tartottak 1929 szeptemberében. Ez volt az első alkalom, hogy e társaság átlépte Németország határait. Ebben Győry személyes érdemei és széles német kapcsolatai mellett nagy szerepe volt a társaság alapítójához és elnökéhez, Karl Sudhoffhoz (1853–1938) fűződő, már ekkor is több évtizedre visszatekintő barátságnak.

Találni iratokat még ebben az állagban érettségi elnökségekkel, magántanári habilitációk bírálataival, a már akkor tervezett egyetemi múzeum létesítésével, illetve az 1935-ös egyetemi jubileummal kapcsolatban.

A második állag talán a legizgalmasabb, ez tartalmazza ugyanis Győry igen kiterjedt, 1880–1937 közötti levelezését, összesen kilenc doboz terjedelemben. Ebből négyet tesz ki az idegen nyelven folytatott levelezés, mely túlnyomórészt természetesen német, de van köztük francia, olasz és angol nyelvű is. E többezres halmaz közül igyekeztünk elkülöníteni mindazokat, akiktől egynél több levél származott. Így az idegen nyelvű részben összesen 95 partnert tudtunk azonosítani.

A leggazdagabb sorozat a Karl Sudhoffal folytatott levelezés, mely 1898-tól 1937-ig több, mint 350 levelet tartalmaz. Ehhez jönnek még a Győry által Sudhoffhoz írott levelek másolatai, melyeket a közelmúltban kaptunk meg a wolfenbüтели Herzog August Bibliothektől, ahol Sudhoff hagyatékát őrzik.

A német kollégák jelen pillanatban már előkészületeket tettek e levelezés kiadására. Sajnos az ottani sorozat csak 1914-től indul, így ez az igen érdekes levélváltás nem egészen teljes. Kiterjedt levelezés folyt más német orvostörténészekkel is, akik többnyire Sudhoff köréhez tartoztak. Így Walter von Brunn (1876–1952), Ernst Darmstaedter, Paul Diepgen (1878–1966), Wilhelm Haberling (1871–1940), Romanus Johannes Schaefer (sz. 1866), vagy Henry Ernest Sigerist (1891–1957). A levélírók nagy többsége német illetőségű, de akad mellettük cseh, román, osztrák, olasz, lengyel, amerikai, francia is. Érdekesség, hogy Győry a magyar Elischer Gyulával (1846–1909) is németül levelezett.

A magyar nyelvű levelezésben 36 olyan partnert találtunk, akitől egynél több levél származik. Itt a legterjedelmesebb a debreceni gyermekgyógyász tanárral, Szontágh Félixszel (1859–1929) folytatott, több mint két évtizedes levelezés. Hasonlóan hosszú időszakot ölel fel a szintén közismert orvostörténésszel, Kossa Gyulával (1865–1944) való kapcsolat, aki az Állatorvosi Főiskolán tanártársa is volt. A hosszú névsorban olyan nevek találhatók még, mint a sebésztanár Bakay Lajos (1880–1959), a fiatalon elhunyt makói orvostörténész Bálint Nagy István (1893–1931), Bársony János (1860–1926), Bókay János (1892–1961), Grósz Emil

(1865–1941), Kollarits Jenő, Korányi Sándor (1866–1944), a kolozsvári orvostörténész Pataki Jenő (1857–1944), Schaffer Károly (1864–1939), vagy a szülésztanár Tauffer Vilmos (1851–1934). Nem szerepel a részletes raktári jegyzékben, mivel csak egy-egy levelet találtunk tőlük: Eötvös Loránd (1848–1919), Pauler Ákos (1876–1933), Domanovszky Sándor (1877–1955), Szekfü Gyula (1883–1955) és Eckhardt Ferenc (1885–1957).

A harmadik állagot a jegyzetek, kéziratok, publikációk alkotják. Az első hat doboznyi sorozat a több, mint 800 oldalas orvoskar-történethez készült jegyzeteket tartalmazza. Értékét emeli, hogy számos Győry által – az országos Levéltárban és a kari irattárban – használt forrás azóta elpusztult vagy elkallódott. Megtalálhatók még Győrytól származó, vagy róla szóló cikkek, különlenyomatok, egyes kéziratok, jegyzetek.

Az utolsó állagba került az orvostörténeti tárgyú képgyűjtemény. Régi metszetek, reprodukciók, újság- és könyvkivágások, karikatúrák csakúgy fellelhetők itt, mint kortársakról vagy elődökről készült képek, fényképek, vagy az 1935. évi egyetemi jubileumi kiállításra készült illusztrációk. Jóllehet ez a képgyűjtemény valaha rendezett volt, hiszen katalógus is fennmaradt róla, az évtizedes gazdátlanság alatt teljesen összekeveredett, feltehetően hiányokat is szenvedett. Ennek újrendezése a közeljövő feladata lesz.

Molnár László

* * *

Dörnyei Sándor 2008-ban közreadta Magyary-Kossa Gyula és Győry Tibor levelezését, 2009-ben pedig Kapronczay Károly kötetet állított össze Győry Tiborról.

Ernyey József
(1869–1945)

Ernyey József 1869. szeptember 21-én született a Rasics-Dvornik (ma Nitricow) melletti zábavai erdészlakban, ahol apja főerdész volt. Anyja az igen művelt Ludwig Johanna volt. Elemi iskoláit Alsóvesztenyicén, a hat gimnáziumi osztályt Privigyén, majd Nyitrán végezte.

Gyógyszerészgyakornok az 1889/90-es évben Kapuvárott, a 'Remény' gyógyszertárban, 1891/92-ben Ógyallán, gyógyszerészségédi vizsgát tett 1892-ben Kolozsvárott. Gyakorló patikus: Lőcsén, Pozsonyban, Körmöcbányán, Debrecenben, s feltehetően Nagytapolcsányban Csippék János gyógyszertárában, Hajdúszoboszlón a 'Justitia' gyógyszertárban dolgozott.

Több éven át felsőoktatási intézmények rk. hallgatója, 1897-től három szemeszteren keresztül rendkívüli bölcsész-hallgató, majd 1898/99-ben négy félévet hallgat az Állatorvosi Főiskolán.

Újságíróként dolgozott, majd 1896-tól orvosi, gyógyszerészi szaklapokban jelentek meg írásai.

1903. szeptember 1-jén a Magyar Nemzeti Múzeum szolgálatába lépett mint napidíjas gyakornok, s a Néprajzi-tár szakkönyvtárában működött. 1910-ben lett fizetéstelen segédőr. Sokat foglalkozott egy állandó gyógyszerészet-történeti múzeum megvalósításával.

1905-ben jelent meg első könyve, az 'Elenchus Medicaminum'. 1908-ban a Belügyminisztérium felkérte a III. kiadású Magyar Gyógyszerkönyv szövegének latinra fordítására, amely a következő évben jelent meg.

A Magyar Nemzeti Múzeum 1905-ben hivatalosan Belgrádba, 1906-ban Lembergbe a hradicsi kerámiai kiállításra küldte ki szakértőként. A felvidéki néprajzi gyűjtéssel 1908-ban bízták meg. 1911-ben tanulmányútra küldték Bécsbe, Münchenbe, Prágába, Drezdába, utóbbi helyen a nemzetközi egészségügyi kiállításon a Múzeumot képviselte. A következő évben Boroszlót és Lipcsét kereste fel, ugyancsak a Múzeum megbízásából.

Az 1911-ben induló Révai Nagy Lexikonának egyik szakszerkesztője lett.

Több munkáját követően a Múzeum 1913. augusztus 5-én megbízta őt a Majthényi család Novákon lévő relikviáinak és levéltári anyagának átvételével. Erre az időre esik a Múzeum felhatalmazása az Odescalchi hercegi család műkincseinek örökös letétként való átvételére, s ekkor szerkeszti meg Odescalchi Arthur gyűjtéséből a családtörténet első kötetét.

Az I. világháború folyamán, 1915-ben a Múzeum a Monarchia által megszállt Belgrádba delegálta, hogy az ottani múzeum és levéltár anyagát vizsgálja meg, becsülje fel.

1918 júliusában kinevezték a Múzeumba fizetési segédörnek, 1919. február 15-én pedig örré léptették elő. 1920-tól volt tagja az Országos Magyar Régészeti Társulatnak, 1921-ben az Országos Gyógyszerész Egyesület tiszteletbeli tagjává választották.

A Néprajzi-tárból 1923-ban átkerült a Széchényi Könyvtárhoz. Ekkor jelent meg társszerzővel írt könyve a Visegrádi várról.

Könyvtárosi munkája mellett 1925-től a drogista és a gyógyszerész-gyakornoki iskolában a latin szakkifejezések előadója volt. 1927-ben átkerült a MNM Éremtárába (ekkor önállósult a Nemzeti Könyvtár), 1929 decemberétől pedig az Éremtárat mb. igazgatóként vezette.

Az 1929. szeptember havában Budapesten ülésezett német orvos- és természettudományi történelmi kongresszus tiszteletére az Iparművészeti Múzeumban nagy sikerű orvostörténelmi kiállítást rendezett.

1934-ben bízták meg a IV. Magyar Gyógyszerkönyv latin nyelvű fordításával, s munkáját elismerendő, abban az évben a gyógyszerészeti kar tiszteletbeli doktorává avatták.

1932 és 1938 között rendezte sajtó alá Kurzweil Gézával együtt a felsőmagyarországi bányavárosok német népi színjátékait bemutató, több évtizeden át folytatott gyűjtés eredményét reprezentáló kötetet. Nem kis részben ennek köszönhetően választották 1940-ben a Magyar Néprajzi Társaság tiszteletbeli tagjává.

1934-ben kinevezték a Természettudományi Múzeum első, kezdetben még mb. főigazgatójává, 1935. június 28-án lett kinevezett főigazgató. Innen 1937. július 1-jén vonult nyugdíjba.

Ekkor tudományos életműve elismeréséül a Magyar Érdemrend Középkeresztjét adományozták számára.

1929-től a Magyar Rádióban szlovák–magyar nyelvoktató előadásokat tartott, a '30-as években a József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen a cseh nyelv előadója és az ehhez kapcsolódó szemináriumi gyakorlatok megtartója volt. 1936–39 között a Tudományegyetemen a gyógyszerész-történelem megbízott előadójaként találkozunk a nevével.

Tagja volt a Kis Akadémiának, az Országos Műemlék Bizottságnak, 1937-től pedig az Országos Ösztöndíj Tanácsnak, s ettől az évtől kezdve vett részt a Magyar Biológiai Kutató Intézet Tanácsának a munkájában.

1945. október 1-jén távozott az élők sorából.

Sok más mellett emlékét őrzi a róla elnevezett Gyógyszerésztörténeti Könyvtár, amely a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár kezelésében működik, életművét a legrészletesebben Hegedűs Lajos kutatta.

V. Molnár László

* * *

Ernyey Józsefről V. Molnár László 2008-ban kötetet állított össze „Ernyey József életműve. Gyógyszerésztörténet – művelődéstörténet” címmel. A mű előszavát Grabarits István írta, a latin szövegrészeket Magyar László András fordította. A bibliográfia összeállításában Perjámosi Sándor működött közre. A kötet gyógyszerésztörténeti szaklektorra Péter H. Mária volt. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Kiadta a Magyar Tudománytörténeti Intézet, az Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár és a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság.

Daday András
(1889–1973)

Több mint százharminc humán és közel félszáz állatorvos-történeti dolgozat, egy fél évszázad magyar orvostörténelmét összefoglaló könyv megírása, több kiállítás rendezése, a világ első Állatorvostörténeti Múzeumának létrehozása, magántanári cím a Szegedi Egyetem Orvosi Fakultásán, a Kolozsvári Egyetem Orvostudományi Karán és az Állatorvosi Főiskolán. Ezekkel a számokkal mérhető deési Daday András munkássága.

A dési iskolaigazgató öt fiúgyermeké közül ő látta meg negyediknek a napvilágot Désen 1889. október 28-án. Elemi iskolai tanulmányait a dési református fiúiskolában végezte jeles eredménnyel. A középiskolát is szülővárosában kezdte az állami gimnáziumban és Kolozsváron fejezte be. A Református Kollégium bentlakó diákjaként olyan eredményesen vett részt az irodalmi önképzőkör munkájában, hogy több dolgozatát arany pénzzel jutalmazták, sőt szépprózai írásai megjelentek az Erdélyi Lapokban. 1914. augusztus 15-én, ötödéves egyetemista korában önkéntesként vonult be katonának. Mindvégig az orosz–lengyelországi harctereken szolgált, ahol 1915. március 14-én megsérült. Ugyanezen év július 10-én kapott diplomát a Kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem Orvostudományi Fakultásán. 1918. október 31-én szerelt le tartalékos tiszti rangban, s mint egy kérdőíven panaszoja:

„A mindig más-más csapattestekhez való sűrű vezénylésem miatt egyetlen kitüntetést sem kaptam annak dacára, hogy a háborúban összesen 4 évet 2 hónapot 17 napot töltöttem el tényleges katonai szolgálatban. Ebből egy hét híján két évet a harctereken, utóbbiból pedig három nap híján másfél évet az arcvonalban.”

Leszerelése után rövid ideig a Kolozsvári Egyetem belosztályán volt alkalmazva, onnan erőszak útján a román hadseregbe sorozták. Elbocsátása után Besztercén működött, mint magánorvos, majd Budapestre repatriált, ahol a Szent Rókus Kórház Bőr- és Nemibeteg Osztályán működött csaknem négy évig.

1921. január 27-én a Szilágyi Dezső téri református templomban kötött házasságot a sérülése után, a besztercei katonakórházban megismert ápolónő lányával, Strinovich Évával, amely házasságból két leánygyermek született. A Rókus Kórházat követően dolgozott a M. Kir. 3. sz. Honvéd és Közrendészeti Kórház Bőr- és Venereás Osztályán, a Ferencz József Kereskedelmi Kórház rendelőintézetében, a MÁV Betegségi Biztosító Intézet Bőrgyógyászati

Osztályán, az OTI-ban (ezt az állást Győry Tibor biztosította neki, hatalmas egyetemtörténeti munkájának az összeállításában, feldolgozásában és a szükséges adatok gyűjtésében névtelenül végzett munkájáért) és a MABI Urológiai rendelésén.

A húszas évek elején a Rókus Kórház egyik tudományos ülésére készülve olvasta Győry Tibor orvostörténeti dolgozatát, a 'Visszapillantás az orvostudomány múltjába és előrepillantás a jövőbe' címűt. Talán ez volt az a cikk, amelyik elindította az orvostörténeti pályán. Az ifjúkori „anyaggyűjtésről” 1971-ben a következőket mondta a reformátusok lapja hasábjain Bolyki Jánosnak:

„Történelmi érdeklődésemet apám családtörténeti kutatásai keltették fel, az élettan iránti vonzódásomat pedig a Mezőség tavainál szereztem, amikor a madarak életét figyelve nappal a nádasokat bújtuk diáktársaimmal, este pedig öreg halászok elbeszéléseit hallgattuk. Levelezést folytattam Herman Ottóval is. Egy kirándulás alkalmával keresztes viperákra bukkantunk. Ezt a kígyót ezen a vidéken alig ismerték. Az egyik vipera megharapta az öklömet. Ezt látva idősebb román iskolatársam azonnal elkapta a kezemet és ajkával rátapadva teljes erejével szívni kezdte a sebet. Negyed óra múlva csak egy kerek, lila színű elváltozás jelezte a marás helyét. Ettől kezdve érdeklődtem a népi gyógyászat és annak története iránt.

Végső indítást már orvos koromban nyertem, amikor a tejinjekció okozta láz hatását vizsgáltam, s ezzel kapcsolatban akadtam egy orvostörténeti dolgotra. Ennek elolvasása után megéreztem, hogy életem útja ki van jelölve. Felrajzoltak bennem a régi emlékek, tanáraim biztatásai, az írás mestersége, a múlt kutatása s ezeknek összehatására határoztam el, hogy orvostörténelemmel foglalkozom. Először meg kellett ismernem mindazt, ami nyomtatásban eddig a múlt magyar orvosaival foglalkozott. Az olvasottakból név- és tárgymutatót készítettem. A nyomtatott művek elolvasása kb. egy fél évtizedet vett igénybe.

Közben rájöttem, hogy a magyar orvostörténelemnek két nagy ma is élő művelője van: Magyary-Kossa Gyula és Győry Tibor. Velük kellett felvennem a személyes kapcsolatot. Hozzájuk rajtam kívül gyakran ellátogatott az ifjabb orvostörténeti írók csaknem mindegyike: Herczeg Árpád, Bálint Nagy, Mayer Ferenc Kolos, Korbuly, Elekes György, Hints Elek, Zsakó István. De mi együtt sohasem gyűltünk össze, hogy megismerjük egymás terveit, szándékait. Mindkét nagy orvoselődünket gyakran kértem, hogy gyűjtse össze azokat, akik – Győry szerint – »egy szőlőben kapálunk«, létesítsenek orvostörténeti társaságot, amelyik az ő vezetésük mellett tervszerű munkát végezzen.

Mindkettőjük időhiányra, vagy arra hivatkozott, hogy az a néhány érdeklődő ügyis felkeresi őket.”

Orvostörténeti dolgozatai tárgyuk szerint nagyon változatos képet mutatnak. Írt régi magyar orvosokról, foglalkozott különböző ősi gyógymódokkal. Kedvenc orvostörténeti témái között szerepeltek a közegészség és járványügy témái. A 'Pest megyei első kolerajárvány története' megírásakor egyedül 5222 (!) ügyiratot nézett át. Egy szombati napon annyira belemerült a kutatásaiba, hogy a Pest Megyei Levéltár egyik fűtetlen helyiségében nem vette észre, hogy rázárták az ajtót. Erre csak akkor jött rá, amikor 24 óra múlva megéhezett és ki akart jutni a könyvtárból. Dörömbölését a könyvtáros kutyája hallotta meg és mérges ugatásával riasztotta a megyei hajdúkat, akik kiszabadították fogságából. Írásai tizenhárom folyóiratban, köztük az Orvosi Hetilapban, a Budapesti Orvosi Újságban, a Népegészségügyben, a Magyar Orvosban és az Állategészségügyben jelentek meg. [Tanulmányait és levéltári kutatásait azóta az Akadémiai Kiadó két önálló kötetben közreadta – *a szerk. megj.*]

A húszas évek elején az akkori Állatorvosi Főiskolát a hazai és a nemzetközi orvostudományi kutatások külföld által irigyelt és csodált fellegvárává Hutyra és a köré csoportosuló vezérkar tették. Ebbe a – főiskolát egyetemi szintre emelő – csoportba tartozott Magyary-Kossa és Győry, akiknek személyes példáját követve Daday András, a humán orvostörténész elkezdett állatorvostörténelemmel is foglalkozni. Sorozatosan jelentek meg állatorvostörténeti tárgyú dolgozatai állatorvosi szaklapokban. Találunk olyan évfolyamot, amelyben négy-öt cikke is megjelent s ezek mind eredeti levéltári kutatások eredményei voltak.

Így hát nem csoda, hogy 1928. november 5-én a M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Karának Dékáni Hivatala megbízza, hogy az 1928/29-es tanév első felétől kezdve adja elő az állatorvostan Győry Tibor utódaként. 1936. november 4-én ugyanez a Kar „Az állatorvostan története, különös tekintettel hazai viszonyainkra” tárgykörből magántanárrá képesítette. 1937-ben, az Állatorvosi Főiskola fennállásának 150. évfordulója tiszteletére, létrehozta a világ első Állatorvostörténeti Múzeumát, amelynek az idelátogató külföldi szakemberek is csodájára jártak.

1934. június 11-én a M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Orvostudományi Kara „Fejezetek a magyar orvostörténelemből, különös tekintettel közegészségügyünk kialakulására” című tárgykörből magántanárrá képesítette. 1937. június 18-án a tanári kar megbízza az Orvostörténeti Múzeum szervezési munkálataival. Egy fél év múlva jelenti, hogy

„...annyi orvostörténeti tárgyat (kézirat és nyomtatványok) szereztem be, hogy most már elérkezett a szekrényekbe való elrendezés ideje”.

Tagja volt a Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak, a Budapesti Királyi Orvosegyesületnek, amelyet Zágrábban a XI. internacionális kongresszuson képviselt. De értekezéseivel szerepelt a tallini, belgrádi, amszterdami, jeruzsálemi Orvostörténeti Kongresszusokon. 1928-ban egy a kuruzslás eszközeit, tárgyait és módjait bemutató kiállítást rendezett a Német Orvostörténeti Társaság évi rendes – először külföldön, Győry tiszteletére hazánkban – tartott kongresszusa alkalmából. 1937-ben a „Szociális és egészségvédelmi kiállítást” hívta életre. 1932-től az évenként induló tisztiorvosi tanfolyamon előadássorozatot tart 'Fejezetek a hygiene történetéből' címmel. Négy évi szabadságát áldozta a pesti orvosi fakultás irattárának portalanítására, válogatására és rendezésére, hogy az, a fakultás történetének megírásakor már használható legyen. Az 1940-es esztendőre így emlékszik vissza:

„Amikor Erdély nagy részét ismét visszacsatolták Magyarországhoz, s a magyar egyetem ismét megnyitni készült kapuit Kolozsvárt, eddigi munkásságom nagy elismerésben részesült. A szegedi egyetem kérést intézett hozzám, hogy vállalnám-e az Orvostörténeti Tanszéket? Ismerve Erdély nemzetiségi viszonyait s a nemzetközi helyzetet, sejtettem, hogy a javunkra történt változás csak rövid életű lehet, s ezért fájó szívvel bár, de nem vállaltam az igen megtisztelő megbízatást. Ezzel az elhatározásommal messze kitolódott a magyar orvostörténeti tanszék létesítésének időpontja. Szülőföldemhez, Erdélyhez való ragaszkodásomat megmutattam, amikor 1942-ben ott is kértem habilitálásomat.”

Ezzel szerezte meg tehát harmadik magántanári címét.

Mindezt a megtisztelő feladatot – orvostörténeti és állatorvostörténeti kutatásai és publikálásai mellett – a megélhetést biztosító orvosi hivatás gyakorlása által meghagyott szabadidejében vállalta.

Azonban nem sokáig örülhetett sikereinek: Hutýra halála után (1934) az Állatorvosi Főiskolát beolvasztották a Műszaki Egyetembe, Győry Tibor ugyanebben az évben nyugállományba lépett (1934), Magyary-Kossa ugyancsak végleg visszavonult (1936) s velük az orvosi szemlélet és gondolkodásmód is háttérbe szorult az agrárközgazdasági szemlélet javára. Daday egyszer csak vadidegen környezetben, egyedül találta magát. A második világháború karrierjét teljesen derékba törte. Az Állatorvosi Múzeum épületét bombatalálat

érte, s az őrizhetetlenné vált múzeum anyagát, ládákba pakolva a Magyar Mezőgazdasági Múzeumba szállították. A tárgyak egy része ma is ott látható, más részük visszakerült az Állatorvosi Egyetemre. A kétezer oldalnyi terjedelemben megírt már csak kiadásra váró könyvének kézírata – 'A magyarországi gyógyforrások és fürdők története' – az ostrom martaléka lett. Ennek pótlására még csak gondolni sem lehetett.

Szeme láttára hordták szét tüzelőnek az orvosi fakultás által rendszerezett irattárát. Előadásait megszüntették, azok helyét a marxizmus foglalta el. Nem tudta kiheverni azt a csapást, hogy élete munkája a háborúnál is kegyetlenebb emberi közönyösség áldozatává vált: állatorvos-történelemmel soha többé nem foglalkozott. Bár a MABI igazolja, hogy szakorvosi minőségben közszolgálatot teljesít, 1945 nyarán állásvesztésre ítélték és nyugdíj iránti kérelmét is elutasították. Állás és nyugdíj nélkül – mint osztályidegen – a pusztta megélhetésért kellett küzdenie: orvostörténelemmel hosszú évekig nem foglalkozott.

1951-ben kapott 62 éves korában körzeti orvosi állást és még húsz év múlva is dolgozott. Közel hetven évesen kért az MTA V. Osztálya Vezetőségétől „...kandidátusi dissertatio megvédéséhez, illetve benyújtásához engedélyt...”, amelyet a TMB aktív politikai tevékenység híján nem adott meg. Azonban 1958-ban, Wessprémi Emlékéremmel tüntették ki, mert annak a szűkkörű nemzedéknek volt a tagja, amelyik a magyar orvostörténelem

művelését Győrytől és Magyary-Kossától tanulta és a háború utáni időkben, az ideológiáktól mentes történetírást átmentette, hogy megalakulhasson az Orvostörténelmi Társaság, az MTA Orvostörténelmi Bizottsága és beindulhatott az Orvostörténelmi Közlemények. Ezek mindegyikében vezető tisztséget töltött be. De nemcsak a tudományos életben vállalt feladatokat, hanem az 1930-as évektől a Budapest Szabadság téri Református gyülekezetben is. A templom építéséhez anyagi támogatását adta, és 1937-től haláláig volt a presbitérium tagja. 1961-től 1969-ig a gyülekezet főgondnoka, majd tiszteletbeli főgondnoka volt.

Túl a nyolcadik „X”-en, minden igyekezetével könyvének befejezésén fáradozott. Az eredetileg témák szerinti csoportosításban elkészült művet átdolgozta és – Wessprémi példáját követve – szigorúan időrendben tárgyalta, beleépítve a magyarországi gyógyfürdők történetével foglalkozó kutatásainak anyagát is.

Azonban, mint az Orvostörténelmi Közleményekben megjelent memoárjában írja: „Egy fél életem keresztül ámtgattam magam, hogy milyen sokat fogok dolgozni, ha majd nyugdíjba megyek. A nyugdíjazást megértem, de a több orvostörténelmi dolgozást nem. Orvosi vonalon kell tovább dolgoznom a megélhetésért. Pedig még törleszteni valóim vannak. Össze kell gyűjtenem a Mezőgazdasági Múzeum részére a magyar állatgyógyászat fejlődését szemléltető anyagot, s adataimból meg szeretném írni Magyarország orvostörténetét 1740-től 1790-ig”.

Ezekkel azonban örökre adósunk maradt: 1973. június 20-án hunyt el. A Farkasréti temetőben levő sírjánál a Magyar Orvostörténelmi Társaság búcsúztatta.

Zábó András

Herczeg Árpád **(1890–1957)**

1939. szeptember első napjaiban – már dúlt a lengyel–német háború – jelent meg magyar nyelven Władysław Szumowski 'Az orvostudomány története' című könyve, amely a modern és szintetizálásra törekvő orvostörténeti munkák talán legjobbjának számított. A munkát lengyelről Herczeg Árpád, a budapesti orvostudományi kar orvostörténelem magántanára fordította, kiváló magyar vonatkozású jegyzetanyaggal, bibliográfiával és kronológiával látta el, a kötethez a képválogatást is elvégezte. A szerző a kötet bevezetőjében így írt Herczeg Árpádról:

„...Külön kell köszönetemet kifejeznem dr. Herczeg Árpádnak, a budapesti egyetem magántanárának. E könyv II. részének megjelenése után dr. Herczeg, aki a világháború alatt Lengyelországban járván nyelvünkkel megismerkedett, azzal a kérelemmel fordult hozzám, hogy engedjem meg könyvemnek lefordítását magyar nyelvre. Természetesen örömet megadtam az engedélyt. Dr. Herczeg már az 1934. évben akart elkészülni az első 2 rész lefordításával. Minthogy nem akartam, hogy igen tisztelt fordítóm túl sokáig várakozzék a III. részre, megküldtem neki e rész korrektúra íveit, egymás után mindjárt, amint a nyomdából kikerültek, hogy ilyen módon a magyar fordítás nem sokkal a lengyel eredeti után megjelenhessék. A közöttünk ennek kapcsán kialakult kedves és élénk levelezés ma is szakadatlanul fennáll. Dr. Herczeg, aki az orvostörténelem magántanára Budapesten, fordítóból egyenesen munkatársam lett, és különösen a magyar nemzetre vonatkozó különböző részletekről tudósított engem. Igazán hálás vagyok és szívből köszönöm Herczeg magántanár úrnak azt a sok, hosszú, magas színvonalú levelét, amelyek mindig végtelenül tanulságosak voltak számomra, és amelyekben tisztelt levelezőm annyira ment előzékenységében, hogy még korrektori megjegyzéseket is közölt velem. Végtelenül boldog leszek, ha szerény orvostörténeti fejtegetéseim hozzá fognak járulni a Magyarország és Lengyelország között fennálló szellemi együttműködésnek, ennek az évszázados múltba visszanyúló együttműködésnek és barátságban további megszilárdulásához és állandósulásához...”

E rövid kiemelésből teljes kép rajzolódik a nálunk sokáig használt, ma már könyvritkaságnak számító alapvetés szerzője és magyar fordítója közötti szakmai kapcsolatról, ami tükrözi Herczeg Árpád szakmai felkészültségét és szerénységét. Az orvostörténelemnek jelentős

támogatója volt a budapesti orvosi karon Nékám Lajos professzor, aki az irányítása alatt állt Bőrgyógyászati Klinikán nemcsak – saját szakterületén – lehetőséget nyújtott az orvostörténelem művelésére, hanem kiemelkedő könyv- és kéziratgyűjteményt alapított, 1920-ban az orvosi sajtóban figyelemre méltó előterjesztésekkel élt az orvostörténelem hazai alapgyűjteményeinek (könyvtár, levéltár, múzeum, kutatóhely) megszervezésére, az orvostörténelem egyetemi kötelező oktatásának elrendelésére. E tevékenységének „bizonyítéka” Herczeg Árpád munkásságának felkarolása, támogatása.

Herczeg Árpád 1890-ben született Debrecenben, orvosi tanulmányait a budapesti orvosi karon végezte, ahol 1914-ben oklevelét is szerezte. Kiváló nyelvérzékkel, klasszikus műveltséggel rendelkezett, s az egyetemi iratok szerint 1912-től rendszeres hallgatója volt Győry Tibor magántanári előadásainak. Az első világháború kitörésekor természetesen katonai szolgálatra hívták be, bár oklevelének kézhez vétele után a bőrklinikára nyert gyakornoki beosztást, amiből két-három hetet töltött le. Rövid katonai kiképzés után előbb az orosz fronton kapott csapat-orvosi beosztást, majd 1915-től az egyik galíciai helyőrségi kórházába vezényelték. E katonakórház a Galíciai Katonaorvosi Intézethez tartozott, amelynek járványügyi részletét Władysław Szumowski (1875–1954), a lengbergi egyetem orvostörténelem rendkívüli tanára vezette. Szumowski polgári orvosként működött a fenti Intézetben, akit ugyan – korára való tekintettel – nem hívtak be katonának, de polgári orvosként mégis katonai intézménybe osztottak be. Itt került kapcsolatba az orvostörténelem iránt érdeklődő katonaorvos és az orvostörténelem már ismert tanára. Herczeg krakkói egyetemen őrzött levelezéséből kitűnik, hogy a szakmai ügyekben Lembergben gyakorta megforduló magyar katonaorvos és a lengyel „professzor” között inkább orvostörténelemről, mint a helyőrségi kórház bajairól esett szó. Szumowski sem hagyta abba orvostörténeti kutatásait, egyre inkább Krakkóhoz kötődött, ahol a működő Lengyel Tudományos Akadémia levelező tagja volt (1909) és rendszeresen tartott orvostörténeti felolvasásokat Természet- és Orvostudományi Osztályán. Az előbb említett levelezésből az is kitűnik, hogy Szumowski gyakran adott „kosárszámra” német, és később lengyel-nyelvű orvostörténeti munkákat Herczeg Árpádnak, amit „helyőrségi magányában” tanulmányozott és jegyzetelt. Herczeg gyorsan megtanult lengyelül, amit napi munkája is sürgetett.

A világháború befejezése után századosi ranggal helyezték tartalékos állományba, háborús szolgálataért 1924-ben vitézi címet is kapott, s Nékám Lajos klinikáján folytatta 1914-ben megszakított „egyetemi pályafutását”. az orvostörténelem iránti érdeklődése nem szakadt meg, sőt Győry Tibor „pártfogoltjainak” egyike lett. Győry nagyra értékelte Herczeg nyelvtudását, a galíciai katonaorvosi szolgálat alatt szerzett széles orvostörténeti olvasottságát

így 1924-ben neki adta át az Orvosi Hetilap „Heti Krónika” rovatát, ami nemcsak az orvos társadalmi élet híreit, hanem orvostörténeti tanulmányokat, kisebb írásokat is publikált. Itt és a Népegészségügy hasábjain kezdte el szakirodalmi munkásságát, sőt Nékám Lajos, látva adjunktusa szakirodalmi sikereit, mentesítette a rendelőintézeti munkától, és csak osztályon gyógyított, a többi idejét az orvostörténelemnek szentelhette. A Krónika rovatot 1931-ben hivatalosan is 'Orvostörténelem' rovattá alakították át, amely jelentős publikációs lehetőséget biztosított e területen működőknek. Itt láttak nyomdai napvilágot Herczeg Árpád számtalan adatközlései, amelyek többségét Magyary-Kossa Gyula is beépítette 1929-ben indult négykötetes alapvetésébe. Herczeg Árpád egyik jelentős kutatási területe a hazai járványtörténelem volt, főleg a szifilisz járványokkal, pestis és himlőhalálozással foglalkozott. A sok tanulmány közül kiemelkedett a Manardus magyarországi tevékenységét feltáró és alapvetésnek számító tanulmánya, amelyet németül is megjelentetett és az európai orvostörténeti szakirodalom talán legtöbbet idézett munkája.

Herczeg Árpád tagja volt annak a Győry Tibor köré csoportosuló orvostörténeti társaságnak, amelyből nemcsak a két világháború közötti korszak egyetemi magántanárai kerültek ki, hanem az a szellemi műhely volt, ahol számos szakmai alapvetés gondolata született meg, ösztönözték azok kiadását. Herczeg Árpád 1931-ben az orvostörténelem magántanára lett a budapesti orvosi karon, előbb csak helyettesítette a rendkívül elfoglalt Győry Tibort előadásainak megtartásában, de annak halála után teljesen átvette ezeket. Rendkívül népszerű előadó volt, bár Győry sziporkázó tehetségét nehezen pótolta.

Az 1930-as években főleg Szumowski munkáját fordította magyarra, látta el olyan jegyzetekkel, kiegészítő részekkel, amelyeket az 1961. évi lengyel kiadásba – megemlítve Herczeg érdemeit – beépítettek, sőt az 1939. évi magyar kiadás képanyagát is átvették. Szumowski munkájának fordítása jelentős megterhelést jelentett, így nem vett részt az 1935-ben megjelent 'Az orvostudományi kar története' című kötet előkészítő és kutató munkálataiban. 'Az orvostudomány története' – mint említettük – 1939 szeptemberében jelent meg, a magyar–lengyel évszázados kapcsolatok egyik megnyilvánulása volt a világháború első heteiben. Herczeg Árpád 1939 őszén egyik szervezője volt annak a magyar értelmiségi akciónak, amely tiltakozott a német követségen a krakkói egyetem tanárainak letartóztatása ellen, anyagi segítséget szerveztek családjaik megsegítésére. Igaz, a német hatóságok 1940 elején a lefogott lengyel egyetemi tanárokat szabadon engedték, köztük Władysław Szumowskit is, de később találtak okot az újabb letartóztatáshoz. Herczeg Árpád az egyik segítője volt a világháború éveiben a budapesti egyetemre beiratkozott lengyel hallgatóknak, nemcsak a részükre szervezett nyelvtanfolyamokon tanított, hanem külön foglalkozásokat

szervezett a lengyel medikusoknak, vizsgára felkészítő gyakorlatokat lehetett nála végezni. A második világháború után eltávolították az egyetemről, amelynek oka nemcsak az orvostörténelem oktatásának megszüntetése volt, hanem vitézi címe, első világháború alatt szerzett katonai kitüntetései. Előbb rendelőintézeti szakorvosaként, majd üzemorvosként működött, szinte haláláig dolgozott (1957), mivel 1945 előtti szolgálat éveit elvesztette, nyugdíjat nem kaphatott. Ebben a mellőzöttségben jelentett számára vigaszt, hogy 1948-ban Władysław Szumowski, a Jagello Egyetem akkori rektora javaslatára az ősi egyetem díszdoktorává avatták, c. egyetemi tanári címet adományoztak neki. a kitüntetést még átvehette, de a lengyel egyetem adta jogokkal élni nem tudott, mivel az akkori politikai helyzet ezt nem tette lehetővé. 1950-es évek közepén még bekapcsolódott az Országos Orvostörténeti Könyvtár köré csoportosuló, főleg a két világháború közötti nemzedékből álló, orvostörténészek munkájába, de napi munkája miatt csupán néhány előadás megtartására futotta idejéből. utolsó orvostörténeti előadását – 1957 tavaszán – az Orvostörténeti Könyvtárban tartotta a szifilisz európai megjelenéséről.

Kapronczay Károly

Bálint Nagy István
(1893–1931)

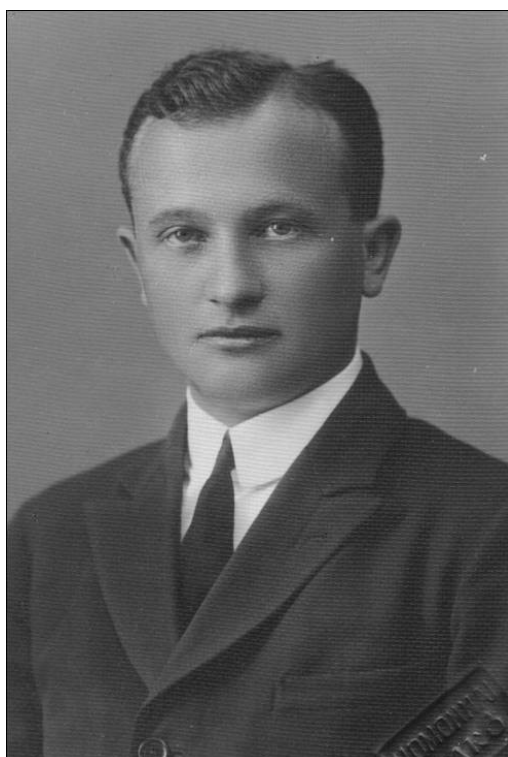
A megemlékező igyekezet kedveli a kiszemelt néhai neve elé az „elfelejtett” jelzőt, olykor nagyobb nyomatékkkal a „méltatlanul elfelejtett” méltatlankodást odailleszteni, hogy feledékenység és a felfedezés egyszerre hangsúlyozódjék. Néha talmi fénytöréssel és gyanús arányú nagyítással, ezért lehet alkalmasint oly hitel nélküli. Pedig Bálint Nagy István „méltatlanul elfelejtett” nevéhez sem tudunk alkalmasabb szavakat találni. Gyanúoszlató támaszunk Jáki Gyula professzornak a Bálint Nagy munkásságáról megkülönböztetett véleménye legyen.

A hétgyermekes makói szabómester fia 1893. január 1-jén született. A jól tanuló diáknak nagyszerű tanárai voltak, például a természetrajzos Györffy István, a későbbi neves briológus (mohász) egyetemi tanár, aki madártannal is foglalkozott. Makón tanított ebben az időben a Tisza–Maros háromszög szomorú szerelmes poétája, Juhász Gyula is. A diák Bálint Nagy István irodalmi hajlamát az ifjúsági „Szövétnek” és a helyi lap „Hollós Kornélia Színház” alkalmi tudósítójaként kamatoztatta. 1912-ben érettségizett, majd beiratkozott a Budapesti Tudományegyetem Orvosi Fakultására. Tanulmányai fedezésére katoniorvosi ösztöndíjat pályázott meg, amit a világháború kitörésével hamar törleszteni kellett. A szegedi 46. gyalogezred egészségügyi katonájaként a Dukla-szoros védelmére vezényelték, ahonnan az „orosz gőzhenger” alól koleragyanúsként menekült karanténba.

Lábadozni hamarosan a szegedi hadikórházba került. A jó manualitású orvos hamarosan műtőorvosi munkát végzett Szegeden, majd a háború végéig a csepeli hadikórházban. A nagy katasztrófa után Krepuska Géza beosztottja volt a Rókus fül-orr-gége osztályán. Utolsó szigorlata előtt megpályázta a makói kórház egyik alorvosi állását, majd diplomaszerezés után megszervezte az otológiai osztályt, amelynek főorvosa lett. Kinevezésének jogosságát bizonyítandó, kezdetben szakdolgozatokkal igyekezett magának nevet szerezni. Az Orvosi Hetilapban leköszölte a ’Mandulakő esete’, majd 1927-ben ’Tapasztalatok a nyelőcső lúgmérgezés okozta szűkületeinek korai és kései kezeléséről’ c. dolgozatait. Az 1922–1926 közötti 71 lúgmérgezettjéről – a szuicidium e tipikusan falusi és borzalmasan barbár módjáról – számolt be. A Budapesti Orvosi Újság pedig ’A mandulák eltávolítása mandulakörüli tályog esetén’ c. tanulmányát hozta le.

Mindennapi munkája és magánrendelése mellett egyre gyakrabban bejárta a Csanád megyei Levéltárba, egyre inkább érdeklődött a népi gyógyászat iránt. Első jelentősebb orvostörténeti írását a Gyógyászat közölte. Kolerajárvány történeti tanulmányához Magyar-

Kossa Gyula írt melegen ajánló előszót. Az Orvosi Hetilap 'A boszorkányok gyógyító és rontó kuruzslásairól', valamint a 'Boszorkányüldözés Magyarországon a XVI. században' c., többnyire levéltári adatokra támaszkodó írásait közölte, mintegy válaszul Mayer Ferenc Kolos orvostörténész polémikus hangú megjegyzéseire. A hagyma szerepét a magyar népies gyógyászatban egyrészt a lokálpatrióta, másrészt a német orvostörténeti közleményekben a hagyma „felfedezése” íratta meg véle.

Bálint Nagy István az 1928/29-es tanévben a Bécsi Collegium Hungaricum Csanád megyei ösztöndíjasa volt. Kiküldetésének – amint az Lábán Antal igazgató jelentéséből kitűnik – egyik célja: prof. Hajek gégészeti klinikáján önálló beosztásban az oesophago-broncho-tracheoscopiával, a gége-tbc lokális kezelésével, a könnytömlő műtétek endonasalis technikájával, valamint a szájsebészet bakteriológiai vonatkozásaival foglalkozni. Dolgozata – 'A szájsebészeti ellátása, tekintettel a száj baktériumflórájára' – az Orvosi Hetilap, ugyanaz németül a bécsi fül-orr-gégészeti Monatschrift hasábjain is megjelent. Másik fontos feladata volt a bécsi levéltárak orvostörténeti anyagának tanulmányozása. Legjobb dolgozatát Zsámboky János orvosi működéséről, bécsi tartózkodásáról és könyvtáráról írta. Veress Endre és Münster László adataira támaszkodva cáfolja, hogy Zsámboky Bolognában tanár lett volna.

Megható viszont az a naiv igyekezete, amivel Bécsben a Sámbock könyvtárat Magyarországnak akarja visszaperelni. Zsámbock Jánosról egy német nyelvű írása a 'Sudhoffs Archiv für Geschichte der Medizin' lapjain is megjelent.

Foglalkozott még a tüdőpróba prioritásának kérdésével, Purkircher György pozsonyi orvosbotanikus életével, hazatérve pedig a régi vitapartner, Mayer Ferenc Kolossal mérték össze a tollaikat az Arad vármegyei Kéry (Bittner) Imre múlt századbeli kolerabeszámolójának az ürügyén. Bálint Nagy a többi levéltári adattal szembesíti Kéry (Bittner) naplóját, míg Mayer teljesen a beszámoló szavahihetőségére támaszkodik, így az ellentét köztük továbbra is nyílt maradt.

A Bécsben nevet szerzett Bálint Nagy Istvánt Győry Tibor munkatársának fogadta. Paul de Kruif nagy sikerű – Detre László fordította – 'Bacillusvadászok' c. könyvéhez a magyar bacillusvadászokat ketten írták: Győry Semmelweis Ignácot, a többieket (Paterson Hain János, Högyes Endre, Löte József, Fodor József, Liebermann Leó, Jancsó Miklós) pedig Bálint Nagy István.

A makói közkórházi főorvos Szegeden 1931. május 7-én az orvostörténet tárgyköréből 'Az orvostudomány renaissance-ának befolyása a magyar orvosi viszonyokra' címmel próbaelőadást tartott. Egyénileg főként Zsámbock, Kolozsvári Jordán, Jeszenszky, a későbbiek közül a magyar Hippokratész, Moller Károly Ottó, Balsaráti Vítus János és a fűvészek tevékenységét méltatta. A magántanári cím elnyerésének csak fél évig örülhetett. Egy gégerákos idős ember operálása közben az egyik ujjja megsérült, a szövődményes szepszissel a szervezete és az antibiotikum-éra előtti terápia nem tudott megbirkózni. A szegedi sebészeti klinikán halt meg 1931. december 2-án.

Érdekes kettősségű egyéniségében megfért az elmélyedő-visszahúzó kutató a vidám mulató kedvű világfiával. Korai halálával egy nagyon sokat ígérő pálya tört derékba. A megvalósult kezdeti szakaszát Győry Tibor, a szegedi egyetem és utólag Jáki Gyula professzor ítélték igen-igen figyelemre méltónak. Bálint Nagy István a „mi lett volna, ha...” fájdalmasan jogos kérdése nélkül is maradandó értékű levéltári orvostörténész kutató.

Szállási Árpád

Mayer Ferenc Kolos
(1899–1988)

1899. július 6-án született Egerben Mayer Ferenc Kolos orvostörténész, az 1927-ben megjelent 'Az orvostudomány története' című orvostörténeti összefoglalás szerzője, a tudós bibliográfus és a Magyar Orvostörténelmi Társaság Mayer Kolos Ferenc Alapítványának tevője. (1927-es nagy orvostörténeti monográfiájának címlapján Mayer Ferenc Kolosként tüntette fel a nevét, a Magyar Orvostörténelmi Társaságnál megjelent angol nyelvű munkáján pedig Mayer Kolos Ferencként, tehát az idős tudós így használta a keresztnéveit.) A mai magyar orvostörténész társadalom az 1980-as évek derekán ismerte meg, zárta szívébe a messzi földre szakadt, sokak által már halottnak hitt idős orvostörténészt, aki fiatalon a hazai orvostörténet-írás nagy nemzedékéhez kötődött.

1988-ban A Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár közreműködésével ismét napvilágot látott az eredetileg 1927-ben kinyomtatott munka, amit ekkor a 20. század orvostudományának összefoglalásával egészített ki a szerző. A Magyar Orvostörténelmi Társaság Wesszprémi- és Zsámboky Emlékermekkel tüntette ki és tiszteletbeli tagjává választotta. Mayer Kolos Ferenc 1983-ban alapítványt tett a fiatal kutatók külföldi utazását célzó pályázatok támogatására, amelyet kétévente ítélnek oda.

Mayer Ferenc Kolos tanulmányait az egri Lyceum iskolájában kezdte, majd 1908-tól a ciszterciák helyi gimnáziumában folytatta. Ezekről az évekről az 1988-ban megjelent könyvének zárszavában így emlékezik meg:

„...Azzal az elhatározással kezdtem bele tanulmányaimba, hogy majd én is ciszterci tanár leszek... Jó tanulóként szabadidőmet a négy templomban töltöttem mint ministráns, és megkíséreltem néhány nyelvet elsajátítani. Olaszul a szervita szerzetesektől, latinul az iskolában tanultam, de emellett francia, német és angol órákat vettem... A 6. gimnáziumi osztály elvégzése után benyújtottam pályázatomat a novíciusi felvételre. A felvétel azt jelentette, hogy egy esztendő távol kellett töltenem otthonomtól. Zircre, a ciszterci rend nagy apátságába kerültem, ahol kb. 200 fiatal készült fel a pályára. Egy esztendő múlva visszamehettem Egerbe, befejezhetem a gimnázium 7. és 8. osztályát. Innen mentem az egyetemre teológiát tanulni. Már a novíciusi év alatt különösen a latin nyelv érdekelt, aminek elsajátítására Békefi Remig apát úr több lehetőséget adott nekem... Érettségi vizsga letétele után megkértem Békefi

apát urat, hogy engedélyezze tanulmányaimat az innsbrucki főiskolán. Itt a jezsuita kollégiumban laktunk, soknemzetiségű társaimmal mély barátságot kötöttünk. Három szemesztert töltöttem (1918-ban és 1919-ben) itt, legkedvesebb tanárom dr. Donáth volt. Filozófián kívül keleti nyelveket, arabot és hébert tanultam. Innsbruckban a tanítás latinul folyt, bár néhány tárgyat németül is előadtak. Itt fejlesztettem nyelvtudásomat: gróf Ledochowski barátomtól megtanultam lengyelül, majd – mint a diákkórus vezetője – Prágába küldtek gregorián zenét tanulni. Itt megtanultam a cseh nyelvet, fordítottam is cseh nyelvből, sőt a híres Emmaus kolostor könyvtárában találkoztam először orosz nyelvű könyvekkel, ami felkeltette a nyelv iránti érdeklődésemet.”

A szerzetesi élet reményét és tudatos felkészülését félbeszakította az első világháború befejezését követő forradalmi időszak: Innsbruckból haza kellett térni, itthon a forradalmi változások, az ország darabokra hullásának hangulata, a kommunista fordulat: mindez arra az elhatározásra készítette, hogy elhagyja a ciszterci rendet és beiratkozzon az orvosi karra. „A lélek orvosából a test orvosává” akart lenni, amint előbb idézett életírásában kiemelte.

Orvosi tanulmányait mindvégig a pesti egyetem orvosi karán végezte, miközben Nékám Lajos bőrgyógyász professzor középiskolás gyermekeinek lett a nevelője. Megélhetése szempontjából lényeges volt a tisztség, hiszen idős szülei támogatására csak korlátozott mértékben számíthatott. Ezekben az években zenészként és templomi orgonistaként is ténykedett. Az egyetemen csakhamar híre ment különös nyelvtudásának, így rendszeresen megkérték tudományos tanulmányok német, francia, olasz, angol nyelvekre való fordítására.

Ekkor fordult figyelme az orvostörténelem felé, nemcsak hallgatója lett Győry Tibor előadásainak, hanem maga is publikált kisebb orvostörténeti tanulmányokat az Orvosi Hetilap, a Gyógyszerészet és a Magyar Kultúra hasábjain. Ezek az orvostörténeti stúdiumok vezették arra az elhatározásra, hogy megírja 'Az orvostudomány története' című könyvét, amelyhez hasonló munka még nem jelent meg magyar nyelven. E könyve 1927-ben jelent meg és ekkor már két éve megkapta orvosi oklevelét is. Kezdetben Buday Kálmán Kórbonctani Intézetében, az urológiai Klinikán és az Uzsoki utcai kórházban dolgozott először kórboncnokként, majd pedig a laboratórium orvosaként. Végleges kinevezést is az Uzsoki utcai kórházban kapott. Könyvének kiadása után Klebelsberg Kunó oktatásügyi miniszter nemcsak gratulált munkájához, hanem három hónapos ösztöndíjat is biztosított számára a lipcsei Orvostörténeti Intézetben, Sudhoff professzor irányítása alatt. Drezdában előadás tartására kérték fel, majd részállást kapott a budapesti Közegészségügyi Múzeumban. A Német orvostörténeti Társaság 1929-ben, Budapesten rendezett kongresszusán is előadott.

Sigerist és az amerikai Fielding Garrison ajánlásával magántanári kérelmet nyújtott be a pesti egyetem orvosi karára az orvostörténelem tárgyköréből, amit elutasítottak, elsősorban igen fiatal életkorát kifogásolták.

A kudarc lehangolta, az orvosi részfoglalkozásokból nem tudott megélni, a gazdasági válság éveiben kinevezett állásra esélye sem volt, így elhatározta, hogy külföldön keres magának munkát. Előbb Közép-Afrikába, majd Egyiptomba pályázott, végül egy merész gondolattól vezérelve Herbert Hoover amerikai elnöknek írt, letelepedést és munkalehetőséget kérve az Egyesült Államokban. Két hét múlva megkapta a beutazási vízumot és a letelepedési engedélyt, így 1930 őszén Triesztben egy Amerikába tartó hajóra szállt.

Hoover elnök engedélye sok adminisztratív nehézségtől mentette meg, elkerülte a bevándorlók hosszú várakozási idejét. Előbb – Hollós József segítségével – egy laboratóriumban dolgozott, majd Brooklyn városi hatóságánál bakteriológiai laboratóriumba került. A Columbia egyetemen nosztrifikáltatta budapesti diplomáját. 1931 őszén a hadsereg kezelésében álló Orvosi Könyvtárba hívták, elsősorban hatalmas nyelvtudását kívánták igénybe venni. Erről így ír életrajzában: „...ebben az időben levelet kaptam Percy M. Ashburn ezredestől, aki a hadsereg kezelésében lévő Orvosi Könyvtárba hívott és felajánlotta az Index Catalogue szerkesztését. Az Index Catalogue 1880 óta a világ orvosi irodalmát dolgozta fel, a

szakcsoportokat ábécérendben közölte, de minden orvosi szakterületnek és tárgykörnek tízévente külön összefoglaló kötetet állítottak össze, ügyelve a címre és az utalásokra is. Én a harmadik évtizednek összefoglalásával kezdtem meg szerkesztői munkámat és indítottam el a negyedik sorozatot, kezdtem az A-betűvel, befejeztem az M-mel... 1932 februárjában felesküdt az Egyesült Államok hadseregére. Ki gondolta volna, hogy 44 évig szolgálom itt, egészen nyugdíjazásomig... Az Index Catalogue szerkesztése megkívánta, hogy a világ minden tájáról érkező folyóiratokat átböngésszem, megjelölve azokat a cikkeket és közleményeket, amelyekben eredeti megfigyeléseket láttam. Ezekről a gépírók egy egydolláros nagyságú kártyát készítettek, majd ezeket szakoztam, amely alapján besorolták őket a katalógusba. Ebből készült aztán a nyomtatott kötet. Naponta kb. ezer kártyát készítettek, ami évi 250 ezer darabot jelentetett. Az orvosi ismeretek gyorsabb terjesztése érdekében két magánvállalkozásba kezdtem: az egyik a »Doctors Digest Service« (az orvosi irodalmi szolgálat), a másik is hasonló, az orr-, fül- gégegyógyászat folyóirata volt. Mindkettő mimeográfán jelent meg...”

Az orvostörténelemtől sem szakadt el: az 1930-as évektől gyűjtötte a 16. századtól kezdődően az orvosokról és természettudósokról szóló műveket, szakbibliográfiát szerkesztett, amely munka sajnos a II. világháború kitörése miatt félbemaradt és nem jelent meg.

A washingtoni Orvosi Könyvtár orvostörténeti gyűjteményének kialakítása is az ő nevéhez fűződik: 1940-ben vásárolta meg az első arab orvosi kéziratokat, köztük Ibn Roshd kéziratának 1904-ben készült másolatát, de megszerezte a jeles Meyerhof szemészettörténeti gyűjteményét is. Tervei – mint már említettük – a II. világháború miatt félbeszakadtak, ő maga is bekapcsolódott a katonaorvosi munkába: kezdetben a tartalékos tiszti tanfolyamokon tartott – gyakran visszapillantó orvostörténeti témájú – előadásokat. A koreai háború idején – már alezredesi rangban – szolgált a hadszíntéren is. Erről életírásában így emlékezett meg:

„...Az amerikai katonák között súlyos betegség dúlt, pusztította el a katonák ezreit. Az amerikai lakosság abban a hitben élt, hogy az ellenség valamilyen kórokozót szórt szét, ennek következtében – belélegzéssel – fertőződtek meg. Ebben az időben akadt a kezembe egy »pamflet«, amelyben az orosz és japán katonaorvosok leírtak egy mandzsúriai betegséget, az »epidémiás haemorrhagiás lázat«, amelyben számos fiatal katona halt meg. Itt nem ember okozta az ártalmat, hanem fertőző betegség állt fenn. Készítettem egy másolatot a katonaorvosi központjainknak Koreába. Úgy véltem, hogy ez az első eset az orvosi szakirodalomban, amikor az orvos szakismerete és nyelvtudása tudott irányt adni az orvosi kutatásoknak.”

Ekkor jelentette meg humán genetika történetét, amelynek átdolgozott kiadása az Orvostörténeti Közlemények sorozatának egyik Supplementum köteteként is kinyomtatásra került („From Plato to Pope Paul. Pages from the history of population problems and utilization of human genetic knowledge throughout the ages”). 1954-ben lejárt szerződése az Orvosi Könyvtárban, azután a Pentagon orvosi munkatársaként a polgári alkalmazottak rendelőjét vezette, majd letéve a röntgendiagnosztikai szakvizsgát, a radiológiai részleg vezetője is lett.

„Pályafutásom utolsó húsz esztendejében a Pentagon igénybe vette nyelvismeretemet. A különböző részlegekben hatalmas idegen nyelvű sajtó- és dokumentációs anyag halmozódott fel, nem beszélve a feldolgozásra váró levelekről és jelentkezésekről... Se szeri, se száma nem volt az érdekes olvasni és fordítanivalóknak. Fordítottam cseh, szlovák, magyar kézikönyveket, svéd, norvég, izlandi jelentéseket, albán, dán, török, portugál, holland, olasz, spanyol, román orvosi közleményeket, szinte az összes európai nyelvből szakmai cikkeket, de még indonéz nyelvű leveleket is. Életem ezen szakasza 1954 és 1974 közé esett...”

Ezután végleg nyugdíjba vonult, bár többször is meghosszabbították szerződését, nem tudták pótolni páratlan nyelvtudását.

Hosszú évtizedek után, 1970-ben járt először Magyarországon: a párizsi Nemzetközi Genetikai Kongresszus után tett látogatást szülőföldjén, az újabbra csak 1983-ban került sor.

„Magyarországra újból csak 1983-ban látogattam, amikor Budapesten tartották a világon élő magyar orvosok első hazai találkozóját. Előadást jelentettem be, amelynek címe ’Ötven év az Egyesült Államok szolgálatában’ volt. A hallgatóság jóval fiatalabb volt nálam és meghatott, hogy előadásom megkezdésekor felismertek, tudták és ismerték orvostörténeti munkáimat. Másnap meghívtak a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltárba. Felkereshettem az intézet épületeit, beírhattam a nevemet az általam szerkesztett Index Catalogue egyik kötetébe, olyanba, amelyet ma már csak könyvtárakban lehet megtalálni. A Magyar Orvostörténelmi Társaság Wespri István Emlékéremmel tüntetett ki...”

Életírásában egy dolgot szerényen „elhallgatott”: amikor 1983-ban hazatért Washingtonba, még a repülőtérre menve megállt a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum épülete előtt és százezer forintot hagyott a portán, hogy „valamit vegyenek” a könyvtárnak vagy a múzeumnak. Ez lett a Mayer Kolos Ferenc Alapítvány „alaptőkéje”, bár a letétbe helyezett pénzből akkor még nem lehetett alapítványt tenni. 1985-ben – amikor ismét Budapesten járt és átvehette a Wessprémi István Emlékérmét – az alaptőkét egymillió forintra emelte. Már nehezen mozgott, de mégis minden évben hazalátogatott, örömmel fordult meg a Semmelweis Múzeum, Könyvtár és Levéltár épületeiben, de 1987-ben hirtelen rosszul lett, mentőszolgálat kísérte haza Washingtonba. Még levélben értesített mindenkit, hogy állapota javult, újabb hazai látogatást tervezett, amikor 1988. november 15-én elhunyt. Nagy álma, hogy megéri az ezredfordulót, nem teljesült: annyi terve és megvalósításra váró elképzelése volt, hogy – amint mondta – legalább addig kellene élnie.

Kapronczay Károly

Puder Sándor
(1899–1955)

A Budapesti Orvosi Kör 1903. február havi ülésén Glück Gyula tartott előadást az orvostudomány és a szépirodalom kapcsolatáról. Mondanivalóját főleg a német és francia nyelven eláradt betűtengerből halászta ki, mert Lombroso (majd Freud) hullámverő hatására szinte csillapíthatatlanul gyűrűztek az irodalomban és a történelemben az orvosi értelmezések, s Hamlettől Wertherig, Napóleonról Nietzscheig minden „rendkívüli” megkapta az őt megillető utó-patodiagnózist. Glück szerény értekezését a Gyógyászat közlésre érdemesítette.

A szellemi halászat e rokonszenves magányosa hálóját a honi közegbe is belemerítette, s különös örömmel emelte ki Arany János balladaalakjainak csillogó kincsét, nem említve (azaz nem tudva), hogy Petőfi csillagpárja úgymond a Windischmann-féle közkeletű orvosi bűnelmélet hatása alatt állott. Kellő tisztelettel vetette ezt utólag szemére Puder Sándor, aki avatott tollal írt később művelődés- és irodalomtörténeti tanulmányt a medicina és a literatura bella relációjáról.

A Windischmann-hatás természetesen mellékes Ágnes asszony és remek balladatársainak a művészi megítélésében, mindenesetre érdekesek ezek a támpontra kész aspektusok. Glück előadásából kiérezhető, hogy kedves költőjének a nevéhez körítette az egészet, ám anno 1903 nem állott szerencsére egyedül az orvosok között az ő Arany-rajongásával. Például Pándy Kálmán (szintén a Gyógyászat 1903. évfolyamában) Arany-idézetet tűzött mottóul az egyik kriminálpszichikai tanulmánya fölé, jelezvén a szépirodalom jelenlétét a hazai orvosi szakirodalomban.

Érdekesképpen megemlítjük, hogy ebben az esztendőben születtek a világirodalomban olyan patologizálható remekművek, mint Thomas Mann 'Tonio Kröger'-e, avagy Ady Endre 'Szemlélődés' című verse.

A tüdőgyógyász Puder nemcsak bírálója, de élesztgetője, majd továbbfolytatója Glück kezdeményezésének. Ő maga mindkét műzsának hódolt, azaz orvos és író, egyszóval orvosíró volt. Tüdőgyógyászati munkássága feltétlenül méltatásra érdemes, a 'Szépirodalom és orvostudomány' című könyve magyar nyelven az egyetlen ilyen érdemleges összefoglalás, az 'Állapota kielégítő... szubjektív kórtörténet' pedig szépirodalmi értékkel bír, Karinthy Frigyes ajánlotta kiadásra, divatos, témagyanú-oszlató előszó kíséretében.

Szóval a szubjektív kórtörténet nagyon megtetszett Karinthy Frigyesnek, aki akkor még nem sejtette, hogy ő is megjárja-megírja majd a saját kálváriáját nagyszerű koponyája körül. Az 'Állapota kielégítő' a Genius Kiadónál jelent meg 1930-ban, Karinthy előszavával. A

parnasszust jelentő 'Nyugat'-ban egy volt orvos, Illés Endre írt róla fenntartásokkal, de azt elismeri, hogy „Puder megírta azt: mi az embernek lenni, s mi az betegnek lenni. S mindezekén túl megírta még azt is: mi az orvosnak lenni.” Jobban tetszett német fordításban Stefan Zweig osztrák írónak, levél tanúskodik róla, hogy tárgyalt a majna-frankfurti Hippokrates kiadóval a könyv megjelentetése érdekében. Az akkor következő barnainges időkben azonban egy írónál már csak egyetlen szempont számított: a származás. Így nemhogy a beajánlott könyv nem jelenthetett meg, de még a világhírű ajánlónak is menekülnie kellett.

Sikere volt viszont Londonban és Amerikában. Mikor a kitűnő tudógyógyászt a Vajda János (irodalmi) Társaság a tagjai sorába választotta, székfoglaló előadásának címe ez volt: 'Mit köszönhet az irodalom az orvostudománynak?' Az előadás kibővítve, Győry Tibor előszavával, valamint 'Szépirodalom és orvostudomány' címmel könyv alakban is megjelent. A regős énekektől az orvosi rigmusokig, a fonák nemi ösztönöktől a perditá költészetig, Shakespeare-től Freudig, világnagyságoktól azóta elfelejtettekig tárgyalja a medicina és a irodalom egymásba kapaszkodását, az orvosokból lett írókat, a legjobb elmeorvosoknál is pontosabb Dosztojevszkij-féle lélekelemzőket.

A 'Kikapcsolódás–üzemszünet–halál' című élet-halál filozofikus műve 1939-ben jelent meg, az előzőnél kevesebb sikerrel. Ugyanakkor emlékezett meg a 'Gyógyászat'-ban nagy felfedezőjéről és a még felfedezésre váró íróról, Karinthy Frigyesről. Paracelsus-füzete Paracelsus, Theophrastus Bombastus von után – amely először a 'Gyógyászat' hasábjain, majd a Vajda János Társaság kiadványában jelent meg – érdeklődése mindinkább a szellem- és az orvostörténet felé terelődött. Paracelsus-füzete a nagy orvosreformátor tudományos jelentőségén kívül főleg Magyary-Kossa, Vámosy István, Szathmáry László és Elekes György ez irányú munkáira utalva Paracelsus magyar vonatkozásaival foglalkozik. Ezek alapján túlzás öt (ahogy a Magyar Életrajzi Lexikon teszi) Paracelsus-kutatónak feltüntetni.

A pulmonológus Puder Sándort szűkebb szakmája számon tartja. Ha szépirodalmi állapota emlékezetünkben nem kielégítő, érdemes újraolvasni könyveit. Csak ne lennének olyan reménytelenül ritkák és szerfelett beszerezhetetlenek.

Szállási Árpád

Diósadi Elekes György
(1905–1977)

Németh László írta a következő sorokat: „...az orvostörténetnek, mint általában a tudománytörténetnek az a baja, hogy kétféle kíváncsiság, kétféle tudás-természet közé került és ha vannak is kiváló szaktudósai, sem az orvosok, sem a történészek nem tekintik egészen a maguk ügyének.”

Így látta a 'Tanú' egyszemélyes szerzője 1934-ben, amikor Magyary-Kossa Gyula, Győry Tibor, Daday András és Herczeg Árpád neve garantálta a többnyire szakfolyóiratokban szétszórt cikkek színvonalát. A minőségeszme megszállottjának mégis igaza volt, mert a négy fakultás egyetlen tanszéke nem rangsorolta obligát stúdiummá az orvostörténetet, a saját tudományuk múltját, még megőrző jelleggel sem, a virulens európai nacionalizmusok éveiben. Amikor pl. a két oldalról fenyegetett Lengyelországnak mind az öt egyetemén, a nemzeti öntudat egyik fontos műhelye volt, vagy Kolozsvárt, ahol a francia Guiart tanított román orvostörténetet. Nem is szólva a nagy nemzetek műhelyeiről. Hogy hazai helyzetünk még érthetlenebb legyen, a magyar állatorvosi főiskolán 1893 óta rendszeresen előadott tárgy az állatorvostan története, s oktatói azon orvostanárok voltak (Magyary-Kossa, Győry Tibor, Daday András), akiknek humán orvostörténeti tanszéken lett volna a helyük.

Katedra és periodika híján mégis megtörtént a csoda: a harmincas évek második felére kivirágzott medicinánk hagyományörző irodalma. Győry kartörténete a nyitány, Magyary-Kossa negyedik kötete a zárótétel, közben Farkaslaki Hints Elek kétrészes nagy könyvével, Herczeg Árpádnak Szumowski műve fordításával és hazai vonatkozású kiegészítésével az egyetemes orvostörténet-írás ajtaján is kopogtattunk. A szakfolyóiratok (Orvosi Hetilap, Gyógyászat, Budapesti Orvosi Újság) mellett, szívesen közölt a történelmi segédtudomány tárgyköréből tanulmányokat a Szekfü Gyula szerkesztette Magyar Szemle, életrajzot az akadémiai emlékbeszéd-sorozat, hogy csak a legszínvonalasabbakat említsük.

Vidéken is megmozdult valami: Pécsen egy vaskos kötetben megszületett az egyetem története, Berde Károly megírta a magyar nép dermatológiáját. Szegeden az ígéretesen induló Bálint Nagy István váratlan halála után, Daday András javaslatára orvostörténeti vitrinek szegélyezték a folyosókat, s az Acta-kiadvány, a jubileumi kötetekkel együtt sem idegenkedett a fél- vagy egész-múlt számbavételétől.

Végül a legnagyobb orvostörténeti hagyománnyal rendelkező Debrecen startolt a legnehezebben. Németh László említett írásáig – aki egyébként annyira kötődött a cívisvároshoz – a rektori beszédek voltak az egyedül írott források, no meg a Svájcba

„kiszármazott” Verzár Frigyes professzor orvostörténeti cikkei a Hankiss szerkesztette Debreceni Szemlében.

Ekkor került a Tisza Istvánról elnevezett tiszántúli egyetemre egy pesti végzettségű fiatal belgyógyász, akinek orvostörténész érdemeiről nemcsak ez a város tartozik tisztelettel megemlékezni.

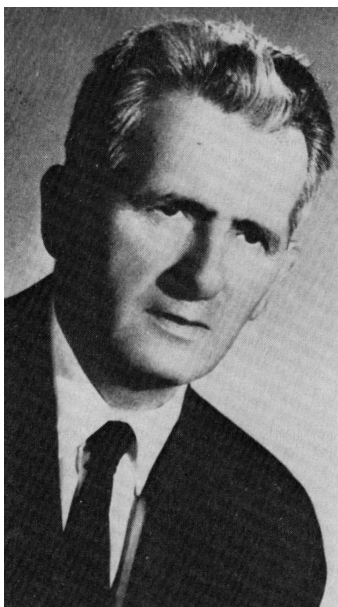
Elekes György – aki később Diósadi Elekes néven vált ismertté – a protestáns szellem északkeleti végvárában, Sárospatakon született, 1905. március 10-én. Édesapja megalapítója és tanára volt az angol internátusnak, melynek mintájául a Nagyenyedi Kollégium szolgált. Anyai nagyapja, Kaszap Zsigmond nobilis nagykőrösi családból származott, tanárának tudhatta Arany Jánost, osztálytársának Arany Lászlót, amelyről a családi archívum tanúskodik. A pataki diák Elekes György, nagyapja példáján felbuzdulva iratkozott a főváros orvosi fakultására, ahol 1931-ben avatták orvosdoktorrá. Patak és a protestáns polarizáltság vonzotta Debrecenbe, ahol otthon érezhette magát, 1939-ben mégis visszapályázott a fővárosba. Az újonnan épült campusrendszerű klinikatelep bal oldali bejáratánál ékeskedett a fiatal Fernet nevével fémjelzett Belklinika, ahol doktorunk előbb gyakornoki, majd tanársegédi, végül magántanári státusban tevékenykedett. Szűkebb szakmai területe a belgyógyászati röntgendiagnosztika volt, ahol a kitűnő Udvardy László irányításával dolgozott. Legrangosabb szakdolgozata a 'Röntgenpraxis' című német lapban jelent meg, letéve névjegyét a hivatás asztalára.

Nagy változást jelentett a város orvostársadalmi életében, amikor a kötelező évi közleménykötetek mellett 1930-tól megjelent a Debreceni Orvosegyesület hivatalos orgánuma, az Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, melyet Rex Sándor debreceni gyógyszergyára finanszírozott. E kitűnő fórumnak 1937-től külön orvostörténeti rovata volt, Elekes György szerkesztésével. Itt jelent meg először Szent-Györgyi Albert Nobel-díjának kétoldalas másolata, e szaklap külön ismertetést érdemelne. Sajnos, ezt az országos jelentőségű vidéki periodikát a Kolosváry-Borcsa-féle fasiszta sajtótörvény betiltotta, a zsidó érdekeltségre hivatkozva. E mellékletekben Diósadi Elekes György elsősorban a debreceni orvosokkal foglalkozott. Különösen Szentgyörgyi József (1765–1832) orvostanár életét dolgozta fel monográfiászerű alaposítással, felkutatván a kollégiumi könyvtárban porosodó levelezését, melynek illusztris címzettjei között megtaláljuk Kazinczyt, Földi Jánost, Sándorfi Józsefet és a pataki tanár Fodor Gerzsont egyaránt. No meg Kölcseyt és Csokonai Vitéz Mihályt, akit utolsó napjaiban kezelt, ő állott a ziháló mellű fiatal poéta halálos ágyánál, s később rendezte annak iratait. Csokonai kezelése, hatalmas levelezése és a himlőoltás debreceni bevezetése a Tiszántúl egyik legjelentősebb orvosává tette Szentgyörgyi Józsefet, s

így megérdemelné – Elekes Györggyel együtt –, hogy ezt a kis monográfiát újra kiadják.

Másik kedvenc orvosfigurájának, Weszprémi Istvánnak a külföldi útjáról, a könyvtáráról és a pestis elleni oltás kísérletéről írt, távolról sem oly részletesen és annyi újdonsággal, mint Szentgyörgyi esetében. Orvostörténeti múzeumot akart mindenáron Debrecennek, a lapos városnak, ahol Weszprémi megírta a 'Succincta' négy kötetét, ahol Magyary-Kossa született, ahol az orvosetnográfus Liszt Nándor ténykedett, s titokban persze saját magára is gondolt, aki vidéken először szerkesztett orvostörténeti mellékletet.

1939-ben megpályázta az OTI orvosfogalmazói állását, így búcsút mondott Debrecennek és a klinikumnak. A Debreceni Szemlében még megjelent egy dolgozata, a következő orvostörténeti írásai viszont már a Budapesti Orvosi Újság, olykor az Orvosi Hetilap hasábjait gazdagították, ám a harmadik debreceni orvoskedvencről, Hatvani Istvánról volt szó, cikke jelent meg az Egyházi Értekezések lapjain, Weszprémiről pedig a Debreceni Szemlében.

Szívesen tartott rádióelőadásokat a táblabíróvilág orvosairól, majd 1941-ben Debrecenben a Paracelsus halálának 400. évfordulója alkalmával rendezett tudományos ülésen 'Paracelsus és a paracelsusi tanok sorsa Magyarországon' címmel tartott előadást. A Debreceni Orvosegyesület 1941. évi decemberi ülésén a kolozsvári orvostörténeti intézetről tartott előadást, melynek üléselnöke Sántha Kálmán professzor, társelőadója a vércsoportokról Rex-Kiss Béla volt.

A világháború az ő életébe is beleszólt. Megjárta a Don-kanyart, sebesülés nélkül, de lelkiileg belerokkanva.

Nem nősült meg, s ez 1945 után még visszahúzódbbá tette. Hazakerülése után egy ideig magánrendelőt nyitott, majd a Vöröskereszt Kórházában (ma Sportkórház) dolgozott, ismét klinikusi minőségben. 1951-től üzemorvos a Ganz Villamossági Gyárban, később Újpesten SZTK-főorvos. 1974. január 1-jén ment nyugdíjba, jóval túl a nyugdíjkorhatáron.

Amikor 1951-ben megalakult az Országos Orvostörténeti Könyvtár, majd 1955-től beindult Jáki Gyula professzor és Palla Ákos szerkesztésében Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei, Elekes György szorgalmasan eljárta a rendezvényekre, ám nem kívánt aktivizálódni, a szerzők között a nevét hiába keressük.

Több előadásáról viszont tudunk, s ha csak az 1952–54-es időszakot említjük, akkor a könyvtári orvostörténeti előadások közül a legelső az ő nevéhez fűződik. 1952-ben 'Avicenna hatása Magyarországon' címmel tartott előadást, a következő évben pedig 'A debreceni egyetem orvosi fakultásának története' címmel adott elő. 1954 márciusában 'Az orvoslás és az orvosi tudomány kezdete Debrecenben – Melius orvosi műveltsége' volt előadásának a címe, s ugyancsak 1954-ben Csokonai József XVIII. századi debreceni sebészrecept-gyűjteményét mutatta be, s még abban az évben 'A tibeti orvostudomány és Kőrösi Csorna Sándor' című előadására figyelhetett fel a hallgatóság. Az azt követő években is előadott néhányszor, de ezek közül is kiemelkedik az 1975. február 3-án megtartott előadása, amely – stílszerűen – Weszprémi István életútjáról szólt, s ezt abból az alkalomból tartotta, hogy a Magyar Orvostörténelmi Társaság – életművéért – Weszprémi István Emlékéremmel tüntette ki.

Számára azonban legalább akkora megtiszteltetés volt Győry Tibor 1937-es levele, melyben Győry a következőket írta: „Fogadja őszinte köszönetem kifejezését Szentgyörgyi leveleiről írt értékes és érdekes közleményének szíves megküldéséért s egyben a folytatásokért, melyekkel bizonyára meg fog örvendeztetni...”

Hogy miért nem publikált 1945 után, arra a könyveibe írott bejegyzései adják meg a választ. Idegenkedett minden marxista osztályszemléletes belemagyarázástól és a gombamód szaporodó szovjet-orosz prioritásoktól.

Békés polgári szellemtörténeti szempontból szemlélte a múltat és a jelent, nem volt oka egyetlen sorát sem revideálni, vagy újjal „felváltani”. Bejárta az intézetbe jegyzetelgetni, bár sejtette, hogy azokat már aligha fogja publikálni. Külföldi orvostörténészekhez küldött levelei többnyire a határról visszajöttek, fegyelmezetten vette tudomásul, hogy ez már „nem az ő világa”. Legutolsó terve sem sikerült, amikor csodálatos könyvtárát a Debreceni Orvostudományi Egyetemre akarta hagyatékozni. E sorok írójához küldött leveléből nem derül ki, min feneklett meg ez a nemes szándék. Bibliotékája így nagyrészt szétszóródott, szerencsésnek mondható (köztük jómagam), aki antikváriumban egy-egy becsesebb darabra rábukkant.

Ahogy élt, olyan észrevétlenül hunyt el, 1977. június 28-án. Orvostörténeti fénykora a tiszántúli metropolishoz kötődik, ahol egy potenciális utódnak az ő munkáját kell folytatni. Hogy Debrecen e téren is méltó legyen Weszprémi, Magyary-Kossa és Diósadi Elekes György országos jelentőségű hagyományához.

Szállási Árpád

II. rész

AZ ORVOSTÖRTÉNETI KÖZÉLET

(1945–1966)

Az orvostörténeti társasági élet a MOT megalakulásáig, 1966-ig
A társasági élet iratanyagából

A könyvtár sorsa 1947-től kezdődően
A könyvtári élet iratanyagából

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményeiről (1955–1965)
A szerkesztőségi élet iratanyagából

A múzeum
A múzeumi élet iratanyagából

Az MTA orvostörténeti bizottsága
A bizottság iratanyagából (1953–1960)

A levéltár

Az orvostörténeti társasági élet a MOT megalakulásáig, 1966-ig

Az Orvosok Szabad Szakszervezete

Annak ellenére, hogy 1945 őszén a Budapesti Királyi Orvosegyesület is működési engedélyt kapott a főváros illetékes hatóságától, az orvostörténeti társasági élet igen nehezen indult el. 1945 nyarán a Szentkirály utcai épületben megalakult a Magyar Orvosok Szabad Szakszervezete, elfoglalták az összes hivatali helyiséget, így az orvosegyesületi élet a második emeleti könyvtári terembe szorult. Ekkor kérdésessé vált magának az Orvosegyesületnek és az Orvosi Körnek a hivatalos tevékenysége is, hiszen az alapszabályzatban lefektetett feladatok többségét – a tudományos élet társasági szintű szervezése, a hivatalos hatóságok által kért tudományos vélemények adása, orvosok szakmai nyilvántartásainak vezetése stb. – már az Orvosok Szabad Szakszervezete gyakorolta.

A helyzetet súlyosbította, hogy „a háború alatti magatartást vizsgáló bizottságok” több egyesületi tagot, választott tisztségviselőt nem igazoltak, ellenük bírósági eljárást kezdeményeztek. A Magyar Tudományos Akadémián és az egyetemeken lefolytatott vizsgálatok már előrevetítették a hazai tudományos élet teljes átszervezését, a tudományos társaságok feloszlását is. Az erről szóló rendeletet 1947-ben adták ki, s 1948-ban maradéktalanul végre is hajtották. Az Orvosegyesület ekkor már csak nevében működött, s a különböző erőfeszítések ellenére sem tudott kijelölt sorsa elől megmenekülni.

Az Orvosok Szabad Szakszervezete 1949-től a feloszlott orvosi társaságok egy részét saját szervezetén belül szakcsoporti szinten újjászervezte, amelyeknek megyei és városi szervezetei is működhettek. Az újjászervezett Magyar Tudományos Akadémián a különböző osztályok – korlátozott számban – tudományos társaságokat is szerveztek, így az „orvosi tudományok osztálya” működtette a Magyar Belgyógyászati, Sebészeti, Nőgyógyászati, Élettani Társaságokat, s kiadta tudományos folyóirataikat. Ebben is a szovjet irányítási elvek érvényesültek: felülről előírt programokat kellett teljesíteni, a szakosztályok vezetőségének megválasztását is felülről „kezdeményezték”, a szakosztályok kiadványait az Orvosegészségügyi Dolgozók Szakszervezete gondozta. (így az Orvosi Hetilap is 1948-tól a Szakszervezet kiadásában jelent meg.)

A könyvtárban belül szerveződött orvostörténeti kör

A könyvtár élete 1952-től alapjaiban megváltozott: a várakozástól eltérően jelentősnek mondható olvasói kör formálódott ki, amelynek törzsét a két világháború között működött orvostörténeti kutatók – Bíró Imre, Daday András, Elekes György, Herczeg Árpád stb. – alkották, de jelentős számban látogatták a könyvtárat az orvosegyetemi oktatók is. Már 1952-ben a beiratkozott olvasók száma megközelítette az 500-at, amely szám a következő években gyorsan növekedett, 1956-ban meghaladta az 1500-at.

Talán ma különösnek tűnik, hogy az olvasóteremben élénk beszélgetések alakultak ki, amely csak indokolta a könyvtár szervezett orvostörténeti előadásait, amelyeket előbb havonta, később már hetente rendeztek meg. Egy estén – általában 18 órai kezdettel – egy felkért előadó tartott előadást, amit vita követett.

Ez az előadási forma adott újból keret az orvostörténelem művelésére, amit kiegészített az, hogy Gortvay György az Orvosi Hetilap hasábjain újból – előbb rendszertelenül, majd kéthetente – szerkesztette az orvostörténeti rovatot, a Horus mellékletet. Itt hosszabb-rövidebb közlésekre volt lehetőség, inkább évfordulók, s jelentős eseményekkel kapcsolatban jelenhettek meg írások.

Az akkori hivatali előírásoknak megfelelően a tudományos előadások megrendezésének szándékát be kellett jelenteni a felettes hatóságnak, az Egészségügyi Minisztérium „tudománypolitikai osztályának”, illetve attól kellett beleegyezést kapni. Ennek az osztálynak a vezetője, Hahn Géza (később több orvostörténeti munka szerzője) ugyan nem gördített akadályt az előadások megtartása elé, sőt maga is rendszeresen látogatta azokat, de állandóan politikai kifogást emelt, hol az előadások témája, hol az előadók személye miatt. Hahn Géza állította, hogy a könyvtár a „jobboldali személyek” gyülekező helye lett, itt reakciós egyetemi magántanárok tartanak előadásokat, téveszméket terjesztenek, miközben a szocialista kultúra eredményeit kirekesztik az előadássorozatból. Főleg Elekes György, Daday András, Gortvay György személyét „kifogásolta”. Az üléseken megjelent az ifjabb „marxista nemzedék”: Székely Sándor, Réti Endre, Katona Ibolya és természetesen maga Hahn Géza is.

A tudományos szocializmus, a dialektikus materializmus, a haladó eszmék tükrében bírálták az elhangzottakat, általában nem a helyszínen, inkább különböző bejelentésekben. Megosztó szerepet játszottak, s csak az azonos világnézeti alapon álló Bencze József „bírt velük”. Az ellentéteknek köszönhető, hogy Elekes György – a személyét ért támadások miatt – felhagyott az előadások tartásával és később a könyvtár látogatásával is, s egyre ritkábban jelent meg ott Daday András, Herczeg Árpád stb.

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport megalakításának időszerűsége

A folyóirat sikere ismét előtérbe helyezte az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport megalakításának időszerűségét, sőt a Nemzetközi Orvostörténeti Társasággal való kapcsolatfelvétel engedélyeztetését, pontos jegyzék alapján azon orvostörténeti intézményekkel, amelyekkel való kapcsolat felsőbb hatóságok engedélyéhez kötött. Ekkor került sor kapcsolatfelvételre a könyvtár és az MTA Orvosi és Biológiai Osztálya alá rendelt tudománytörténeti bizottság között, elsősorban Rapaics Rajmund elnökkel, aki ezután bizottsági üléseit a könyvtárban tartotta.

A megállapodás értelmében: „A bizottságnak szándékában áll az Akadémia vonalán előterjesztést tenni a könyvtár és annak minden gyűjteménye átvételére és ebből megalapítani a szakmai tudománytörténeti intézetet.” Ez az első olyan előterjesztés, amely az Országos Orvostörténeti Könyvtár intézetté való átalakítását mondta ki. Rapaics Rajmund akadémikus javaslata ugyan keresztezte az akadémiai orvostörténeti bizottság elképzeléseit, amely az önállóság megtartása mellett döntött, mert saját „befolyása alá” akarta vonni a könyvtárat.

A jeles biológus foglalkozott saját szakterületének történetével, megírta *A magyar biológia története* c. könyvét, és ezzel nagyobb súlya volt az MTA vezetői előtt, mint a tudományos minősítési gondokkal küzdő orvostörténeti bizottságnak. Ugyancsak érdekes, hogy Rapaics Rajmund régebből ismerte és jó viszonyban volt Daday Andrással, Elekes Györggyel, Morelli Gusztávval és Huszár Lajossal.

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport ügye

1956 őszén a könyvtár jövőjének bizonytalan napjaiban érkezett meg az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének elnökségétől, Horváth Mihály titkár aláírásával az értesítés, hogy a Szakszervezet és az Egészségügyi Tudományos Tanács elfogadta az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport megalakításának tervezetét és egy vezetőségre kértek javaslatot. A levél kelte 1956. szeptember 21-e volt, a választ gyorsan kérték.

Palla Ákos Horváth Mihálynak írott válaszlevelében a következőket emelte ki:

„A szakcsoport működése során figyelembe kell venni azt, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár köré tömörült kutatók nemcsak orvosokból, hanem gyógyszerészek, tanárok, levéltárosok, könyvtárosok, múzeumi kutatók, tehát vegyes foglalkozási ágat űzők nagy számából tevődik össze. Ma ezek kötetlen formában a

szakma szeretetétől vezérelve az orvostörténelem rendelkezésére állnak, s mivel nem egészségügyi dolgozók, szakcsoportba való tömörítésük nyilván nehézséget okoz. Ez annál inkább fontos, mivel az orvostörténeti feltárás nem nélkülözheti a történész, az irodalmár és az egyéb tudományág művelőinek közös munkáját. A magyar orvostörténeti múlt feltárása kötelezően fogja előírni a hazai orvostörténelem összeállítását és megírását, hiszen ma még e munkánál, a részfeladatoknál sem tartunk. A múlt [XIX.] század elején hazánk elsők között volt, ahol az orvostörténelem oktatása megtörtént s ma 130 év elteltével ezt nem mondhatjuk, nem fejlődünk. A külföld messze elhagyott bennünket és az orvostörténetnek intézetei és katedrái vannak. E kérdés is a szakcsoport keretében oldandó meg.

Ugyancsak a szakcsoport tartozna elvileg gondozni a megalakulóban lévő orvos- vagy egészségügytörténeti múzeumot, melynek létrejötté a miniszter az e célra kinevezett múzeumi bizottságon keresztül kifejezetten kívánja, s a továbbiakban javaslatot tett a vezetőségre is.”

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport kérdését 1957 őszén vették napirendre az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Szombathelyre kihelyezett elnökségi ülésén.

E siker jogosította fel a könyvtár köré csoportosuló kutatókat, hogy szakmai szempontból sürgessék az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport megalakítását, valamint a Nemzetközi Orvostörténeti Társaságba történő bekapcsolódást, ami ugyancsak „engedélyezett tevékenységet” jelentett. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár ugyan nem kezdeményezhette egy akadémiai bizottság megalakítását, de szorgalmazta az Egészségügyi Tudományos Tanácson belül az orvostörténeti munkabizottság megszervezését. Az Egészségügyi Minisztérium a kapcsolatfelvételben megértő volt, de a végleges formák kialakulásáig javasolta az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőbizottságának „politikai megerősítését”, ami feltétele lett a folyóirat további támogatásának, végleges szakmai elismerésének.

Természetesen a külkapcsolatok kiépülése még nem jelentette a közvetlen személyes kapcsolatokat: a legjobb helyzetben – mint az előzményekben vázoltuk – a magyar-román kapcsolat volt, ami a magyar-román államközi szerződés egészségügyre vonatkozó fejezetében, az éves szakembercsere programján keresztül orvostörténészekre is vonatkozott. Ettől függetlenül nehezen haladtak a meghívásos ügyek, így érthető, hogy a marosvásárhelyi Spielmann József és Kótay Pál 1955–1960 között csak egy-egy alkalommal járhattak Budapesten, viszont rendszeresen publikáltak a Közleményekben.

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport hivatalos megalakulása (1958)

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport hivatalosan 1958. február 15-én alakult meg az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének épületében, amelynek elnökévé Jáki Gyula professzor választották, főtitkára Bencze József, titkára Katona Ibolya lett, de Jáki néhány hét múlva bekövetkezett halála után – a Szombathely-Sárváron megrendezett vándorgyűlésen (1958. október 4–5.) – Farkas Károly professzort választották elnöknek. Ugyanitt Haranghy László akademikust, az MTA Orvostörténeti Bizottságának elnökét, Simonovits István első miniszterhelyettest, Vilmon Gyula miniszterhelyettest társelnöknek választották. Ezen az ülésen Schmitt Pál – vezetőségi tag, az OTFI főorvosa – javasolta a Weszprémi István Emlékérem megalapítását, mint az orvostörténeti kutatás legmagasabb hazai elismerését. (Ennek érdekében 10 ezer forintot helyezett letétbe. A későbbiekben a Weszprémi érmet évente kiosztották.)

*

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport előadásait az Országos Orvostörténeti Könyvtárral közösen rendezte meg, illetve a könyvtár folytatta eddigi előadássorozatát, de most már a Szakcsoport bevonásával. Minden évben vándorgyűlést rendeztek, amelynek témáját előre kijelölték, és azt az ország különböző, orvostörténeti szempontból fontos városaiban rendezték meg. Az első vándorgyűlést 1958-ban Szombathelyen és Sárváron, a másodikat 1959-ben Debrecenben és Sárospatakon, a harmadik 1960-ban Budapesten, a negyediket 1961-ben Pécsen és Siklóson rendezték meg. Ezután már nem került sor ilyen rendezvényre, bár 1962-ben Budapesten Apáthy István symposiumot tartottak.

*

A Szakcsoport tagjai is részt vettek az 1964-ben megrendezett Semmelweis-ülésen, amely kapcsolódott a Semmelweis Ház átadásához, majd ezt tették 1965-ben a Semmelweis halálának centenáriuma alkalmából rendezett Nagyhéten is. A Szakcsoport részvételével 1966-ban már nem került sor országos részvételű rendezvényre, mivel megalakult a MOTESz (Magyar Orvostársaságok és Egyesületek Szövetsége), amelynek keretén belül – a Szakcsoport helyébe – megalakult a Magyar Orvostörténelmi Társaság.

A SZÁZADIK TUDOMÁNYOS ELŐADÁS AZ ORSZÁGOS ORVOSTÖRTÉNETI KÖNYVTÁRBAN

A Magyar orvosi emlékek c. munkának előszavában, mely 1929-ben jelent meg, írja Magyary-Kossa Gyula, hogy Magyarország külső és belső ellenségei szorgalmasan emlegették azt a bizonyos magyar ugart, melyen nem termett se fű, se fa, csak királydinnye és koldus-tetű. „Ezek a gonosz célzatú ráfogások hatalmasan ösztönöztek arra — úgymond —, hogy szerény erőmmel tovább kutassam a régi magyar orvosok kultúrtörténetébe vágó emlékeket, annál is inkább, mert meg voltam győződve, hogy ezek a rágalmak csak azért élhettek tovább, mert mi magyarok sosem törődtünk valami sokat a múltunkkal, s régi kultúránk sok-sok emléke ma is otthever feldolgozatlanul a levéltárak iratkötegeiben, a nem publikált magánlevelek sokaságában, művészettörténeti reliquiákban stb.”

E megállapítás óta eltelt egy emberöltő, mely alatt kétségkívül történtek már a múlt bűneit felszámoló tiszteletre méltó és eredményes egyéni kezdeményezések, de a magyar orvostörténelmi kutatások intézményes művelésére mindeddig kevés lehetőség adódott.

Ezen kívánt segíteni az egészségügyi kormányzat akkor, midőn a felszabadulás után az orvostörténeti vonatkozású művek egy helyre történő összpontosításával 1951-ben életre hívta az Országos Orvostörténeti Könyvtárat és annak céljaira — áldozatokat nem kímélve — egy minden tekintetben korszerű épületet bocsátott rendelkezésre.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár mintegy 160 000 művet megaladó, kutatásra alkalmas könyv, okirat és oklevél anyaga, valamint muzeális értékű orvosi és gyógyászati vonatkozású érem- és műszergyűjteménye lett azután az a kristályosodó mag, mely köré alig hat esztendő alatt egy, az orvostörténelemmel önzetlenül foglalkozó lelkes kutató csoport gyűlt egybe, hogy igyekezzék a magyar orvosi múlt haladó hagyományainak minél szélesebb körökben történő feltárásával a letűnt idők mulasztásait jóvátenni és a jövő fejlődés útját egyengetni.

Az pedig, hogy erre az áldozatos munkára való egyesülés nem szalmaláng volt, azt mindennél beszédeesebben bizonyítja a könyvtár által rendezett tudományos előadások sorozata, melynek keretében 1957. november 28-án már a századik előadás is elhangozhatott.

E száz tudományos előadás megszervezése egymagában is jelentékeny teljesítmény, de még inkább nagy értékű az a tény, hogy az előadások legnagyobb része a könyvtár szerkesztésében kiadott, az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei című, negyedévenként megjelenő folyóiratban — mely szintén az egészségügyi kormányzat megértő segítségével, eddig nem ismert tudomány történeti támogatásáról tesz bizonyosságot — nyomtatásban is publikálható, s így azokról mind a hazai, mind a külföldi szakkörök is tudomást szerezhetnek. Ennek köszönhető, hogy már eddig is a National Library of Medicine Washington, Bibliotheque Royale Bruxelles, British Archaeological Association London, University Library Bombay, Bibliotheca Facultatii de Medicina Bucaresti, Ministeria de Salubridad y Asistencia Social Cuba, University of California Medical Center Library San Francisco, Chinese Medical Association Peking, Journal of the History of Medicine New Haven, Harkovszkaja Goszudarsztvennaja Naucsno Medicinszkaja Biblioteka Harkov, Institut für Geschichte der Medizin Wien, Orvostörténeti Intézet Cluj, Istituto Italiano di Cultura per l'Ungheria Roma, Karolinska Instituts Bibliotek Stockholm, Revue Internationale d'Acupuncture Paris, Laboratorios del Norte de Espana Masnou, Nachrichtenblatt der Deutschen Vereinigung für Geschichte der Medizin Frankfurt am Main, Koroth a Quaterly Journal Devoted to the History of Medicine and Science Jerusalem, Narodni Museum Praha, Kabinet dejin lekarstvi lekarské fakulty Palackého university Olomouc, Biblioteca Universitaria Alessandrina Roma, Revue d'Histoire de la Médecine Hebrique Paris, Sinai Hospital Journal Baltimore, Jenaer Rundschau Jena, The Wellcome Historica l Medical Library London, azonkívül nagyszámú egyéni kutató rendszeresen küldi cserepéldányait a könyvtár, s ezzel egyidejűleg az orvostörténetészek munkájának támogatására is.

Amidőn a századik tudományos előadásról megemlékezünk és az eddig elhangzott előadások jegyzékét közreadjuk, az Országos Orvostörténeti Könyvtár örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy támogatóinak — az előadóknak és az érdeklődőknek egyaránt — ezúton is kifejezésre juttassa köszönetét és egyben a magyar orvostörténelmi kutatás minden igaz barátját arra kérje, hogy törekvéseit jövőben még fokozottabban igyekezzenek elősegíteni.

Előadásaink jegyzéke:

1952

- Dr. Elekes György: Avicenna hatása Magyarországon.
Dr. Daday András: Az első magyar fürdőügyi tanulmányút.
Dr. Anda Tibor: Az orvostörténetírás új útjai.
Dr. Antal Lajos: Kossuth és a szabadságharc egészségügye.
Dr. Berndorfer Alfréd: A kuruzslás a haladó tudomány megvilágításában.
Dr. Huszár György: A fogorvoslás története Magyarországon.
Dr. Bartók Imre: A magyar szemészet legrégibb emlékei.
Dr. Kiss Ákos: Egészségügy Pannoniában.
Dr. Prof. Morelli Gusztáv: Visszaemlékezéseim.
Dr. Fritz Sándor: Gruby Dávid élete.

1953

- Lukácsné Brüll Klára: Semmelweis Ignác.
Dr. Berndorfer Alfréd: Dudith András, egy XVI. századbeli magyar humanista levelei.
Makarov: A burzsoá orvostörténészek a reakció szolgálatában.
Dr. Bíró Imre: A természettudós Goethe.
Dr. Elekes György: A debreceni egyetem orvosi fakultásának története.
Dr. Daday András: Adatok 100 év előtti kórházaink történetéhez.
Dr. Antal Lajos: Kossuth Zsuzsa, a szabadságharc főápolónője.
Dr. Daday András: Adatok a magyar szemészet történetéhez.
Dr. Bartók Imre: Hirschler és Schulek.
Farkas Lajos: A Rákóczi-szabadságharc egészségügye.
Dr. Vajkai Aurél: Parasztfürdők Magyarországon.
Natter Nád Miksa: A Juniperus orvosi haszna az ókortól napjainkig.
Dr. Telegdi István és Varga Ádám: Adatok a kolera történetéhez.

1954

- Dr. Prof. Gortvay György: A magyar orvosi műnyelv története.
Bugát Pál emlékelőadás.
Dr. Vörös Márton: Pécs régi pestises járványai és azok társadalmi okai.
Dr. Elekes György: Az orvostudomány kezdete Debrecenben.
Palla Ákos: A Biga Salutis c. ősnymotatvány orvostörténeti vonatkozásai.

- Dr. Prof. Felvinczi Takáts Zoltán : A régi kínai ember és egészsége.
- Dr. Huszár György : Adatok a magyar szájszészet kialakulásának történetéhez.
- Dr. Daday András : Orvostörténeti vonatkozások Ráckeve múltjában.
- Dr. Kellner Dániel : A vesebetegségek története és Korányi Sándor.
- Dr. Hahn Géza : A materialista irányzat kialakulása az orvosi tudományban.
- Dr. Fritz Sándor : Orvos-utcanévek, szobrok, emléktáblák Budapesten.
- Dr. Bencze József : A vas megyei kórházak (ispotályok) 700 éves története.
- Dr. Prof. Jáki Gyula : Sebészvizsga a XVII. században.
- Dr. Elekes György : Csokonai József XVIII. századi debreceni sebészrecept-gyűjteménye.
- Dr. Prof. Gortvay György : A nemzetközi orvostudománytörténet veszteségei 1945 óta.
-
- Dr. Daday András : Orvostörténészek a nemzetközi kongresszusok tükrében.
- Dr. Kérdő István : Hippokrátesz és a bioklimatológia.
- Dr. Nebenführer László : A szifilisz történeti kutatásainak útja.
- Dr. Bíró Imre : Az újkori európai szemészeti iskolák kialakulása.
- Dr. Elekes György : A tibeti orvostudomány és Kőrösi Csoma Sándor.
- Dr. Daday András : Adatok a magyarországi kretinizmus történetéhez.
- Dr. Katona Ibolya : Az első magyar orvosnő.
- Dr. Földes Lajos : Idősb dr. Purjesz Zsigmond.
- Dr. Ringelhahn Béla és dr. Soós Imre : Eger természetkutató orvosai a XVIII. században.
- Dr. Birtalan Győző : Középkorvégi járványelméletek és az első Magyarországra vonatkozó járványrendszabályok.
- Dr. Prof. Gortvay György : Az orvosi gyógyítás története Magyarországon a XIX. század első felében.
- Dr. Oláh Andor : Népi orvoslás, orvostörténet, orvostudomány (a népi orvoslás kutatásának orvostörténeti jelentősége).
- Dr. Prof. Jáki Gyula : Adatok Schoepf Merai élettörténetéhez.
- Lukácsné Brüll Klára : Bányagészségügy a XVI—XVII. században.
- Dr. Prof. Kiss Ferenc : A vegetatív idegrendszer mai állása és Apáthy István.
- Dr. Prof. Oravetz Pál : A fogászat rövid története a képzőművészet tükrében.
- Dr. Berndorfer Alfréd : Orvostörténelmi feljegyzések Stockholmból. Orvostörténet levélbélyegeken.

1956

- Dr. Némegy Imre : A gyógyszerészet története a legrégibb kortól Paracelsusig.
- Vértes László : A jégkor embere.
- Dr. Mérei Gyula : A boszorkányperek története.
- Dr. Birtalan Győző : Orvosi tanácsok katonák részére a XVII. század elején.
- Dr. Prof. Szodoray Lajos : Adatok az 1848—49. szabadságharc vene-reás helyzetéhez.
- Dr. Esze Tamás : A Rákóczi-kor egészségügyi történetének prob-lémái.
- Dr. Németh Béla : A magyar alkémia története.
- Dr. Hahn Géza : Fodor József tudományos munkássága.
- Dr. Balogh János : A régi magyar baleseti sebészet a XIX. század első felében.
- Dr. Tasnádi Kubacska András : Hain János orvos és kora.
- Dr. Ferenczi Károly : Röntgen élete. Megemlékezés a röntgensugár felfedezésének 60. évfordulóján.
- Dr. Zsakó István : Az egykori országos tébolyda keletkezésének története.
- Dr. Rom Pál : Scheele tudományos munkássága.
- Dr. Lovász László : A sugárgomba betegség patogenetikai és terá-piás problémáinak története.
- Dr. Bíró Imre : Az első magyar szemkórház.
- Dr. Hatos Géza : A kjeldahlozás története.
- Dr. Prof. Kótay Pál : Párizs Pápai Ferenc bázeli orvostudori érte-kezése.
- Dr. Nemeskéri János : Az antropológia története.
- Dr. Daday András : Újabb adatok Schoepf Merei Ágoston életéhez és munkásságához.
- Dr. Huszár György : Károlyi Mór élete és elmélete.
- Dr. Mihóczy László : Empyema és pleuritis kezelés a Hippokratészi Corpusban.

1957

- Dr. Csapody István : Idősebb dr. Csapody István (1856—1912).
- Dr. Daday András : Emlékezés Kitaibel Pálra (1757—1957).
- Dr. Görgényi Géza, Péczeli Piroska, dr. Sági Károly : Hévíz története.
- Dr. Petz Aladár : Az arab orvostudomány térhódítása Európában.
- Dr. Zsakó István : A XVI. század orvos-teológusai.

- Dr. Prof. Halmai János : A debreceni Arany Egyszarvú gyógyszerár története.
- Dr. Herczeg Árpád : Az orvosbölcsészet Sumovszki nyomán.
- Dr. Oláh Andor : A Natura Medicatrix elve.
- Dr. Rom Pál : Than Károly és hatása az orvos kémiai kiképzésére.
- Dr. Prof. Kováts Ferenc : Jean Fernel és hatása a magyar középkori orvostudományban.
- Dr. Prof. Morelli Gusztáv : Árkövy József.
- Dr. Passuth László : Descartes biológiai felfogása „A szenvedélyekről” szóló művének tükrében.
- Dr. Tardy Lajos : Reineggs Jakab, az első magyarországi sub auspiciis orvos, mint Grúzia reformátora.
- Dr. Balogh János : Az első magyar traumatológiai monográfia.
- Andriska Viktor : Bevezető a műanyagok fizikai és kémiai sajátosságainak történetébe.
- Dr. Prof. Andriska Viktor : Mit köszönhet a sebészet a műanyag-kémia haladásának a múltban és a jelenben.
- Natter Nád Miksa : A magyar orvosok és a botanika.
- Dr. Nemeskéri János : A magyar embertani kutatás útja és eredményei.
- Dr. Prof. Jáki Gyula : Beszámoló a Varsóban megrendezett VIII. lengyel orvostörténeti kongresszusról.
- Dr. Mérei Gyula : A racionális empiriás és mágikus gyógyászati elemek az egyiptomi orvosi gondolkodásban önálló paleográfiai vizsgálatok alapján.
- Dr. Rom Pál : Augustin Béla és a magyar gyógynövény-ügy.
- Palla Ákos : A szkita csergáról.
- Dr. Antal József : A magyar törvénytudomány kémia megteremtője, Felletár Emil és munkássága.
- Dr. Sándor Róbert : Negyedszázados magyar felfedezés : a histamin iontophoresis.
- Németh Béla : Újabb adatok a magyar alkímia történetéhez.
- Dr. Prof. Melly József : Fodor és Markusovszky.
- Palla Ákos : Az Országos Orvostörténeti Könyvtár múltja, jelene, jövője.
- Dr. Prof. Sós József : Adatok a távolból történő gyógyítás történetéhez 1833—1872 közt.
- Dr. Prof. Jáki Gyula : A magyar orvostörténeti kutatás és tanítás múltja és jelene.
- Dr. Prof. Alföldy Zoltán : Preisz Hugó és a magyar mikrobiológia.
- Dr. Daday András : Az elfelejtett győri gyógyforrás.

AZ ELSŐ MAGYARORSZÁGI ORVOSTÖRTÉNETI KONGRESSZUS

Sárvár—Szombathely 1958. október 4—5

Idestova 80 esztendeje annak, hogy a „magyarországi orvosok és természetvizsgálók” 1880-ban Szombathelyen tartották meg egyik nagygyűlésüket. Vannak, akik már ezt tekintik az első magyarországi orvostörténeti kongresszusnak (lásd Vas Népe 1958. okt. 4. sz.), amikor – állítólag „a halhatatlan emlékü nagy magyar szabadságharcos orvos, dr. Markusovszky Lajos elnökölt”.

Nincs értelme ugyan a prioritás kérdése felett vitát kezdeni, azonban éppen az orvos-történeti hűség kedvéért e megállapítások mégis bizonyos kiigazításokra szorulnak. Az 1880. évi nagygyűlés munkálatairól kiadott részletes jelentés, valamint az Orvosi Hetilap-nak a nagygyűlésről szóló beszámolója (lásd O. H. 1880. évf. 35–36. sz.) alapján meg kell állapítanunk, hogy a részvevők névsorában Markusovszky neve nem is szerepel, az ülésen más elnökölt, a nagygyűlés tárgysorozatára kifejezetten orvostörténeti kérdések nem voltak felvéve. Így tehát helyes, hogy az 1958. évi október 4–5-én Sárvárott és Szombathelyt tartott tanácskozásokat illeti az „Első magyarországi orvostörténeti kongresszus” megnevezés.

Bármilyen akadályozta is azonban az említett nagygyűlésen való személyes megjelenésében Markusovszkyt, amikor az orvostörténelemről beszélünk, ezt nem tehetjük anélkül, hogy kegyeletos emlékezéssel ne tekintsünk hervadhatatlan érdemeire, mert hiszen egy évszázaddal ezelőtt ő volt az, aki mint a magyar orvosi

oktatás nagy reformátora, írásban és szóban igyekezett a közfigyelmet a hazai orvostörténeti kutatás felbecsülhetetlen fontosságára ráirányítani és ahol csak tehette, tántoríthatatlan szívóssággal hirdette ennek fontosságát.

A magyarországi orvostörténelmi kutatások igen régi és eredményekben dús múltra tekinthetnek vissza. Az azonban, hogy az orvostörténelem országos érdeklődést válthasson ki, a hazai kutatások quantitása, de elsősorban kvalitása olyan fokot érjen el, hogy önálló nagygyűlés megtartására sor kerülhessen, szükségképpen sok esztendei kutatói munkát igényelt. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy ma már nagyszámban vannak magyar orvostörténészek, a kutatói munka pedig számos, igen jelentős önálló kutatási eredmény elérésében nyilvánul meg. Minderről részletesebben „Közleményeink” 1958. évi 8. számában a 247–320-ik oldalon többnyelvű beszámolója részletes jelentést adott. Az azóta eltelt idő óta csak fokozódott az orvostörténelmi tudományos kutatások száma, de az elért eredmények értéke is. Ez bizonyos tekintetben az első magyarországi orvostörténeti kongresszus rendezőbizottságának gondot is jelentett. Olyan nagyszámú előadó részvételére kellett ugyanis számítani, hogy erre a rendelkezésre álló rövid idő alatt lebonyolításra nem is kerülhetett volna sor, ezért a rendezőség úgy határozott, hogy az első kongresszust ünneplés keretében között tartja meg és az előadások tekintetében csupán egy-néhány felkért referens közreműködésével, elsősorban pedig helyi vonatkozású orvostörténelmi kérdések tárgyalásával elégedik meg és majd az 1959. évi második nagygyűlésen fogja orvostörténészeink bejelentett értékes előadásait napirendre tűzni.

Egészségügyi Kormányzatunk nagy anyagi áldozattal otthont teremtett a magyar orvostörténelmi kutatások számára, amidőn megalapította az Országos Orvostörténelmi Könyvtárt. Az azóta megalakult Orvostörténeti Szakcsoport együttesen rendezi a Könyvtárral, utóbbi helyiségében, a tudományos üléseket és ez a szoros együttműködés, amely minden területen fennáll, nagymértékben előmozdította a magyar orvostörténelem további fejlődését. Különösen jelentőségteljes az a tény, amely a könyvtár fennállásának egész vonalán is élénken megnyilvánul, hogy az

Egészségügyi Minisztérium mind erkölcsi, mind anyagi vonatkozásban az orvostörténelem ügyét felkarolta és éppen így vált lehetségessé, hogy az orvostörténet, mint önálló kutatói ág induljon fejlődésnek. Hogy ez valóban bekövetkezett, annak a nagyszámú előadás, értékes közlemény, de nem utolsósorban a Könyvtár sok olvasója és kutatói látogatója jelenti bizonyítékát. Nagy jelentőségű körülmény, hogy az Egészségügyi Tudományos Tanács és a Magyar Tudományos Akadémia nagyértékű erkölcsi, sőt anyagi támogatást nyújt a magyar orvostörténelem számára és vezetőségén, valamint tudománytörténeti bizottságain keresztül állandó segítséget, tanácsot és útbaigazítást ad az Orvostörténeti Szakcsoportnak és Könyvtárnak. Így jöhetett létre az az adottság, amely a hazai orvostörténelem fejlődéséhez vezetett, így vált lehetségessé, hogy Szakcsoportunk és a Könyvtár, szoros együttműködésben, tovább csiszolja és javítja munkáját. A Könyvtár ma már nemcsak igen tetemes könyv- és folyóirat anyaggal rendelkezik, amelyet a Könyvtár dolgozói lelkes munkával a korszerű igényeknek megfelelően rendeztek, szaktárgy és név szerinti katalógussal elláttak; hanem a Könyvtár igen értékes kézirat, levéltár (levelck), kép, incunabulum és codex anyaggal is rendelkezik, valamint orvostörténeti muzeális darabokkal, amelyek feldolgozása nemcsak kutatóink érdeklődését keltheti fel, hanem még teljesen ismeretlen magyar vonatkozású orvostörténelmi adatok feltárására is alkalmas. Amikor a Könyvtár 1951-ben megkezdte munkáját, első felhívásaira máris nagyszámban jelentkeztek orvostörténészeink. Azóta a kutatók száma megsokszorozódott és éppen ez a lelkes orvostörténelmi munka tette lehetővé első önálló kongresszusunk megtartását.

Az Egészségügyi Minisztérium megértő segítsége új és önálló otthonhoz juttatta a Könyvtárt, a II., Török utca 12. szám alatti szép barokk palotában, itt nyert egyúttal hajlékot a magyar orvostörténelem kutatói eredményeinek fóruma is: tudományos üléseink és Orvostörténeti Közleményeink.

Az Országos Reuma- és Fürdőügyi Intézet, amellyel Könyvtárunk szoros szervezési kapcsolatban áll, mindenkor nagy megértéssel karolta fel a magyar orvostörténelem fontos ügyét.

Amikor e beszámoló megemlékezik azon adottságokról, amelyek most, hosszú évtizedek után, lehetővé tették az első magyarországi orvostörténelmi kongresszus megtartását, akkor fel kell említeni azoknak nevét is, akik megértésükkel és hathatós segítségével lehetővé tették, hogy Magyarországon megindulhassanak az orvostörténelmi kutatások: Ratkó Anna, majd dr. Dolleschall Frigyes egészségügyi miniszterek, dr. Simonovits István miniszterhelyettes, dr. Vilmon Gyula miniszterhelyettes, prof. dr. Rusznyák István akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, prof. dr. Babits Antal akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia V. Osztályának jelenlegi osztálytitkára, prof. dr. Haranghy László, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja, az Akadémiai Orvostörténelmi Bizottság elnöke, prof. dr. Sós József, az Egészségügyi Tudományos Tanács elnöke, prof. dr. Alföldy Zoltán, az Egészségügyi Tudományos Tanács főtítkára, dr. Dubovitz Dénes, minisztériumi főosztályvezető, az Országos Reuma- és Fürdőügyi Intézet egykori igazgatója, valamint prof. dr. Farkas Károly, az Orvostörténelmi Szakcsoport elnöke és az Országos Reuma- és Fürdőügyi Intézet jelenlegi igazgatója voltak elsősorban azok, akik mindenkor felkarolták az orvostörténelem ügyét, de ezenkívül még orvostörténelmi előadások megtartásával is tevőlegesen hozzájárultak a hazai orvostörténelem fejlődéséhez.

Így került sor az első magyarországi orvostörténelmi kongresszus megrendezésére. A siker már eleve is biztosítottnak látszott, hiszen minden illetékes fórum részéről a legmesszebbmenő jóindulat nyilvánult meg. Az első magyarországi orvostörténelmi nagygyűlést a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténelmi Bizottsága, az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Orvostörténelmi Szakcsoportja és az Országos Orvostörténelmi Könyvtár együttesen rendezte meg, s ez a közös munka az egész orvostörténelem ügyét szolgálja. A kongresszus meghirdetése az „Orvosi Hetilap” 1958. évi 31. számában történt meg. A felhívásra az ország minden részéről több mint 250-en jelentkeztek, azonban a helyszínen csatlakozó vendégekkel együtt a kongresszus résztvevőinek száma megközelítette a 350-et.

A szombathelyi Savaria nagyszálló vezetősége előzékenységéből sikerült az összes résztvevőket – beleértve a minden dicsőretet megérdemlő MÁVAUT gépkocsivezetőket is – egy helyen elhelyezni és mindenki részére a legmesszebbmenő kényelmet biztosítani.

Az indulás október 4-én reggel 7 órakor történt a Tudományos Akadémia előtti gyülekezőhelyről. A négy autóbusz délben pontosan megérkezett Sárvarra. Itt ebéd után, délután 3 órakor a sárvári vár XVI. századbeli lovagtermében megkezdődtek a kongresszus tudományos előadásai.

Prof. dr. Haranghy László, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, az Akadémia Orvostörténelmi Bizottságának elnöke nyitotta meg az első magyarországi orvostörténelmi kongresszust. Üdvözölte a párt, a minisztérium, a hatóságok, egyes szervezetek képviselőit és a résztvevőket. Kegyelettel emlékezett meg az Orvostörténelmi Szakcsoport első elnökének, a tragikus hirtelenséggel elhunyt Jáki Gyula szegedi rektornak működéséről, akinek helyére közfelkiáltással az Országos Reuma- és Fürdőügyi Intézet igazgatóját, dr. Farkas Károlyt választották meg, az Orvostörténelmi Szakcsoport alelnökeinek pedig dr. Simonovits István miniszterhelyettest, dr. Vilmon Gyula miniszterhelyettest és prof. dr. Haranghy Lászlót, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagját.

Napirend előtt Tóth Dezső, az MSZMP megyei első titkára, Gonda György, a Vas megyei Tanács, dr. Salgó Kálmán pedig a Sebész Szakcsoport nevében üdvözölték a kongresszust. Az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete részéről dr. Pál Ferenc főtitkár adott örömeinek kifejezést, hogy a Szakszervezet kötelékében megalakított Orvostörténelmi Szakcsoportban sikerült a magyar orvostörténelem hivatott művelőit és barátait összefogni és őket alkotó munkára serkenteni.

Ezután került sor a kongresszus napirendjére, amely az előzetesen megállapított programnak megfelelően a következőképpen alakult:

Üléselnök:
Haranghy László

- a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, egyetemi tanár,
a Tudományos Akadémia Orvostörténelmi Bizottsága elnöke

1. Elnöki megnyitó.
2. Vilmon Gyula miniszterhelyettes: Ünnepi megnyitó.
3. Farkas Károly (Budapest) előadása.
4. Szodoray Lajos (Debrecen): Az orvostörténelem tanítása egyetemeken.

Szünet.

5. Regöly-Mérei Gyula (Budapest): Az Isis-kultusz magyarországi orvostörténeti vonatkozása.
6. Palla Ákos (Budapest): Sybilla unguentaria a legújabb kutatások megvilágításában.
7. Daday András (Budapest): Vas megye első fizikusáról.
8. Bencze József (Szombathely): Szegedi Kőrös Gáspár, a XVI. század híres sárvári orvosa.

Az elnöki és az ünnepi megnyitót, valamint az elhangzott előadásokat magyar és német nyelven in extenso közöljük a következő oldalakon.

A szünetben a közönség igen értékes kiállítást szemlélhetett meg, s c helyen is őszinte köszönetünket fejezzük ki a Művelődésügyi Minisztériumnak, hogy a kongresszus tiszteletére a sárvári vár arany, ezüst, porcelán kincseiből és a korabeli bútoraiból ilyen szép kiállítást rendezett.

A kongresszus tudományos részének lebonyolítása után a résztvevők autóbusszon utaztak Szombathelyre.

Este a „Savaria” nagyszálló különtermében tartotta meg a nagygyűlés az ünnepélyes társasvacsorát. Az elhangzott pohár-

köszöntők is visszatükrözték azt az ünnepi és lelkes hangulatot, amelyet az első hazai kongresszus alkalmával minden orvostörténész érzett. A banketten az Egészségügyi Minisztériumot dr. Vilmon Gyula miniszterhelyettes, az Egészségügyi Tudományos Tanácsot prof. dr. Sós József elnök, a Magyar Tudományos Akadémiát prof. dr. Haranghy László lev. tag, az Orvos-Egészségügyi Szakszervezetet dr. Pál Ferenc főtitkár képviselték. A társasvacsorán megjelent Tóth Dezső, az MSZMP megyei szervezőtőnek, Gonda György a Vas megyei Tanács, Szabó Imre pedig a Szombathelyi Városi Tanács képviselőjében.

Késő éjszakai órákig maradtak együtt orvostörténészeink és beszéltek meg orvostörténelmi kutatásaik eredményeit.

Még mindannyiunk gondolataiban felejtethetetlen élményként frissen élt a tudományos előadások színhelyét képező sárvári vár gyönyörű lovagterme, amikor másnap reggel előállottak az autóbuszok, hogy a már a XII. században meglévő sárvári vár meglátogatása után, újra hasonló történelmi emléket tekintsenek meg a kongresszus résztvevői. Ezúttal az 1256-ban épült jáki templomot néztük meg, majd onnan visszatérve a szombathelyi (Savaria) római települést, az erre vonatkozó ásatásokat és a II–III. században épült Isis-templomot, melynek feltárása most van folyamatban. A kellemesen eltöltött társasvacsorát után újabb autóbuszkirándulásra került sor, és pedig Kőszeg várát és városát tekintettük meg. 1532-ben a vár tartóztatta fel a Bécs ellen induló 60 000 főnyi török sereget. Megtekintettük a város ősi épületeit, amelyek egyrészt a gót és renaissance stílus keveredését, másrészt barokk, továbbá rokokó művészetet mutatnak.

Este ismét társasvacsora következett, majd az ezt követő kedélyes együttmaradás. Október 6-án, hétfő reggel, a kongresszus tagjai autóbuszokon visszaindultak Budapestre. Útközben azonban megszakították még Veszprémben útjukat és megtekintették az ősi város ódon, művészi szépségű épületeit, de az elmúlt években épült nagyszabású műszaki egyetemet is. Az eredeti tervnek megfelelően az autóbuszok már a déli órákban befutottak Budapestre és innen tértek vissza azután otthonukba, az ország minden részéből jelentkezett résztvevők.

A minden tekintetben közmegegyezésre és sikerrel rendezett kongresszus lebonyolítása után a rendezőség minden résztvevőnek két-két kongresszusi emlékképet ajándékozott, hogy ezzel is emlékeztesse őket a kedves kongresszusi napokra. Hogy a résztvevők valóban szívesen gondoltak vissza a kongresszusra, annak legjobb bizonyítéka a beérkezett sok meleghangú üdvözlésen kívül az is, hogy azok, akik az utazás során felvételeket készítettek, elküldték az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak fényképeiket, amelyeket egybegyűjtve a Könyvtár albumot készített, hogy így is megörökítse az első magyarországi orvostörténeti kongresszus emlékeit.

Amikor azonban erről beszámoltunk, a történeti hűség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a rendezés sikere nagyban annak az önzetlenül vállalt lelkes munkának volt köszönhető, amelyet páratlan figyelemmel és körültekintéssel Szombathelyen dr. Bencze József főorvos, a Szakcsoport főtárgya, Budapesten pedig az Orvostörténeti Könyvtár dolgozói végeztek.

A kongresszus véget ért, ki-kí visszatért otthonába és munkahelyére. Az első magyar orvostörténelmi nagygyűlés sikere azon-

ban nemcsak bátorítást, hanem további követelményeket jelent. Fokozott munkát, minden orvostörténész-kutató önzetlen összefogását, az orvostörténelem további fejlődésének érdekében. A kongresszus élményeinek hatására fokozott ütemben indul meg a tudományos kutatás és ennek gyümölcsét majd az 1959. évi Debrecenben tartandó nagygyűlés előadásaiban fogjuk megismerni, amelynek munkálatai dr. Szodoray Lajos, debreceni egyetemi tanár, az Egészségügyi Tudományos Tanács tagjának és az Orvostörténeti Szakcsoport vezetőségi tagjának irányításával indultak meg.

A MÁSODIK MAGYARORSZÁGI ORVOSTÖRTÉNETI VÁNDORGYÜLÉS

Debrecen—Sárospatak 1959. augusztus 28—30

A magyarországi orvostörténeti kutatások mindegyre jobban kibontakozó és sokasodó eredményei biztosították a második vándorgyűlés sikerét, amelyet Debrecenben rendezett a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottsága, az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Orvos-Gyógyszerésztörténeti Szakcsoportja és az Országos Orvostörténeti Könyvtár. A vándorgyűlés napirendjén a szerteágazó kutatás ismertetése ezúttal sem csoportosult egy központi mag, egy főtéma köré; ez lehetett előnye akkor, mindön az előadók változatos kutatási anyagának bemutatását biztosította. De ez volt hátránya is, mivel a dolgok és témák rendszertelen összehalmozása széteső láttszatot teremtett. Bármelyik szemszögből is tekintjük azonban e tényt, a napirend a rendkívül gazdag és sokirányú munkálkodást bizonyította. Megállapítható, hogy e bő termés bizonyosága az alkotó munkának és a napirend ezt kívánta szolgálni. Bemutatta; a ma már bőségében alkotó orvostörténelem jellegzetes ágait, eredményeit s ez biztosítja minden időre a marxista szemléletű tudománytörténeti kutatásnak az orvostörténelemben is teljes létjogosultságát. A magyar orvosi múltat mozaikokból kell felépíteni, mint ahogy a kutatókat egyénenként indította meg a szakma szeretete, az orvostörténelemmel érzett szoros kapcsolat. Voltak hibák, és lesznek hibák, de mindezt éber figyelemmel kísérjük és a tudományos bírálat minden eszközét felhasználva igyekszünk vajdó eredményeinket gyümölcsöző alkotásokba rögzíteni.

Az előadások nagy száma, sokoldalúsága, eredetisége világos bizonyítékai a tudatosan művelt orvostörténelemnek, a szakma jelentős terebélyesedésének, a kibontakozó perspektíváknak, a magyar orvostörténelem több századot meghaladó életének. Egy-egy ilyen tudományos számbavételkor jogosan állapíthatjuk meg, hogy utunkat határozottan kijelölte a szocializmust építő nemzetek sorsa, amelyen a párt és a kormány támogatásával akarunk és kell haladni.

E gondolatok jegyében érkeztek meg a vándorgyűlés részvevői Debrecenbe, hogy megkezdjék tanácskozásait.

A napirend során a résztvevők megjelentek Hatvani István orvosdoktor, a Kollégium egykori tanára (1713–1786) szülőháza előtt, amelyet a vándorgyűlés nevében Szodoray Lajos, az orvostudományok doktora, a debreceni orvosegyetem tanára köszörűzött meg és a következő beszédet mondotta:

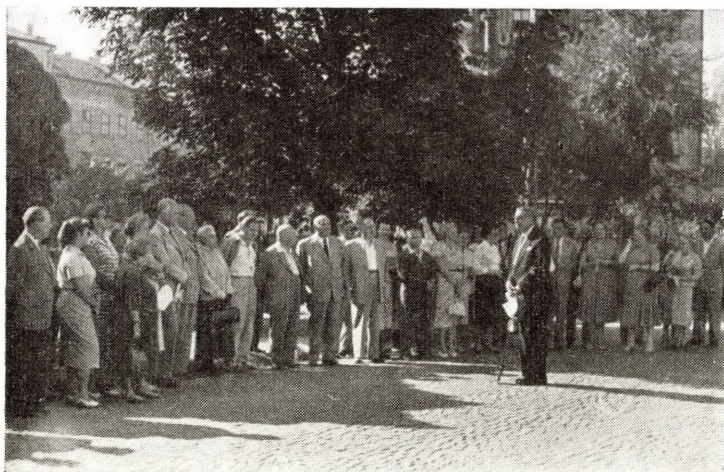
„A Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottsága, az Orvosegészségügyi Szakszervezet Orvostörténeti Szakcsoportja és az Országos Orvostörténeti Könyvtár által rendezett II. Magyar Orvostörténeti Vándorgyűlés elnöksége és tagjai nevében tisztelgünk itt a nagy magyar tudósnak, Hatvani Istvánnak egykori lakóhelye előtt.

A magyar orvostörténetnek ez az egyik kimagasló alakja mintegy 250 év előtt született felvidéki magyar területen és már 20 éves korától kezdve élete szorosan összekapcsolódik a Tiszántúl kulturális centrumának, Debrecen városának életével. 1738-ban már a Kollégium tanulója, 1741-ben pedig a nagyhírű debreceni főiskolának togátus diákja. Baseli egyetemen végzett tanulmányait is elsősorban a debreceni Kollégium tanárainak a magyar tehetségek kifejlesztésére vonatkozó támogató ténykedése kezdeményezi. Baselben 1748-ban avatták az orvostudományok doktorává és már 1749-ben a debreceni Kollégium nyilvános előadója: a matematikát és filozófiát tanítja. Következő évben kezdi meg híres fizikai előadásait.

Tanári működése mellett a Kollégium betegeinek lelkiismeretes orvosa, aki tele van humánnummal és ez a jellemvonása készteti arra, hogy 1752-ben létrehozza a betegpénztárt, majd 3 év múlva a kórházi alapot, amely intézmények lehetővé teszik a sze-

gényebborsú diákoknak a kor szintjén történő orvosi kezelését. Minthogy 4 évtizeden át a diákok iskolaorvosaként működik, ami által az első magyar iskolaorvos megtisztelő címét nyerte el. Áldásos működéséről tanúskodik az a 198 orvosi rendelve, amelyet Csikesz Sándor teológiai professzor talált meg a főiskola régi számadása között.

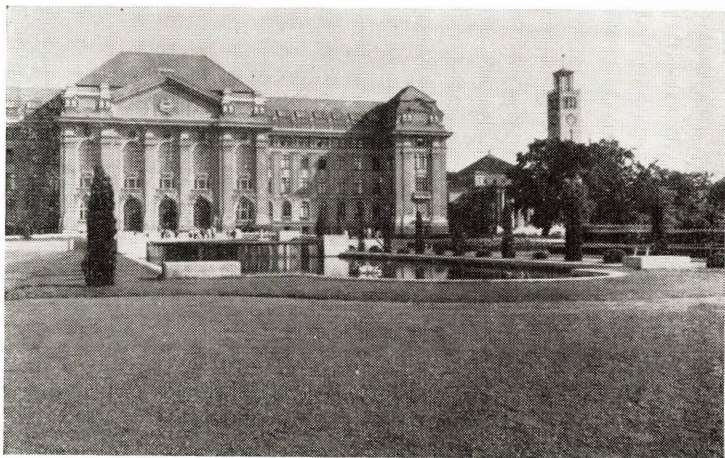
Hosszú időközön át nem méltányolták kellően Hatvani egyéniségét és érdemeit, sőt félreismerték haladó szellemét és modern kísérletező képességét. A kor elmaradott egyes íróinak írásai és a szóbeszéd a modern fizikai kísérleteket végző tudóst a tudatlanságból származó misztikus mezbe öltöztette és sokáig mint „ördöggel cimboráló mágus” vagy mint az egyes közírók és szépírók jelen századunk első felében mint „magyar Faust” titulálták és szerepeltették. Itt az ideje, hogy végre a magyar szocialista orvostörténészek visszautasítsák ezeket a kétes „epitheton ornans”-okat és Hatvaniban az egyik legnagyobb polyhistort, a magyar mérnöktudomány megindítóját, a kiváló orvost, a nagy ha-

Dr. Szodoray Lajos a Hatvani Szülőház előtt emlékebeszédét tartja

zafit, aki egy pillanatig sem szűnt meg a Habsburg elnyomás ellen küzdeni és mindenekelőtt az első magyar iskolaorvost, a tudós tanárt és humanistát tiszteljük.

A II. magyar Orvostörténeti Vándorgyűlés tagjai mély tisztelettel állnak meg Hatvani professzor egykori lakóháza előtt, tisz-

A vándorgyűlés színhelye: a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem

teletük és szeretetük jeléül helyezik emléktábláján ezeknek a nemes érzéseknek babérjait.”

Eme ünnepélyességtől átfűtött aktus után a vándorgyűlés résztvevői a Kollégium épületének történelmi nevezetességű oratóriumában – ahol az 1848–49-es szabadságharc alatt Kossuth Lajos elnökletével az országgyűlés ülésezett –, dr. Ötvös János könyvtárigazgató könyvkiállítást megnyitó beszédét hallgathatták végig. Beszédében rámutatott arra, hogy a vándorgyűlés alkalmából a Kollégium könyv- és kézirat kincseinek orvosi és gyógyszerészeti anyagát mutatja be a résztvevőknek, amely századok gyűjtésének a gyümölcse.

Ezt követte a vándorgyűlés ünnepélyes megnyitása a Kollégium dísztermében. Haranghy László, az MTA levelező tagja, egyetemi tanár, az MTA Orvostörténeti Bizottságának elnöke, mint üléseelnök rövid beszédben üdvözölte a vándorgyűlést, a párt képviselőjét, az Egészségügyi Minisztérium részéről megjelent dr. Dubovitz Dénes főosztályvezetőt, az egyetem rector magnificusát, a Kollégium igazgatóját, valamint a megye és a város képviselőit.

Ezután Farkas Károly az orvostudományok doktora, a szakcsoport elnöke beszámolt az elmúlt évi működésről, majd az orvostörténelemben kimagaslót alkotó kutatók részére alapított Weszprémi emlékérmét osztotta ki, melyet 1958. évre a bizottság a következőknek ítelt oda: Bencze József, Daday András, Palla Ákos és Regöly-Mérei Gyula. Az 1959. évre az emlékérmét Szodoray Lajos kapta, aki a kitüntetettek nevében meleg szavakkal köszönte meg a szakma elismerését.

Ezt követte a megnyitó előadás a következő beosztásban:

a) Regöly-Mérei Gyula, az orvostudományok kandidátusa (Budapest): Újabb adatok és szempontok Semmelweis betegségeinek megítéléséhez.

b) Haranghy László, egyetemi tanár (Budapest): Semmelweis betegsége pathológiai szempontból.

c) Nyirő Gyula, egyetemi tanár (Budapest): Semmelweis betegsége pszichiatriai szempontból.

Az előadások után díszvacsora volt az Aranybika nagyszálló üvegtermében.

Másnap, augusztus 29-én a napirend folytatódott a Kossuth Lajos Tudományegyetem aulájában a következő sorrendben:

Üléselnök: Szodoray Lajos, az orvostudományok doktora.

1. Bencze József (Szombathely): A magyar paraszti érvágás és köpölyözés.

2. Huszár György (Budapest): Régi fogorvosi hirdetések.

3. Katona Ferenc (Budapest): Evolúciós módszerek és szempontok a klinikai orvostudományban.

4. Hints Elek (Budapest): Császármetszés a sterilitás előtti időszakban.

5. Juhász Lajos (Debrecen): A Tanácsköztársaság egészségpolitikája Debrecenben.

6. Hahn Géza (Budapest): A modern orvostudomány materialista vonásai a múlt század elején.

7. Hanny Irén, Kevházi Ferenc, Kulcsár Gizella (Budapest): Nehány debreceni boszorkányper orvosi megvilágításban.

8. Zsakó István (Budapest): Hogyan lehetne lényegesen megkönnyíteni az orvostörténeti kutatásokat.

9. Székely Sándor (Budapest): Az orvostörténet oktatásának tapasztalatai a középfokú egészségügyi szakiskolákban.

10. Oláh Andor (Békéscsaba): Újabb adatok Tormási Lajos (1784–1867), Békés megye fizikusának életéről.

11. Réti Endre (Budapest): Magyar darwinista orvosok.

Ebédszünet után folytatódott a napirend. Üléselnök: Farkas Károly, az orvostudományok doktora.

12. Szodoray Lajos (Debrecen): Debreceni orvosok, gyógyítók és kórházak a XVII. és XVIII. században.

13. Földes Vilmos (Budapest): Szemelvények a magyarországi igazságügyi orvostan történetéből.

14. Tamássy Géza (Debrecen): Adatok a valódi himlő (variola vera) elleni védekezéshez és a himlő járványtanához.

15. Halmai János (Budapest): Gyógyszertárvizsgálati jegyzőkönyvek a XIX. század első felében.

16. Módis László (Debrecen): A ref. Kollégium tulajdonában lévő Weszprémi Succincta ... kézirat eredetiségének kérdéséről.

17. Daday András (Budapest): Sebész sérelmek a XVIII. században.

18. Schultheisz Emil (Budapest): Későközépkori orvosi fragmentum.

19. Jantsits Gabriella (Budapest): Weszprémi István műveinek debreceni vonatkozású könyvillusztrációi.

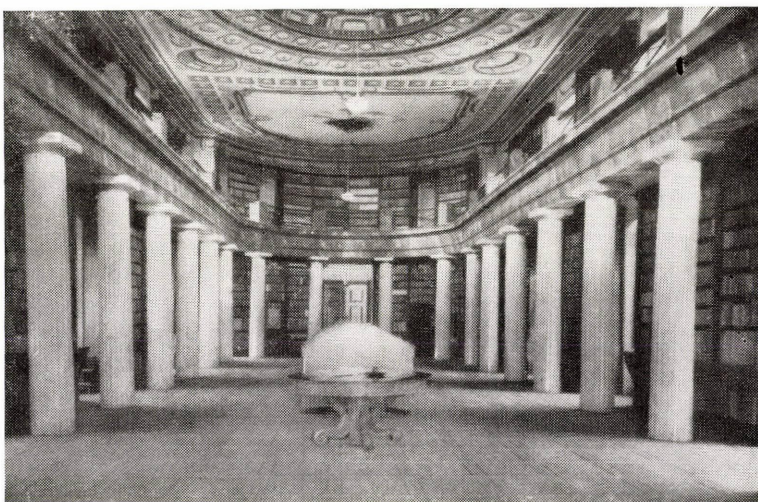
20. Palla Ákos (Budapest): A graviditás ábrázolása egy késő reneszánsz-kori elefántcsont faragványon.

21. Raffy Ádám (Budapest): Isten és ördög a betegségek etiológiájában.

Miután ezzel a napirend véget ért, az üléselnök a vándorgyűlést kiértékelte és örömének adott kifejezést, hogy azon a régi gárda mellett a fiatalok, a végző orvostanhallgatók is megjelennek mint előadók is és a vándorgyűlést berekesztette.

A következő napon, augusztus 30-án, a vándorgyűlés résztvevői autóbuszon Sárospatakra utaztak, ahol a Kollégium könyvtár-igazgatója, dr. Ujszászy Kálmán beható ismertetése után megtekintették a Nagykönyvtár birtokában levő egyik XIX. századi magyar orvosnak, Kováts Mihálynak könyvtárát és kéziratait. Ezután a Bodrog-parton levő Rákóczi-várat és múzeumot tekintették meg, majd ebéd után Miskolc, Lillafüred, Eger érintésével a vándorgyűlés résztvevői hazaindultak Budapestre, ahová 22 órakor a napirendnek megfelelően megérkeztek.

A vándorgyűlésen elhangzott előadásokat a következőkben tesszük közzé azzal, hogy ezekben egy esztendő orvostörténeti kutatásának eredményeit bocsátjuk a tágabb szakma rendelkezésére.

A sárospataki kollégiumi nagykönyvtár díszterme

AZ ORVOSTÖRTÉNETI KÖNYVTÁR FENNÁLLÁSÁNAK
10. ÉVFORDULÓJÁN RENDEZETT

APÁTHY-ANKÉT

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár 10 éves fennállásának alkalmából *Apáthy István* tudományos és emberi alkotásainak értékelését tűzte ki tanácskozása témájául. Erre az adott alapot, hogy a nagy magyar tudós sokat és állandóan vitatott életművét — azoknak a bevonásával, kik munkatársai, kortársai, barátai és eredményeinek legjobb ismerői voltak — igyekezzünk nyugvópontra juttatni. Ezt az évfordulót a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottsága, valamint az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Orvos-Gyógyszerész-történeti Szakcsoportja is megünnepelte.

Az ankétot *Farkas Károly*, a Szakcsoport elnöke, az orvos-tudományok doktora nyitotta meg, majd a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottsága nevében annak elnöke, *dr. Haranghy László* levelező tag üdvözölte a jubiláló Orvostörténeti Könyvtárt, amelynek fejlődése *Farkas Károly* és *Palla Ákos* nevéhez fűződik. Majd többek között ezeket mondotta: „Magam kezdetől tagja voltam az Orvostörténeti Bizottságnak és láttam a sok gáncsoskodást, ami *Palla Ákos* előtt állt és ma már ezek ellenére a könyvtár tudományosan megérett és nagy jövő előtt áll. Köszönetet kell mondani a két említettnek azért, hogy az orvostörténet fellendülését lehetővé tették.” Majd a legmelegebben üdvözlí őket, kívánja, hogy munkájukat töretlenül folytassák tovább. Ezután az üléselnök megnyitotta az ankétot.

MAGYAR ORVOSTÖRTÉNETI NAGYGYŰLÉS PÉCSETT

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottságának és az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvos-Gyógyszerésztörténeti Szakcsoportjának támogatásával 1962. október 5—7. között rendezte ötödik orvostörténeti nagygyűlését Pécsen. A Szovjetunióból és Romániából, valamint az ország különböző részeiből összegyűlt orvostörténészek a szokott keretek között számoltak be a pécsi tudományegyetem aulájában rendezett előadásaikon a lepergett kutatási év kimagasló eredményeiről. Ebből az alkalomból került a Wesszprémi emlékérem is kiosztásra, amelyet dr. Farkas Károly, dr. Hahn Géza, dr. Réti Endre és dr. Székely Sándor kaptak ez évben. Ezt követőleg dr. Farkas Károly, a szakcsoport elnöke számolt be a szakcsoport évi működéséről, s annak eredményéről. Ezután a nagygyűlés tárgysorozatát illetően bejelentette, hogy több olyan előadás nem hangzik el, amely a tárgysorozatban szerepel. Ennek oka az, hogy nevezettek korábbi jelentkezésük ellenére a nagygyűlésen nem tudnak részt venni, illetőleg azon nincs módjukban képviseltetni magukat. Így azután nem hangzott el prof. A. Mette (Berlin), prof. Kótay Pál (Tirgu Mures), dr. Hahn Géza (Budapest), dr. Katona Ferenc (Budapest) előadása. A közölt előadásokon kívül a tárgysorozatban szerepelt még dr. Gyűrű Géza — dr. Vaczó György (Budapest), dr. P. Szántó Olga (Budapest) és végül dr. Nemessuri Mihály (Budapest) előadása.

A nagygyűlést a szokáshoz híven kirándulás követte, amikor is a résztvevők a szigetvári ásatást, Harkány gyógyfürdő melegforrásait, végül a siklósi vár ásatásait és helyreállított részeit tekintették meg.

Az orvostörténeti előadásokról

Az Országos Orvostörténeti Könyvtárban megtartott orvostörténeti előadások sorozatát 1957. február 2-től újrakezdték, bár a statárium miatt ezeket vasárnap rendezték, s külön engedélyt kellett kérni a Budapesti Rendőrfőkapitányságtól. Az előadásokat csak a könyvtár hirdette meg, a Rapaics Rajmund elnökletével működött akadémiai bizottságról már nincs szó. Az ügy megkönnyítése érdekében Dénes J. Tamás rendőr őrnagy, az illetékes osztály vezetője abban állapodott meg Palla Ákossal, hogy egy kérelembe 10 előadást és megközelítő időpontot adhatnak meg, s ennek megfelelően adták ki az engedélyt. Egy rendezvény nem tarthatott tovább, mint három óra, mivel ennyi időre engedték el a rendezvény hivatalos felügyelőjét.

Az Egészségügyi Minisztérium döntése után a könyvtár helyzete stabillá vált, ami kihatott a munkakedvre is. Az irattár tanúsága szerint szélesedett a hazai és külföldi kapcsolatrendszer, növekedett az olvasók száma, nagyobb figyelmet szenteltek a könyvtárban folyó szakmai társasági élet népszerűsítésére, az előadások színvonalának emelésére.

Ebben a vonatkozásban nem szabad elfelednünk, hogy az 1950-es években – főleg a forradalom után – az emberek szívesebben vettek részt „politikamentes” tudományos üléseken, mint bármi máson. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár tudományos ülései változatos témakörökben és valóban a napi politikától távol került kutatók szájából hangzottak el. Mások voltak viszont a különböző bizottságok ülései, ahol valóban politikai nézetek képviseltették magukat.

Kapcsolat a nyugati országok orvostörténeti szervezeteivel

A nyugati országok orvostörténeti szervezeteivel és tudományos rendezvényeivel „élő közvetlen” kapcsolat nem volt, hiszen ilyeneken való részvételre kivételes esetekben sem adtak engedélyt, illetve a kiutazásra „devizakeretet”. Így a kapcsolatot a kiadványcserével tudták fenntartani, az 1950-es évek végére az Országos Orvostörténeti Könyvtár 210 külföldi intézménnyel épített ki kapcsolatot, megküldvén nekik a Közleményeket, sőt ezek közül 143 ország orvostörténelmi intézményével levelezési kapcsolat is kialakult.

Még az 1960-as évek közepén is bonyolult állami engedélyezéssel lett a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság tagja Bencze József és Haranghy László. Másik példa: 1960 januárjában Raffy Ádám javaslatot tett Palla Ákosnak, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár vagy az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport vegye fel a kapcsolatot a Reggio Emiliában megalakult (1960. június 5.) Nemzetközi Kórháztörténeti Társasággal, amelynek

alapszabályzatát is megküldte. Palla Ákos 1961. január 6-án kérelmemmel fordult a Minisztériumhoz, amit 1961. február 23-án elutasítottak: „Az Egészségügyi Tudományos Tanács véleménye szerint ilyen külföldi kapcsolat – szakszervezeti szakcsoport esetében – nem létesíthető.” Ezután szól az 1966-ban megalakulásra került MOTESz szervezéséről és lehetőségeiről, de ez volt a válasz: „nincs lehetőség arra, hogy kijelölt személy hazánkat képviselje, tehát ilyen ügyben külföldre utazhasson”.

Ez a bizalmatlanság zárta el a magyar tudományos életet a nemzetközi tudományos szervezetektől, illetve a tudományos társasági élettől. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár és az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport két alkalommal is megpróbálta az Egészségügyi Minisztériumon keresztül a Nemzetközi Orvostörténelmi Társasággal való kapcsolatfelvételt, de mindig elutasították. Szabadabb formát jelentett a szocialista országokkal való kapcsolat, bár itt a felettes hatóságok játszottak meghatározó szerepet. Mindenhez engedélyt kellett kérni, javaslatok, hozzájárulások, véleményezések sokaságát kérték. A szocialista országokkal létesített államközi vagy minisztériumi együttműködéseknel „beütemezték” szakemberek csere-látogatásait, amit az adott állami szervek készítettek el, a programokra szakembereket választottak ki, természetesen a megbízhatósági szempontok betartásával. Erre is lehetett ajánlani, de alsóbb szinten is meghatározó volt az „ajánlott személy” megbízhatósága. Az előbb felsoroltak figyelembe vétele után az Országos Orvostörténeti Könyvtár nemzetközi kapcsolatai semmivel sem volt rosszabbak, mint a hasonló intézményeké. Ezen az Orvostörténeti Közlemények kiadása sokat javított, mert jó eszköznek bizonyult a kapcsolatteremtéshez.

A társasági élet iratanyagából

Horváth Mihály levele Palla Ákosnak

Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete
Elnökség

Palla Ákos elvtársnak,
Orvostörténeti Könyvtár
Budapest

Értesítem, hogy Szakszervezetünk Elnöksége és az E. T. T. elfogadta az orvostörténeti szakcsoport megalakításának tervét. Jelentős segítség volna számunkra, ha közölné velünk javaslatát a szakcsoport működésére, összetételére és vezetésére vonatkozóan.

Budapest, 1956. szeptember 21.

Elvtársi üdvözlettel

Dr. Horváth Mihály
titkár

* * *

Palla Ákos levele Horváth Mihálynak (Budapest, 1956. szeptember 27.)

Örömmel értesültem, hogy Szakszervezetünk elnöksége és az ETT elfogadta az orvostörténeti szakcsoport megalakításának tervét. Meg vagyok győződve arról, hogy ezzel a tudománytörténet életben jelentős lépéssel haladtunk tovább és módunk lesz úgy az ország, mint a tágabb külföld felé szervezett munkával megvilágítani és ismertetni a magyar orvosi múlt nagy eredményeit, kimagasló egyéniségeit.

Ennél a tevékenységnél mindmáig csak az Országos Orvostörténeti Könyvtár szerény erejére voltunk utalva. A szakcsoport működésénél figyelembe kell venni, hogy az Országos

Orvostörténeti Könyvtár köré tömörült kutatók nemcsak orvosokból, hanem gyógyszerészekből, tanárok, levéltárosok, könyvtárosok, múzeumi kutatók, tehát vegyes foglalkozási ágat űzők nagy számából tevődik össze. ... Ugyancsak a szakcsoport tartozna elvileg gondozni a megalakulóban levő Egészségügyi Múzeumot, melynek létrejöttét a Minisztérium e célra kinevezett múzeumi bizottságon keresztül kifejezetten kívánja. Általában a szakcsoport munkássága során felölelné mindazokat a területeket, melyek a magyar orvostörténelmi kutatások kitágítását és múltjának megörökítését vannak hivatva betölteni.

Összetételében a fent vázoltak figyelembe vétele mellett valamennyi orvosi szakma felhívandó az együttműködésre, mivel tudomásom szerint ma még igen sokan vannak, akik az orvostörténelmet íróasztaluk fiókjai számára művelik.

Megtisztelő lenne, ha javaslataimból, mely az Országos Orvostörténeti Könyvtár eddigi működési eredményeinek megfigyeléséből származik, a szakcsoport bármit is magáévá tenne. A vezetőségválasztásra vonatkozólag az alábbi orvostörténészeket hozom javaslatba azzal, hogy a magam részéről csak a tudományos működésüket ismerem.

Dr. Balogh András, Kecskemét. Dr. Bartók Imre, Budapest. Dr. Bencze József, Szombathely. Dr. Berndorfer Alfréd, Budapest. Dr. Bíró Imre, Budapest. Dr. Birtalan Győző, Budapest. Dr. Daday András, Budapest. Dr. Gortvay György, Budapest. Dr. Hahn Géza, Budapest. Dr. Heller Vilmos, Budapest. Dr. Herczeg Árpád, Budapest. Dr. Hints Elek, Budapest. Dr. Huszár György, Budapest. Dr. Iványi Frigyes, Budapest. Prof. Dr. Jáki Gyula, Szeged. Prof. Dr. Kanyó Béla, Szeged. Dr. Katona Ibolya, Budapest. Dr. Kérdő István, Budapest. Prof. Dr. Malán Mihály, Budapest. Dr. Kontra György, Budapest. Prof. Dr. Mozsonyi Sándor, Budapest. Dr. Nébenführer László, Budapest. Dr. Oláh Andor, Békéscsaba. Prof. Dr. Oravetz Pál, Pécs. Dr. Somogyi Barnabás, Budapest. Prof. Dr. Szodoray Lajos, Debrecen. Dr. Páter János, Budapest. Prof. Dr. Berde Károly, Budapest.

Budapest, 1956. szeptember 27.

Palla Ákos

* * *

Palla Ákos levele Bencze Józsefhez
(Budapest, 1957. október 27.)

Kedves Barátom,

A Szakcsoport ügyében kibontakozó tárgyalások örömmel töltenek el. Javaslatom a húszt nevet illetően a következő, amelyből a vezetőséget meg lehet alakítani.

Elnök: Jáki Gyula vagy Bencze József. Főtitkár: Katona Ibolya. Vezetőségi tagok: Morelli Gusztáv, Huszár György, Daday András, Bíró Imre, Telegdi István, Gortvay György, Hahn Géza, Kérdő István, Nebenführer László, Birtalan Győző, Smidth Pál, Schultheisz Emil, Balogh János, Oláh Andor, Mérei Gyula, Szodoray Lajos, Halmai János, Andriská Viktor, Zsakó István, id. Kovách Ferenc, Surányi Gyula. Ezzel betelt a 20 név. Magamat nem hoztam javaslatba, ha lehetőség kínálkozik, feltétlen szeretnék a vezetőségbe részt venni. Az álláspontom az, hogy a Szakcsoport kizárólag csak a könyvtárban ülésezzen, hiszen ezzel is kidomborítanánk az egységet. Mindenesetre arra kérlek, hogy ezt a kívánságomat légy szíves figyelembe venni.

Katona Ibolyát illetőleg ma már, mint korábban is írtam és komoly meggyőződésemmel, hogy a személye minden vonatkozásban jó, agilis, határozott, s ha kell, erőszakos. Erre pedig azt hiszem, hogy az elkövetkezendő időben még bőségesen szükség lesz. Kérdő István simulékony és talán még concessiókat is hajlandó tenni. A taglétszámot tekintve az a véleményem, hogy 50–60 emberrel indulhatunk. Az alakulási időpont teljesen megfelelőnek látszik. Így az után remélem, hogy teljesen bealkonyul mindenfajta fúzióknak és személyi törtetésnek, mert biztos vagyok benne, hogy a Szakcsoport az orvostörténelem ügyét fogja nézni, nem pedig pecsenyesütögetéssel foglalkozik a jövőben.

Budapest, 1957. október 26.

Híved P. Á.

* * *

Valeriu Bologa professzor levele Palla Ákosnak

Tisztelt Palla Ákos
könyvtárvezető úrnak
Budapest

Mindenekelőtt elnézést kell kérnem, hogy ez év márciusi keltezésű szíves levelére csak most válaszolok. Ennek oka az volt, hogy túl vagyok terhelve munkával. Levele megválaszolása napról napra halasztódott, már csak azért is, mert nem akartam csupán néhány sorral válaszolni Önnek. Köszönöm a megküldött különlenyomatot (Biga salutis). Mi előfizetői vagyunk az Orvosi Hetilapnak, amelyet igen nagyra becsülök színvonalassága miatt. Ennél fogva az Ön cikkét olvastam azonnal megjelenése után, nagy figyelemmel és most örvendek, hogy különlenyomatban is megvan könyvtáramban. Ugyancsak az Orvosi Hetilapból szereztem értesüléseket a magyarországi orvostudomány-történeti mozgalmakról és különös figyelemmel kísértem a Nemzeti Orvostörténeti Könyvtár tevékenységét.

Így bizonyos mértékben megőrizhettem a magyar orvostudomány-történettel azon kapcsolatom folytatólagosságát, amit Magyary-Kossa Gyula és Győry Tibor professzorokkal folytatott levelezésemmel kezdtem el. Tekintettel arra, hogy kutatásaim területe különösen Erdély orvostörténetére terjed ki. Természetesen érdekel minden, ami a magyar orvostörténelem körébe esik. A magyar orvostudománnyal szembeni nagyrabecsüléshez még érzelmi tényezők is járulnak, minthogy sok gyermekkori barátom magyar.

Mindhogy bizonyosan van tudomása, hogy Tegedy dr.-nak mindent, ami tőlem tellett, átadtam és továbbra is kapcsolatban, vagyok vele. Nagyon érdekelnek azok az információk, amelyeket Öntől kaptam az Orvostudománytörténeti Könyvtárról. A közöltek alapján látom, hogy a legjobb úton haladnak és nagyra becsülöm az Önök munkásságát. Úgy gondolom, hogy kevés olyan szakkönyvtár van Európában, amelyek felvehetnék Önökkel a versenyt.

Feltételezem, hogy érdekelni fogják a mi Intézetünkre vonatkozó adatok. 1848-ig a mi katedránk volt az egyetlen országunkban. Ez a katedra 1921-ben lett alapítva és az óta, bár szerény keretek között, de állandóan fejlődött és gyarapodott. Ma mintegy 20.000 kötetes könyvtárunk van, levéltárunk régi kéziratokkal, életrajzi és archivális fotótéka, gyógyszerésztörténeti gyűjtemény, ami a közönség előtt nyitva van. Ez egy kisebb orvostörténeti gyűjtemény, ami egyelőre didaktikus célokat szolgál. Állandó könyvtárunk gyorsan gyarapodik, és miután teljesen rendezzük, állományunk cca. 40.000 kötetet tesz ki.

Hazánkban, a népi demokratikus rendszer éveiben az orvostudomány-történet fellendült. 1948

után, minden Orvosi Intézetben előadó-tanári katedrákat állítottak fel. Jelenleg orvostörténész tanárok működnek: Bukarestben (Dr. Ghelerter), Marosvásárhelyen (Spielmann), Iasiban (Dr. L. Wassermann). A temesvári Orvosi Intézetben is folynak orvostörténeti előadások, de nincs még kinevezett előadó. A kolozsvári orvostörténeti katedrán nevelkedett Dr. Izsák Sámuel, akinek a munkáit valószínűleg ismeri, valamint egy fiatal erő, Vasile Manoliu, aki jelenleg Bukarestben dolgozik. Bukarestben több orvos érdeklődik az orvostörténelem iránt s mint dilettánsok dolgoznak ilyen téren. Több vidéki városban is dolgoznak e téren orvosok, akik közül említésre méltó Dr. Nicolea Igna, gyulafehérvári orvos.

Az Egészségügyi Minisztérium Bukarestben alapított egy Egészségvédelem Szervezési és Orvostörténeti Központot, ami tudományos téren fejti ki tevékenységét. Ez az intézet még kezdeti állapotban van, kialakulóban. Jó épülettel és jó könyvtárral rendelkezik.

Októberben kaptam meg az Ön szeptember 30-án keltezett levelét. Gortvay professzor értékes könyvének egy példányát időközben megkaptam az Akadémiától. Köszönöm szíves fáradozásait ez irányban és biztosíthatom Önt, hogy Gortvay könyve hasznos, értékes munkaeszközt jelent tevékenységünkben

Nagy örömömre szolgál az a tény, hogy Ön budapesti meghívásomra is gondolt. Nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy Önöknél előadást tarthatok. Dr. Obál Ferenc kollegám is irt nekem ebben az irányban. Talán célravezető lenne, ha felvennék egymással a kapcsolatot, hogy közös egyetértésben javasolhassunk valamit. Úgy gondolom, hogy vagy a bukaresti Egészségügyi Minisztériumhoz vagy pedig a Román Akadémia orvosi osztályához kellene fordulni az illetékes magyar hatóságnak. Ezen esetleges meghívással kapcsolatban bátorkodom a következő ajánlatot tenni:

– Kíváncsios lennék, hogy munkatársamat, Dr. Izsák Sámuel is, amennyiben lehet, meghívják. Ez annál is fontosabb, mert ő egy román-magyar orvosi kapcsolatok történetével foglalkozó nagyobb terjedelmű munkán dolgozik. Dr. Izsák Sámuelről megfelelő információkat kaphatnak Dr. Láng Imre elvtárustól, az Orvostudományi Dokumentációs Központ vezetőjétől, aki jól ismeri Dr. Izsák tudományos tevékenységét. Dr. Izsák a Román Tudományos Akadémia tudományos munkatársa. Nemrégén kaptam meg az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei I. kötetét. Nagy érdeklődéssel olvastam a kötetbe foglalt tanulmányokat és kérem, hogy a jövőben is szíveskedjenek ezt az Intézetemnek megküldeni.

– Nyáron, Dr. Papp útján több orvostörténeti munkát küldtem Magyarországra. Remélem, hogy a Contributii la istoria medicinii in. R.P.R., valamint az Aspcete din trecutul medicinii roministe című munkák az Ön könyvtárába is eljutottak. Amennyiben

ez nem történt volna meg, úgy kérem, hogy írják meg, hogy gondoskodhassak az említett munkák megküldéséről. A Contributii... c. munka magyar változata nemsokára meg fog jelenni és természetesen ezt is megküldjük Önöknek, haladéktalanul.

Mellékelten küldöm néhány munkám különlenyomatát.

Kérem, fogadják jókívánságaimat az újesztendő alkalmából.

Cluj-Kolozsvár, 1955. december 31.

Szívélyes üdvözlettel

Prof. Dr. V. L. Bologa

* * *

Az Orvostörténeti Szakcsoport (Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport) megalakulása és elnöksége

MEGHÍVÓ

Az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Központi Vezetőségének határozata értelmében 1958. február 1-én megalakul az Orvostörténeti Szakcsoport.

Kérem, hogy az alakuló ülésen megjelenni szíveskedjék.

Az ülés helye és ideje: Bp., V. Nádor u. 32. Weil terem.

1958. február 1. szombat, délután 3 óra.

Budapest, 1958. január 23.

Az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet elnöksége

A meghívottak névjegyzéke:

Prof. Dr. Berda Károly, Dr. Murányi Károly, Dr. Ringelhann Béla, Dr. Schmidt Lajos, Dr. Oláh Andor, Dr. Balogh Ádám, Dr. Dsinich Antal, Dr. Radó Jenő, Prof. Dr. Jáki Gyula, Dr. Vörös Márton, Dr. Herczeg Árpád, Dr. Vajkay Aurél, Dr. Ferencz Gábor, Prof. Dr. Gortvay György, Dr. Némedy Imre, Dr. Vitéz Mihályné, Dr. Tamáska Lóránd, Dr. Sárkány Jenő, Dr. Hints Elek, Dr. Bencze József, Dr. Zétény Győző, Dr. Kispál József, Dr. Szántó László, Dr. Farkas Károly, Dr. Schulhof Ödön, Dr. Kérdő István, Dr. Sándor Róbert, Dr. Schmidt Pál,

Prof. Dr. Rusznyák István, Dr. Fodor László, Dr. Pethő Ernő, Dr. Burg Ete, Dr. Barta Ferenc, Dr. Vadász Gyula, Dr. Katona Ibolya, Dr. Vilmon Gyula, Dr. Dubovitz Dénes, Dr. Rostás Oszkár, Dr. Simonovts István, Prof. Dr. Doleschall Frigyes, Dr. Vikol János, Prof. Dr. Berde Károly, Prof. Dr. Kesztyűs Loránd, Prof. Dr. Szodoray Lajos, Prof. Dr. Kanyó Béla, Prof. Dr. Halmai János, Prof. Dr. Balogh Károly, Prof. Dr. Mozsonyi Sándor, Dr. Gellért Elemér, Prof. Dr. Oravetz Pál, Prof. Dr. Ángyán János, Dr. Földes Lajos, Prof. Dr. Nónay Tibor, Prof. Dr. Horay Gusztáv, Prof. Dr. Csapody István, Dr. Bíró Imre, Dr. Mihályhegyi Géza, Dr. Natter Nád Miksa, Prof. Dr. Fornet Béla, Prof. Dr. Morelli Gusztáv, Dr. Bartók Imre, Dr. Weninger Antal, Dr. Berndorfer Alfréd, Dr. Iványi Frigyes, Dr. Daday András, Dr. Huszár György, Dr. Hahn Géza, Prof. Dr. Petényi Géza, Dr. Varga Endre, Dr. Telegdy István, Dr. Nebenführer László, Dr. Temesrékasy Dénes, Dr. Birtalan Győző, Dr. Raffy Ádám, Dr. Kontra György, Prof. Dr. Malán Mihály, Dr. Réti Endre, Dr. Surányi Gyula, Dr. Mihóczy László, Prof. Dr. Kováts Ferenc, Dr. Soós Imre, Dr. Allodiatoris Irma, Dr. Görgényi Géza, Prof. Dr. Végh Antal, Dr. Páter János, Dr. Cziráky József, Dr. Petki Gusztáv, Dr. Domány Imre, Dr. Pesta László, Dr. Raksányi Árpád, Dr. Kunszt János, Prof. Dr. Kiss Ferenc, Dr. Antal József [gyógyszerész], Dr. Rom Pál, Dr. Hatos Géza, Dr. Mérei Gyula, Dr. Somogyi Barnabás, Dr. Elekes György, Dr. Abádi Gyula, Dr. Tasnádi Kubacska András, Dr. Zsakó István, Dr. Balogh János, Prof. Dr. Jendrassik Loránd, Dr. Oravetz Béla, Dr. Bugyi Balázs, Dr. Varannai Gyula, Dr. Hárdi István, Prof. Dr. Andriská Viktor, Prof. Dr. Melly József, Dr. Schultheisz Emil, Dr. Lovász László, Dr. Balázs Béla, Prof. Dr. Törő Imre, Prof. Dr. Soós József, Prof. Dr. Alföldy Zoltán, Dr. Kubinyi Lászlóné, Dr. Surányi Olga, Dr. Kiss Ákos, Prof. Dr. Gegesi-Kiss Pál.

* * *

Az első magyarországi orvostörténeti kongresszus

Sárvár–Szombathely 1958. október 4–6.

Bencze József beszámolója

Egy évszázadnak kellett leperegni, hogy az orvostörténet fontosságát hirdető Markusovszky annyi és annyi kezdeményezés után a magyar orvostörténelem kutatói, vagyis az érdeklődő szakembereket egy táborba lehetett tömöríteni és ennek alapján megrendezni az első magyarországi orvostörténeti kongresszust.

Hogy ez megtörténhetett, annak köszönhető, hogy Népköztársaságunk egészségügyi kormányszata minden támogatást megadott a magyar orvostudomány haladó hagyományainak

felkutatása érdekében életre hívott szervezeteknek. Így az első magyarországi orvostörténeti kongresszus rendezését a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottsága, az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Orvostörténeti Szakcsoportja és az Országos Orvostörténeti Könyvtár magukra vállalták, melyre az ország minden részéből több mint 300 személy jelentkezett.

A kongresszus tagjai 1958. október 4-én autóbuszokkal indultak Budapestről Sárvára, ahol délután 3 órai kezdettel az ősi Nádasdy várkastély lovagtermében folyt le a kongresszus tudományos előadássorozata. Messzire vezetne a kongresszus jelentőségét részletesen kiértékelni, miért is csak a tárgysorozat egyes pontjainak érintésével óhajtjuk olvasóinkat tájékoztatni annak reményében, hogy ennek eredményeit látva, még többen fognak érdeklődni az orvostörténelem kutatóinak munkássága után.

Haranghy László akadémikus a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottságának elnöke elsőként üdvözölte a Párt, a Minisztérium, a Szakszervezet képviselőit, valamint a résztvevőket. Kegyelettel emlékezett meg a Szakcsoport tragikusan elhunyt első elnökéről Jáki Gyuláról, majd Tóth Dezső az MSZMP megyei első titkárának, Gonda György Vas megye Tanácsa képviselőjének és dr. Salgó Kálmán a Sebész Szakcsoport kiküldöttjének üdvözlő szavai után dr. Vilmon Gyula miniszterhelyettes ünnepi beszéde következett. Annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy „az orvostörténelem kutatásával és intenzív működésével új fejezete kezdődik a szaktudománynak, amely bizonyára nemcsak retrospektív lesz, hanem a múlt haladó emlékeit összekapcsolja a jellel, és irányt mutat a szocialista jövő felé.” Biztosította a kongresszust, hogy a magyar orvostörténelem önzetlen munkásainak törekvését az Egészségügyi Minisztérium, mint eddig, ezután is legmesszebbmenően fogja támogatni. A miniszterhelyettes ünnepi beszédét az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezete főtitkára, dr. Pál Ferencnek felszólalása követte, aki örömeinek adott kifejezést, hogy a Szakszervezet közreműködésével sikerült a különböző irányú orvostörténelemmel foglalkozó csoportokat a Szakszervezet Orvostörténeti Szakcsoportjában össze fogni és olyan munkára serkenteni, melynek bizonyága éppen ennek a kongresszusnak a megrendezése.

Ezután a kongresszus a Szakcsoport új elnökévé dr. Farkas Károly, az orvostudományok doktorát, az Országos Reuma és Fürdőügyi Intézet igazgatóját választotta meg, tisztelete jeléül ugyanakkor társelnökké dr. Haranghy László akadémikust, dr. Simonovits István és dr. Vilmon Gyula miniszterhelyetteseket kérte fel.

Dr. Farkas Károly Szakcsoport elnöki székfoglaló beszédében Markusovszky emlékének áldozott, kiemelte hatalmas alkotó képességét, aktivitását, forradalmian új szellemét,

tántoríthatatlan akaraterejét, aki nem győzte eléggé hangoztatni, ahol csak erre alkalma nyílt, hogy igazán művelt orvos csak az lehet, aki a tudománya történetét is igyekszik megismerni és azokból a tanulságokat levonni.

Ezt követőleg dr. Szodoray Lajos egyetemi tanár, az orvostudományok doktora „Az orvostörténelem tanítása egyetemeinken”, Mérei Gyula az orvostudományok kandidátusa „Az Isis kultusz magyarországi orvostörténeti vonatkozásai”. Palla Ákos tudományos kutató, az Országos Orvostörténeti Könyvtár vezetője „Sibilla unguentaria a legújabb kutatások megvilágításában”, dr. Daday András főorvos „Vasmegye első fizikusáról”, dr. Bencze József főorvos „Szegedi Körös Gáspár a XVI. század sárvári híres orvosa” címen tartották meg előadásait. (Értesüléseink szerint az elhangzott előadásokat az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményeinek kongresszusi számában megjelentetik. – B. J.)

Az előadások elhangzása után Haranghy László akadémikus, üléelnök összefoglalta az elhangzottakat, szavait azzal fejezte be, hogy látva az első kongresszus sikerét, nincs kétsége az iránt, hogy a magyar orvostörténeti kutatás hívei a jövőben mind fokozottabb buzgalommal fognak munkálkodni a magyar és az egyetemes orvostudomány emlékeinek, sokszor elfeledett értékeinek közkinccsé tétele érdekében.

A Művelődésügyi Minisztérium múzeumi főosztályának, illetőleg a Sárvári Múzeumnak a kongresszus tiszteletére rendezett kiállítását, melyen bemutatták a vár arany, ezüst és porcelán kincseit, valamint korabeli bútorait, a szünetekben a résztvevők nagy érdeklődéssel tekintették meg.

A kongresszus tudományos részének lebonyolítása után a résztvevők folytatták útjukat Szombathelyre, október 5-én a hétszáz éves, román stílusú Jáki templomot tekintették meg, majd ezt követően a Savaria Múzeum lapidariumában a szombathelyi Isis szentély eddig kiásott emlékeit nézték meg. Délután Kőszeg történelmi emlékeit vették sorra, majd október 6-án visszatértek Budapestre.

Szombathely, 1958. október 10.

Bencze József

* * *

Az 1960. évi Orvostörténeti Kongresszus összefoglaló értékelése Farkas Károlytól

Az ez idei Kongresszust az MTA Orvostörténeti Bizottsága, amely egyben az ETT Orvostörténeti Bizottságának is tekinthető, továbbá az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoportja rendezte. A rendezés munkájába – mint eddig is – hathatósan belefolyt az Országos Orvostörténeti Könyvtár. A Nagygyűlést ez alkalommal Budapesten rendezték meg az Akadémia helyiségeiben.

A Nagygyűlést, látogatottságát tekintve, az eddigi nagygyűléseket is felülmúlta, de azzal is, hogy a választott téma kifejezésre juttatta a magyar orvostörténészek korszerű felfogását. Különös sikere a Kongresszusnak az is, hogy keretében számos külföldi kutató is szerepelt: Petrov professzor, a Szovjetunió orvostörténeti kutatója, Matousek csehszlovák kutató. Bologna romániai, Schuller NDK-beli, Schwann lengyelországi és Spielmann romániai kutató. A nevezettek aktív közreműködésükkel nagyban emelték a Kongresszus színvonalát és egyben nagy elismeréssel adóztak a magyar orvostörténészek munkásságát illetően, különösképpen az Orvostörténeti Könyvtár nyerte el tetszésüket, aminek több alkalommal kifejezést adtak. Az Orvostörténeti Könyvtár kiadványai különösképpen elismerésben részesültek.

Az előadásokat Haranghy professzor és Farkas dr. bevezetője előzte meg. Az utóbbi átadta a Weszprémi Emlékérmét Haranghy professzornak és méltatta annak érdemeit a magyar orvostörténeti kultusz fejlesztése terén.

A tudományos előadásokat Petrov professzor előadása nyitotta meg, mind ez, mind pedig a következő előadások: Réti Endre, Hahn Géza, Bencze József, Székely Sándor, Spielmann József, Schwann dr., Bologna professzor előadásait a marxista szemlélet hatotta át és ezen vonatkozásban irányszabónak mondható.

Főtémaként szerepelt még a Kongresszus programjában a paleopathológia is. E tárgykörben Regöly-Mérei, Huszár György, Tasnádi Kubacska András és Bugyi Balázs előadásai mellett tettek tanúbizonyságot, hogy a hazai kutatások magas színvonalon folynak. Olyan méretűek, ami lehetővé teszi ennek a munkának nagyobb szabású, könyv formájában történő összefoglalását is. A főtéma mellett még számos értékes előadás hangzott el. Ezek közül figyelmet érdemel Gortvay Györgynek Semmelweis és Lister felfedezéseinek kapcsolatáról tartott alaposan elemző előadása, amelynek értékét Petrov professzor hozzászólása emelt. Palla Ákos egy értékes és eddig ismeretlen Semmelweis-kéziratot ismertetett, amely Semmelweis saját kezű írása is élénken cáfolja azokat, akik kétségbevonják Semmelweis korrekt magyarságát. Értékes volt Wollmann Mária, Ruttkai László, Halmai János és Zsakó

István előadása is.

A Kongresszus keretében rendezett társadalmi összejövetelek, kirándulások nagy sikerrel végződtek. Végeredményben a III. Orvostörténeti Nagygyűlés a szereplő fő témák természetét és azok feldolgozása során mutatkozó korszerű szemléletet figyelembe véve, az eddigiekhez viszonyítva jelentős haladást jelent. Mindezek, továbbá a külföldi résztvevők egyöntetű megállapítása arra kell, hogy ösztönözzön, hogy az orvostörténelem kultuszát még nagyobb buzgalommal üzzük, és mindent el kell követni annak érdekében, hogy az orvostörténelem tanítása az egyetemi tantervekbe „kötelező tárgyként” felvétessék.

Budapest, 1960. október 10.

Dr. Farkas Károly
elnök

* * *

Jelentés

az 1962. október 5. és 7. között megtartott Orvostörténeti Nagygyűlésről

Az Orvosegészségügyi Dolgozók Orvostörténeti Szakcsoportja és az MTA Orvostörténeti Bizottsága által eddig 4 országos nagygyűlés került megrendezésre. Ezek közül a két utolsó a budapesti és a pécsi nemzetközi jelleggel folyt le. A pécsi nagygyűlésen mintegy 100 szorgalmas résztvevő hallgatta végig a két napos ülésprogramot. A résztvevők nagy része együttesen kollektív autóutazás formájában érkezett Pécsre, amely körülmény minden bizonnyal hozzájárult az orvostörténelemmel foglalkozók barátságának kialakulásához. Különösen jelentős volt ez az utazás a szovjet-orosz orvostörténészek képviselőiben megjelent Dr. Dimitrieva Vera Ivanovna (Moszkva) és a román orvostörténészeket képviselő Dr. Izsák Sámuel (Kolozsvár) személyeire, akikkel az utazás alatt és a nagygyűlés egyéb rendezvényein hosszabban elbeszélgettünk.

A nagygyűlésen összesen 22 előadás hangzott el. Az elnöki megnyitót Dr. Farkas Károly az orvostudományok doktora, a Szakcsoport elnöke tartotta, melynek során ismertette a Szakcsoport és az Orvostörténeti Könyvtár eddigi működését és azoknak az eredményeit. Majd ezt követően hangsúlyozta az orvostörténelem jelentőségét, a helyes szemléletet és a tudományos fejlődés szempontjait. Ezután a Szakcsoport főtitkára, dr. Bencze József osztotta

ki az idei Weszprémi Emlékérmeket. Ebben az évben dr. Farkas Károly, dr. Hahn Géza és dr. Székely Sándor részesültek ebben a kitüntetésben.

Az első előadást dr. Vera Ivanovna Dimitrieva tartotta meg a regionális szovjet-orosz orvostörténeti kutatásról. Bemutatta az idevonatkozó megjelent orosz irodalmi műveket. Majd Ratkóczy Nándor kéziratát olvasták fel a hazai rtg.-iskola kialakulásáról. Érdeklődést keltett Kováts Ferenc előadása a tüdőgyógyászat történetéről. Izsák Sámuel Scheiber magyar kórboncnok tevékenységéről értekezett. Bíró Imre éles hangnemben pellengérezte ki a Korányi és a Grósz klinikák megszüntetésében szerepet játszott egyetemi és állami vezetőket. Ángyán János professzor Bright R. pécsi utazásáról beszélt. Wollemann M. és Horváth M. a pannoniai asclepios-kultuszról szóló emlékeket mutatott be. Jantsits Gabriella Pólya József rajztevékenységét ismertette. Dr. Kaba Melinda régész az aquincumi fürdőkről és az aquincumi orgonáról értekezett és végül magnetofon felvételről mutatta be a restaurált vízi orgona hangját.

Október 6-án Gálffy Béla a pszichiatriai munkaterápiáról értekezett és bemutatott egy filmet a pomázi munkaterápiás gazdaságról. Ez, és a dr. Gyűrű és dr. Vaczó az István Kórház rtg.-osztályáról nem volt orvostörténeti jellegű. Dr. P. Szántó Olga előadása a szemészet történetéről szintén compilatios jellegű volt és csak laza kapcsolatban állt a bejelentett címmel. Réti Endre Apáthy és Lenhossék darwinista szemléletét elemezte higgadt és választékos beállításban. Hetényi Ede előadása Weszprémi István műveiről és azokban megnyilvánuló megelőző orvoslási szemléletéről csak a kongresszus színvonalát emelte. Ugyancsak értékes volt dr. Ringelhann Béla előadása Markhot Ferenc működéséről. Katona I. a századforduló mozgalmát ismertette a tanulók szellemi túlterhelése ellen. Huszár Gy. Nedelko Döméről, az első magyar stomatológusról beszélt. Pitrolffy Szabó Béla, Nemessuri Mihály és Vörös Márton tartottak magyar vonatkozású orvostörténeti előadásokat.

Az ez évi pécsi Orvostörténeti Kongresszus több szempontból stagnálást jelentett az eddigi nagygyűlések sorozatában. Egyrészt a résztvevők száma az utóbbiakkal szemben visszaesett, amely körülmény nem értékelhető teljes egészében negatív értelemben, mert az előző évek nagygyűlésein sok olyan kollega vett részt, akik kevésbé a nagygyűlés előadásai iránt, mint inkább a nagygyűléssel kapcsolatos látnivalók iránt mutattak érdeklődést. A mostani résztvevők ebben a tekintetben homogénebb együttest alkottak és általában a nagygyűlés előadásait érdeklődéssel, hallgatták végig. A már említett egy-két előadást leszámítva az elhangzott előadások érdekesnek és színvonalasnak tekinthetők. A kevés újat hozó és compilatios jellegű, továbbá egyes osztályok jelen és közelmúlt években végzett tevékenységét ismertető előadások kiszűrése a kongresszus előtt a Szakcsoport vezetősége

által ajánlatosnak látszik. Ilyen módon az elkövetkezendő nagygyűlés, ha kisebb programmal is, de színvonalasabb munkát végezhet. Egyéni meglátásom szerint a magyar orvostörténelem mai helyzetében nélkülözhetetlennek látszik a nagygyűlés programjába átfogó és szemléleti kérdéseket tárgyaló színvonalas előadásokat beiktatni. Sajnálatos, hogy a pécsi egyetemről a rektor képviselőjében megjelent Dr. Donhoffer L. rektorhelyettes és Ángyán professzor kívül sem a tanszemélyzet, sem az idősebb évfjártú hallgatók nem vettek részt, amint az nagyon hasznosnak bizonyult a debreceni nagygyűlés alkalmából.

A nagygyűlést értékesen egészítették ki az orvostörténeti vonatkozásokkal bíró műemlékek (Szigetvár, Siklós) és Harkány gyógyfürdő meglátogatása. A régészek és történészek által vezetett bemutatás és rövid előadások az orvostörténészek számára igen értékesek voltak és fejlesztették az orvoskutatók ilyen irányú ismereteit.

A nagygyűlés rendezésében elsőrangú szerepet játszott Palla Ákos és az Orvostörténeti Könyvtár munkatársai minden köszönetet megérdemelnek munkájukért.

Debrecen, 1962. október 10.

Dr. Szodoray Lajos
egyetemi tanár

* * *

Az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoportjának a története

A Szakcsoport fiatal egyesülés, 1958. február elején alakult meg, de létrejöttében fontos szerepet játszott az Országos Orvostörténeti Könyvtár, amely 1951 májusában alakult meg. Az orvostörténelemnek voltak hazai kutatói, de szervezetlenség hiányában egyéni kutatásokat végeztek. Az orvostörténeti alapgyűjtemény létrejött, a kutatókat a Könyvtár maga köré gyűjtötte és megindultak a havonta egy alkalommal tartott orvostörténeti előadások sorozata. Az 50. előadás elhangzása után a Könyvtár vezetője indítványozta az egészségügyi kormányzatnak az Orvostörténeti Közlemények kiadásának engedélyezését, ami a magyar orvostörténelmi kutatásokat ismertté teszi Európában és a világ minden országában. Az első szám 1955-ben jelent meg, szerkesztőbizottságának elnöke Jáki Gyula, a szerkesztője Palla Ákos lett. A Szakcsoport gondolatát 1957 őszén, 1956-ban történt kezdeményezésre

hivatkozva, Bencze József vetette fel, teljes egyetértéssel fordultak az Orvos Egészségügyi Szakszervezet vezetőségéhez.

1958. február elején megalakulhatott az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport. Elnökké Jáki Gyulát, főtitkárrá Bencze Józsefet, titkárrá Katona Ibolyát, pénztárossá Schultheisz Emilt választották. A Szakcsoport szorosan együttműködik a Semmelweis Múzeumbizottsággal, részt vesz a Semmelweis szülőház helyreállítási munkálataiban, tagjain keresztül jelen van a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottságában. A Szakcsoport üléseit a Könyvtárban tartja, részt vesz annak minden rendezvényén.

1958. június 9-én elhunyt a Szakcsoport elnöke, Jáki Gyula professzor. A Szakcsoport egyhangúan Farkas Károlyt jelölte később megválasztotta elnöknek. Ezen az ülésen elhatározták, hogy 1958. október 4-én, megrendezi az első magyar orvostörténeti kongresszust Szombathelyen és Sárovaron.

1958. szeptember 18-án tartott vezetőségi ülésen Schmidt Pál vezetőségi tag javaslatára megalapították a Weszprémi István emlékérmét, amelyet évente szándékoznak kiosztani azoknak a magyar orvostörténészeknek, akik a szakmai kutatás területén kiváló eredményt értek el. Ezzel egy időben az első három jutalomérmét Bencze Józsefnek, Daday Andrásnak, Palla Ákosnak és Regöly-Mérei Gyulának ítelték oda.

Az első magyar orvostörténeti kongresszus megnyitására 1958. október 4-én került sor a sárovari vár lovagtermében. A kongresszust Haranghy László akadémikus, az MTA Orvostörténeti Bizottságának elnöke nyitotta meg, megjelent Vilmon Gyula miniszterhelyettes, Soós József, az ETT elnöke, Pál Ferenc, a Szakszervezet főtitkára, Darabos Pál, a Szakszervezet titkára, sok megyei vezető, akik köszöntötték a kongresszust. A Sebész Szakcsoport nevében Salgó Kálmán, az Egészségügyi Minisztérium nevében Vilmon Gyula mondott köszöntő beszédet. Bencze József főtitkár pedig megemlékezett Jáki Gyula elhunyt elnökről, majd itt javasolta Farkas Károly elnökké, Simonovits István és Vilmon Gyulát, valamint Haranghy Lászlót társelnökké választani.

Elnöki székfoglaló előadásában Farkas Károly Markusovszky Lajosról tartott előadást, kiemelte annak a hazai egészségügy szervezésében betöltött szerepét, azokat a nagy szervezési feladatokat, amelyek nyomán felépült a hazai egészségügy. A következő előadásban Szodoray Lajos, debreceni egyetemi tanár az orvostörténelem egyetemi oktatásának kérdésével foglalkozott. Daday András Vas megye első fizikusáról, Palla Ákos a Sibilla ungentáriusról, Bencze József Szegedi Körös Gáspárról tartott előadást. A nagygyűlés anyaga különben megjelent az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményeinek 14. számában.

A második magyar orvostörténeti nagygyűlést 1959. augusztus 28–30-án tartották Debrecenben a Református Kollégium nagytermében és a Kossuth Lajos Tudományegyetem aulájában. Itt adták át az 1958. évi és az 1959. évi Weszprémi István emlékérmeket Bencze Józsefnek, Daday Andrásnak, Palla Ákosnak és Regöly-Mérei Gyulának, illetve Szodoray Lajosnak. E kongresszus teljes anyaga a Közlemények 18. számában jelent meg.

A harmadik nagygyűlést a Szakcsoport 1960. szeptember 16–18-án Budapesten, az MTA székházában tartotta. Ezen a kongresszuson már külföldi szakemberek is meghívást kaptak: Valeriu Bologa, Spielmann József Romániából, Boris Petrov a Szovjetunióból, J. Schwann Lengyelországból, Miroslav Matausek Csehszlovákiából, Fritz Schüller pedig Csehszlovákiából. Az 1960. évi Weszprémi emlékérmét Haranghy László akadémikus kapta. Ezen a nagygyűlésen született meg a magyar-román orvostörténeti együttműködési megállapodás, majd ilyen tervet kívántak előkészíteni Lengyelország és az NDK vonatkozásában.

A Szakcsoport vezetősége úgy döntött 1961. február 15-én, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár fennállásának 10. évfordulóján jubileumi orvostörténeti ankétot rendeznek Apáthy István munkásságának értékelése tárgyában. Előadónak kérték fel Ábrahám Ambrust, Kiss Ferenc, Kolozsvári Gábort, Réti Endrét és Szentágothai Jánost. Ennek szakanyaga a Közlemények 25. számában megjelent.

A következő harmadik magyar orvostörténeti kongresszust 1962. október 5–7-én Pécsen tartották, ott a Szovjetuniót Vera Dimitrieva és Romániát Izsák Sámuel képviselte. A szakanyag a Közlemények 27. számában jelent meg. Itt Weszprémi emlékéremmel tüntették ki Farkas Károlyt, Hahn Gézát, Réti Endrét és Székely Sándort. Az előző évben nem volt kongresszus, a megtartott ankét nem számít annak, a következő évben ugyancsak nagygyűlést nem tartanak, így négy érmet adtak ki. Az elhangzott előadások a Közlemények 27. számában jelent meg.

A Szakcsoport elnöke záróbeszédében keserűn jegyezte meg, hogy az orvostörténelem oktatásának hiányában alig jelentek meg orvosok, amit a jövőben jobban kell szorgalmazni. Viszont megjelent a technika, a magnetofon, a film, a vetítés, ami az előadások színvonalát emelte.

Ezekben, az években a Szakcsoport jelentős szakmai segítséget nyújtott az Orvostörténeti Könyvtár kiadási tervének teljesítésében, így támogatta a Weszprémi-kötet, Tasnádi-Kubacska András és Regöly-Mérei Gyula könyvének kiadását.

A Szakcsoport 1964. november 24-i ülésén Palla Ákos beszámolt a Semmelweis-ház átadásáról, a múzeum műszaki átadásáról, a munkatársak folyamatos átköltözéséről stb. Palla

Ákos javaslata alapján 1963. november 9-én megtörtént Semmelweis földi maradványainak exhumálása abból a célból, hogy azokat végső nyugalomra a Múzeum kertjében kialakított kriptába helyezték el. A csontokat Bartucz Lajos professzor és Regöly-Mérei Gyula konzerválták, majd marandóvá téve, műanyagba ágyazták és ez a tömb került a korábban kiképzett ossáriumba lévő szarkofágba és befalazták. Ez elé kerül felállításra Borsos Miklós „Anyaság” c. szobra.

A Szakcsoport a következő évi nagygyűlés témájának a iatrogén fertőzések történetét tűzte.

1965. március 3-án a Szakcsoport már a Semmelweis-ház tanácstermében tartotta vezetőségi ülését és itt döntöttek abban a tekintetben, hogy az 1965. évi nagygyűlést Semmelweis felfedezésének értékelése jegyében ünnepi ülésként az MTA dísztermében rendezi, ahová külföldi szakembereket is meghívna. Majd az ünnepélyes megnyitó után a résztvevőknek bemutatják a szervezés alatt álló Semmelweis Orvostörténeti Múzeumot, amely még nem nyílt meg a nyilvánosság előtt, csak az ünnepi ülés alkalmából rendeznek kiállítást a múzeum anyagából. A terv szerint a résztvevők megkoszorúzzák a Semmelweis végső nyughelyét. A nagygyűlés időpontjának 1965. augusztus 13–14-ben állapodtak meg.

A korábbi döntésnek megfelelően az ünnepi nagygyűlés augusztus 13-án reggel 9 órakor kezdődött az MTA dísztermében. Az ülést Farkas Károly professzor nyitotta meg, majd Vedres István miniszter első helyettese köszöntötte a résztvevőket. A MTA nevében Babics Antal kívánt sikereket a tanácskozásnak. Ezt követően Soós József, a SOTE rektora vázolta Semmelweis életútját, felfedezésének körülményeit, jelentőségét és az utókor háláját.

Farkas Károly professzor Semmelweis felismerésének orvostudományi jelentőségét, a prevenciónak az orvosi gondolkodásban történt „meggyökerezéséről”, a társadalomra való kivetítődéséről szólt. Ezt követően Juliu Ghelerter egyetemi tanár, a bukaresti egyetem rektora köszöntötte francia nyelven a nagygyűlés résztvevőit.

Az ünnepi ülés résztvevői hajóval keltek át a Dunán, a Semmelweis Ház előtt létesített ideiglenes hajóállomáson szálltak ki. Ezután – Haranghy László avató beszédével – leleplezték Borsos Miklós „Anyaság” című szobrát. Ezt követően az Egészségügyi Minisztérium nevében Vedres István, az MTA nevében Babics Antal, a család nevében Lehoczky-Semmelweis Kálmán, a SOTE nevében Knoll József, a Hazafias Népfront nevében Szatmári Nagy Imre stb. koszorúztak. Végül az ORFI nevében Farkas Károly, az Országos Orvostörténeti Könyvtár nevében Palla Ákos, a Semmelweis Ház nevében Fekete Sándor helyezett el virágokat.

Az ünnepi megemlékezést az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport ülése követte. Elsőnek Farkas Károly elnök a külföldieknek vázolta az orvostörténeti gyűjtemény történetét,

céljait és értékeit. Ezután a Szakcsoport nevében átnyújtotta Soós Józsefnek és Halmai Jánosnak a Wessprémi István emlékérmeket, Valeriu Bologa, a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem orvostörténelem professzora előbb franciául, majd magyarul mondta el köszöntőjét, kitérve a jeles magyar Semmelweis-kutatók érdemeire.

A résztvevők ezután megtekintették az ideiglenes kiállítást, ahol a Semmelweis emlékszobában a családtól átvett bútorok, festmények idézték fel Semmelweis emlékét, a mellette lévő teremben a Gömöri patikát, a nagy teremben orvosi eszközök és gyógyfürdők kristálypoharait, patikai állványedényeket, az Orvostörténeti Könyvtár könyvritkaságait lehetett megtekinteni. A kiállítást a hosszú teremben az épület történetéről szóló fotókiállítás zárta.

Délután az MTA dísztermében folytatódott az ünnepi ülés: Az ülés elnöke Haranghy László és Juliu Ghelerter voltak. Elsőként Regöly-Mérei Gyula az „Iatrogen ártalmak a gyógyítás múltjában” c. előadását mondta el, amit Fekete Sándor, Losonczy György, Hüttl Tivadar, Szodoray Lajos e témakört elemző előadásai követtek.

A szünet után Farkas Károly és Valeriu Bologa elnökölt és Balogh Károly, Hajós Károly, Schulhof Ödön, Somogyi Endre professzorok szakterületük iatrogen fertőzési veszélyeit elemezték, történeti adatokkal támasztották alá visszatekintéseiket.

1965. augusztus 14-i ülés első elnöke Szodoray Lajos és Dimitrij Petrov voltak és ezen az ülésen a külföldi meghívottak – Erna Lesky Bécsből, D. Tutzke Lipséből, E. F. Podach Nürnbergből – tartottak Semmelweisről és hatásáról előadásokat.

A szünet után Palla Ákos és Wassil Bakardjiew elnökölt és ebben az ülészakaszban Boris Petrov és Szilvay Konstantin Semmelweis oroszországi hatását elemezte, ezt követően Katona Ibolya, Halmai János, Szőkefalvi-Nagy Zoltán, Zsakó István, Hints Elek, Nemessuri Mihály és Bugyi Balázs következtek előadásaikkal. A kétnapos nagygyűlést Farkas Károly záró előadása befejezte be.

A következő napokban az MTA Orvostörténeti Bizottsága nagyra értékelte a nagygyűlés szervezését, tudományos programját és meghatározta az 1966. évi nagygyűlés témáját: Az érzékszervek fiziológiájának magyar mesterei, Grósz Emil, Högyes Endre és Korányi Sándor. Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport 1965. december 9-i vezetőségi ülésén úgy határozott, hogy a Wessprémi István emlékérmet jelentős orvostörténeti kutatást végző külföldi szakembernek is odaadható. Ugyancsak elhatározták a külföldi tiszteletbeli tagok felkérésének lehetőségét, amihez a felsőbb hatóságok előzetes hozzájárulása szükséges. Felvetették a TIT-tel való kapcsolatok szorosabbra vonását is. A Szakcsoportnak hivatalosan 200 tagja van, 1965 decemberében megerősítették a vezetőséget is. Eszerint elnök: Farkas

Károly, főtitkár. Bencze József, titkár: Katona Ibolya, pénztáros: Schultheisz Emil. Vezetőségi tagok: Ábrahám Ambrus, Biró Imre, Daday, Ferencz Gábor, Hahn Géza, Halmai János, Huszár György, Kérdő István, Kiszely György, Kováts Ferenc sen., Nébenführer László, Palla Ákos, Radó Jenő, Regöly-Mérei Gyula, Székely Sándor, Szodoray Lajos. Társelnök: Haranghy László, Simonovits István és Vilmon Gyula.

Az 1965. évi nagygyűlés szervezésének elismeréseként Farkas Károly a Munka Érdemrend arany fokozatát, Palla Ákos a Szocialista Kultúráért kitüntetést kapta.

Budapest, 1966. február 1.

Az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport névjegyzéke

Dr. Abádi Gyula Bp., Dr. Adler Péter Debrecen, Prof. Dr. Alexander Erzsébet Bp., Prof. Dr. Alföldy Zoltán Bp., Dr. Allodiatorisz Irma Bp., Dr. Anda Tibor Bp., Prof. Dr. Andriska Viktor Bp., Dr. Antal József Bp. [nem azonos Antall Józseffel (*– a szerk. megj.*)], Dr. Antal Lajos Bp., Dr. Apostol Gábor Bp., Prof. Dr. Ángyán János Pécs, Prof. Dr. Árvay Sándor Debrecen, Prof. Dr. Babics Antal Bp., Dr. Baksay Lajos Bp., Prof. Dr. Baló József Bp., Dr. Balogh Ádám Tata, Dr. Balogh János Bp., Prof. Dr. Balogh Károly Bp., Dr. Barta Ferenc Bp., Dr. Bartók Imre Bp., Prof. Dr. Batizfalvy János Szeged, Prof. Dr. Bálint Péter Bp., Prof. Dr. Bálint Sándor Szeged, Dr. Bán Imre Debrecen, Dr. Bencze József Szombathely, Prof. Dr. Benkő György Pécs, Prof. Dr. Beóthy Konrád Pécs, Prof. Dr. Berda Károly Bp., Dr. Berndorfer Alfréd Bp., Dr. Biró Imre Bp., Dr. Birtalan Győző Bp., Prof. Dr. Bornemissza György Debrecen, Prof. Dr. Boross Béla Pécs, Dr. Buga László Bp., Dr. Bugyi Balázs Bp., Prof. Dr. Cholnoky László Pécs, Prof. Dr. Czoniczer Gábor Szeged. Prof. Dr. Csapody István Bp., ifj. Dr. Csapody István Bp., Prof. Dr. Csekey István Pécs, Dr. Csillag István Bp., Prof. Dr. Dabis László Bp., Dr. Daday András Bp., Dr. Dobi Tibor Bp., Prof. Dr. Doleschall Frigyes Bp., Prof. Dr. Dornhoffer Szilárd Pécs, Dr. Dörnyei Sándor Bp., Dr. Dsinich Antal Kisbér, Dr. Dubovitz Dénes Bp., Dr. Domány Imre Bp., Dr. Elekes György Bp., Dr. Elődi Pál Bp., Prof. Dr. Endes Pongrácz Debrecen, Prof. Dr. Ernst Jenő Pécs, Prof. Dr. Entz Béla Pécsvárad, Prof. Dr. Farkas Károly Bp., Prof. Dr. Fekete Sándor Bp., Dr. Ferencz Gábor Bp., Dr. Fornet Béla Debrecen, Dr. Földes Lajos Bp., Dr. Földes Vilmos Bp., Prof. Dr. Földváry Ferenc Bp., Dr. Frank Miklós Bp., Dr. Frankl József Kaposvár, Dr. Frankl Zoltán Bp., Dr. Fejjes Béla Bp., Prof. Dr. Gegesi-Kiss Pál Bp., Dr. Gellért Elemér Bp., Prof. Dr. Gortvay György Bp., Prof.

Dr. Gömöri Pál Bp., Dr. Görgényi Géza Bp., Dr. Görgényi Gyula Szeged, Dr. Gáspárdy Géza Bp., Prof. Dr. Gyulai László Bp.

Dr. Hahn Géza Bp., Dr. Hárdi István Bp., Dr. Herczeg Árpád Bp., Dr. Huszár György Bp., Dr. Halmai János Bp., Dr. Hanny Irén Bp., Prof. Dr. Haranghy László Bp., Dr. Hatos Géza Bp., Prof. Dr. Hattyassy Dezső Szeged, Prof. Dr. Haynal Imre Bp., Prof. Dr. Hámori Artúr Pécs, Prof. Dr. Hedri Endre Bp., Dr. Heller Vilmos Bp., Dr. Hetényi Géza Bp., Dr. Hints Elek Bp., Dr. Horányszky Nándor Bp., Prof. Dr. Horn Béla Bp.,

Dr. Incze Gábor Bp., Prof. Dr. Issekutz Béla Bp., Prof. Dr. Iványi Béla Vonyarcvashegy, Prof. Dr. Jancsó Miklós Szeged, Prof. Dr. Jenei Endre Debrecen, Dr. Juhász Lajos Debrecen, Prof. Dr. Jendrassik Lóránd Bp.,

Dr. Karasszon Dénes Bp., Prof. Dr. Karlinger Tihamér Pécs, Dr. Karvázi János Bp., Dr. Katona Ibolya Bp.- Dr. Katona Ferenc Bp., Dr. Kausz György Bp., Dr. Kádár Zoltán Debrecen, Prof. Dr. Kerpel-Fronius Ödön Pécs, Prof. Dr. Kettessy Aladár Debrecen, Prof. Dr. Kesztyűs Lóránd Debrecen, Dr. Kérdő István Bp., Dr. Kiss Ákos Bp., Prof. Dr. Kiss Ferenc Bp., Prof. Dr. Kolozsváry Gábor Szeged, Prof. Dr. Koltay-Kastner Pál Szeged, Dr. Kontra György Bp., Dr. Korpássy Béla Szeged, Dr. Kovács Elek Bp., Prof. Dr. Kovách Ferenc Bp., Dr. Koch Gabriella Bp., Prof. Dr. Korányi Sándor, Dr. Körmendy Lajos Baja, Prof. Dr. Környey István Pécs, Prof. Dr. Krompacher István Debrecen, Prof. Dr. Kudász József Bp., Prof. Dr. Kukán Ferenc Szeged, Dr. Kulcsár Gizella Bp., Prof. Dr. Kulin László Debrecen, Prof. Dr. Kun Lajos Pécs, Dr. Kuncz János Bp.,

Prof. Dr. Ladányi Józsa Debrecen, Prof. Dr. Lajos László Pécs, Dr. Láng Béla Bp., Prof. Dr. Láng Imre Szeged, Prof. Dr. Lissák Kálmán Pécs, Prof. Dr. Littmann Imre Bp.,

Prof. Dr. Malán Mihály Bp., Dr. Magyary-Kossa Gyula Bp., Dr. Máthé Edgar Bp., Dr. Medgyaszay Jenő Bp., Prof. Dr. Melczer Miklós Pécs, Prof. Dr. Melly József Bp., Prof. Dr. Méhes Gyula Bp., Prof. Dr. Módis László Debrecen, Dr. Molnár Vilmos Bp., Prof. Dr. Morelli Gusztáv Bp., Prof. Dr. Mozsonyi Sándor Bp., Dr. Murányi Károly Kalocsa, Prof. Dr. Mosonyi László Bp., Mérei Gyula Bp.,

Dr. Nagy Gyula Bp., Dr. Nagy Dénes Bp., Dr. Nagy Sára Bp., Dr. Nagyrévi György Bp., Prof. Dr. Natter Nád Miksa Bp., Dr. Nebenführer László Bp., Dr. Nemes György Bp., Dr. Némedy Imre Bp., Dr. Németh Béla Bp., Prof. Dr. Nónay Tibor Bp., Prof. Dr. Nyíró Gyula Bp.,

Prof. Dr. Oravetz Pál Pécs, Dr. Ormos Pál Hódmezővásárhely, Prof. Ökrös Sándor Debrecen, Dr. Oláh Andor Békéscsaba, Dr. Orbán Lajos Bp.,

Palla Ákos Bp., Dr. Páter János Bp., Dr. Pető Ernő Szombathely, Dr. Petz Aladár Győr, Dr. Petki Gusztáv Bp., Prof. Dr. Pongor Ferenc Debrecen,

Dr. Rátz Pál Bp., Prof. Dr. Radnóth Magda Bp., Dr. Radó Jenő Bp., Dr. Raffy Ádám Bp., Prof. Dr. Ratkóczy Nándor Bp., Prof. Dr. Rauss Károly Pécs, Prof. Dr. Réthly Antal Bp., Prof. Dr. Rámay Tamás Szeged, Dr. Réti Endre Bp., Dr. Ringelhann Béla Eger, Dr. Romm Pál Bp., Prof. Dr. Romhányi György Pécs, Dr. Röthler István Bp., Prof. Dr. Rubányi Pál Bp., Prof. Dr. Rusz János Debrecen, Dr. Ruzinkó Barnabás Bp., Prof. Dr. Ruznyák István Bp., Dr. Rakssányi Árpád Bp., Dr. Richter András Bp., Dr. Ruttkay László Bp., Prof. Dr. Sárkány Jenő Bp., Prof. Dr. Schmidt Lajos Pécs, Dr. Schmidt Lajos Szombathely, Dr. Schmidt Pál Bp., Dr. Schulhoff Ödön Bp., Dr. Schultheisz Emil Bp., Dr. Schultheisz Frigyes Bp., Dr. Simon Lajos Bp., Dr. Simonkay Ferenc Doba, Dr. Solt Oszkár Bp., Dr. Somogyi Barnabás Bp., Prof. Dr. Soós József Bp., Prof. Dr. Straub F. Bruno Bp., Prof. Dr. Schtraub János Debrecen, Prof. Dr. Surányi Gyula Bp., Dr. Simonovits István Bp., Dr. Soós Imre Eger, Dr. Simon Miklós Debrecen, Dr. Szabados Margit Újszeged, Dr. Szántó László Bp., Dr. Szederkényi János Doba, Prof. Dr. Szekér Jenő Pécs, Prof. Dr. Szeleczky Gyula Debrecen, Prof. Dr. Szentágothai János Pécs, Dr. Szerdahelyi Mátyás Bp., Dr. Székely Sándor Bp., Dr. Székely Miklós Bp., Prof. Dr. Szodoray Lajos Debrecen, Dr. Tamáska Lóránd Bp., Dr. Tardy Lajos Bp., Prof. Dr. Tarján Imre Bp., Dr. Telegdy István Bp., Dr. Temesrékásy Dénes Bp., Dr. Tompa Kálmán Bp., Dr. Toók Árpád Bp., Prof. Dr. Tóth Lajos Debrecen, Prof. Dr. Tóth László Szeged, Prof. Dr. Törő Imre Bp., Prof. Dr. Trencsényi-Waldapfel Imre Bp., Dr. Vadászi Sándor Bp., Dr. Vajkay Aurél Balatonalmádi, Dr. Varannai Gyula Bp., Prof. Dr. Vargha Gyula Bp., Prof. Dr. Váczy Lajos Bp., Prof. Dr. Vályi-Nagy Tibor Debrecen, Dr. Vécsey Dénes Bp., Prof. Dr. Verzár Gyula Debrecen, Dr. Vikol János Bp., Dr. Vilmon Gyula Bp., Dr. Varga Lajos Bp., Dr. Villányi Piroska Bp., Dr. Vörös Márton Pécs, Prof. Dr. Waltner Károly Szeged, Dr. Weninger Antal Bp., Dr. Wollemann Mária Bp., Dr. Zétény Győző Gyula, Prof. Dr. Zoltán Imre Bp., Prof. Dr. Zsakó István Bp.

A könyvtár sorsa 1947-től kezdődően

A felosztatott intézmények gyűjteményei

Az egészségügyi miniszter államosítási rendelete szerint az 1947–1948-ban megszüntetett tudományos társaságok és egyesületek (például a Budapesti Királyi Orvosegyesület), valamint a felosztatott egyházi szervezetek (rendi kórházak, könyvtárak) könyvtári gyűjteményeit a volt budai irgalmas könyvtár helyiségeiben létrehozott ún. Országos Orvostörténeti Könyvtárban kellett elhelyezni. A rendelet megfogalmazói viszont nem mérték fel pontosan az államosított könyvanyag mennyiségét, az ugyanis alaposan meghaladta az irgalmas könyvtár nyújtotta lehetőségeket.

A budai irgalmas rend államosítása

A hazai egyházak és a magyar állam kapcsolatai – a földosztás, az államosítás, az egyházi iskolák államosítása és a formálódó proletárhatalom kemény vallásellenes megnyilatkozásai után – az 1940-es évek végén a mélypontra süllyedtek. Mindszenty József bíboros letartóztatása és elítélése már előrevetítette a drasztikus egyházellenes lépéseket. 1950 őszén – az 1950. szeptember 7-én kelt 34/1950. számú törvényerejű rendelettel – feloszlatták a szerzetesrendeket, vagyonukat és intézményeiket az állam saját tulajdonába vonta. Az állam és a magyar katolikus egyház közötti tárgyalásokon döntés született hat egyházi iskola és egy beteggyógyító intézmény visszaadásáról, illetve – korlátozott létszámmal – szerzetesrendek „visszaállításáról”. Úgy határoztak, hogy az egyházi személyek kórházi és járóbeteg ellátására az irgalmasok budai kórházát – a hat magyar irgalmas kórház közül – jelölik ki.

A budai irgalmasokkal kapcsolatban komoly „kifogások” merült fel: a tárgyaláson a Rend képviselője előhozta Simon Gábor Gyulának (1908–1949?), a budai rendház perjelének „rejtélyes” eltűnését. Simon Gyula felszentelt papként nagy hatású lelkipásztora volt a környék lakosságának, az ostrom alatt személyes bátorságának volt köszönhető a tűzkárok elhárítása, a betegek kimentése a lángoló kórházi épületből, majd a lakosság élelemmel való ellátása is. A hatalomra került kerületi kommunista vezetés nem nézte jó szemmel Simon Gyula tevékenységét, különböző ürüggyel kihallgatásra vitték, ahonnan összeverve került haza. A gyakori kihallgatások miatt megpróbált külföldre szökni, de a

határon a csehszlovák állambiztonsági szolgálat elfogta és a Pozsony melletti Mysłenicében meggyilkolták. Emiatt törölték végleg az irgalmasokat a megmaradó rendek listájáról.

A budai irgalmas rend a 20. század első éveiben Kiss István építész tervei alapján új 300 betegágyas kórházat építtetett, amit 1903. szeptember 29-én avattak fel. A kórházépület a kor minden követelményének megfelelt. A kórház jobboldali szárnyépülete a rend háromszintes kolostora lett, amelynek földszintjén helyezték el a nyilvános (utcai bejárással) Gránátalma Gyógyszertárat és laboratóriumait, a különböző kórházi irodákat, valamint a szerzetesek és kórházi dolgozók ebédlőjét. Díszes kovácsoltvas kapun át lehetett felmenni a főemeleten elhelyezett rendi könyvtárba és levéltárba, a rendi hivatalokba és eljutni a második emeleten levő szerzetesi lakoszobákhoz. (Az államosítás után az előbbi területeken betegosztályokat alakítottak ki.) A második emeleten a kolostori szárnyból egy szárnyas ajtón keresztül lehetett megközelíteni a templomméretű kórházi kápolnát.

Az orvostörténeti könyvtár első otthona

A kialakuló Országos Orvostörténeti Könyvtár itt, a volt irgalmas kolostori könyvtárban kapott helyet, amely három körpolcos teremből állt. A rendi könyvtár kb. 10 ezer kötetes volt, főleg az egyházi témájú munkákat gyűjtötték, de szép számban voltak orvosi könyvek is. A rendi könyvtár állományát a 18. század végétől folyamatosan gyűjtötték, egy része még Szepesvárallyáról került Budára. A könyvtár az irgalmasok pesti évei alatt több, II. József által 1781-ben feloszlott szerzetesrend könyvanyagával is gyarapodott. A könyvanyag zöme már az irgalmas rend budai (1805) letelepedése után került a könyvtárba.

Kiss István építész a kolostor jól megközelíthető és elkülönített részére tervezte a rendi könyvtárat, amely igazodott a tényleges állományhoz, az esetleges gyarapodáshoz, az elmélyült olvasás és kutatás feltételeihez. Ennek megfelelően az első termet a feldolgozásra, az olvasásra tervezték, ahol kisebb összejöveteleket is lehetett tartani. A könyvanyag teljes rendezése, feldolgozása és a rendi iratanyag szakszerű tudományos feltárása Zöldesi Balázs szerzetes testvérnek köszönhető, aki a rend könyvtárosaként mintaszerű munkát végzett. Sajnos nyilvántartásai, leltárkönyvei és katalógusai elvesztek: a rend „államosításakor” a rendőri hatóság először a teljes iratanyagot – vele együtt minden levéltári és könyvtári nyilvántartást is – lefoglalt „megvizsgálás” címen. Előbb a Belügyminisztérium épületébe, később ennek töredéke az Országos Levéltárba került, itt található a rendi iratanyag, valamint a Historia Domus kötetek is.

1951 májusában megalakul az Országos Orvostörténeti Könyvtár

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár részére biztosított helyiségek felmérése s a könyvtári munka megkezdése – 1951. május 2. – után azonnal bizonyossá vált, hogy a begyűjtésre szánt és más helyről származó könyvmennyiség csak alapos „selejtezés” után szállítható ide, így a megnyílt könyvtár raktárának átadták a megszüntetett és felszerelési tárgyaktól kiürített kórházi kápolna teljes terét. Ez a kápolna valójában két emelet magasságú templom volt, kórossal, fő és mellékoltárokkal, s legalább 300 ember befogadására alkalmas templomterrel. 1951 őszétől már ide szállították be a Szentkirályi utcából a volt orvosegyesületi könyvtár „könyvhegyeit”, a Természettudományi Társulat orvosi könyveit, valamint a felosztatott más szerzetesrendek orvosi könyvgyűjteményeit, elsősorban az egri és a pápai irgalmas könyvtár könyveit. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár irattárában őrzött könyvjegyzékek szerint a felosztatott intézmények könyvtárai felett rendelkező Népkönyvtári Központ szinte hetente ezres nagyságban szállíttatott át orvosi könyveket, amelyek magánkórházakból, szanatóriumokból kerültek hozzájuk.

A Könyvtár néhány hét alatt közel százezer kötetből álló „könyvhegyekkel” rendelkezett, aminek első állomása a rendezés és a politikai szempontból előírt „selejtezés” lett. Ez utóbbi arra vonatkozott, hogy az ideszállított egyházi anyagából csak az orvosi vonatkozású könyveket lehetett megtartani, a többit vagy egyházi könyvtáraknak, vagy a zúzdába kellett szállíttatni. (Ez utóbbira alig került sor, mert a könyvtárosok találtak megoldást a könyvek megmentésére.)

Az első év a könyvek beszállítással, a munkafeltételek kialakításával telt el, illetve egy olyan program kidolgozásával, amely országos viszonylatban készített tervet az orvos- és gyógyszerésztörténeti könyvanyagok begyűjtésére. Már ekkor körvonalazódott, hogy a könyvtár gyűjtőköre nem korlátozódhat csak az orvosi múlt könyvanyagára, hanem ki kell terjeszteni a gyógyszerészet emlékanyagára is. Bár az egyetemeken nem volt orvostörténeti oktatás, mégis a legnagyobb szakmai segítséget az ekkor önállósult orvosi karoktól kapták.

A könyvtár első vezetője: Palla Ákos

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár első vezetője, Palla Ákos (1903–1967) egy erdélyi születésű, színes egyéniség volt. Előbb a kolozsvári egyetemen jogtudományt hallgatott, de kolozsvári éve alatt rendszeresen részt vett a nagybányai festőiskola nyári táborain is. Kiváló ügyessége révén festmény-restaurátorrá és műtárgy-szakértővé vált. Az 1920-as évek

végétől több esztendőtt Kanadában töltött, a legváltozatosabb munkából tartotta fenn magát, viszont jól megtanult angolul. Később Budapesten magántisztviselő volt, 1945 őszétől a Népjóléti Minisztériumban tisztviselő lett, de innen – mint „nyugatos” – B-listázták. Ezt követően a Postás Kórház élelmezés-vezetőjeként működött, és ebből a „munkakörből” került át az Orvostörténeti Könyvtárba vezetőként.

Kiváló szervező, sokoldalú szakember volt, aki nyelvtudásával, műértésével, könyvismeretével és művészi adottságaival valódi vezetője lett a könyvtárnak. Nem riadt vissza a merész „megoldásoktól” sem: például az AVH állandóan ellenőrizte a volt egyházi tulajdont, így a vallásos tárgyú munkáknak a zúzdába történő elszállíttatását. Listák elkészítése után lepecsételt tehergépkocsira került az anyag. Ez gyakran napokig tartott, miközben a ládába rakott értékes könyveket éjszakánként értéktelen könyvekkel cserélte ki. Ennek is köszönhető, hogy ma az Orvostörténeti Könyvtár ritkasággyűjteménye felbecsülhetetlen értéket képező nem orvosi ritkaságokkal, ősnymtatványokkal is rendelkezik.

A valódi eredmények emelték a Könyvtár tekintélyét, ami kifejeződött abban is, hogy Palla Ákost 1958. január 1-től tudományos osztályvezetővé, 1961 júliusától könyvtárigazgatóvá nevezték ki.

A Szentkirályi utcából az orvosegyesületi könyvanyagot több ütemben szállították át, amelyet lassított, hogy az átadó Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének képviselői nem voltak tisztában az átadásra kötelezett könyvgyűjtemény nagyságával, illetve a lebonyolítás adminisztrációjával. Átadták az egykori Orvostörténeti Múzeum tárgyi anyagát is, valamint a felosztatott Orvosegyesület, a Budapesti Orvosi Kör és a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlései egyesületének (szervezetének) iratanyagát is. Erről nem szólt a minisztériumi rendelkezés, de Palla Ákos, a Könyvtár vezetője erkölcsi kötelességnek tekintette ezeknek a gyűjteményeknek az átvételét is. Az átadási jegyzőkönyvekben például orvosi könyvek mellett 4350 darab orvosi műszert is felsoroltak, kb. három ezer darab patika-edényt, dobozos műszerkészletet, okleveleket, arcképeket, kéziratokat, emléktárgyakat stb.

A könyvek átvétele nem tételes listák alapján történt, hanem kosarakban, zsákokban vagy a teherautó rakterére „feldobált” könyvhegyek alapján, amit „hozzávetőleges” számban határoztak meg. Ugyan elhozták az egykori leltárkönyveket, katalógusokat, kölcsönzési nyilvántartásokat, de ezekből nem lehetett már semmit sem azonosítani. Az átvételi jegyzőkönyvek és leiratok szerint a Szentkirályi utcában a könyvanyag jelentős része még polcokon volt, de az első emeleten megszüntették a hivatalos helyiségekben a könyvpolcokat, innen a könyveket vagy a második emeletre, vagy a pincébe vitték. A pincébe került a

földszintről az egyesületi levéltár is, amit a gyűjtők esténként „kimazsoláztak”. A legrosszabb állapotba a levéltári anyag került, mert a nagy zsákokban tárolt iratanyag a szenes pincében tároltatott.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár megnyílik a kutatók előtt (1952)

Megfeszített munka után 1952 márciusának elején megnyílt a kutatók előtt a Könyvtár, amit 1952. március 7-én Ratkó Anna egészségügyi miniszter – Rusznyák István, MTA elnöke, valamint az orvosegyetemek képviselőinek jelenlétében – „bölcs tanítónk, Rákosi Mátyás elvtárs 60. születésnapja alkalmából” – felavatta. Még aznap este elhangzott a könyvtár olvasójában – 30 hallgató jelenlétében – Elekes György Avicennáról szóló előadása, ami az orvostörténeti társasági élet új formáját jelentette.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár hivatalos megnyitása még nem jelentette a feldolgozó munka befejezését, arra legalább 20–25 évre volt szükség. A könyvtárban Palla Ákoson kívül két könyvtáros, 1952-től pedig még egy raktáros dolgozott. Már 1952-ben bizonyossá vált, hogy a közel 200 ezer könyv és folyóirat számára az adott helyiségek kevésnek bizonyulnak. A volt szerzetesi könyvtár középső terme a munkatársak munkahelye is volt, de kör- és kereszt-polcozással raktárrá is átalakították. Az első terem olvasó- és előadóteremként működött. Itt az Orvosegyesület egykori múzeumi anyagából – négy vitrinben – régi orvosi eszközökből kiállítást rendeztek be, s a falakat értékes képekkel díszítették. A belső, harmadik terem volt a könyvtárvezető dolgozó és tárgyaló szobája, ami szintén könyv- és „műtárgyraktár” is volt. Itt helyezték el az 1952-ben megvásárolt értékes Faludi Géza orvosi éremgyűjteményt is.

Az igazi „könyvraktárt” a kápolna templomtérben és a kóruson felállított ideiglenes polcokon és állványokon helyezték el. Részben itt tárolták az egykori Orvosegyesület elhozott polcrendszerét, bútorait, használati tárgyait. A templom központi tágas terén levő könyvrakásokból a könyv- és a folyóirat-sorozatokat kiemelve a polcokra rakták. Ez a raktározás semmiképpen nem felelt meg az előírásoknak, már 1952 őszén kritikussá vált, s külön épületet igényelt. A kérdéssel az Egészségügyi Minisztérium vezetősége is foglalkozott: először felmerült az Apród utcai – erősen romos – Semmelweis-háznak könyvtári célokra történő átalakítása, ami ekkora mennyiségű könyv befogadására, a könyvtári szolgáltatások és a kutatás biztosítására alkalmatlan volt. (Ekkor történtek viszont az első intézkedések Semmelweis Ignác szülőházának megmentésére.)

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár új épületbe költözik

A Budapest II. kerületi tanács a tulajdonában állt, úgynevezett „Gül Baba türbe” síremlék romos épületét ajánlotta fel a helygondokkal küzdő Országos Orvostörténeti Könyvtárnak. A négy bástyával és várszerű falakkal övezett építmény alkalmas lett volna egy több feladatot is ellátó könyvtár kialakítására, ahol helyet kapott volna az orvostörténeti múzeum, valamint több vendégszoba, egy nagy és több kisebb előadóterem is. Gondot jelentett azonban, hogy az épületet szükséglakásoknak használták és a lakók elhelyezése hosszabb időt igényelt volna. Az épülethez tartozó másfél hektáros kert tulajdonosa a Margit-kert vendéglő volt, kiváltása komoly összeget igényelt volna, a fő gond azonban az volt, hogy a zöldséges kertnek használt területtől a Vendéglátó Vállalat nem akart megválni. 1955-ben végül is döntés született arról, hogy az ORFI szervezetébe tartozó, a Török utca 12. szám alatt működő gyermekbénulásos osztálynak külön rehabilitáló kórházat építenek, mivel az egykori magánpalota alkalmatlan volt a kórházi gyógyító munka feladatainak ellátására. Bonyolultnak tűnő ingatlancsere után a Török u. 12. sz. alatti épületet 1955 novemberében az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak adták át.

Sajnos az épület Gül Baba utcai szárnyában kialakított lakásokban hat család lakott, róluk sem az Egészségügyi Minisztérium, sem a Budapest II. kerületi Tanács gondoskodni nem tudott, így maradtak, és így csak az egykori magánpalota Török utcai szárnya került a Könyvtár használatába. Ezt leszámítva az épület tökéletesen megfelelt az Országos Orvostörténeti Könyvtár tevékenységének, s lehetőséget nyújtott a tudományos társasági életre is.

Az első emeleten kapott elhelyezést az olvasóterem, amit tudományos ülésekre, s különböző bizottsági ülésekre használtak. Ezen a szinten volt a könyvtári munkatársak dolgozószobája, az olvasószolgálat, valamint az igazgatói szoba is. A pince, a földszint, valamint az első és a második emelet helyiségeit könyvraktárakká alakították át. Az új épületbe 1956 májusától kezdődött meg az átköltözés, a hivatali munka 1956. július 1-jén indult meg. A könyvanyag átszállítása még 1957-ben is folyt. A Könyvtár azt a helyes elvet követte, hogy minden könyv azonnal polcra kerüljön (sajnos az asztalos munka vontatottan haladt).

Elképzelések az Országos Orvostörténeti Könyvtár jövőjéről

A könyvtár jövőjéről hivatalosan 1952-től, a könyvtár felavatásának idejétől kezdtek gondolkodni. Magánbeszélgetésekben – például Elekes György és Palla Ákos említett 1951 őszi beszélgetésein – inkább a könyvállomány fejlesztése, jobb elhelyezése, a könyvtárhoz

kötődő esetleges társasági lehetőségekről esett szó. Először „úrrá akartak lenni” a kaotikus helyzeten, s csak a beszállított könyvanyagok rendezése után lehetett meghatározni a tudományos munka lehetőségeit és határait.

Rapaics Rajmund akadémikus vetette fel elsőnek azt a gondolatot, hogy a Magyar Tudományos Akadémia vegye tulajdonába az Országos Orvostörténeti Könyvtár könyv, műtárgy és levéltári gyűjteményeit, és mint tudományos intézetet működtesse.

A másik elképzelést a „könyvtári vonal” képviselte: már az 1953. március 30-án az Országos Széchényi Könyvtár vezetésével végzett szakmai ellenőrzés után Varjas Béla (az OSZK igazgatója) és Szentmihályi János (az ELTE Központi Könyvtárának osztályvezetője) kifejtette: „A jelen formájában egy önálló Orvostörténeti Könyvtár fenntartása nem gazdaságos és az érte hozott anyagi áldozat nincs arányban az orvostörténeti kutatás általános jelentőségével. A bizottság véleménye szerint a könyvtárat csupán azok látogathatják, akik igazoltan orvostörténeti kutatással foglalkoznak. Éppen ezért a bizottság úgy látja, hogy a jövőben az Orvostörténeti Könyvtárnak, mint önálló könyvtárnak a fenntartása indokolatlan. Ugyanakkor azonban jelenleg még nem állították fel – bízunk gyors megvalósításában – a Központi Orvostudományi Könyvtárat, amelynek feladata lesz az orvostudományi kutatás központi könyvellátása, s mindazon feladatok ellátása, amelyek egy központi orvostudományos könyvtárra hárulnak. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár fejlődése tehát csak úgy biztosítható, ha az, mint az Országos Orvostudományi Központi Könyvtár egyik része, mégpedig speciális gyűjtőkörének megfelelően, külön osztálya, azzal egy épületben, azzal közös vezetése alatt, közös adminisztrációval fejt ki tevékenységét. Ily módon megoldódik az a kérdés is, hogy a könyvtár által gyűjtött anyagból mi tekinthető orvostörténeti és mi élő anyagnak, hiszen a központi orvostudományi könyvtár gyűjtőkörébe valamennyi orvosi vonatkozású mű beletartozik.

A bizottság szükségesnek tartja, hogy addig is, míg az Orvostörténeti Könyvtár a létesítendő Központi Orvostudományi Könyvtárral egyesíthető lesz, az Egészségügyi Minisztérium által jóváhagyott szervezeti szabályzat szerint folytassa működését.”

Az Egészségügyi Minisztérium ezt az indítványt elutasította és – függetlenül a szakmai vitáktól – komoly anyagi áldozatokat vállalva, jelentős fejlesztési programba fogott.

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárával való egyesítés terve

Az 1956. július 2-án kelt 114/05/1956. számú minisztertanácsi határozat tervbe vette, hogy az orvosi könyvtárak irányítására életre hívja a Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi

Könyvtárát, amely a Kari Könyvtárból, a már működő Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központból és az Országos Orvostörténeti Könyvtárból állt volna.

A határozat még nem tartalmazta a végrehajtási utasítást, s csak a könyvtári gyűjteményeket akarta egyesíteni, ami alaposan eltért a Minisztertanács 1018/1956/III. 9. sz. másik határozatától, ami az „Országos Orvostörténeti Intézet” felállításához kért terveket. Ez az intézmény a könyvtári tevékenység mellett az orvosi múlt muzeális értékeit gyűjtötte volna, s megszervezte volna a létesítendő orvostörténeti, illetve Egészségügyi Múzeum alapjait. Ennek megerősítésére adta ki az egészségügyi miniszter 137/1955. sz. utasítását, amelyben az orvosi és gyógyszerésztörténeti múlt emlékeinek felkutatását és azoknak az Országos Orvostörténeti Könyvtárnál történő bejelentését írta elő.

Ennek tudatában indították el az *Orvostörténeti Könyvtár Közleményei* sorozatot is, ez megemelte a költségvetést, az új épült biztosítását stb. Ezzel ellentétes volt az újabb elképzelés, bár arról még nem készült rendelet, mégis komoly veszélyt jelentett az addig kialakított tervekre.

E határozat megszületésében szerepet játszott az a Népművelési Minisztériumban kifomálódott elképzelés, amely a teljes centralizációt képviselte, s nem volt tekintettel a finomabb szakmai törekvésekre. Az egyesítési tervzet a három intézmény funkcionális összekapcsolásáról szólt, közös gazdasági igazgatást feltételezve. Feltételezhető, hogy a felügyeletet az Orvosegyetem tanári kara biztosította volna, de nem volt köztük orvostörténész, így aligha tudták volna ellenőrizni az Országos Orvostörténeti Könyvtár tevékenységét.

1956 szeptemberének közepén Simonovits István miniszterhelyettes meglátogatta az Országos Orvostörténeti Könyvtárát, áttekintette tevékenységét, s a könyvtár új épületét. A miniszterhelyettes ugyan nem mondott biztató szavakat, de a következő év munkatervének elkészítésébe betekintést kért magának. Ebből kitűnt, hogy a minisztérium nem értett egyet az egyesítéssel, Vilmon Gyula, a másik miniszterhelyettes viszont úgy nyilatkozott Palla Ákosnak, hogy az egész „határozati ügy” hatalmi torzsalkodás, vagy valaki igazgatói állást keres magának.

A beadványokra a magasabb minisztériumi vezetés nem reagált, feltehetően komoly erőfeszítések történtek a határozat megsemmisítésére. Talán ezt „bizonyítja” az a miniszteri rendelettervezet, amely az Országos Orvostörténeti Könyvtárát orvostörténeti intézetté alakította volna át, s költségvetésének kezelését továbbra az Országos Reuma és Fizikoterápiás Intézetre bízták volna. Ennek dátuma 1956. október 12. volt.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak az Országos Orvostudományi Könyvtárral és Dokumentációs Központtal való egyesítésére vonatkozó terv

Az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak az Országos Orvostudományi Könyvtárral való egyesítésére vonatkozó terv, illetve egy kialakítandó felügyelet ügye állandóan visszatérő téma volt. 1956. január 1-jével megszüntették a Szentkirályi utca 21. sz. alatt – a volt Orvosegyesület épületében – működött Szovjet Orvostudományi Dokumentációs Központot, helyébe szervezték meg az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központot (ez 1957. szeptember 1-jén hivatalosan is megalakult), amely az egészségügy területén működő orvosi könyvtárak szakmai központja, továbbképző és középfokú orvosi könyvtáros képző intézménye lett. Ugyan könyvállományának továbbra is meghatározó részét a szovjet orvosi könyvek és folyóiratok adták, de elindította a *Magyar Orvosi Bibliográfiát*, s rendelkezett a hazai orvosi köteles példányok egy sorozatával. Első igazgatója Gortvay György, helyettese Székely Sándor lett, utóbbit 1959-től az intézmény igazgatójává nevezték ki.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár nemzetközi kapcsolatairól

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár alapításától kezdve bel- és külföldi kapcsolatok kiépítését tervezte, de a „könyvtár bizonytalan helyzetében erre nem gondolhatott, erre csak a Könyvtár hivatalos megnyitása után tehetett kísérletet. Még 1951 őszén Elekes György és Palla Ákos megbeszélésein pontosan felvázolták az egyetemekkel, akadémiai és intézményekkel történő kapcsolatok rendszerét, amelyhez valóban az orvostörténeti előadások megindítása, s rendezett könyvtári körülmények kellettek. A hivatalos megnyitó után Rusznyák István, az MTA elnöke közvetítésével kiépült a moszkvai és a harkovi orvosegyetemek orvostörténeti intézeteivel a kapcsolatfelvétel, amely először adatszolgáltatásokra, orosz nyelvű kiadványok megküldésére szorítkozott, később – 1957-ben – a moszkvai egyetem orvostörténeti intézetére, elsősorban Petrov professzor meghívásaira korlátozódott. Ismerve az adott kort, a külkapcsolatok – még a szocialista országok vonatkozásában is – a felettes hatóságok engedélyével történt, a nyugati kapcsolatokat biztonságpolitikai szempontokból vizsgálták, engedélyezték, rendszeresen ellenőrizték. Minden egyes esetet jelenteni kellett, illetve a kapott levelekre adott válaszokat is be kellett mutatni. A rendszert szigorúan betartották és betartatták.

A Magyar Tudományos Akadémia intézetei és az egyes osztályok irányítása alá sorolt tudományos társaságok önálló külkapcsolatot csak az MTA elnöksége alá tartozott

külkapcsolatok osztálya felügyeletével és ellenőrzésével létesíthettek. Annak ellenére, hogy nagyobb mozgásterük volt, az MTA külkapcsolatok osztálya a Belügyminisztérium kihelyezett részlegeként tevékenykedett. Az egyes minisztériumok alá rendelt tudományos intézetek külkapcsolatai is az előbb vázolt rendszerben működtek, így a több szintes ellenőrzés valóban az önállóság legapróbb lehetőségét is kizárta. Az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezetén belül megszervezett Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport külkapcsolatai elsősorban a szocialista országokkal való kapcsolattartásra korlátozódtak. Minden ügyet egyeztetni kellett a Szakszervezettel, minden rendezvényre pénzügyi fedezetet kellett kérni. Nyugati résztvevőt meghívni lehetetlen volt, ha igen, azt csak a felügyelő minisztérium nemzetközi kapcsolatok főosztálya engedélyével és pénzügyi segítségével volt lehetséges. Ezen a rendszeren csak az 1960-as években változtattak, amikor látszólag szabadabb lett a közvetlen kapcsolatfelvétel, de túl sok minden azért nem változott.

A magyar-szovjet kapcsolatok

A „bizalmi rendszer” fokozottabb mértékben mutatkozott a magyar-szovjet kapcsolatokban. Az Orvostörténeti Közleményeken keresztül épült ki a szovjet orvostörténeti kapcsolat, hiszen a moszkvai, harkovi, leningrádi, minszki és kijevi orvostörténészek is jelentkeztek írásaikkal. Az ungvári egyetemen Szilvay Konstantin lett a magyar-orosz kapcsolatok igazi tudományos szervezője, aki valóban magyar volt, de „modoros elvtársi” levelei nagy óvatosságról és a „népek barátságának” gyakori hangoztatásával leplezett jóindulatáról tanúskodnak. Schultheisz Emil és Tardy Lajos 1960-ban megjelent *Magyar-orosz orvosi kapcsolatok* c. könyvéhez nemcsak tanácsokat adott, hanem a maga lehetőségeit mozgósítva segítette az oroszországi kutatásokat is. Attól függetlenül, hogy külön szovjet-magyar orvostörténeti együttműködést rögzítő nyilatkozat vagy megállapodás nem született (ez abban a korban magától érthető volt), 1955-től szinte évente csak Borisz Petrov akadémikus, a moszkvai I. sz. Orvostudományi Egyetem orvostörténeti tanszékének vezetője jött Budapestre, aki 1959-től kezdve az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport vándorgyűléseit látogatta. Ezt magyar részről befolyásolni nem lehetett, sőt más személyre sem lehetett javaslatot tenni. A szovjet egyetemekkel történt levelezésből kitűnik, hogy sok kiemelkedő tudású orosz orvostörténész működött, akik szakszerű és elmélyült kérdéseikre kértek választ, de személyesen nem látogathattak el hozzánk.

Kapcsolatok az NDK tudósaival

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár az Egészségügyi Minisztériumon keresztül került kapcsolatba a Német Demokratikus Köztársaság orvostörténeti tanszékeivel. Ez is az Orvostörténeti Közlemények külföldi terjesztésére épült, mivel a Kultúra Könyv- és Lapterjesztő Vállalat minden német egyetemi könyvtárnak elküldte a magyar folyóiratot. A Közlemények olvasása után keresték a kapcsolatot a könyvtárral, de azt 1950–60-as évek „előírásainak” megfelelően csak a két egészségügyi minisztériumon keresztül lehetett megtenni. A hivatalos magyarországi rendezvényeken megjelent személyek nem minden esetben voltak kutatók vagy tanszékeken működő orvostörténészek. Az NDK területéről sokkal nehezebb volt magyar orvostörténeti rendezvényre kiutazni, mint Romániából, hiszen előbb hivatalos meghívólevelet és a berlini Egészségügyi Minisztérium különleges engedélyét kellett kérni. Az 1950-es évek közepéig magánjellegű külföldi „információcserére” nincs adat, a minisztériumi hatóságok ellenőrizték a külföldi kapcsolatokat, még ha azok a „baráti országból” érkeztek is.

Kapcsolatok más országok egyetemeivel

Az előbbiekhöz hasonló kapcsolatok épültek a többi „szocialista ország” egyetemeivel (Prága, Olmütz, Krakkó, Wrocław, Zágráb, Berlin stb.), míg a nyugat-európai és amerikai egyetemekkel a kapcsolatfelvételre csak 1955-től kerülhetett sor. A kapcsolatépítés igazi „eszköze” az Orvostörténeti Könyvtár Közleményei volt: a kinyomtatott 500 példány felét lehetett külföldi címekre megküldeni. Erre a kapcsolatra épült a Könyvtár kiadványcsere rendszere, amelynek következtében az Országos Orvostörténeti Könyvtárban megtalálható lett az összes jelentős orvos-, tudomány- és gyógyszerésztörténeti folyóirat. A folyóirat kiadásában kételkedők is elismerték, hogy a lap valódi szakmai bravúr lett.

Az 1957. július 2-án kelt, az Országos Széchényi Könyvtárnak címezett jelentésben a könyvtár leírta, hogy a Közleményeken keresztül harminc országból kapott cserepéldányt és orvostörténeti folyóiratot, s az intézetek között kiépített szakmai kapcsolat révén 45 országgal állnak szakmai levelezésben. Lényegében erre a kiadványcserére épült a devizaigényes könyveknek a kiadványcsere révén való beszerzése is. A cserepéldányok átvétele bonyolult volt: a Vámhivatal felé igazolni kellett cserepéldány „jogosságát”, valamint azt, hogy ingyen érkezett be az országba. Gyakran egy-egy könyv „dokumentációja” egy köteg iratot jelentett, de ebben az időben az intézménynek adott valutakeretből talán évente egy könyvet lehetett volna megrendelni, illetve megvásárolni.

A múzeum és a könyvtár egyesítése (1968)

A múzeum és a könyvtár egyesítése 1968-ban történt meg, amelynek előzménye 1967 júniusának elején: Palla Ákos váratlan halála. Palla meghatározó irányítója volt a könyvtár megteremtésének, munkájának kialakításának, az orvostörténeti társasági élet új formáinak kialakításának. Palla Ákos halála után a könyvtár igazgatójává Antall Józsefet nevezték ki, aki valóban a fenntartó hatóságoknál kijárta a két intézmény egyesítését, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár megszervezését. Az egyesített intézmény vezetője Fekete Sándor professzor lett, helyettese – egyben a könyvtár igazgatója – Antall József maradt.

A könyvtár életében valóban új korszak kezdődött: növelték a szakdolgozók létszámát, kialakították az osztályrendszert (feldolgozó, dokumentációs osztály, szerkesztőség), a raktározási kapacitást bérelt helyiségekkel növelték. Az intézeti szerkezeten belül kialakították a szerkesztőséget, megújították a folyóirat szerkezetét: nemzetközi szerkesztőbizottságot alakítottak ki, növelték az idegen nyelvű tanulmányok számát, minden leközlött tanulmány végén idegen nyelvű összefoglalást közöltek. A kiadási tevékenységet könyvkiadással bővítették, befejezték a Wespriemi-kiadást, s újabb szakkönyveket adtak ki.

A későbbiekben a könyvtárban az egyes osztályokat kinevezett osztályvezetők (R. Harkó Viola, Némethy Ferenc, Buzinkay Géza, Szlatky Mária, Kovács Nóra, később Magyar László András, Kapronczay Katalin) vezették.

A könyvtári élet iratanyagából

**Palla Ákos levele Bartha Ferenc minisztériumi osztályvezetőnek
(Budapest, 1952. február 2.)**

Tárgy: orvostörténeti gyűjtemény és kutatói szakcsoport létesítése.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár eddigi működésével – bár hivatalosan még nem nyitották meg – kapcsolatos javaslatok szeretnénk döntést kérni.

1.) Az orvostörténelem iránt érdeklődők és kutatók csak hiányosan lettek értesítve intézményünk létéről és működéséről. Valamiképpen tömöríteni kell őket, mert egymástól távol és elszigetelve kutatnak, nincs közlési lehetőségeik, sőt tudományos vitákra sincs alkalmuk. Éppen ezért a következő javaslattal szeretnénk élni.

Az Egészségügyi Szakszervezetben belül szükséges lenne egy Orvostörténeti kutatócsoport felállítása, amelynek védnöke a mindenkorai egészségügyi miniszter lenne, elnöke a csoport tagjaiból kerülne ki, aki politikai és tudományos súlyával a csoport érdekeit dialektikusan haladó tudomány figyelembe vételével irányítani képes, különös tekintettel a múlt idealista felfogására.

A csoport tagjai elvileg tagdíjat fizetnének, mely összeg az év végén, vagy adandó alkalommal az Országos Orvostörténeti Könyvtár részére megvásárolandó könyvritkaság beszerzésére fordítandó lenne.

Az eddigi megfigyelések és megkérdezések szerint 70–80-ra tehetők azoknak a száma, akik orvostörténeti kutatásokkal foglalkoznak, ezek között vannak orvosok, történészek, levéltárosok, könyvtárosok és írók.

Orvostörténeti intézetek vannak: Moszkvában, Prágában, Kolozsváron, Krakkóban, Bukarestben, Berlinben, Sanghajban, Argentínában, Bécsben, Istambulban, Londonban, Baltimoreban, Frankfurtban, Düsseldorfban, Leydenben, Genfben, Lyonban, Parisban, Koppenhágában, Leipzigben, Stockholmban, Montrealban, Madridban, Rómában, Chicagóban, Innsbruckban, Zürichben. Van olyan város vagy állam, ahol több hozzánk hasonló intézmény működik, egyetemi tanszékekkel, múzeumi gyűjteményekkel. A jelentős orvostörténeti múzeumok száma Európában meghaladja a tízet, többségében egyetemi vagy állami gyűjtemény.

2.) Az orvostörténeti nemzetközi életbe történő bekapcsolódás céljából javasoljuk a Könyvtárunknak a Nemzetközi Orvostörténeti Társaságba történő belépését. Ezzel az intézményünk lépést tudna tartani a nemzetközi tudományos élettel, amelyet a kutatók az egész világon végeznek és nem utolsó sorban véleményt, lehetne alkotni és felmérni orvostörténeti feltárás érdekében végzett eddigi munkánkat és kutatói eredményeinket. A Nemzetközi Orvostörténeti Társaság alapszabályzatát és a levélben érintett intézetek pontos címjegyzékét mellékelten megküldöm.

Budapest, 1952. február 2.

Palla Ákos
könyvtáros

* * *

Híryanag az MTI számára (1952. március 9.)

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Rákosi Mátyás elvtárs születése napján megnyílt. A Szovjetunió példája alapján Ratkó Anna egészségügyi miniszter elvtársnő megalapította az Országos Orvostörténeti Könyvtárat, melyet szeretett vezérünk és tanítónk Rákosi elvtárs 60. születésnapja tiszteletére március 7-én nyitott meg dr. Doleschal Frigyes egészségügyi miniszterhelyettes.

Megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy a Könyvtár az egészségügyi és könyvtári dolgozók szocialista ajándéka Rákosi elvtárs részére, és most induljon meg az orvostörténeti kutatók munkája, fedjék fel a múlt ködös világát, hozzák napfényre abból a haladót és alkossanak. E célból mindaz rendelkezésre áll, ami a kutatók munkáját alátámasztja és mindez biztosítéka a fokozható lendületnek.

Legyenek a magyar orvostörténet kutatói hasonlóak a szovjet kutatókhoz, akiket a lankadatlan szorgalom, az éles bírálat és dialektikus gondolkodásmód vezet, mivel csak ez tehet képessé egyént vagy társadalmat nagy alkotásokra.

Ezt várja a magyar kutatóktól a szocialista hazát építő nemzet és a haladó világ. E hiány szűnt meg és egy fegyver született, eszköz, meg megmutatja a múltat, és irányt szab a jövőnek.

A megnyitón jelen volt dr. Rusznyák István professzor elvtárs, Kossuth-díjas tudós, az MTA

elnöke, a kerületi Pátbizottság képviselője, az Országos Könyvtári Központ helyettes vezetője, az Egészségügyi Szakszervezet főtítkárhelyettese, a sajtó képviselői, valamint tudományos életünk vezetői közül többen.

* * *

Jelentés

az Országos Orvostörténeti Könyvtár helyzetének megvizsgálásáról

Az Egészségügyi Minisztérium 831/0/6/1953. sz. rendelkezése alapján 1953. március 23–24-én az alulírottak megvizsgálták az Országos Orvostörténeti Könyvtár helyzetét és működését. Ennek az ellenőrző vizsgálatnak eredményeit a következőkben foglaltuk össze.

1.) A könyvtár létrejötte és célkitűzései.

A Könyvtár 1951 áprilisában jött létre oly módon, hogy az Országos Orvosegyesület (sic!) Könyvtárát, képező könyvanyagot a könyvtár jelenlegi helyiségeibe szállították. Ehhez a könyvanyaghoz járult az Országos Könyvtári Központ, később a Népkönyvtári Központ által kezelt ide ömlesztett anyagból a könyvtárba szállított könyv és folyóiratanyag. Az Orvosegyesület könyvtárának anyagával együtt az új könyvtár megkapta az Orvosegyesület könyvtári berendezését is (polcok, bútorok stb.). Az Orvosegyesület birtokában levő tárggyűjtemény, mintegy 3000 db műszer stb. szintén a könyvtár birtokába került. Ugyancsak az új könyvtár kapta meg az Orvosegyesület kéziratos és levéltári anyagát is. Az ily módon alakult Országos Orvostörténeti Könyvtár helyiségeit a Bp. II. ker., Frankel Leó u. 17–19. sz. kórházépületben jelölték ki. A könyvtár abból a célból alakult, hogy könyv, folyóirat és kéziratos anyaggal lássa el a magyar orvostudomány haladó hagyományait, feltáró kutatókat, az általános orvostörténet művelőit. Ezért gyűjtőkörébe tartozónak tekinti minden orvostörténeti vonatkozású könyvet, folyóiratot és kéziratot, – sőt ezen túlmenően minden tárgyi emléket.

2.) A könyvtár állománya

Tekintettel arra, hogy a könyvtárnak az egész anyagot feltáró leltár, vagy katalógus nincs, a bizottság az állomány nagyságát tekintve csupán becslési adatokra volt kénytelen támaszkodni. A hozzávetőleges becslés szerint a könyvtárnak jelenleg mintegy 120 ezer kötet könyv és még számolatlan mennyiségű folyóirata van...

Az állomány elhelyezése

A könyvtár állományának túlnyomó része még ma is „ömlesztett” állapotban van. A polcok töredékét tudták még felállítani, mégpedig a hivatali helyiségekben. A raktár ettől messze van. A könyvállomány ilyen módon való elhelyezése a minimális olvasói követelményt sem tudja még kiszolgálni, rendelkezésére bocsátását.A könyveknek raktári jelzete még nincs, így megtalálása a könyvtáros emlékezetére van bízva. Ez is ellentétben áll a legminimálisabb követelményekkel...

3.) A könyvtár munkaerői.

A könyvtári munkát jelenleg 4 dolgozó látja el. 2 könyvtáros, 1 gépíró és 1 takarító. Tekintetbe véve azt a tényt, hogy igen nagy mennyiségű könyv, folyóirat és egyéb anyag teljesen feldolgozatlan, a könyvtár rendezésének, tényleges üzembe helyezésének feladatai még megoldhatók. A jelenlegi személyi létszám azonban ahhoz sem elegendő, hogy az előmunkálatok elvégezhetők legyenek.

4.) Szerzeményezés

A könyvtár szerzeményezési politikáját megszabja, hogy állományának mindössze 10–12%-a feldolgozott. Ilyen körülmények között vásárolni, csak újonnan megjelent műveket lehet, illetőleg a már feldolgozott XVI. Századi anyagot lehet vásárlás útján kiegészíteni.

Tekintettel, hogy amíg a teljes állomány nincs feltárva, a régi anyag vásárlása igen korlátozott, fokozottabb gondot kell fordítani az új megjelenésű művekre. A jelen állapot megkívánja a jelenlegi állandó személyzetnek legalább 2 tudományos (1 orvostörténész, 1 könyvtáros) és egy adminisztratív munkaerővel való növelését. A létszámemelés nélkül az előzetes munkát sem tudja a könyvtár jelenlegi személyzetével megoldani. Szükséges az előrendezés, a kiválogatás munkájához a 3 fővel felemelt állandó személyzeten kívül 3–4 alkalmi munkaerőt alkalmazzon. Erre a könyvtár költségvetése módot ad.

A könyvtár lehetőségei

A könyvtárnak évente mintegy 500 látogatója van. Ha a könyvtár teljes évi költségvetésének végösszegét elosztjuk a látogatók hozzávetőleges számával, vagyis 500-zal, arra az eredményre jutunk, hogy az államnak egyetlen látogatás évi könyvtári ellátása 1.000 forintba kerül. Ez a szám mutatja, hogy jelen formájában egy önálló Orvostörténeti Könyvtár fenntartása nem gazdaságos és az érte hozott anyagi áldozat nincs arányban az orvostörténeti kutatás általános jelentőségével. Általában tudományos könyvtárainak adatait figyelembe

véve, ezek egy-egy olvasója nem kerül többé az államnak évi 15–30 forintnál. Éppen ezért a Bizottság úgy látja, hogy a jövőben az Orvostörténeti Könyvtárnak, mint önálló könyvtárnak fenntartása nem indokolható. Ugyanakkor még nincs Központi Orvostudományi Könyvtárunk, amelynek feladata lenne az orvostudományi kutatás központi ellátása, az orvosegyetemi hallgatók könyvellátása, továbbá az orvostudományi irodalom központi katalógusának felállítása és mindazoknak a feladatoknak ellátása, amelyek egy központi tudományos könyvtárra hárulnak.

Ennek a központi orvostudományi könyvtárnak feladata az orvostörténeti anyag gyűjtése, rendezése és feltárása is. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár jövő fejlődése tehát csak úgy biztosítható, ha az mint az Országos Orvostudományi Központi Könyvtár egyik része, mégpedig speciális gyűjtőkörének megfelelően, külön osztálya, azzal egy épületben, azzal közös vezetéssel, közös adminisztrációval. Ily módon megoldódik az a kérdés is, hogy a könyvtár által gyűjtött anyagból mi tekinthető orvostörténeti és mi élő anyagnak, hiszen a központi könyvtár gyűjtőkörébe valamennyi orvosi vonatkozás beletartozik.

A Bizottság szükségesnek tartja, hogy addig is, míg az Orvostörténeti Könyvtár a létesítendő Központi Orvostudományi Könyvtárral egyesíthető lesz, az Egészségügyi Minisztérium által jóváhagyott szervezeti szabályzat szerint folytassa működését.

Budapest, 1953. március 30.

Dr. Varjas Béla

OSZK
igazgató

Dr. Kardos Ernő

Egészségügyi Minisztérium
csoportvezető

Dr. Szentmihályi János

ELTE Könyvtár
osztályvezetője

Dr. Rottenbiller Alajos

Egészségügyi Minisztérium
főelőadó

Dr. Faragó Lászlóné

Műszaki Egyetem Könyvtár
tudományos kutató

* * *

FELJEGYZÉS

az Országos Orvostörténeti Könyvtár részére a II. ker. Tanács által felajánlott épületről

Fülöp Ilona, az ORFI párttitkára közölte, hogy a Könyvtár fejlődésének lehetőségét magába foglaló épületegyüttest, amely a Mecset u. – Gül Baba u. és Apostol u. által határolt területen fekszik, az úgynevezett Gül Baba sírját a II. kerületi Tanács felajánlotta. Az ORFI sem az épületre, sem a telekre nem tart igényt, mivel átalakítás után sem alkalmas kórházi feladatokra.

Ugyanakkor a könyvtár céljait figyelembe véve a szükséges állag megóvási munkálatok, valamint a belső tagolódása, átszervezések után az épület a könyvtárnak jó lenne és ugyanakkor szolgálhatná még az orvostörténeti kutatók alkotó házát is és szervesen kiegészíteni a különböző gyűjtemények. Az épület masszív, befogadó képessége kiváló, statikai adottságai megfelelőek, de elhanyagolt, parkja elvadult, az épület Apostol utcai részén másfél kataszteri hold konyhakert található, a Margit-kert vendéglő része. Figyelembe véve, hogy a Könyvtár raktárhiányban szenved, gondoskodni kell az orvostörténeti gyűjtemény elhelyezéséről is, megfelelő átalakítás után mindkét kívánságnak eleget tudna tenni. Az épületben lakók vannak, kiköltözésükről a Tanács gondoskodna, tehát ránk nézve nem jelentene anyagi terhet.

Gyorsan kell dönteni, ha nem fogadjuk el, a Tanács lebontja, július hó 3.-áig kell választ adni.
Budapest, 1953. július 1.

Palla Ákos

* * *

FELJEGYZÉS

Kardos Ernő részére

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár részére felajánlott Apród u. 1–3. sz. alatt levő Semmelweis Ignác szülőháza véleményem szerint könyvtári célra nem alkalmas.

Az említett ház kisméretű, romos, XVIII. századi épület, amelynek teherbíró képessége szempontjából sem jöhet szóba. Ez pedig lényeges a 140 ezer kötetnyi könyv és múzeumi tárgy elhelyezése miatt. Az épület nehezen megközelíthető. A helyreállítás ugyan nem jelent nagy pénzösszeget, viszont könyvtári célra való átalakítás már olyan összeget vesz igénybe, hogy nem éri meg a befektetést.

Semmelweis emlékével szemben a kegyelet és a megbecsülés célszerű eszköze volna a házat helyreállítani, ott emléktárgyait elhelyezni és Múzeumnak átalakítani.

Budapest, 1953. július 13.

Palla Ákos

* * *

FELJEGYZÉS

Dubovitz Dénes részére

Egybehangzóan szóban tett bejelentéssel, közlöm, hogy az MTA biológiai és orvosi osztálya tudománytörténeti bizottságának elnöke, Rapaics Rajmund akadémikussal folytatott beszélgetés eredményeként a következőket jelentem.

- 1.) A fenti bizottság a jövőben, a Könyvtárban fog ülésezni.
- 2.) A Könyvtár által addig rendezett tudományos előadásokat a jövőben a fenti bizottsággal közösen rendezi.
- 3.) A Bizottságnak szándéka az MTA-nak előterjeszteni a Könyvtárunkból szakmai tudománytörténeti intézetté való átalakítását.
- 4.) A Bizottság az ismertetett előzmények alapján, melyre felhatalmazást kaptam, a jelenlegi Török utcai Heine Medin osztály helyiségeit a Könyvtárnak, illetőleg a leendő intézetnek, ha alkalmasnak találja, akkor további támogatást kér az Akadémiától
- 5.) Végül közlöm, hogy a Bizottság elnöke felkért az 1995-ben az MTA épületében rendezendő nagyhét alkalmából rendezendő orvostörténeti kiállítás terveinek elkészítésével.

Budapest, 1954. január 25.

Palla Ákos
könyvtárvezető

* * *

FELJEGYZÉS
Benedek Jenő részére

102/1954. sz.

Egészségügyi Minisztérium

Benedek Jenő, a min. Titkárság vezetőjének

Budapest, V. Akadémia u. 10.

Hivatkozással a 88/1954. B.J. számú rendeletre, jelentem, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár állománya becslés lapján kb. 148 ezer kötet, valamint kb. 40 ezer rendezetlen folyóirat. Kezelésünkhöz tartozik még kb. 2500 db régi orvosi műszer, valamint 160 darab régi patikaedény, továbbá 150 darab közel-keleti származású egészségügyi tárgy.

Ugyancsak kezeljük a világrangsorban nyilvántartott harmadik legnagyobb orvosi és gyógyászati vonatkozású érem és plakettgyűjteményt, melynek darabszáma 3816 kézirat és okmánytárunkban oklevelek, sebészeti és régi orvosi diplomák, orvosi fényképek és a felosztatott Budapesti Orvosegyesület levéltári anyaga 2–3 köbméterre tehető. Kódexeink és ősnymtatványaink, azok nagy értéke miatt, az ORFI pánccélszekrényében tároltatnak. Ugyancsak külön kezeljük a XVI. században megjelent könyveket is.

Kezdetben levő könyvek kezdetben ömlesztett állapotban voltak a könyvtár mindkét helyiségében, azonban a folyamatos munka során a Kórház II. emeletén levő raktárhelyiségében, mely korábban az irgalmasrend temploma volt, a könyvtári elveknek megfelelő rendbe kerültek és ma már orvosi szakoknak megfelelő raktározási rendben találhatók. Folyamatos a leltározás, a címleírás és a szerzői és a szakkatalógus építése is. A Könyvtár mai állapotában a kutatói igényeket képesek vagyunk kielégíteni, bár sokszor nehezen, mert sok még a feldolgozatlan anyag, a volt templom helyisége sem megfelelő raktár.

Közvetlenül a Könyvtár megalapítása után már a minisztériumi szakembereknek jeleztem, hogy ez a könyvtári lehetőség később akadálya lesz a további fejlődésnek. Ennek tudható be, hogy a Minisztérium úgy döntött, hogy részünkre a Török u. 12. sz. alatt levő épületet, melyben mindmáig az ORFI Heine-Medin osztálya működik, a könyvtár céljaira átengedi, annál inkább, hiszen az említett épület kórházi céloknak nem felel meg.

Végezetül megemlítem, hogy a könyvtárunk kiadványát az UNESCO által kiadott nemzetközi katalógusba is felvették., valamint jelzések szerint a múzeumi törekvések is hamarosan eredményes szakaszba kerülnek.

Budapest, 1956. február 26.

Szívélyes üdvözlettel

Híved

Palla Ákos

* * *

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának felállítása

330/1956. sz. 114/0/5/1956.

Egészségügyi Minisztérium

Budapest

Az 1956. évi július hó 2.-án kelt 114/0/5/1956. sz. rendeletre való hivatkozással az Országos Orvostörténeti Könyvtár részéről észrevételeimet az alábbiakban terjesztem fel.

I. Általában

1.) Mindenekelőtt meg kell állapítanom, hogy a fenti számú tervezet egyáltalán nem vette figyelembe az Országos Orvostörténeti Könyvtár vezetőjének a minisztériumhoz beterjesztett és a legutolsó értekezletén ismertetett felterjesztését. E szerint a magyar orvostörténeti kutatómunka eredményes biztosítása érdekében egyedül járható útként az mutatkozik, ha az 1018/1956./III. 9. sz. minisztertanácsi határozatnak megfelelő módosítása mellett az Országos Orvostörténeti Könyvtár „Orvostörténeti Intézetté” alakulna át és a jelenlegi költségvetési, szervezeti és működési keretben továbbra is önállóan fejtené ki tevékenységét. A feljegyzésben rámutattam arra, hogy ilyen keretek között működhet, felesleges megszüntetése vagy valamibe való beolvasztása.

a.) A miniszter elvtárs a közelmúltban adta ki 137/1955. sz. rendeletét, mely az orvosi és gyógyszerész múlt emlékeinek – múzeumalapítási célból – gyűjtését és felkutatását az Orvostörténeti Könyvtára bízta, itt kell azokat bejelenteni.

b.) A miniszter elvtárs néhány hónappal ezelőtt – előszavával együtt – útjára bocsátotta az

Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei”-t, amely mindenütt a világon sikert aratott, a cserepéldányok jegyzékének megtekintése után a miniszter elvtárs is elégedett volt. Feltétlenül visszatetszést váltana ki ezután, ha az Orvostörténeti Könyvtárat beolvasztanák az Orvosegyetem Központi Könyvtárába, egyszerűen megszűnne és a másik alkönyvtára, lenne. Különben is annak nem feladata a múzeumi kötelezettségek teljesítése, azok felett való gyámkodás.

c.) A beolvasztás feltétlenül elkedvetlenítené azt a lelkes kutatói gárdát, amely a könyvtár párévi munkája alatt ezt az intézményt megszerette, és szinte magáénak tekinti. De minden bizonnyal elmaradnának azok a tudományos előadások is, amelyek a magyar orvostörténeti kutatás mai megújódását jelentik.

Komoly bírálat tárgyává tehető az a körülmény, hogy egy már eredményesen működő és az ORFI-val együttműködésben élő intézmény a túlzott központosítás áldozatává essék akkor, amikor az államvezetés majd minden téren éppen a decentralizációnak gondolatával foglalkozik. Már pedig a tervezett megoldás feltétlenül a költségeket emeli, az eredményes munkára vonatkozóan kárt okoz. Ez pedig bizonyítja majd, hogy egy jól működő, minimális adminisztrációval és gazdaságos keretek között levő intézményt szüntetnek meg olyan körülmények között, ami a költségeket emeli, nehezebbé teszi az a működést stb.

A következőket javaslom:

l.) Az Országos Orvostörténeti Könyvtár elnevezését változtassák meg Orvostörténeti Intézeté, amelyen belül önállósággal rendelkezik a Könyvtár és a létesítendő múzeum is, a könyvtár pedig beletartozna az országos könyvtári hálózatba anélkül, hogy elveszítené önállóságát.

b.) Az Orvostörténeti Intézet változatlan formában az ORFI szervezetében működne, önálló ügyrendje szerint fejti ki tevékenységét.

c.) Amennyiben a megalakítandó Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára az Orvostörténeti Könyvtár bizonyos anyagára igényt tartana, úgy a kérdés megoldására az érdekelt intézmények kebeléből alakítandó bizottságot küldjenek ki.

Felterjesztésem alapján kérem a Miniszter Elvtársat, hogy döntését a magyar orvostörténet céljainak megfelelően szíveskedjék meghozni.

Budapest, 1956. július 10.

Palla Ákos
könyvtárvezető

Megjegyzés: a fenti előterjesztést 1956. október 5-én újból megismételték, majd 1958. március 25-én.

A Népművelési Minisztérium levele Palla Ákosnak

468/1956.

Népművelési Minisztérium

Budapest, V. Báthory u. 10.

Palla Ákos elvtársnak

Az Orvostörténeti Könyvtár vezetőjének

Budapest, II. ker.,

Török u. 12.

Kelt 1956. szept. 25.

A könyvtárügy szabályozásáról szóló minisztertanácsi rendeletnek az orvostudományi könyvtári hálózat területére történő végrehajtása tárgyában október 28-án délelőtt 9 órakor megbeszélést tartunk.

Az elvtárs megjelenésére feltétlenül számítunk.

(Kondor Istvánné)
osztályvezető

* * *

Engedélykérés tudományos előadások megtartására

3/1957.

Tárgy: engedély kérés tudományos előadás megtartására

Rendőrkapitányságnak

Budapest, V. ker.

Deák Ferenc u. 16.

Tudományos munkatervünk keretében 1952. év óta havonta egyszer vagy kétszer, az előadók jelentkezésétől függően, orvostörténeti előadásokat rendezünk saját helyiségünkben. Az októberi események tervezett előadásaink megtartására nem nyújtottak lehetőséget és így 10 előadás megtartása válik szükségessé.

A szakmai nyilvánosságot erről az Orvosi Hetilapban, illetve általunk sokszorosított meghívónkon értesítettünk. Miután erre ma nyomdai okoknál fogva lehetőség nincs, kérjük a Főkapitányságot, hogy a lent felsorolt előadások megtartására havonként két ízben február hónaptól kezdve az első és a harmadik vasárnap délelőtt 10 órától 13 óráig engedélyt adni szíveskedjenek. Ugyanakkor megemlítve azt is, hogy e célra meghívókat küldhessünk ki. A jelenlevők száma általában 30–50 személy, orvosok, levéltárosok, újságírók, történészek, kémikusok.

Az előadók és előadások címe a következő:

Dr. Csapody István: Id. Csapody István 1856–1912.

Dr. Daday András: Megemlékezés Kitaibel Pál születésének 200. évfordulója alkalmából.

Dr. Görgényi Géza: Hévíz gyógyfürdő története.

Dr. Rom Pál: Than Károly működésének kihatása az orvos és gyógyszerésznevelésre.

Dr. Petz Aladár: (posthumus előadás): Az arab orvostudomány térhódítása Európában.

Dr. Antal József [nem azonos Antall Józseffel (*– a szerk. megj.*)]: Felletár Emil a magyar törvényszéki kémia megalapítójának élete és működése.

Dr. Zsakó István: A XVI. Század orvos theológusai és azok magyar vonatkozásai.

Dr. Oláh Andor: A natura medicatrix elv múltja és jövője.

Prof. Dr. Kováts Ferenc: Jean Fernel tanítása a phthisisről

Prof. Dr. Gortvay György: Semmelweis Ignác.

Budapest, 1957. január 3.

Palla Ákos
könyvtárvezető

* * *

**A Művelődési Minisztérium az Egészségügyi Minisztériumnak
az Orvostörténeti Könyvtár önállóságáról**

Művelődésügyi Minisztérium

Budapest, V. ker.,
Szalay u. 10.

Tárgy: Az Orvostudományi Könyvtár megszervezése

Előadó: Fodor Zoltán

Dr. Simonovits István elvtársnak
az egészségügyi miniszter első helyettesének.

Budapest, V. ker.
Akadémia u. 10.

Múlt hó 17-én kelt levelére válaszolva, örömmel vettük tudomásul a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtárának és az Orvostudományi Dokumentációs Központnak 1957-ben megtörtént szervezeti egyesítését, a Központi Orvostudományi Könyvtár igazgatójának kinevezését, továbbá az említett adminisztratív intézkedések folyamatba vételét. Reméljük, ha ma nem is, de a közel jövőben sor kerülhet a Központi Könyvtár megfelelő elhelyezésére is. Az Orvostörténeti Könyvtárral kapcsolatban több szakember, köztük ETT véleményére alakítottuk ki. Ez változatlanul az, hogy a Könyvtár önálló intézménykénti fenntartása nem célszerű. Az orvosi szakkönyvek gyors elévülése, továbbá az, hogy a maradandó értékű szakkiadványok az élő orvosi könyvtáraknak is nélkülözhetetlen részét képezik. Ez nehézzé tenné a Központi és az Orvostörténeti Könyvtár könyvmegosztását. A jelenleg 160 ezer kötetnyi állomány minden bizonnyal meghaladja az orvostörténeti kutatások szükségleteit, és az ehhez méretezett – véleményünk szerint indokolatlanul magas személyi és anyagi ellátottság is arra utal, hogy a jelenlegi állapot gátolja a hálózat számára biztosítható létszám – és költségvetési keret gazdaságos, célszerű felhasználását.

Míthogy az Egészségügyi Minisztérium vezetése ragaszkodik az Országos Orvostörténeti Könyvtár önállóságához, ezt mi tudomásul vesszük azzal, hogy ezen intézmény különállása mellett is van mód arra, hogy az orvosi könyvtárak és ezek hálózati összefogása tovább fejlődjék.

Budapest, 1958. február 25.

Biró Vera
főosztályvezető

Adalékok az Országos Orvostörténeti Könyvtár 10 éves fejlődéséhez

970/1961

A statisztika számaiban lemérni egy intézmény fejlődését általában sikeres. Vannak olyan intézmények, amelyeknél a mennyiségi adatok nem állnak egyensúlyban a fejlődés minőségi váltoásaival.

Így az Országos Orvostörténeti Könyvtár statisztikai adatai is csupán azt az adminisztratív munkát igazolják, amiket egy könyvtárnak hivatásából kifolyólag feltétlenül el kell végezni.

I. 1951 nyarán kezdhetette meg hivatalosan a könyvtár az egészségügyi és népművelésügyi minisztériumok hozzájárulása után a szervezési munkálatait azzal a céllal, hogy a budapesti és vidéki gyógyítással foglalkozó szerzetesrendek orvosi könyveit, nemkülönben az egyéb államosított orvosi szervezetek könyvállományát az orvostörténeti kutatás szolgálatába lehessen állítani.

II. Szűkös ideiglenes helyiségekben 6.000 kötetel indult meg a könyvtári munka, de olyan lendülettel, hogy 1952 márciusában az egészségügyi miniszter megbízottja hivatalosan is átadta azt a rendeltetésének. Ma, 1961-ben a könyvtár állománya 162.000 könyvtári egység, valamint 18.000 kötet folyóirat.

III. Az adminisztratív munkákkal párhuzamosan folyt a magyar orvostörténészek társasági életbe történő „összegyűjtése”. Ennek formája a Könyvtárban rendszeresen megtartott orvostörténeti előadások megszervezése lett, így 1952. március 9-től a mai napig 196 előadás hangzott el.

IV. Nagy jelentőséggel rendelkezik, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár kutatói gárdájának kezdeményezésére 1958 februárjában megalakult az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetén belül az Orvostörténeti Szakcsoport, hogy nagyobb szervezetbe lehessen összefogni az orvostörténelem iránt érdeklődőket.

V. Döntő fordulatot jelentett, hogy a Könyvtárnak sikerült az egészségügyi miniszternél támogatást nyerni ahhoz, hogy az itt elhangzott előadásokat és ide érkezett külföldi és hazai szerzőktől írott tanulmányokat a *Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicinae Hungarica* c. közleményekben publikálhassuk és ezzel a világnak mintegy 165 külföldi intézményével, egyetemével csereviszonyt létesítettünk. Ez a körülmény az Országos Orvostörténeti Könyvtárat nemcsak a hazai, hanem a külföldi fórumok előtt is ismertté tette. Ezzel a könyvtár kilépett a normális könyvtári tevékenységi körből, megérett arra, hogy tudományos intézetté szervezzék át.

VI. Az Egészségügyi Minisztérium méltányolva a Könyvtár tevékenységét, 1956 nyarán átengedte a Budapest II. ker. Török u. 12. szám alatti kétemeletes volt magánpalotát és európai színvonalú intézmény lett.

VII. A fejlődés újabb állomása, hogy 1958-ban az MTA Orvostörténeti Bizottsága, az Orvostörténeti Szakcsoport és a Könyvtár megszervezte az első hazai orvostörténeti vándorgyűlést Szombathelyen és Sárováron (október 4–5.), a másodikat 1959. augusztus 28–30-án Debrecenben és Sáropatakon, a harmadik nagygyűlést 1960. szeptember 16–18-án Budapesten. Ez utóbbin már külföldi előadók is részt vettek.

VIII. A könyvtár keretében végzett tudományos munkát bizonyítja, hogy szerkesztésünkben és kiadásunkban az alábbi munkák jelentek meg:

- a.) Az Orvosi Hetilap alapításának 100. évfordulójára a Centenáriumi Emlékkönyv.
- b.) Schultheisz Emil – Tardy Lajos: Fejezetek az orosz–magyar orvosi kapcsolatok múltjából (Budapest, 1960)
- c.) Weszprémi István: Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza. I. kötet, (kétnyelvű)
- d.) Tasnádi-Kubacska András: Palaeopathologia I. köt. (ősállatok)

IX. Nem hagyható ki a Könyvtár azon tevékenysége, amely a Semmelweis szülőházban életre hívandó Orvostörténeti Múzeum anyagának összegyűjtése érdekében fejt ki, a könyvtár vezetőjének több bizottságban való részvétele.

Budapest, 1961. február 27.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményeiről (1955–1965)

Az 1951-ben alapított Országos Orvostörténeti Könyvtár megalakulásának körülményeiről, az állomány alakításáról, az értékes gyűjteményi egységekről, a könyvtár szervezésében, és működéséhez szervesen kapcsolódó tudományos társasági életéről már többen megemlékeztek, értékelték jelentőségét. Az Orvostörténeti Könyvtár által alapított, szerkesztett tudományos folyóiratról, a ma Orvostörténeti Közlemények címmel megjelenő időszak kiadványról azonban eddig összegző elemzés nem készült.

A könyvtár működésére vonatkozó hiteles dokumentumok, az adattár és levelezés alapján mondhatjuk, hogy a tudományos lap kiadásának gondolata csaknem egyidős a könyvtár alapításával. A kezdeti rendkívül szerény körülmények és nehézségek ellenére sem túlzás az állítás, hogy az első perctől fogva egyértelmű volt, hogy a könyvtár lényegesen többre hivatott, többirányú tevékenységet és feladatkört kíván betölteni, mint egy „egyszerű” könyvtár. A történeti gyűjtemény megalakulásának hírére ugyanis hamarosan a két világháború között tevékenykedő nagy orvostörténész-generáció jeles tagjai egymás után felkeresték a könyvtárat, önzetlen segítségükkel, ötleteikkel támogatták az alakuló intézményt. Néhány név: *Elekes György* (1905–1977), 1938-tól a debreceni egyetemen az orvostörténelem rk. tanára, 1935–1944-ig orvostörténeti lapot szerkesztett. Az erdélyi születésű *Daday András* (1889–1973), a szegedi egyetemen oktatta az orvostörténelmet. *Herczeg Árpád* (1890–1957), 1931-ben lett az orvostörténelem magántanára a pesti egyetemen, 1924–1944-ig szerkesztett az Orvosi Hetilap orvostörténeti rovatát stb. Ők a tudománytörténetből ismert klasszikus társasági modell alapján javasolták megszervezni az intézményt. A gyűjtemény-szervezést és gyűjtést a könyveken kívül ki akarták terjeszteni a tárgyi emlékekre is (múzeum alapítás gondolata), a tevékenység fontos elemeként tudományos előadások szervezését tervezték, amelyből logikusan következett a lapalapítás szándéka az elhangzott előadások minél szélesebb körben való ismertetése érdekében. Az első javaslattevő e tárgyban *Elekes György* volt, már 1951 őszén, vagyis alig fél évvel az alapítás után.

A terv megvalósítása az 1950-es évek első felében igen nehéz feladatnak bizonyult, hiszen mindehhez nemcsak anyagi háttér kellett, de a fenntartó, a felügyelő hatóságok, sőt a párt engedélye, egyetértése is. A nehézségeket fokozta az orvostörténelem művelésének

tisztázatlan egyetemi és akadémiai megítélése, hiszen nem szerepelt az „akadémiai tudományszakok” között, sőt hiányzott az egyetemi oktatásból is. Az orvostörténeti előadások rendszeres megindulása után már határozott, a kutatói közösség által megfogalmazott kívánságként szorgalmazták a folyóirat megindítását, és ennek érdekében konkrét lépéseket is tettek. *Jáki Gyula* (1898–1958) – szegedi sebészprofesszor, a valamivel később megalakított Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport első elnöke – személyesen járt el több kiadónál és nyomdánál, hogy a kiadvány várható költségeit felmérje. Ezután *Palla Ákossal* – a könyvtár vezetőjével – közösen kérvényt nyújtottak be az Egészségügyi Minisztériumhoz a lapalapítás engedélyezése és az anyagi támogatás érdekében. A kérés sikerrel járt, a minisztérium engedélyezte a lapalapítást, vállalta a kiadás költségeit, és *Jáki Gyulát* nevezték meg a szerkesztőbizottság elnökeként. A szerkesztőbizottság tagja lett *Gortvay György*, *Daday András*, *Elekes György*, *Szodoray Lajos*, *Abádi Gyula*, *Némedi István* és *Hahn Géza*, a lap gyakorlati szerkesztésével *Palla Ákost* bízták meg. A szervezés fontos része volt a példányszám meghatározása, illetve a külföldi orvostörténeti intézetek, könyvtárak, kiadók címlistájának összeállítása, hiszen a tervbe vett külföldi terjesztéshez is hatósági engedély kellett. A szerkesztőbizottság összetétele miatt azonban hamarosan feszültségek keletkeztek, mégpedig ideológiai alapon támadták egymást a tagok, *Elekes György* a minisztériumi személyek és a párt embereinek jelenlétét kifogásolta, a másik oldal pedig a „reakciónak” titulált *Elekes* és *Daday* személyét nem tartotta kívánatosnak. Abban azonban megegyezésre jutottak, hogy a kiadvány elsősorban a Könyvtárban elhangzott, már a helyszínen megvitatott, és ennek megfelelően korrigált előadás-szövegeket közli, évente négy szám kiadását határozták el.

Hosszas szervezés és előmunkálatok után 1955 őszén megjelent *Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei (Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica)* címmel a lap első száma. A beköszöntőt az akkori egészségügyi miniszter, *Román József* írta, megerősítve a betervezett terveket:

„Az 1951-ben alapított Országos Orvostörténeti Könyvtárnak igen helyes és időszerű kezdeményezése volt, hogy az orvostörténelemmel foglalkozó kutatókat tömörítve, hónapról hónapra orvostörténeti előadások tartását rendszeresítette. Az egészségügyi kormányzat ... a félszázadik előadás megtartása után lehetővé tette, hogy ezek az előadások a nagy nyilvánosság előtt is ismertté válhassanak...”

Az első szám közreadását megelőzően azonban újabb éles viták robbantak ki, mégpedig a folyóirat első tanulmányának kiválasztása miatt. *Elekes György* természetesnek vette, hogy az ő *Avicenna hatása Magyarországon* című tanulmánya lesz az induló folyóirat első közleménye, mivel a Könyvtárban elhangzott első előadást ő tartotta 1952. március 27-én, azonos címmel. A szerkesztőbizottság ugyan ígéretet tett erre vonatkozóan, de egyéb háttér indokokra hivatkozva mégis másként döntött, és *Jáki Gyula: Sebészvizsga a XVIII. században* c. írása – amely szintén elhangzott eladásként – került a kitüntetett helyre. A szerkesztőbizottság és Elekes közötti egyre kínosabb, személyeskedésektől sem mentes levelezés eredménye végül – minden békítő szándék ellenére is – az lett, hogy Elekes az elkövetkező években távol tartotta magát nem csak a laptól, de az intézettől, és az orvostörténeti társaságtól egyaránt. Mintegy két évtizeddel a sajnálatos „szakítás” után Antall József hívására ismét látogatta az Intézetet, az Orvostörténelmi Társaság üléseit, a Társaság 1975-ben Weszprémi emlékéremmel ismerte el korábbi értékes kutatásait, sok évtizedes érdemeit.

Kapronczay Katalin

A szerkesztőségi élet iratanyagából

Az Orvostörténeti Könyvtár gondozásában közreadott Közleményekkel kapcsolatos iratok

**Elekes György levele Palla Ákosnak
(Budapest, 1955. szeptember 23.)**

Kedves Barátom!

Levélben válaszolok tegnapi telefonos üzenetedre, amelyben felkérsz arra, hogy „Avicenna és az Avicenna-hatások Magyarországon „című dolgozatom kéziratát, amely dolgozat az Orvostörténeti Könyvtárban tartott előadássorozat első előadása volt, a szerkesztőbizottság javasolta módosítások után, az Orvostörténeti Könyvtár kiadásában megjelenő folyóirat második száma részére sürgősen küldjem meg.

Ennek az ügynek két oldala van, amelyeket – engedelmeddel – most újból megvizsgálni és feltárni óhajtok, miután ezeket már több ízben megtettem szóban. Legutóbb Daday tanár jelenlétében, 1955. március 8-án és április 15-én.

Az egyik oldal: elvi szempontok.

Milyen sorrend jogosult és történetileg helyes egy elhangzott előadássorozat egy részének folyamatos kiadása? Nézetem szerint, amely évtizedes orvostörténeti tanulmányaim alapján alakítottam ki, közölni lehet őket tematikus vagy a szerzők neveinek kezdőbetűje szerint a-b-c sorrendben, vagy az elhangzott előadások időrendi sorrendjében. Nézetem szerint minden más szempont a helyes történeti szemlélettel vagy józan felfogással ellenkezik. Ugyancsak a kronológia erőszakos megváltoztatása is ehhez hasonló, valamint az a szempont, amely szerint ez alkalmas, amaz nem alkalmas ünnepinek számító számban való közlésre. Az ilyen kiemeléseknek mindig van valami gyanús mellékíze, hízélgés, valamiféle előny várása stb. Ilyenekre, ha egyáltalán szükséges, az előszók, bevezetések valók. Mint azt Tőled tudom, e válogatást nem az anonym szerkesztőbizottság végzi. A jámbor olvasó és szakember majd joggal kérdezi: ki hát a felelős azért, amiért egy orvostörténeti folyóiratban nem tudományos módszer írt elő szabályokat, hanem valamiféle gyanús illatú huliganizmus? Kik azok a kor divatja szerinti bizottságok, akik a névtelenség sötétjéből ítélik meg felebezhetetlenül? Ilyen elbúváásokra azoknak van szüksége, akik kisebbségi érzésekkel küzdenek Nemzetközileg elismert kutatóknak nincs szükségük arra, hogy nevüket elrejtse, sőt az ismert nevekből álló

szerkesztőbizottság inkább hivatott garanciát nyújtani a tudománytalanságok és a szakszerűtlenségek szelleme ellen.

A második, a személyes oldal.

Engedd meg, hogy felidézzem azokat az időket, amikor az orvostörténeti könyvtár megindult. Daday tanártól értesülve a könyvtár felállításáról, 1951 októberében jelentem meg először s akkor Te, mint könyvtáros mutattál rá a könyvtár lehetőségeire, én, mint orvostörténész az orvostörténeti lehetőségekre, amelyről Te nem tudhattál, hiszen nem voltál orvos, sem orvostörténettel soha nem foglalkoztál. A következő látogatásaim alkalmával egyre pontosabban körvonalaztam, hogy a magyar orvostörténelem tudománya részére mit jelenthetne a könyvtár. Elmondtam azokat a gondolatokat, amiket az általam szerkesztett első magyar orvostörténeti folyóiratban, a vidéki Orvosok és Gyógyszerészek Lapja árnyékában meghúzódó Orvostörténelem 1937. márciusi számában. A következőket írtam: „E helyről szándékozom propagálni orvostörténeti könyvtár, múzeum és kutatóintézet, folyóirat és társaság, vagy szakosztály alapítását.”. Ezt ismételtam meg az Orvosi Hetilapban (1938. okt. 29.) „Teendők a magyar orvostörténelmi tudomány érdekében.” Című cikkemben. „Szükséges volna tehát 1.) orvostörténeti társaság – collegium medicohistoricum: 2.) orvostörténeti könyvtár és folyóirattár: 3.) Orvostörténeti Múzeum: 4.) önálló magyar orvostörténeti folyóirat.” Ezek közül, mint időszerű és könnyen megvalósíthatót ragadtam ki a társaság megalakítását, ami életet visz a holt könyvtárba. Legközelebb már vittem magammal egy előadói névsort, akik majd mindegyike szerepelt, nem is egyszer a könyvtár előadássorozatában. A névsor bizonyára megvan az irattárban. Vittem egy másik névsort, az érdeklődők jegyzékét, akik ma is láthatók az érdeklődő hallgatók között vagy rendszeresen hozzászólnak. Gondolom ez is megtalálható az irattárban. Vittem egy harmadik jegyzéket is, a világban megjelenő orvostörténeti folyóiratokról, működő orvostörténeti társaságokról, könyvtárakról, intézetekről. Remélem, ez megvan még.

Ismételt rábeszélések után sikerült megnyerni az igen elfoglalt Daday tanárt is, végre megjelent az első meghívó, a könyvtár által rendezett orvostörténeti előadássorozat első előadására, amelyre engem kértél fel. Ezek után nem követek el senki ellen jogtalanságot, még ha szerénytelennek látszom is, ha az Országos Orvostörténeti Könyvtárban összeülő, ma már ötvenedik tudományos ülés előtt álló, symposion medicohistoricum megszervezését, felállításának gondolatát, megindítását a magam munkájának tartom és kívánom, hogy annak tartsák az illetékesek és a nem illetékesek is. Ezt pedig azért tartom szükségesnek leszögezni, mivel az Avicenna cikkemnek a megjelenő folyóirat első számából, az ünnepi számból való kihagyását, az ülések és a folyóirat létrehozásában végzett munkám el nem ismerésének,

bagatellizálásának kell hogy tartsam.

Ami a folyóirat kérdését illeti, az „Orvostörténelem” című és 21 hónapon át megjelent és általam szerkesztett lap mellett, minden előadásomban népszerűsítettem egy orvostörténeti lap megjelenésének fontosságát. Legutóbb a Könyvtár 1954. november 25-i ülésén, Jáki professzor előadása után, amikor kifejtettem azokat a vitára felkínált elgondolásaimat, amely szerint egy ilyen folyóiratnak működni kell. Elmondtam, hogy szükség egy folyóiraatra eredeti dolgozatokkal és referátumokkal, bírálatokkal, szükség van kisebb nyomtatványokra, könyvsorozatokra, az itt elhangzott előadások megjelentetésére, időnként reprint kiadásokra. Ezt megismételtem 1954. évi decemberi ülésén, amikor már eldőlt a folyóirat sorsa, megszerezték Jáki Gyulával az engedélyeket is. Gondolom erről is van jegyzőkönyvek. Azt gondolom, nem vitás, hogy a folyóirat eszméje tőlem indult el, amivel nem kívánom szerepeteket kisebbiteni, lebecsülni fáradozásotokat, amivel Te és Jáki megszerezték a felvetett eszme realizálásához szükséges feltételeket.

Ezután érthető, milyen kínos meglepetést jelentett nekem és barátaimnak, hogy a folyóirat, amelynek eszméje tőlem indult ki, olyan szerkesztőbizottság alatt működik, amelynek nem vagyok a tagja. Lehet arról vitatkozni, hogy helyes-e, de saját tudományos deputációm érdekében tett lépésem? Azt hiszem, nem vitás annak jogossága, hogy az anonym szerkesztőbizottságból – összetételét nem ismerem – kimaradjanak a hivatásos és nemzetközileg elismert kutatók, mint például Daday tanár vagy én. Igaz, kaptam Tőled, mint a Könyvtár vezetőjétől egy kérést, hogy vegyek részt a szerkesztésben, de ez nem azonos a szerkesztőbizottsági tagsággal. Ezt Daday tanár úr jelenlétében Neked szóban kifejtettem. Akkor azt válaszoltad, hogy ez azonos a szerkesztőbizottsági tagsággal. Azonban a szerkesztőbizottság mátt több ülést tartott, egyre sem kaptam – sem szóban, sem írásban – meghívást. Ez tökéletesen magyarázza korábbi feltételezésemet. Ennek az eljárásnak nem találtam magyarázatát, elkedvetleníteném tökéletesen sikerült.

A közelgő 50. előadás alkalmából megkérdézem Tőled, a Könyvtár vezetőjétől, akinek az általam ajánlott és szervezett előadások a Könyvtár tekintélyét nagyban öregbítették, az embrionális állapotban levő intézménybe életet és elevenséget vitt, vajon azzal kívánja elismerni orvostörténeti munkásságomat, hogy az általa szerkesztett folyóiratból (saját presztízse érdekében) kihagyja az első számból a Könyvtárban elhangzott első előadást?

Ezt el kellett mondanom egyszer, ami már fél éve a szívemen feküdt és ezután megérted, miért tartottam távol magam a Könyvtár munkájától, csak az előadásokra jártam el. Ezt teszem, ha ezután kapok meghívót. A történetek erre utalnak.

Az Avicenna és az Avicenna-hatások Magyarországon c. dolgozatomat csak a megjelenő orvostörténeti folyóirat első számának engedem át közlésre, a további számokban való közlését nem engedem át.

Maradok megkülönböztetett tisztelettel

(Elekes György dr.)

az orvostörténelem volt egyetemi magántanára
a debreceni egyetem orvosi karán

* * *

**Palla Ákos válaszlevele Elekes Györgynek
(Budapest, 1955. szeptember 28.)**

Kedves Barátom!

Folyó hó 26.-án kelt leveledet megkaptam. Tudatában vagyok annak, hogy mint az Országos Orvostörténeti Könyvtár vezetője, milyen körültekintő figyelemmel, fegyelmezettséggel és felelősséggel tartozom állásomnak, amely ma nemcsak könyvtárvezetői, hanem miniszteriális megbízás is, ahol minden szentimentalizmus kikapcsolása mellett szigorú politikai szempontok felett is örködni kell. Éppen ezen a vonalon történt – őszinte sajnálatomra – az elhidegülésed...

Végül pedig, hogy a kiadványok nyomdai előkészítése érdekében megnyilvánuló tevékenységemet jobban megérthessed, közlöm, hogy az nem a kutatóknak a Könyvtár keretében tömörült lelkes csapatának kívánsága szerint lát napvilágot, hanem azt Egészségügyi Minisztérium hivatalosan adja ki, amelynek szerkesztését ugyan rám hárította, de jogot tart abba beleszólni, irányt szabni.

Budapest, 1955. szeptember 28.

Palla Ákos

* * *

MEGHÍVÓ

az első, 1955. október 24-i szerkesztőbizottsági ülésre

Értesítem, hogy folyó évi október hó 27.-én (csütörtök) d. u. ½ 6 órakor tarjuk a Könyvtár helyiségében az Országos Orvostörténeti Közlemények ez évi II. szerkesztőbizottsági ülését, melyre meghívom.

Tárgysorozat:

- 1.) dr. Elekes György levelének ismertetése.
- 2.) Az első számú Közlemény megjelenésének bejelentése.
- 3.) Határozathozatal az 1956. évi I. negyedében közreadandó tanulmányok ügyében.
- 4.) Az ideiglenes bizottság feloszlása, illetőleg az új bizottság megalakulására javaslattétel.
- 5.) Egyéb ügyek.

Budapest, 1955. október 24.

Palla Ákos
a Közlemények szerkesztője

* * *

JEGYZŐKÖNYV

a második szerkesztőbizottsági ülésről (1955. október 27.)

Felvétetett az Országos Orvostörténeti Könyvtár helyiségében 1955. október 27.-én d. u. ½ 6 órakor az 1955. évi II. szerkesztőbizottsági ülésen. Jelen vannak: prof. dr. Jáki Gyula elnök, prof. dr. Morelli Gusztáv, dr. Daday András, dr. Telegdi István szerk. biz. tagok, Palla Ákos szerkesztő és Kapronczay Istvánné jegyzőkönyvvezető.

Prof. dr. Elekes György elnök megnyitja az ülést, bejelenti Elekes Györgytől érkezett távirat – nem vesz részt az ülésen – érkezett.

Palla: Az első ülésen úgy határozott a Bizottság, hogy a Közlemények 2. számában közli Elekes György Avicenna előadását. Erre a felkérés telefonon történt, amire Elekes György dr. levélben válaszolt. Ezt a levelet a jegyzőkönyvvezető felolvassa.

Daday András: Az elhangzottakhoz annyit fűz hozzá, hogy mindent elkövetett Elekes György

„megbékéltetésére”, de ő sértve érzi magát. Hangsúlyozta, hogy a legutóbbi időben a Könyvtárban a köz és nem az egyén került az előtérbe és ő nem kíváncsi személyé vált. Igyekezett meggyőzni, hogy ez tévedés, hívta, jöjjön továbbra is, de Elekes egy meg nem nevezett ellenségességet érez maga körül. Úgy látja, hogy Elekes Györgyöt nehéz lesz „visszacsalogatni”. Ezt a helyzetet nagyon sajnálja, mert Elekes egész életét az orvostörténelemnek szentelte, egy nagyon ambiciózus ember, aki ettől függetlenül tovább fog dolgozni a maga vonalán. A maga részéről nagyon sajnálja a történeteket, mert részint a tanítványának tartja Elekes Györgyöt.

Prof. dr. Morelli: Ennek a kérdésnek más is az előzménye. Amikor az első ülésre kapott meghívót, akkor Elekes érdeklődött nála, hogy milyen alapon küld az Egészségügyi Minisztérium három embert a szerkesztőbizottságba, a maga helyzetét bizonytalannak látja, különben sem hívták meg a bizottságba tagnak. Erre azt válaszoltam, hogy előkészületről lehet szó, itt kinevezésről nincs szó, csupán tájékozódásról. Elekes sértődékeny természet, mivel kiváló személyiség, jó lenne visszahívni a bizottságba.

Prof. Jáki: Sajnálja Elekes elvesztését, hiszen Dadayt kivéve, itt mindenki másodsorban orvostörténész, de ő nem. Ebben az ügyben levelezett Elekessel, már azt hitte, hogy megoldódott a kérdés. Sajnos Elekes nem vezető „típus”.

Daday András: Elekes neki is kifejtette, hogy a Minisztérium személyét nem tartja megfelelőnek, igyekszik mellőzni mindenből. Azt is kérte Elekestől, hogy írja le sérelmeit és kívánságait, hogy azokat pontról pontra tisztázhassák. Erre nem hajlandó.

Telegdi dr.: Elekes primadonnaként viselkedik, lebecsüli a „minisztériumiakat”, szakmailag magát mindenki elé tolja. Nincs nagy kedve ahhoz, hogy Elekes visszatérjen a társaságba.

Prof. Jáki: bár Elekes levele sok sértést tartalmaz, megpróbálja visszahívni.

Daday András: Elekes a maga részéről pontot tett a dolog végére, mint tette Palla Ákos is. A maga részéről nagyon sajnálja Elekes elvesztését, mer Győry Tibor képzettsége nem volt olyan, mint Elekes Györgyé. Elekes az orvostörténelem minden ágát-bogát ismeri irodalmi síkon, ebben a vonatkozásban nem lehet helyettesíteni.

Prof. Jáki: nem hiszi, hogy tovább lehetne a „húrt” levelezéssel feszíteni, végeredményben a bizottság Elekestől megkapta a magáét, amiben sok igazság is van.

(A továbbiakban a következő szám tartalmával, a külső borító színével, a 2. szám ismertetésével foglalkozott, külön kérdésként kezelte az egyes tanulmányok lektorálását is.)

Prof. Jáki: A bizottság megbízása idejének leteltével lemond, indítványozza, hogy ebben az összetételben kérje továbbműködésének engedélyezését a Minisztériumtól, természetesen egy gyógyszerésszel is ki kellene egészülni.

Palla Ákos: javasolja, hogy a gyógyszerészeti karról kérjék fel Némedi Imre docenset erre a tisztségre.

A Bizottság javaslata: elnök: Jáki Gyula, tagok: Morelli Gusztáv,. Telegdi István, Daday András és Némedi Imre. Szerkesztő: Palla Ákos.

K.m.F.

Kapronczay Istvánné
jegyzőkönyvvezető

prof. Dr. Jáki Gyula
szerk. bizottság elnöke

* * *

**Vadász Gyula levele Palla Ákosnak
(Budapest, 1958. január 17.)**

Egészségügyi Minisztérium
Budapest, V. Akadémia u. 10.
30.315 sz.
Palla Ákos elvtársnak
könyvtárvezető
Budapest, II. ker.,
Török u. 12.

Simonovits miniszterhelyettes elvtársnak referáltunk az orvostörténeti tudományos tanács megalakulásának kérdését és az a vélemény alakult ki, hogy a folyóirat szerkesztőbizottsága ezt a funkciót is elláthatja.

Kérem az elvtárat, hogy valamelyik nap ebben az ügyben keressen fel, hogy a kérdést személyesen is meg tudjuk beszélni.

Budapest, 1958. január 17.

Dr. Vadász Gyula s.k.
csoportvezető

* * *

A szerkesztőbizottság 1958-as megalakításáról

Egészségügyi Minisztérium

Budapest, V. ker.

Akadémia u. 10.

30. 687/1958. III.1.

Országos Orvostörténeti Könyvtár

Palla Ákos könyvtárvezető elvtársnak,

Budapest, II. ker.,

Török u. 12.

Felkérem, hogy – részben a javaslata, részben az Egészségügyi Tudományos Tanács javaslatai alapján – az *Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei* c. folyóirat szerkesztőbizottságát a következő személyekből alakítsa meg.

Dr. Jáki Gyula, dr. Morelli Gusztáv, dr. Daday András, dr. Némedi Imre, dr. Bencze József, dr. Regöly-Mérei Gyula, dr. Katona Ibolya, dr. Hahn Géza.

Budapest, 1958. január 30.

Dr. Dubovitz Dénes s.k.

főosztályvezető

* * *

Palla Ákos levele Simonovits István miniszterhelyettesnek (Budapest, 1958. április 10.)

Jelentem, hogy dr. Jáki Gyula egyetemi tanár halálával az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei szerkesztőbizottságának elnöki tiszte megüresedett. Az elnöki feladatokat ideiglenesen – mint korelnök – dr. Morelli Gusztáv ny. c. rk. egyetemi tanár, szerkesztőbizottsági tag látja el.

Az elnöki tisztség végleges betöltésére azonban a következőket hozom javaslatba:

Dr. Sós József egyetemi tanár, az ETT elnöke,

Dr. Mozsonyi Sándor egyetemi tanár, a gyógyszerészeti kar dékánja,

Dr. id. Kováts Ferenc egyetemi tanár, a Tüdőklinika igazgatója,
Dr. Jendrassik Lóránd egyetemi tanár, az Élettani Klinika életvegytani kísérleti osztály
vezetője.

Budapest, 1958. április 10.

Palla Ákos
könyvtárvezető

* * *

Simonovits István válaszevele

Egészségügyi miniszter első helyettese
35. 739/1958.

Palla Ákosnak,
az Országos Orvostörténeti Könyvtár vezetőjének
Budapest, II. ker.,
Török u. 12.

Értesítem, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei c. folyóirat
szerkesztőbizottságának elnökéül dr. Farkas Károly igazgató főorvost felkértem.
Budapest, 1958. szeptember 30.

Dr. Simonovits István

* * *

A Közlemények szerkesztőbizottsága új tagjainak felkéréséről

Egészségügyi Minisztérium

Budapest, V. ker.,

Akadémia u. 10.

Országos Orvostörténeti Könyvtár vezetőjének,

Budapest, II. ker.,

Török u. 12.

Fenti számú előterjesztésére értesítem, hogy az Egészségügyi Minisztérium a Közlemények szerkesztőbizottságának új tagjaként dr. Nebenführer László főorvos és dr. Réti Endre, a TIT főtitkár felkéréséhez hozzájárul.

Budapest, 1960. március 12.

Dr. Dubovitz Dénes s.k.

főosztályvezető

* * *

Palla Ákos levele Bencze Józsefnek

(Budapest, 1958. február 8.)

Kedves Barátom!

(Az előzményekben a Medicina kiadó könyvkiadási tervzetével kapcsolatban tesz megjegyzéseket.)

A szerkesztőbizottság, miként már az értesítést megkaptad, újjáalakult. Telegdi kimaradt és a következőkkel bővült: Bencze, Katona, Mérei, Hahn. Természetesen az első bizottsági ülést abba az irányba kell terelni, hogy elnökként ismét Jákit válassza meg.

Katona Ibolyától szerzett információim szerint Simonovits megbízta őt a Múzeum-bizottság megalakításával is. Ebből kifolyólag ő a következőket jelölte a bizottságba: melyről ugyan értesítést még adtak ki, de közöltem vele, hogy arra feltétlenül szükség van, mivel az idegenekkel való érintkezés és a munkakörök kiterjedése ezt szükségessé teszi. Tehát a minisztérium részéről Katona Ibolya és Sándor János építészmérnök, a szakcsoport részéről

Jáki, Bencze, Palla. Megbeszéltem még azt is, hogy a bizottság tömör programot nyújt be a Minisztériumnak, amely felöleli az elképzeléseket és ezt a napokban elküldöm Jákihoz aláírásra, majd ő hozzád. Kérlek, küld expressz vissza, hogy Katona Ibolyán keresztül eljuttassam Simonovitshoz. Most dolgozom a tervezeten, vázlatosan írom, nem tételesen, lényegeset nem szeretnék kihagyni, nehogy mások felfedezzék Amerikát. Menetközben is sok minden történhet, melytől esetleg el kell térnünk, vagy be kell iktatnunk. Így ez csak száraz ismertetés, mely a későbbiek során, mint bizottsági munkaterv, meg fog dagadni.

Budapest, 1958. február 8.

Ölel

P. A.

* * *

**Alföldy Zoltán, ETT elnök levele Palla Ákoshoz az Országos Orvostörténeti Könyvtár
1959/1960. évi kiadványainak tervezetéről**

Az ETT vezetősége 1959. július 27-i vezetőségi ülésen foglalkozott az Országos Orvostörténeti Könyvtár 1959/1960. évi kiadványainak tervezetével.

Értesítem, hogy a kiadványtervezettel a vezetőség nem ért egyet. Szükség lenne az Országos Orvostörténeti Könyvtár egész kiadványozási tervezetét felülvizsgálni, illetve annak megfelelő profilu kialakítására. Ennek érdekében tanácsoljuk, hogy lépjenek kapcsolatba az Országos Orvostudományi Könyvtárral és Dokumentációs Központtal, valamint az MTA Orvostörténeti Bizottságával. A kezdeményezés továbbra is az Országos Orvostörténeti Könyvtár részéről induljon el.

Budapest, 1959. VII. 31.

(Dr. Alföldy Zoltán)

egyetemi tanár

ETT titkára

* * *

A Szerkesztőbizottság válaszlevele az ETT elnökségéhez
(Budapest, 1959. október 20.)

Szerkesztőbizottságunk megdöbbenően vette kézhez 1959. július 31-én kelt levelüket és bizottságunk ismét megtárgyalta korábban beadott kiadványtervezetünket és azt helyesnek találta.

Részletezve:

1.) Weszprémi István: Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza II. kötetének fordítása, illetőleg kiadása semmilyen szempontból nem kifogásolható. Nem kifogásolható a kiadvány tárgya, sőt éppen ez teszi szükségessé a könyv kiadását akkor, amikor az MTA, az ETT illetékes szervei teljes mértékben elismerik az orvostörténeti kutatások jelentőségét, ebben a tekintetben pedig Weszprémi István megnevezett munkája egyedülálló értéket képvisel.

2.) A Szerkesztőbizottság újból megállapítja, hogy választása helyes volt akkor is, amikor az orosz–magyar orvosi kapcsolatok kutatását kívánta támogatni és ennek a műnek a megírására Tardy Lajost és Schultheisz Emilt kérte fel. Megemlíthjük azt is, hogy időközben tudomásunkra jutott Bárszukov moszkvai orvostörténész professzor nyilatkozata, amely időszakban tartja az orosz–magyar orvosi kapcsolatok feldolgozását.

3.) A magyar orvosi folyóirat és könyvkiadás történetének megírását pedig az teszi időszerűvé, hogy a MOKT megalapításának jövőre lesz a 100. évfordulója.

Tekintettel arra, hogy a szerzők személyét illetőleg észrevétel nem merült fel, a tárgyak megválasztását pedig megítélésünk szerint kellően gondos és politikus. Szerkesztőbizottságunk korábbi nézetét fenntartja mindaddig, míg nem lesz birtokában az ETT ama véleményének indoklása, amely szerint tervezetünk jelenlegi formájával nem érthet egyet.

Budapest, 1959. október 20.

Palla Ákos
tudományos osztályvezető
szerkesztő

Farkas Károly
az orvostudományok doktora
szerkesztőbiz. elnöke

A múzeum

Az Orvostörténeti Múzeumi Bizottság megalakulása (1952)

Az 1950-es évek derekára az Országos Orvostörténeti Könyvtár gyűjteménye nemcsak könyvekre, hanem az orvosi és gyógyszerészi múlt tárgyi eszközeire is kiterjedt, amiről az Egészségügyi Minisztérium is gondoskodni kívánt. Természetesen felvetődött az a gondolat is, hogy ezeket adják át a Magyar Nemzeti Múzeumnak vagy az Iparművészeti Múzeumnak, de az anyag speciális jellege miatt az „egyben tartás” mellett döntöttek. Valójában a múzeum alapításának gondolata véletlenül vetődött fel: bár a volt egyesületi vagyron felmérése elsősorban a könyvtárra terjedt ki, tudták, hogy bizonyos régi múzeumi tárgyak is vannak a pincében, illetve a könyvtárban ládába csomagolva. Amikor megkezdődött a könyvanyag folyamatos átszállítása és gépkocsikra rakodása, akkor tisztázódott a régi eszközök, oklevelek, edények, emlékanyagok mennyisége, amit közel 10 ezer darabra tettek. Már 1951 őszén – a felvett jegyzőkönyvek tanúsága szerint – ezek a tárgyak a volt kápolna helyiségébe kerültek, gondosan szétválogatták és leltározták. A különálló vagy a könyvtár keretein belül működő múzeum gondolata már az említett 1952. március 9-i avatási ünnepségen is felvetődött, a volt kápolnában elhelyezett gyűjteményt előbb a könyvtárávatón megjelentek, majd Vilmon Gyula miniszterhelyettes 1952 májusában megtekintette. Még ebben a hónapban megalakult az úgynevezett „orvostörténeti múzeumi bizottság”, amelynek tagjai Bencze József, Daday András, Jáki Gyula, Szodoray Lajos, Palla Ákos, valamint a minisztérium képviselőjében Hahn Géza és Telegdi István lettek. A bizottság tevékenységéről különösebb nem maradt fenn, csupán a miniszterhelyettes előtt képviselték az ügyet, s időről időre „előhozták” az egészségügyi gyűjtemény kérdését.

A bizottságot 1955. szeptember 15-én fogadta Vilmon Gyula miniszterhelyettes, amikor döntöttek és anyagi eszközöket adtak a gyűjtemény szakszerű gyarapítására, az egészségügyi intézményekből történő begyűjtésre, valamint az elhelyezés kérdését is megtárgyalták. Az Egészségügyi Minisztériumnak a Műemléki Felügyelőség átadásra felajánlotta Semmelweis Ignác szülőházát, amit előbb lebontásra ítélték, de tekintettel műemléki besorolására és szakmatörténeti jelentőségére, a határozatot nem hajtották végre. A teljes felújításra vagy egészségügyi célú hasznosításra nem volt pénz, a félig lerombolt épületben élő lakók „kiváltása” különben is jelentős összeget vett igénybe. Az épületben működött egy autójavító

műhely is, aminek megvásárlása is komoly összeget feltételezett. Már ekkor határozat történt arra, hogy szorgalmazni kell az épület megszerzését múzeumi célra, elrendelték pontos pénzügyi és az épület-újraépítési tervek elkészítését is. A Múzeum alapításának szükségességét nemcsak a hagyomány erősítette, de az is, hogy Palla Ákos 1954-ben – Egészségügyi Minisztérium anyagi támogatásával – megvásárolta Faludi Géza híres orvosi numizmatikai gyűjteményét, azzal indokolva, hogy Európa jeles könyvtáraiban is vannak éremgyűjtemények. Az is bizonyossá vált, hogy ekkora muzeális gyűjteményeket egy szakkönyvtár képtelen egységes gyűjteményi keretben tartani, így valamiféle más megoldást kellett keresni.

A könyvtár és múzeum egyesítésének terve

A könyvtár „taktikát váltott”: az Orvostörténeti Intézet helyett inkább a „könyvtár és múzeum” kombinációt helyezték előtérbe. Az „intézet” könnyebben beilleszthető az orvosegyetemmel is kapcsolatban álló egyesített orvostudományi könyvtárba, viszont a múzeum semmiképpen nem „illett” a hármastagolású intézménybe. Igaz, az orvos- és gyógyszerésztörténeti múlt emlékeinek, tárgyainak országos gyűjtése feladata lett az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak és létezett az úgynevezett orvostörténeti múzeumi bizottság is, Vilmon Gyula miniszterhelyettes elnöklésével. Mindez lehetetlenné tette a minisztertanácsi határozat „kivédését”. 1957. december 28-án Vilmon Gyula miniszterhelyettes azonnal bekért Palla Ákostól egy általános állapotról szóló jelentést, aminek lényege a „múzeumi koncepció” lett.

Az Orvostörténeti Múzeum gyarapodása

1954 augusztusában az Orvostörténeti Könyvtár jelentős iparművészeti értéket képező közel-keleti orvostörténeti gyűjteményhez jutott: ebben az évben a Közel-Keletről – Irakból és Iránból – több vasúti szerelvényt kitevő színes fémanyagot hoztak be „ócskavasként” a dunaújvárosi és a csepeli vasműbe beolvasztásra. Az „ócskavas” zöme műtárgynak minősült, ritka keleti iparművészeti tárgy, amit a közel-keleti országok adtak el a szocialista országok iparának. Az anyagot a csepeli szabad kikötő területén raktározták, s a Rákosi Mátyás Vas és Acélművek rendelkezett felette. Az anyagra Felvinczi Takács Sándor, az Iparművészeti Múzeum egykori igazgatója hívta fel a figyelmet, segítségével a Vasmű vezérigazgatója 600 kg súlyig – térítésmentesen – engedélyezte a válogatást és a „beszállítást”. Ekkor keletkezett orvostörténeti gyűjteményünk jeles közel-keleti gyűjteménye, amit különben nagy

összegekért sem lehetett volna megvásárolni. „Bizonyos felesleget” az Országos Orvostörténeti Könyvtár patikaedényekért és mozsarakért stb. hivatalos „műtárgycsereként” átadott az Iparművészeti Múzeumnak.

Az ilyen gyarapításokkal megalapozódott az Orvostörténeti Múzeum ügye, sőt a Magyar Tudományos Akadémia épületében – az épület átadásának, centenáriumának évében (1954) – rendezett nagy tudománytörténeti kiállításon az orvostudománynak szánt vitrineket is az Országos Orvostörténeti Könyvtárban őrzött gyűjteményekből rendezték be. Szóba került a Budapesti Orvostudományi Egyetemen őrzött orvostörténeti gyűjtemények esetleges átadásának kérdése is, de ettől az egyetem elhatárolta magát, maga is egyetemtörténeti múzeum megalapításának gondolatával foglalkozott. A felmérés során kiderült, hogy a Bőrklubnál veszélyes helyzetbe került Nékám Lajos professzor híres könyvgyűjteménye, amelyről minden körülmények között gondoskodni kellett. A jeles könyvgyűjteményt előbb az Országos Széchényi Könyvtár gondolták beszállíttatni, de az Orvostudományi Egyetem inkább az Országos Orvostörténeti Könyvtárnak kívánta átadni. Ebben az évben néhány kötetet (elsősorban ösnyomtatványokat és ritka orvosi könyveket) átadtak az orvostörténeti könyvtárnak, végleges döntés azonban csak az 1960-as években történt. Az intézetfejlesztési tervekben már lényeges szempontként szerepelt az orvostörténeti tárgyi gyűjtemény.

Döntés: az Országos Orvostörténeti Múzeum önálló intézmény marad

A Török utcai épület minden szempontból megfelelő feltételeket biztosított, mind a könyvtári, mind a társasági tevékenységnek, amit bizonyított a könyvtári látogatók számának jelentős emelkedése is. A könyvtár elismertsége nemcsak orvosi körökben lett jelentős, hanem nemzetközi kapcsolatainak kiépülése is erre az időszakra esett.

Az Egészségügyi Minisztérium döntése értelmében – ezt elsősorban az úgynevezett „múzeumi érvekre” építette – az Országos Orvostörténeti Múzeum önálló intézmény maradt, de a múzeumi elkötelezettség meghatározta az intézmény fejlesztésének további sorsát is. Érvek és ellenérvek csatájában sikerült megőrizni az Országos Orvostörténeti Könyvtár önállóságát, de a múzeumi elveket kiterjesztették a könyvgyűjteményre is, a könyvállomány fejlesztése főleg a szakterület hazai és külföldi könyvritkaságaira, a magyar orvosi múlt 1900-ig terjedő kiadványaira összpontosult, így a könyvtár maga is igazi „könyvmúzeum” lett. A könyvtár szakmai különállása ezzel is megalapozódott.

Az Egészségügyi Minisztérium magasabb vezetősége is elfogadta az Országos Orvostörténeti Könyvtár fejlesztésének elveit, s az 1952-től időnként összeült „múzeumi

bizottságnak” nagyobb szerepet adott. 1957. december 28-án levélben értesítette az Országos Orvostörténeti Könyvtár vezetőjét, hogy hivatalosan is megkezdik Semmelweis Ignác szülőházának újjáépítését.

Íme a levél szövege:

Budapest I. ker. Tanács VB.

Műemléki Osztály

Budapest, I. ker.

Pauler u. 18.

Bp. 1957. dec. 28.

Üi: Pereházy

3927/1957.

Orvostörténeti Könyvtár

Budapest, II. ker.,

Török u. 12.

Műemléki osztályunk tervbe vette az I. ker. Apród u. 1–3. sz. alatti első rendű romos lakóépület helyreállítását. Miután az épület Semmelweisnek, a világhírű magyar orvosnak volt a szülőháza, a tervezési program megadásakor felmerült annak a gondolata, hogy a romos részen vagy az épület egész terjedelmében Semmelweis Múzeumot lenne kívánatos építeni, ill. létesíteni.

Fentiek megbeszélése végett kérjük a T. Címet, hogy 1958. január 10-én hivatali helyiségünkben (I. ker. Pauler u. 18.) megjelenni szíveskedjenek.

Fauer Mihály
igazgató

Pereházy Károly
osztályvezető

*

Az 1958-as tárcaközi megbeszélésről

1958. január 10-én „tárcaközi megbeszélést” tartanak az Egészségügyi, a Művelődésügyi, a Pénzügyminisztérium és az Országos Műemléki Felügyelőség részvételével. Elvi döntés született a műemléki tervek elkészítéséről, az egyes minisztériumok feladatairól és határidő meghatározásáról. A megbeszélésen abban állapodtak meg, hogy felettes hatóságaiknak azt terjesztik fel, hogy az 1959. évi költségvetésben szerepeljenek az Apród utcai épület helyreállításának költségei, mert ennek függvénye a lakók „megváltása”, a műemléki tervek elkészítése, a tényleges építési-felújítási költségek meghatározása, bizonyos összegek rendelkezésre állása, hiszen ennek hiányában nem lehet a munkálatokat elkezdeni. Feltehetően ennek köszönhető, hogy az Egészségügyi Minisztérium 1958 februárjában újjászervezte a „múzeumi bizottságot”, hogy magát a múzeumi gyűjteményt Semmelweis szülőházában helyezhessék el. Az ügy irányítása Vilmon Gyula miniszterhelyettestől Simonovits István első miniszterhelyetteshez került.

A Múzeum megvalósítása ettől függetlenül vontatottan haladt. Az 1958-ban megalakult MTA Orvostörténeti Bizottsága is negyedévente tartott ülésein mindig foglalkozott a Semmelweis szülőházának kérdésével. Az ügy alakulása csak ezen keresztül követhető nyomon, mert az úgynevezett Múzeumi Bizottság az Egészségügyi Minisztériumban tartotta üléseit, s iratanyaga beépült a miniszterhelyettesi iratanyagokba. Az ügynek mai szemmel sok „furcsasága” van: az 1950-es évek végén az ügyintézés sokban változott, de továbbra is felülről irányított és ellentmondást nem tűrő intézkedések sorozata maradt.

Simonovits István sokat tett a könyvtár, később a múzeum megszervezéséért és működtetéséért, de jóindulata ellenére igazi megtestesítője volt a rendszernek. A másik furcsaság az „írásbeliség” teljes hiánya: telefonon kapnak utasítást, nincs levélben történő felkérés, csak az iratokból lehet következtetni az indítékokra. A Semmelweis ház ügye 1960-tól felgyorsult, hiszen az Egészségügyi Minisztérium nemcsak felügyelte alá vonta az Apród utcai épületet, hanem költségvetéséből jelentős összeget biztosított az épület műemléki megtervezésére, s a kiállítási tér kialakítására.

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum megnyitása (1964)

Az Országos Orvostörténeti Könyvtár történetének új szakasza kezdődött a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum megnyitásával (1964), hiszen ettől kezdve a két, azonos közgyűjteményi feladatot teljesítő intézmény egymástól függetlenül működött, bár fenntartója

és működtetője azonos maradt. A Múzeum élén Fekete Sándor professzor áll, a hivatalos megnyitáig Palla Ákos volt a helyettese, akinek valóban nagy szerepe volt a múzeumi gyűjtemények megszervezésében, az építkezés irányításában és általában a múzeumi munka megszervezésében. Palla Ákos 1965-ben lemondott múzeumi megbízatásáról, helyébe az 1964-től a múzeumi tudományos főmunkatárs, Antall József lépett, aki egyben a könyvtárban Palla Ákos helyettese is lett.

Antall József e „kettős” feladatot kiválóan végezte, de világosan látta a lehetetlen helyzetet: látta, hogy a két intézményt feltétlenül egy intézetté kell szervezni, s olyan tudományos koncepció szellemében kell működtetni, ami az addig elért sikereket (gyűjtemények felépítését, nemzetközi kapcsolatokat, tudományos társasági életet stb.) egybe kovácsolja, s a megváltozott körülmények között az intézetet a hazai és a nemzetközi tudományos életben egyedülivé teszi.

A megváltozott körülményeket jelentette a MOTESz és a Magyar Orvostörténelmi Társaság megalakítása, amely társasági szinten összehozta a hazai orvos- és rokontudományok művelőit, átvette a MOTESz-en keresztül a nemzetközi kapcsolatok tartását, de ezt a formát valamilyen módon kötni kellett az egyesített orvostörténelmi intézményhez. Ezzel megszűnt a külkapcsolatok terén a teljes „minisztériumi” függőség, de ennek teljes kiépítése csak az 1970-es évek első éveiben történt meg, amit jelzett a két budapesti nemzetközi kongresszus (1974 és 1981), valamint a szocialista országok orvostörténelmi rendezvényein való gyakori részvétel, illetve a hasonló társaságokkal való hivatalos együttműködés kimunkálása.

A múzeumi gyűjtemény mellett létrejött a levéltári gyűjtemény is, amelynek törzssanyagát az egykori Budapesti Orvosegyesület (1837), a Budapesti Orvosi Kör (1874) és a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűléseinek (1841) levéltára adja, amely az Orvosegyesület egykori Székházában (1894) működött. Amikor az Orvosegyesületet feloszlatták (1948) az előbbi három levéltárat az épület pincéjébe helyezték el, majd egy részét – 1951/1952-ben – az Orvosegyesület Könyvtárával együtt átadták az Országos Orvostörténelmi Könyvtárának, ahol tárolási és szakszerű feldolgozási gondok merültek fel.

Amikor megalakult a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, a levéltári anyagot átszállították az Apród utcai épületbe. 1972-ben ez a levéltári anyag szaklevéltári statust kapott (SOMKL) és megindult a szakszerű levéltári feldolgozás. A levéltári anyag – az előzményekben említett anyagok mellett – kiegészült a 19–21. században elhunyt neves orvosok személyi anyagaival.

A múzeumi élet iratanyagából

A Múzeum berendezésének tervéről

Dr. Szilágyi János elvtársnak,
főigazgató helyettesnek,

Budapest, I. ker.,
Szentháromság tér 2.

Budapest Történeti Múzeum

Szíves tudomására hozom, hogy a Budapest főváros VB Semmelweis Ignácnak (Budapest, I. ker. Apród u. 1–3.) a szülőházát átengedte az Egészségügyi Minisztériumnak Orvostörténeti Múzeum létesítésének céljára. Az átadás folyamatban van, ezzel párhuzamban végzik a műemléki helyreállítás tervezését és végzését.

Ebben az épületben elhelyezendő gyűjtemény hivatva lesz bemutatni a magyar orvosi múltat, és ezzel kapcsolatban szeretnénk kiállítani egy, az 1800-as évek elején készült gyógyszerári berendezést is. Véleményünk szerint erre az úgynevezett Török Patika bútorzata lenne a legalkalmasabb, ami a Kiscelli Múzeum raktárában van.

Arra kérjük a Főigazgató-helyettes Elvtársat, hogy a nevezett patika állványzatát és berendezését a tervezett múzeumnak átengedni szíveskedjék.

Budapest, 1961. március 4.

Palla Ákos
tudományos osztályvezető

* * *

Jegyzőkönyv

**a „Semmelweis Orvostörténeti Ház” Bizottságának 1963. június 1-jén tartott üléséről
(Részletek)**

A bizottság tagjai: Barta Barna, Bencze József, Dezső József, Farkas Károly, Szilágyi Lajos, Jónás Béla, Palla Ákos, Pfanl Egon, Székely Sándorné, Katona Ibolya, Pékli Ferenc, Rózsa György, Sándor János.

Jelen vannak: Jónás Béla, Barta Barna, Rózsa György, Pékli Ferenc, Székely Sándorné,

Katona Ibolya, Sándor János, Pfanl Egon, Palla Ákos és Varga Lajos, a Semmelweis Ház kinevezett igazgatója.

Kimentette magát: Farkas Károly, Dezső József, Bencze József, Szilágyi Lajos.

Tárgy: az 1961. április 6-án a miniszter első helyettesének előterjesztésének megtárgyalása.

Varga Lajos: üdvözli a megjelenteket és ismerteti az április 6-án született tervezetet:

Eszerint rendezik a Rókus Kórház előtt álló Semmelweis szobor körül fekvő parkot, elkészítenek Semmelweis életéről egy dokumentumfilmet, illetve a Semmelweis Ház berendezésével kapcsolatban az Egészségügyi Minisztérium külön pénzügyi keretet állapított meg, a vásárlásokat a Beruházási Bankon keresztül kell bonyolítani. A Lehoczky-Semmelweis család átadott egy Semmelweis Ignác tulajdonát, képező szelencét, a család tulajdonában volt családi arcképeket (festményeket), amit a Bizottság megvásárol. Ugyancsak átadásra kerül Tatáról egy díszes kályha stb.

(A továbbiakban ismertette a Semmelweis Ház fűtésrendszerének megterveztetését, a szentendrei Ferenczi Múzeumtól történő patikaedények átadását, Földvári Ferenc professzortól kapott értékes orvosi könyvek átvételét, valamint azt, hogy a Fővárosi Tanács VB. Megtárgyalja majd az Apród utcai épült melletti üres telken, az elképzelt kiegészítő épület megépítésének engedélyezését, esetleg a Rókus Kórház előtt álló Semmelweis szobor áthelyezését a Semmelweis Ház előtt álló üres telekre. Több javaslatot ismertetett: képeslap, bélyeg, emlékpénz, emlékérem elkészíttetését az 1965. évi Semmelweis Nagyhét eseményeire.)

Jónás Béla. Javasolja a Budapesti Orvostudományi Egyetem elnevezését Semmelweis Ignárról.

Varga Lajos: indítványozza azon névsor összeállítását, akikről elnevezhetnék a fővárosi és vidéki kórházainkat.

Barta Barna (az ORFI gazdasági igazgatója, a munkálatokkal kapcsolatos pénzügyi tevékenységek irányítója): az építkezések rendben folynak, az elhangzott, pénzkiadással járó javaslatok ügyében írásos előterjesztést, valamint azoknak a neveit, akik ezekre árajánlatot adhatnak.

(A későbbiekben az Apród utca 1–3. sz. alatti épület mellett levő üres telek beépítésével foglalkoztak.)

Rózsa György (minisztériumi gazdasági főosztály vezetője): fontosnak tartja az üres telek beépítését, lehetőséget lát a terület átadására is. Ugyancsak lehetőséget lát a pénzkeretek megszerzésére is.

Sándor János (minisztériumi főmérnök): a beépítés lehetséges, bár az ügyet lassíthatja a műemléki feltételeknek megfelelő tervek engedélyeztetése, az építészeti tervek összehangolása.

Pfanl Egon: az épülő háznak azonos magasságúnak és stílusúnak kell lenni a már felújított épülettel, a copfstílusú homlokzat mögött lehetnek korszerű irodai és raktári helyiségeket kialakítani. Ez viszont sok engedélyhez kötött tervezést jelent, nem lehet egyszerűen a „copfstílusú színfal” mögé egy teljesen modern „valamit” odarakni, az itt állt egykori épület (ami szintén műemlék volt) belső tereit, arányait, stílusát valamiképpen fel kell villantani. Ehhez idő és az engedélyek türelmes kivárása kell.

Ezt követően az 1965. évi nagygyűlés pénzügyi megtervezésével foglalkoztak.

(dr. Katona Ibolya)

(Palla Ákos)

* * *

Fekete Sándor igazgatói kinevezéséről

Mely köttetett az Országos Reuma és Fürdőügyi Intézet Igazgatósága és dr. Fekete Sándor ny. kórházi igazgató főorvos, volt egyetemi tanár között. Előbbi alkalmazza dr. Fekete Sándort a 7222 kulcsszámra tudományos főmunkatársként 2.500,- forintos fizetéssel, egyben megbízza a

Semmelweis Ház megbízott igazgatói feladatkörrel.

E megbízás 1963. december 31-ig érvényes, amelyért havi 65 óra keretben tartozik munkáját teljesíteni.

(dr. Farkas Károly)
igazgató főorvos

A fentieket a magam rézéről tudomásul veszem

(dr. Fekete Sándor)

* * *

Palla Ákos levele Spielmann Józsefnek
(Budapest, 1964. március 5.)

Kedves Jóskám!

Azonnal válaszolok leveledre, hosszú hallgatásomnak oka temérdek dolog, amit teljesítenem kell. Tehát mindaz, amit írok, Kótay Palinak is szól.

A Semmelweis-múzeum szervezési és építési munkálatai minden időmet annyira igénybe veszik, hogy magánügyeim intézésére. Ami az üggyel kapcsolatban történik, az istentelenül undorító, de valakinek a munkát el kell végezni. Az új igazgatót január elsejétől kinevezték, így Varga Lajos utóda Fekete Sándor nőgyógyász lett, aki szakmailag annyi felkészültséggel rendelkezik, hogy feltételezhetően már hallott valamit az orvostörténelemről. Miután pedig a Minisztérium úgy döntött, hogy ennek az intézetnek csak orvos lehet az igazgatója, de a munkát velem végeztetik el! Lássuk a medvét, az Isten nagyobb dicsőségére!

Amúgy egészségesek vagyunk, így szerzünk váratlan antrét a Nirvana számára.

A Communicationes következő számát „felborítjuk”, Vargának jön posthumus egy írása, Kassert kihagyjuk, de Szotyoriról szólót sajtó alá rendezzük. Az eredményről azonnal értesítelek.

Változatlanul ölel

Budapest, 1964. március 5.

Palla Ákos

Az MTA orvostörténeti bizottsága

Megtervezik az MTA Orvostörténeti Bizottságát (1952–1953)

Még a könyvtár felavatásának óráiban felvetődött valamiféle szervezett forma kialakítása, erre Rusznyák István, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke is „támogatónak” bizonyult. Az MTA Orvosi Tudományok Osztálya keretén belül 1952 őszén – az MTA éves nagygyűlésének ajánlására – megalakult az Orvostörténeti Bizottság, amelynek elnökének Hahn Gézát, az Egészségügyi Minisztérium osztályvezetőjét kérték fel. Hahn Géza 1953. március 17-én közel száz nevet tartalmazó listát küldött meg Palla Ákosnak, hogy azokból alakuljon meg egy orvostörténeti bizottság. A névsorban azonban nem szerepelt például Elekes György, Daday András s Herczeg Árpád neve.

Ebből azonban nem lett semmi, sőt soha nem derült ki az sem, hogy kikből állt a Hahn Géza vezette akadémiai bizottság. A későbbi iratokból kiderült, hogy ennek az orvostörténeti bizottságnak tagja volt még Bencze József, Szodoray Lajos debreceni egyetemi tanár, majd Haranghy László akadémikus, hiszen minden bizottságban szükség volt egy akadémiai tagra is. Gondot jelentett, hogy a bizottságba delegált tagok többségének nem volt tudományos fokozata, s hogy a tagok többségét állami hivatalok vagy társadalmi szervezetek delegálták. (Hahn Géza elnök 1959-ben szerezte meg tudományos minősítését.) A bizottság körüli bizonytalanságot fokozta, hogy az 1951. évi akadémiai minősítési rendszerben nem szerepelt az orvostörténelem, így az MTA alapszabályzata szerint orvostörténeti bizottságot nem lehetett alakítani.

A Bizottság újjászervezése (1955)

1955. január 17-én Surányi Gyula, az orvostudományok kandidátusa, a Tudománytörténeti Főbizottság elnöke levélben keresett meg minden kórházigazgatót azzal a kérdéssel, hogy intézményükben ki foglalkozik orvostörténelemmel, mivel fiatal orvosokat kívánnak bevonni az orvostörténelem művelésébe. A körlevél nem maradt visszhang nélkül: sok fiatal orvos felfigyelt a megkeresésre, és jelentkezett olvasónak az Országos Orvostörténeti Könyvtárba. így hamarosan megváltozott az előadások látogatóinak összetétele: egyre több fiatal kutató jelent meg, s hozzászólásaikkal új szint vittek a formálódó orvostörténeti munkaközösség életébe.

A közel száz-száztíz tagú közösség kétharmada idősebb, „régí” orvostörténészből és hozzájuk csatlakozó fiatalból állt, míg a többiek a marxizmus oldaláról közelítették meg a medicina múltját. Ez különösebb feszültséget nem jelentett, hiszen ebben a korban – saját maga és a szűkebb közössége érdekében – voltak kötelező „normák”, pl. valamilyen évforduló alkalmából „vonalas előadást” kellett tartani. A vita a szakmai kérdésekben robbant ki, amikor klasszikus történeti vagy művelődéstörténeti problémákat a „harcos materializmus” oldaláról igyekeztek megközelíteni.

Azért nem maradt „ellenőrzés” nélkül a közösség egésze, hiszen a felügyeleti szervek (akik anyagi és politikai felelősséget vállaltak az intézményért és az ott folyó tudományos életért) képviselői mindig jelen voltak valamilyen formában, így a könyvtár körül csoportosulók között találjuk az Egészségügyi Minisztérium több középvezetőjét is. Egyre több egyetemi szakember kapcsolódott be az orvostörténeti kutatásokba: Szodoray Lajos egyetemi tanár, Morelli Gusztáv egyetemi tanár, Nebenführer Ferenc egyetemi magántanár, Kiss Ferenc anatómia professzor, az ORFI orvosi karából: Szántó László, Ruzinkó Barnabás, Lugossy Gyula, Gacs Ferenc, Kratochwill Ede stb.

Sokat az érdeklődés, másokat az a tudat vezetett ide, hogy itt valami hasznosat tud tenni. Ebben az időben „divat” volt a társadalmi munka, ami főleg politikai jellegű tevékenységet jelentett. A különböző egészségügyi intézményekből jelentkező orvosok „társadalmi munkában” felajánlották intézményük történetének megírását, vagy választott szakterületük múltjának feltárását, és ha erre intézményvezetője engedélyt adott, sok kínos egyéb feladattól menekültek meg.

Az akkori szakirodalmat tekintve számos mű egy-egy intézmény történetének feldolgozása, vagy a szűkebb környezet (város, járás, megye stb.) orvosi múltjának különböző színvonalú feldolgozása. Valóban nem a színvonalat kell néznünk, hanem a szándékot. Sok „szerző” később lemaradt, de többen ekkor váltak igazi orvostörténésszé, megszerették a furcsa módon választott új szakterületüket.

Az MTA 1954. nagygyűlése úgy határozott, hogy az orvostörténelem az Orvosi Tudományok Osztálya keretében működő Tudománytörténeti Főbizottság feladatkörébe tartozzon, így 1955. január 17-én Surányi Gyula akadémikus, a Tudománytörténeti Főbizottság elnöke – az orvosi intézmények vezetőihez írott – körlevélben felmérte az orvostörténelem iránt érdeklődő orvosok számát, és kutatásra buzdította őket. A későbbi adatok szerint valóban sok fiatal orvos kezdett orvostörténelemmel foglalkozni.

Az MTA Orvostörténeti Bizottsága 1958-as megszervezéséről és működésének kezdeti éveiről

A Surányi akadémikus szervezte akadémiai albizottságról nincs további adat, de 1958 decemberében megalakult az Orvosi Tudományok Osztályának alárendeltségében az Orvostörténeti Bizottság: elnöke Haranghy László akadémikus, tagjai orvostörténészek, illetve a szakterület iránt érdeklődő kiváló orvostudósok (Melly József, Farkas Károly, Morelli Gusztáv, Mozsonyi Sándor, Halmai János, Szodoray Lajos, Bencze József, Soós József, Alföldy Zoltán és Gortvay György) voltak. A feladatkör bővülését jelentette, hogy az orvostörténeti témakörhöz kapcsolták a gyógyszerésztörténetet. Az Orvostörténeti Bizottság mint véleményező és kezdeményező testület tevékenykedett, negyedévenként sorra kerülő üléseken áttekintették az orvos- és gyógyszerésztörténelem aktuális kérdéseit, a közös álláspont kialakításért gyakran kikérték a más testületek véleményét is.

Az 1960-as években döntő feladat lett az önálló külkapcsolatok kiépítése, ebben fontos szerep jutott – kihasználva az MTA lehetőségeit – az MTA Orvostörténeti Bizottságának. Példa erre, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár, amely kiadványai révén hatvankét országgal állt cserekapcsolatban, 1960-ban nem kapott engedélyt a Nemzetközi Orvostörténeti és a Nemzetközi Kórháztörténeti Társasággal való kapcsolatfelvételre. 1963-ban – az MTA Orvosi Tudományok osztályának segítségével – Haranghy László elnök és Bencze József tagja lett a Nemzetközi Orvostörténeti Társaságnak. A szocialista országokkal való kapcsolatfelvétel keretében – az Orvostörténeti Bizottság javaslatára – épültek ki az Orvostörténeti Könyvtár és az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport szakmai kapcsolatai Romániával, Csehszlovákiával és Lengyelországgal. Ez tette lehetővé a külföldi szakemberek részvételével szervezett szakmai konferenciák és tudományos ülések megrendezését.

A szakmapolitikai szervezés mellett az MTA Orvostörténeti Bizottsága 1958-tól – az Egészségügyi Minisztérium megkeresésére – figyelemmel kísérte a szervezés alatt álló Orvostörténeti Múzeum ügyeit, az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport tevékenységét, a tudományos minősítésre történő felterjesztéseket; több éves programot dolgozott ki az orvostörténelem egyetemi oktatásának megszervezésére.

Az orvostörténelem egyetemi oktatásának kérdése központi feladatként szerepelt az Orvostörténeti Bizottság tevékenységében. E tárgykörben az első ülés 1959. június 12-én történt, amelyen két ideológiai szemlélet ütközött: Székely Sándor – az egészségügyi szakiskolák orvostörténeti oktatásának tapasztalatai alapján – javasolta az egyetemi orvosképzésbe is az általános és a hazai orvostörténelem bevezetését, bár indoklása

„pártszerű” volt: „Növeli a társadalom fejlődésére vonatkozó ismereteket, megerősíti a marxista és materialista világnézetet, és a babonák, valamint a misztikus gyógy módok ellen is fontos fegyver.” Melly József egyetemi tanár: „Csak olyan disciplínának van tudományos tekintélye, amely egyetemi tanszékekkel rendelkezik. A múltban ugyan nem volt orvostörténeti tanszék, ettől függetlenül népszerű választott tárgyak között oktatták. Már Balassa is sürgette a tanszék megszervezését, így jelentősége igen nagy és elintézése sürgető.” Hahn Géza, a marxizmus szemszögéből a következőket mondta: „Az orvostörténelemnek magába kell foglalni az egészségügy, az orvosok társadalmi helyzetének történetét is, így az orvostörténelmet a marxizmus–leninizmus vagy az egészségügyi szervezés keretében kell megoldani, úgy, hogy az előbbiek óraszámja ne sérüljön. Ezt is csak átmeneti megoldásnak tekintem, a közel jövőben nem látok lehetőséget az orvostörténeti tanszék megszervezésére.” Szodoray Lajos egyetemi tanár, az adott korszak egyik kiemelkedő orvostörténésze, idézet a jegyzőkönyvből: „...az orvostörténelem bevezetését megvalósíthatónak tartja, bár ennek még vannak elvi akadályai. Debrecenben hat egyetemi tanártársammal saját tantárgyunk bevezetőjeként orvostörténeti bevezetőt tartanánk. A hallgatók túlterheltek, így csak fakultatív tárgyként látok lehetőséget.” Az óvatos megfogalmazásokkal szemben Kanyó Béla, a szegedi orvosegyetem tanára határozottan kijelentette: „...fontosnak tartom, hogy a Budapesti Orvostudományi Egyetemen állítsák fel az orvostörténelmi tanszéket, amely nemcsak a hallgatókat oktatná, hanem kiképezné azokat az oktatókat is, akik a vidéki egyetemeken kéthetente két órában tartanák az orvostörténelmi előadásokat. Helyesnek tartanám, az orvostörténelem kötelező oktatási tárgy legyen. Ne dilettáns módon foglalkozzanak az orvostörténelemmel, hanem methodológiát is tanítsanak. Mivel a hazai orvostörténelem oktatása lemaradt más egyetemekkel szemben, szükségesnek tartom ezen oktatást az orvosi etikával is összekapcsolni. Ne munkaközösség vagy más területen kiképzett csoport tanítsa az orvostörténelmet, így az orvostörténeti tanszék felállítását tartja egyedüli megoldásnak.”

Az Orvostörténeti Bizottság ezen az ülésén Szodoray Lajos professzor vezetésével munkabizottságot jelölt ki, amelyben 50–50%-ban voltak jelen a két tábor képviselői.

A Szodoray Lajos-féle bizottság által kidolgozott tananyag nagyban fedte Borisz Petrov szovjet akadémikus orvostörténeti tankönyvének gondolatmenetét (erre épül Székely Sándor összefoglaló munkája), periodizációját, amit kiegészítettek a magyar eseményekkel. Az orvostörténelem oktatását, míg nem szerveznek külön tanszéket, az egészségügyi szervezés egyetemi intézetén belül vélték megoldhatónak. Ez a megoldás a bizottságban ülő marxista „blokk” szemléletét tükrözte. A tervezetet felterjesztették az MTA elnökéhez, rajta keresztül az egészségügyi és az oktatásügyi miniszterhez, amit egyik fórum sem fogadott el.

Az Orvostörténeti Bizottság újjáválasztása (1962)

1962-ben újjáválasztották az Orvostörténeti Bizottságot. Elnöke Haranghy László akadémikus lett, tagsága annyiban változott, hogy bekerült a bizottságba Regöly-Mérei Gyula, Palla Ákos, meghívottként Katona Ibolya, Hahn Géza, Halmai János és Mozsonyi Sándor. Szakmai kérdésekben Daday András, Farkas Károly, Szodoray Lajos, Palla Ákos és Regöly-Mérei Gyula egységes álláspontot alakítottak ki, míg Székely Sándor, Réti Endre, Hahn Géza és Katona Ibolya a „haladó szemléletet” képviselték. Köztük Hahn Géza volt a „hangadó”, míg Katona Ibolya – ha tehette – szótlanul viselte a parttalan „eszmei és kritikai” áradatot. Bencze József, aki a szocialista rendszer és ideológia elkötelezett híve volt, egyre inkább elkülönült a marxisták csoportjától. Haranghy László akadémikus – a tekintélyelv híveként – gyakran csak „parancsal” döntött, ami szakmai-tudományos kérdésekben jónak bizonyult, személyi ügyekben nem. Ekkor az MTA Orvostörténelmi Bizottsága irányító csúcsszervezetként tevékenykedett, például döntött a népszerű orvos-gyógyszerészet-történeti vándorgyűlések színhelyéről, tudományos programjáról, külföldi szakemberek meghívásáról, illetve hazai orvostörténészeket javasolt külföldi tanulmányútra, kongresszusi részvételre. A bizottság elismerését jelentette, hogy az Egészségügyi Minisztérium az orvostörténelem szakmai képviselőjének fogadta el.

Az 1962-ben újjáalakult Orvostörténeti Bizottság is folytatta az orvostörténelem oktatásával kapcsolatos munkálatait, így – az Egészségügyi Minisztérium és az Orvosegészségügyi Dolgozók Szakszervezetének anyagi támogatásával – előkészítette a magyar orvostörténelmet feldolgozó monográfiát. Első lépésben ún. „előtanulmányokat” írtak, hogy ezekből a szakanyagokból egy szerkesztő bizottság majd megírja a tervezett művet. Központi kérdéssé vált az orvostörténelem periodizációja: Daday András és Gortvay György az orvosi tudomány korszakaihoz ragaszkodtak, míg Hahn Géza – a marxistákkal együtt – a termelőeszközök és az osztályharc alakulását tekintették kiinduló pontnak. Haranghy László inkább a politikai történetírás korszakolását javasolta, míg Szodoray Lajos az addig megjelent európai orvostörténeti kézikönyveket, amit – mivel eltért a szovjet munkák periodizálásától – a marxisták elleneztek. A vita ezen a ponton megakadt, a végleges döntést a magyar orvostörténelmi kézikönyv leíró részének elkészültéhez kötötték. A közel ezer oldal terjedelmű tanulmányanyag végül a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Adattárába került.

Az Orvostörténeti Bizottság tevékenységének csúcsa a Magyar Tudományos Akadémián megrendezett, Semmelweis Ignác halálának 100. évfordulójának szentelt nemzetközi részvételű, 1965. évi orvostörténeti nagygyűlés és az 1966. évi Semmelweis-ünnepség

szakmai előkészítése és megrendezése volt.

Ezért is érte váratlanul a hazai tudományos életet, amikor 1968-ban megszüntették a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Bizottságát, Haranghy László akademikust – az orvostörténelem „képviselőjével” – beosztották a Társadalom-egészségügyi és Egészségügy-szervezési Bizottságba, amiért – joggal – megsértődött, és lemondott minden tisztségéről, és feladta az orvostörténet művelését is. A veszteséget csak részben pótolta, hogy az Egészségügyi Minisztériumban működött Egészségügyi Tudományos Tanácson belül – Soós József akadémikus vezetésével – orvostörténeti munkabizottságot alakítottak, amely részben átvette – kormányzati segítség igénybe vételével – az MTA Orvostörténeti Bizottságának szerepét. A bizottságnak tagja volt Alföldy Zoltán akadémikus, Gömöri Pál, Regöly-Mérei Gyula, Réti Endre, Székely Sándor, Szodoray Lajos, Zoltán Imre. Az Egészségügyi Tudományos Tanács egyik feladata az orvostörténelem területén működő kutatók, intézmények támogatása, a különböző kérések elbírálása és támogatása volt. Ennek köszönhető, hogy a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár és Levéltár évente 40 ezer forint, csak szakkutatásra fordítható támogatást kapott, valamint támogatást kaptak az Orvostörténeti Könyvtár valutaigényes külföldi könyvbeszerzései is.

Az MTA bizottságának szerepe az orvostörténeti oktatás megszervezésében

Az 1950-es évek orvostörténeti közéletének lényeges kérdése az orvostörténelem oktatásának problémája volt. 1945 után az egyetemi orvosképzésből kiemelték az orvosi múlt oktatását, ami ellent mondott az európai és az úgynevezett szocialista országok gyakorlatával. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár köré tömörülő idősebb és ifjabb kutatók egységes törekvése éppen az orvostörténelem egyetemi oktatásának megoldása lett. Szinte nem volt olyan tervzet, beadvány, nem történt olyan szakmai testület megszervezése és céljainak meghatározása, amelyben nem szerepelt volna az oktatás megvalósításának kérelme. Az 1952-től különböző formában megalakult MTA orvostörténeti bizottságai is programjukban állandóan ezt a célt szerepeltették, bár 1951-ben életre hívott középfokú egészségügyi szakembereket képző szakiskolában már tanították, fokozatosan bevezették a továbbképzésbe is. Ezeknek jó minőségű tankönyveket írtak, míg az egyetemekkel kapcsolatban már nem volt egységes az álláspont.

Az 1958-ban megalakult és Haranghy László akadémikus vezette MTA orvostörténeti bizottság valóban minden eszközt megragadott az egyetemi oktatás megvalósítása érdekében. A bizottság valóban befolyásos szakemberekből állt: Farkas Károly, Szodoray Lajos, Daday

András, Gortvay György, Regöly-Mérei Gyula, Bencze József, Palla Ákos, Morelli Gusztáv, Réti Endre, Székely Sándor, meghívottként Katona Ibolya, Hahn Géza, Halmai János, Mozsonyi Sándor. Igaz, 1958-ban már a Budapesti Orvostudományi Egyetem általános orvostudományi karán Regöly-Mérei Gyula rendkívüli tárgyként 15 előadásos orvostörténeti sorozatot hirdethetett meg, bár 30–40 hallgatóval „működött”, mégis eredménynek számított. Ettől függetlenül az akadémiai bizottság 1959. június 11-i ülésén Szodoray Lajos professzor elnökletével munkabizottságot küldött ki az orvostörténelem oktatásának programjának és tantervének kidolgozására.

Az előbbi tervezet elkészült, felterjesztették az MTA elnökének, az egészségügyi miniszternek, az oktatásügyi miniszternek, de nem sok sikert értek el. A sikertelenség oka a kérdés „túlzott ideológiai hangsúlyozásában” keresendő: a bizottság nem foglalt egységes álláspontot az orvostörténeti tanszékek (négy egyetemre vonatkoztatva) megszervezésének kérdésében. A bizottság budapesti illetőségű tagjai e kérdésben csak a Budapesti Orvostudományi Egyetemet „favorizálták”, a vidékiek estében vagy megbízott előadóval akarták megoldani a kérdést, de többen – Székely Sándor, Réti Endre, Hahn Géza és Katona Ibolya – a marxizmus-leninizmus tárgyon keresztül látták megoldani az orvostörténelem oktatását, úgy, hogy az ideológiai képzés ne szenvedjen óra számot, a leadásra kerülő tananyagban – kiemelt problémákat – orvostörténeti adatokkal is közelítsék meg. A másik megoldás, jelöljenek ki súlyponti orvostörténeti kérdéseket és azokat a marxista- leninista ideológia és a dialektikus materializmus vonatkozásában, tárgyalják és helyezték „helyes megvilágításba”. A határozatlanság, illetve a túlideologizálás buktatta meg az orvostudomány történetének egyetemi kötelező oktatását, bár már felvetődött, hogy az egészségügyi szervezés tárgykörében is oktathassák. Itt a „buktató” a tárgy bizonytalan léte volt, illetve csak az orvostörténelem szűkebb területét (közegészségügyi gondolkodást, a tisztiorvosi ismeretek alakulását stb.) ismertethették volna.

Az akadémiai orvostörténeti bizottság negyedévente ülésezett, hosszú jegyzőkönyveiben vagy az elmúlt időszak összefoglalását rögzíti, vagy az adott téma „ideologizálásával” foglalkoztak. A tagság megoszlott: az idősebb tekintélyes szakembereket már egyedül Daday András képviselte, mellette Farkas Károly, Szodoray Lajos, Palla Ákos és Regöly-Mérei Gyula valóban a szakmai érdekekért foglalt álláspontot, míg Hahn Géza, Székely Sándor és Réti Endre a marxizmus, a „haladó szemlélet” szemszögéből tárgyalták a felvetett témákat. Közülük Hahn Géza volt a hangadó, a legártatlanabb felvetést is a „marxista eszmei tartalom” jegyében világított meg, bírált és összegzett. Szinte verseny volt Hahn és Székely között, az egyik bírált, a másik „túlbíralt”, s központi helyet foglaltak el az oktatás

elvi kérdései, a különböző tudományos rendezvények ideológiai meghatározásai stb. Az igazsághoz tartozik, ha mindazok megvalósultak volna, amit itt eszmei síkon meghatároztak, az orvostörténelem nem mozdult volna ki soha holtpontjáról. Bencze József, aki ugyancsak a fennálló rendszer és ideológia elkötelezett híve volt, maga sem értett egyet ezzel a „buzgósággal”, gyakran próbált közelíteni a bizottság tagjai között.

Haranghy László akadémikus ugyancsak a tekintélyelv híve volt, bár az orvostörténelem nem volt tudományos tevékenységének igazi területe, a maga akaratát mindig éreztette.

Erre jó példa Oláh Andor és Schultheisz Emil esete: Oláh Andor saját pénzén és szabadságán rokon meghívással kiutazott Franciaországban és magánemberként megjelent a Montpelier-ben megrendezett orvostörténeti kongresszuson, előadásokat hallgatott és az egyik szekcióban – az üléelnök engedélyével – előadásnak is minősülő előadást tartott. Ennek hatására a kongresszust záró nagygyűlésen a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság rendes taggá választotta. Igaz, mindehhez magyar állami engedély kellett, amit a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság közgyűlése nem ismert, Oláh Andor viszont ott a helyszínen nem utasított vissza. Hazaérkezése után nem jelentette be, igaz ezt a megtisztelő címet nem használta. Az ügyről a sajtóból értesült az akadémiai bizottság, az Orvosságyszerésztörténeti Szakcsoport és a felettük ellenőrzést gyakorló Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezete. A magyar állami hatóságok ebből ügyet nem csináltak, csak az akadémiai bizottság, amely a következő határozatot hozta az elnök utasítására:” A bizottság Oláh Andort nem tartja alkalmasnak tudományos munkássága alapján, hogy Magyarországot nemzetközi szinten képviselje és megbízza a bizottság titkárát, hogy ilyen értelemben levelet intézzon a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság elnökéhez.” Csak egyszerű tagságról és nem nemzeti képviselétről volt szó. Ettől kezdve Oláh Andor nem látogatta az említett szakcsoport üléseit, megritkította kapcsolatait ezzel az orvostörténész csoporttal.

Hasonló történet Schultheisz Emil „ügye”: az orvostörténészi pályáját éppen megkezdett Schultheisz Emilre sokan féltékenyek voltak, főleg azután, hogy Tardy Lajossal közösen írt könyve (Orosz–magyar orvosi kapcsolatok. Bp. 1960) történész körökben nagy sikert aratott, kiadták Moszkvában is. Szinte várható volt, hogy valami kifogást emelnek ellenük, ami 1960-ban be is következett. Ekkor a budapesti orvostörténeti nagygyűlésen Schultheisz Emil előadását Haranghy László élesen megbírálta, a Schultheisz által kutatott és átláthatónak ítélt korszakot, a középkori medicinát babonásnak, sötétnek nevezte. Ezzel a nézettel Schultheisz Emil nem értett egyet, udvariasan kitartott szemlélete mellett. A nagygyűlés után Heinz Schüller NDK-ból érkezett orvostörténésszel folytatott magánbeszélgetésen összehasonlítva az NDK és a magyar orvostörténet helyzetét – kis

csoportként jellemezte (ez volt az igazság!) – a hazai kutatók táborát, illetve a lehetőségeket is. Ebben nem volt semmi különös, csak a német delegátus a magyar–lengyel–német–román találkozón ezt elmondta, ahol különben is a szűk szakmai lehetőségekről volt szó. Ebből formáltak „nagy” ügyet, elsősorban Haranghy László, aki nem feledte el Schultheisszel kapcsolatos „sérelmét”. Annak ellenére, hogy az érintett levélben magyarázta meg a félreértésre alkalmat adott „kijelentéseit”, a bizottság – függetlenül Farkas Károly, Bencze József és Palla Ákos tiltakozásától – olyan határozatot hozott, amit józan ember nem teljesíthetett. Ez okozta Schultheisz Emil „visszavonulását” majd egy évtizedre, ami nem jelentette kutatásainak feladását, szakirodalmi tevékenységét külföldi szaklapokban fejtette ki.

A bizottság iratanyagából (1953–1960)

Hahn Géza levele Palla Ákosnak (1953)

Magyar Tudományos Akadémia
Orvosi Osztálya
Budapest, V. ker., Nádor u. 12.

Palla Ákos elvtársnak
Orvostörténeti Könyvtár
Budapest, II. ker.
Frankel Leó u. 25/27.

Mellékelten megküldjük a telefonon megbeszélt névsort azzal a kéréssel, hogy azt átnézni és a neveket, illetőleg a címeket kiegészítéssel ellátva visszaküldeni szíveskedjék.

Egyben kérjük, szíveskedjék megérdeklődni, melyik volna az időpont, amelyben, a névsorban szereplő nevekkel legmegfelelőbb volna a szóban levő informatív megbeszélést tartani. Ebből a szempontból elsősorban a plus jelzéssel megjelölt szaktársak beosztásához kívánnánk leginkább alkalmazkodni.

Hahn Géza sk
Orvostörténelmi Bizottság elnöke
(1953)

* * *

Palla Ákos válasza

Dr. Hahn Géza,
Országos Közegészségügyi Intézet
Budapest, Nagyvárad tér

Az MTA Orvosi Osztályától fenti szám alatt megküldött kutató névsort a rendelkezésünkre álló címekkel kiegészítve azzal küldjük vissza, hogy több személynek a címe nem áll rendelkezésünkre. Az alapjegyzéken megjelölt szaktársakkal folytatott megbeszélés alapján

közljük, hogy a szóban levő megbeszélés időpontjául szombat kivételével bármely hétköznap este 8 óra utáni időpont alkalmas.

Budapest, 1953. március 31.

Palla Ákos

(Megjegyzés: nincs feljegyzés az említett megbeszélésről, s arról sem, hogy a Hahn Géza elnök által vezetett bizottság mikor oszlott fel.)

* * *

A Tudománytörténeti Főbizottság körlevele

Magyar Tudományos Akadémia

V. Orvosi Osztály

Tudománytörténeti Főbizottság

Budapest, V. ker.,

Roosevelt tér 1.

A magyar orvostudomány nagy értékű múltja szükségessé teszi, hogy haladó hagyományaink, orvosi prioritásunk vitatott kérdéseit és kimunkálandó magyar orvostörténet mindaddig szétszórt területeit egységes egészbe foglaljuk.

Ezért kötelességünk, hogy a helyes út és módszer megvilágításához mindaz, ami probléma és aggály, az újonnan meginduló kutatások támogatásával helyes történeti szemléletbe állítva kerüljön a szakemberek, az érdeklődők elé.

E cél elérésére azonban szükségem van azokra, akik e tudományszakkal foglalkoznak, vagy érdeklődnek iránta, mivel a tervszerű kutatások megindításának alapvető követelménye e tudományos munkaerővel való okszerű gazdálkodás és nem az eddigi szétszórt munka, melynek irányítása és támogatása megoldhatatlan volt.

Ennek érdekében felkérem, szíveskedjék vezetése alatt álló intézet tagjait felszólítani, közölni, hogy kik foglalkoznak orvostörténeti kutatással, annak melyik része, szakasza érdekli őket és milyen tárgyú dolgozatuk, vannak, majd nevüket és címüket az MTA címére

bejelenteni szíveskedjék, hogy a további lépéseket megtehessem.

Köszönetem egyidejű nyilvánítása mellett mihamarabbi szíves értesítésüket várva

Budapest, 1955. január 17.

Kartársi üdvözlettel

Surányi Gyula

az orvostudományok kandidátusa
elnök

* * *

Jegyzőkönyv

az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1958-as üléséről

Készült az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1958. szeptember 12-i üléséről az Országos Orvostörténeti Könyvtár hivatalos helyiségében.

Jelen vannak: Haranghy László elnök, Szodoray Lajos, Hahn Géza, Mérei Gyula, Bencze József, Daday András, Székely Sándor tagok.

Mint vendég: Palla Ákos, Farkas Károly, Katona Ibolya, Pál Ferenc.

Kimentette magát: Gortvay György

– Az Elnök megnyitja az ülést és az első napirendi pont az Országos Orvostörténeti Könyvtár helyzetének megvizsgálása. (A továbbiakban Palla Ákos beszámolja következett, majd a bizottsági tagok megtekintették a gyűjteményeket, és pozitívan értékelték az intézmény tevékenységét.)

– Bencze József kérte kandidátusi vizsgáinak elengedését, csak disszertációval történő pályázását a kandidátusi fokozatra. (Ezt a Bizottság támogatta.)

– Az elnök kérte a bizottság támogatását Daday András tudományos rehabilitációjához és a kandidátusi fokozat odaítélésének megadásához.

Székely Sándor: Kifogásolja Daday legutóbbi előadásának elmaradott történelmi szemléletét.

Hahn Géza: Szerinte írásbeli anyag beadására van szükség, viszont eddigi munkásságának

mindegyik darabja kifogásolható szemléletben készült.

Daday: Akadály esetén készséggel visszavonja kérelmét.

A bizottság szerint erre nincs szükség, de mivel a titkár hivatalos értesülése szerint a rehabilitációs rendelet még nincs készen és ezért jelenleg csak vitával, vagy zárt ülésen való megvédésre van lehetőség, a bizottság a következőket határozta:

Támogatja, hogy a kérelmező minden formalitás nélkül kapja meg a kandidátusi fokozatot, vagy vita és nyilvánosság kizárásával eddigi teljes munkásságának vizsgálata után a minősítő bizottság a kandidátusi fokozat megítéléséről.

– Az elnök előterjeszti Melly József egyetemi tanár rehabilitációját. Mint egyetemi tanárt rehabilitálták, de tudományos fokozatot nem kapott. Jelentős orvostörténeti szakirodalmi munkássága van (132 dolgozat), így e tárgykörből kellene fokozatot kapni.

Hahn: Melly mint professzor lett az MTA településegészségügyi bizottságának tagja, amikor megszűnt egyetemi tanárnak lenni, akkor kikerült a bizottságból. A Műegyetemről visszaválasztatták, így nem érti a mostani kérelmet.

Mérei Gyula: a rehabilitálást megkönnyíti, hogy visszahelyezték eredeti állásába.

Elnök: furcsa, de Melly az egyetlen orvoskari egyetemi tanár, akinek nincs tudományos fokozata. Így javasolja, hogy minden formalitás nélkül kapja meg a kandidátusi fokozatot. Ha ez nem járható ügy, akkor Fodor Józsefről írott alapvető munkáját ismerjék el kandidátusi fokozatot érő disszertációnak.

– Gortvay György rehabilitációs ügyének tárgyalása. Az elnök javasolja a tudományok doktora címre való előterjesztését, Hahn Géza kandidátusi fokozatot. Szodoray Lajos szerint Gortvay olyan alapvető fontossággal rendelkező könyvet írt, ami felett nem szabad vitatkozni.

A bizottság úgy döntött:

Minden formalitás nélkül kapja meg az orvostudományok doktora címet, vagy általa kiválasztott munkáját alapján kapja meg tudományos minősítését.

– Kandidátusi minősítések.

Szodoray Lajos javasolja, hogy Hahn Gézát A magyar közegészségügyről szóló könyve alapján terjesszék fel kandidátusi fokozatra, amit a bizottság elfogadott.

Szodoray beterjesztette Mérei Gyuláról szóló referátumot. Kiváló kutató, eddig végzett munkája és munkaterve szerint javasolják a fokozat elnyerésére.

– A Nemzetközi Orvostörténeti Társaság tagságára felterjesztik az illetékes hatóságokhoz Haranghy Lászlót, Mérei Gyulát és Katona Ibolyát. Itt értékelték, hogy Petrov (Moszkva), Boenheim (Lipcse), Steudel (Bonn), Sondervorst (Louvain) meleg hangú levélben értékelték nagyra a magyar kutatásokat, kapcsolataink szorosra fogása érdekében rendszeresen küldenek kiadványaikból. Ugyancsak mélyültek kapcsolataink a román orvostörténészekkel, elsősorban Bologa, Spielmann és Izsák professzorokkal.

(A továbbiakban könyvkiadásra tettek ajánlásokat.)

– Külföldi tanulmányutakra a népi demokráciákkal kötött egyezmények alapján 1959-ben javasolja: Mérei Gyulát (NDK), Hahn Gézát (Csehszlovákia), Palla Ákost (Románia), Székely Sándort (NDK), Katona Ibolyát (NDK), Schultheisz Emilt (Lengyelország).

A továbbiakban Mérei Gyula, Farkas Károly, Katona Ibolya javaslatai alapján a neves magyar orvosok sírjainak gondozásáról tárgyalt, majd az 1958. évi orvostörténeti vándorgyűlés helyéül Szombathely-Sárvárt javasolta és fogadta el. Ezt követően Hahn Géza javasolta a híres magyar orvosok szakirodalmi munkásságának bibliográfiai vezetését, Daday András a jeles orvosok arcképeinek (fotóinak) gyűjtését, Mérei Gyula pedig az orvostörténészek különlenyomatainak kötelező leadását részben az Orvostörténeti Könyvtárba, részben az MTA könyvtárába.

k.m.f.

Haranghy László sk.

* * *

Jegyzőkönyv

az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1959. jún. 11-én tartott üléséről – tárgya az orvostörténelem kötelező egyetemi oktatásának ügye

Jelen vannak: Haranghy László elnök, Bencze József, Daday András, Hahn Géza, Katona Ferenc, Palla Ákos, Regöly-Mérei Gyula, Réti Endre, Székely Sándor, Szodoray Lajos bizottsági tagok, Bartha Ferenc Eü. Min. Egyetemi főosztály vezetője, Id. Issekutz Béla a BOTE, Jeney Endre a DOTE, Kanyó Béla a SZOTE egyetemi tanárai, Fodor Pál ETT, mint meghívottak: Melly József egyetemi tanár, Katona Ibolya és Rácz Pál.

Betegség miatt kimentette magát Gortvay György bizottsági tag.

Haranghy László elnök: megnyitja az ülést az orvostörténelem kötelező egyetemi oktatásának tárgyában. A bizottság Regöly-Mérei Gyulát bízta meg a vitareferátum készítésével.

Regöly-Mérei Gyula: mindenkinek megküldte másolatban írását, amit külön nem kíván felolvasni, kéri a vitát előterjesztése alapján megnyitni.

Székely Sándor: elvben egyetért a referátummal, bár az egészségügyi szakiskolákban és egészségügyi technikumokban igen pozitív eredménnyel oktatják az orvostörténelmet, ezért is támogatja annak egyetemi oktatásba történő bevezetését. Növeli a társadalom fejlődésére vonatkozó ismereteket, megerősíti a marxista és materialista világnézetet és a babonák, valamint a misztikus gyógy módok ellen is fontos fegyver. Javasolja ennek szellemében a részletes tanterv elvi alapjainak előzetes kidolgozását.

Melly József: Csak olyan diszciplínának van tudományos tekintélye, amely egyetemi tanszékekkel rendelkezik. A múltban nem volt orvostörténeti tanszék, ettől függetlenül népszerű választott tárgyak között oktatták. Már Balassa is sürgette a tanszék megszervezését, így jelentősége igen nagy és elintézése sürgető követelmény.

Hahn Géza: a referátummal lényegében egyetért, de távlati tervnek tartja. Az orvostörténelemnek magába kell foglalni az egészségügy, az orvosok társadalmi helyzetének történetét is, így a marxizmus-leninizmus vagy az egészségügyi szervezés keretében kell megoldani az oktatását, úgy, hogy az előbbieket óraszámra ne sérüljön. Ezt is csak átmeneti megoldásnak tekinti, a közel jövőben nem lát lehetőséget az orvostörténeti tanszék megszervezésére.

Szodoray Lajos: ő a kompromisszum híve, az orvostörténelem kötelező bevezetését megvalósíthatónak tartja, de ennek még vannak elvi akadályai. Éppen ezért Debrecenben ő és hat egyetemi tanár saját tantárgyuk előadásainak bevezetőjeként tart orvostörténelmi bevezetőt. A hallgatók túlterheltek, így csak fakultatív tárgyként lát lehetőséget.

Jenei Endre: üdvözlí a javaslatot, de Pécsen csak az egészségügyi szervezés előadásainak keretén belül lehet az orvostörténelmet tanítani. Az orvostörténeti tanszék felállítását fokozatosan kell végrehajtani, de ki kell dolgozni a tantervet, és nem lát akadályt abban, hogy ebben vegyenek részt az ideológiai tárgyak oktatói is. Fontosnak tartja a tanszékek felállítását mind a négy orvosegyetemen.

Issekutz Béla: a BOTE-n még nem foglalkoztak a kérdéssel, egyetért Szodoray Lajos véleményével, hiszen a Minisztérium nem fog „időkezdvezményt” adni az orvostörténelemnek. Viszont részletesen szeretné megismerni Hahn Géza, számára merész elemeket tartalmazó, véleményét a marxista tárgyak és az orvostörténelem összekapcsolásáról.

Kanyó Béla: fontosnak tartaná, hogy a BOTE-n állítsák fel az orvostörténeti tanszéket, amely

nemcsak a hallgatókat oktatná, hanem kiképezné azon oktatókat is, akik a vidéki egyetemeken kéthetente két órában tartaná az orvostörténelmi előadásokat. Helyesnek tartaná, az orvostörténelem kötelező oktatását. Ne dilettáns módon foglalkozzanak az orvostörténelemmel, hanem methodológiát is tanítsanak. Mivel a hazai orvostörténelem oktatása lemaradt más egyetemekkel szemben, szükségesnek tartaná ezen oktatást az orvosi etikával is összekapcsolni. Ne munkaközösség vagy más területen kiképzett csoport tanítsa az orvostörténelmet, így az orvostörténelmi tanszék felállítását tartja egyedüli megoldásnak.

Réti Endre: A javaslattal egyetért. A magyar orvostörténelem oktatása tíz éves késésben van, amit be kell hozni. Ma is beszélnek varázsvesszőről és varázsingáról, ami új arculat, a fizikát veszik igénybe hamis állítások magyarázatára. Az orvostörténelemben a materializmus erősítése ideológiai követelmény. Egyetért Hahn Gézával abban, hogy az orvostörténelem hazafias nevelés is, amit áthasson az internacionalizmus, megmutatja a Szovjetunió orvosi eredményeit, jelentőségét és a tudomány nemzetközi voltát is.

Issekutz Béla: szükség van a miszticizmus elleni harcra, de a speciális orvosi történeteket csak orvosi felkészültséggel rendelkező szakemberek oktassanak.

Melly József: A sárvári kongresszuson elvállalta, hogy Fodor Józsefről fog fakultatív előadást tartani az egyetemen: sokan voltak jelen az előadáson, nagy érdeklődés volt szakkérdések iránt, amit csak a témában járatos szakember tud megválaszolni.

Hahn Géza: A marxizmus-leninizmus tanszék a gondolkodásmód kifejlesztésével foglalkozik, az elvi érvanyagot tárja fel a hallgatóknak. Nem tartaná helyesnek, ha ezért az óraszám csökkenne. Azt tartaná célszerűnek, ha orvosi kérdések megvilágításánál éppen orvostörténeti példákat hoznának fel. Hasonló e kérdés ahhoz, hogy az egészségügyi szervezési tanszéken nem jogszabályokat olvasnak fel, hanem elveket és elgondolásokat tárgyalnak.

Bencze József: eredményes a szombathelyi nővérképző iskolákban az orvostörténelem oktatása, viszont jó lenne, ha a fiatal orvosoknak olyan marxista ismereteik lennének, mint a szombathelyi nővéreknek orvostörténelmi tudása. Az előbb vázolt „vegyes” képből hiányzik az átgondolás. Vegyük tudomásul, nagy a lemaradás, hiszen van olyan fiatal orvos, aki még nem hallott Markusovszky Lajosról, pedig naponta megy el szobra mellett. Sajnos, külföldi orvostörténeti képzésben több van a magyar orvostudomány eredményeiről, mint nálunk ad hoc megemlítenek róla a magyar orvostudomány képzésben. Híve a társadalomtudományos képzésnek, de ezt nem szabad összekapcsolni az orvostörténelemmel, amit csak orvostörténeti egyetemi intézetek tudnak megoldani. Lényeges egy jó magyar nyelvű orvostörténeti tankönyv megírása.

Székely Sándor: Nem helyes az a nézet, amit többen állítanak, hogy az orvos a priori már materialista gondolkodású. Éppen ezért tartja fontosnak, hogy előbb részesüljenek ideológiai

nevelésben, és kompromisszumos javaslatnak teszi, hogy a marxista tanszékeken szervezzenek egy docensi állást az orvostörténelem oktatásának, ez adja elő az orvostörténelmet a marxizmus jelenlegi óraszámán belül.

Bartha Ferenc: két kérdést kell elválasztani: az orvostörténelem egyetemi oktatását és az orvostörténelem tanszékének megszervezését. Kádernehézségek miatt mindkettő egyszerre nem megy, ráadásul az egyetemi oktatás óraszámának átszervezése évek munkája. Fontos az ideológiai képzés is, de ennek óraszámát nem lehet csökkenteni az orvostörténelem rovására. Itt elvi kérdésekben vívunk csatát, inkább egy bizottságra kellene bízni az elvi és gyakorlati kérdések összhangba hozását. Az is vitatott kérdés, hogy mindegyik orvosegyetemen kell-e orvostörténeti tanszék? Jelen esetben az a javaslata, hogy a BOTE marxista-leninista tanszékén belül létesítsenek orvostörténeti docensi statut.

Daday András: a budapesti állatorvosképzésben már 50 éve folyik kötelező állatorvostörténeti oktatás, aminek sikere van.

Elnök: A Szovjetunióban nagy hangsúlyt fektetnek az orvostörténelem oktatásának, ami független az ideológiai képzéstől. Mint egykori marosvásárhelyi egyetemi tanár saját tapasztalatából tudja, hogy Romániában minden orvosi karon kötelező az orvostörténelem, tanszékekkel, kötelező vizsgákkal. Petrov professzornak is tanszéke van Moszkvában, ráadásul e tárgy akadémikusa a Szovjet Tudományos Akadémián.

A bizottság az elnök javaslatára az orvostörténelem tantervének és oktatásának megtervezésére bizottságot küld ki. Elnöke prof. Dr. Szodoray Lajos, tagok: Bencze József, Hahn Géza, Katona Ibolya, Regöly-Mérei Gyula, Sándor Pál, Székely Sándor és Réti Endre. A bizottság javaslatát és elképzeléseit az Egészségügyi Minisztérium Egyetemi Főosztályának nyújtja be.

A továbbiakban a Bizottság a következő folyó ügyekkel foglalkozott: beszámoltak az 1959. évi debreceni nagygyűlés előkészületeiről. Az MTA elnökségének határozata szerint a nemzetközi társaságok magyar tagjaiból nemzeti bizottságot kell életre hívni. Az Orvostörténeti Nemzeti Bizottság elnökének Haranghy László akadémikust fogadták el, tagjai a NOT magyar tagjai. Ezek tagdíját az MTA fizeti, míg az egyéni tagságét nem.

Ezt követően könyvkiadási ügyekkel, egyéni kérelmekkel foglalkozott.

K.m.f.

Haranghy László
elnök

* * *

Jegyzőkönyv

az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1959. október 30-án megtartott üléséről – fő

témája: az orvostörténelem korszerű methodológiája

Megjelentek: Dr. Haranghy László akadémikus, a bizottság elnöke, Farkas Károly, Szodoray Lajos, Gortvay György, Regöly-Mérei Gyula, Bencze József, Daday András, Palla Ákos, Réti Endre és Székely Sándor tagok. Valamint Horváth Eszter, az MTA V. osztályának referense, Katona Ibolya, Patek Erzsébet, Bíró Imre, Halmai János, Morelli Gusztáv meghívott vendég. Betegsége miatt kimentette magát Hahn Géza.

A napirend első pontja az orvostörténelem korszerű methodológiája tárgyában összehívott symposion, amelynek anyagát mindenkinek írásban megküldtek. Ezt az ülésen részletesen megvitatták, amelyben mindenki aktívan részt vett. Az ülésen a következő határozatot hozták: mivel az orvostörténeti kutatások függetlenek attól, hogy miként érvényesül azokban a dialektikus materializmus, szükségesnek látszik, hogy ilyen értelmű előadásokat a legkiválóbb szakemberek ismertessék a dialektikus materializmusnak az orvostörténelem területén való alkalmazásának kérdéseit. Átérezve az orvostörténelem oktatásának fontosságát, mielőbb be kell vezetni az egyetemi képzésbe. Helyesnek látszik, ha az Országos Orvostörténeti Könyvtárat kutatóintézetté szervezzék át, emellett minden orvosi karon legyen egy orvostörténeti kutatói csoport, amely az oktatás ellátása mellett az elvi kérdések megoldását, az utánpótlás nevelését. Ebben segíthetne az intézeti jelleggel működő Országos Orvostörténeti Könyvtár, amelyet kutatási célhitelekkel segítené az MTA és az Egészségügyi Minisztérium is. Ugyancsak véleményt alkottak arról, hogy a biográfiai kutatások nem alacsony értékűek, hanem értékes munkálatok, amelyek alapjaiban rajzolják meg az adott korszakok orvosi helyzetét.

Ugyancsak ajánlást fogalmaztak meg arról, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár előadás sorozatai mellett rendezzenek vitaüléseket, ahol egy-egy témát sokoldalúan megvitálgathatnak. Ezt a formát az MTA Orvostörténeti Bizottsága külön ülésen vitatja meg, Erre meg kell hívni az egyetemeket, a Minisztérium és az ETT képviselőit is.

Ugyancsak állást foglaltak abban a kérdésben, hogy a múlt orvostörténeti kutatásait, alapvető munkáit nem szabad szemléleti és kritizált világnézeti szempontból elvetni, bár érvényesek az utóbbi bírálatok, ezeket az akkori társadalmi viszonyoknak megfelelően kell értékelni és a tényanyagot kellő kritikával fel kell használni. Javasolják, hogy vidékiek is kaphassanak kutatási támogatást.

(A továbbiakban foglalkoztak Bologna, Spielmann és Izsák professzoroknak az MTA keretében történő meghívásáról, valamint egy paleopatológiai konferenciára Petrov, Boenheim és Steudel professzorok meghívásáról, a tervezett 1960. évi orvostörténeti nagygyűlés helyszínének kiválasztásával, kutatói támogatások megtervezésével, könyvkiadások támogatásáról, illetve támogatások megtagadásáról.)

A folyó ügyek között Katona Ibolya beszámolt a Semmelweis-ház ügyéről. A házban hat lakó és egy műhely található, de ezeknek az Egészségügyi Minisztériumnak nem sikerült lakást biztosítani. Így fenn áll a veszély, hogy a házat az I. ker. Tanács lakóházként renováltatja, így az Orvostörténeti Múzeum ügye megrekedhet. Javasolja, hogy a Bizottság nemzeti ügynek nyilvánítsa a Semmelweis-ház kérdését, ezzel előbbre juthatnak a lakások megszerzésének ügyében.

K.m.f.

Haranghy László
elnök

* * *

Jegyzőkönyv

az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1960. március 14-én tartott üléséről

Megjelentek: Haranghy László elnök, Farkas Károly, Szodoray Lajos, Gortvay György, Hahn Géza, Regöly-Mérei Gyula, Bencze József, Daday András, Katona Ferenc, Palla Ákos, Réti Endre, Székely Sándor bizottsági tagok és Horváth Eszter, MTA V. osztályának referense.

A napirend első pontja szerint a Bizottság az orvostörténelem periodizációjával foglalkozik. Hahn Géza és Székely Sándor vitaindító referendumait a tagoknak másolatban átadták. Vita alakult a felett, hogy a Székely-féle referendum foglal főbb korszakok megmaradjanak-e, vagy csak alperiodusok legyenek. A szavazás során tíz szavazattal, kettő ellenében elvileg elfogadta Székely Sándor tervezetét. Hahn Géza közölte, hogy elvileg ellenszavazott Székely Sándor elgondolásainak, de szívesen részt vesz annak kidolgozásában. A bizottság úgy határozott, hogy Székely Sándor az általános történelemben követett modern periodizációval összhangban, részleteiben átdolgozva még egyszer hozza a Bizottság elé a periodizáció javaslatát és ekkor fog a Bizottság végleg dönteni e kérdésben. A Bizottság a periodizáció

kérdésében a társadalmi formák fejlődésének alapján áll és ilyen szemszögből kívánja a periodizáció kérdését is, tekintetben a szakmai fejlődéssel és a szakmai kronológiával kapcsolatos különleges kívánalmakat, az orvostörténelem általános beosztását illetőleg megoldani. A periodizációval nem a készülő könyv, hanem általános érvényű elveket kíván szolgálni. Kívánatosnak tartja a Bizottság, hogy Székely Sándor általános történésszel is beható kapcsolatot vegyen fel.

(A továbbiakban könyvajánlásokkal, az 1960. évi nagygyűléssel foglalkoztak.)

A napirend negyedik pontja szerint az 1960. évi orvostörténeti nagygyűlésre meghívható külföldi vendégek ügyével foglalkozott. A Szakcsoport főtitkárának előterjesztésében Bologna, Petrov és Konopka államköltségen történő meghívása biztos, Spielmann Józsefet saját költségén kívánják meghívni. A Bizottság úgy döntött, hogy az V. Osztálynak a román–magyar orvosi kapcsolatok fejlesztése érdekében történt javaslatai alapján Spielmann Józsefet hivatalosan hívják meg, az Egészségügyi Minisztériummal vegyék fel a kapcsolatot. Haranghy felajánlotta Spielmann részére a II. Kórház Intézet vendégszobáját, A Bizottság viszont fontosnak tartotta, hogy Boenheim hivatalos utódját, a lipcsei Sudhoff Orvostörténeti Intézet jelenlegi igazgatóját Kattner professzort is hivatalosan hívják meg. Ugyanakkor a Bizottság hivatalosan is kéri az ORFI főigazgatójától, hogy Kattner professzort a régebben felajánlott vendégszobában helyezze el.

A napirend ötödik pontja az 1960. évi munkaterv. Május hónapban a történelem előtti korok leleteinek kórház-tani vizsgálataival foglalkozó vitaülést tart. Szervezője Regöly-Mérei Gyula. Szeptember hónapban az orvostörténelmi könyv tematikájának vitájára kerül sor, referense Szodoray Lajos. November hónapban Apáthy idegszövet-tani működéséről és a darwinizmussal kapcsolatos szerepéről tartanak vitát, referense Réti Endre.

A hatodik pontban az 1961.-ben rendezendő nemzetközi orvostörténeti symposion kérdését vitatták meg, de a Bizottság szerint a hazai orvostörténelem helyzete miatt még korai lenne nemzetközi orvostörténeti rendezvényt tartani.

Az Elnök foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár tudományos intézetté szervezzék át. Az elnök felkéri Farkas Károly professzort, mint az ETT tagját, hogy a támogató előterjesztést az egészségügyi miniszterhez juttassa el.

Az elnök ismerteti az ETT átiratát, amely szerint az Egészségügyi Minisztérium eljárta a Semmelweis-ház kiürítése ügyében és a helyreállítási munkálatok már megkezdődtek. Egy másik ETT irat szerint céltámogatásban részesítik az orvostörténeti kutatásokat. Az Új Magyar Lexikonban megtalálható téves orvostörténeti adatokról Gortvay György professzor nem tehet, mert nem az ő szerkesztői megbízatásának idejéből származnak.

A Bizottság ezután foglalkozott a laikusok által írott orvostörténeti közlésekkel. Sajnálatos módon az utóbbi időben több olyan közlés született, amelyeknek szerzője nem orvos, nem orvostörténész, nem történész vagy könyvtáros, régebbi orvostörténeti könyvekből adatokat „ollózott” össze, helytelen és naiv szemléletű, téves következtetéseket közlő tanulmányuk alá szaktörténészként jelölik magát. Ráadásul utólag szerzői honoráriumot is követelt, visszautasítása után a Szakcsoport elnökénél, majd az Orvostörténeti Bizottságnál tett feljelentést. Ez a szerző másik írásában az orvostudomány nagy felfedezéseit teljesen véletlennek minősíti, a jövőt a „géporvostudományban” látja. A Bizottság azt indítványozza az ETT-nek, hogy közölje a Könyv- és Folyóirat Bizottsággal, nem orvostörténésztől csak az Orvostörténeti Bizottság véleményével lehet megjelentetni.

K.m.f.

Haranghy László
elnök

* * *

Egy 1960. szeptember 23-án kelt feljegyzés

Dr. Heinz Schüller (NDK) orvostörténész folyó év szeptember 19-én a lengyel és a román orvostörténészek, valamint az Országos Orvostörténeti Könyvtár vezetője, Regöly-Mérei Gyula, az MTA Orvostörténeti Bizottságának titkára baráti megbeszélést folytatott. Palla Ákos a külföldi vendégeknek olyan kérdést tett fel: értékeljék a nagygyűlés eredményeit stb. Ezzel kapcsolatban dr. Schüller baráti tanácsként elmondta, hogy Schultheisz Emillel folytatott megbeszélést, amelyen őt Schultheisz Emil úgy tájékoztatta, hogy egy bizonyos kisebbség írja elő a nagygyűléssel kapcsolatos irányvonalat, főleg a fiatalok nem jutnak elég szóhoz és ez megnyilvánult meg szerinte abban is, hogy a nagygyűlésnek nem lett volna meg a határozott irányvonala. Ő neki a személyes véleménye az, hogy Schultheisz Emil képzett ember, nem szabad eltaszítani, hanem ellenkezőleg, számára kellő működési teret biztosítani, mert ezzel kézben van és képzése is szemléletileg biztosított. Aminek szükségességét Schultheisz azon előadása képviselt azon téves felfogása is bizonyít, hogy a középkor nem sötét, valamint az ezen nézetet megerősítő viszontválasza, amellyel az MTA Orvostörténeti Bizottságának elnöke, Haranghy akadémikus helyreigazító és a középkort korszerű történeti szemlélettel értékelő hozzászólására reflektált. Célszerű lenne az ügyet a Szakcsoport elnökségének is

megvizsgálni, meghallgatni Schultheisz Emil kifogásait, eldönteni Schultheisz Emil állításának minő alapja van. Sajnálatos azonban, hogy dr. Schultheisz, aki pénztáros, tagja a Szakcsoport Vezetőségének, már régen nem élt a vezetőségi üléseken építő kritikával és véleménnyel, nem tárta fel aggályait, tanácsait, vagy esetleges sérelmeit.

A fentieket, mint a beszélgetés résztvevői írjuk alá.

Budapest, 1960. szeptember 23.

Palla Ákos sk.

Spielmann József sk.

Regöly-Mérei Gyula sk.

Jegyzőkönyv

az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1960. október 8-án megtartott üléséről

Megjelentek: Haranghy László elbök, Bencze József, Daday András, Farkas Károly, Hahn Géza, Katona Ferenc, Palla Ákos, Regöly-Mérei Gyula, Réti Endre, Székely Sándor, Szodoray Lajos bizottsági tagok, valamint Horváth Eszter, az V. Osztály képviselője. Gortvay György kimentette magát.

(Először a tervtémákban való támogatásokról tárgyaltak.)

A napirend második pontjában az 1960. évi orvostörténeti nagygyűlés tapasztalatait vitatták meg.

Farkas Károly: mint a Szakcsoport elnöke részletesen ismertette a nagygyűlés eseményeit, főleg annak ismeretében, hogy a hazai orvostörténeti kutatások újraéledése után nem sokkal ilyen nivós eseményt tudtak rendezni. Bejelentette, hogy az Egészségügyi Minisztérium jóváhagyta a magyar–román orvostörténeti együttműködést, valamint a magyar–román tanulmánykötet megjelentetéséhez.

Hahn Géza: szerinte a kongresszus eszmei tartalma marxista volt. Tanultunk a debreceni hibákból, ahol a kis előadások, mint például Oláh Andor előadása, lerontotta az előbbi jó képet. Fontosnak tartaná a szlovák–magyar orvostörténeti együttműködés kiépítését, és amennyiben erre felhatalmazást kap, akkor szlovákiai útján felveszi a kapcsolatot a bratislavai egyetemmel.

Székely Sándor: a nagygyűlés értékelésével egyetért. Debrecenben voltak dilettáns előadások, de a jelenlegi nagygyűlésen már megtörtént a határozott elvi vonal meghatározása, ami sikert aratott.

A napirend harmadik pontja: az elnök bejelenti, hogy Palla Ákos az Országos Orvostörténeti Könyvtárban baráti megbeszélésre hívta meg a külföldi vendégeket. Itt Dr. Schüller baráti tanácsként elmondta, hogy Dr. Schultheisz Emillel folytatott megbeszélésén a magyar kollega úgy tájékoztatta: egy bizonyos kisebbség írja elő a nagygyűléssel kapcsolatos irányvonalat, a fiatalok, és néhány idős kollega nem kap szót. Megjegyezte, hogy Schultheisz dr. előadásában téves felfogást tanúsított a középkorral kapcsolatban, szerinte a középkor nem volt sötét, sőt visszautasította az üléseelnök helyreigazítását, amit a korszerű történelmi szemlélet szellemében tett meg.

Haranghy előadja, hogy Schultheisz dr. október 8-án kelettel levelet intézett hozzá, melyben írja, hogy neki tulajdonított kijelentés részéről nem hangzott el. (A feljegyzést, valamint Schultheisz dr. levelét másolatban a jegyzőkönyvhöz csatoltuk.)

A Bizottság a következőkben vitatja meg a kérdést:

Hahn Géza: Schultheisztól sérelmezi az inkriminált klikk definíciót.

Palla Ákos: elfogadja Schultheisz Emil védekezését, de értesülései szerint Schüller az Egészségügyi Minisztériumban is feljelentette Schultheiszt.

Réti Endre: a Schultheisz ügyet komolyan kell venni, mert olyan megállapításról van szó, amely külföldi vendég előtt hangzott el.

Székely Sándor: Schultheisz levelét nem lehet elfogadni, tisztázni kell, hogy Schultheisz tett-e ilyen kijelentést, ha igen, akkor vállalnia kell érte a felelősséget. Nem szabad egy ország tudományos problémáit külföldi résztvevő előtt a kritika tárgyává tenni.

Farkas Károly: mérsékletet kér, hiszen sem Schultheisz, sem Schüller nincs jelen, így nehéz eldönteni milyen kijelentés hangzott el. Kérdés: Schüller valóban tájékoztatta-e a Minisztériumot, vagy sem. Az igen esetében Schultheisz írjon tájékoztató levelet a Minisztériumnak, illetve sérelmét tárja fel Schüllernek. Ha valós, amit Schultheisz állított, akkor erről nyilatkozzon a Bizottság, hogy semmiféle klikk-uralomról a magyar orvostörténeti körökben nincs szó. Ilyen értelemben elfogadja Schultheisz levelét.

Regöly-Mérei Gyula: elfogadja Farkas Károly javaslatát, Schultheisz bizonyítsa be vádjainak helyességét, vagy pedig igazítsák ki a téves információkat.

A továbbiakban a nagygyűléssel kapcsolatos elismerő határozatokat hoztak, elfogadták a magyar–román együttműködés tervezetét, a szlovák–magyar orvostörténeti kapcsolatfelvételt stb.

A Schultheisz-ügyről úgy határozott, hogy az elnök tájékozódjon Bartha Ferenc főosztályvezetőnél Schüller esetleges, a Minisztériumot tájékoztató kijelentéséről. Amennyiben valós a

hír, Schultheisz Emil tisztázza magát a Minisztériumnál. Schüllernek is írjon levelet, valós helyzetről tájékoztassa a német kollegát. A leveleket pedig mutassa be Bizottságunknak.

(A továbbiakban könyvkiadási, kutatási támogatási kérdésekkel foglalkoztak.)

K.m.f.

Haranghy László
elnök

*

Schultheisz Emil levele Haranghy Lászlónak
(1960. okt. 8.)

Címzett:

Haranghy László

Egyetemi tanár, az MTA tagja,

az MTA Orvostörténeti Bizottságának elnöke
Budapest.

Bp., 1960. október 8.

Elnök Úr!

Tudomásomra jutott, hogy valaki olyan kijelentést tulajdonított nekem az Orvostörténeti Szakcsoporttal, illetve annak működésével kapcsolatban, amely részemről nem hangozott el. Eszerint én valami afféle kijelentést tettem volna, mely szerint a mi orvostörténeti tudományos életünket egy kis „klikk” irányítaná. Bíráló, vagy éppenséggel sértő kifejezést már csak azért sem használhattam, mivel annak magam is tevékeny vezetőségi tagja vagyok. A félreértésre nyilván az adott okot, hogy a baráti NDK ez évi kongresszusunkon részt vett képviselője a hazai orvostörténet tudományos szervezése és felépítése iránt érdeklődött, miután előzően ismertette előttem – több alkalommal is – az NDK orvostörténeti életének szervezetét, melynek értelmében minden egyetem orvostörténeti intézettel és tanszékkal rendelkezik, a tudományos kéaderképzés szervezeten folyik felső szinten is. Válaszképpen elmondtam, hogy hazánkban erre vonatkozóan még csak tervek vannak, egyelőre egy maroknyi kutatógárda irányítja az orvostörténeti életet, mind a tudományos munkásságot, mind pedig a gyakorlati szervezést. Ennek elvi irányítója az MTA Orvostörténeti Bizottsága és a Szakcsoport vezetősége, gyakorlati központja az Országos Orvostörténeti Könyvtár.

Lehet, hogy ezt – németül társalogva – félreérthetően fogalmazta meg, hogy azonban a mondatok nem pejorativ értelműek, az világos. Szavaimból éppen az a perspektíva tűnik ki, mely az intézeti élet hiánya ellenére a hazai orvostörténeti kutatás előtt áll. Rávilágítottam arra is, hogy noha nincsenek intézeteink, orvostörténeti tudományos munkásságunk nemzetközileg is elismert, amiben igen csekély szerepet játszik dr. Tardy Lajossal közösen írt ez évben megjelent könyvünk „Fejezetek az orosz–magyar orvosi kapcsolatok múltjából” is, mely a Szovjetunióban, 1961-ben kerül kiadásra.

A fent említett – hozzám sajnos kerülő úton jutott – feltevés ellen már csak ezért is tiltakoznom kell, mert könyvünk kiadásához és az én saját orvostörténeti kutatásaimhoz a Professzor Úr által vezetett Főbizottságtól értékes támogatást kaptam. Publikációim mind az Orvostörténeti Könyvtár Közleményeiben, mind pedig a Horusban jelentek és jelennek meg, ami önmagában is azt bizonyítja, hogyha léteznék „klikk”, akkor annak magam is tagja vagyok.

Abban a reményben, hogy a Professzor Úr értékes támogatása és tanácsai a jövőben is segítenek kutató munkámban, maradok tisztelő híve

Schultheisz Emil sk.

*

Haranghy László válaszeve

Igen tisztelt Kollega Úr!

Közlöm Önnel az alábbi feljegyzés tartalmát, amelyet az érdekeltek közül dr. Spielmann József, Palla Ákos és dr. Regöly-Mérei Gyula aláírásukkal hitelesítettek. A feljegyzésben a többek között a következők állnak:

(Az itt közölt szöveg azonos az MTA Orvostörténeti Bizottságának jegyzőkönyvéhez csatolt „feljegyzés” teljes szövegével.)

Megkaptam ezen kívül Kollega Úr hozzám intézet levelét, amely a fenti feljegyzéssel bizonyos tekintetben, ellentmondásban áll, bár Kollega Úr ebben is azt írja, hogy „egyelőre egy maroknyi kutató gárda irányítja az orvostörténeti életet, mind a tudományos munkásságot, mind pedig a gyakorlati szervezést”. Úgy hiszem helyesebb lett, volna itt is azt írni, hogy nem egy maroknyi csoport irányítja, hanem inkább végzi az említett munkát, mert kevés a kutató. Mind a feljegyzést, mind Kollega Úr levelét felolvasta az MTA Orvostörténeti Bizottságában

és a szakbizottság egy hangúan a következőket, határozatot hozta:

Kíváncs, hogy Schultheisz Emil főorvos levélileg közölje Heinz Schüller, a NDK orvostörténeti kutatójával azt, hogy a feljegyzésben foglaltak tévedésen alapszanak és Kollega Úr nem tett olyan értelmű kijelentést, mint ő Önnek tulajdonít. Kéri a Bizottság, hogy d. Schüllernek írott levél egy másolatát a bizottság elnökének küldje meg.

Budapest, 1960. október 20.

Tisztelettel

(Dr. Haranghy László)
egyetemi tanár

az MTA lev. tagja, az Orvostört Biz. elnöke

Megjegyzés: Az MTA Orvostörténeti Bizottsága 1961. január 28-án tartott ülésén – közömbös ügyeket tárgyaltak – visszatért Schultheisz Emil ügyére, mivel nem válaszolt Haranghy László levelére. Javasolta, hogy a Szakcsoport vezetősége vonja kérdőre Schultheisz Emilt, amire a jelenlevő Farkas Károly, a Szakcsoport elnöke úgy nyilatkozott: ez ilyen felkérést előbb levélben kell a Szakcsoporttal közölni, majd annak vezetőségének döntésétől függ az ügy megtárgyalása vagy sem. Haranghy László elnök értetlenségének adott hangot.

* * *

Jegyzőkönyv

az MTA Orvostörténeti Bizottságának 1963. november 11-én tartott üléséről

Helye: BOTE II. sz. Kórbonctani Intézetének Könyvtára

Jelen vannak: Haranghy László elnök, Hahn Géza, Katona Ferenc, Palla Ákos, Regöly-Mérei Gyula (titkár), Réti Endre, Székely Sándor, Szodoray Lajos rendes tagok, Huszár György meghívott, Pucsek József, mint az V. osztály referense.

Kimentette magát Farkas Károly és Gortvay György.

Az elnök kegyelettel emlékezett meg a tragikus körülmények között elhunyt dr. Varga Lajosról, a Semmelweis Múzeum kinevezett igazgatójáról, akinek jelentős érdemei vannak a hazai orvostörténeti kutatás területén.

A következő napirendi pontban a Bizottság megtárgyalta a stuttgarti Kröner Verlag által kiadott Allgemeines Gelehrten-Lexikon"-nak Semmelweis Ignáccal kapcsolatos – az Élet és Irodalomban Kemény István által megírta – szócikkét, amelyben Semmelweiset osztrák szülésként emlegeti. Megdöbbenéssel veszik tudomásul a leközölt adatokat, hiszen eddig minden német forrás Semmelweiset magyarnak mondja, kivéve a sovén Schürer von Waldheimet, aki a század elején egyedül állította a jeles magyar orvost osztráknak. Győry Tibor kutatásai szerint a Semmelweis-család már az 1600-as évektől Magyarország területén élt, magát magyarnak vallotta. Az angol Sinclair szerint Semmelweis részt vett a bécsi forradalomban, két fivére honvédként harcolt a szabadságharc idején. Felkéri az V. Osztály elnökségét, hogy az MTA nevében tiltakozzon a stuttgarti kiadónál a félreérthető adatok miatt. (A továbbiakban akadémiai pályázatok, tankönyvi ajánlások, illetve támogatások kérdéseit vitatták meg.)

k.m.f.

Haranghy László
elnök

III. rész

A TÁRSASÁG TÖRTÉNETÉBŐL

A Magyar Orvostörténelmi Társaság fél évszázados működéséről (1966–2016)

Az 1966-ban alakult Magyar Orvostörténelmi Társaság iratanyagából

Az orvostörténelmi társasági élet néhány kiemelkedő személyisége, a MOT néhány neves múltbeli tagja, vezetője, kitüntetettje

A Társaság részletes krónikája 1994–2015 – évenkénti bontásban

ADATTÁR

A Társaság vezetői és díjazottjai

A MOT kiadásában és szakmai közreműködésével megjelent kiadványok

A Magyar Orvostörténelmi Társaság fél évszázados működéséről (1966–2016)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság megalakulása és a MOTESz-be történt hivatalos felvétele

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1965 novemberében történt megalakulása, illetve a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségébe 1966. április 29-én történt hivatalos felvétele egy jelentős korszakot zárt le. Valóban a Szakcsoport egy adott korszak adta legjobb lehetőség volt, s a tudományos társasági élet szerveződésének olyan formáját adta, ami addig és később is idegen volt a hazai tudományos életben. A furcsaságát az adta, hogy egy érdekvédelmet jelentő szakszervezetten belül teremtették meg a tudományos társasági élet lehetőségét, de természetesen más követelményekhez igazították a tudományos élet szerveződését, nemzetközi kapcsolatait stb. A Szakszervezet vezetőségében – bár voltak orvosok is – sok olyan személy is döntő szóval rendelkezett, akik nem ismerték mélységeiben az adott kérdést, gyakran az államhatalmat képviselték és nem az adott szakterületet. (Ezek voltak a „mozgalmárok”).

Az egészségügyi kormányzat új formát alakított ki az orvostudományi társaságok számára, hiszen a nyugati és a szocialista országok nehezen tudtak kapcsolatot kiépíteni a szakszervezet bürokratikus rendszerébe beékelődött magyar szakmai körökkel. Ebben a rendszerben a végső döntés az Egészségügyi Minisztériumban született, amely tartózkodóvá tette a külföldi orvosi köröket. A szocialista országokban az 1940-es évek végén nem államosították a szakmai társaságokat, így nekik is érthetetlen volt a magyar „szakszervezeti” forma. Az 1960-as évek közepén érezhető volt hazánkban is bizonyos enyhülés, így helyreállították a társasági-szaktársasági életet, de természetesen megtartották a politikai-állami ellenőrzés jogkörét.

1965-ben az Egészségügyi Minisztérium kezdeményezte a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségének megalapítását, amelyhez az önálló társaságokká átalakult szakcsoportok beléphettek. A rendszer előnye volt, hogy a társaságok önállóan alakíthatták belső életüket, a kapcsolatépítésben segítette őket a MOTESz hivatali apparátusa, de a külkapcsolatok vonatkozásában bizonyos kettősség volt: a szocialista országokkal – kivéve a Szovjetuniót – közvetlen lehetett kapcsolatot teremteni, közös programokat megvalósítani, míg a nyugati országok vonatkozásában továbbra is megmaradt az

Egészségügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium felügyeleti és döntési jogköre. A szocialista országokkal való kapcsolattartásra pénzügyi alapokat teremtettek, hogy abból fizetni lehetett a rendezési, utaztatási és elhelyezési költségeket.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság a MOTESz alapszabályzatában rögzített feltételeknek megfelelően 1966. június 23-án tisztújítást hajtott végre, Farkas Károly elnököt Bencze József váltotta fel, különben maradt a régi vezetőség. (Farkas Károly professzort más társaság is elnökének választotta, így több helyen nem lehetett elnök.) Bencze József hamarosan (1966. augusztus 9-én) megvált az elnöki tisztségtől, betegségére és idős korára hivatkozott, de már idegennek érezte a MOTESz „világát”. Bencze József sokat tett az orvostörténelem társasági és intézményes formáinak megteremtéséért, jeles kutató és szervező volt. Érdemei elvülhetetlenek, minden sértődés nélkül állt félre. Helyét Szodoray Lajos professzor, a Debreceni Orvostudományi Egyetem bőrgyógyászati klinikájának igazgatója, tanszékvezető egyetemi tanár vette át, aki régi szervezője volt a hazai orvostörténelmi társasági életnek, a Debrecenben tartott nagygyűlés elnöke, Wessprémi-émlékérmes kutató volt.

Valójában a Magyar Orvostörténelmi Társaság hivatalos és bejegyzett megalakulásával jelentős korszak záródott le és majd a múzeum és könyvtár egyesítésével megalakuló Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum és Könyvtárral egy újabb korszak indulását jelzi. Ez a korszak már sajnos Palla Ákos nélkül (1967. június 2-án elhunyt) kezdődött, akinek elvülhetetlen érdemei voltak a könyvtár megszervezésében, a múzeum alapjainak lerakásában, az orvostörténelmi társasági élet megszervezésében és azoknak a kiterjedt nemzetközi kapcsolatoknak a megalakításában, amely nélkül a hazai orvostörténelem nem indulhatott volna meg felfelé ívelő pályáján.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság eszmei programja és vezetősége (1966–1970)

A MOTESz előkészítése éveket vett igénybe, bár a szervezetben tömörülő tudományos társaságok és egyesületek már önálló autonómiával rendelkeztek. A MOTESz-be betagozódva nemzetközi kapcsolataikat a MOTESz hivatalos apparátusán keresztül intézhették, amely az indítványok felett az Egészségügyi Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályával egyeztetett. Ez kiterjedt a külföldi meghívásokra és kiküldetésekre is. Az 1970-es években az Egészségügyi Minisztérium több olyan – a szocialista és a nyugat európai – nemzetközi szerződést kötött, amelynek végrehajtását részben a MOTESz feladatkörébe utalt.

A MOTESz tagszervezetévé vált Magyar Orvostörténelmi Társaság taglétszámának

gerincét az idősebb és képzett orvostörténészek adták, olyanok, akiknek szakirodalmi munkássága ismert volt hazánkon belül és határainkon túl is. Már jelen volt az akkor ifjabb és alapos felkészültséggel rendelkező nemzedék, akiknek szakmai tevékenysége majd meghatározza a következő évtizedek munkáját. A Szakcsoport taglétszámának jelentős része nem lépett kapcsolatba a MOT-tal. Többségük olyan személy volt, aki annak idején csak egy-egy vidéki rendezvényen csatlakozott a Szakcsoporthoz, de nem volt ideje a kapcsolattartásra. A Magyar Orvostörténelmi Társaság „alapító” taglétszáma 98 fő volt, akik lényegesnek tartották a Társaság önálló tudományos programjának megfogalmazását, az Orvostörténelmi Közlemények „szakmai tulajdonjogát” és azt, hogy a Társaság az alaptudományok (orvos- és gyógyszerésztörténet) és rokontudományok (természet- és bölcséleti tudományok) művelőinek közös tudományos közössége legyen. A program végrehajtásában viszont önállóan kell cselekedni, nem szabad megengedni más, nem tudományos szervezet beleszólását.

Az új elnök, Szodoray Lajos kiváló szakember volt, aki következetesen végrehajtotta a közösen megfogalmazott tudományos programot és elhatározásokat. A „változást” az is jelezte, hogy 1967-től fokozatosan „kicserélte” a társaság vezetőségét.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság első jelentős nemzetközi szereplése a nagyszombati orvosi kar megalapításának 200. évfordulója tiszteletére rendezett nagyszombati és budapesti egyetemi ünnepségekbe történt bekapcsolódás volt, s 1968-ban a Semmelweis Ünnepi Héten, mint rendező szervezet lépett elő. A tudományos ülések egy része éppen a Társaság székhelyén, az Országos Orvostörténelmi Könyvtár tanácstermében volt. Ebben a Magyar Orvostörténelmi Társaságból dr. Bakos László, dr. Farkas Károly, dr. Fekete Sándor, dr. Jantsits Gabriella, dr. Katona Ibolya, dr. Kenéz János, dr. Kiszely György, dr. Horváth Balázs, dr. Regöly-Mérei Gyula, dr. Réti Endre, dr. Szállási Árpád és dr. Szőkefalvi-Nagy Zoltán vettek részt, míg Antall József és Szentgyörgyi István az Orvostörténelmi Múzeumot képviselték. A Semmelweis Ünnepi Hét tudományos ülésén megjelent Erna Lesky, a bécsi egyetem orvostörténelmi professzora is.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1967 januárjában összehívott közgyűlése a vezetőségébe választotta Antall Józsefet, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum igazgatóhelyettesét, az Orvostörténelmi Könyvtár mb. vezetőjét, az Orvostörténelmi Közlemények főszerkesztőjét, Szentgyörgyi István gyógyszerészt, a Múzeum tudományos munkatársát, illetve Diósadi Elekes Györgyöt, aki Antall József és Schultheisz Emil kérésére tért vissza a Társaság tudományos életébe. Ebben az időben történt döntés arról is, hogy az Orvostörténelmi Könyvtár rendezésében elhangzó heti/kétheti tudományos ülések szervezését a

Magyar Orvostörténelmi Társaság veszi át, az Orvostörténelmi Közlemények „tulajdonjoga” megoszlik az Országos Orvostörténelmi Könyvtárral (illetve a Múzeum és a Könyvtár egyesítése után a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum és Könyvtár között).

1968 januárjától már a fenti gyakorlat szerint történt a tudományos előadások meghirdetése, általában kéthetente, csütörtök este 17 órai kezdettel.

A Semmelweis Ünnepi Hét valóságában a MOTESz tagtársaságainak első nagy találkozója is volt, ahol a különböző szakmai beszélgetések során szóba került az egyes orvosi szakágak történetének ápolásának kérdése is. Ennek hatására javasolta Antall József a MOTESZ-tagtársaságainak, hogy saját társaságukon belül formáljanak ki egy-egy szakmatörténelmi szakosztályt, amelyek a Magyar Orvostörténelmi Társasággal közösen alakítanák ki a szaktörténelmi kutatás programjait. A megnövekedett feladatok teljesítése érdekében a Magyar Orvostörténelmi Társaság közgyűlése (1967. január 27.) szervezeti változást hajtott végre: az elnöki tevékenység segítése érdekében két alelnöki, egy főtitkári és két titkári tisztséget létesített, s pontosan megnevezte feladatkörüket.

Ugyancsak megszavazták a tiszteletbeli elnök tisztségét is, amellyel Farkas Károly professzort, a Szakcsoport volt, majd a MOT első választott elnökét tisztelték meg. Az új tisztségek közül Az egyik alelnök az általános ügyekkel, a másik a gyógyszerészeti szakterületet kérdéseivel foglalkozott. A főtitkár feladata lett az ügyek általános irányítása, a nemzetközi kapcsolatok vitele, s más társaságokkal tartandó kapcsolat tartása. A két titkár közül az egyik az általános tudományos kérdésekkel, a folyóiratügyekkel, a másik a gyógyszerésztörténelmi kérdésekkel foglalkozott. A MOTESz alapszabályzata szerint most is sor került póttagok megválasztására, illetve azon testületek (számvizsgáló, ellenőrző bizottság, pénztáros, ellenőr) megnevezésére. Ekkor javasolták, hogy a Wessprémi Emlékéremmel kitüntetettek (zömében idős vagy más szempontok szerint kiválasztott közéleti személyek) részt vehessenek a vezetőségi üléseken. A jövő szempontjából a „kulcsfigurák” Antall József és Schultheisz Emil lettek, akik valóban a teljes átalakulási folyamatot irányították.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság szakosztályai és szakmai programjai

Már Orvos-gyógyszerésztörténelmi Szakcsoportban is szép számban voltak gyógyszerészek, ez is indokolta, hogy a Magyar Orvostörténelmi Társaság kezdeményezte egy külön Gyógyszerésztörténelmi Szakosztály megszervezését, amelyet a Magyar Gyógyszerészeti Társasággal közös szakosztályként kívánt működtetni. Ez 1968-ban Sopronban alakult meg, s

ennek vezetősége és tagjai valóban művelték a gyógyszerésztörténetet. A szakosztály későbbiekben a Magyar Orvostörténelmi Társaság legaktívabb szakosztálya lett, tudományos ülései és éves rendezvényei mindig magas színvonalat képeztek, s szakmai munkájuk nyomán formálódott ki a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum vidéki gyógyszerésztörténelmi múzeumi hálózata is. Nélkülük nem jöttek volna létre a kőszegi, a székesfehérvári, a győri, a pécsi stb. patikamúzeumok, s nem alakult volna ki a régi gyógyszerészeti felszélések és patikák védettségi rendszere.

Hasonló módon alakult meg a Magyar Néprajzi Társasággal közös Népi gyógyászati Szakosztály, amelynek tagsága – néhány kiválóan felkészült orvoson kívül – elsősorban néprajzosokból állt. Megalakult az Orvos-numizmatikai Szakosztály is, amely nemcsak a gyűjtőket, hanem a művészeket, művészettörténészeket is egybefogta, kapcsolatteremtő lett a gyűjtők és a Magyar Numizmatikai Társaság között. Ennek a szervezeti formának köszönhető, hogy az 1970-es évek elején, a Magyar Orvostörténelmi Társaságon-tagságán belül a „bölcsesek” aránya 5–10%-ról 35–40%-ra emelkedett.

E „profiltisztító” tevékenységnek része lett az Orvostörténelmi Közlemények is, amely nemcsak formájában újult meg, hanem belső szerkezetében is (tanulmányok, kisebb tanulmányok, adattár stb. rovatokkal) átalakult, de a legnagyobb változás abban keresendő, hogy jeles hazai és külföldi szakembereket kért fel tanulmány megírására, A Szerkesztőbizottságába nemcsak a hazai orvostörténet és tudomány jeles képviselőit, hanem a nemzetközi orvostörténelmi tudományos élet reprezentánsait is felkérték. Valóban rang lett az Orvostörténelmi Közlemények szerkesztőbizottságban szerepelni.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság olyan tudományos programot dolgozott ki, amelynek tükre a tudományos ülések és a különböző kiadványok sora. Ez kapcsolódott a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár szakmai programjához is, számos vidéki orvos- és gyógyszerésztörténelmi tudományos ülést kezdeményeztek. Az ország különböző városában, településén megnyílt gyógyszerésztörténelmi múzeum (patikamúzeum) szinte „természetes velejárói” lettek a tudományos rendezvények, az orvos- és gyógyszerésztörténelem népszerűsítésének sikeres formái. Ez a „forma” hasznos tagtoborzás is volt, hiszen a vidéki rendezvényeken helyi témakörök is szereltek.

Példaként említjük a Nagykállóban 1971-ben megnyitott Korányi Frigyes és Sándor Emlékházat. A Korányiakra 1977-ben tudományos üléssel emlékeztek Nyíregyházán és Nagykállóban, s ezeken nemcsak a helyi orvos- és gyógyszerésztársadalom képviselői voltak jelen, de megjelent a Debreceni Orvostudományi Egyetem és más egyetemek tanári karának több tagja is. Ez a rendezvény ösztönzője lett a Tiszavasváriban szervezett orvos-

gyógyszerésztörténeti múzeumnak is.

A „társaságépítés” része lett, hogy a hazai tudományos élet minden jelentős rendezvényén „jelentkezett” az orvos- és gyógyszerésztörténeti témával. Ennek nyomán nemcsak a taglétszám emelkedett (1972-ben meghaladta a 250 főt), de ismertté tette a Társaságot a hazai tudományos életben, így bárki számára „elismerésnek számított”, ha a Magyar Orvostörténelmi Társaság előadás tartására kérte fel.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság új programját csak gondosan kiválogatott és fiatal vezetőséggel lehetett megvalósítani. A Társaság 1966-ban választott vezetősége 1972-ben teljesen megváltozott. A MOTESz alapszabályzata alapján elfogadott társasági alapszabályzat ugyan pontosan követte a Szövetség kívánságait, de – például – az alelnökök számának „megnövelésével” lehetőség nyílt a Társaságba tömörül tagság végzettségének „visszatükrözésére”. Az 1972. évi tisztújítás után a négy alelnök egyike gyógyszerész, állatorvos, fogorvos és bölcész volt, az elnök pedig mindig orvosi oklevéllel rendelkezett. A főtitkár és a mellé rendelt titkárok szakképzettsége az előbbiekhöz igazodott, s ez a testület „vitte” a napi ügyeket. Az általános ügyek mellett hangsúlyt kaptak a nemzetközi kapcsolatok (főtitkár), a társaságokkal, a sajtó ügyekkel és a tudományos szervezéssel kapcsolatos feladatok is.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság általában negyedévenként elnökségi, félévente vezetőségi és évente egy alkalommal közgyűlést tartott, a tisztújításra két évente került sor, bár ez utóbbi nem volt kötelező. Ezt a rendszert a Társaság a megalakulását követő első évtizedben megtartotta, hiszen az állandóan bővülő feladatokhoz kellett igazítani a vezetőség összetételét is. A MOTESz-en keresztül lehetőség nyílt részben önálló külkapcsolatok kiépítésére és tartására, ami egy „szokásos” engedélyeztetés és az anyagi eszközök biztosítása után valóban lehetőségeket nyitott a Társaságoknak. Az úgynevezett nyugati kapcsolatok kiépítése – amit az előzményekben ismertettünk – az Egészségügyi Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályán keresztül történt, korlátozott lehetőségekkel és valutakerettel. A szocialista országok vonatkozásában az Egészségügyi Minisztérium 1972-ben s többi szocialista ország Egészségügyi Minisztériumaival tudományos együttműködési szerződést kötött, amelyek lényeges területe a közvetlen kapcsolatok anyagi finanszírozása volt. Itt a Szövetségbe tömörül társaságokra „lebontva” évente – keretszámok szerint – csak az adott társaság ajánlásával lehetett kiutaztatni, vendéget hívni és ellátásáról gondoskodni. Lényeges volt, hogy minden egyes társaság a MOTESz pénztárából – a befizetett tagdíj és a taglétszám arányában – éves „ellátmányt” kapott, de ettől függetlenül a társaságok rendelkezhetek önálló bevételekkel is (például kereskedelmi vállalatoktól kapott adományokkal, nemzetközi

rendezvényekből származó bevételekkel, támogatásokkal stb.), de azokat természetesen csak szoros pénzügyi ellenőrzés mellett lehetett felhasználni.

A társaságok arra törekedtek, hogy szélesítsék nemzetközi kapcsolataikat, rendezvényeikre minél több külföldi vendéget hívjanak, ami serkentően hatott a hazai tudományos életre. A nemzetközi részvételű rendezvények szervezésében Magyarország kivételezett helyzetben volt, hiszen nálunk volt a nyugati tudományos kapcsolattartás vonatkozásában a legnagyobb „szabadság”. A magyar rendezvényekre – bár továbbra is működött a hivatalos engedélyeztetési rendszer és ellenőrzés – jobban beengedték a nyugati vendégeket, így a többi szocialista országgal szemben Magyarország „célország” lett, hiszen a szocialista országokból ide igen, nyugatra nem engedtek ki szakembereket, itt viszont lehetőség nyílt a nyugati kollégákkal való közvetlen kapcsolatfelvételre.

E lehetőségeket kihasználva a Magyar Orvostörténelmi Társaság is erősítette nemzetközi kapcsolatait, bár erre a nyugati országok esetében kezdetben csak levelezés és kiadványcsere útján volt lehetőség, de az Egészségügyi Minisztérium kiküldetésében kiutazásra is volt lehetőség.

A Szakcsoport is rendelkezett kapcsolatokkal szocialista országok vonatkozásában, Romániával aláírt megállapodása volt, ami inkább az ismert személyre vonatkozó „garanciákat” rögzítette írásba. Ilyen volt – aláírt szerződés nélkül – Prágával, Krakkóval, Berlinnel való kapcsolat, mindig ugyanazok jöttek Magyarországra, a Szakcsoportból is meghatározott személyek utaztak ki. Ez is kapcsolatnak minősült, de nem volt azonos azzal, amit már a MOTESz közvetítésével született: pontos együttműködési elveket, időpontokat, kutatási programokat és rendezvényeket kellett meghatározni, amelyre – témától függően – szakembereket kellett ajánlani, kiutaztatni, sőt megállapodtak az egyes konferenciák előadásainak megjelentetéséről is. Ezek a megállapodások sem formai, sem tartalmi vonatkozásban nem „hasonlítottak” a régiekhez, sőt az ún. Együttműködési Szerződés 4. §-a megsemmisítette a régi megállapodásokat.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság első, új típusú kapcsolatfelvétel a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének Orvos- és Technikatörténeti Osztályával történt (ez felelt meg a MOT szervezetének Szlovákiában), amely azután rendszeressé vált, az 1970-es években elsősorban gyógyszerésztörténeti vonatkozásban. (Szlovákiában ekkor inkább az előbbi szakterület rendelkezett kiemelkedő tudású szakemberekkel). Jó kapcsolat épült ki a Lengyel Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Társasággal, bár ebben a vonatkozásban nem került sor aláírt megállapodásra, de a kölcsönös tájékoztatással megvalósult a közvetlen kapcsolat, létrejöttek tudományos meghívások. A

Lengyel Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Társasággal való kapcsolatban akkor lényeges szerepet játszott a másik fél valóban érezhető „pénztelensége” és a hullámzó lengyel belpolitikai helyzet. Az utóbbitól függetlenül a Magyar Orvostörténelmi Társaság számára a legszilárdabb és megbízható kapcsolatát jelentette a Varsóval és Krakkóval való kontaktus. (Jelzi ezt hogy Schultheisz Emil professzort a krakkói Jagelló Egyetem díszdoktorává fogadta, Antall József főtitkárt a Lengyel Orvostörténeti Társaság tiszteletbeli tagsággal tisztelte meg, s hogy Kapronczay Károly titkárt többször hívták meg lengyel tudományos rendezvényekre, lengyel orvostörténeti kongresszusokra stb.)

Közel két évtizedre terjedő közvetlen kapcsolat épült ki a Német Demokratikus Köztársaság Orvostörténeti Társaságával, a Humboldt Egyetem Orvostörténeti Intézetével és a Halle-Wittenbergi Egyetem Orvostörténeti Intézetével, akikkel kölcsönös meghívási rendszert alakítottak ki. 1974-től a hallei Orvostörténeti Intézettel olyan kapcsolat épült ki, hogy évente megrendezett tudomány- és orvostörténeti konferenciájukra mindig 5–6 magyar orvostörténész hívtak meg, s ezt a Magyar Orvostörténelmi Társaság évente viszonzta. Romániával – ismerve a román belpolitikai feszültségeket – csak személyes kapcsolatok léteztek, bár a nemzetközi jellegű magyarországi rendezvényeken mindig egy-két romániai küldött is megjelent.

A Bolgár Orvostörténeti Társasággal való kapcsolat eltért a MOTESz- rendszeréből fakadó lehetőségektől: Bulgáriában nem létezett a MOTESz-hez hasonló szervezet, ott mindent a szófiai egyetemen vagy az Egészségügyi Minisztériumon keresztül lehetett intézni, ami nehézkes és gyakran megbízhatatlan volt. A bolgár orvostörténészekkel nagyon jó kapcsolat formálódott ki, nehézségekkel bár, de tudtak Magyarországra jönni, s érdekes módon könnyebben tudtak nyugati szakmai konferenciákra és kongresszusokra kiutazni. A bolgár orvostörténeti rendezvényekre – általában évente tartották valamelyik bolgár városban – mindig meghívtak magyar résztvevőt, bár az ottani állami „szokásoknak” megfelelően adott személyre szóló meghívót küldtek, s azt nehezen lehetett „más személyre” átruházni. Általában a bolgár kollegák ezt úgy „hidalták át”, hogy előre jelezték levélben a rendezvény témáját, helyét és kértek javaslatot a magyar résztvevő személyére. Így az 1970-es években több magyar orvostörténész vett részt bulgáriai orvostörténeti rendezvényeken, de ez az 1980-as évek elejétől megszakadt, tekintve Bulgária nehéz gazdasági helyzetét. A rendszerváltozás pedig egészen új helyzetet teremtett.

A nemzetközi kapcsolatok építése vonatkozásában fontos volt a Bukarest-Constancában 1970 augusztusának végén megrendezett XXII. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus, amelyen hivatalosan is részt vett a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtitkára, titkára és több

tagja, s itt lehetőség nyílt több nyugati orvostörténeti társaság meghatározó tisztségviselőjével való kapcsolatfelvételre is.

Lényegében itt formálódott ki Antall József és Schadewaldt professzor szakmai kapcsolata, amely két évtizedre meghatározta a két társaság és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, valamint a heidelbergi egyetem orvostörténeti intézetének kapcsolatát. Ez a kongresszus viszont bebizonyította, hogy a jó kapcsolat alapvető feltétele a közvetlen kapcsolatfelvétel. Annak ellenére, hogy Réti Endre főtitkár a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság helyettes titkára volt, Schultheisz Emilt is – akkor még egyéni kapcsolatai és tudományos munkássága révén – sokan ismerték a nyugati orvostörténelmi körökben, a Magyar Orvostörténelmi Társaság „elég ismeretlen” volt a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság és a különböző nemzeti társaságok előtt. A nyugati szakemberek emlékeztek arra, hogy pl. 1958-ban a siennai orvostörténeti kongresszuson egy, a magyar orvostudomány múltját jól ismerő román professzor, Valeriu Bologna képviselte a magyar orvostörténészeket azon az ülésen, amikor elismeréssel szóltak a nemzetközi orvostörténet-írás nagy egyéniségéről, Győry Tiborról.

A magyar orvostörténelemnek a nemzetközi kapcsolatok építése területén a bukaresti orvostörténeti kongresszus nagy sikere lett, elsősorban a Magyar Orvostörténelmi Társaság akkori fiatal vezetőségének. Ez adott lehetőséget arra, hogy Budapest megpályázza az 1974. évi XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus megrendezését. Ebben szerepet játszott az is, hogy a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság egyik főtitkár-helyettese, Réti Endre nagy rokonszenvnek örvendett a francia többségű elnökség előtt. Már Antall József sem volt ismeretlen, hiszen 1965-ben, a Semmelweis-centenárium tudományos ülésén nevezetes vita alakult ki Antall József és Erna Lesky – az adott korszak talán legtekintélyesebb orvostörténésze – között a magyar szabadságharcról, a pesti orvosi iskoláról és Semmelweis magyarságáról, és amelynek végén kölcsönös szakmai rokonszenv formálódott ki a vitázók között.

A magyar orvostörténeti kutatások nemzetközi bemutatkozása folytatódott a XXIII. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszuson (London) is, aminek tiszteletére a Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár tagjai az Orvostörténeti Közlemények Supplementum számában (a „Medical History in Hungary” c. kötetben) megjelentették a kongresszus témáihoz kapcsolódó tanulmányaikat. A korabeli viszonyoknak megfelelően ezen a kongresszuson is hivatalosan csak két fő (Schultheisz Emil főtitkár és Réti Endre elnök, a Nemzetközi Társaság főtitkár-helyettese), valamint két egyénileg kiutazó (Szállási Árpád és Buzinkay Géza) vehetett részt, mégis ezen a

kongresszuson történt végleges döntés a XXIV. Kongresszus színhelyéről, Budapestről. A hivatalos felhatalmazás megszületése előtt már ismeretes volt ez a tény, s a Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár ennek tudatában kapta meg azokat az állami garanciákat, amelyek a kongresszus megrendezésének vállalását tették lehetővé.

*

KRÓNKA

Mint azt már hírül adtuk, 1968. VI. 11-én megnyílt Sopronban az ország első gyógyszerésztörténeti múzeuma. A példa nyomán több megye jelentette be azt a szándékát, hogy gyógyszerésztörténeti múzeumot kíván létesíteni. E múzeumok kialakítása tekintetében két út vált be a gyakorlatban:

a) a megyei gyógyszerertári vállalat anyagi támogatásával és a helyi (megyei) múzeummal együttműködve, a helyi múzeum részlegeként, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum szakfelügyeletével működők: Sopron, Győr (1970), Székesfehérvár (1970), Eger;

b) a megyei gyógyszerertári vállalat anyagi támogatásával, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum részlegeként: Kecskemét, Kőszeg. Az országos orvos- és gyógyszerésztörténeti múzeumi hálózat kialakulása nemcsak az orvos- és gyógyszerertörténelmi szakterület, hanem a helytörténeti kutatások szempontjából is nagy jelentőségű.

*

Az elmúlt időszakban fontos események játszódtak le a szakterületet érintő két tudományos társaságban.

1968. június 11-én, Sopronban — a soproni Patika-Múzeum megnyitásakor — alakult meg a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztálya. Miután a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közgyűlése megerősítette tisztségében a Szakosztály elnökét (Halmai János), alelnökét (Zboray Bertalan) és titkárát (Szentgyörgyi István), a Szakosztály megtartotta az újjászervezett vezetőséggel első vezetőségi ülését (1969. II. 25.).

A Gyógyszerésztörténeti Szakosztály vezetőségének tagjai: Halmai János (elnök), Zboray Bertalan (alelnök), Szentgyörgyi István (titkár), Antal József, Blázy Árpád (Zalaegerszeg), Boros István (Szekszárd), Beniczky Miklós (Eger), Jéhn Antal (Sopron), Kempler Kurt, Lóránd Nándor (Kecskemét), Mozsonyi Sándor, Riedl Lászlóné, Salamon Béla (Pécs), Seregély György, Szabó Lóránt (Székesfehérvár).

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1969. január 27-én tartotta meg közgyűlését. A közgyűlés megválasztotta az új vezetőséget, amelynek tagjai közül választás útján nyerték el tisztségüket az új elnökség tagjai. A megválasztott elnökség és vezetőség tagjai: Farkas Károly (tiszteltbeli elnök), Szodoray Lajos (elnök), Katona Ibolya (alelnök), Zalai Károly (alelnök), Réti Endre (főtitkár), Antal József (titkár), Szentgyörgyi István (titkár), Karasszon Dénes (pénztáros), Regöly-Mérei Gyula (ellenőr), Huszár György (Számvizsgáló Bizottság képviselője).

A vezetőség rendes tagjai: Antal József, Birtalan Győző, Balogh János, Bíró Imre, Elekes György, Farkas Károly, Hahn Géza, Halmai János, Katona Ibolya, Kádár Zoltán, Kenéz János, Kérdő István, Kiszely György, Nebenführer László,

Réti Endre, Schultheisz Emil, Sós József, Szállási Árpád, Szentgyörgyi István, Székely Sándor, Szodoray Lajos, Tasnádi Kubacska András, Varannai Gyula, Zalai Károly.

A vezetőség póttagjai: Felkai Tamás, Grynaeus Tamás.

A számvizsgáló bizottság tagjai: Hárdi István, Huszár György, Kováts Ferenc.

A számvizsgáló bizottság póttagjai: Allodiatorisz Irma, Jantsits Gabriella, Kárpáti Endre.

Pénztáros: Karasszon Dénes.

Ellenőr: Regöly-Mérei Gyula.

A Gyógyszerésztörténeti Szakosztály vezetősége határozatban foglalt állást abban a kérdésben, hogy az orvosi és gyógyszerészi szakterület történeti feldolgozó és kutató munkáját csak az Orvostörténelmi Társaság és a Szakosztály kollegiális együttműködésével lehet eredményesen, reményteljesen végezni. A Szakosztály — egyebek közt — határozattá emelte az a javaslatot, amely szerint az országos méretű gyógyszerésztörténeti feldolgozó és kutató munka sikeresebbé tétele érdekében megyei gyógyszerésztörténeti munkacsoportokat hívnak életre. A kezdeti időben csupán azokban a megyékben szervezik meg e csoportokat, ahol gyógyszerészeti múzeum van, ill. megkezdődtek egy-egy múzeum létrehozásának munkálatai (Szekszárd, Kőszeg stb.). E munkacsoportok vezetői tagjai a Szakosztály vezetőségének, amelyben az elnökség tervezi, koordinálja és irányítja az országos szintű gyógyszerésztörténeti munkát.

(Sz. I.)

TISZTÚJÍTÁS A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁGBAN

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1970. november 13-án tartotta tisztújító közgyűlését a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum Könyvtárában, a Társaság székhelyén. Elsőként a Társaság leköszönő elnöke, dr. Szodoray Lajos professzor, a Debreceni Orvostudományi Egyetem tanszékvezető tanára tartotta meg elnöki beszámolóját. Megemlékezett a Társaság közelmúltban elhunyt tagjairól, dr. Jeney Endre professzorról, dr. Bencze József és dr. Ormos Pál főorvosokról. A továbbiakban beszámolt elnöki időszakának (1966—1970) eseményeiről, a Társaság működésének sikereiről, amelyek közül elsőként az orvostörténelem fakultatív oktatásának bevezetését emelte ki a debreceni és a budapesti orvostudományi egyetemeken. A lelépő elnökség és vezetőség nevében a taglétszám növelésének szükségességét ajánlotta különösen a közgyűlés figyelmébe, hiszen a Magyar Orvostörténelmi Társaság ma még a MOTESZ kis létszámú szakosztályai közé tartozik, annak ellenére, hogy az utóbbi időben nyolcvanról százhuszra emelkedett a tagok száma. „Eddigi tapasztalataim szerint — mondta Szodoray professzor — nem állja meg az a feltevés a helyét, mely szerint fiatal orvosaink kevésbé érdeklődnek orvostörténelmi kérdések iránt. Feladatunk tehát, hogy a hozzánk forduló fiatalokat segítsük, és megfelelő kérdések vizsgálatával megbízzuk. Azt is el kell érünk, hogy előadó üléseinken egyre több fiatal üdvözölhessünk mint előadót.”

Dr. Réti Endre, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója, a Társaság eddigi főtítkára beszámolójában a Társaság által rendezett ünnepségekre és tudományos ülésekre, illetve a bel- és külföldi tudományos életben a Társaság részvételére helyezte a hangsúlyt. Ismertette a Társaság delegációinak sikeres szereplését a két legutóbbi nemzetközi orvostörténelmi kongresszuson (Sienna, 1968; Bukarest-Konstanca, 1970), a Német Orvostörténelmi Társaság 1969-es weimari kongresszusán és ugyancsak 1969-ben a Szlovák Tudományos Akadémia által a nagyszombati egyetem orvostudományi kara megalapításának 200. évfordulójára Szomolányban és Nagyszombatban rendezett tudományos ülésszakon. Az elmúlt évek belföldi eseményei közül kiemelte az 1968-ban, Semmelweis születésének 150. évfordulójára rendezett ünnepségsorozatot, valamint az 1969-ben a budapesti Orvostudományi Egyetemen rendezett 200. éves ünnepségsorozatot, akadémiai tudományos ülésszakot és a Társaság által rendezett ünnepi ülést. Főtítkári beszámolójában foglalkozott annak

fontosságával — amit már az elnöki beszámoló is kiemelt —, hogy a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság felvette: 1974-es kongresszusának színhelyéül esetleg Budapestet jelöli. Ez a tény magában is bizonyítja a magyar orvostörténelem, a Magyar Orvostörténelmi Társaság elismertségének növekedését, az 1968 óta tartalmában és formájában megújult Orvostörténelmi Közleményeknek nemzetközileg is jelentős szerepét a szakmában, valamint a Semmelweis Orvostörténeli Múzeum és Könyvtárnak külföldön is terjedő hírnevét.

A következőkben dr. Antall József, a Semmelweis Orvostörténeli Múzeum és Könyvtár helyettes igazgatója, az Orvostörténeli Közlemények szerkesztője, a Társaság titkára tartotta meg beszámolóját. Főként a hazai orvostörténelmi kutatások bázisintézetének, a Semmelweis Orvostörténeli Múzeum és Könyvtárnak tevékenységével foglalkozott. Összefoglalta, hogy mind a Társaság tevékenységének élénkülésében, elmélyülésében, mind hírnevének gyarapodásában mennyire fontos szerepet tölt be ez az intézet, mennyire jelentős, hogy az 1968-as közös egészségügyi és művelődésügyi miniszteri rendelettel egyesülhetett a Múzeum és Könyvtár, megnyílt az első állandó kiállítás, és újjászületett az Orvostörténeli Közlemények, megnövekedett példányszáma, rendszeressé vált kapcsolata a bel- és külföldi kutatókkal, társintézetekkel.

Az intézet eredményes működését egyébként az a tény biztosítja, hogy az Egészségügyi Minisztérium az Országos Reuma és Fizioerápiás Intézet költségvetésének keretében gondoskodik az országos intézet működéséről, az ORFI igazgatósága pedig a lehetőségekhez képest messzemenően elősegíti az orvostörténelem ügyét.

A beszámolók sorát dr. Karasszon Dénesnek, az Országos Közegészségügyi Intézet tudományos főmunkatársának, a Társaság pénztárosának jelentése zárta be. A beszámolókat ezután hozzászólások követték, amelyek két téma köré csoportosultak. Az orvostörténelem egyes kérdéseivel összefüggő és az 1974-es nemzetközi kongresszus előkészítését illető témákat vetettek fel a hozzászólók. Ezt követően dr. Szodoray Lajos professzor, elnök benyújtotta lemondását a maga, az elnökség és a vezetőség nevében. A tisztújító közgyűlés elnökségét dr. Farkas Károly professzor, az Országos Reuma és Fizioerápiás Intézet igazgató főorvosa, a Társaság tiszteletbeli elnöke vette át. Elnökségével bonyolódott le két fordulóban a titkos választás. Először a jelölő bizottság javaslata alapján a Társaság jelenlevő tagjai a vezetőséget, a pénztárost, az ellenőrt és a számvizsgáló bizottság tagjait választották meg, majd a vezetőség megválasztotta az elnökség tagjait. Az új tisztségviselők a következők lettek: tiszteletbeli elnök dr. Farkas Károly professzor, elnök dr. Réti Endre, társelnök és a Weszprémi Emlékérem Bizottságának elnöke dr. Szodoray Lajos professzor, orvos-alelnök dr. Regöly-Mérei Gyula, a Magyar Tudományos Akadémia főmunkatársa, gyógyszerész-alelnök dr. Zalai Károly, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Egyetemi Gyógyszertárának igazgatója, főtitkár dr. Schultheisz Emil, a Központi Állami Kórház igazgató, főorvosa, titkár dr. Antall József, pénztáros dr. Karasszon Dénes, ellenőr dr. Huszár György, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Fogpótlástani Klinikájának docense, a számvizsgáló bizottság elnöke dr. Katona Ibolya, az Egészségügyi Minisztérium szaktanácsadója. A Társaság új vezetősége a következő tagokból

áll: Antall József, Balogh János, Bíró Imre, Birtalan Győző, Blázy Árpád, Elekes György, Farkas Károly, Halmai János, Riskóné Harkó Viola, Kádár Zoltán, Kenéz János, Kérdő István, Kiszely György, Regöly-Mérei Gyula, Réti Endre, Schultheisz Emil, Sós József, Szállási Árpád, Szentgyörgyi István, Székely Sándor, Szodoray Lajos, Szőkefalvi-Nagy Zoltán, Tasnádi Kubacska András, Varannai Gyula, Zalai Károly, Zboray Bertalan, Zoltán Imre. Az új vezetőség póttagjai: Buzinkay Géza, Felkai Tamás, Grynæus Tamás, Kapronczay Károly, Loránd Nándor, Perjés Gábor, Szabó Lóránt. A számvizsgáló bizottság tagjai: Allodiatorisz Irma és Pataki Zoltán; póttagjai: Jantsits Gabriella, Kárpáti Endre és Mohr Imre.

B. G.

*

The Hungarian Society for the History of Medicine held its electoral meeting on 13th of November, 1970 and elected the new presidium and board of the society. The newly-elected office-bearers are the following:

Károly FARKAS, Prof. Dr. med., — Honorary President

Endre RÉTI, Dr. med., — President

Lajos SZODORAY, Prof. Dr. med., — Co-President, President of the
Weszprémi Commemorative
Committee

Gyula REGÖLY-MÉREI, Dr. med., — Vice President for Medicine

Károly ZALAI, Dr. pharm., — Vice President for Pharmacy

Emil SCHULTHEISZ, Dr. med., — Secretary General

József ANTALL, Dr. phil., — Secretary

Dénes KARASSZON, Dr. med. vet., — Treasurer

György HUSZÁR, Dr. med., — Supervisor

Ibolya KATONA, Dr. med., — President of the Auditing Commission

The newly-elected members of the Board are the following:

József ANTALL, János BALOGH, Imre BÍRÓ, Győző BIRTALAN, Árpád BLÁZY, György ELEKES, Károly FARKAS, János HALMAI, Viola R. HARKÓ, Zoltán KÁDÁR, János KENÉZ, István KÉRDŐ, György KISZELY, Gyula REGÖLY-MÉREI, Endre RÉTI, Emil SCHULTHEISZ, József SÓS, Árpád SZÁLLÁSI, István SZENTGYÖRGYI, Sándor SZÉKELY, Lajos SZODORAY, Zoltán SZŐKEFALVI-NAGY, András TASNÁDI KUBACSKA, Gyula VARANNAI, Károly ZALAI, Bertalan ZBORAY, Imre ZOLTÁN. Assistant members of the Board are: Géza BUZINKAY, Tamás FELKAI, Tamás GRYNÆUS, Károly KAPRONCZAY, Nándor LÓRÁND, Gábor PERJÉS, Lóránt SZABÓ.

Members of the Auditing Commission are: Irma ALLODIATORISZ and Zoltán PATAKI; its assistant members are: Gabriella JANTSITS, Endre KÁRPÁTI and Imre MOHR.

V. R. H.

GYÓGYSZERÉSZ- ÉS ORVOSTÖRTÉNETI KONFERENCIA GYŐRÖTT, 1971. MÁJUS 18—21.

Győr város 700 éves évfordulója alkalmából, az ünnepségsorozat részeként került sor a négynapos esemény- és ülésorozatra, amelyet a Győr-Sopron Megyei Tanács Gyógyszertári Központja, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Győr-Sopron Megyei Szervezete és Gyógyszerésztörténeti Szakosztálya, a Magyar Orvostörténelmi Társaság, a Győr-Sopron Megyei Múzeumigazgatóság és a TIT Győr-Sopron Megyei Szervezetének Egészségügyi Szakosztálya rendezett. A város számára azért is jelentős volt ez az esemény, mert a neves hazai és külföldi szakembereket fogadó konferencia megrendezésére első ízben került sor Győrött.

Az eseménysorozat jelentős állomása volt május 19-én: a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár, valamint a győri Xantus János Múzeum anyagával ideiglenesen megnyílt a Széchenyi téri műemlék patika.

A konferencia ünnepélyes megnyitó ülésén dr. Kedvessy György professzor nyújtotta át a Magyar Gyógyszerészeti Társaság külföldi tiszteletbeli tagjainak az okleveleket. A konferencián előadások hangzottak el az egyetemes és magyar gyógyszerész- és orvostörténelem tárgyköréből, legtöbbször kapcsolódva Győr és Győr-Sopron megye művelődéstörténetéhez. Előadást tartottak: dr. Shultheisz Emil, Józsa Alajos (Győr), Horváth Gyula, dr. Zboray Bertalan, dr. H. R. Fehlmann (Wildeg, Svájc), dr. K. Ganzinger (Bécs), dr. Szász János (Győr), dr. Antall József, Z. Szabó László (Győr), dr. Andriská József, prof. dr. Halmi János, Baranyai Aurél (Pécs), Lázár László (Komló), Lőránd Nándor (Kecskemét), Pósfai Ferenc (Balassagyarmat), Pröhle Jenő és dr. Nikolics Károly (Sopron), dr. Zalai Károly, Benkő Ferenc (Derecske), Gutai Miklós (Szekszárd), Boros István (Szekszárd), Blázy Árpád (Zalaegerszeg), Rác Imre (Kecskemét) és Szigetváry Ferenc (Szombathely).

A kitűnően rendezett konferencia tartalmas előadásait érdekes és jól szervezett társadalmi program tette teljessé.

B. G.

TISZTÚJÍTÁS A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁGBAN

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1972. október 12.-én tartotta tisztújító közgyűlését. Dr. Farkas Károly professzor, az ORFI igazgató főorvosa, a Társaság tiszteletbeli elnöke üdvözölte a megjelenteket, majd megemlékezett az elmúlt kétéves időszakban elhunyt társasági tagokról: dr. Berde Károly professzorról, Boros István gyógyszerészről, dr. Rigler Lászlóról és dr. Ruttkay Lászlóról. Külön emlékezett dr. Fekete Sándor professzorra, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár volt igazgatójára; emlékének egyperces néma felállással adózott a közgyűlés.

A továbbiakban dr. Schultheisz Emil egészségügyi miniszterhelyettes, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatója, a Társaság főtíkára tartotta meg beszámolóját a XXIII. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszusról, amelyre Londonban került sor szeptember 2—9. között, s az ugyanakkor megrendezett Nemzetközi Orvostörténelmi Társasági közgyűlésről. Ez utóbbin született meg többek között a végleges döntés arról is, hogy a XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszust 1974-ben Budapesten fogják megrendezni. A beszámoló után dr. Schultheisz Emil a londoni kongresszussal kapcsolatos kérdésekre válaszolt.

Dr. Antall József, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár h. főigazgatója, az Orvostörténeti Közlemények szerkesztője, a Társaság titkára tartotta meg ezután beszámolóját. Először a magyar orvostörténelem általános helyzetét foglalta össze. Ismertette a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum új, levéltári profilal történt bővülésének jelentőségét, s egyúttal közölte, hogy 1972. november 1-től kezdve hivatalos neve: Semmelweis Orvostörténeti Mú-

zeum, Könyvtár és Levéltár. Beszámolt arról, hogy a Múzeum épületéből elköltözött MOTESZ titkársági szobák helyén lehetőség nyílt időszakos kiállítások megnyitására. A budapesti Európai Szemészkongresszus alkalmából itt nyílt meg egy szemésztörténeti kiállítás, ezt követően pedig a Magyar patikaedények címmel rendezett időszaki kiállítás. Az intézet egyébként is jelentősen megnövekedett az elmúlt időszakban, elsősorban az újabban hozzácsatolt részek (budavári Arany Sas patika, gyógyszerésztörténeti múzeum; Erneyi József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár), az intézethez csatolt különgyűjtemények (Vas Megyei Gyógyszerésztörténeti Szakgyűjtemény, Bács-Kiskun Megyei Gyógyszerésztörténeti Szakgyűjtemény, Kresz Géza Mentőmúzeum), a helyi múzeumokkal közösen működtetett soproni, győri patikamúzeum, illetve az előkészítés alatt álló egri és székesfehérvári patikamúzeum. Dr. Antall József ismertette hazai orvostörténeti kutatásaink bázisintézetének felépítését, majd rátért a további feladatokra, elsősorban a pusztuló orvos- és gyógyszerésztörténeti emlékekre hívta fel a figyelmet. A továbbiakban az elmúlt két esztendő sajtó- és könyvkiadási eredményeit ismertette. Az Orvostörténeti Közlemények rendszeres kiadása mellett — amelynek *Medical History in Hungary 1972.* címmel megjelent Supplementum 6. kötete nemzetközi elismerést váltott ki Londonban —, jelentős eredmény volt, hogy 1971 végén befejeződött Weszprémi István orvosi biográfiájának teljes, négy kötetes, kétnyelvű kiadása, s megjelent két másik monográfia is: Fekete Sándor Tauffer Vilmosról és Ruttkay László Jeszenszky (Jessenius) Jánosról írott műve.

Dr. Antall József beszámolt a Társaság tevékenységéről is, kongresszusokon és tudományos ülésszakokon történt részvételéről, a külföldi kapcsolatokról — amelyek a nemzetközi kongresszus előkészítésének idején különös hangsúlyt kapnak —, valamint a jelenlegi, 130 főre rúgó taglétszám szükséges bővítéséről. Beszámolt arról, hogy az orvosírók társasága belépett a Magyar Orvostörténelmi Társaságba. A titkári beszámoló utolsó része a nemzetközi kongresszus előkészítésének egyes kérdéseivel foglalkozott, s felhívta a közgyűlést, hogy Kongresszusi Szervező Bizottságot hívjon életre.

A titkári beszámolót követően ismét hozzászólások következtek, melynek során dr. Szabadváry Ferenc docens, az MTESZ Tudománytörténeti Bizottságának titkára fejezte ki elismerését a Társaság tudományos munkásságát illetően, majd dr. Hankiss János főorvos számolt be az orvosírók csoportjának megszervezéséről és munkásságáról. A hozzászólások nagyobb része a nemzetközi kongresszus megrendezésének egyes kérdéseivel foglalkozott.

Végül dr. Karasszon Dénes tudományos főmunkatárs, a Társaság pénztárosa ismertette a Társaság gazdálkodását és pénzügyi helyzetét. A közgyűlés a beszámolókat elfogadta, a vezetőség és az elnökség két esztendői működését jóváhagyta.

Ezután került sor az új vezetőség és az új tisztségviselők megválasztására. Dr. Zboray Bertalan tudományos kutató, a Jelölő Bizottság elnöke ismertette a jelölés szempontjait és irányelveit. Elsősorban arra mutatott rá, hogy nagy létszámú vezetőséget és több tisztségviselőt jelöltek, amit feltétlenül szükségessé tesz az 1974. évi kongresszus. Súlyt helyeztek a különböző szakmák képviselőinek arányaira is. Az új vezetőség 60 %-a orvos, 20 %-a gyógyszerész és 20 %-a

bölcsész jellegű végzettséggel rendelkezik. De az orvosok között is megtalálhatók a különböző szakterületek képviselői.

A választás tiszteletbeli elnöki tisztségben megerősítette dr. Farkas Károly professzort, elnökké dr. Schultheisz Emil egészségügyi miniszterhelyettest; társelnökké (nemzeti delgátussá, a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság magyar csoportja elnökévé) dr. Réti Endre könyvtárigazgatót (Semmelweis Orvostudományi Egyetem); társelnökké (a Weszprémi Emlékérem Bizottság elnökévé) dr. Szodoray Lajos professzort (Debreceni Orvostudományi Egyetem); alelnökké dr. Zalai Károly igazgatót (Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszertára), a Magyar Gyógyszerészeti Társaság főtítkárát; főtítkárrá dr. Antall József főigazgató-helyettest, az Orvostörténelmi Közlemények szerkesztőjét; titkárrá (megbízva a főtítkár távollétében a helyettesítéssel, a nyugati kapcsolatok és a sajtóügyek intézésével) Buzinkay Géza osztályvezetőt (Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár); titkárrá (orvosi ügyek) dr. Honti József orvost; titkárrá (hazai szervezés, szocialista országokkal való kapcsolatok) dr. Kapronczay Károly osztályvezetőt (Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár), titkárrá (gyógyszerészeti ügyek) Szentgyörgyi István tudományos munkatársat; titkárrá (tudományos rendezvények szervezése) Vida Mária osztályvezetőt, tudományos titkárt (Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár); pénztárossá dr. Karasszon Dénes tudományos főmunkatársat (OKI); ellenőrré (külön megbízatással a Társaság tagjainak tudományos kutatási szaktanácsadója) dr. Birtalan Győző főorvost; a Számvizsgáló Bizottság elnökévé dr. Regöly-Mérei Gyula professzort választotta. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság és a Magyar Orvostörténelmi Társaság közös testülete, a Gyógyszerész-történelmi Szakosztály megválasztott elnöke, dr. Végh Antal professzor (Semmelweis Orvostudományi Egyetem) állandó meghívott tagja az elnökségnek.

A XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus (Budapest, 1974) előkészítésére a közgyűlés Kongresszusi Szervező Bizottságot állított fel: Tagjai: dr. Schultheisz Emil, dr. Réti Endre, dr. Zalai Károly, dr. Antall József, dr. Karasszon Dénes és dr. Birtalan Győző. A Bizottság munkájában elsősorban a Társaság illetékes titkárait, illetve a külön felkért tagtársakra támaszkodik.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság új vezetősége a következő tagokból áll: dr. Antall József, dr. Balogh János, dr. Bíró Imre, Blázy Árpád, Buzinkay Géza, dr. Dörnyei Sándor, dr. Elekes György, dr. Farkas Károly, dr. Fazekas Árpád, dr. Felkai Tamás, dr. Frankl József, dr. Grynaeus Tamás, dr. Hankiss János, dr. Honti József, dr. Huszár György, Józsa Alajos, dr. Kapronczay Károly, dr. Katona Ibolya, dr. Kádár Zoltán, dr. Kenéz János, dr. Kérdő István, dr. Kiszely György, Lóránd Nándor, dr. Péter János, dr. Réti Endre, dr. Riskóné dr. Harkó Viola, dr. Schultheisz Emil, dr. Szállási Árpád, Szentgyörgyi István, dr. Székely Sándor, Szigetváry Ferenc, dr. Szodoray Lajos, dr. Szőkefalvi-Nagy Zoltán, dr. Takáts László, dr. Tasnádi-Kubacska András, dr. Varannai Gyula, dr. Végh Antal, Vida Mária, dr. Zalai Károly, dr. Zoltán Imre; a számvizsgáló bizottság tagjai: dr. Regöly-Mérei Gyula (elnök), Allodiatorisz Irma, dr. Bugyi Balázs, póttagjai dr. Borsi Tamás, dr. Jantsits Gabriella, Kárpáti Endre.

B. G.

KRÓNIKA

HIREK

Dr. Schultheisz Emilt, intézetünk főigazgatóját, egészségügyi miniszterhelyettest, a Központi Állami Kórház főorvosát a Minisztertanács 1973. augusztus 15-ével kinevezte az egészségügyi miniszter első helyettesévé, november 1-ével pedig államtitkárrá az ET.

*

A Londonban székelő Nemzetközi Orvostörténelmi Akadémia (International Academy of the History of Medicine) dr. Schultheisz Emil államtitkárt, az egészségügyi miniszter első helyettesét, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatóját, a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnökét levelező tagjává választotta.

*

Hungarian State-Secretary, First Deputy Minister of Health, General Director of the Semmelweis Medical Historical Museum, Library and Archives, President of the Hungarian Society of the History of Medicine Dr. Emil Schultheisz has been elected to corresponding membership by the International Academy of the History of Medicine in London.

*

A XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus előkészítése során a Magyar Orvostörténelmi Társaság 1973. május 8-án ülést rendezett. Az 1974-ben Budapesten megrendezésre kerülő Kongresszus széles alapokra helyezése érdekében az ülésen részt vettek a MOTESZ tagtársaságok, a MTESZ Tudománytörténelmi Bizottság és az MTA Néprajzi Társaság képviselői. Az ülés eredményeként az 1974-es Kongresszuson az orvostudomány történetén kívül képviseletet kapnak azok a tudományok, tudománycsoportok is, amelyek az orvostudománnyal, mint alaptudományai vagy mint határtudományok, érintkezésben állnak.

*

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság Győr-Sopron megyei szervezete 1973. június 12-én előadóülést rendezett Sopronban a megye gyógyszerési helytörténetének tárgyköréből. Az ülésen dr. Házi Jenő ny. soproni főlevéltáros, Józsa Alajos, a Győr-Sopron megyei Gyógyszertári Központ igazgatója és Grabarits István gyógyszerész tartott előadást.

A NEMZETKÖZI ORVOSTÖRTÉNETI TÁRSASÁG XXIV. KONGRESSZUSA ELÉ BUDAPEST, 1974. AUGUSZTUS 25—31.

A Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság (a továbbiakban: NOT. Hivatalos címe: Société Internationale d'Histoire de la Médecine = S. I. H. M.) legközelebbi kongresszusát Budapesten tartja 1974 augusztusában. Hazánkat első ízben éri az a megtiszteltetés, hogy házigazdája lehet e rangos nemzetközi szervezet világkongresszusának. Az előkészítő szervezőmunka már nagyban folyik a Magyar Orvostörténelmi Társaságban, de helyénvalónak tartjuk, hogy a magyar orvostársadalom szélesebb nyilvánossága előtt is ismertessük a NOT múltját, szervezetét és programját.

Ismertetésünk alapjául Franz-André *Sondervorst* louvaini professzornak, a NOT egykori főtítkárának előadása szolgál, amelyet 1970-ben a Bukarestben rendezett XXII. Kongresszuson tartott „Visszapillantás a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság múltjára, fennállásának 50. évfordulója alkalmából” címmel.

A NOT megalakulása és programja

Az orvostudomány története iránti érdeklődés világszerte megélénkült a századfordulón: különböző országokban sorra alakultak orvostörténelmi társaságok. A Francia Orvostörténelmi Társaságban vetődött fel az a gondolat, hogy ezeket a törekvéseket nemzetközi szervezetben kellene egyesíteni. A NOT megalapításának szorgalmazói között meg kell említenünk Paul *Delaunay*, Edouard *Jean-selme*, Maxime *Laignel-Lavastine*, Pierre *Menetrier*, Raymond *Neveu*, de mindekelelt a leglelkesebb apostol, a belga Jean-Joseph-Ghislain *Tricot-Royer* nevét. A holland *De Lint*, a német *Sudhoff*, az angol *Rolleston* és a spanyol *Fernandez De Alcade* szintén lelkesen csatlakoztak a felhíváshoz.

1914-ben *Tricot-Royer* nagy sikerű előadást tartott a Sorbonne-on Vesalius születésének 400. évfordulója alkalmából. Ezt követően nyomban össze is hívták ugyanazon év októberében az új társaság, a NOT alakuló ülését. De az első világháború kitörése egyelőre meghiúsította a szép terveket.

Csak a háború után, 1920-ban tudta *Tricot-Royer* az antwerpeni kongresszusra ismét összehívni azokat, akik rokonszenveztek a Társaság megalapításának gondolatával. E kongresszusnak kiobbanó sikere volt. Néhány hónappal később, de már a következő évben Párizsban hívták össze a II. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszust, amelyen Jean-Gérard *De Lint* holland orvostörténész közfelkiál-

tással megszavaztatta a következő javaslatot: „*Megalakul egy nemzetközi orvostörténelmi társaság, amelynek állandó bizottsága Párizsban fog ülésezni*”. Így és akkor született meg a NOT. Még ugyanabban az évben (1921) megállapodtak a társaság hivatalos nevében, jóváhagyták az alapszabályokat. Az első elnök *Tricot-Royer* lett. A NOT azóta általában kétévenként rendezett világkongresszust, bár ezek sorában a második világháború 12 éves kiesést (1938—1950) okozott.

Mik voltak a NOT céljai a megalakulás idején? Az alapszabályokból, de még inkább az első ülésekről írt beszámolókból világosan kitűnik, hogy a társaságba nem is annyira az egyes országok legkiválóbb specialistáit kívánták összegyűjteni, hanem céljuk sokkal inkább az volt, hogy minden eszközzel s főleg személyes kapcsolatok révén kedvet ébresszenek az orvostörténelem tanulmányozása iránt és felhívják a figyelmet annak jelentőségére.

Ennek érdekében a NOT mindjárt megalakulásakor elhatározta, hogy évenként (majd a későbbi módosítás szerint: kétévenként) nemzetközi kongresszusokat rendez, amelyekre nemcsak a történelmi érdeklődésű orvosokat hívják meg, hanem gyógyszerészeket, állatorvosokat, botanikusokat, biológusokat, sőt a tudományos élet más jelentős személyiségeit, olykor az egyes országok politikai és kulturális életének képviselőit is a lehető szélesebb körű érdeklődés felkeltése és az érdekelt országok kormányához közelálló körök támogatásának biztosítása érdekében.

A NOT egyébként arra törekedett, hogy bekebelezett tagjai (membres affiliés) közreműködésével nemzeti szekciókat hozzon létre, a különböző országokban tudományos gyűléseket rendeztesen, amelyekre aztán olykor delegátusként elküldte vezetőségének (Bureau) vagy állandó bizottságának (Comité Permanent) egy-egy tagját. Támogatta a tagok dolgozatainak publikálását, s közlönyében tájékoztatta tagjait a NOT tevékenységéről.

A NOT első vezetőinek szándékait tömören összefoglalva megtalálhatjuk az alapszabályok első cikkelyében:

„*A Társaság célja a legtagabb értelemben vett biológiai és orvosi tudományok történetébe vágó valamennyi kérdés tanulmányozása, különösen pedig orvostörténeti kongresszusok szervezése.*”

A nemzeti szekciókat a Nemzetközi Társaságnak azok a különböző nemzeti-szerű tagjai alapították, akiket fölszólítottak, hogy tömörüljenek nemzeti társaságba s terjesszenek fel jelölteket (candidats) az Állandó Bizottságba (Comité Permanent). A Vezetőség (Bureau) fenntartotta magának azt a jogot, hogy a legérdemesebb jelölteket ő ajánlja felvételre a Közgyűlésnek (Assemblée Générale).

A nemzeti küldöttek (délégués) megválasztásuk után egyfelől részt vettek a NOT igazgatásában, másfelől tájékoztatniok kellett a központi Vezetőséget — az Állandó Bizottságot — saját nemzeti csoportjuk tevékenységéről s ellenőrizniök, hogy hazájukban végrehajtják-e a Közgyűlésen hozott határozatokat. Állandó kötelességük volt, hogy hazájukban minden eszközzel előmozdítsák az orvostörténeti oktatás megszervezését.

A NOT elsőrendű feladata volt, hogy kétévenként nemzetközi orvostörténeti kongresszusokat szervezzen, s ha a gyakorlati szervező munkát gyakran rábízta is az egyes nemzeti vagy helyi bizottságokra, a programot mindig az Állandó

Bizottság felügyelete és ellenőrzése alatt kellett kidolgozni. A kongresszusok emlékiratait csakis a NOT Vezetőségével való szoros együttműködés alapján lehetett közzétenni.

A NOT kongresszusai

A NOT megalakulása óta 23 nemzetközi orvostörténelmi kongresszust rendezett, amelyeknek legfőbb adatait az alábbiakban közöljük:

1. *Antwerpen* (Belgium), 1920. aug. 7—12.

Elnök: Jean-Joseph-Ghislain *Tricot-Royer*.

Főtitkár: August *Van Schevenstein*.

„Győzelmi kongresszusnak” is nevezhetnénk, mert az első világháborúnak csak a győztes hatalmai képviseltették magukat. Még néhány további kongresszuson is ez volt a helyzet.

2. *Párizs* (Franciaország), 1921. júl. 1—6.

Társelnökök: Edouard *Jeanselme* és Pierre *Menetrier*.

Főtitkárok: Maxime *Laignel-Lavastine* és Marcel *Fosseyeux*.

Témák: Ókori orvostudomány. Bizánci orvostudomány. A történelem nagy járványai. A gyógyszerészek szerepe a biológia fejlődésében.

3. *London* (Nagy-Britannia), 1922. júl. 17—22.

Elnök: Charles *Singer*.

Témák: Az anatómia története. A nagy járványok története. Az orvostudomány reneszánsza a 16. század elején.

4. *Brüsszel* (Belgium), 1923. ápr. 9—15.

Elnök: Jean-Joseph-Ghislain *Tricot-Royer*.

Főtitkár: Maxime *Laignel-Lavastine*.

Téma: A görög-római orvostudomány.

A kongresszus a II. Nemzetközi Történettudományi Kongresszus IX. Szekciójának 3. alszekciójaként ülésezett.

5. *Genf* (Svájc), 1925. júl. 20—25.

Elnök: Charles-Green *Cumston*.

Főtitkárok: Alfred *De Peyer* és Emile *Thomas*.

Téma: A 16. és 18. század orvostudománya.

6. *Leyden* (Hollandia), 1927. júl. 18—23.

Elnök: Jean-Gérard *De Lint*.

Főtitkárok: Just-Emile *Krom* és Jean-Baptiste *Van Gils*.

Témák: A leydeni orvosi iskola. Descartes. Leeuwenhoeck. Boerhaave.

7. *Oslo* (Norvégia), 1928. aug. 14—18.

Elnök: Koht *Haldvan*.

Témák: Ókori orvoslás. Középkori orvosi oktatás. A leprások társadalmi helyzete.

A kongresszus az V. Nemzetközi Történettudományi Kongresszus XI. szekciójának egyik alszekciójaként ülésezett.

8. *Róma* (Olaszország), 1930. szept. 22—27.

Elnök: *Pietro Capparoni*.

Főtitkár: *Vicenzo Rocchi, G. Capparoni és Adalberto Pazzini*.

Témák: Etruszk, római és középkori orvostudomány. Orvosi kapcsolatok Itália és más európai nemzetek között.

9. *Bukarest* (Románia), 1932. szept. 10—18.

Elnök: *Victor Gomoiu*.

Főtitkár: *Viorica Gomoiu*.

Témák: Az orvostudomány fejlődése a balkáni országokban. Európa védekezése a pestis ellen.

10. *Madrid* (Spanyolország), 1935. szept. 23—29.

Elnök: *Gregorio Maranon*.

Témák: Az arab nyelvű orvostudomány. Az amerikai orvostudomány Amerika felfedezése korában és a gyarmati korszakban. Népi gyógyászat.

11. *Zágráb—Belgrád—Szarajevo—Dubrovnik* (Jugoszlávia), 1938. szept. 1—13.

Elnök: *Lujó Thaller*.

Főtitkár: *Vladimir Bazala*.

Témák: Népszerűsítő orvosi irodalom. Malária. Népi gyógyászat.

12. *Amszterdam* (Hollandia), 1950. aug. 14—21.

Társelnökök: *Maxime Laignel-Lavastine és Theodor-Heinrich Schlichting*.

Titkár: *Franz-André Sondervorst*.

Témák: Az orvostudomány kezdetei. Kelet-nyugati orvosi kapcsolatok. Népi gyógyászat. Arab orvostudomány.

A kongresszus az V. Nemzetközi Tudománytörténeti Kongresszus egyik szekciójaként ülésezett.

13. *Nizza—Cannes—Monaco*, 1952. szept. 7—15.

Elnök: *Maxime Laignel-Lavastine* (a beteg *Jules Guiart* helyett).

Főtitkár: *Franz-André Sondervorst*.

Témák: Az orvostudomány kezdetei. Kelet-nyugati orvosi kapcsolatok. Az empirizmustól a kísérleti orvostudományig a Földközi-tenger medencéjében. A salernói és a montpellier-i iskola hatósugara. Orvosi ikonográfia. Különböző országoknak az orvosi oktatás érdekében kifejtett erőfeszítései.

14. *Róma—Salerno* (Olaszország), 1954. szept. 13—20.

Elnök: *Adalberto Pazzani*.

Főtitkár: *Mario Galeazzi*.

Témák: Az orvostudomány mint a népek közötti emberi kapcsolatok elősegítője. Mivel járult hozzá az orvostudomány a civilizáció fejlődéséhez? A salernói iskola és az egyetemi oktatás előtti korszak.

15. *Madrid* (Spanyolország), 1956. szept. 22—29.
Elnök: Pedro *Lain Entralgo*.
Főtitkár: Silverio *Palafox*.
Témák: Az Ibér-félsziget és az arab orvostudomány. Orvosi kapcsolatok az Ibér-félsziget és más európai országok között. A 16. század orvosi ikonográfiája.
16. *Montpellier* (Franciaország), 1958. szept. 22—28.
Elnök: Jean *Turchini*.
Főtitkár: Louis *Dulieu*.
Témák: A montpellier-i iskola kapcsolatai a különböző népek orvosi intézményeivel. A kórházi intézmények fejlődéstörténete. A 17. századi orvosi ikonográfia. Amerika hozzájárulása a therápia fejlődéséhez.
17. *Athén—Kos* (Görögország), 1960. szept. 4—14.
Elnök: Spiridion *Oeconomos*.
Titkár: Basil *Malanos*.
Témák: Hippokratészi orvostudomány. Az alexandriai orvosi iskola. Bizánci orvostudomány.
18. *Varsó—Krakkó* (Lengyelország), 1962. szept. 17—24.
Elnök: Stanislaw *Konopka*.
Témák: Orvostudomány és humanizmus az elmúlt századokban. A lengyel orvostársadalom kapcsolata más népek orvosi világával. Orvosírók, orvosművészek.
19. *Bázel* (Svájc), 1964. szept. 7—11.
Elnök: Heinrich *Buess*.
Főtitkár: Robert-Henri *Blaser*.
Témák: Megemlékezés Vesalius halálának 400. évfordulójáról. Antik orvostudomány. Középkori orvostudomány. A therápia és a pszichiatria története. Svájc szerepe az orvostudomány fejlődésében.
20. *Nyugat-Berlin*, 1966. aug. 22—27. (Itt kellett volna megtartani 1940-ben a soron következő, de a háború miatt elmaradt kongresszust.)
Elnök: Heinz *Goerke*.
Főtitkár: Heinz *Müller-Dietz*.
Témák: Orvosi kapcsolatok Németország és a világ más országai között. A kórbonctan története a 18. és a 19. században. Az orvostörténet oktatásának és kutatásának fejlődése. Orvostudomány és képzőművészet. A fogorvoslás és az állatorvoslás története.
21. *Siena* (Olaszország), 1968. szept. 22—28.
Elnök: Adalberto *Pazzini*.
Titkár: Luigi *Stroppiana*.
Témák: A toszkán orvostudomány szerepe a középkori orvostudományban.

Orvostudomány és képzőművészet a középkorban. Orvosi kapcsolatok Itália és más nemzetek között. Az orvostudomány fejlődése a múlt században. A fogorvoslás fejlődése.

22. *Bukarest—Konstanza* (Románia), 1970. aug. 30—szept. 5.

Elnök: Valeriu *Bologa*.

Témák: Az orvosi deontológia története. A népi gyógyászat tudományos értéke. Románia és más országok orvosi kapcsolatai. A Római Birodalom provinciáinak orvosai.

23. *London* (Nagy-Britannia), 1972. szept. 2—9.

Elnök: Noel *Poynter*.

Titkár: James *Geraint*.

Témák: A brit orvostudomány kapcsolatai más országok orvostudományával. Orvostudomány és társadalom. Klinikai orvostudomány. A fogorvoslás története. Az orvostudomány és a humán tudományok.

Mint e felsorolásból is kitűnik, a NOT többször rendezte meg kongresszusait más nemzetközi szervezetek keretében. (Utoljára 1950-ben.) A más történeti társaságokkal való együttműködésnek kétségtelenül megvoltak a maga előnyei. Az orvostörténészek így elleshettek bizonyos sajátos kutatási módszereket, mert alkalmuk nyílt azokat közvetlen közelből megfigyelni a szomszédos szekciók munkájában. Másrészt viszont a többi tudományágak szakemberei is — az orvosok bekapcsolásával — sok olyan problémát meg tudtak oldani, amelyekkel — éppen az orvostudományban való járatlanságuk miatt — maguk nem tudtak teljesen megbirkózni. Ebből a szempontból a vegyes kongresszusok kétségtelenül előnyösekknek és termékenyeknek bizonyultak.

Sajnos azonban az éremnek másik oldala is volt. Egy nagy létszámú kongresszus valamelyik szekciójának, sőt néha alszekciójának szűkös keretében a NOT nagyon is háttérbe szorult, s nem tudta megvalósítani azokat a célokat, amelyeket nemzetközi kongresszusai szervezésekor maga elé tűzött. A pénzügyi problémák még növelték ezeket a bonyodalmakat, mert a NOT az ilyen vegyes kongresszusok szervezésében már nem rendelkezett független költségvetéssel. Végül az orvostörténelmi kongresszusok közleményeinek kiadása is nehézségekkel járt. A tudománytörténeti kongresszusok központi bizottsága szinte rendszeresen kihagyta a nem biológiai jellegű orvosi közleményeket, márpedig ez elég sok orvostörténészt érintett.

1952 óta a NOT már teljesen függetlenül rendezte kongresszusait. Ez egyáltalán nem gátolta a NOT tagjait abban, hogy egyénileg részt vegyenek nemzetközi tudománytörténeti kongresszusokon, és a NOT is szívesen fogadta a rokon tudományágak történészeit, valahányszor a biológia és az orvostudomány területén folyó történeti kutatás problémái iránt érdeklődtek.

A kongresszusok változatos tematikája arról tanúskodik, hogy alig van az orvostörténelemnek olyan fejezete, amely napirendre ne került volna. A kongresszusokon elhangzott előadásokból össze lehetne állítani egy igen értékes orvostörténeti kézikönyvet.

Van aztán ezeknek a nemzetközi kongresszusoknak egy másik kézzelfogható eredménye is: mindenütt, minden országban, városban, szellemi központban, ahol a NOT kongresszust rendezett, új erőre kapott az orvostörténelem kutatása vagy oktatása. Belgiumban pl. az 1. és a 4. kongresszust követően több orvostörténelmi társaság is alakult, a louvaini és a genfi egyetemen pedig orvostörténelmi tanszéket létesítettek. A kongresszusok keltette kedvező visszhang és fokozott érdeklődés mindebben döntő szerepet játszott.

Ha semmi más eredménye nem volna a kongresszusoknak, már ez egymagában is elégséges indítékul szolgálhatna további szervezésükhöz.

A NOT kiadványai

Néhány kivételtől eltekintve az egymást követő kongresszusokon elhangzott valamennyi előadás nyomtatásban is megjelent. Erről az Állandó Bizottság vagy a kongresszusi szervező bizottság gondoskodott. Kivételt képeznek azok az előadások, amelyek a Nemzetközi Tudománytörténelmi Társasággal vagy a Nemzetközi Történettudományi Társasággal közösen rendezett kongresszusokon hangzottak el. Ilyenkor az orvostörténelmi szekcióban tartott előadásoknak csak egy része látott napvilágot az összkongresszus közös kiadványában. Kivételt képez még a jugoszláviai 11. kongresszus gyűjteményes kötete, amelyet a második világháború kitörése miatt nem lehetett kiadni. Végül — pénzügyi nehézségek miatt — nem jelent meg a 16. (montpellier-i) kongresszus emlékkönyvének 2. része és a 18. (varsói) kongresszus gyűjteményes kötete sem. De ezeknek az előadásoknak egy része különlenyomatban hozzáférhető.

A NOT már régóta tájékoztató körleveleket és az üléseiről, ill. kongresszusairól szóló beszámolókat tesz közzé az *Aesculape* c. francia folyóiratban, amely egyébként is szívesen közli hasábjain a NOT tagok cikkeit.

1936-ban a NOT akkori elnöke, Victor Gomoiu elérkezettnek látta az időt a NOT saját lapjának megindításához, hogy a tagok gyors és bő tájékoztatást kapjanak a Társaság belső életéről. Megjelent tehát az „*Archives internationales d'histoire de la médecine*”. E lap számai — amelyek ma már szinte egyáltalán nem kaphatók — igen becsesek, mert ma főleg ezekből meríthetünk további adatokat a NOT második világháború előtti tevékenységére vonatkozóan. Itt jelentek meg a NOT Alapszabályai és Szervezeti Utasításai (Statuts et Règlements de la Société), az Állandó Bizottság üléseiről szóló beszámolók, a nyolc első kongresszuson elhangzott előadások jegyzéke (a 7. kivételével). Továbbá jelentős életrajzi és bibliográfiai cikkek találhatók benne a NOT egykori vezetőire vonatkozóan. Ma is érdemes föllapozni e számokat, ha *Tricot-Royer*, *Giordano*, *Jean-selme*, *Gomoiu*, *De Lint*, *Győry Tibor*, *Sudhoff*, *Singer*, *Neuburger*, *Capparoni*, *Boulanger-Dausse*, *Fernandez De Alcade* és *Vallée* személyére vagy munkásságára vonatkozó adatokat keresünk.

1954 és 1962 között Ernest Wickersheimer, a NOT akkori elnöke Franz André Sondervorst-ot bízta meg egy új közlőny, a „*Bulletin et Mémoires de la Société Internationale d'Histoire de la Médecine*” szerkesztésével. E közlőnyt csak egy

magát megnevezni nem akaró mecénás bőkezűségéből és a „*Le Scalpel*” c. belga orvosi lap támogatásával lehetett életben tartani.

A lap 1962-ben bekövetkezett megszűnése után időszakos körleveleket bocsátott ki a NOT.

1969-ben Adalberto Pazzini a NOT rendelkezésére bocsátotta az általa szerkesztett „*Pagine di Storia della Medicina*” egy részét. Pazzini professzornak, a NOT egykori elnökének és jelenlegi tb. elnökének köszönhető, hogy a NOT-nak megint van kiváló tájékoztató orgánuma.

A NOT elnökei

Az első elnök, *Tricot-Royer* elévülhetetlen érdemeket szerzett a Társaság megszervezésében. Tíz évig (1920—1930) viselte az elnöki tisztelet, de tiszteletbeli elnökként még a második világháborút követő nehéz időkben is a Társaság oszlopa volt, akinek tekintélyét soha senki sem vonta kétségbe. Megjelenése tisztelet parancsolt; ha megszólalt, csend lett. Valóban a Társaság atyja volt.

Utódja *Davide Giordano* lett (1930—35), kitűnő gyakorló sebész, aki azonban szenvedélyesen foglalkozott az orvostudomány s általában a természettudományok történetével is. Kiváló megjelenésű, igen határozott ember volt, s e tulajdonságait jól tudta kamatoztatni a Társaság javára. A régi tagok még ma is emlékeznek elragadó vendégszeretetére, amellyel szép velencei palotájában fogadta őket.

A velencei olasz *Giordanot* a román *Victor Gomoiu* követte az elnöki székben (1936—1946). Elődjéhez hasonlóan ő is a sebészet mestere volt, de jelentőset alkotott az orvostörténelem terén is. Mint a NOT elnöke páratlanul tudott lelkesíteni. Megnyerő, élénk beszédű, szívélyes egyéniség emléket hagyta maga után. Neki köszönhető a NOT első önálló közlönyének megindítása. Közmegbecsülésnek örvendett, s méltán, mert az ő elnöksége alatt lendült fel legjobban a NOT tevékenysége.

A háború után az utazási nehézségek miatt *Gomoiu* nem tudta tovább vállalni az elnökséget. A Társaság maradványa — mert hisz a tagok egy része meghalt, eltűnt, szétszóródott — az első, úttörő nemzedék egyik képviselőjét, *Laignel-Lavastine*-t állította erre a nehéz posztra (1946—53). Vigasztalan helyzetből kellett új életre támasztania a Társaságot. Az iratok nagy része eltűnt, a pénztár kiürült. *Laignel-Lavastine* mégis rendületlenül hitt a jövőben. Egyénisége szinte „ragályos” tetterekészséget és bizalmat árasztott. Engedelmességre tudott készíteni anélkül, hogy parancsolt volna. Ha útján akadályokba ütközött, nem hátrált meg, s az akadályok mintha kitértek volna előle. Nagyszerűen tudott egy-egy kongresszust irányítani. Ha az ülésen elnökölt, feszült figyelemmel hallgatta a vitát, de fejében már a másnapi napirendet forgatta. Ismerői úgy emlékeznek rá, mint a francia udvariasság rendkívüli nagykövetére. 1953-ban halt meg, s távozásával nagy űrt hagyott maga után a NOT-ban.

Utóda az elzászi származású *Ernest Wickersheimer* lett (1953—1964). Sondervorst véleménye szerint a történelem úgy fogja számon tartani, mint a 20. század

első felének egyik legnagyobb, ha ugyan nem a legnagyobb francia orvostörténészét. Tudományos munkában eltöltött élet alkonyán, idős kora ellenére hallatlan odaadással több mint 10 évig tett eleget elnöki kötelességének. Legfőbb törekvése arra irányult, hogy az orvostörténészeket rászoktassa a történeti és tudományos kutatás normáinak megfelelő munkamódszerek alkalmazására.

Őt *Pazzini* professzor követte 1964-ben, nehéz időszakban, amikor a NOT belső életében mélyreható változások mentek végbe. De mint az olasz orvostörténeti iskola nagymestere, sikerrel tudta nemzetközi szinten alkalmazni azokat az orvostörténeti munkamódszereket, amelyek szűkebb hazájában eredményesnek bizonyultak. Adalberto *Pazzini* ma is a NOT tb. elnöke.

A tényleges elnöki tiszte 1968-tól Maurice *Bariéty* töltötte be, akit 1971-ben ragadott el a korai halál.

Utóda a NOT jelenlegi elnöke, az angol Noel *Poynter* professzor (1972-től).

A NOT főtitkárai

A NOT első főtitkára *Laignel-Lavastine* volt (1920—1936). Őt nem kell külön bemutatnunk, mint későbbi elnökkel már találkoztunk vele. A II., IV. és VIII. Nemzetközi Kongresszus anyagát ő rendezte sajtó alá.

1936-tól 1948-ig a lyoni *Guiart* professzor látta el a főtitkári teendőket. Ezt megelőzően 1920-tól több éven át a kolozsvári egyetemen adott elő orvostörténelmet s nevelte a fiatal román kutatók hosszú sorát. Kiváló és kedves tanítványai közé tartozott *Valeriu Bologa* is.

1948 és 1964 között a belga Franz-André *Sondervorst* töltötte be a főtitkári tiszte, akit a jelenlegi főtitkár, Louis *Dulieu* követett.

Szervezeti változások, további célok

1964-ben a NOT mélyreható szervezeti változáson esett át. Az angolszász országokból, Ázsiából és az ún. harmadik világból sokan csatlakoztak a NOT-hoz, s ezeknek az új területeknek is képviselést kellett biztosítani a vezetőségben. A NOT egyéni tagok társasága maradt ugyan továbbra is, de ugyanakkor — az alapszabályok bizonyos módosításával — biztosítani kellett az újonnan alakult nemzeti orvostörténeti társaságokkal is a jó kapcsolatokat és a lehető legnagyobb mértékű együttműködést. *Pazzini* professzor elnöksége idején került sor ezekre a módosításokra, ügyelve arra, hogy a NOT alapítójának szándékát tiszteletben tartva, a fiatal orvostörténész nemzedék igényeinek jobban megfelelő szervezetet hozzanak létre.

A NOT érdeklődéssel fordul minden, az orvostörténelem körébe vágó megmozdulás felé, s valahányszor csak teheti, elküldi képviselőit a rokon szervezetek nemzetközi kongresszusaira. Hogy csak néhányat említsünk, a NOT képviseltette magát a Latin Népek Orvosi Sajtójának 4. Kongresszusán, az isztambuli Avicenna-millennium ünnepségein, a páduai Vesalius emlékülésen, a Zakynthos

szigeti Vesalius emlékmű felállításánál, a montecassinói első európai orvostörténelmi kongresszuson, a Román Orvostörténelmi Társaság évfordulóján, számos nemzetközi tudománytörténeti kongresszuson, a Rio de Janeiro-i, caracasi és guatemalai Pánamerikai Orvostörténelmi Kongresszusokon, a katalán orvos-történelem nemzeti és nemzetközi kongresszusán stb.

Felállítva most már a NOT múltbeli tevékenységének mérlegét megállapíthatjuk, hogy az eredmény nagyon is pozitív. Előadások százai, sőt ezrei hangzottak el a kongresszusi ülések hosszú során, s ezek zöme valódi tudományos értékkel bír, biztos alapul szolgál az eljövendő nemzedékek kutatómunkájához. A rendszeresen tartott kongresszusoknak nem kis érdeme az is, hogy sok országban fokozott érdeklődést keltett az orvostörténelem iránt. Nem egy nemzeti orvostörténelmi társaság a NOT tagjainak kezdeményezésére született meg, a kongresszusok pedig sok helyütt sikerrel támogatták az egyetemi orvostörténeti oktatás bevezetése érdekében tett erőfeszítéseket.

Különös figyelmet szentel a NOT a fiatal kutatónemzedéknek, hiszen benne látja jövője zálogát. A fiatal kutatók helyzete nem mindig a legrózsásabb. Főleg anyagi nehézségek miatt sok tudományos társaság elzárkózik előlük, arra hivatkozva, hogy még nem szereztek kellő nevet maguknak.

Sondervorst erről így nyilatkozik: „*Én úgy gondolom, hogy a mi társaságunknak, miként a múltban is tette, a jövőben is igen liberális politikát kell folytatnia, s igen széles körű fórumot kell biztosítani mindazoknak, akik az orvostörténelem iránt érdeklődnek. Erejéhez mérten anyagilag is támogatnia kell őket, nyilvánosságot biztosítva nekik első szárnycsapásaik megtételéhez. Szemmel tartani, irányítani saját példánkkal buzdítani kell őket, beavatva az igazi tudományos kutatás módszereibe és műhelytitkaiba. Én úgy vélem, hogy ez a munka is hasznos, talán még hasznosabb az orvostörténelem szempontjából, mint az a — kétségtelenül igen érdekes — tudományos munka, amelyet a szoros értelemben vett szakemberek végeznek zárt üléseiken, amely azonban sajnos csak igen csekély visszhangot kelt a kívülvilágban. Hadd hivatkozzam egy személyes emlékemre. 43 évvel ezelőtt történt, még nem is voltam kész orvos. Rettenetesen érdekelt Van Helmont élete, s félénken megkockáztattam egy kérdést mesterem, Tricot-Royer előtt: felléphetnék-e egy rövid előadással az Oslóban rendezendő X. nemzetközi kongresszuson. A mester hosszasan szemügyre vett, aztán végül is beleegyezett. Megvallom, cseppet sem voltam magamra büszke az előadás közben. Bizonytalannak éreztem magam, s kész lettem volna pirulva megszökni, ha csak egy kicsit is megmosolyogtak volna. Az előadás végén a mester oda-jött hozzám: »Nem volt rossz« — mondta. Laignel-Lavastine pedig, aki mellette állt, hozzátette: »Nagyon is jó volt, fiatalember, folytassa csak és majd előbbre jut!« Milyen jótékony támaszt és biztatást jelentettek ezek a szavak! Igen, azóta előbbre jutottam, 43 évet szenteltem az orvostörténelemnek, és több mint 20 évet az oktatásának.*”

„Támogassuk mi is az ifjúságot úgy, mint ahogy erre az előttünk járók példát adtak. Támogassuk azokat is, akik — bár nem hivatásos történészek, s nem is akar-nak azok lenni, de — érdeklődnek a történelem iránt, s ezáltal napról napra újabb értékeket ismernek fel nemes hivatásukban. Ne feledjük, amit Singer írt erről: »Angliában az orvostörténelem legkiválóbb művelői olyan emberek voltak, akik

orvosi hivatásuk gyakorlása mellett fennmaradó szabad idejüket áldozták ezekre a tanulmányokra. Az a tény, hogy Anglia ilyen embereket tudott felmutatni, azt bizonyítja, hogy a nem kis mértékű napi elfoglaltság hagyta szabadidő perceiben elsőrangú történelmi tanulmányokat lehet írni. A dilettáns fantasztákat természetesen távol kell tartanunk, de mindazokat, akik őszinte odaadással tanulmányozzák a történelmet, továbbra is támogatjuk, irányítjuk és hozzásegítjük a tudományos kutatás helyes módszereinek minél tökéletesebb elsajátításához."

A NOT tagjainak száma és nemzeti összetétele

A rendelkezésünkre álló legutóbbi összesítő kimutatás szerint (Société International d'Histoire de la Médecine, Liste des membres) 1972. május 1-én a NOT-nak összesen 620 tagja volt. Nemzetek szerinti megoszlásuk a következő (a francia ábécé sorrendjében): 7 NDK-beli, 28 NSZK-beli, 5 argentin, 1 ausztráliai, 4 osztrák, 24 belga, 1 bolíviai, 13 brazil, 9 bolgár, 10 kanadai, 1 chilei, 1 dél-koreai, 6 kubai, 2 dán, 4 egyiptomi, 26 spanyol, 44 amerikai (USA), 1 finn, 76 francia, 42 angol, 7 görög, 2 guatemalai, 13 holland, 1 hondurasi, 14 magyar, 3 indiai, 3 iráni, 1 ír, 7 izraeli, 124 olasz, 2 japán, 4 kuwaiti, 8 libanoni, 1 madagaszkári, 5 mexikói, 3 norvég, 2 Fülöp-szigeti, 7 lengyel, 10 portugál, 25 román, 1 San Marinó-i, 5 svéd, 8 svájci, 7 csehszlovák, 1 tunéziai, 6 török, 8 szovjet, 1 uruguayi, 25 venezuelai, 11 jugoszláv.

A Budapesten megrendezett XXIV. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus (1974)

A Londonban történt döntés előtt a rendezést vállaló Magyar Orvostörténelmi Társaságnak – mivel nemzetközi rendezvény volt – garanciákat kellett kapni a MOTESz-től és a felügyeletet gyakorló Egészségügyi Minisztériumtól. Ennek az állami garanciának nemcsak a tényleges rendezvényre és a szervezésre kellett kiterjedni, de a felmerülő költségek megelőlegezésre, valamint a számításba jöhető színhelyeknek minőségére is. Schultheisz Emil főtitkár, 1972 őszétől a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke, egészségügyi államtitkár is volt, így neki döntő szerepe lett az előbb említett állami garancia biztosításában. A nemzetközi orvostörténeti kongresszus előkészítése idejére nyílt meg a Budavárban az Arany Sas Patikamúzeum állandó kiállítása.

A Kongresszus szervezési munkáját nemcsak a MOTESz kongresszusi irodája végezte, de ebben – főleg a szakmai szervezési munkában – lényeges feladatot kaptak a Semmelweis Múzeum és Könyvtár munkatársai is. Az 1972-ben megválasztott Kongresszusi Szervezési Bizottságban a Magyar Orvostörténelmi Társaság és az intézet munkatársai szinte arányosan kaptak feladatot. A nemzetközi kongresszus témaköreit a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság elnökségével közösen – a Magyar Orvostörténelmi Társaság előterjesztésével – a Kongresszusi Szervezési Bizottság adta ki. A teljes tudományos szervezés – kivéve a technikai jellegű kérdéseket – szinte teljes mértékben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár munkatársaira hárult, főleg Némethy Ferenc tudományos főmunkatársra és a kongresszusi kötet technikai szerkesztőjére, Buzinkay Géza osztályvezetőre. A tudományos szervezésben fontos feladatot kapott Birtalan Győző, a Társaság későbbi főtitkára és alelnöke. A „társasági csapat” valóban olajozott gépezetként működött, főleg nekik köszönhető, hogy a kongresszusi kötet 1976-ban megjelent.

A kongresszusi szervezés nyugati „vonatkozásban” zavartalan és folyamatos volt, de a szocialista országokból kezdetben kevesen jelentkeztek 1973-ban. Ebben döntő szerepet játszott, hogy a szocialista országokban érezhető bizalmatlanság volt Magyarország iránt: Lengyelországból, Csehszlovákiából, Romániából és az NDK-ból – ottani viszonylatban – csak különös engedéllyel lehetett hozzánk utazni, tudományos úttal kapcsolatban is jelentős volt a hivatali adminisztráció. Ezekben az országokban általános volt a pénztelenség, így a szocialista országokból jelentkezőknek olcsó szállást, a részvételi díj elengedését, esetleges pénzügyi támogatást kellett biztosítani. Ennek megoldása után jelentős számban érkeztek résztvevők a szocialista országokból is. A Szervező Bizottság előzetes tárgyalásokat folytatott az egyetemekkel, a Magyar Tudományos Akadémiával, s a tudományos társaságokkal, hogy

támogassák a szomszédos országból jelentkező orvos- és tudománytörténészeket, s teljes vagy részleges költségmentességüket vállalják magukra.

A szocialista országok vonatkozásában a szervezési feladattal megbízott MOT titkárt, Kapronczay Károlyt az Egészségügyi Minisztérium kiküldte Lengyelországba, hogy tárgyaljon a Lengyel Orvostörténeti Társaság vezetőivel, de hasonló céllal utazott ki Kisinyovba a Szovjet Orvostörténeti Kongresszusra is. Ilyen jellegű megbeszélések voltak a román és a csehszlovák orvostörténeti szervezetekkel is, s ennek nyomán formálódott ki az a kép, hogy kikre lehet számítani a budapesti nemzetközi kongresszuson.

A szervezés két éve alatt különös figyelemmel kellett lenni a kongresszus várható pénzügyi mérlegére, nehogy „negatívum” legyen. Ezért a MOTESz és a Magyar Orvostörténelmi Társaság, valamint a szervezésbe bevont Magyar Gyógyszerészeti Társaság a gyógyszerértári központokkal tárgyalt, akik részben közvetlenül adtak támogatást, részben működési területükről a kongresszuson résztvevők költségeit vállalták. Hasonlóképpen biztosították a kongresszusi kötet költségeit is.

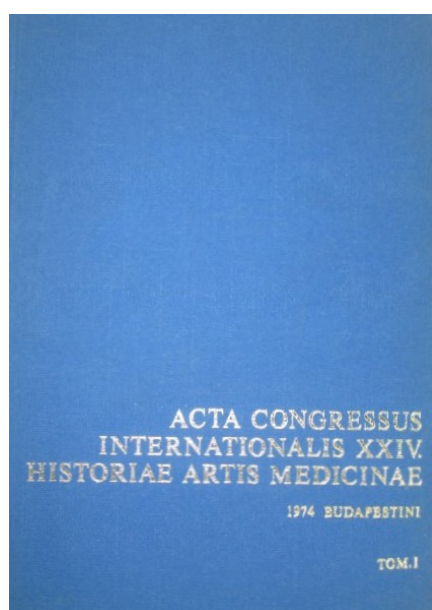
A kongresszus előzetes népszerűsítése eredményes volt, hiszen 1973–1974-ben a Magyar Orvostörténelmi Társaság taglétszáma meghaladta a 450 főt. Ekkora tagsággal a Társaság még soha nem rendelkezett, az 1970-es évek végén pedig már meghaladta az 500 főt.

A XXIV. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus 1974. augusztus 25–31. között ülésezett Budapesten, hivatalos rendezője a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság, az MTA Orvosi Tudományok Osztálya, a Magyar Orvostörténelmi Társaság, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság, valamint a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár voltak. A két évet igénylő szervezői munka eredményeként 32 országból 424 résztvevő érkezett Budapestre. A kongresszus hivatalos nyelve a francia, angol, német és az orosz volt, a szimpóziumokon szinkrontolmácsolást biztosítottak, A Kongresszus székhelye a Magyar Kereskedelmi Kamara akkor épült központi székháza és konferencia épülete volt. A megnyitó beszédet Schultheisz Emil egészségügyi miniszter, a MOT elnöke tartotta, majd F. N. L. Poynter, a Nemzetközi Társaság elnöke, Réti Endre, a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság főtitkár-helyettese, Antoni Ferenc, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem rektora, Zoltán Imre, a MOTESz elnöke köszöntötte a kongresszust, akárcsak a Moszkvából érkezett Borisz Petrov akadémikus, továbbá az USA Orvostörténeti Társaságának elnöke, O. H. Wangenstein.

A következő napokban – augusztus 27., 28. és 29.-én – délelőtt-délután voltak különböző szekciókban tudományos ülések, az előzetesen bejelentett 312 előadásból 223

hangzott el, 66 angolul, 50 franciául, 94 németül, 9 oroszul, 3 spanyolul és egy olaszul. Az egyes üléseken 20–100 fő között mozgott a hallgatóság létszáma.

1974. augusztus 27-én közgyűlést tartott a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság is, amelyen Antall József főtitkár ismertette a hazai orvostörténelem helyzetét, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár szerepét stb.

Az 1974-es budapesti kongresszus kétkötetes kiadványának első kötete

A Kongresszus záróülésén a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagságáról szóló oklevelet adtak át F. N. L. Poynternek, a Nemzetközi Társaság elnökének, L. Dulieunak, a NOT főtitkárának, F. A. Sondervorstnak (Lovain), Borisz Petrovnak (Moszkva), Jurij Lisitsinnak (Moszkva), a Szovjet Orvostörténelmi Társaság elnökének és Wolfram Kaisernek (Halle), az NDK legismertebb orvostörténészének. A magyar kongresszus valóban sikert aratott, még évtizedek múlva is mértékül szolgált a nemzetközi rendezvényre jelentkezők között.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság által adományozott tiszteletbeli tagságokkal kapcsolatban volt egy rendkívül kényes ügy: Stanisław Szpilczyński professzornak, a Lengyel Tudományos Akadémia wrocław-i Orvostudományi Intézete orvostörténelmi osztályának vezetője, akit a NOT éppen Budapesten választott meg új alelnökének, nem kaphatta meg a tiszteletbeli tagsági oklevelet, mert Lengyelországból nem érkezett meg a hozzájárulás, s ezért az Egészségügyi Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya nem tudta kiadni az

engedélyt. Az ok egyszerű volt: Szpilczyński professzor a második világháború idején, mint katonaeorvos, a katonai összeomlás után Magyarországon keresztül a francia földön újjászervezett lengyel hadsereghez csatlakozott. Így a nyugati fronton harcolt, ott volt az afrikai és az itáliai frontokon, Monte Cassino bevételeénél. Közismerten a londoni lengyel emigrációs kormány híve volt. Szüleit és családjának több tagját 1944-ben, a Lengyelországot megszálló szovjet katonák ölték meg. Szpilczyński professzor csak 1946-ban tért vissza Lengyelországba, vidéken dolgozott körorvosként, majd orvostörténelemmel foglalkozott. Ismeretes volt, hogy nem volt „híve” az akkori lengyel politikai rendnek, bár az 1960-as évektől – miután a lengyel rendszer enyhített magatartásán a nyugaton harcolt volt lengyel katonákkal szemben – nem akadályozták orvostörténeti kutatásait, sőt saját költségén külföldi tanulmányutakat tehetett, részt vehetett orvostörténeti kongresszusokon. Nagy tudású és jelentős nemzetközi elismertséggel rendelkező orvostörténész volt. Jó kapcsolatai voltak a magyar orvostörténészekkel, igazán baráti kapcsolatot csak Antall Józseffel és Kapronczay Károllyal tartott. Kellemetlen epizód volt, hiszen előzetesen értesítették a tiszteletbeli tagságról az érintetteket. Szpilczyński professzor „egykedvűen” vette tudomásul a váratlan fordulatot. Az oklevelet egy évvel később vehette át a Magyar Orvostörténelmi Társaság ünnepi tudományos ülésén Budapesten. A magyar orvostörténelemnek önzetlen nagy barátja maradt, részben neki is köszönhető volt a magyar–lengyel orvostörténeti kapcsolatok felfutásának nagy időszaka.

A Társaság nemzetközi kapcsolatai az 1970-es években

A budapesti nemzetközi orvostörténeti kongresszuson közvetlen kapcsolatok formálódott a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetői és a külföldi résztvevők között, amelyre új típusú szakmai együttműködést lehetett felépíteni. A Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagjává választott Wolfram Kaiser, a hallei Egyetem orvostörténeti professzora a kongresszuson tett javaslatot Antall József főtitkárnak, hogy a magyar orvostörténészek is vegyenek részt a Halléban minden évben megrendezésre került orvos- és tudománytörténeti konferenciákon. Ez a hallei orvostörténeti szimpózium Németország újraegyesítésig működött, s a közel másfél évtized alatt olyan kiadványok születtek, ami a német és a közép-európai orvostörténeti kutatás nélkülözhetetlen forrásaivá lettek. Évente – változó témakörben – öt-hat magyar orvostörténésznek tették lehetővé a részvételt, az előre megkért előadásokat a konferencia kiadványában publikálták. A „Beiträge zur Geschichte der Medizin” c. folyóirat és a gyűjteményes kötetek az egyetemes és a német orvostörténet-írás kivételes forrásaivá

lettek. Wolfram Kaiser valóban a magyar orvostörténelem igaz tisztelője volt, s gyakran megfordult Budapesten.

Annak ellenére, hogy az NDK Orvostörténeti Társaságának már az Orvostörténeti Szakcsoporttal volt együttműködési szerződése, azt 1975-ben új alapokra helyezték, kibővítették. Ez kiterjesztették az NDK Orvostörténelmi Társaságán kívül a berlini, a hallei, a drezdai és a lipcsei egyetemek orvostörténeti intézményeire is, s meghatározták a közös kutatási programot és a látogatások formáit. Erről 1973-ban Halléban született megállapodás, amit beépítettek a MOTESz kapcsolatrendszerébe és a jóváhagyott szerződést 1974-ben Budapesten aláírták. Az 1970–1980-as években a legjobb és legszélesebb kapcsolat éppen a politikai „szigoráról” híres NDK orvostörténeti intézményeivel épült ki, bár az NDK-ból – politikai okokból – kevesebben jöttek Magyarországra.

A másik német állam, a Német Szövetségi Köztársaság orvostörténeti társaságával és egyetemi intézményeivel is hasonló jó kapcsolat épült ki, sajnos ezzel a magyar orvostörténészek – valuta és kiutazási okok miatt – kevésbé tudtak élni.

Az 1974-es kongresszuson szakmai bemutatót tartott a CIBA-GEIGY svájci gyógyszergyár, budapesti kirendeltségének vezetője 1972-től Szentgyörgyi István gyógyszerész, a MOT egykori titkára volt. Neki köszönhető, hogy a svájci gyógyszergyár itt megjelent vezetői – elsősorban Jean Mrozowicz szakmai igazgató – olyan megállapodást kötöttek a MOT-tal és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeummal, hogy a Múzeum segíti a CIBA magyarországi szakmai kiállításainak rendezését, s a Múzeumban évente helyet biztosít több szakmai rendezvény megtartására. Ezért a CIBA-GEIGY egy éves pénzkeretet biztosít a magyar orvostörténelem támogatására, amelyből segítettek magyar orvostörténészek nyugati országokban szervezett szakmai rendezvényeken (kongresszus, konferencia stb.) való részvételét, továbbá – pályázati úton – magyar szakemberek svájci kutatásait.

Az 1973. évi 'Helsinki Megegyezés' után a magyar Egészségügyi Minisztérium és a Finn Egészségügyi Minisztérium olyan megállapodást kötött, hogy évente – meghatározott létszámban – kölcsönös szakmai kiutazást biztosít a másik országba és ebben a programban az az orvostörténelem is szerepelt. A finn–magyar orvostörténeti együttműködést 1976-ban Helsinkiben Antall József és Achte Kalle egyetemi tanár, a Finn Orvostörténeti Társaság elnöke írt alá. Az orvostörténelem területéről ilyen kiutazásra két-három évente volt lehetőség. Emlékezetes volt az 1986-ban Budapesten megrendezett finn–magyar orvostörténeti konferencia, amelyre népes finn delegáció érkezett. Sajnos folytatásra nem került sor.

Különösen alakultak a szocialista országokkal való kapcsolatok: Csehszlovákia 1969-as katonai megszállás miatt megszakadtak az orvostörténeti társasági kapcsolatok, a prágai

egyetemről eltávolították Karel Kruta professzort, az orvostörténeti tanszék vezetőjét, az utódja csak megbízással vezette a nagy hírű tanszéket, így az intézet lassan hanyatlásnak indult. A régi kapcsolatok – Morava Ostrava, Brno stb. –, megszakadtak, csupán a Pozsonyban és a Felvidéken működő orvos- és gyógyszerésztörténészekkel maradt meg a jó viszony. Dohnányi, Duka Zólyomi Norbert, Perényi Frigyes, Linkesch stb. állandó résztvevői voltak a magyar orvos- és gyógyszerésztörténeti rendezvényeknek, bár ez a kapcsolat inkább magánjellegű volt.

Másképpen alakultak a magyar–lengyel kapcsolatok: még az 1960-as években Stanisław Konopka, a jeles orvostörténeti bibliográfus, Stanisław Schwann, szeczeni, majd berlini lengyel orvostörténész volt ismert lengyel Magyarországon. Az 1970-es évek elejétől kibővült ez a kör: Stanisław Szpilczyński kívül Mieczysław Skulimowski, a krakkói orvostörténeti intézet professzora, Kazimierz Pankiewicz, Tadeusz Brzeziński, Roman Meissner, Mieczysław Gajda, Bronisław Głowacki stb. került közvetlen kapcsolatba a magyar orvostörténészekkel, sőt 1974-ben népes lengyel küldöttség jelent meg a XXIV. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszuson. Ebben szerepet játszott az is, hogy 1973-ban, Krakkóban közvetlen előkészítő megbeszélésre került sor Skulimowski professzorral, a Lengyel Orvostörténeti Társaság elnökével.

A budapesti nemzetközi orvostörténeti kongresszus után a lengyel orvostörténeti rendezvényeken lehetőség nyílt magyar meghívott kiutaztatására, de a kölcsönösség elvének megfelelően Skulimowski, Szpilczyński, Brzeziński professzorok is tartottak előadást Budapesten. A magyar–lengyel a találkozásoknak a „gyakorisága” vetette fel azt a gondolatot, hogy a MOTESz adta lehetőségeken túl egy külön magyar–lengyel együttműködési szerződés szülessen. Erről konkrét megbeszélés volt 1976-ban Budapesten, de az egyezmény aláírását – a bizonytalan lengyel belpolitikai helyzetre való tekintettel – elhalasztották. Az egyezmény megkötésének újabb időpontjáról Antall József és Kapronczay Károly 1980. évi krakkói látogatásán – Jagelló Egyetem orvosi kara reformjának 200. évfordulójára-tiszteletére rendezett ünnepi ülésen vettek részt – tárgyaltak. Sajnos erre a lengyel katonai fordulat után (1981. december) végleg nem kerülhetett sor. (Kapronczay Károly ugyan 1981 szeptemberében részt vett a krakkói lengyel orvostörténeti kongresszuson és december legelején a varsói Magyar Intézet lengyel menekültügyi konferenciáján, de a magyar–lengyel egyezménnyel már senki sem foglalkozott. Az 1980-as évek közepén (a katowicei, a lódzi, a varsói és ismét a krakkói orvostörténeti kongresszusokon) lengyel orvostörténeti társasági tisztségviselői óvatosan kezelték a magyar–lengyel orvostörténeti együttműködés kérdését, állandóan szóba hozták annak szükségességét, csak a lengyel politikai helyzetben kilátástalan

lett volna ennek felvetését. A rendszerváltozás után pedig már nem volt szükség ilyen egyezményre, mindkét társaság szabadon dönthetett kapcsolatteremtés kérdésről, csak magyar részről az anyagi okok miatt ritkultak meg a közvetlen tudományos kapcsolatok.

A román–magyar kapcsolatok – nem számítva az erdélyi magyar orvostörténészeket – mélypontra kerültek, a román hatóságok gyanakodva nézték még a tudományos kapcsolatokat is, nem szerették az erdélyi magyarok budapesti látogatásait. Igaz, meghalt Kótay Pál és Spielmann József, a kolozsvári és a marosvásárhelyi orvostörténeti tanszékeken is nem sikerült a „személyi váltás”. A fiatalabb nemzedéket elsősorban megélhetési gondok foglalkoztatták, a román nemzetiségű orvostörténészeket nem a magyar kapcsolatok érdekelték. (Csak az ezredfordulón történt változás, például a budapesti 2006. évi nemzetközi orvostörténeti kongresszuson fiatal, eddig alig ismert és jó felkészültségű román delegáció érkezett, színvonalas előadásaik új szint vittel a nemzetközi orvostörténeti találkozások életébe.)

A budapesti nemzetközi orvostörténeti kongresszusig a magyar–bolgár szakmai kapcsolatokat inkább az eseti találkozások jellemezték, de 1974 után gyakorivá vált a közvetlen kapcsolat. Miladin Apostolov, az orvostörténelem szófiai egyetemi tanára és a Bolgár Orvostörténeti Társaság elnöke éppen Budapesten jelentette be, hogy 1978-ban Plovdiv megpályázza a XXVI. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus megrendezését. A Bolgár Orvostörténeti Társaságban éppen „nemzedékváltás” történt, az idősebb, erősen „vonalas” nemzedéket fiatalok váltották fel. A világszemléletük nem sokban különbözött az előző generációtól, de szakmailag képzett, nyelvileg jól felkészült társaság volt, akiknek erősségük a speciális balkáni medicina, a népi gyógyászat és a keleti (iszlám) orvosi ismeretek és az európai medicina kölcsönhatásai voltak. Mindig érdekes színfoltot jelentettek előadásaik témaválasztásaival. Másik jellemzőjük volt, hogy mindenhová el tudtak utazni, soha anyagi gondot nem jelentett egy nyugati vagy keleti kiutazás engedélyeztetése. A magyar–bolgár kapcsolatok mindig korrektek és kölcsönösek voltak: a meghívásokat pontosan és színvonalas ellátással viszonzták. A Bolgár Orvostörténelmi Társaság 1981-ben kezdeményezte, hogy a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság keretei között a szocialista országok (Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország, Románia és Bulgária, természetesen a Szovjetunió is) alakítsanak ki külön regionális szervezetet. Ez az indítvány az adott országok orvostörténeti társaságainál, sem a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaságnál nem aratott „elismerést”. A Bolgár Orvostörténeti Társaság elnöke, Vera Pavlova az 1970-es évek közepén kezdeményezte, hogy a bolgár „Aesculapios” című – orosz és bolgár nyelvű – orvostörténeti folyóiratot a kelet-európai országok közös orvostörténeti folyóiratává alakítsák

át és a költségeket közösen állják. Ezt csak a lengyelek és az NDK támogatták, a magyaroknak fenntartásai voltak, a románok és a csehszlovákok teljesen közömbösen viselkedtek, de Jugoszlávia elutasította. Ebben a kérdésben két alkalommal volt – 1978-ban, Szófiában, majd 1979-ben Pécsen – volt megbeszélés, ahol az egyes társaságokat a főtitkárok (a Magyar Orvostörténelmi Társaságot Réti Endre tb. elnök és Birtalan Győző alelnök) képviselték. Miután a közös folyóirat gondolata „megbukott”, ezután a Bolgár Orvostörténelmi Társaság ismét felvetette a szocialista országok orvostörténelmi társaságainak regionális szervezetének megalakítását. A bolgár javaslatok elvetésének elsősorban pénzügyi okai voltak, senki nem vállalt pénzügyi elkötelezettséget.

Más jellegűek voltak a magyar-szovjet orvostörténelmi kapcsolatok. Létezett ugyan egy Össz-Szovjet Orvostörténelmi Társaság, amely a Szovjetunió Tudományos Akadémiája alárendeltségében működött, de ennek szerepe a kétévente megrendezésre kerülő szovjet orvostörténelmi kongresszus megszervezésére, a helyszín kijelölésére és a tudományos programok összeállítására terjedt ki. Az egyetemek orvostörténelmi intézetei, a szövetségi vagy tagállami tudományos akadémiák orvostörténelmi osztályai (intézetei), a tagállamok hasonló szervezetei és intézetei lettek a bel- és külföldi kapcsolatteremtők, Gyakran áttekinthetetlen rendszerként működött, az orvostörténelmi köz- és tudományos élet középpontjában a moszkvai Szovjet Tudományos Akadémia orvostörténelmi osztálya és a moszkvai I. és II. számú Orvostudományi Egyetem. Pontosan nem lehetett tudni, hogy a Szovjetunió területén hány orvostörténész működik, de a szövetségi orvostörténelmi kongresszusokon közel tíz ezer résztvevő jelent meg, az előadók száma ezer körül mozgott. A külföldi orvostörténelmi rendezvényeken résztvevőket a Szovjetunió Egészségügyi Minisztériuma delegálta, az 1970-es évektől a szovjet delegáció tagjai nívós idegen nyelvű előadásokat tartottak, A Szovjetunióban rendezett orvostörténelmi rendezvényeken változás a „gorbacsovi érában” történt, amikor a nemzetközi részvételű találkozók csökként a vendéglátók ellenőrzése, a meghívottak szabadon mozoghattak, a rendezvények „kulturális programjában” az orosz múlt kincseit mutatták be és nem „pártszerű programokat teljesítettek”.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság nyugati kapcsolatainak megerősödő jelentette, hogy a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság vezetősége különböző kérdésekben gyakran kért véleményt Schultheisz Emiltől és Antall Józseftől. A budapesti orvostörténelmi kongresszus után ugyancsak megerősödtek a magyar–nyugat-német orvostörténelmi kapcsolatok, amelyet jelez Schultheisz Emil, Antall József, Birtalan Győző hivatalos meghívása Düsseldorfba, Greifswaldba és más német orvosegyetemre. A Német Orvostörténelmi Társaság Schultheisz Emilt és Antall Józsefet tiszteltbeli taggá fogadta, de a Magyar Orvostörténelmi Társaság is

tiszteletbeli tagsággal tüntette ki Schadewaldt, Goerke, Heinz és más fontos német orvostörténészeket.

1974 októberétől a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság közgyűléseire a magyar nemzeti delegátus hivatalosan Antall József főtitkár lett, de rendszeresen helyettese Birtalan Győző alelnök utazott ki. Erre azért került sor, mivel Antall József intézeti kötöttségei miatt túl gyakran nem tudott elutazni. A Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság állásfoglalást igénylő javaslatainak megvitatására a MOT külön magyar bizottságot hozott létre, amelynek résztvevői a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság magyar tagjai lettek.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság szakosztályai és kitüntetései az 1974-es közgyűlést követően

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1974. október 18-án vezetőségi és tisztújító közgyűlésén foglalkozott a szakosztályi rendszer tapasztalataival. Bizonyossá vált, hogy a szakosztályok lehetőséget adtak olyanoknak, akik különben nem vettek volna részt a Magyar Orvostörténelmi Társaság munkájában. Valóban bővült a Társaság szakmai összetétele: néprajzosok, történészek, jogászok, biológusok, régészek, antropológusok száma és aránya bővült, de az orvosok száma is megnövekedtek. A Magyar Orvostörténelmi Társaság szakmai programja nem változott, de a szakosztályok célkitűzései már kapcsolódhattak más orvosi vagy természettudományi társaságok programjaihoz, így lehetőség nyílt a többi önálló tudományos társasággal való közös tudományos ülések megrendezésére is. Ez a sokszínűség jellemezte a MOT későbbi tudományos életét.

Lényeges volt, hogy a Magyar Orvostörténelmi Társaság a Magyar Gyógyszerészeti Társasággal közösen működtette a Gyógyszerésztörténelmi Szakosztályt, a Honvédorvosi Társasággal a Hadtörténelmi (katonaorvos-történelmi) Szakosztályt, a Magyar Néprajzi Társasággal együtt a Népi gyógyászati Szakosztályt, a Mentőorvosi Társasággal együtt pedig a Mentéstörténelmi Szakosztályt. A MOTESz ajánlására 1974-ben a Magyar Orvostörténelmi Társasághoz csatlakozott a Magyar Orvosírók Köre, amely mint önálló szakosztály olyan orvosokat tömörített, akik jelentős szerepet játszottak a szépirodalom és képzőművészet területén is. A Magyar Orvosírók Köre 1975. január 31-én csatlakozott a Magyar Orvostörténelmi Társasághoz, míg az Általános Orvostörténelmi Szakosztály 1975. március 28-án, a Mentéstörténelmi Szakosztály 1975. március 28-án alakult meg. Az Általános Tudománytörténelmi Szakosztály 1975. április 10-én, az Új- és legújabb kori Egészségügy-történelmi Szakosztály 1975. május 14-én tartotta alakuló ülését. A Népi gyógyászati

Szakosztály 1975. december 5-én alakult, míg a közgyűlés óta a MOT tevékenységbe bekapcsolódni szándékozó Orvostörténeti Szociológiai Bizottság 1975. december 12-én alakult meg.

A szakosztályok munkája elsősorban a maguk hatáskörében rendezett tudományos ülések szervezésében testesült meg, amelyeket nemcsak a MOT székhelyén (Török u. 12.) tartották, hanem váltakozó színhelyeken. Ezen ülések igazi „haszna” a taglétszám egyenletes emelkedése lett. Ugyancsak változtatást igényelt a társaság elismeréseinek, kitüntetéseinek bővítése: A Magyar Orvostörténelmi Társaság elődintézményének évente kiosztásra kerülő jutalomérme (1958-tól) a Wessprémi István Emlékérem, 1960-tól a tiszteletbeli tagság volt, amit az 1966-ban megfogalmazott MOT-féle társasági alapszabályzat is megerősített. Ebben csak annyi változás történt, hogy a tiszteletbeli tagság lehetőségét külföldiekre is kiterjesztették. A Wessprémi István Emlékérem – mint a legmagasabb elismerési forma – odaítélésben annyi változás történt, hogy külföldi kutatónak szintén adhatóvá vált, azzal a feltétellel, hogy a magyar orvostörténelem érdekében is szerezzen érdemeket, magyar vonatkozású kutatásokat is végezzen.

A Wessprémi István Emlékérem mellé megalapították a Zsámboky János Emlékérmet 1977-ben, amelyet először 1978 adták át. A Zsámboky János Emlékérem megalkotója Borsos Miklós Kossuth-díjas művész volt. Évente két személynek lehet odaítélni, az éremhez oklevelet is mellékelnek. Az átadás feltétele egy előadás megtartása. Ezzel az éremmel első alkalommal Kempler Kurt gyógyszerésztörténészt, Kádár Zoltán művészettörténészt és Szállási Árpád orvostörténészt tüntették ki. A tiszteletbeli tagság mellett létrehozták a levelező tagsági formát is, amit a Magyar Orvostörténelmi Társaság érdekében kifejtett tevékenységért ítéltettek oda külföldi és hazai személyeknek.

*

KRÓNIKA

MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG VEZETŐSÉGE ÉS TISZTIKARA

1974 — 1978

A MOT 1974. október 18-án tartott tisztújító közgyűlésén, illetve az azt követő vezetőségi ülésén megválasztotta a főbb tisztségviselőket. Az 1975. február 21-én tartott vezetőségi ülésen néhány módosítást fogadott el a vezetőség, valamint az elnökségre bízta az újabb megbízatások kiadását. Az alábbi névsor a jelenlegi jóváhagyott beosztást tartalmazza.

Tiszteletbeli tagságok

(A Wessprémi István Emlékéremmel kitüntetettekkel együtt — megválasztásuk nélkül is — részt vehetnek a Társaság vezetőségi ülésein.)

Tiszteletbeli elnök

Farkas Károly

Tiszteletbeli társelnökök

Réti Endre

Szodoray Lajos

Tiszteletbeli tagok

Nébenführer László

Páter János

Tasnádi Kubacska András

Végh Antal

Zboray Bertalan

Zoltán Imre

Wessprémi Emlékéremmel kitüntetettek

Szodoray Lajos

Farkas Károly

Hahn Géza

Réti Endre

Székely Sándor

Zoltán Imre

Schultheisz Emil

Antall József

Zalai Károly

Alföldy Zoltán

Diósadi Elekes György

Külföldi tiszteletbeli tagok

Dulieu (Fr.)
 Kaiser (NDK)
 Lesky (Au.)
 Lüsztzin (SZU)
 Petrov (SZU)
 Poynter (NB)
 Sondervorst (Belg.)
 Spilczynski (Lengy.)

Weszprémi Emlékéremmel

kitüntetett külföldi állampolgárok Duka Zólyomi Norbert (Csehszl.)
 Spielmann József (Rom.)

*Elnökség**Elnök*

Schultheisz Emil

Aelnökök

Birtalan Győző
 Karasszon Dénes
 Takáts László
 Zalai Károly

Főtitkár

Antall József

Titkárok

Buzinkay Géza
 Kapronczay Károly
 Vida Mária

Jegyző (levéltáros)

Némethy Ferenc

Pénztáros

Szentgyörgyi István

Ellenőr

Honti József

Számvizsgáló Bizottság elnöke

Pitrolffy-Szabó Béla

Titkárság

A titkárság az elnökség végrehajtó szerve a választott és kinevezett tisztségviselők közül, vezetője a főtitkár.

Főtitkár

Antall József

Titkárság tagjai

Buzinkay Géza, Honti József,
 Kapronczay Károly, Némethy Ferenc,
 Szentgyörgyi István, Vida Mária — továbbá
 Kovács Nóra alpenztáros és Balkó Albertné
 adminisztratív munkatárs

*Bizottságok**1. Weszprémi István Emlékérem Bizottság**Elnök*

Szodoray Lajos

Titkár

Antall József

Jegyző

Némethy Ferenc

2. Nemzetközi Orvostörténeti Bizottság (NOT magyar tagjai)

Elnök	Schultheisz Emil	(MOT elnöke)
Társelnök	Réti Endre	(NOT főtitkár-helyettese)
Titkár és nemzeti delegátus	Antall József	(MOT főtitkára)
Nemzeti delegátus helyettese	Birtalan Győző	(MOT alelnöke)
Jegyző	Némethy Ferenc	
Tagjai	a mindenkori tagok	

3. Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Bizottság (NGYT tagjai)

Elnök	Zalai Károly	(MOT alelnöke)
Társelnök	Antall József	(MOT főtitkára)
Titkár	Szigetváry Ferenc	
Jegyző	Vida Mária	

4. Orvostörténeti Emlékmű (Kegyeleti) Bizottság

Elnök	Trencsényi Tibor
Alelnökök	Fazekas Árpád
	Szigetváry Ferenc
Titkár	Vida Mária
Jegyző (h. titkár)	Szemkeő Endre

5. Orvostörténeti Szociológiai Bizottság

Elnök	Antall József
Alelnök	Pisztora Ferenc
Titkár	Buzinkay Géza
Szervező titkár	Farkas Judit

6. Orvosi Numizmatikai Bizottság

Elnök	Győrffy István
Alelnök	Varannai Gyula
Titkár	Tóth András

Szakosztályok

(A Társaság alapszabályának 3. § (3) bek. alapján jöttek létre a szakosztályok. A Közgyűlés jóváhagyása alapján az alábbi szakosztályok (szekciók) jöttek létre, amelyek élén ügyvezető elnökség (tisztségviselők) áll, felelős irányítója az elnök. A szakosztályok ügyeivel a Társaság elnökségének tagjai közvetlenül vagy felügyeleti szinten foglalkoznak.)

I. *Általános Tudománytörténeti Szakosztály*

(A tudománytörténet általános kérdései, az orvostörténelem és a rokon tudománysszakok [állatorvos-történet, kémia-történet stb.]

Elnök	Karasszon Dénes alelnök (MOT)
Alelnökök	Kádár Zoltán Szőkefalvi-Nagy Zoltán
Titkár	Batári Gyula
Jegyző (h. titkár)	Pajorin Klára

II. *Általános Orvostörténeti Szakosztály*

(Az orvostörténelem általános kérdései, illetve megfelelő érdeklődés esetén munkabizottságokban, kisebb szakmai munkaközösségekben foglalkozik szakági [sebészet stb.] kérdésekkel)

Elnök	Birtalan Győző alelnök (MOT)
Alelnökök	Balogh János Huszár György Kérdő István
Titkár	Honti József ellenőr (MOT)
Jegyző (h. titkár)	Perjés Gábor

III. *Új- és legújabb kori Egészségügy-történeti Szakosztály*

(Az egészségügy, közegészségügy általános kérdései az új- és legújabb korban, különös tekintettel a XX. századra)

Elnök	Réti Endre tb. társelnök (MOT)
Társelnök	Székely Sándor
Titkár	Borsy Tamás
Jegyző (h. titkár)	Szepesi Zoltánné Kaprunczay Károly Szemkeő Endre

(Az alelnökök közül Karasszon Dénes működik együtt a Szakosztály elnökével)

IV. *Gyógyszerésztörténeti Szakosztály*

(Az MGYT Gyógyszerésztörténeti Szakosztályával lényegében egybeeső tiszttikarral, valamint azokkal a tagokkal, akik a MOT-nak is tagjai. A MOT-elnökség tudomásul veszi az MGYT megfelelő szakosztályának elnökségét, a szakosztály felett a gyógyszerész alelnökön keresztül gyakorol felügyeletet)

Felügyelő MOT-alelnök	Zalai Károly
Elnök	Szigetváry Ferenc
Titkárok	Blázy Árpád Rixer András Vida Mária
Jegyző (h. titkár)	Lóránd Nándor

V. *Hadtörténelmi (katonaorvos-történeti) Szakosztály*

(A Szakosztály együttműködik a megfelelő honvédségi testülettel, függetlenül a Társaságba történt belépéstől)

Elnök	Takáts László alelnök (MOT)
Alelnök	Kurucz Tibor
Titkár	Kapronczay Károly titkár (MOT)
Jegyző (h. titkár)	Szemkeő Endre

VI. *Népi-gyógyászati Szakosztály*

(A Szakosztály együttműködik a M. Néprajzi Társasággal, annak megfelelő testületével mintegy koordináló szerepet is tölt be)

Elnök	Gunda Béla
Titkár	Grynaeus Tamás
Jegyző (h. titkár)	Hoppál Mihály
	Friedrich Ildikó
	Sergő Erzsébet

VII. *Mentéstörténeti Szakosztály*

(A mentéstörténet kérdései, szoros együttműködés az Orsz. Mentő Főigazgatósággal)

Felügyelő MOT-alelnök	Takáts László alelnök (MOT)
Elnök	Felkai Tamás
Alelnök	Kubassy László
Titkár	Szirtes István
Jegyző	Kapronczay Károly
	Szlatky Mária
	Horváth Andor

Magyar Orvosírók Köre

(A MOT szekciója a nem szakmai jellegű orvosírók összefogása [szépirodalom, essay-irodalom, publicisztika] művelésére)

Felügyelő MOT-alelnök	Takáts László alelnök (MOT)
Titkársági összekötő	Buzinkay Géza titkár (MOT)
Ügyvezető elnök	Hankiss János
Ügyvezető titkár	Honárkay Róbert

A Társaság keretén belül 1976-ban megalakult Orvostörténelem-oktatási bizottság működése

Az orvos- és gyógyszerésztörténet elméleti és gyakorlati megszervezésének egyik fő „mozgatója” Antall József volt, aki politikai okok miatt került pedagógiai pályáról a tudománytörténeti és a közgyűjteményi területre. Kiváló történész volt, egyik jeles kutatási területe – a politikatörténet mellett – az oktatás- és egyetemtörténet volt. Kutatói és elméleti szaktudását jól alkalmazta az orvos- és gyógyszerésztörténet egyetemi oktatásának elméleti és gyakorlati kialakítása területén, bizonyítja a különböző társaságok közötti munkabizottságok életre hívása, az elméleti programok kidolgozása és elfogadtatása, sőt a szakmai és továbbképző tanfolyamok megszervezése is. Jelentősége abban is megmutatkozik, hogy a korabeli marxista oktatási elméletekkel szemben – amelyek inkább az ideológiai tárgyakat, mint a szaktörténeti folyamatok nyomon követését hangsúlyozták – el tudta fogadtatni a szaktörténelem fontosságának gondolatát. Sokban neki köszönhető, hogy javaslatai nyomán formálódott ki az orvos- és gyógyszerésztörténelem egyetemi – bár még nem kötelező – oktatása. Természetesen ez nem az ő egyedüli érdeme, de ő volt az a szervező, aki a tudományos társasági élet kereteit kihasználva olyan bizottságokat szervezett, ahol tenni akaró emberek hasznosan tudtak együttműködni, előre vinni az ügyeket. A sors furcsa fintora, hogy a „rendszerelváltó” miniszterelnökké vált Antall József éppen a hatalom legmagasabb csúcsán keveset tudott tenni a több évtizedes közös munka sikeréért, mivel a felsőoktatás újjászervezésébe ugyan beleillett e két szaktárgy kötelező oktatásának megszervezése, de éppen az átformálódó ország politikai indulatai keresztezték az ésszerűség folyamatát.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1976. október 28-án tartott közgyűlése Orvostörténelem-oktatási tanulmányi bizottságot hozott létre, hogy kérdőíves módszerrel kísérelje meg felmérni az orvostörténelem oktatásának helyzetét világviszonylatban. A Bizottság állandó tagjai között részben a kérdéssel foglalkozó, részben az orvostörténelemben jártas, tapasztalt egyetemi oktatók kaptak helyet: Antall József, Némethy Ferenc, Kapronczay Károly, Huszár György, Birtalan Győző, Karasszon Dénes, Ringelhann Béla, Szodoray Lajos, Takáts László, Zalai Károly, Szállási Árpád, Pittrolffy Szabó Béla, Fráter Lóránd stb. Tervbe vették, hogy a Bizottság a szükségnek megfelelően állandó tagjain kívül további szakértőket is bevon a munkájába.

A Bizottság által kidolgozott kérdőíveket 1976. november 1-jén küldték szét 114 államba, összesen 1045 egyetemről és intézetről vártak adatokat. A 14 kérdést tartalmazó kérdőív angol, német, francia és orosz nyelven készült el, a címlistát az Europe Publications

Limited (London) kiadásában megjelent „The World of Learning” c. kiadvány 1974/75-ös kötete alapján állították össze, amelyek elvileg valamennyi tudományos és oktató intézmény címét és rövid leírását tartalmazta. A felmérésnél figyelembe vették mindazokat az egyetemeket és intézeteket, ahol orvos-, gyógyszerész-, állatorvos- és tudománytörténeti oktatás létezett.

Értékelhető válasz 286 kérdőívre érkezett (27,4%), míg a válasznélküliség sem feltétlenül jelentett negatív választ, hiszen más forrásból (folyóiratok, egyetemi brosrák, levelezés stb.) számos olyan intézményről tudunk, ahol folyik az orvostörténelem oktatása, csak éppen kérdőívüket nem küldték vissza. (Lásd a felmérés dokumentumait a MOT Levéltárában, 1976.)

A nemzetközi felmérés alapján – a különböző rendszerek sajátosságai következtében – nem könnyű összehasonlítani az oktatás minőségét. Megállapítható lett, hogy az orvostörténelem oktatása kötelező formában 45 ország összesen 81 egyetemén folyt. Természetesen nehezen volt értékelhető az oktatás időtartama, erre hiányosan és ellentmondásosan adtak választ, illetve a színhelyre adott válaszok is homályosak voltak. (Intézet, tanszék, szeminárium stb.). Világossá vált, hogy az oktatás intézményei (intézet, tanszék stb.) zömében az 1950-es évek elején szerveződtek,

A Bizottság az akkori helyzetet a következőképpen értékelte:

„Nyugodtan megállapíthatjuk, hogy olyan feszes és kialakult tanrendszerű egyetemi oktatás mellett, mint az a hazai, nem találhatunk még egy országot, ahol az orvostörténelem előadása gyakorlatilag hiányzik a kötelező tantárgyak sorából. Ez annál is súlyosabb probléma, mert a társadalomorvostan és az egészségügyi szervezéstan történeti alapjai hiányoznak ennek következtében. De akadályja tulajdonképpen a szemléleti szintézisnek is, ha legalább a tudományok múltjában nem ismerik meg a fejlődéstörténeti sajátosságokat. Bár történtek kísérletek arra, hogy legalább az egyes szaktudományoknál bevezetesként szerepelje az orvostörténelem a tankönyvekben (belgyógyászat története stb.). Erre sem került sor egységesen és ahol megvan, ott is igen vázlatos és elnagyolt kép nyújtására volt lehetőség. Tehát a hazai és a nemzetközi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy kizárólag a kötelezően bevezetett orvostörténeti oktatás lehet eredményes Magyarországon. Természetesen nem lehet maximális követelésekkel előállni, de amit nyújtunk, azt egységesen és következően kell biztosítani. Erre a következő minimumra épülhetnek fel azután a fakultatív speciális kollégiumok.”

Javaslat az orvostörténeti oktatásának hazai megszervezésére (1976)

SOMKL Adattár. Antall József – Kapronczay Károly – Némethy Ferenc: Az orvostörténelem oktatása külföldön és Magyarországon. Ltsz. 1293–92.; MOT Levéltár 1976. elnökségi iratok.

„Az orvostörténelem egyetemi oktatása hosszú ideje megoldatlan probléma Magyarországon. Ennek számos elvi, személyi és dologi vonatkozású oka állapítható meg. A kérdés vizsgálatára a Magyar Orvostörténelmi Társaság közgyűlése bizottságot hívott össze 1976-ban. A bizottság felmérte a nemzetközi viszonyokat, összegezte a hazai helyzet ismérveit, elkészítette tematikai és tantervi javaslatait, megállapította a teendőket. Az erről szóló összefoglaló jelentést előzetes állásfoglalás érdekében átadta dr. Schultheisz Emil egészségügyi miniszternek, a Társaság elnökének.

Az orvostörténelem oktatásának Magyarországon korábban csak fakultatív formája érvényesült, egyetemi magántanárok, meghívott előadók bevonásával. Az új sajátos körülmény, hogy nálunk 1850-től nem kellett a orvosoknak írásbeli disszertációt készíteni az orvostörténelmi oklevél elnyeréséhez, igen súlyosan hatott az orvostörténelem egyetemi oktatásában. Skoda javaslatára az akkori Monarchia összes egyetemén eltörölték a disszertáció készítését, bár Bécsben mégis létesítettek orvostörténelmi tanszéket, intézetet és így ott a negatív döntés mégsem volt olyan súlyos.

A nemzetközi felmérés alapján – a különböző rendszerek sajátosságai következtében nem könnyű összehasonlítani az oktatás minőségét – megállapítható, hogy az orvostörténelem oktatása kötelező 45 országban, illetve további 17 országban vizsgával kötelező fakultatív, de ezeken az egyetemeken megfelelő intézményi alapok (intézet, könyvtár, egyetemi gyűjtemény) léteznek.

Nyugodtan megállapíthatjuk, hogy olyan feszes és kialakult tanrendszerű egyetemi orvosképzés mellett, mint a hazai nem találunk még egy országot, ahol az orvostörténelem előadása gyakorlatilag hiányzik a kötelező tárgyak sorából. Bár történtek kísérletek arra, hogy legalább az egyes szaktudományoknál bevezetésként szerepeljen az orvostörténelem a tankönyvekben (belgyógyászat története stb.). Erre sem került sor egységesen és ahol megvan, ott is igen vázlatos és elnagyolt kép nyújtására volt lehetőség. Tehát a hazai és a nemzetközi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy kizárólag a kötelezően bevezetett orvostörténelem oktatása lehet eredményes Magyarországon.

A Bizottság javaslata szerint az egész egyetemi oktatás ideje alatt, három évfolyamon, összesen 36 óra orvostörténelem kötelező előadására kerülne sor. Az I., a III., és az V. évfolyamon összesen 12 órát (havonta egy alkalommal 2 órás előadásban). Követve az

orvosképzés szerkezeti-logikai rendjét az I. évfolyamon az elméleti orvosi diszciplínákra: a III. évfolyamon a két klinikai alapszakaszra (belgyógyászat, sebészet) építve mutatnánk be a fejlődéstörténetet, míg az V. évfolyamon a társadalomorvostan és az egészségügy történetét tárgyalnánk. (A fogorvosi és a gyógyszerészi képzésben a megfelelő sajátosságok figyelembevételével lenne ugyanez alkalmazható.)

Az oktatás megfelelő színvonala érdekében először valamennyi orvosi egyetemen egységes jegyzetet kell készíteni, amit az oktatás tapasztalatai alapján néhány esztendő múlva megfelelő tankönyv követhetne. A bizottság csak az általános szervezeti és tartalmi (tudománytörténeti) kérdésekkel foglalkozhatott, így nem foglalt állást az egyetemi oktatás rendjébe történő „beépítés” egyéb problémáival (vizsga stb.)

Már érintettük az orvostörténelem oktatásának intézményes alapjait, amelyek hiánya jelentette a legnagyobb problémát Magyarországon. A nemzetközi felmérés azt mutatta, hogy nemcsak régi, patinás intézetei vannak az orvostörténelemnek a külföldi egyetemeken, hanem nagyobbik részük a 20. század derekán, sőt a legutóbbi esztendőkből jöttek létre. Nyilvánvaló, hogy a takarékosági szempontok figyelembevételével is, nehezen lenne elképzelhető, valamennyi magyar orvosi egyetemen orvostörténeti tanszék (intézet) létesítése. DE az is nyilvánvaló, hogy megfelelő oktatási és tudományos „műhely” nélkül nem lehet egy szakterületet megfelelően művelni. Mi lenne a megfelelő megoldás a bizottság szerint?

Az orvostörténeti oktatás bázisintézete Magyarországon a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, amely közgyűjteményi jellegű, igazgatási feladatokkal ellátott, a közművelődés szolgálatába állított országos hatáskörű tudományos intézmény. Ennek megfelelően tevékenységi köre alapján nem illeszthető be és azonosítható az egyetemi intézettel, annak feladatkörét önmagában nem veheti át. De megfelelő szervezeti formában bázisként felhasználható és jó háttérül szolgálhat. Élén tudományos tanács áll, amelynek tagjai sorában az egyetemek képviselőit is ott találjuk.)

Így a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár (a továbbiakban SOMKL) különállásának, önálló jogi személyének érintetlenül hagyásával összekapcsolható az egyetemi orvostörténeti intézménnyel (tanszék). Úgy, hogy létre kell hozni a SOTE Orvostörténeti Intézetét (tanszéket), amely személyi-szervezeti kapcsolatban állna a SOMKL-lel, hasonlóan, ahogy országos intézetekre épülve létesültek az OTKI-tanszékek, illetve az egyetemi klinikákra épülő országos intézetek. Egyébként ehhez hasonló összefüggések láthatók az NSZK-ban, például a müncheni egyetemi orvostörténeti intézet és az orvostörténeti múzeum között is, de más helyeken is. Ez azt jelenti, hogy egyetemi intézet elvi-szerkezeti létesítése rendkívül olcsón gyűjteményi (könyvtári, demonstrációs stb.)

helyiségeknél is korlátozott beruházások mellett lenne megoldható.

Az egyetemi intézet részére biztosított központi elhelyezésén – két szoba: az állandó adminisztráció, illetve az oktatók tartózkodási helyeként – kívül csak a havi előadások megtartására szolgáló nagyobb teremre lenne szükség. Minden más célra rendelkezésre állna a SOMKL olvasóterme, a múzeumi helyiségek stb. Ugyanis a megfelelő orvostörténelmi (orvosi) szakmai irányítás mellett megfelelő személyi bázis állna rendelkezésre a megfelelő oktatás előkészítéséhez, a demonstrációkhoz stb. A bizottság elképzelése szerint a SOTE keretében létesített intézet (tanszék) a SOMKL-ra épülve, a meglehetősen intenzív tevékenységet folytató Magyar Orvostörténelmi Társasággal összhangban valódi műhelye lenne az orvostörténelemnek, perspektívát, lehetőséget és egyben utánpótlást is nyújtva a szakterületnek. Olyan oktatást lenne képes biztosítani, ami segítséget nyújtana a medikusok képzésében valamennyi elmélet és klinika tárgynak, a társadalomorvostan fogalomkörébe tartozó szakágnak, valamint az általános társadalom-orvostudományi oktatásnak és a sokszor felmért és vitatott általános műveltségnek is jó „szakmai alapot”, szintézist adna.

Nem foglalkozott a bizottság a személyi kérdésekkel, amelyek az adott körülményektől, az igényektől függően vizsgálhatók csak a későbbi időkben. De úgy vélte a bizottság, hogy a budapesti egyetemen összpontosuló intézet összefogná a vidéki egyetemek orvostörténelmi oktatását is (egységes jegyzet, meghívott oktatók stb.). Jól megfigyelhető ez a több más országban is. Így például az NDK-ban a Humboldt Egyetem Orvostörténelmi Intézete meghatározó és koordináló szerepet játszik az NDK valamennyi orvosi egyetemének és akadémiájának oktatásával kapcsolatban.

A legfontosabb feladatok (menetrend):

- 1.) az orvostörténelem oktatásának elvi és gyakorlati kérdéseinek meghatározása, beillesztése az orvosképzés rendjébe, megállapítani a „tanrendet”.
- 2.) a tanterv alapján megbízást adni az egységes jegyzet megírásához. (munkaközösség).
- 3.) A SOTE Orvostörténelmi (vagy orvostörténelmi) Intézete felállítása (esetleg előkészítése szakaszában: tanszéki csoport).
- 4.) A személyi megbízások kiadása, az 1–3. pontban megfelelő személyek kiválasztása.

Javaolat az orvostörténelem oktatásának órarendjére
(az első, a harmadik és az ötödik évfolyam tantárgya)

Az *első évfolyam* hallgatóinak lényegében az elméleti orvosi diszciplinák (fizika, kémia, anatómia, szövettan, élet- és kórélettan) kialakulását kell bemutatni tágabb összefüggésekben.

1–2. óra anyaga:

Az orvostörténelem fogalomköre. A primitív népek és ősi kultúrák medicinájának eszmei alapjai. Az európai orvostörténelem földrajzi és időbeli (periodizációs) kereteinek áttekintése. Az antik világban kialakult anyagi természetű elképzelés az emberi szervezetről és betegségekről. A görög és a római orvosi ismeretek és iskolák. A bennünk kialakult irányzatok jelentősége.

3–4. óra:

A középkori arab orvostudomány negatív és pozitív irányzatai (az anatómia kezdete és a kémia). A reneszánsz új irányzatai (Paracelsus és Vesalius) az érdeklődés középpontjába az emberi test szerkezete (Vesalius), majd működése (Harvey) kerül.

5–6. óra:

Jatrofizika, jatrokémia, jatromatematika. A mechanikus materializmus hatása az orvostudományra a 16/18. században. A műszeres elemző vizsgálata (mikroszkóp) új felfedezései. A tudományos biológia kezdete.

7–8. óra:

Vitalista irányzatok a 17./18. században és az ebből következő élettani kutatások (Spallanzani, Haller, J. Hunter, Bichat). A vitalizmus terméketlen idealista iskolái. Elektromos, magnetikus felfedezésének hatása az orvosi gondolkodásra.

9–10. óra:

A 19. századi „kórvegytan” pozitívumai. A szervezet energetikai anyagcsere kutatása. A mikroszkopikus vizsgálatok újabb nagy eredményei: sejttan, sejt-kórtan, bakteriológia (ezek részletes értékelésére a klinikumnál még visszatérünk).

11–12. óra:

A múlt század nagy orvosélettani iskolái (J. Müller, Megandie, Cl. Bernard, C. Ludwig). Az érzékszerv és az idegfiziológia kezdetei, emésztésélettan. Kísérleti kórtan. Pavlov. A funkcionális szemléletű kutatások (kimográfiák, EKG)

A *harmadik évfolyam* hallgatói számára a két klinikai alapszakágazatot, a belgyógyászat és sebészet fejlődéstörténetét kell ismertetni. Ebben az összefüggésben kell tárgyalni a

gyógyszertant, a kórbonctant és a kórtant, valamint a származó speciálszakmák kibontakozását is.

1–2. óra:

Áttekintés az ősi kultúrákban folytatott gyógyítás jellegéről. Az antik görög és római orvoslás jellemzői (Hippokratész, Galenosz, Szoranosz). A középkori orvoslás és paramedicinális munkák főbb adatai.

3–4. óra:

Új elemek a belgyógyászatban (17/18. sz.): finomodó diagnosztika, újszerű gyógyszerek (kemikáliák, trópusi növények, himlőoltás). Boerhaave, Van Swieten, az első bécsi iskola. A magyar orvosi egyetemi kar.

5–6. óra:

A kórbonctani lokalizációs szemlélet, Morgagni hatására beépült klinikai gondolkodásba. (Augenbrugger, Corvisart, Schönlein stb.), Rokitansky, Skoda: a második bécsi orvosi iskola. A századforduló spekulatív gyógyítási irányzatainak hanyatlása.

7–8. óra:

Az élettani-funkcionális belgyógyászat kezdetei külföldön és hazánkban. Erősödő lokalizációs szemlélet a diagnosztikában és a terápiában. A bakteriológia felfedezésekre épülő klinikum. A belgyógyászati szakosodás eredményei: önállósodó ideg és elme, valamint gyermekgyógyászat.

9–10. óra:

A 20. század integrálódó belgyógyászata a polyetiológiai szemlélet, az immunológiai és fizikokémiai mechanizmusok figyelembevételével. A diagnosztikai és terápiás bázis jelentős gyarapodása (EKG, RTG, sugárterápiák, oltások és savókezelések, a modern kemoterápia kezdete.) Helyi érzéstelenítés, új szaksebészeti ágazatok.

11–12. óra:

Vitamin és hormonfelfedezések, neuroendokrinológia modellek. Magas szintű individualizáló belgyógyászat. Antibiotikumok. Az új élettani szemléletű funkcionális sebészet. Újabb szervrendszer-sebészeti ágazatok.

Az ötödik évfolyam orvostörténeti előadásaiban a társadalom-egészségügyi viszonyokat, az egészségvédelmi szervezeteket és intézkedéseket, az egészségügyi oktatás kérdéseit és formáit, végül pedig az orvosi deontológia és etika történetét kell ismertetni.

1–2. óra:

A társadalom egészségügy fogalma, ókori járványok. Közegészségügy és higiéné az ősi

kultúrákban és a hellenisztikus világban. Hippokratészi tanítások és környezethatásokról, a település, élelem, ivóvízhygienéről.

3–4. óra:

Középkori közegészségügy. Nagyjelentőségű endémiás és epidémiás betegségek. Kollektív védekezés a lepra és a pestis ellen. Fürdők, kórházak. Középkori egészségügyi szakember-típusok. Oktatás, egyetemek. A 16. századi új tömegbetegségek, a lues. A humanista orvosok.

5–6. óra:

A 17/18. századi közegészségügy viszonyok. Járványok, A himlő elterjedése. Tudományos társaságok megalakulása. A szaksajtó megjelenése. A felvilágosodás. Az államközpontú közegészségügyi irányítás kezdetei: a járványvédelem, a bábaügy, iparegészségügy, oktatási reformok (szakképesítési követelmények), népszerű egészségvédelmi irodalom. A hazai hatósági orvosi rendszer kezdetei.

7–8. óra:

Közegészségügy a XIX. században és a XX. sz. elején.

9–10. óra:

Közegészségügyi szemlélet és a szervezési, biztosítási helyzet a két világháború között.

11–12. óra:

Az orvos és az állam, az orvos és a társadalom kapcsolata különböző történelmi korszakokban. Az orvosi deontológia és etika történeti összefoglalása.”

*

Éppen a Magyar Orvostörténelmi Társaság aktivitásának köszönhetően sikerült elérni, hogy a Semmelweis Orvostudományi Karán, az Egészségügyi Szervezési Intézetben, az orvostörténelem tárgyköréből kandidátusi fokozatot elért kutató – dr. Birtalan Győző docens – néhány óra kötelező előadásra kapott lehetőséget a szervezéstudományon belül, valamint speciálkollégiumot hirdetett meg az orvostörténelem tárgyköréből, sőt ideiglenesen jegyzetet írhatott. Ezt megelőzően dr. Schultheisz Emil egészségügyi minisztert, európai jelentőségű orvostörténészt c. egyetemi tanárrá (1977) nevezték ki, aki 1984 decemberében – tizennégy évi szolgálat után – leköszönt miniszteri posztjáról és 1985-ben a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténelmi és Társadalomorvostani Intézetének igazgatójává, tanszékvezető egyetemi tanárrá nevezték ki.

Az orvostörténelem helyzete 1981-ben

Antall József

Az orvostörténelem hazai helyzetének vizsgálatakor egyaránt szólnunk kell az eredményekről és a kudarcokról, évtizedes, néha évszázados akadályokról. Természetesen e helyen most nem vállalkozhatunk az orvostörténelem historiográfiai tárgyalására, a történettudomány és az orvostudomány határterületeként jelentkező diszciplína apológiájára. Nyilvánvaló, hogy a két „anyatudomány” érdeklődése, értékelése, elismerése meghatározza az orvostörténelem súlyát és fejlődését. Mindjárt megállapíthatjuk, hogy egyik sem kényeztette el. Nem járnak messze az igazságtól azok, akik szerint „historia medica est ancilla medicinae et historiae”. Célunk csak az lehet, hogy reális képet adjunk általában a jogos „elvárások” követelményeihez, a színvonal megkövetelhető mértékéhez nyújtsunk tájékoztatást. Külön tanulmányban foglalkoztunk az orvostörténelem helyzetével, elsősorban az orvostörténelem oktatásával a világ különböző egyetemein. Ezekről a kérdésekről, illetve az orvostörténelem egész problémaköréről az irodalomjegyzékben megadott cikkekben találhat adatokat az érdeklődő olvasó.

Nem a keserűség szól belőlünk, amikor megállapítjuk, hogy az elmúlt évtizedekben több orvostörténész tett kísérletet a szakterület adott „helyzetképének” és a teendők megörökítésére – és ezek közül nem egy még mindig időszerű. Utalunk Győry Tibor, Antal Lajos, Bálint Nagy István, Ernyey József, Diósadi Elekes György, Regöly-Mérei Gyula – sorolhatnánk még néhány nevet – írásaira, ezek orvosképzési és tudománypolitikai vonatkozásaira. Bálint Nagy írja (1931):

„Hangoztatja továbbá Antal egy olyan orvostörténeti organizáció szükségességét, amely a kutatást megkönnyítené és elősegítené s a magukban hivatottságot érző fiatalokat összegyűjtené. Segítségül hívja a szegénységéből talpra álló Magyar Tudományos Akadémiát, amely pályamunkák kitűzésével erőteljesen fellendítené a magyar orvostörténeti kutatómunkát.”

Elekes (1937) pedig még korábbra nyúlt vissza, amikor az Orvosi Hetilapból (1870 körül) idéz: „az egyetemek épületei felépülőben. Kilátás van az orvostörténeti tanszékre”.

Talán még arra is érdemes utalnunk, hogy az orvostörténelem közvetlen művelőin kívül, illetve azt esetleg csak mellékesen művelők és nem művelők között is mindig kiemelkedő személyiségek voltak támogatói. Korányi Frigyes említette Markusovszky fölött tartott emlékbeszédében, hogy az 1848. évi reformjavaslatokkal összefüggésben Balassa János támogatása mellett Markusovszky Lajos kelt az orvostörténelem védelmére és „egyéni

jelentőségének a szélesebb körök előtti elismerése ezen fellépése által lett bevezetve”. De támogatta Högyes Endre (vállalva az orvosegyesületi orvostörténelmi bizottság elnökségét), Bókay Árpád (1906-ban tanszék felállítását javasolva), Grósz Emil, Korányi Sándor, hogy csak néhányat említsünk a nagy magyar orvosok közül. De az elmúlt esztendőben az orvostudományi egyetemek több rektora, professzora hangsúlyozta az orvostörténelem jelentőségét, nem szólva a Magyar Tudományos Akadémia jelenlegi elnökéről, aki megkülönböztetett figyelemmel kísérte mindig az orvostörténészek munkáját, sőt irodalmi munkásságának részévé is tette. A jelenlegi egészségügyi miniszter pedig – talán nem ildomtalan megjegyeznünk – az orvostörténelem nemzetközileg elismert művelője, a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke.

Megígértük, hogy nem bocsátkozunk az orvostörténelem jelentőségének fejtegetésébe, az orvostudomány és a történettudomány számára egyaránt hasznos szerepének indoklásába. E helyett a legfontosabb szervezeti, szervezési problémákat érintjük, hiszen az orvostörténelem objektív helyzetét a magyar tudományos élet szerkezetében, organizációjában elfoglalt helye, ezzel együtt intézményes alapjainak értéke, jellege határozza meg. Ha egy ország általános civilizációs színvonala szempontjából meghatározó egy-egy korszakban az infrastruktúra kiépítettsége, nem kevésbé fontos patikuláris területeken is az intézményes alapok megteremtése. A legmagasabb rendű szellemi élettel rendelkező történelmi korszakokat szinte meg lehetett semmisíteni, ha nem épült széles intézményes alapokra. De a pusztulásból is képesek voltak – aránylag rövid idő alatt – feltámadni a kiépült infrastruktúrával, de legalábbis gyökereket eresztett intézményes alapokkal rendelkező országok. Ez nemcsak nemzetpolitikai, hanem tudománypolitikai tanulság is.

II.

A modern tudományos és felsőoktatási rendszerek következtében meghatározza az egyes tudományszakok helyzetét az akadémiai és egyetemi „képviselő” léte vagy nem léte. A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete nem tekinti kutatási tárgykörének az orvostörténelmet, ellentétben például a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetével, amelynek tudománytörténeti osztálya az orvos- és gyógyszerész-történelmet is műveli. De még a testületi jellegű akadémiai intézményi háttere is hiányzik, a korábban volt Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténelmi Bizottsága 1966-ban feloszlott, a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága pedig az orvostörténetet nem tekinti „művelendő” diszciplínának. Ugyanígy nem részesül e szakterület anyagi támogatásban sem a Magyar Tudományos Akadémiától, nem biztosít akadémiai státusokat,

mint például a természettudományok, műszaki tudományok történeti művelőinek a kihelyezett státusok és csoportok révén.

Nem kevésbé előnytelen a diszciplína képviselője az orvostudományi egyetemeken, aminek okai között a rossz hagyományokat éppen úgy megtaláljuk, mint a jelen korlátozó tényezőit.

Magyarországon az orvostörténelmet – önálló tanszék nélkül – magántanárok, később rendkívüli tanári címmel, vagy mások „mellékesen” adták elő, mindig nagy hátrányokkal küzdve. Schoepf-Merei Ágost volt a diszciplína első magántanára (1836), majd Stockinger Tamás (1847) vette át. Az 1867. évi kiegyezést követően id. Purjesz Zsigmond habilitált (1876) orvostörténelem tárgyköréből. Később Győry Tibor (1902) Budapesten, Bálint Nagy István Szegeden (1931), Herczeg Árpád (1930) és Daday András (1934) Budapesten, Diósadi Elekes György Debrecenben szerzett magántanári képesítést orvostörténelemből. Magyar-Kossa Gyula – a korszak talán legjelentősebb orvostörténésze – más szakterületen szerzett magántanári képesítése mellett foglalkozott e diszciplínával, mint kutató és előadó. Tehát csak magántanárként, fakultatív tárgyként adták elő, illetve az egyes szakágak (belgyógyászat, sebészet stb.) tanárai foglalkoztak történeti kérdésekkel a bevezetőkben. Ennek okai között kétségtelenül megtalálható a tudománytörténet általános lemaradása a politikatörténet, később a gazdaságtörténet stb. egyéb történeti diszciplínákkal szemben. Az „élő” tudomány tudománytörténetének oktatása is inkább a társadalomtudományoknál (jogtörténet, gazdaságtörténet) vagy az azzal érintkező tudományszakoknál (építészettörténet stb.) dívott. Ezzel szemben az ún. „alkalmazott tudományoknál”, de a természettudományoknál is háttérbe szorult, nem kapott helyet a kötelező egyetemi tárgyak között.

A világ legtöbb országában, de a vezető tudományos eredményekkel dicsekvő országokban általában megbecsültebb helyet foglalt és foglal el a tudománytörténet mind az adott „élő” tudomány, mind a történettudomány keretében, mint nálunk. Az Amerikai Egyesült Államokban, Nyugat-Európában, a Szovjetunióban és a szomszédos országokban egyaránt. Jellemző, hogy Magyarországon szervezett intézetként (legalább pro forma) csak a kolozsvári Orvostörténeti Intézet működött a második világháború alatt, miután nem szüntették meg a két világháború között létesült román intézetet a Ferenc József Tudományegyetemen. A legszomorúbb az, hogy a magyar tudományszervezésre oly nagy hatással levő német szisztéma e téren nem hatott. Nem túlzunk, ha megállapítjuk, a legszélesebb intézeti-intézményi hálózattal ma is a Német Szövetségi Köztársaságban rendelkezik az orvostörténelem és ott kapott a legnagyobb helyet az orvosképzésben. A szocialista rendszerű országok közül – nem véletlen – a Német Demokratikus Köztársaság

helyzete igen kedvező, amiben a hagyományoknak s a német nyelvterület rokon követelményeinek van elősegítő szerepe.

Az orvostörténelem egyetemi oktatásának, vizsgakötelezettségének van egy olyan speciális problémája, amire érdemes röviden kitérni. E téren is a német nyelvterülettel való szimbiózisunk következményeivel kell számolnunk, ami az orvostörténelem szempontjából (lehet, hogy másnak is) tragikus következményekkel járt. De ez éppen nem általában a német nyelvterület, hanem az Ausztriával való együttélésünk problémája. Bécsben, részben a pragmatikus gondolkodású belgyógyász, Skoda javaslatára eltörölték a medikusok disszertációs kötelezettségét és az automatikus doktorátus mellett mentesültek az írásbeli disszertáció terhéért is (a jogászoknál ez megmaradt). Így a Monarchia területén a 19. század közepétől a medikusok nem írtak disszertációt, amelyek kompilációnak, felesleges időtöltésnek, energiapocsékolásnak tűntek Skoda előtt. (Kérdés, hogy e „szakirodalmi gyakorlat” hiánya hogyan egyeztethető össze ma a diplomát követő grafomán követelményrendszerrel, miután Skoda idejében legalább következtetések voltak, és egyetemi tanárok lehettek egyetlen sor publikáció nélkül, például Semmelweis Ignác esetében is, míg ma a klinikusok is „címjegyzék” produkálására kényszerülnek egy főorvosi kinevezéshez.)

Ezt a hagyományt Ausztria és Magyarország megtartotta, az utódállamok az első világháború után általában módosították (francia–angol hatásra is). A doktori disszertációk rendszere az orvostudományban nemcsak feladatot jelent az orvostörténelmi tanszékeknek, miután igen sokan választják a többi elméleti, nem experimentális szakma között, hanem biztosítja a szakirodalmi publikáció háttérét, a kutatás folytonosságát, a részletkérdések feltárását és egyben a tudományos utánpótlást is. De míg Ausztriában a világ egyik leghíresebb Egyetemi Orvostörténelmi Intézete működik a bécsi egyetemen, amelynek kötelező és fakultatív előadásai, illetve kötelező foglalkozásai is elég alapot adtak a működéshez, addig nálunk a középiskolai „ének”, „torna” melléktárgy rangját sem biztosították számára. A Német Szövetségi Köztársaságban viszont kitűnő intézetek, tanszékek (kb. 22) – professzorok, docensek, asszisztensek stb. részvételével – folytatják az oktatást, a vizsgáztatást, a doktori disszertációk elbírálását valamennyi egyetemükön, hogy csak egy országot említsünk a vezető országok közül.

Főleg részletesen indokolni a tudománytörténet, adott esetben az orvostörténelem egyetemi oktatásának fontosságát. Éppen a differenciáció korában igen nagy szükség van az integrációs szemlélet biztosítására, legalább a tudomány történelmi genezisének kérdéseiben. Az általános műveltség és a szakműveltség legnyilvánvalóbb összefüggése, a társadalomtudományok, a természettudományok és a szaktudományok elszakadásának megakadályozása

érdekében. Nem szólva arról a pedagógiai-didaktikai előnyről, amit a középiskola és az egyetem kontinuitásában jelenthet, illetve a hivatástudat emocionális tényezőiről. De ezek mind olyan kérdések, amelyekről nem egy tetszetős és látványos nyilatkozat vagy dramatizált „Carmen miserabile” hangzott el. De az ifjúság ostromozása helyett saját hivatásának történeti távlatú bemutatására van szükség. (Nem egy nyugati és hazai felmérés jelzi, ha módjuk van, éppen a „technicizált” világban nagyarányú érdeklődésre számíthatunk.)

III.

Az akadémiai és egyetemi (orvosegyetemi) képviselő hiányának, a meglehetősen negatív kép bemutatása után, ismertetjük röviden a jelenlegi helyzet eredményeit, illetve részeredményeit. Kétségtelen tény, hogy a tudománytörténet, sőt a művelődéstörténet jelentőségének felismerése megtörtént. (1981. február 12-én megalakult az MTA Művelődéstörténeti Bizottsága is.) A történettudomány kiszélesedésének is egyre több jelét láthatjuk. Így a hosszú éveken keresztül – bizonyos ideológiai sematizmus és kompromittáltság következtében – nem egészen „szalonképes” művelődéstörténet újra rangot kapott. Természetesen folynak a viták a határaitól, korábban átfogó értelmezése helyett leszűkült a „műveltség-történet” körére, mellőzve a már önállósult szakágak (gazdaságtörténet, társadalomtörténet stb.) művelését, de az általános történettudomány oldaláról így még inkább fontos helyet adva a tudománytörténetnek is. Ennek jele, hogy ez évben megindul az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a művelődéstörténeti tanszék szervezése, és fontos helyet kap több szak képzésében. A tudomány- és technikatörténet, legújabbán a biológiatörténet a Magyar Tudományos Akadémia és a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége keretében egyaránt helyet kapott, sőt részben a Budapesti Műszaki Egyetemen is. Hasonlóan az agrártörténet is külön akadémiai, sőt felsőoktatási pozíciót vívott ki magának. E tendenciának remélhetőleg a mi szakterületünk sem tud ellenállni, az orvos- és gyógyszerész-történelem helyzete is megjavul.

A reményeken túlmenően vannak azonban eredmények is. Így több évtizedes vajúdás, változó sikerek után létrejött az orvos- és gyógyszerész-történelem szakterületének egységes közgyűjteményi jellegű, a közművelődés szolgálatába állított tudományos intézete, az országos jogállású Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár. Természetesen ez az országos közgyűjtemény nem pótolhatja jelen feltételei mellett sem az akadémiai vagy az egyetemi intézet (kutató- és oktatóhely) hiányát, de folyamatos fejlődésével egyre szélesebb területen ért el eredményeket, biztosítva a muzeális emlékek, könyvek, iratok stb. jelentékeny részének megmentését, országos hálózata révén pedig a vidéki „támaszpontok”

kialakítását (Kőszeg, Sopron, Győr, Kecskemét, Székesfehérvár, Nagykovács stb.). Ebben az intézetben tehát egyesült a korábbi Országos Orvostörténeti Könyvtár (1951) és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum (1965), majd szaklevéltári (1972) jellegű is kapott. Ehhez csatlakozott és az intézet keretében került megszervezésre a budavári Arany Sas Patikamúzeum, mint gyógyszerész-történeti múzeumi egység, valamint az Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár.

Az orvos- és gyógyszerész-történelem támogatói, lelkes művelői korábban a már említett Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténelmi Bizottságon kívül helyet vívtak ki maguknak az Egészségügy Tudományos Tanács Orvostörténelmi Bizottsága létesítésével is, a hatalmas erőfeszítésekből azonban csak korlátozott eredmények születtek. Nem sikerült a frontáttörést elvégezni, de nélkülük a mostani eredményekről (így az Orvostörténeti Múzeumról, Könyvtárról) is aligha szólhatnánk. Lényegében ugyanazok foglaltak helyet az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete által létesített Orvos-Gyógyszerésztörténeti Szakcsoportban is (1958), amely szervezetek a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetsége megalakulása (1966) után a Magyar Orvostörténelmi Társaságban mint jogutódban folytatták tevékenységüket. A Társaság létszáma egy évtized alatt ötszörösére emelkedett, de ez természetesen nem jelentheti a tudományok aktív művelőinek seregét, hanem az érdeklődők, pártolók mellett (350 fő) egy kisebb csapat tekinthető az „elszántak” körének. Rendszeres társasági ülései, szakosztályainak (orvostudomány-történeti, egészségügy-történeti, szociológiai, általános tudománytörténeti, népi orvoslási, gyógyszerész-történeti, katonaegészségügy-történeti, mentéstörténeti, -orvosi numizmatikai), bizottságainak rendezvényei mellett a bázisintézetnek tekinthető Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár segítségével 1974-ben Budapesten rendezte meg a XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszust, amelyet a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság több mint fél évszázados történetének máig legnagyobb szabású kongresszusaként tartanak számon mind tudományos előadásait, mind egyéb rendezvényeit illetően. De az sem véletlen, hogy a Nemzetközi Gyógyszerésztörténelmi Társaság eddigi működésük elismeréseként a magyar gyógyszerész- és orvostörténészeket kérte fel az 1981. évi nemzetközi kongresszusa megrendezésére, amit a Társaság a Magyar Gyógyszerészeti Társasággal és az intézettel vállalt.

A Társaság természetesen nem zárkózott el olyan szervezetek létesítésétől sem, amelyekben olyan területek művelésére tömörülhettek az érdeklődők, aminek más szervezete hiányzott, de közvetve kapcsolódott a Társaság profiljához. Így például az Orvosírók Köre vagy az Orvosi Szaknyelvi Bizottság.

Az orvos- és gyógyszerész-történelem publikációs lehetőségei természetesen igen

lényeges problémának tűnnek. Bár az elmúlt esztendőben – és még folytatva – a Magyar Nemzet két orvostörténeti sorozatnak is helyet adott, erre az általános tudományos ismeretterjesztő lapok (Természet Világa, Élet és Tudomány stb.) mellett elsősorban az Orvosi Hetilap adott lehetőséget az elmúlt évtizedek során. A korábbi szerkesztőségi gyakorlat szerint az „egzaktabb” tudománytörténeti tanulmányok az „Orvostörténelem” – és a tárca jellegű, olvasmányosabb cikkek a „Horus” rovatban jelentek meg. A két rovat összevonásával, de a cikkek műfaji változatosságának megtartásával, most is egyik legfontosabb fóruma az orvostörténészeknek. Ugyanígy a „Gyógyszerészet” c. szaklap is állandóan helyet biztosít a gyógyszerész-történelemnek. De néha találunk történeti cikkeket egy-egy orvosi szakfolyóiratban is. Végül pedig az Orvostörténeti Közlemények (Communicationes de Historia Artis Medicinae) c. kiadványt kell említenünk, amely 1955 óta jelenik meg (évente általában négy számmal) és többnyelvű cikkekkkel, illetve összefoglalásokkal a nemzetközi orvostörténelmi szaksajtó elismert folyóirata, amely a vezető külföldi egyetemek intézeti könyvtáraiban is megtalálható. E kiadványt – hasonlóan az Orvostörténeti Könyvek néhány kötetét – a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár adja ki a Magyar Orvostörténelmi Társasággal együtt.

Nem kívánunk foglalkozni a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár és a Társaság tevékenységének részletes ismertetésével, számos kiállításával és szolgáltatásaival. De megállapíthatjuk, hogy a szakterület szerény, persze nem kielégítő műhelye ma ez a Társasággal összefonódott intézet, amely kezdeményező volt mindig és ébren tartotta az akadémiai és egyetemi képviselőket, oktatás ügyét is. Éppen ezért mutassuk be az egyetemi oktatás szakmai képét, amiben a közvetlen tegnap is benne van. A Semmelweis Orvostudományi Egyetemen éveken keresztül meghirdetésre került az orvosi gondolkodás története című speciálkollégium, amit más beosztású kandidátusok (Regöly-Mérei Gyula, Réti Endre) tartottak. Később már erre sem került sor az Általános Orvostudományi Karon, miután az egyik elhunyt, a másik nyugalomba vonult. A Fogorvostudományi Karon – személyi aktivitás következtében is – fakultatíve eredményesebben folyt az oktatás. A Gyógyszerésztudományi Karon éveken keresztül kötelező tárgy volt (Halmai professzor) a gyógyszerésztörténelem, majd eltörölték ezt is.

Az elmúlt esztendőben – éppen a Társaság aktivitása következtében, a vezető tisztségviselők között helyet foglaló egyetemi oktatók ügyszeretete következtében – sikerült elérni annyit, ami ma van. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karán az Egészségügyi Szervezési Intézet keretében az orvostörténelem tárgyköréből kandidátusi fokozatot elért kutató néhány óra kötelező előadásra kapott

lehetőséget a szervezéstudományon belül, valamint speciálkollégiumot hirdethetett meg az orvostörténelem tárgyköréből, sőt, ideiglenes jegyzetet is írhatott. A Fogorvostudományi Karon folytatódott az oktatás a fenti formában (jegyzetkiadással). A Gyógyszerésztudományi Karon részben a gyógyszerügyi szervezés keretében kötelezőként, részben pedig speciálkollégium keretében folytatódott az oktatás. De a gyógyszerészeknél – éppen a doktori disszertáció kötelezettsége miatt – lehetőség nyílt az elmúlt években néhány jelöltnek gyógyszerész-történelmi tárgyú dolgozattal a „Dr. Pharm” elnyerése a gyógyszerügyi szervezési szaktárgyon belül. A vidéki egyetemeken is részben az egészségügyi szervezéssel összefüggésben, részben néhány fakultatív előadás megtartásával mutathattak fel eredményt. Talán nem kell hangsúlyoznunk, hogy ez igen kevés, és könnyen akadhat olyan orvostanhallgató, aki ezt „észre sem vette”. Ugyanúgy nem kedvező az orvostörténelem tárgyköréből tudományos fokozatot szerezni kívánók helyzete, miután határterületként ide-oda sodródnak, nagy nehézségekkel, mint „idegen test”-et fogadva, csapódnak az „anyatudományok” között. A posztgraduális képzés vagy szakképesítés e területen pedig csak korlátozott jelentőségű lehet, néhány tanfolyamra és bevezető előadásra azonban sor került az Orvostovábbképző Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár rendezésében.

A helyzetfelméréssel összefüggésben meg kell említenünk, hogy a MOTESz-tagtársaságokhoz már fordultunk olyan kéréssel, segítsék elő saját szaktörténetük (sebészet, szülészet stb.) történeti feldolgozását, miután ezt – főleg az utolsó évtizedeket érintően- csak szakorvos teheti magas színvonalon. Ez azonban halk visszhangot váltott ki, legfeljebb a Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszuson jelentett segítséget a kiszélesített kör, amiért hálásak is voltunk. A legjobb együttműködés a Magyar Gyógyszerészeti Társasággal alakult ki, amellyel évek óta példás együttműködésben műveli Társaságunk a gyógyszerész-történelmet. De keressük az együttműködést a Magyar Tudományos Akadémia és Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége keretében működő egyesületekkel (Néprajzi Társaság, Numizmatikai Társulat stb.), bizottságokkal (technika- és tudománytörténet) is – nem eredménytelenül.

Mindezt el kellett mondanunk ahhoz, hogy reális képet kapjunk az orvostörténelem hazai helyzetéről, megfelelő mértéket és követelményeket állíthassunk a „Horus” rovatban publikáló orvostörténészekkel szemben. Talán említeni is alig kellene, hogy a szaklapokban történő publikáció e téren közvetlen anyagi előnnyel nem jár, hiszen az Orvostörténeti Közlemények csak különlenyomatot biztosít, de a „Horus” cikkek honoráriuma sem minősíthető „üzleti” jellegűnek. Ez pedig jelentkezik mint probléma a történettudomány stb.

más kutatóinak bevonása szempontjából, illetve sokan inkább napilapokban, ismeretterjesztő sajtóban publikálnak, amely valamivel mégiscsak előnyösebb. Tekintettel arra, hogy a publikáló orvostörténészek tulajdonképpen valamennyien „mellékesen”, „hobbi”-ból foglalkoznak orvostörténelemmel, beleértve a gyakorló és kutató orvosokat, illetve a muzeológusokat, könyvtárosokat is, nem térül meg számukra a publikációs termés más orvosi tárgyú cikkeket publikáló kollégáikhoz hasonlóan egy állás elnyerésében, megtartásában stb. Tehát nincs közvetett „anyagi” előnye, kizárólag az egyszerűség, a „hobbi” marad a hajtóerő, nem pedig a „karrier” lehetősége.

Igazán csoda, hogy akad annyi ember ebben az országban, aki szorosabban vett egyéni érdek nélkül, ügybuzgalomból és passzióból ilyen szinten és mértékben, sok „elismertebb”, támogatottabb szakmánál nemzetközileg jobban értékelve alkotó munkát végez. Az Orvostörténeti Közlemények kézirattorlódással küzd évek óta, nem is merítve ki összes lehetőségeit a kéziratkerés tekintetében. Természetesen a „Horus”-nak más célja van, a szélesebb orvosi közvélemény és nem a szűkebb szakterület nemzetközi és hazai tájékoztatása a feladata. De az említett orvostörténeti „háttér” és lendítőerő hiányában nem várható sokkal jobb eredmény, mint amit a szerkesztőség nagy erőfeszítéssel eddig is elért. Továbbá nincsenek az Orvosi Hetilapnak olyan anyagi forrásai, ami lehetővé tenné a külföldi lapok orvostörténeti tárgyú írásainak bővebb, átfogó ismertetését, közlését, mert ez fordítási díjat stb. igényel, amit végképp nem tesznek meg az emberek passzióból. Végül pedig a „Horus” rovat műfaji összetettségét is meg kell őrizni, hiszen a tárca hangulatú cikkeket is igénylik az olvasók az „unalmasabb” tudománytörténeti elemzések mellett.

A Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Főosztálya a Művelődésügyi Minisztériummal együttműködve „A magyar kultúra emlékeinek feltárása, nyilvántartása és kiadása” címmel kidolgozta a „tárcaszintű kutatási főirány” tervtanulmányát a hosszú távú kutatási program meghatározása érdekében, és ezt Klaniczay Tibor átfogó közleményében publikálta a Kritika c. folyóiratban 1980-ban. Ebben megállapítja, hogy „a magyar oktatás- és tudománytörténet a nemzeti múlt értékeinek és emlékeinek kutatásában a legelhanyagoltabb területek közé tartozik”.

Továbbá jelzi, hogy a fő irány hatáskörébe tartozó fenti munkálatok a Magyar Tudományos Akadémia és a Művelődési Minisztérium kutatóhelyei végzik, beleértve a nagy országos közgyűjteményeket és a három tudományegyetem bölcsészeti karait is. Végül megállapítja, hogy sor kerülhet más tárcák intézményeinek, illetve a tanácsokhoz tartozó intézmények (múzeumok, levéltárak) részvételére is, valamint a tudományos társaságok közreműködésére.

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár az Egészségügyi Minisztérium Tudományos Kutatási Főosztálya, illetve a Művelődési Minisztérium Tudományos Közgyűjteményi Főosztálya alá tartozik, míg a Magyar Orvostörténelmi Társaság a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetsége egyik tagtársasága, tehát aligha van akadálya a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával együtt előbbre lépni. De feltétlenül szükség lenne az eddigi alapokra építve megteremteni a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténelmi Bizottságát (a Bizottság újjáalakulására 2000-ben került sor – *a szerk. megj.*) a tudományos fokozattal rendelkező, illetve a szakterületen évek óta aktív és kiemelkedő kutató, illetve publikációs tevékenységet folytató szakemberek összefogására, az akadémiai képviselő biztosítására, amelynek változatlanul kitűnő tudományos társadalmi bázist biztosít a Magyar Orvostörténelmi Társaság. A megfelelő anyagi bázis nélkül aligha képzelhető el a „főirány”-ban való érdemi részvétel, a tervszerű munka. Így elsősorban a magyar medicina és egészségügy történetének megírása egy reprezentatív műben.

Újra napirendre kell tűzni a négy orvostudományi egyetem, illetve az Orvostovábbképző Intézet keretében az orvostörténelem (beleértve a fogorvos-történelem és a gyógyszerész-történelem) kötelező oktatásának és intézményes feltételeinek megteremtését. A Magyar Orvostörténelmi Társaság külön bizottságot küldött ki az orvostörténelem külföldi oktatásának felmérésére és tanulmányozására, a hazai feltételek vizsgálatára, amiről átfogó dokumentációs anyagot állított össze. Javaslatot készített az orvostörténelem tantervi beillesztésére, valamint az intézményes feltételek igen gazdaságos, a takarékoság szempontjait maximális mértékben figyelembe vevő megoldására. Ennek részletezése azonban nem lehet e közlemény feladata.

Annyi azonban biztos, hogy az egész magyar tudományos, sőt, szellemi életnek éreznie kell a történetiség jelentőségét közgondolkodásunk formálásában, az alkotó tudományos tevékenységben. Hiába állnak a magyar egészségügy, a magyar tudományos élet kormányrúdjánál a tudománytörténet, sőt az orvostörténelem aktív és elismert művelői, támogatói, ha ez nem párosul az orvostudomány egészének igényével. „A túlterhelés” aggálya nemcsak egyetemi képzésünk, hanem középiskolai oktatásunk rákfenéje több mint egy évszázada. Nem ok nélkül jegyezte meg már Trefort Ágoston tizenhat esztendőös közoktatásügyi minisztersége idején (1872–1888), hogy közép- és felsőfokú képzésünkben afféle nevelőnői műveltség nyújtása maradna az aggályoskodók kívánságainak teljesítése esetén, aminek alternatívájaként most valamiféle „csizmadiaműveltség” párosul a hiányos, kontárság veszélyét is felvető „szakképzettség” mellé. A szintézis, a lényeglátás biztosítása

legalább a tudományos fejlődés genezisében nélkülözhetetlen, amit a szűk látókörű praktikizmus nem értékel, nem érzékeli a távlatot, az inspiratív tényezők szempontjából. E nagy kérdések függvénye az orvostörténelem hazai helyzetének javítása, rendezése. Így elérhető lenne, hogy az általános nemzetközi elismerés után itthon is biztosítsuk a megfelelő helyét, a megfelelő értékelését, ami az egyedüli záloga a szakszerűség és a „másodlagos művelés” egyensúlyának. Nem lennének tanúi talán a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársai olyan sajnálatos eseteknek, amikor egy-egy vezető orvosprofesszor csak külföldi vendége kívánságára keresi fel életében először a kiállításainkat, aki az intézet külföldi hírével érkezett hazánkba. Nem egy külföldi tanintézet, nyugati és keleti egyetem hivatalos „tantervében” szerepel rendszeresen a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum meglátogatása, aminek példáját kevés magyar intézet, egyetem követi. De optimistává tesznek bennünket azok a látogatók és érdeklődők, rendszerint szaktudományuk kiváló művelői és nagy általános műveltségű tudósok, akik gyakori vendégei intézetünknek, és azok az ifjak, akik otthon érzik magukat.

Nem többet és nem kevesebbet akartunk elmondani! Ennél többhöz diszciplínánk átfogó ismertetésére lenne szükség. A „panaszok” ellenére semmiféle „kisebbségi érzés” nem uralja lelkünket. Még Samuel Butler (Shakespeare kortársa) megállapítása – „A múltat az Úristen sem tudja megváltoztatni, de a történetírók igen” – miatt sem, hiszen kevés „alapigazság” dőlt meg korunkban a természettudományok, illetve az orvostudomány egzaktabb körében is. Erre a szerényítő tanulság a tudománytörténet, aminek elmulasztása a bölcsesség forrásától fosztja meg a tudomány művelőit.

*

Az orvostörténelem oktatásáról (1985)

Emlékeztető az orvostörténelem egyetemi oktatása tárgyában 1985. június 4-én a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és levéltár tanácstermében (I. Apród u. 1–3.) megtartott értekezletről

Jelen vannak: dr. Schultheisz Emil tanszékvezető egyetemi tanár intézeti igazgató, dr. Károlyi György egyetemi tanár és dr. Birtalan Győző c. egyetemi docens, a MOT főtitkára, az OIK igazgatója (Semmelweis Orvostudományi Egyetem Társadalomorvostani és Orvostörténeti Intézete): dr. Zalai Károly egyetemi tanár, dékán, intézeti igazgató (SOTE Gyógyszertár, gyógyszerügyi szervezési oktatási egység): dr. Zalányi Sámuel tanszékvezető egyetemi tanár

(Szegedi Orvostudományi Egyetem Társadalomorvostani Intézete): dr. Tényi Jenő tanszékvezető egyetemi tanár és dr. Buda József egyetemi docens (Pécsi Orvostudományi Egyetem Társadalomorvostani Intézete): dr. Csobán György egyetemi docens, mb. tanszékvezető (Debreceni Orvostudományi Egyetem Társadalomorvostani Intézete): dr. Forgács Iván tanszékvezető egyetemi tanár (Orvostovábbképző Intézet Társadalomorvostani Intézete): dr. Huszár György c. egyetemi tanár, tudományos tanácsadó, a MOT alelnöke, dr. Karasszon Dénes c. egyetemi docens, tud. főmunkatárs, a MOT alelnöke, dr. Kempler Kurt c. egyetemi docens, a MOT alelnöke: – továbbá dr. Antall József főigazgató, a MOT ügyvez. elnöke, főszerkesztő, dr. Vida Mária főigazgatóhelyettes, országos szakfelügyelő, a MOT titkára, dr. Kapronczay Károly főigazgatóhelyettes, a MOT pénztárosa (Simmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár)

Dr. Antall József főigazgató, a MOT ügyvez. elnökeként megnyitja az ülést, köszönti a megjelenteket, meghatározza az értekezlet célját.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöksége a Társaság vezetősége, illetve közgyűlésének határozata alapján foglalkozik évek óta az orvostörténelem, beleértve a gyógyszerésztörténet és egészségügy történetének egészét, oktatásának problémakörével, magyarországi helyzetével. Azért hívta meg a Társaság elnöksége és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár igazgatósága, tudományos tanácsa az orvostörténelem oktatása tárgyában érdekelt valamennyi hazai egyetemi intézet (tanszék) vezetőjét, képviselőjét a mai ülésre, hogy kötetlen beszélgetés keretében eszmét cserélhessenek, egyeztethessék véleményüket e kérdéskörben. (Ezért vannak jelen a felsorolt személyek, mint a felsorolt intézetek, illetve a Társaság vezető tisztségviselői.)

A hazai orvostörténelem helyzetével összefüggésben a Társaság több kezdeményezést tett. Először egy „oktatási bizottságot” küldött ki az egyetemi oktatás elősegítésére az 1974. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus (Budapest) után megtartott közgyűlés határozata alapján. Sajnos a javaslatokat különböző okokból nem lehetett keresztül vinni, függvénye maradt egyéb reformtörekvéseknek. Folytatta a nemzetközi felmérést, részben úttörő jelleggel, az egyetemi oktatást illetően, ami kéziratban többször került felhasználásra (Antall–Kapronczay–Némethy: Az orvostörténelem oktatása külföldön és Magyarországon (1979). Elkészült tanulmány formájában is. Később az Orvosi Hetilap adott helyet (1981. 10. sz.) „Az orvostörténelem helyzete Magyarországon” c. dolgozat (Antall) közlésére. Ezért most nem szükséges az általános kép vázolása, ismert részben a jelenlévők előtt.

Annyit azonban megismételhetünk, hogy nem előnyös egyértelműen a szakma helyzete

itthon, külföldön sokkal nagyobb a magyar orvostörténészeink teljesítményének értékelése, mint itthon. Nem eléggé támaszkodhatunk a hagyományokra sem, miután a XIX. század első felétől folyó orvostörténeti egyetemi oktatást általában magántanárok, rendkívüli tanárok végezték és önálló tanszéke csak Kolozsvárott volt 1940–44 között (a korábbi román szervezési tanszék megtartásával). Mindig folyt orvostörténelmi oktatás valamilyen formában, akár spec. kollégiumok keretében, akár más tárgyakkal összefüggésben, így az elmúlt években egyre inkább az egészségügyi szervezéstudománnyal (társadalomorvostannal) összefüggésben. Hasonlóan a gyógyszerészeti karokon. Bár minden diszciplína őrzi önállóságát, szervezetileg nem érezzük eleve rossznak a társadalomorvostannal kötött „vegyes házasságot”, – így is működhetünk jól.

Anélkül, hogy az intézetet kívánná ezzel népszerűsíteni, megállapítja, az orvostörténelem bázisintézete a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, amely szoros szervezeti-személyi kapcsolatban a Magyar Orvostörténelmi Társasággal, közös szakfolyóirattal, kivívtá helyét a külföldi orvostörténelmi és a hazai tudományos hierarchia, közgyűjteményi és közművelődési intézmények rendjében. Országos intézetként (A. kat. besorolással), tudományos tanáccsal működik. Tekintettel arra, hogy eddig nem volt az orvostörténelmet nevében viselő egyetemi vagy akadémiai intézet (az MTA Orvostörténelmi Bizottsága 1966-ban megszűnt), ez az intézet építette ki nemzetközi kapcsolatait is, amire támaszkodni lehet a jövőben is.

Úgy véli, hogy az egyes intézetek képviselői ismertessék előbb az oktatás jelen helyzetét, amit azután követhetnének a javaslatok, elképzelések.

Dr. Schultheisz Emil tanszékvezető egyetemi tanár, az intézeti tudományos tanács elnöke (SOMKL,) bevezetőjében vázolta a társadalomorvostan és az orvostörténelem kapcsolatát, a SOTE Társadalomorvostani és Orvostörténeti Intézet létrejöttének körülményeit. Úgy véli, hogy az önálló orvostörténelmi tanszék létrejöttének nem voltak meg az általános feltételei, viszont a társadalomorvostani intézetekké „átalakított” egészségügyi szervezési intézetek valamennyi egyetemen lehetővé teszik az orvostörténelem oktatását, az ehhez kapcsolódó kiegészítő spec. kollégiumok és kutatómunkát. Természetesen a határokat a tanterv szabja meg, de a következő években egyezségekre kell jutnunk abban, hogy

- mikor és melyik évfolyamon adjuk elő a társadalomorvostanon belül az orvostörténelmet;
- milyen eszközökkel törekedjünk az orvosi műveltség emelésére;
- a minőségi munka érdekében egységes álláspontot kell kialakítanunk a szakdolgozatok elbírálásánál.

Az egyes egyetemek társadalomorvostani intézetei egyenrangúak lévén, talán fel sem merülhet az a kérdés, mintha a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Társadalomorvostani és Orvostörténeti Intézete „modellül” kívánna szolgálni, illetve rá kívánná erőszakolni bárkire és bármire felfogását, az adott lehetőségeken belüli önállóság megsemmisítésével, uniformizálásával. De mi magunk is a külföldi és hazai tájékozódás alapján alakítottuk ki álláspontunkat, ami aligha áll távol a többi egyetemi intézet elgondolásától.

Úgy véljük, hogy az elsőéveseknél átfogó művelődéstörténeti szemlélettel, a középiskola műveltséganyagára támaszkodva kell az alapozást elvégezni, megfelelő emocionális hatást érve el a szakmaszeretben és hivatástudat kialakításában. Ezért ez elsőéveseknél három előadásban összegezzük a legfontosabbakat:

- Az őskor, az ókori és a görög-római kultúrák medicinája;
- Orvoslás az európai középkor és reneszánsz időszakában;
- Az újkori orvostudomány és orvosi gyakorlat jellemzői.

Újra akkor kell visszatérni az orvostörténelemre, amikor a megfelelő orvosi stúdiumok, a klinikumok után már tényleg az orvostudományi ismeretekre lehet építeni, megfelelő történelmi szintézist adva.

Így négy előadásban összegezve:

- Az orvosi kutatások fejlődése és kiemelkedő eredményei, klinikum és orvosi műveltség;
- A „belgyógyászati” diszciplínák orvostörténelmének vázlata;
- Az orvosi deontológia, az orvos és társadalom viszonya a történelemben;
- Összefoglaló megbeszélés, összegezés.

Ehhez kapcsolódnak a gyakorlatok, amelyek rendjét most alakítjuk ki, fontos helyet kívánunk biztosítani a szakirodalmi, szaktörténeti kutatás módszertanának, egyben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár meglátogatását is tervezzük rendszeressé tenni.

Dr. Tényi Jenő tanszékvezető egyetemi tanár (POTE) egyet értett azzal, hogy nem az elnevezés kérdése a döntő, viszont igen lényeges a tantervbe való beiktatás kérdése, az óraszám meghatározása. Pécsen a tanszéken belül dr. Buda József egyetemi docens foglalkozik elsősorban orvostörténelemmel. Az orvostörténelmi előadásokra – a társadalomorvostanon belül – az első és az ötödik évben kerül sor (4+6 óra), amit bonyolít a trimeszter-rendszer. Az óraszám emelésére nincs lehetőség, tehát az adott órászámmal és a spec. kollégiumokkal kell számolnunk. Örömdetesesen nőtt a jelentkezők száma, illetve az ilyen jellegű rendezvényeké is. A szakdolgozatok témái között is szerepelt az orvostörténelem,

természetesen a színvonal még nem megnyugtató. Bár Pécsen jegyzetet is adtak ki, mégis igen fontos lenne az oktatást elősegítő orvostörténeti monográfia megjelentetése.

Dr. Zalányi Sámuel tanszékvezető egyetemi tanár (SZOTE) ismertette a szegedi helyzetet. Eltérően Budapesttől és Pécsről is, Szegeden eddig a második évfolyamon találkoztak először – a társadalomorvostanon belül – az orvostörténelemmel a hallgatók, ami bevezető jellegű volt, mivel a klinikumban még nincs jártasságuk. E mellé spec. kollégiumot szerveznek, ami felöleli az egészségügy általános történetét, míg az egyes szakmákat, azok előadói ismertetik előadásaik során. Kevés ez óraszám, az első (eddig másod-) éven és az ötödik évfolyamon egyaránt. Hasonlóan kevés a gyógyszerész hallgatóknál, ahol viszont a doktori disszertációk lehetősége javította a történeti stúdiumok helyzetét. Probléma a tanszéki szakszemélyzet hiánya, kevés a státus. Ebben az évben három hallgató írt orvostörténelmi tárgyú szakdolgozatot. Az orvostörténelmi monográfia kiadása éppen olyan fontos, mint az egységes tankönyv esetleges lehetősége.

Dr. Csobán György egyetemi docens (DOTE) ismerteti a debreceni helyzetet. Az első és ötödik évfolyamon kerül előadásra – a társadalomorvostanon belül – az orvostörténelem is. Az ötödéveseknél 8 szigorlati tétel volt orvostörténelem (ezen az évfolyamon csak 2 óra jut orvostörténelemre). Az egységes szemléletű és tartalmú előadásokhoz szükség lenne módszertani segédletre, egységes jegyzetre, monográfiára. A maga részéről szükségesnek tartaná az orvostörténelem hangsúlyozását a tanszéki elnevezésben is. Orvostörténelmi spec. kollégiumokra is feltétlenül szükség van a mélyebb érdeklődés kielégítésére.

Dr. Forgács Iván egyetemi tanár (OTKI) az egyetemi oktatástól eltérő továbbképzési, szakorvosi és főiskolai kari kérdésekre utalt. Indokoltnak tartja az orvostörténelem oktatását az OTKI keretében is, hiszen rendkívül fontos a megfelelő szemlélet kialakítása. Az óraszámot is növelni kellene. Javasolja egyben, hogy a „Gyakorló Orvos” sorozatban rövidebb terjedelmű orvostörténeti összegezést adjanak ki.

Dr. Zalai Károly professzor, dékán (SOTE) ismertette a gyógyszerésztörténet oktatását a gyógyszerügyi szervezésen belül, illetve a spec. kollégiumi lehetőségeket. Szólt a doktori disszertációk nagy számáról az elmúlt időszakban, ennek folytatásáról. Fontos, hogy a gyógyszerészet története kapjon helyet az orvostörténeti monográfiában is.

Dr. Birtalan Győző igazgató (OIK), egyetemi docens (SOTE) ismertette az orvostörténeti oktatás eddigi gyakorlatát az utóbbi évek tapasztalatai alapján, valamint szólt az általa tartott spec. kollégiumok eredményeiről és nehézségeiről (óraegyeztetések stb.). Végül az orvostörténeti oktatás felépítéséről, tantervi logikájáról beszélt, kapcsolódva Schultheisz professzorhoz.

Dr. Huszár György professzor (SOTE Fogorvostud. Kar) ismertette az orvostörténet oktatását a fogorvos-hallgatóknál, az elmúlt évek gyakorlatát (a III. éven történt). Jegyzet jelent meg a társadalomorvostannal együtt (Simon Tamással). Gondoskodni kellene az utánpótlásról is, mert rajta kívül nem foglalkozik senki a fogorvoslás történetével.

Dr. Karasszon Dénes egyetemi docens (Állatorvostud. Egyetem) ismertette az állatorvostörténet oktatásának helyzetét, amelyre jelenleg az első évfolyamon kerül sor. (Átfogó állatorvostörténet elkészült és az Akadémia Kiadónál vár kiadásra, illetve az Állatorvostudományi Egyetemen létesítettek egy állatorvosi múzeumot is.)

*

Az elhangzott ismertetések után kötetlen eszmecserére került sor az időszerű kérdésekről, tervekről, lehetőségekről, amelyben szinte minden résztvevő felszólalt. Külön felmerült az „orvostörténelem” és „orvostörténet” fogalma, viszonya a „gyógyszerésztörténethez” és az „egészségügy történetéhez”, amely utóbbi inkább szerepelt, mint részdiszciplína az egészségügyi szervezéstanon belül. Egyesek felvetették azt a kérdést, hogy az „orvostörténet” az orvosok történeteként szűkebb értelmű, mint az „orvostudomány-történet”, amely inkább megfelel az idegen nyelvű terminológiának (history of medicine stb.). A „gyógyszerésztörténet” helyett a „gyógyszerészettörténet” használatát szorgalmazták (Zalai K.). Külön szóltak a „történet” és „történelem” eltérő és összemosódó használatáról is. Bár a vita nem zárult le véglegesen és teljes egyetértéssel, de összefoglalóan az alábbi megállapításra került sor. Az „orvostörténet” és „orvostörténelem” kialakult megjelölés a magyar nyelvben, amittől eltérni nincs értelme. Ennek fordításban mindig az ugyancsak kialakult idegen nyelvű formája jelentkezik, tehát semmiféle félreértésre nincs ok. Minden más erőltetett lenne és más szempontból még szűkítést (pl. csak a tudománytörténetre korlátozná stb.) is jelentene. A gyógyszerészet és egészségügy története része az általános orvostörténetnek, így rendelkeznek egyes jogszabályi rendelkezések és a gyakorlat is, nem

érintve ezen belül bizonyos különállást, szakági felosztást. Az „orvos” szó semmiképpen nem csak az „orvos” személyét jelenti (lásd orvostudomány stb.), az „orvostörténet” alkalmas átfogó használatra. (A „gyógyszerésztörténet” ennek analógiájára értelmezhető, annál inkább, mert Gyógyszerésztudomány Kar és nem Gyógyszerészettudományi Kar van.)

Dr. Antall József elnöki zárszóban összegezte a megbeszélés eredményeit. A résztvevők egyet értettek abban, hogy:

I.

1. az orvostörténelem oktatására feltétlenül szükség van kötelező jelleggel a társadalomorvostan, illetve a gyógyszerügyi szervezés keretében, meghatározott tanterv szerint (előadások és gyakorlatok óraszám);
2. az oktatás lehetőleg egységes legyen, egyeztetett tanterv szerint, a megfelelő évfolyamokon (pl. I. és V. évf.);
3. a spec. kollégiumok jól kiegészíthetik a kötelező tárgyat, a jelentkezőket szorgalmazni kell;
4. fel kell mérni, hogy az egyes szakágak (sebészet, szülészet stb. előadásainak (tankönyveinek) bevezetésében milyen mértékben szerepel a szakma története;
5. a jegyzeteket (később tankönyv) lehetőleg egyeztetve, esetleg egységes jegyzet formájában kellene megjelentetni, ami megkönnyítené az előadások átfogó jellegének biztosítását;
6. a szakdolgozatok, doktori disszertációk vonatkozásában lehetőleg egységes követelményrendszerre lenne szükség, a magas és egyeztetett színvonal érdekében is;
7. egyeztetni kellene a szakdolgozatok témakörét éppen úgy, mint a tanszéki (intézeti) kutatási programokat.
8. a fentiekben az orvostörténelem (beleértve a gyógyszerészet történetét is) oktatásával, a tudományos kutatással foglalkozó intézetek vezetőinek (képviselőinek) célszerű – a maihoz hasonló – megbeszéléseket tartani, a kapcsolatot rendszeressé tenni.
9. a szakemberek, előadók cseréje, kölcsönös meghívása indokolt.
10. megfelelő feltételek biztosítása után – a SOTE intézetéhez hasonlóan – az „Orvostörténeti” jelző felvétele a többi egyetemi intézetnél is.

II.

1. az orvostörténelem oktatásával összefüggésben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, valamint a Magyar Orvostörténelmi Társaság is bevonható, kialakult szervezeti bázisára, nemzetközi és hazai kapcsolataira szüksége van az egyetemi oktatásnak.
2. ez vonatkozik a múzeumi, könyvtári és levéltári kutatás elősegítésére, gyakorlatok, intézmény (kiállítás) látogatások szervezésére;
3. szakdolgozati konzultációkra, forrásanyag biztosítására stb.;
4. pályázatok meghirdetésére, munkák honorálására;
5. kölcsönzési (diatár) szolgálat kiépítésére;
6. együttműködés a tudományos kutatásban, beleértve az MTA-val kialakult kapcsolatokat;
7. együttműködés a külföldi intézetekkel;
8. kiadványcsere, együttműködés a kiadványozás kérdésében; (Rendszeresen küldi a tanszékeknek a kiadványokat a SOMKL);
9. egyetemi orvostörténeti gyűjtemények létesítése, kezelése kérdésében együttműködés;
10. a kialakult együttműködés érdekében a Magyar Orvostörténelmi Társaság – egyetértés esetén – esetleg létesít egy állandó koordinációs bizottságot a jogi személyek (egyetemi intézetek) képviselőire.

A jelen Emlékeztető valamennyi résztvevőnek megküldi a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöksége és kéri az egyetértés megismétlését, illetve az esetleges fenntartások közlését. Ha egyetértésre kerül sor, akkor tájékoztatásul megküldi a Társaság az Egészségügyi Minisztérium illetékes főosztályának is.

Budapest, 1985. június 21.

Az Emlékeztetőt készítette:

(dr. Kapronczay Károly)
főigazgatóhelyettes,
a MOT elnökségi tagja

Látta:

(dr. Antall József)
főigazgató,
a MOT elnöke

Egészségügyi Minisztérium egyetemi ügyekkel foglalkozó főosztályának állásfoglalása (1986)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság az Egészségügyi Minisztérium egyetemi ügyekkel foglalkozó főosztályának, dr. Gál György főosztályvezetőnek 1985. július 16-án megtette felterjesztését, ahonnan 1986. május 15-én dr. Lukáts Jenő főosztályvezető-helyettese mindenben egyetértve a következőket válaszolta:

„... összefoglalva: az orvostörténet és a gyógyszerésztörténet oktatása több szempontból is fontos kérdés, ezért mindenképpen indokolt ennek tartalmi fejlesztése, valamint az e témakörben oktatási feladatokat vállaló intézetek, klinikák valamint személyek együttműködésének javítása. A témakör oktatásához a jelenleg meglévő keretek egyelőre elégségesek és még nem teljesen kihasználtaknak tűnnek (speciális kollégiumok, szaktantárgyakkal történő koordináció), melynek részben az is oka, hogy a DOTE-n, POTE-n a személyi ellátottság nem megfelelő. A teendők sorrendje tehát a következő: 1.) az oktatás jelenlegi kereteinek jobb tartalmi kihasználása. 2.) Az egyetemeken az orvostörténeti oktatás személyi feltételeinek javítása, orvostörténeti oktatói csoport kialakítása. 3.) intézetek nevének, az intézetekben folyó tevékenységnek megfelelő megváltoztatása.

Budapest, 1986. május 15.

Dr. Lukáts Jenő főosztályvezető-helyettes, minisztériumi főtanácsos.”

Az Orvostörténeti Tanszékről

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Társadalomorvostani és Orvostörténeti Intézetének (Eü Közlöny 23. sz. 1984. 23/1984. sz. rendelet szerint) Orvostörténeti Tanszéke a következőképpen állt fel: rányitója prof. dr. Schultheisz Emil tanszékvezető egyetemi tanár. Helyettese: dr. Birtalan Győző egyetemi docens. Felkért előadók és tanácsadók: dr. Antall József főigazgató, dr. Honti József főorvos, dr. Felkai Tamás kandidátus, múzeumvezető (mentéstörténet), Huszár György c. egyetemi tanár (fogorvoslás-történet, dr. Kempler Kurt kandidátus (gyógyszerésztörténet), valamint dr. Lambrecht Miklós, dr. Kapronczay Károly, dr.

Vida Mária, dr. Szlatky Mária, dr. Magyar László megadott témákban foglalkozásvezetők.

A Társadalomorvostani és Orvostörténeti Intézet nevét 1988-ban Orvostörténeti és Társadalomorvostani Intézet névre változtatta, az orvostörténeti csoport munkatársa lett dr. Forrai Judit, dr. Kemenes Pál, dr. Tahin Emma Schultheisz Emil professzor 1993-ban nyugalomba vonult a tanszék éléről, 2000-ben professzor emeritusi címmel tisztelte meg az egyetem. Ettől függetlenül továbbra is részt vett az oktatásban, elsősorban az angol és a német karon működött. Az Intézet élére Simon Tamás professzor került, akinek vezetése idején nem változott az orvostörténelem oktatásának keretei. Az Intézetet 1996-ban átszervezték, Közegészségtani Intézetként működő intézmény keretében szabadon választott tárgyként adtak helyet az orvostörténelem oktatásának.

A rendszerváltoztatás után az orvostörténelem oktatásának szilárd bázisa a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténeti Intézete volt, bár kisugárzása – éppen a megerősített egyetemi autonómiák következtében – nem érvényesült a vidéki orvostudományi karokon. Pécsen például a főiskolai karon kötelező lett az orvos- és egészségügy történetének oktatása, míg az orvosi karon csupán speciálkollégium szintjén maradt. Debrecenben az orvostörténelem – magántanár irányításával – a harmadik évfolyamon kötelező vizsgaköteles tárgy lett, míg a szegedi orvostudományban megmaradt a szabadon választott speciálkollégiumi forma. A Debreceni Egyetem Orvostudományi Centruma 1999-ben elhatározta az Orvostörténeti Intézet megszervezését és felépítését, amely intézmény keretén belül megszervezik az egyetem orvostörténeti múzeumát, amelynek átadását 2010 márciusára tervezik.

A Semmelweis Egyetem Közegészségtani Intézetén belül – Tompa Anna professzor asszony kinevezése után – 2004-ben felállították az Orvostörténeti Munkacsoportot dr. Forrai Judit docens vezetésével. Így a harmadik évfolyamon, két féléves formában – beszámolási kötelezettséggel – visszaállították az orvostörténelem oktatását. Schultheisz Emil, mint prof. emeritus a doktori iskola vezetője és a külföldi hallgatók német nyelvű előadásainak megtartója lett. A doktori iskola tagjai Schultheisz Emil, Forrai Judit, Kapronczay Károly és Magyar László volt. Kapronczay Károly 2005-től a Magyar egészségügy története c. tantárgy előadója (félévente 14×2 óra), 2008-tól vendégprofesszor, 2012-től a Magyar gyógyszerésztörténet c. tantárgyat adja elő (félévenként 14×2 óra), 2015-től a doktori iskola Magyar közegészségtan története c. tárgy előadója.

A Gyógyszerésztörténet c. tantárgy bevezetése

Más úton járt a hazai gyógyszerésztudományi karokon a gyógyszerésztörténelem oktatásának bevezetése. A két világháború között a gyógyszerésztörténelmet, illetve annak bizonyos részét a pesti orvosi karon a magántanárok által előadott orvostörténelem keretein belül előadták: Győry Tibor, Herczeg Árpád, Daday András olyan előadásokat tartottak, amelyeken szóltak a gyógyszerésztörténetről is, jeles gyógyszerészekről, gyógyszerekről stb. Ezek a orvosoknak szóltak, hogy ismereteket kapjanak a gyógyszerészetéről. Az 1950-es évektől Halmai János a gyógynövény ismereti előadásában teret engedett a gyógyszerésztörténelemnek, de mások (Mozsonyi, Kedvessy, Végh Antal) is hasonló módon jártak el. Amikor Zalai Károlyt kinevezték a gyógyszerészeti szervezőtudomány tanszék élére, már meghatározott óraszámban – vizsgakötelezettséggel – szerepelt a gyógyszerésztörténet, sőt 1988-tól kötelező és államvizsga tárgyként adták elő a gyógyszerésztörténetet. A gyógyszerésztörténet egyetemi és továbbképzési tárgyként történő elismertetési hosszú és összetett folyamat volt. Nemcsak az egyetemen „belül” történtek kezdeményezések, hanem a gyógyszerészi társasági közéletben is számos javaslat és kezdeményezés született. Az előzményekben említett 1985. évi – az orvos- és gyógyszerésztörténet kötelező tárgyként történő bevezetését célzó – bizottsági előterjesztés mellékleteként szerepelt egy másik, a gyógyszerésztörténet oktatását célzó tematikus javaslat, amelyet a Magyar Orvostörténelmi Társaság munkabizottsága elé a Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Magyar Gyógyszerészeti Társulat közös gyógyszerésztörténeti szakosztálya, illetve ennek a gyógyszerésztörténelem oktatásával foglalkozó munkabizottsága dolgozott ki. Ezt a javaslat az orvostudományi egyetemeknek ajánlottak. Ugyancsak javasolták a gyógyszerügyi szervezési intézet nevének a „gyógyszerésztörténet”-tel történő kiegészítését. Erre több európai példát hoztak fel, illetve önálló diszciplínaként is szerepelt több egyetem gyógyszerészképzésben: osztrák, lengyel, több német egyetem, francia és angol képzési forma, illetve az egyetemtörténeti képzésen belül volt gyógyszerésztörténet stb.)

A gyógyszerésztörténet egyetemi vagy más szintű oktatásának kérdése az 1960-as évek elejétől minden jelentős gyógyszerésztörténeti rendezvényen szerepelt. Még annak idején, amikor 1958-ban megalakult az Orvos-egészségügyi Szakszervezetben belül az Orvostörténeti Szakosztály már, mint orvos-gyógyszerésztörténeti tudományos szervezet alakult meg, vezetésében orvos, biológus, gyógyszerész és bölcsész végzettségű szakemberek szerepeltek. Itt is az egyik alapvető kérdés az egyetemi orvos- és gyógyszerésztörténeti oktatás bevezetése lett. Az 1960-as évek elején – a orvosi és a gyógyszerészeti karon – csak

speciálkollégiumon szerepelt, vagy jeles előadók saját szakterületüket érintő történeti összefoglalókat tartottak. Az ügy támogatója az Országos Orvostörténeti Könyvtár (1951), majd a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum (1962) – mint orvos-gyógyszerésztörténeti szakgyűjtemények gondozója – lett. Különös lendületet kapott az oktatás kérdése, amikor 1962-ben az egészségügyi és a művelődési miniszter közös rendeletben (19/1962) elrendelte az orvos-gyógyszerésztörténeti műtárgyak, emlékek, gyűjtemények fokozott törvényi védelmét. Ettől az időtől sorra alakultak a gyógyszerésztörténeti gyűjtemények (védett és múzeumi patikákat), fokozott figyelem irányult e szaktörténeti területre.

Tegyük hozzá, hogy az 1970-es években Antall József főigazgató a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár tudományos munkatársai részére – mivel túlnyomó többségben bölcsész diplomával rendelkeztek – belső továbbképzést szervezett, amely kéthetente valósult meg, ahol nemcsak orvostörténettel foglalkozó, hanem a gyógyszerésztörténelem tárgyi, könyvi és iratanyagát érintő témákat feldolgozó előadások is elhangoztak. A tanfolyam olyan sikeres lett, hogy azon a következő félévben több – orvos- és gyógyszerésztörténeti tárgyi anyagot is őrző – múzeum gyűjteménykezelő munkatársa is részt vett.

Amikor 1968-ban felavatták a soproni Patikamúzeumot, egyben gyógyszerésztörténeti konferenciát is rendeztek. Itt a Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság megjelent szakemberei megalakították a két tudományos társaság közös „gyógyszerésztörténeti szakosztályát”, amely hivatalos keretet biztosított a gyógyszerésztörténészeknek. (Az iratokat lásd a MOT levéltárában.) Lényegében ez a szakosztály lett a kezdeményezője és gondozója a gyógyszerésztörténet oktatási szakmai kérdéseinek és javaslatainak. Az ügy lendületet kapott Antall József fellépésével, aki az orvos- és gyógyszerésztörténet egyetemi oktatásának állandó szorgalmazása mellett más szinteken is komoly kezdeményezéseket tett. Így a Magyar Orvostörténelmi Társaság, a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály és a Múzeum közös szervezésében, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban (1972) elindították a gyógyszerésztörténeti továbbképzést, amelyen nemcsak a szakosztály tagjai, hanem minden megyei Gyógyszertári Központ egy-egy képviselője vett részt. A gyógyszertári központokban külön megbízott munkatárs intézte a 19/1962. sz. rendelet végrehajtásával összefüggő, a gyógyszerésztörténeti nyilvántartások vezetését, területi felügyeletét stb. Ide tartozott a védett patikák gondozása is. A területileg illetékes gyógyszertári központok jelentős anyagi áldozatokat hoztak a színvonalas működtetés és nyilvántartás területén. A gyógyszerésztörténeti továbbképzés tématervét a szervező társaságok képviselői (Antall József, Szigetváry Ferenc, Zalai Károly, Halmai János,

Rádóczy Gyula stb.), jeles orvostörténészek, művészettörténészek dolgozták ki, előadói részben az érintett társaságok tagjai és a Múzeum munkatársai lettek. Az első továbbképzés sikerét jelentette, hogy a továbbképzés tematikája szolgált alapul az 1974-től kötelező gyógyszerészi továbbképzés választható témakörei közé beiktatott gyógyszerésztörténeti tanfolyamhoz.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság, a Magyar Gyógyszerészi Társaság, a Gyógyszerészeti Szakosztályának képviselőiből alakult meg az a bizottság (1976), amely felmérte az orvos- és gyógyszerésztörténet egyetemi oktatásának hazai és külföldi helyzetét, javaslatot tett az orvos- és gyógyszerésztörténet egyetemi képzésével kapcsolatban. Az utóbbival kapcsolatban bizonyos „kettősség” mutatkozott: egyrészt a gyógyszerésztudományi karon belül történő képzést nem kívánták átalakítani, de az orvostörténeti tanszéken belül is meg akarták szervezni a gyógyszerésztörténet oktatását. Ez nem állt ellentétben egymással, sőt mindegyik saját szakmai jellegzetességgel bírt.

Az imént említett bizottság 1985-ben a következő javaslatot terjesztett fel az Egészségügyi Minisztériumnak, amit elvileg elfogadtak, csak megvalósítására nem került sor.

Tematikus javaslat a gyógyszerészet történetének oktatásához

A javaslat lényeges része, hogy az abban foglalt előadások nem a megszokott időrendi beosztást követik, amely szerint az egymást követő időszakokban (évszázadokban). A különböző témakörök történetét általában párhuzamosan tárgyalták (pld. az oktatás, a jogszabályok, a patikaellenőrzések, a gyógyszerkönyvek stb. a XVII. században, utána ugyanezek a XVIII. században, majd a XIX. században, és így tovább), hanem az oktatni kívánt anyagot öt főtemakör szerint csoportosítva, az ezeken belül tárgyalt kisebb témaköröket külön-külön a kezdetektől végigvive. Így a hallgató az egyes témakörök fejlődését és alakulását folyamatában érzékelheti, tehát nem darabolódik szét előtte az ismeretanyag.

Az alábbi részletezendő tematikát követték már 1982 óta a gyógyszerésztörténeti továbbképzések előadásai, mind az OTKI, mind pedig az egyes gyógyszerértékesítési központok által megrendezett továbbképzéseken. Tehát a javasolt tematika már kiállotta a gyakorlat próbáját, és ennek eredményeként lényegesen jobb tapasztalatok születtek, mint a korábbi tematikákat követő előadások.

Az előadások természetesen elsősorban a magyar gyógyszerészet történetét kívánja bemutatni. Az általános gyógyszerésztörténetre csak ott és csak akkor térve ki, amikor és ahol

az a téma megértéséhez és értékeléséhez feltétlenül szükség van (pld. az I. fő témakör előadásai esetében).

A tematikában megjelölt egyes témakörök címei után csak egészen rövid utalások találhatók most az ott elmondandó részleteire vonatkozóan, mivel a téma teljes kibontása erősen megnövelné a javaslat terjedelmét. Természetesen amennyiben ez érdeklődésre tarthatna számot, az egyes témakörök részletes kibontásának nincs akadálya.

A javaslat félévenként 15 oktatási hetet tételez fel és két féléves oktatási lehetőséget. Az előadásokat a IV. évfolyam hallgatói számára kellene tartani, amikor azok már ismerik a gyógyszerészetet, tehát azt a területet, amelynek a történetét, fejlődését, kialakulását fogják hallgatni. Az első félévben az I–III. főtemakör előadásai hangzanának el, a második félévben pedig a IV. és V. főtemakör előadásai. A II. félév végén fennmaradt 3 órát pedig valamelyik gyógyszerészettel foglalkozó múzeum megtekintésére lehetne fordítani. (Kőszegi Patikamúzeum.)

I. F É L É V

I. ÁLTALÁNOS, BEVEZETŐ RÉSZ.

1. A gyógyszerészet történet tárgya és felosztása. (Társtudományok, kutatási módszerek, periodizáció stb.)
2. A gyógyszerészet kialakulása és fejlődése. (Szétválása az orvosi tevékenységtől: (aromatarius, confectionarius, medicamentarius, pigmentarius, ungentarius, olakárok, vizégetők stb.)
3. Gyógyszerész egyesületek és érdekképviseltek (Gyógyszerész Grémium, Testület, Társaság stb.), Gyógyszerész szociológia (gyógyszerészek a társadalomban, híres gyógyszerészek.)

II. TUDOMÁNYTÖRTÉNET

4. A gyógyszerészetre vonatkozó törvények, rendeletek, jogszabályok fejlődése (Budai törvénykönyv 102. §., Ordo Politiae 1552., Lex Sanitaria Ferdinandi 1644, Generale Normativum 1770, az 1876. XIV. tc., az 1948. XXX. tc., az 1872. évi Eü. Törv.)
5. A gyógyszerészképzés története- és fejlődése. (A kötelező egyetemi oktatás előtti idő, az Egyetemi oktatás fejlődése, a magyar egyetemek gyógyszerészképzése, a doktorátus,

továbbképzés, szakgyógyszerészképzés, középkáderképzés.)

6. A gyógyszertár ellenőrzés és a gyógyszerellenőrzés fejlődése. (Patikavizsgálatok, gyógyszertárvizsgálatok, OKI, OGYI, MEFO, GYEL, szakfelügyelet stb.)

7. Orvoslőkönyvek, füveskönyvek. (Rulandus, Frankovics, Pettyén, Beythe, Méliusz stb.)

8. Szakkönyvek, segédkönyvek, tankönyvek, kézikönyvek.

9. Szaksajtó. (Gyógyszerészi szaklap megjelenése előtti publikációs lehetőségek, Gyógyszerészi Hírlap, Gyógyszerészi Hetilap, Gyógyszerészet, Aesculap, Gy. Híradó, Gy. Közlöny, Auróra, Gyógyszerészsegédek Lapja stb.)

10. A gyógyszerészet és a mitológia kapcsolata. (Aesculap, Hygiea, gyógyító szentek, Kozma és Damján.)

III. INTÉZMÉNYTÖRTÉNET

11. Gyógyszertártípusok és fejlődésük. (egyházi-, földesúri-, városi-, polgári-, intézeti-, reáljogú-, személyjogú-, fiók-, kézi gyógyszertár stb.)

12. A gyógyszertár helyiségei és funkciói (Aquarium, herbarium, camera materialis, laboratorium, officina stb.) A gyógyszertárban dolgozók és munkakörei.

13. A tábori (katonai) gyógyszerészet kialakulása és fejlődése. Katonai gyógyszerkönyv.

14. A magyar gyógyszeripar fejlődése.

15. A magyar gyógyszerkereskedelem (Nagy- és külkereskedelem története.)

II. F É L É V

IV. GYÓGYSZERTÖRTÉNET

1. Gyógyszerformák, műveletek, fogalmak (julapium, essentia, collutorium, calcinatio, obullitio, cohobatio stb.)

2. Régi gyógyszerészi mértékek, értékek, jelölések. (A mértékegységek kialakulása, „alkimista jelek”, taxák, falcidium stb.)

3. A gyógyszerészi nomenklatura változásai. (fantázia nevek, racionális kémiai nomenklatura, Linné szerinti nevezéktan stb.)

4. A gyógyszernormatívum fogalma, kialakulása és fejlődése. (Babr ben Sahl

gyógyszerkönyve, Abul Hassen dispensatóriuma, Nicolaus Praepositus antidotariuma, három nagy német dispensatorium stb.)

5. Magyarországon hivatalos gyógyszerkönyvek (pharmacopoeak).

6. Magyarországon kötelező érvényű szabványgyűjtemények. (Norma Pauperum, Formulae Normales, Fo-No-Vet.)

7. Magyarországon hivatalos gyógyszerárszabások. (Drezda 1550, Bécs 1689, Torkos Taxa, a további gyógyszerkönyvekhez kiadott taxák, egyesített árszabások, speciális taxák.)

8. Híres gyógyszerek (theriacum, mythridatum, chinin, pab, penicillin stb.)

V. ESZKÖZTÖRTÉNET

9. A gyógyszerártárolás eszközeinek kialakulása és fejlődése. (bútorok, edények, raktári tároló edények stb.)

10. A gyógyszerkészítés eszközeinek kialakulása és fejlődése. (Mérleg, súly, mozsár, desztilláló, pirulagép, a kúpkészítés eszközei stb.)

11. A gyógyszerek vizsgálatának eszközei. (Aerometer, mikroszkóp, büretták stb.)

12. A gyógyszerkiadás eszközeinek fejlődése. (Tégely, üveg, signatura, sigillum, tectura, dugópuhító stb.)

A MOT kiemelkedő eseményei 1976-tól 1982-ig

A színvonalas tudományos tevékenységből kiemelkedett az 1976. október 8-án tartott Semmelweis kórtörténeti ülés, amelynek előzménye a Semmelweis betegsége és halála körül újból fellángolt vita volt. Az 1972-ben újból kiadott *Semmelweis és kora* c. könyvében Benedek István vázolta a nagy magyar orvos halála körül észlelt bizonytalanságot, illetve azt, hogy a bécsi egészségügyi hatóságok közel egy évszázada elzárkóznak a Semmelweis boncolásáról készített jegyzőkönyv hivatalos megtekintésének lehetőségétől. Ennek már volt „előtörténete”, hiszen az 1960-as években több magyar kutató – például Darvas István, Szalai Béla és Benedek István is – saját költségükön jártak Bécsben, felkeresték az egyetem levéltárát, a fontosabb orvostörténeti intézményeket, ahol Semmelweis boncjegyzőkönyvét szerették volna megtalálni. Mindig eredménytelenül tértek haza.

1976. október 8-án – meghívott előadóként – Silló-Seidl György nőorvos, Majna-Frankfurtban élő magyar orvos „Semmelweis kórtörténete nyomában – a legújabb bécsi kutatások eredményei és lehetőségei” címmel tartott előadást, amelyben ismertette az addigi Semmelweis-kutatások eredményeit, majd átadta a bécsi boncjegyzőkönyv hiteles másolatát a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak. Tisztázta Semmelweis bécsi gyógykezelésének helyét, részben körülményeit és azonosította orvosainak és ápolóinak személyét, ami addig ellentmondásokkal volt teli. Ugyancsak hiteles másolatot adott át a Bécsben működött Alsó-Ausztriai Elmegyógyintézet iratanyagában talált betegfelvételi napló bejegyzéseiről, valamint az intézet 1865. szeptember 15-én kelt összesítő jelentésében Semmelweis Ignácra vonatkozó adatairól. Ugyancsak tanulmányozta annak a vonatvezetőnek naplóját is, aki – az adatok ismeretében – Semmelweiset Bécsbe szállította. Silló-Seidl valóban megszerezte azt a teljes boncjegyzőkönyvet, ami felett hosszú időn keresztül vita folyt (van-e vagy nincs, amit publikáltak az teljes vagy kivonatos, de mindenesetre csonka, de miért?)

Az addig Bécsben kutató történészek vagy rossz helyen keresték az említett boncjegyzőkönyvet, vagy maguk a bécsi hivatalnokok vezették félre őket. Tény, hogy Semmelweis halálának körülményeit a bécsiek szégyellték, illetve már régi állításukhoz ragaszkodtak. Silló-Seidl Györgynek – gazdag ember lévén – volt elég pénze és türelme, hogy kivárja a bécsi hatóságok „döntését”, illetve kerülő úton (több embert megkörnyékezve) elérje célját. A boncjegyzőkönyvből egyértelműen meg lehetett állapítani Semmelweis halálát, az okozó betegséget, illetve azon feltételezéseket, ami a halál közvetlen okát adták. A bizottsági ülés anyagát és az előadás teljes szövegét, illetve az e tárgykörben összehívott tudományos konferencia teljes anyagát 1978-ban leközlötték az Orvostörténeti Közleményekben.

Az 1977. év jelentős eseményei Korányi Frigyes születésének 100. évfordulójára a Magyar Tudományos Akadémián és Nagyállón, valamint Nyíregyházán rendezett tudományos ülések voltak, amelyek keretében felavatásra került Nagyállóban – Korányi Frigyes egykori szülőházában – a kibővített és újjárendezett Korányi Frigyes és Sándor Emlékmúzeum. A Magyar Tudományos Akadémián 1977. december 9-én tartott emlékülésen nemcsak az egykori Korányi-iskola még élő tagjai emlékeztek, de teljes értékelést kívántak adni a magyar belgyógyászati iskoláról, a pesti orvosi iskola tevékenységéről, míg Nagyállóban elsősorban a helyi vonatkozások megvitatása került előtérbe. A kihelyezett ülés egyben a MOT tudományos „kirándulását” is jelentette, felelevenítette a vándorgyűlés gondolatát, amelynek folytatását jelentette 1978-ban Karcagon a Kátai Gábor emlékülés, továbbá a Schwartzer Ferencet és a magyar elmeorvosi iskolát tárgyaló tudományos konferencia.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság a hazai orvosi közélet egyik meghatározó szereplőjévé vált, valóban nem volt olyan, a hazai medicina múltjával kapcsolatos eseményt, amibe a Társaságot ne vonták volna be. Ugyan a Magyar Vöröskereszt alapításának centenáriuma csak 1981-ben volt, de már 1978-ban Kaposvári Júlia, a Magyar Vöröskereszt akkori főtitkárhelyettese és Antall József főtitkár „megtervezték” a centenáriumi kötetet és az esemény történeti vonatkozásait. Ennek értelmében szerzői teamet hívtak össze a jubileumi kötet megírására, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeumban pedig időszaki kiállítást rendeztek a Magyar Vöröskereszt 100 éves tevékenységéről. Az utóbbi olyan sikert aratott, hogy később ebből a kiállítási anyagból épült fel a Magyar Vöröskereszt székházában a Magyar Vöröskereszt Múzeuma. A jubileumi kötet is megjelent, bár nem az eredeti szerzői gárdával: több szerző (Felkai Tamás, Takáts László, Irányi Jenő) a Vöröskereszt más vezetőivel való nézetkülönbség miatt visszavonta tanulmányát, csak Kapronczay Károly – Antall József kérésére – „maradt” és írta meg a száz esztendő történetét, bár neve csak a kötet bevezetőjének jegyzetei között szerepelt. Ez ellen az akkori politikai körülmények között nem sokat lehetett tenni.

A MOT delegációja a XXVI. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszuson (Plovdiv, 1978)

Az 1978 augusztusában, Plovdivban megrendezett XXVI. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus a szocialista országoknak nagyobb részvételi lehetőséget adott, mivel ide turista útlevelemmel is lehetett utazni. Ennek köszönhető, hogy a Magyar Orvostörténelmi Társaság 25 fős delegációval képviseltette magát. A Kongresszus résztvevőinek többsége valóban a kelet-európai országokból érkezett, a nyugati részvétel valamivel kisebb volt, mint korábban Budapesten. A magyar delegációt Antall József főtitkár vezette.

A bolgárok valóban szívélyes vendéglátók voltak, bár a nemzetközi követelményeket kevésbé tartották be: nem jelentették meg a kongresszusi kötetet, a szállodai elhelyezésnél nem mindig a színvonalas helyekre akarták irányítani a vendégeket. A magyar delegáció egységes elvek szerint, a hazai medicina történetének minden területét és külföldi kapcsolatainak rendszerét felölelő előadás-sorozattal állt elő, amely teljes képet adott a magyar orvos- és gyógyszerésztörténet múltjáról. Talán „diktatórikusnak” tűnik ez a módszer, de az előbbi kongresszusokon a magyar előadásokhoz fűzött hozzászólások és megjegyzések feltételezték, hogy a külföldi kutatók többsége gyakran elemi ismereteikkel sem rendelkezik a magyar történelemről, művelődés- és orvostörténelemről. Ezzel a módszerrel a magyar résztvevők sikert arattak.

A magyar delegáció létszáma valójában 35–40 főre „emelkedett”, hiszen a szlovákiai, az erdélyi és a délvidéki magyarok és a lengyel résztvevők egy csoportja is a magyar küldöttséghez csatlakozott, de a határon túli magyar orvostörténészekkel is egyeztették a magyar küldöttség előadási programját.

A Budapesten megrendezett Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Kongresszusról (1981)

A hazai orvostörténeti társasági közélet szerves része volt a gyógyszerésztörténelem művelése, amelynek szervezése a Gyógyszerésztörténeti Szakosztályra hárult. A gyógyszerésztörténészek inkább az anyatársasághoz, a Magyar Gyógyszerészeti Társasághoz kötődtek. Azonban az 1968-ban megalakult Gyógyszerésztörténeti Szakosztály valóságos társasággá fejlődött, olyan tudományos „erőt” jelentettek, hogy képviseltették magukat a nemzetközi gyógyszerésztörténeti élet minden fórumán. Antall József és Zalai Károly 1978-ban hivatalosan részt vett a baseli Gyógyszerésztörténeti Kongresszuson, ahol határozat született arról, hogy az 1981. évit Budapesten rendezik meg. Igaz, ebben szerepet játszott, hogy Zalai Károly professzort a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság elnökévé választotta.

A budapesti kongresszus szervezésében a Magyar Gyógyszerészeti Társaság mellett aktív szerepet vállalt a Magyar Orvostörténelmi Társaság is, a kongresszusra 1981 szeptemberében került sor 143 hazai és 143 külföldi résztvevővel. A kongresszus tiszteletére nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár szervezetén belül az Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár, megújult az Arany Sas Patikamúzeum, a többi vidéki gyógyszerésztörténeti gyűjtemény és elsősorban a kőszegi Patikamúzeum, amely az egykori jezsuita patikából és az un. Küttel-gyűjteményből formálódott ki. Egy álom valósult meg, hogy vidéken, történeti körülmények között olyan kutatóhely alakuljon ki, amely a múzeumi és könyvtári részek egységét jelenti. Ebben döntő szerepet játszott Szigetváry Ferenc, a Patikamúzeum szervezője és első igazgatója. A szervezés megkoronázása lett a nemzetközi kongresszus, hiszen a Patikamúzeum felavatásán a nyugati és a kelet-európai orvos- és gyógyszerésztörténeti közélet majdnem teljes létszámban megjelent. Ez a kongresszus és múzeumavatás kicsit „hattyúdala” lett annak az átmeneti világnak, amelynek végét a rendszerváltozás jelentette.

A nemzetközi gyógyszerésztörténeti kongresszus csak tovább öregbítette a hazai orvos- és gyógyszerésztörténeti társasági élet hírét, főleg azután, hogy a Semmelweis

Orvostudományi Egyetemen bevezették az orvostörténelem kötelező oktatását, Schultheisz Emilt 1979-ben címzetes, 1982-ben rendes egyetemi tanárrá nevezték ki, Birtalan Győző alelnököt pedig egyetemi docenssé. A Budapesti Orvostudományi Egyetem Társadalomorvostani Intézetének keretében megindult orvostörténeti képzésbe bevonták Antall Józsefet, Kapronczay Károlyt is, valamint fiatal tanársegédeket nevezték ki. A vidéki egyetemek orvosi karán egyedül Debrecenben volt fakultatív képzés Szállási Árpád, míg az Orvostovábbképző Egyetemen Forgách Iván, a Mentőtisztképző Főiskolai karon Felkai Tamás, a Pécsi Orvostudományi Egyetem Főiskolai karán Buda József főiskolai tanár vezetésével folyt történeti oktatás.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság működése a 1980-as évektől Antall József haláláig

Az 1980-as évek rendkívül gazdag orvostörténeti programot kínáltak: Luther Márton (1483–1546) születésének 500. évfordulójához kapcsolódó rendezvények közül kiemelkedett a Halle-Wittenbergben rendezett orvostörténeti konferencia (1981. ápr. 2–4.), amelyre 15 tagú magyar delegáció utazott ki.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1983. november 3-án a Magyar Tudományos Akadémián a „Természettudományok és a medicina a reneszánsz és a reformáció korában” címmel, nemzetközi részvételű egész napos tudományos ülést rendezett, amelyen részt vett Kaiser, Schadowaldt, Goerke, Tutzke, Ganzinger, Breziński, Szpilczyński professzor is.

Ezekkel az ülésekkel párhuzamban évente megrendezésre került a „hagyományos” hallei tudomány- és orvostörténeti konferencia, amelyre továbbra is 5–6 magyar orvostörténész utazott ki. Az Olasz Nemzeti Orvostörténeti Kongresszuson Antall József képviselte a magyar orvostörténészeket.

1983-ban rendezték meg az MTA székházában a magyar orvosok első világtalálkozóját, amelynek a hazai orvostörténészek számára fontos eseménye lett, hogy azon részt vett Mayer Kolos Ferenc orvostörténész, aki 1930 óta az Egyesült Államokban élt. Idehaza 1985-ben egy millió forinttal megalapította a Mayer Kolos Ferenc Alapítványt, a Magyar Orvostörténelmi Társasághoz csatolt, fiatal kutatókat segítő anyagi forrást. A Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagsággal és Wessprémi István Emlékéremmel tisztelte meg, egyben segítette az 1927-ben kiadott könyvének új kiadását, amelyet a szerző a XX. század történéseit áttekintő fejezettel egészített ki.

A MOT belső életében is változtatást jelentett a MOTESz azon határozata, hogy a tagtársaságok tisztségviselési időszakát 2×4 (illetve 5) évben határozta meg, ugyanazt a tisztséget harmadszor már nem lehetett betölteni. Ez elsősorban Schultheisz Emil professzort, akkor még egészségügyi minisztert érintette, aki nem akart „visszaélni miniszteri hatalmával”, 1982-ben lemondott elnöki pozíciójáról, de a tisztújító közgyűlés örökös tiszteletbeli elnökké, egyben az egyesített Wessprémi és Zsamboky Emlékérem Bizottság elnökévé választotta meg. Az 1982 novemberében megtartott közgyűlésen ügyvezető elnökké Antall Józsefet, főtítkárrá Birtalan Győzöt, míg alelnökké Huszár Györgyöt, Karasszon Dénest, Kempler Kurtot és Lambrecht Miklóst választották.

Az eredményektől függetlenül az 1980-as évek végén érezhetően törés következett be a Magyar Orvostörténelmi Társaság életében, amelyben szerepet kapott a rendszerváltoztatás előtti politikai feszültség és az egyre szélesedő politikai válság.

Antall József 1990. május 22-ig állt az egyesített intézet élén, amikor az első szabad választás után Magyarország miniszterelnöke lett, de nem vált meg az intézettől, a Tudományos Tanács társelnöke, valamint haláláig a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke maradt. Ekkor a Társaság irányítását ügyvezetőként előbb Felkai Tamás alelnök, majd Karasszon Dénes alelnök látta el, Birtalan Győző előbb főtítkárként, majd alelnökként „vitte” a társasági ügyeket.

*

Antall József halála után a „békés állapot” csakhamar felbomlott: a napi politika valóban szétmarta a Társaságot, a különböző pártok „elkötelezettjei” nyílt vitákat folytattak, a Társaság tevékenysége csakhamar visszazuhan. A senkit sem kímélő sajtó a Magyar Orvostörténelmi Társaságot is kikezdte, a tagság jelentős része nem járt szakosztályi ülésekre, helyettük havonta tartottak egy plenáris ülést.

Az első politikai jellegű konfliktus az SZDSZ színeiben önkormányzati választáson mandátumot szerzett Lambrecht Miklós alelnökkel kapcsolatban robbant ki. A Múzeum főigazgatója előbb tanácsadói állását szüntette meg, majd a Társaság vezetőségi ülésén éles vitába bocsátkozott vele, aki ezért lemondott tisztségéről, a későbbiekben pedig távol tartotta magát a Társaság rendezvényeitől. Lambrecht Miklós távozása veszteség volt, hiszen sokoldalú művelője volt az orvostörténelemnek.

A másik konfliktus a Gyógyszerésztörténelmi Szakosztállyal robbant ki, hiszen a múzeum főigazgatója Rádóczy Gyulának, a Múzeum tudományos főmunkatársának, a

Gyógyszerésztörténeti Szakosztály titkárának 1991-ben váratlanul megszüntette munkaviszonyát, nyugdíjba helyezték, pedig szaktudása, tudományos fokozata és aktivitása nem indokolta ezt. Szigetváry Ferenc, a szakosztály elnöke, s a Magyar Gyógyszerészeti Társaság több befolyásos vezetője hivatalos fórumokon tiltakoztak ez ellen, de eredményt nem értek el. Az ellentéteket fokozta, hogy a főigazgató az Orvostörténeti Múzeum vidéki gyűjteményét képező Kőszegi Patikamúzeum tényleges fenntartójával, a Vas Megyei Múzeumok igazgatóságával vagyoni jogi vitába keveredett, amit csak mélyített, hogy Szigetváry Ferenc megvált a Patikamúzeum igazgatói tisztségétől, mert megyei főgyógyszerésszé választották. A Vas Megyei Múzeumok igazgatósága és a Semmelweis Múzeum főigazgatója kölcsönösen nem ismerték el a Patikamúzeum igazgatójának jelölt személyeket. A Gyógyszerészeti Szakosztály új elnöke, dr. Grabarits István főgyógyszerész ugyan megkísérelte tompítani az ellentéteket, de a Magyar Gyógyszerészeti Kamara szervezésével és a kamarai törvény előkészítésével kapcsolatos munkája lassította a békéltetési tárgyalásokat.

Az 1990-es években jelentkezett a Magyar Orvostörténelmi Társaságban Bernard La Challoc'h francia tudománytörténész, volt diplomata, szenátor, aki Antall Józseffel Párizsban ismerkedett meg és ajánlásával kereste meg a Társaságot. Igaz, a magyarul kitűnően beszélő La Calloc'h professzornak – a második világháború után a gödöllői ciszterci gimnáziumban eltöltött tanári évei nyomán – hatalmas tisztelő tábora van Magyarországon, így a minden év júniusában megtartott előadása jelentős érdeklődést váltott ki. Körösi Csoma Sándorról, a tibeti orvostudományról, a francia orvostudomány kiválóságairól tartott előadásai nyomtatásban is megjelentek. A Magyar Orvostörténelmi Társaság előbb tiszteltbeli tagsággal, majd Zsámboky Emlékéremmel tüntette ki.

*

**INTERNATIONAL WORKSHOP ON THE HISTORY OF WOMEN IN SCIENCE,
TECHNOLOGY AND MEDICINE
8—13 AUGUST 1992 SOPRON—VIENNA**

Az *International Workshop on the History of Women in Science, Technology and Medicine* 1992. augusztus 8—13. között tartotta Sopronban, illetve Bécsben 3. konferenciáját. Ez évben az elhangzott előadások azt vizsgálták, hogy az említett szakterületeken hogyan ment végbe a nők emancipációja, milyen hiányosságai vannak mindmáig ennek a folyamatnak, valamint hogy mennyiben járultak hozzá a nők az egyes szaktudományok fejlődéséhez. A tanácskozás védnöke Kosáry Domokos professzor volt. A konferencia szervezését a budapesti Országos Műszaki Múzeum vállalta magára, a szervezés oroszlánrészét dr. Vámos Éva — aki egyben a társaság alelnöki tisztét is betölti — vállalta el. Az elhangzott kéttucatnyi előadás ismertetésére itt nem vállalkozhatunk, az Országos Műszaki Múzeum hamarosan amúgy is kiadja az előadások teljes szövegét.

Intézetünk részéről két előadás hangzott el. Dr. Vida Mária „*Frauen un Philantropie im 16—19 Jhdt.*” címmel tartotta meg értekezését; dr. Kapronczay Károly és Varga Benedek közös dolgozatát „*The activity of Zsuzsanna Kossuth as National Head Nurse*”, pedig utóbbi előadásában hallgathatták a résztvevők.

A többi előadás közül orvostörténeti vonatkozásokat lényegében három érintett. A sejtbiológia férficentrikus szóalkotását Dagmar Heyman (Berlin) vizsgálta szellemes előadásában. A tökéletes gyermek genetikai tervezésének feminista aspektusait foglalta össze Joan Rotschild (New York), Hrubos Ildikó (Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem), pedig a nőknek az utóbbi négy évtizedben a magyarországi intellektuális pályákon való érvényesülési lehetőségeit tekintette át.

**III. MAGYAR ORVOSTUDOMÁNYI TALÁLKOZÓ,
BUDAPEST, 1992. AUGUSZTUS 16—18.**

A Magyarok Világszövetsége, a MOTESZ, az MTA Orvosi Tudományok Osztálya, a SOTE és a Magyar Orvosi Kamara közös szervezésében megrendezett nagysikerű orvostalálkozó keretében augusztus 18-án egész napos Orvostörténelmi Szekcióülés tartására nyílt lehetőség. A szekcióülésen az alábbi előadások hangzottak el:

Kurasszon D.: Az európaiság és magyarság időszerű kérdéseinek orvostörténeti aspektusai; *Honti J.*: Magyar patológia a múlt század végén és a jelen századelőn; *Vida M.*: Fürdőkultúra a régi Magyarországon; *Schultheisz E.*: Megjegyzések a késő középkori orvostan fejlődéséhez három magyar vonatkozású kézirat kapcsán; *Kapronczay K.*: A Magyar Vöröskereszt és a hazai nővérképzés; *Pisztora F.*: Jeles magyar pszichiáterek kultúr- és orvostörténeti érdekességű szakirodalmi munkássága az utóbbi évszázadban; *Missura T.*: Magyar orvos-képzőművészek; *Jantsits G.*: Dr. Heitzmann Károly illusztrációi magyar orvosi könyvekben; *Brassai Z.*, *Jung J.*: Az erdélyi magyar nyelvű orvosképzés múltja és jelene a számok tükrében; *Bérczes J.*: Az Erdélyi Múzeum Egyesület orvostudományi szakosztályának története; *Back F.*: Makara Lajos és az erdélyi sebésziskola; *Péter M.*, *Péter Z.*: Adatok az 1919—1990 között Romániában megjelent magyar nyelvű orvosi, egészségügyi, gyógyszerészeti és határterületi önálló kiadványokról; *Návori K.*: Kapcsolatok az amerikai és a hazai orvosközösség között; *Balla F.*: Orvosok a mai Vajdaságban a török hódoltság alatt; *Ringelhann B.*: Thalassaemia: örökletes haematológiai megbetegedés, a török hódítók (1526—1688) öröksége Magyarországon; *Neményiné Tahin E.*: A Zsigmond-kori Magyarország orvosai; *Kemenes P.*: A XVI. századvég magyar orvosainak helye Európában; *Felkai T.*: Interrescue = régi gondolat új lehetőséggel; *Boga B.*: A történelem mint patogén faktor; *Csoma Zsigmondné*: Válogatás a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum éremgyűjteményéből; *Kahlichné Simon M.*: A védőnőképzés korszakai Magyarországon.

Az előadások közül jelentőségüknél fogva külön kiemlést érdemelnek az erdélyi orvostörténészek beszámolóit, amelyekből sok, mind ez ideig számunkra hozzáférhetetlen orvostörténeti adat birtokába jutottunk. Ugyancsak nagy jelentőségűnek tartjuk a külső országokban élő magyar orvostörténészekkel létrejött személyes kapcsolatokat, amelyek ápolása bizonyára kölcsönösen gyümölcsöző lesz és hatékonyan fogja elősegíteni a magyar orvostörténelem eddigieknél még erőteljesebb integrációját a nemzetközi orvostörténelmi tudományos és szervező munkába.

A gazdag tudományos programot a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum által rendezett „Magyar művészek orvos-érmei” című numizmatikai kiállítás, valamint több fényes fogadás kísérte.

Az orvostörténeti szekcióülés megrendezéséhez *prof. dr. Halász Béla* akadémikus, a találkozó szervezőbizottságának elnöke nyújtott hatékony segítséget, ezért kedves kötelességünknek tesszünk eleget, amikor szíves támogatásáért ez úton is kifejezzük köszönetünket.

Karasszon Dénes

VIII. NEMZETKÖZI IMMUNOLÓGIAI KONGRESSZUS, BUDAPEST, 1992. AUGUSZTUS 23—28.

Mintegy 6000 résztvevő, köztük Nobel-díjas tudósok jelenlétében rendezte meg Budapesten VIII. Nemzetközi Kongresszusát az Immunológiai Társaságok Nemzetközi Uniója (IUIS). A HUNGEXPO területén tartott nagyszabású tudományos rendezvény 5. napján került sor „Az immunológia története” című szekcióülésre, amelyen összesen 14 előadás hangzott el. Közöttük a tumor-immunológiai kutatások történetéről, az immunológia szellemtörténeti fejlődéséről, epistemológiai aspektusairól, az immuntolerancia, az immunválasz adaptív természete, a heterofil antitestek és sok más, az immunitástan időszerű kérdéseit felölelő jelenségek és folyamatok ismeretének történeti fejlődéséről hangzottak el beszámolók. Egy előadást magyar kutató, a „mikrotitrátort” kidolgozó, a mikroanalízisbe bevezető és meghonosító *Takátsy Gyula* (1914—1980) emlékének szenteltek. A magyar immunológia történetét *Csaba B. és Karasszon D.* megjelenés alatt álló angol nyelvű könyve alapján készült poszter tárlta a nyilvánosság elé.

A nagyszabású rendezvény keretében rendezett szakmatörténeti szekcióülés részint demonstrálja az orvostörténelem iránt világszerte megnyilvánuló érdeklődést és megbecsülést, másrészt hazai viszonylatban példamutató. Csak remélni tudjuk, hogy hazai szakorvosi kongresszusainkon, szimpóziumainkon, konferenciáinkon és más rendezvényeinken is bevezetik az adott tudományszak történetét feltáró és bemutató szekcióülést.

Az immunológia hazai eredményeit bemutató történeti összeállítás elkészítéséhez dr. Merétey Katalin, a Magyar Immunológiai Társaság főtitkára nyújtott hatékony segítséget.

BESZÁMOLÓ A XXXIII. NEMZETKÖZI ORVOSTÖRTÉNETI KONGRESSZUSRÓL GRANADA — SEVILLA, 1992. SZEPTEMBER 1—6.

Az andalúziai Granada városában tartották a nemzetközi társaság 2 évenként sorra kerülő, ezúttal harmincadik kongresszusát. Az esemény központja ugyan a granadai Hotel Saray-ban volt, de a rendezésből a sevillai orvostörténészek is kivették részüket. (Sevilla városa ez évben a Kolumbusz-évforduló és az Expo következtében egyébként is az érdeklődés középpontjába került, így e város is szerepelt a meghívókon.)

A kongresszus fő témái a következők voltak: A spanyol-arab és a spanyol-zsidó orvostudomány elterjedése Észak-Afrikában és a keleti mediterrán országokban. A közegészségügy és a városi környezet közti összefüggések. Az európai és az amerikai orvostudomány kapcsolata.

A hotel három termében, három szekcióban hangzottak el az előadások, néhány posztert is kiállítottak. Szinkrontolmácsolásra csak az első nap került sor: a megnyitó utáni referátumokat fordították. A kongresszus nyelve a spanyol, a francia és az angol volt. A kétszáz résztvevő közt mint az öt kontinens képviseltette magát, Kelet-Európából azonban csak kevesen lehettek jelen.

AZ 1992. ÉVI FARKAS KÁROLY-DÍJ ÁTADÁSA

Antall József miniszterelnök január 13-án a hivatalában fogadta a Farkas Károly Alapítvány vezető személyiségeit, Bálint Géza professzort és Tanka Dezső Professzort. A találkozón jelen volt Farkas Károly leánya, Farkas Ildikó, az Alapítvány alapítója. Az Alapítvány kuratóriuma az 1992. évi Farkas Károly Emlékérmeket Antall Józsefnek, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár egykori főigazgatójának, a Magyar Orvostörténeti Társaság elnökének ítélte oda.

Farkas Károly orvos, címzetes egyetemi tanár több mint egy évtizedig volt az Országos Reuma és Fizikoterápiás Intézet főigazgató főorvosa. Sokoldalú életútja során méltán övezte elismerés a neves patológust, az alkotó tudomány- és oktatás-szervezőt, az orvostörténeti gyűjtemény egyik létrehozóját és fejlesztőjét. Rendkívüli emberként, iskolát teremtő, rendkívüli követelményeket támasztott. A minőségi teljesítmény és az emberi tisztesség mindig számíthatott rokonszenvére és védelmére.

Antall József miniszterelnök a Farkas Károllyal kapcsolatos saját visszaemlékezéseit tartalmazó magnetofonkassztát adott át az Alapítvány képviselőinek.

ETNOBOTANICA 92. LIBRO DE RESÚMENES.

20–26 Septiembre 1992 Edita: Jardin Botanico de Córdoba, Patrocina: Junta de Andalucía.

Programa Andalucía 92, Ayuntamiento De Córdoba. Universidad de Córdoba.

Realiza: Concord, OPC-Imagen et Congresos, Gestión Gráfica y Medios. Córdoba, España, pp. 1–639.

Az etnobotanika (népi növényismeret) — etnikai közösségek hagyományos növényismeretének, növényhasználatának tudománya. Tágabb értelemben vizsgálati körébe tartozik minden, a társadalmakban nem a hivatásos oktatás révén élő és terjedő növényismeret. Történetileg a népi növényismeret a tudományos növényismeret alapja és forrása.

Amerika spanyolok általi felfedezésének 500. évfordulójára emlékező ibériai rendezvények (világkiállítás, olimpia, európai kulturális főváros stb.) egyik tudományos cseménye volt Cordóbában az első etnobotanikai világkongresszus (ETNOBOTANICA 92). Az ETNOBOTANICA 92, mint interdiszciplináris, világkiállítás-kísérő rendezvény kiváló alkalom volt egy nagyszabású szakmai seregszemlére, legalábbis a spanyol–portugál kultúrkörben.

A kongresszusi nagyelőadások (plenary lectures) közül öt Latin Amerikával, további három az etnobotanika és a biodiverzitás kapcsolatának a kérdésével foglalkozott: LÓPEZ—AUSTIN A. (UNAM, Mexico — életfamotívum Középamerikában), PRANCE T. G. (Kew Garden — amazóniai indiánok és a biológiai diversitás megőrzése), HARLAN J. R. (Univ. Illinois — amerikai fagyaltkrémmnövények), LONG W. (Univ. Wageningen — falvak fenntartható fejlődése Latin Amerikában), FORERO E. (New York Bot. Gard. — amerikai növényi génforrások), HEYWOOD V. H. (IUCN — botanikus kertek és a csíraplazma világforgalom), SCHULTES R. E. (Harvard Univ. — etnobotanika és környezetvédelem), GÓMEZ-POMPA A. (Univ. California, etnobotanika és természetvédelem).

Maguk az előadások szimpozionokban és ezen belül szekciókban zajlottak: az I. szimpozion három nagyelőadást (hallucinogének, hagyományos mexikói agrikultúra, etno-ökológia) és három szekciót foglalt magába: I. Etnohistória — 35 abstract (a továbbiakban rövidítve abs.), II. Antropológia — 9 abs., III. Agrárszociológia — 10 abs.). A második szimpozion öt nagyelőadásban és négy szesszióban zajlott: mexikói táplálkozás-kultúra, Gran Chaco történeti etnobotanikája, afrikubai vallásos növények, spanyol etnobotanikai körkép, pireneusi etnobotanika, illetve a szessziók (Etnobotanika Amerikában I. — 52 abs., II. — 24 abs., III. — abs. 41, etnobotanika Spanyolországban — 44 abs.). Ebben a szesszióban került sor a pécsi egyetem növénytan tanszékét vezető Borhidi Attila professzor (JPE, Pécs) anyagának a nagy érdeklődéssel kísért bemutatására a Nagy-Antillákon található gyógynövényekről és etnobotanikai hagyományokról.

A II. Szimpozion mellett megrendezett szakmai találkozó (Reunion satellite) 17 előadása foglalkozott a világ más tájainak etnobotanikai problémáival. Ebben a sorban a Namibiai-sivatag etnobotanikai felméréséről (Van Den Eynden et al., Univ. Gent), a bjelorusz szedertermesztésről (Ivanovich et al., Gorkij), a Kínában termesztett amerikai növényekről (Métaille, Paris), valamint az etnogeobotanikáról, mint történeti etnobotanikai és etnohistóriai segédtudományról (Szabó és Rab, Szombathely) szóló előadások hangzottak el.

SEMMEWEIS-NAPI ÜNNEPSÉG

1993. július 1-jén, Semmelweis Ignác születésének 125. évfordulóján a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum udvarán tartott ünnepségen emlékeztünk meg a magyar orvostudomány kiemelkedő alakjáról, intézetünk névadójáról. Dr. Vida Mária, az intézet főigazgatója bevezető szavai után dr. Antall József miniszterelnök, az Orvostörténeli Társaság elnöke, a SOMKL tudományos tanácsának társelnöke mondott Semmelweis érdemeit méltató s a magyar orvostörténet helyzetét vázoló, személyes hangú beszédet. A miniszterelnök, továbbá az Orvostörténelmi Társaság vezetősége, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár nevében pedig dr. Vida Mária, az intézet két legelső munkatársa, Kákay-Szabó Györgyné restaurátor és Makara Györgyné tárlatvezető kíséretében, koszorút helyeztet el Semmelweis sírjánál. A megemlékezést, amelyen számos érdeklődő mellett megjelent dr. Surján László népjóléti miniszter, Jávor András, közigazgatási államtitkár s az Orvostörténeti Társaság teljes vezetősége is, fogadás zárta.

FODOR JÓZSEF SZÜLETÉSÉNEK 150. ÉVFORDULÓJA

1843. július 14-én született a Somogy megyei Lakócsán Fodor József (1843—1901), a magyar orvostudomány európai jelentőségű egyénisége, a közegészségtan tudományának egyik megalapozója. Ebből az alkalomból a magyar orvostársadalom és orvosi közelet több fórumon is megemlékezett a nagy magyar orvosról, tudományos előadásokban tárta föl munkásságát, szellemi hagyatékának aktuális vonatkozásait. A Magyar Egészségtudományi Társaság „Egészségtudomány” című folyóirata két teljes számot szentelt Fodor József emlékének s ebből az alkalomból gyűjteményes kötet is megjelent.

Az emlékülések sorozata 1993. szeptember 2-án, Kaposvárott kezdődött: itt a Magyar Egészségtudományi Társaság, Somogy megye székhelyén, a szülőföldön emlékezett Fodor Józsefről. 1993. szeptember 22-én a BM Dunapalotában a Magyar Tudományos Akadémia, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és a Magyar Orvostörténelmi Társaság szervezésében tartottak ünnepi emlékülést, amelyen az előadók Fodor szellemi örökségét méltatták. Kertai Pál professzor Fodor Józsefnek a magyar népegészségügy előmozdításában kifejtett tevékenységét ismertette. Karasszon Dénes, Társaságunk főtítkára a Fodor-iskola kiemelkedő egyéniségeiről, Kapronczay Károly pedig Fodornak a környezetvédelem területén végzett kutatásairól számolt be. A további előadók, Katona Ibolya, Simon Tamás, Farkas Gyula, Nagylucskay Sándor, Fodor József szellemi örökségének részterületeit (iskolaegészségügy, egészségnevelés, az anthropológia és a hügiéné egyetemi oktatása) ismertették: mindezek ma is időszerűek, a maguk idején pedig az európai orvostudományban új szakágak kibontakozását jelentették.

Kapronczay Károly

CONGRESSUS PHARMACEUTICUS HUNGARICUS IX.

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság Schulek Elemér professzor születésének centenáriuma tiszteletére 1993. szeptember 19—22. között Budapesten a Kongresszusi Központban rendezte IX. Kongresszusát, amelynek több mint 1100 hazai és mintegy 200 külföldi regisztrált résztvevője volt. A nyitóünnepségen dr. Szász György professzor az MGYT elnöke adta át az 1993. évi Schulek díjat dr. Milch Györgynek, majd tiszteletbeli tagságról szóló okleveleket nyújtott át öt külföldi tudósaknak. Ezt követően dr. Pungor Ernő, dr. Kőrös Endre és dr. Bayer István professzorok tartottak egy-egy előadást Schulek Elemér tiszteletére.

A kongresszuson kilenc szekcióban 139 előadás hangzott el, ezenkívül 120 poszter került bemutatásra. A Gyógyszerésztörténeti Szekció szeptember 20-án ülésezett. A szekcióülés megkezdése előtt kedves, meglepetésszerű ünnepség keretében dr. Marian Cotrau, a Iasi Egyetem professzora, az 1991-ben alapított Román Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke dr. Zalai Károly professzort, társaságuk tiszteletbeli alelnökévé fogadta, és átnyújtotta neki az idén alapított „Prof. dr. Farmacist Alexandru Jonescu Matiu” emlékérmét. Zalai professzor ezáltal P. Juliennel, A. Corvival és H. Fehlmannal együtt tölti be a Román Gyógyszerésztörténeti Társaság tiszteletbeli alelnöki tisztét.

A MOT története az elmúlt évtizedekben

Antall József halála után (1993. december 12.) az elnökválasztó közgyűlésre 1994. február 17-én került sor, ahol elnökké Karasszon Dénest, alelnökké Birtalan Győzöt, Gerencsér Ferencet, Grabarits Istvánt, Pisztora Ferencet és Vida Máriát, főtitkárrá Felkai Tamást, titkárokká Honti Józsefet és Kapronczay Károlyt választották. Az Alapszabályzattól eltérve most öt alelnököt választottak, amelyhez előzetes alapszabályzat módosítás kellett volna. Ahhoz is alapszabályzat-módosítás kellett volna, hogy tiszteletbeli alelnököt (Zalai Károly, Huszár György) is válasszanak, valamint hogy megemeljék az elnökség létszámát is. Az Alapszabályzat módosítása nélkül választották alelnökké Kádár Zoltánt, majd a Debreceni Egyetem orvostörténeti körének képviseletében Zajác Magdolna professzort, valamint a pécsi egyetemről Buda József főtitkárt. A feszültséget fokozta több szakosztály munkájának „leállása”, csak a Numizmatikai Szakosztály tevékenysége volt töretlen. A Társaság taglétszáma kritikusan csökkent, egyre feszültebbé vált a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum főigazgatója és a MOT elnökségének a kapcsolata.

Ennek megoldására a Társaság közgyűlés összehívását javasolta, amelyre 1996 őszén került sor, ahol új tisztségviselők és vezetőség megválasztására született javaslat. A tisztségválasztó közgyűlésre még 1996 decemberében sor került, ahol elnökké Zajác Magdolnát, alelnökké Szállási Árpádot, Birtalan Győzöt, Grabarits Istvánt és Kapronczay Károlyt, főtitkárrá Honti Józsefet választották. A közgyűlésen valóban elkövettek formai hibákat: például az elnökválasztó vezetőségi ülésen ott maradtak a már nem vezetőségi tagok, ráadásul a titkos szavazás helyett nyíltan szavaztak. A régi elnökség a MOTESz-hez fordult jogorvoslatért, akik a közgyűlés és a választások megismétlését indítványozták. A döntésig Schultheisz Emil tiszteletbeli örökös elnök vette át az elnök és az elnökség feladatkörét. (Az új elnökség egy alkalommal tartott ülést, amiből újabb ellentétek születtek.) A feszültséget végül Zajác Magdolna professzor asszony azzal oldotta meg, hogy levélben lemondott választott elnöki tisztségéről.

A MOTESz határozata Karasszon Dénest visszahelyezte elnöki tisztségébe, az új tisztségválasztó közgyűlés alelnökké Grabarits Istvánt, Kádár Zoltánt, Vida Máriát, főtitkárnak Honti Józsefet, titkárrá Kapronczay Károlyt választotta. Ezután a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke ellentétbe került Vida Máriával, a Múzeum igazgatójával, aki teljesíthetetlen feltételeket támasztott a Társaság működésével kapcsolatban (terembérleti díj, a szolgáltatások megfizetése stb.), így végül a MOT együttműködési megállapodást kötött a Semmelweis Egyetem Baráti Körével és két évig ott fejtette ki működését. Az áldatlan és

felesleges viták során a Társaság létszáma még jobban megcsappant, sokan az 1998. évi tagrevíziónál nem jelentkeztek, a taglétszám 70 főre esett vissza. Feszültséget jelentett, hogy a Semmelweis Egyetem általános orvosi karán megszüntették (1996-ban) az orvostörténelmi tanszéket, s besorolták a Közegészségtani Intézetbe, ahol a fakultatív tárgyak sorába került az orvostörténelem. Viszont teljesen nem lehetett felszámolni, mivel az idegen nyelvű orvoscépzésben a kötelező tárgyak között szerepelt. A gondokat fokozta, hogy az 1990-es évek közepétől már évente csak egy alkalommal, sovány kis füzetként látott napvilágot az Orvostörténelmi Közlemények.

1999. október 1-jével személyi változás történt a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár vezetésében, az új főigazgató, Kapronczay Károly valóban „megkövette” a Magyar Orvostörténelmi Társaságot (bár titkári tisztségben maga is tagja volt e testületnek), a MOT üléseit ismét a Török utcában tartotta, előkészítették a tagrevíziót, s az új tisztségválasztó közgyűlést. Ennek „bevezetéseként” Karasszon Dénes elnök lemondott, e tisztséget ideiglenesen az elnökség tagjai közé kooptált Vizi E. Szilveszter akadémikus, az MTA alelnöke vette át, akit 2000-ben a MOT közgyűlése és vezetősége a Társaság elnökévé, Karasszon Dénest tiszteletbeli elnökké, Forrai Juditot, Kapronczay Károlyt, Grabarits Istvánt és Gazda Istvánt alelnökké, Honti Józsefet főtitkárnak választotta, Kapronczay Károlyt pedig megbízták az Orvostörténelmi Közlemények főszerkesztői feladatainak ellátásával. Ez nem volt könnyű folyamat, hiszen a folyóirat 1995-től nem jelent meg, s a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár költségvetési keretéből nehezen lehetett a lapkiadást finanszírozni. (Grabarits Istvánt 2012-ben bekövetkezett halála után Varga Benedek váltotta fel az alelnöki székben, aki 2007 januárjától a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatója volt.)

A Török utcai székhelyre visszatért Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetésének elsőrendű feladata a normális társasági élet helyreállítása, a sérelmeket szenvedett tagság bizalmának visszaszerzése lett. Vizi E. Szilveszter elnök a Magyar Tudományos Akadémia adta lehetőségeket kihasználva, a hazai tudományos életben helyreállította a magyar orvostörténelem tekintélyét, 2000-ben öt esztendőre visszamenőleg kiadták a Wessprémi és a Zsámboky Emlékermeket, újraindították az Orvostörténelmi Közleményeket, színes és értékes előadásokkal megindult a társasági élet. Vizi E. Szilveszter akadémikusnak köszönhető, hogy 2006 augusztusában Budapesten rendezték meg a XXXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszust, amelynek színvonalas megrendezése és tartalmas tudományos programja ismét közelítette a hazai orvostörténelmet a nemzetközi tudományos élet élvonalához. A budapesti orvostörténelmi kongresszus tudományos és társadalmi programja emlékeztetessé tette a

tudományos találkozót, emelte a Magyar Orvostörténelmi Társaság tekintélyét.

A sikerek ellenére sok alapvető változást el kellett fogadni: az elmúlt két évtizedben olyan átalakulások történtek a hazai tudományos társasági életben, amit tudomásul kellett venni a társasági élet újjáalakításában. A Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségéből sok társaság kivált, önálló szervezetet alakított, újabb társaságok alakultak, a Szövetség nem minden esetben tudott segíteni, illetve szolgáltatásaiért pénzt kért. Ez vonatkozik a MOT-ra is. A Magyar Orvostörténelmi Társaság régi szervezete felbomlott, illetve új formát vett. Megszűnt a szakosztályi rendszer, az Orvosírók Köre elszakadt a Társaságtól, majd hamarosan megszűnt.

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság keretéből kivált a gyógyszerésztörténelem, 2002-ben önálló társaságot alapítottak, amelynek székhelye ugyancsak a Török utcai épület lett. Az új társaság alapító elnöke, Grabarits István egyben a MOT alelnöke is volt. A két társaság együttműködési szerződést kötött: a kölcsönös tájékoztatás és együttműködés mellett a MGyTT betölti azt a szerepet, amit régebben a Gyógyszerésztörténelmi Szakosztály tett. A MGyTT minden év júliusában gyógyszerésztörténelmi nyári egyetemet szervez, amely elsősorban az egyetemi hallgatók, a fiatal gyógyszerészek és kutatók körében népszerű. A nyári egyetem szervezésében részt vesz a Magyar Orvostörténelmi Társaság is. A változó hazai helyszínek mellett volt már találkozó Nagyváradon, Szabadkán és Pozsonyban is, s Grabarits István halála után a MGyTT új vezetősége is vállalta a hagyománnyá vált találkozó megrendezését. A gyógyszerésztörténelem művelésének bázisát jelenti, hogy a Semmelweis Egyetemen 2012-től szabadon választott tárgyként szerepel a gyógyszerésztörténelem, amelynek előadója Kapronczay Károly, a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtitkára.

A MOT életében 2008-ban történt újabb változás: Vizi E. Szilveszter megvált elnöki tisztségétől, helyébe Sótonyi Péter akademikust, a SE egyetem emeritus rektorát választották, főtitkárrá – a sokat betegeskedett Honti József helyébe – pedig Kapronczay Károlyt választották. Vizi E. Szilveszter akadémikusnak – a MOT közgyűlése – tiszteletbeli elnöki címet adományozott. Ettől az évtől az Orvostörténelmi Közlemények csak külső támogatásból (MTA, Egis Gyógyszergyár Zrt., Hungaropharma stb.) jelenik meg. Ugyancsak külső támogatás segítségével majdnem minden évben szakkönyveket is kiadnak, amelynek szerkesztését a MOT vezetőségi tagjai végzik el.

A hazai orvostörténelmi kutatások elismerését jelentette, hogy 2002-ben ismét megalakult az MTA Orvosi Tudományok Osztályának keretén belül az Orvostörténelmi Szakbizottság, Schultheisz Emil professzor elnöklétével, amely korábban meghatározó szerepet játszott a hazai orvostörténelmi közélet, oktatás és tudományos szervezetekkel való kapcsolattartás

formálásában és megszervezésében. Tevékenységéből kiemelkedik, hogy meghatározó szerepe volt a 2006. évi budapesti nemzetközi orvostörténeti kongresszus megszervezésében. Az MTA Orvostörténelmi Szakbizottságában a 2014-ben elhunyt Schultheisz Emil helyett az új elnök Kapronczay Károly, az MTA doktora, c. egyetemi tanár lett.

*

A Semmelweis Egyetemen a Közegészségtani Intézetben belül megalakult 2000-ben az Orvostörténeti Munkacsoport, amely a kötelezően választható orvos- és gyógyszerésztörténeti egyetemi oktatást koordinálja, részt vesz a doktorképzésben, s orvostörténeti doktori iskolája több PhD-fokozat megszerzésében is szerepet játszott.

A MOT éves tudományos életében kiemelt helyen szerepel a minden év májusában Gödöllőn, a Király Kastélymúzeumban megtartott orvostörténeti ülés, amely 2008-tól – változó témakörben – tárja fel a környék és a Királyi Nyaralóhoz kapcsolódó orvostörténeti témákat.

2014-ben Sótonyi Péter elnök megvált elnöki tisztségétől, a MOT közgyűlése Réthelyi Miklós akademikust, a Semmelweis Egyetem emeritus rektorát, volt minisztert választotta elnökké, akinek köszönhető, hogy 2015-öt az UNESCO – tekintettel a nagy magyar orvos halálának 150. évfordulójára – Semmelweis emlékévvé nyilvánította. Ennek keretén belül hazai és külföldi emlékkiállítások megrendezésére, emlékülések megtartására került sor, a Semmelweis Egyetem emlékkötetet adott ki, a MOT és a Magyar Tudománytörténeti Intézet pedig két Semmelweis tanulmánykötetet adott közre. (A MOT és a SOMKL sokat tett annak érdekében, hogy Semmelweis életművét az UNESCO a világ megőrzésre méltó szellemi alkotásainak jegyzékébe felvette, s így az a Világ Emlékezete részévé vált.)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság periodikája

Kapronczay Katalin

A Társaság folyóirata – az Orvostörténelmi Könyvtár Közleményeinek jogutódaként – Orvostörténelmi Közlemények néven jelenik meg, a 44. kötettől kezdve

A folyóirat megindulásának idejét illetően – összehasonlítva a tekintélyes külföldi orvostörténelmi lapok alapítási évével – nagyon jó „középmezőnyben” vagyunk. A XX. század első felében indultak és ma is megjelennek: *Sudhoffs Archiv* – 1908, *Bulletin of the History of Medicine* (Baltimore) – 1927, *Gesnerus* – 1943, *Journal of the History of Medicine* – 1946. A század második felében alapítottak: *Acta Medicae Historia Patavina* (Padova) – indult 1953-ban, megszűnt 1993-ban. *Orvostörténelmi Közlemények* – 1955, ma is megjelenik. *Pagine di Storia della Medicina* (Roma) – indult 1957-ben, megszűnt 1973-ban. *Rivista di Storia della Medicina* (Roma) – 1957, *Medicina e Historia* (spanyol) – 1964. *Clio Medica* – indult 1966-ban, megszűnt: 1993-ban. – *Medicina nei Secoli* – 1966. *Medizinhistorisches Journal* – 1966. A környező „szocialista blokkban” egyedül a lengyeleknek van orvostörténelmi folyóirata, az 1924-ben indított *Archivum Historii Filozofii i Medycyny*, nagy késéssel, nehézségek árán ma is megjelenik.

Az Orvostörténelmi Közlemények évtizedei

A szerkesztés tényleges munkáját a Könyvtár négy munkatársa végezte. A terveknek megfelelően évi négy szám jelent meg, a lap kereskedelmi forgalomba nem került. Nem csupán a magyar orvostörténelmi kutatások hivatalos, nyomtatott fóruma lett, de az Orvostörténelmi Könyvtár állománygyarapításának legfontosabb eszköze is, hiszen az egyre növekvő számú hazai és külföldi cserepartnertől értékes folyóiratokat és könyveket kaptak érte.

A könyvtár és a köré gyűlt kutatói kör aktivitását néhány számszerű adattal lehet alátámasztani. 1957. november 28-án hangzott el a 100. orvostörténelmi előadás, amely alkalmat adott némi számvetésre, különös tekintettel a folyóírra is. A lap leköszölte az előadások jegyzékét, ennek alapján megállapítható, hogy azok jelentős része valóban nyomtatásban is megjelent. Természetesen számos előadás írásos változatát hiába keressük, feltehetően nem tudta a szerkesztőség megszerezni a kéziratokat (a fenti vitából eredően természetesen Elekes György előadásai, de sajnálatosan hiányzanak Herczegh Árpád

előadásai, és más „nagy” kutató bizonyára értékes adatokat tartalmazó előadása is.) Ez az összegzés kitér a folyóirat segítségével létesített kapcsolatokra, dokumentumcserére is. A külföldi cserepartnerség nem csupán az akkor engedélyezett szocialista blokkra terjedt ki. *Könyvtárak*: National Library of Medicine (Washington), Bibliothèque Royale (Brüsszel), Karolinska Institute könyvtára (Stockholm), Wellcome Historical Medical Library (London), Institut für Gesch. der Med. (Bécs), a római egyetemi könyvtár, *Lapkiadók, szerkesztőségek*: – Journal of the History of Medicine (New Hawen), Korothe (Jerusalem), Revue Internationale d’Acupuncture (Párizs), Revue d’Histoire de la Medicine Hebraique (Párizs) stb., a felsorolás kétségkívül tiszteletreméltó, különösképp, ha az 1957-es évszámot vesszük figyelembe.

Kezdetben zömmel magyar nyelvű írások jelentek meg, de minden tanulmányt német orosz, angol és francia nyelvű összefoglalóval láttak el, majd fokozatosan helyet kaptak az idegen nyelvű közlemények is (német, francia, orosz). A fontosnak tartott írások gyakorta teljes terjedelemben több nyelven jelentek meg (magyar, német, francia angol, orosz). Az Orvostörténelmi Társaság előtt elhangzott előadások publikálásán túlmenően egyre bővült a tanulmányok köre és a szerzői gárda, a környező országok „engedélyezett” kutatóinak írásaival (felvidéki és erdélyi magyar orvostörténészek), de a ’60-as évek második felének köteteiben már olvashatjuk a bécsi *Erna Lesky*, a heidelbergi *Erich Podach*, a lipcsei *Dieter Tutzke*, sőt a francia *Jean Charles Sournia* professzornak, a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság elnökének a tanulmányát is. A közlemények színvonalára minden tekintetben gondosan ügyelt a szerkesztőség, csak a korábban, más kiadványban még meg nem jelent írások kerülhettek közlésre, szigorú szakmai lektorálás után. Erre a szempontra ma is felhívjuk a szerzők figyelmét, a megjelenésnek ma is ez a feltétele.

A folyóirat felépítése (rovatai) fokozatosan gazdagodtak, bővültek. A kezdeti két fő rovat (*Tanulmányok* és *Adattár*) 1960-tól kiegészült a recenziós rovattal, hiszen a külföldi könyvkiadók feltétele az ingyenes támpéldány küldésével kapcsolatban kiadványaik rövid időn belüli ismertetése volt. Tartalmi-tematikai gazdagodást jelentett a *Supplementum* kötetek sorozatának megindítása 1962-ben, amelyre később még kitérünk.

1967-ben elhunyt *Palla Ákos*, a lap első szerkesztője, nevéhez, munkájához 43 kötet és 3 Supplementum szám szerkesztése kapcsolódott. Időközben létrejött, megnyílt Semmelweis szülőházában az orvostörténelmi múzeum, majd a két intézmény egyesült *Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum és Könyvtár* néven, így ez a tény is indokoltá tette a kiadvány bizonyos mértékű formai és címbeli megújítását. A 44. kötettől *Orvostörténelmi Közlemények* (Communicationes Historia Artis Medicinae) lett a címe, a rovatbeosztása nagyjából megmaradt, bővülést jelentett a *Krónika* rovat, amelyben az intézet és az 1966-ban megalakult

Orvostörténelmi Társaság működésével kapcsolatos eseményekről, rendezvényekről, személyi hírekről tudósítottak. A lap főszerkesztője *Antall József* lett.

Néhány kiemelkedő értékű írásról

Természetesen nem tudunk az összes fontos tanulmányról beszámolni, de a jeles múltbeli és kortárs szerzők munkáira, a fontos események, évfordulók, hazai és nemzetközi részvétellel szervezett konferenciák alkalmából közreadott írások mindenképpen érdekesek a mai kutatók figyelmére is.

Az első ilyen esemény az ún. *Apáthy-ankét* megrendezése volt, Apáthy István születésének közelgő századik évfordulója kapcsán tárták fel sokáig vitatott idegéletteni kutatásainak jelentőségét. A neves kutatók részvételével megrendezett üléssel a könyvtár egyúttal fennállásának 10. évfordulóját is ünnepelte. (25. kötet, 1962.) A *Semmelweis Ignác betegségének, halála* tényleges okának és körülményeinek tisztázása újból és újból a kutatói érdeklődés középpontjába került, nagy vitákat indukált, könyvek, tanulmányok megírására ösztönzött. A Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár, az Orvostörténelmi Társasággal több ilyen „nagy vita” megszervezésében játszott vezető szerepet, a vitaanyag közzétételének fóruma természetesen az Orvostörténelmi Közlemények volt. Az első tematikus kötet e témában – 55–56. köt. (1970) – a Semmelweis kutatók akkori nagy generációjának írásait tartalmazta. A kötet bevezetőjének megfogalmazása szerint ún. szerkesztőségi fórumon adtak lehetőséget a vélemények ütköztetésére, *Zoltán Imre, Benedek István, Regöly-Mérei Gyula, Réti Endre, Fekete Sándor, Csillag István* és a szintén orvos unoka, *Lehoczky-Semmelweis Kálmán* nevét emelve ki a névsorból. 1973-ban egyre élénkebbé vált a hivatalos levélváltás Budapest és Bécs között Semmelweis kórlapjainak kiadása ügyében, hogy a hiteles dokumentumok alapján végre világos képet alkothassanak „a Semmelweis betegsége” témában. A terjedelmes, több éve zajló hivatalos levelezést teljes egészében a 66–68. kötet (1973) tartalmazza. Úgy tűnt, hogy *Silló-Seidl György* külföldön élő magyar orvos színre lépése és az általa megszerzett, Intézetünknek ajándékozott Semmelweis dokumentumok szenzációja végre a kérdések megválaszolásához, és nyugvóponthoz vezetik a sok évtizedes találgatást, de – mint tudjuk – Silló-Seidl a detektívregények stílusának megfelelő elmélete a viták tovább gyűrűzését eredményezte. A 83–84-es kötet, 1978-ban a hiteles kórdokumentumok elemzésére és megvitatására összehívott konferencia anyagát tartalmazza. Tematikus kötetek láttak napvilágot *a nagyszombati orvosi kar alapításának* nagyobb évfordulói tiszteletére, 1971-ben (57–58. kötet) a 200. évforduló, majd 1994-ben a 225. évforduló alkalmából (147–148. kötet), az orvostudomány hazai és felvidéki

magyar és szlovák kutatóinak írásait közölve.

A továbbiakban soroljunk fel néhány, a tudomány-, és orvostörténeti szempontból jelentős forráskiadást tartalmazó folyóiratszámot. Nagy sikere volt a 23. kötetnek (1962.), a példányokat rövid idő alatt „szétkapkodták”, mivel *Méliusz Juhász Péter: Herbarium*-ának teljes szövegét tartalmazza, valamint a nyelvész-irodalmár Bán Imre, a gyógyszerész Halmai János, és a botanikus Natter-Nád Miksa elemzése csatlakozik a műhöz. Az *Adattári* közlemények mindig a kutatók számára legértékesebb forrásanyagból merítettek, a levéltári dokumentumok, kiadatlan írásművek, levelezések szövegének közreadásával. Az erdélyi orvoslás múltjának kutatásához nyújt értékes adalékokat a 34., 35., 36. kötet (1965-ben), amelyekben *Fodor István* gyűjtésének eredményeként a 18–19. századi jelentős *erdélyi orvosok szakmai leveleit* adta közre a folyóirat. Nagy segítséget jelent a latinul nem tudó – nagy számú – kutatónak néhány kiemelkedő orvosi munka teljes szövegének magyar fordítása. *Sattler Jenő* a *hippokratészi Corpus* számos részletét lefordította: az időjárásról és az emberi szervezetre gyakorolt hatásáról, a szent betegségről (epilepszia), a kórjóslatokról, a női természetéről és a női betegségekről, a magzatról és különféle szülészeti esetről. (33. és 37. kötetben, 1964–65). A magyarul közreadott *Hippokratész* szövegek sorát 1975-ben (75–76-os szám) bővítette *Nagy Ferenc: A terméketlen nőkről* (De sterilibus) c. írás fordításával. A magyarországi gyógyvizekről szóló első összefoglaló mű megírása a XVI. században tevékenykedő, sziléziai születésű *Georgius Wernher* nevéhez fűződik, a *De admirandis Hungariae aquis* (Magyarország csodálatos vizeiről) c. munka az 1549-es első, bázeli kinyomtatást követően többször is megjelent. Az Orvostörténeti Közlemények 29. kötetében (1963) *Erdősi Laura* fordításában megjelent a munka 1594-es kiadása magyarul is. *Weszprémi István: Tentamen de inculanda peste* (A pestisoltás szükségének vizsgálata) c. munkáját az antitoxikus terápia korai megfogalmazásának, felvetésének tekintik az orvostörténeti értékelések. *Vida Tivadar* fordításában, teljes terjedelmében olvashatjuk *Weszprémi* művét az OTK 75–76-os kötetében (1975). *Mátyus István* sokrétű életművének egyik területe az erdélyi gyógyvizek kutatása, elemzése. Kézíratos hagyatékának értékes darabja a Marosvásárhelyen őrzött *De aquis Rhadnensibus* (A radnai ásványvizekről) c. írás, amelynek első nyomtatott, magyar nyelvre is lefordított közreadása az OTK 1968-as, 45. sz. kötetében, *Spielmann József – Szőkefalvi-Nagy Zoltán – Soós József* szerzők jóvoltából történt meg. *Semmelweis Ignác* szakirodalmi munkásságának első darabja a *De vita plantarum* c. 1844-ben írott disszertációja. *Semmelweis* halálának centenáris évfordulóján a gyógyszerészek érdeklődését keltette fel a mű, mégpedig a gyógynövényekkel kapcsolatos megállapítások vonatkozásában. *Pelle Pál* fordította magyarra a latin nyelvű disszertációt, a szövegközlés az 55–56-os kötetben valósult meg, 1970-ben. Az orvosképzéshez,

az önálló magyar orvosi kar történetéhez kapcsolódó levéltári dokumentumok primer magyar nyelvű közlése is megvalósult az OTK hasábjain. 1971-ben, az 57–59-es kötetben *Vehle Ferdinánd* 1848-ból származó, mindaddig kiadatlan tanulmányi tervezetét közölte a folyóirat. Hasonló forráskiadásnak számít az *egyetem alapító okiratának* magyar nyelvű közlése *Magyar László András* és *Szögi László* jóvoltából, a 147–148.-as kötetben, 1994-ben. Szintén az orvosi kar történetének kutatását segíti az az adattári közlemény, amely *Bolányi Imre* és *Palatkás Béla* nevéhez fűződik, akik az orvostudományi kar történetének legfontosabb adatait foglalták össze táblázatos formában az alapítástól 1900-ig. (Megjelenés 1961-ben, a 21–22-es kötetben). Több alapvető bibliográfiát is közzé tett a folyóirat: – *Huszár György: Magyar fogászati bibliográfia* (1. köt. 1955). – és a *Bolányi-Palatkás* szerzőpáros által összeállított ún. *nekrológ-bibliográfiát* érdemes kiemelni (az 1962 végéig elhunyt magyar orvosokról, gyógyszerészekről szóló megemlékezések többirányú visszakeresését teszi lehetővé), 1966-ban, a 40. kötetben jelent meg.

Fontos röviden megemlíteni a Supplementum-köteteket is, hiszen egy-egy témakört feldolgozó tematikus összeállításokról, illetve egy-egy szerző könyv-terjedelmű munkáinak megjelentetéséről van szó. 1962-ben jelent meg a Suppl. 1. kötet: *Varga Lajos* a magyar közegészségügy XIX. századi történetéről szóló munkája, majd a Suppl. 2. szintén *Varga Lajos: Az Orsz. Közegészségügyi Tanács kiemelkedő orvos tagjainak munkásságát tárta fel az adattár-jellegű összeállításban, mindkét mű nagydoktori disszertációjának „mellékterméke”*. Az 1965-ben kiadott Suppl. 3. a magyarországi fertőző betegségek – különös tekintettel a pestisre – történetének tanulmányozásához nyújt értékes adalékokat. Az 1970-ben megjelent Suppl. 4. és az 1972-ben kiadott Suppl. 6. egy-egy kongresszus alkalmából jelent meg. Előbbi a *XXII. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszusra* (Bukarest-Constanza), utóbbi *XXIII. londoni Nemzetközi Kongresszusra*. A szándék mindkét összeállítással kapcsolatban egyértelmű: a magyar orvoslás történetének ismertté tétele nemzetközi fórumon, annál is inkább, mert a XXIV. kongresszus Bp.-en került megrendezésre. Egy-egy neves orvostörténészünk könyv-terjedelmű munkája, illetve tanulmánykötete jelent meg a Suppl. sorozatban: *Schultheisz Emil: Traditio renovata* (21.), *Mayer Kolos Ferenc: From Plato to Pope Paul* (17.) és *Birtalan Győző: Európai orvoslás az újkorban* (15–16) művei. A Supplementum kötetek sorába tartozik a két népi gyógyászati kötet, a gyógyszerésztörténeti kötet, az Intézet részlegeit ismertető, több nyelven, és több ízben közreadott kötetek, valamint a folyóirat évfolyamainak tanulmányozásához nélkülözhetetlen, 40 évfolyam anyagát feldolgozó *Mutató-kötet*.

A jelen helyzet

Eddig 233 szám, és 24 *Supplementum* kötet jelent meg. Az utóbbi években, finansziális okok miatt, sajnos csak évi egy-egy kötetet tudunk kiadni, 400 nyomtatott példányban. A kiadvány – a tudományos szempontok mellett – változatlanul a könyvtár állománygyarapításának fontos bázisa: számos hazai és külföldi folyóiratot, tudományos intézmények egyéb kiadványát kapjuk érte cserébe, kiadóktól ingyenes támpéldányokat kérhetünk a folyóiratban megjelenő ismertetés fejében. 180 magyarországi és 120 külföldi partnernek postázzuk a megjelenő köteteket, a további 100 kötetből kerülnek ki a szerzői tiszteletpéldányok, illetve az eladásra szántak. Bár a tendencia az internetes folyóiratok irányába mutat, mégis elmondhatjuk, hogy a hagyományos forma továbbra is keresett, népszerű e tudományterületen is. Nem csupán azért reklamálnak a cserepartnerek az esetleges késedelmes megjelenésért, hogy a cserepartnerség „üzleti” része fedve legyen, de a visszajelzések, reagálások egyértelműen arra engednek következtetni (kongresszusi meghívások), hogy tartalmilag, ténylegesen figyelemmel kísérik a megjelenő köteteket.

A tájékoztatás korszerű követelményeinek megfelelően sikerült az egész sorozatot digitalizálni és a világhálón elérhetővé tenni.

A könyvtár és a múzeum könyv- és folyóirat gyarapodásának jelentős részét még mindig a Közleményekért cserébe kapott példányok jelentik.

Abban a reményben zárom az Orvostörténeti Közlemények bemutatását, múltra visszatekintő krónikáját, hogy a nehézségek ellenére is életben tudjuk tartani az orvoslás történetének ezen értékes időszak kiadványát.

A lap főszerkesztői

Palla Ákos (1955–1967)

Antall József (1967–1993)

Vida Mária (1993–1999)

Kapronczay Károly (1999 óta)

Szerkesztők: Buzinkay Géza (1968–1982), Magyar László András (1983 óta)

Az 1966-ban alakult Magyar Orvostörténelmi Társaság iratanyagából

A Magyar Orvostörténelmi Társaság felvételt nyert a MOTESz tagegyesületei sorába

Magyar Orvostudományi Társaságok
és Egyesületek Szövetsége

Magyar Orvostörténelmi Társaság
Vezetőségének

Budapest

Örömmel értesítjük, hogy a MOTESz elnöksége 1966. április 29-én tartott ülésén, kérelme alapján a Magyar Orvostörténelmi Társaságot tagegyesületei sorába felvette.

Budapest, 1966. május 10.

Dr. Gömöri Pál

dr. Király Kálmán

* * *

A Magyar Orvostörténelmi Társaság első közgyűlésének jegyzőkönyve (Kivonat)

A Magyar Orvostörténelmi Társaságnak 1966. június 23-án az Országos Orvostörténelmi Könyvtár helyiségében tartott közgyűléséről.

A közgyűlés megnyitása után az ideiglenes ügyintézővel megbízott elnök, dr. Farkas Károly ismerteti a MOTESz megalakulásának körülményeit és célkitűzéseit. Megállapítják, hogy a közgyűlés határozatképes, mert azon az eddig jelentkezett tagság több mint 50%-a vesz részt. Ezután az elnök közli, hogy a közgyűlésnek vezetőséget, pénztárost, ellenőrt, számvizsgáló bizottságot, továbbá a MOTESz közgyűlésére küldötteket kell választani. Előterjesztő a megválasztandókra vonatkozó, az ideiglenes intézőbizottság által összeállított névsort. A közgyűlés egyhangúlag elfogadja Regöly-Mérei Gyulát és Réti Endrét ellenőrnek, a szavazatszedésre az Orvostörténelmi Könyvtár két munkatársát, dr. Klaniczay Gyulát és Dufala

Ákost bízták meg. A közgyűlés elfogadja a MOTESz közgyűléseire küldöttként dr. Farkas Károlyt, dr. Katona Ibolyát, Palla Ákost és dr. Szodoray Lajost.

A szavazatok megszámlálása után dr. Farkas Károly elnök újból megnyitotta az ülést. Közli, hogy 24 szavazatot adtak le, ezek mindegyike érvényes, ennek értelmében az új vezetőséget megválasztották. Megköszöni a Társaság eddigi bizalmát és kéri, hogy az új vezetőség foglaljon helyet. Ezzel a közgyűlés véget ért.

Az ott maradt vezetőség megválasztotta az elnököt és a főtitkárt. Dr. Farkas Károly eddigi elnök hivatkozva sokirányú elfoglaltságára, az elnökségről lemondott és egyben javasolta, hogy elnökké dr. Bencze Józsefet és főtitkárnak dr. Katona Ibolyát válasszák meg. A vezetőség a javaslatot elfogadta.

K.m.F.

Kapronczay Istvánné
jegyzőkönyvvezető

Dr. Farkas Károly
elnök

A Magyar Orvostörténeti Társaság vezetősége:

Andriska József, Bencze József, Bíró Imre, Birtalan Győző, Daday András, Farkas Károly, Ferencz Gábor, Hahn Géza, Halmai János, Karasszon Dénes, Katona Ibolya, Kiszely György, Nébenführer László, Palla Ákos, Szállási Árpád, Székely Sándor, Szodoray Lajos, Tasnádi Kubacska András.

Pénztáros: Regöly-Mérei Gyula, Ellenőr: Réti Endre.

Számvizsgáló bizottság: Hárdi István, Huszár György, Kováts Ferenc sen.

Póttagok: Balogh János, Petki Gusztáv, Vörös László

* * *

Bencze József elnök lemondása

Magyar Orvostörténeti Társaság
Vezetőségének
Budapest

Tisztelettel és sajnálattal bejelentem, hogy elnöki tisztségemről lemondok.

Kérem ezt tudomásul venni indokaim alapján.

Öreg korom és gyakori betegeskedéseim miatt nem vagyok abban a helyzetben, hogy gyakran felutazzak Budapestre, márpedig ez az ügyvitelek érdekében elengedhetetlenül szükséges. Budapest-Szombathely 250 km távolságra van és akár repülőgépen, akár gyorsvonattal a közlekedés nem olyan, hogy felutazás könnyű és kényelmes legyen, hozzáfűzhetem azt is, hogy a szállodaszobát a legnagyobb nehézség árán sem igen kapni.

Úgy gondolom, hogy az én személyem semmiképp sem megfelelő az elnöki tisztségre és közös érdek, a Társaság fontos érdeke, hogy mozgékony és gyorsan cselekvő elnököt válasszon.

Midőn kérem bejelentésem szíves tudomásul vételét, vagyok őszinte tisztelettel

Szombathely, 1966. augusztus 9.

Dr. Bencze József

* * *

A Magyar Orvostörténeti Társaság 1966. szeptember 14-én jóváhagyott vezetősége és tagsága

A MOT vezetősége:

Dr. Andriska József, dr. Bencze József, dr. Bíró Imre, dr. Birtalan Győző, dr. Daday András,
Dr. Farkas Károly, dr. Ferencz Gábor, dr. Hahn Géza, dr. Halmai János, dr. Haranghy László,
dr. Karasszon Dénes, dr. Katona Ibolya, dr. Kiszely György, dr. Nebenführer László, Palla
Ákos, dr. Szállási Árpád, dr. Székely Sándor, dr. Szodoray Lajos, dr. Tasnádi Kubacska
András.

Pénztáros: dr. Regöly-Mérei Gyula

Ellenőr: dr. Réti Endre

Számvizsgáló Bizottság: dr. Hárdi István, dr. Huszár György, dr. Kováts Ferenc sen.

Póttagok: dr. Balogh János, dr. Petki Gusztáv, dr. Vörös László

Elnök: dr. Bencze József

Titkár: dr. Katona Ibolya

A Magyar Orvostörténeti Társaság tagnévsora

Dr. Abádi Gyula, dr. Allodiatorisz Irma, dr. Andriská József, dr. Antal József, Antall József,
Dr. Balogh János, dr. Balogh Károly, dr. Balogh Ádám, dr. Bartók Imre, dr. Bencze József, dr.
Bendefy László, dr. Bíró Imre, dr. Birtalan Győző, dr. Buga László
Dr. Cziraky József, dr. Csik László,
Dr. Daday András, dr. Dsinich Antal,
Dr. Farkas Károly, dr. Fekete Sándor, dr. Ferencz Gábor
Dr. Gats Rezső, dr. Gáspárdy Géza, dr. Görgényi Géza, Grynaeus Tamás,
Dr. Hahn Géza, dr. Hajós Károly, dr. Halmai János, dr. Haranghy László, dr. Hárdi István, dr.
Hetényi Ede, dr. Hints Elek, dr. Huszár György
Dr. Jantsits Gabriella, dr. Jeszenszky Gyula
Dr. Karasszon Dénes, dr. Katona Ibolya, dr. Kesztyűs Lóránd, dr. Kiss Ákos, Kárpáti Endre,
dr. Kiszely György, dr. Kontra György, dr. Kovacsics Sándor, dr. Kováts Ferenc sen. Köhegyi
Mihály
Dr. Lugossy Gyula,
Natter Nád Miksa. Dr. Nébenführer László
Dr. Orbán Lajos, dr. Oláh Andor,
Palla Ákos, dr. Pataki Zoltán, dr. Petki Gusztáv, dr. Pitrolffy Szabó Béla,
Dr. Regöly-Mérei Gyula, dr. Réti Endre, dr. Rigler László, dr. Rogátsy Guido, dr. Ruzinkó
Barnabár, dr. Ruttkay László,
Dr. Schulhof Ödön, dr. Schultheisz Emil, dr. Simon Miklós, dr. Simonovits István,
Dr. Szállási Árpád, dr. Székely Sándor, dr. Szodoray Lajos, dr. Szőkefalvy-Nagy Zoltán
Dr. Tasnádi Kubacska András
Dr. Vajkai Aurél, dr. Varannai Gyula, dr. Vörös László,
Dr. Zétény Győző, dr. Zoltán Imre, dr. Zboray Bertalan,

* * *

Szodoray Lajos elnöki kinevezéséről

MOTESz Titkárságának

Budapest

Apród u. 1–3.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke, dr. Bencze József szombathelyi orvos, történész, egészségi állapotára való tekintettel lemondott. Nevezett helyett szeptember 14-én tartott vezetőségi ülés Szodoray Lajost, az orvostudományok doktorát és debreceni egyetemi tanárt választotta a Társaság elnökének.

Tisztelettel

Kapronczay Istvánné
adminisztrátor

* * *

Előterjesztés

Palla Ákos emlékezetéről

Alulírott abból az alkalomból, hogy Palla Ákos, az Országos Orvostörténelmi Könyvtár igazgatója elhalálozott, a következő javaslattal fordulok a Magyar Orvostörténelmi Társaság Vezetőségéhez.

Az elhunynak feledhetetlen érdemei vannak az orvostörténelem egész területén. Elsősorban ő szervezte meg és fejlesztette ki az Orvostörténelmi Könyvtárat, a Semmelweis Múzeumot, ő indította útjára a külföldön is jól ismert különböző orvostörténelmi kiadványokat. Úgy vélem, hogy az Orvostörténelmi Társaság Vezetősége megfelelő helyen előterjesztéssel élhetne az iránt, hogy Palla Ákos nevét néhány soros méltatással együtt márványtáblán az Orvostörténelmi Könyvtár bejáratí csarnokában megörökítsék.

Indítványomat természetesen annak szem előtt tartásával teszem meg, hogy ez ügyben első fokon a legilletékesebb fórum Farkas Károly professzor úr, az ORFI igazgató főorvosának állásfoglalását is ki kellene kérnünk, kivitelezésre pedig fel lehetne kérni az Orvostörténelmi

Könyvtár igazgatói teendőinek ideiglenes ellátásával megbízott Antall Józsefet, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum igazgató helyettesét.

Budapest, 1967. június 2.

(Dr. Tasnádi Kubacska András)
az őslénytani tudományok doktora,
a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségi tagja

* * *

**A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum anyagi ellátottságáról – feljegyzés
az egészségügyi miniszternek**

Dr. Szabó Zoltán egészségügyi miniszter,
Egészségügyi Minisztérium
Budapest, V. ker.,
Akadémia u. 10.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság, valamint MTA Orvostörténelmi Bizottsága és a ETT Orvostörténelmi Bizottsága vezetőségének az orvostörténelmi szakterület pénzügyi ellátottságát érintő beadványával a Múzeumi Tudományos Tanács részéről egyetértésünket fejezzük ki. Annál inkább, mivel a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum anyagi ellátottságával kapcsolatban igen helyesen és indokoltan foglaltak állást, fejtették ki véleményüket.

Budapest, 1967. október 2.

Dr. Fekete Sándor igazgató
Múzeumi Tudományos Tanács elnöke

Kiss László
a Múzeumi Tudományos Tanács tagja
Művelődésügyi Minisztérium

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1967. szeptember 7-én megtartott vezetőségi ülésén foglalkozott az adott szakterület pénzügyi ellátottságával, a tudományos kutatás és

ismeretterjesztés szolgálatába állított intézmények szerepével és működésével. A vezetőség határozata értelmében – a szakterület más testületeivel együttműködve – előterjesztést teszünk az orvostörténelmi kutatás érdekeit szolgáló intézmények, illetve az egész szakterület pénzügyi ellátottságának javítására.

Megítélésünk szerint az új gazdasági mechanizmus bevezetésével, a szükségessé vált gazdaságossági-takarékossági rendelkezésekkel még átmenetileg sem szabad veszélyeztetni a már elért eredményeket, a fejlesztés útján megindult intézmények működését. Kötelességünk az orvostörténelmi szakterület érdekeinek képviselése, a megfelelő pénzügyi ellátottság biztosítása. Úgy véljük, hogy az in produktívnak tűnő tudománytörténet igényeit sem semmisíthetik, meg és nem szoríthatják háttérbe a közvetlenül lemérhető szükségletet kielégítő alkalmazott tudományok, az „élő egészségügy” és termelési-termelékenységi szempontok. Talán hangsúlyoznunk sem kell, hogy elismerjük ezek elsődlegességét, azonban alárendelt szerepünknek megfelelő, ezzel-azzal arányban álló igényeink kielégítését jogosan kérjük.

Az orvostörténelem művelése nem egyszerűen a hagyományok megbecsülésére irányuló kötelességérzetből fakad. Vitathatatlanul szerepe az új orvosnemzedék nevelésében, etikai szemléletének kialakításában, világszerte elfogadottá vált. De ezen túlmenően meghatározza az orvostudományi gondolkodást, a felmerülő kérdések helyét a fejlődésben és megindító pszichikai tényező a tudományos kutatásban, újabb felfedezések keresésében. Korunk specializálódó világában, a tudományok differenciálódása közepette szintetizálódó szemléletet ad. Furcsa és szinte érthetetlen árnyoldala tudományos életünknek, hogy még indokolnunk kell az orvostörténelem jelentőségét. Annál inkább, mivel a szocialista és nyugati országokban egyaránt tárgya az orvosképzésnek. Nem egyszer kerülünk zavarba, amikor írásban és szóban érdeklődnek az orvostörténelem egyetemi oktatásáról, a magyarországi orvostörténeti intézmények eredményei iránt.

Éppen ezért kérjük, hogy a meglevő eredményeket, a meglevő kiadványokat, a kutatás szolgálatában álló intézményeket megfelelő pénzügyi lehetőségek biztosításával tartsuk meg, illetve emeljük magas színvonalra. A felbukkanó történeti értékű tárgyakat és dokumentumokat ma és nem holnap tudjuk megszerezni, a ma elért kutatási eredményeket ma és nem a távoli jövőben kell közzé tennünk. A ma elhanyagolt szükségleteket nem lehet egyszerűen később pótolni, illetve a helyrehozhatatlan a legdrágább. Tehát az Egészségügyi Minisztériumnak és a Magyar Tudományos Akadémiának, valamint az egészségügy egész területének méltányolnia kellene a magyar orvostörténelem elért eredményeit, nemzetközileg ismert kiadványait, fejlődésnek indult intézményeit.

Általános helyzet

Különösen fontos szerepet játszik ezért az egyesítésre javasolt Országos Orvostörténeti Könyvtár és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum. Az egyesítésre váró két intézet nemcsak a felbecsülhetetlen értékű közgyűjtemények őrzője, hanem a tudományos kutatás műhelye, a tudományos intézeti funkció ellátója és az ismeretterjesztés, a kiadványozás szolgálatában álló apparátusa. Éppen ezért a magyar orvostörténelem kulcskérdése ezeknek az intézményeknek a fenntartása és fejlesztése. Az alapok megvannak, a lehetőségek biztosítottak, ha erre megfelelő pénzügyi fedezetet kapunk. Eddig is jelentős részben annak köszönhetőek az elért eredmények, hogy az ORFI szervezeti keretében, gazdasági-pénzügyi kezelésében működik. De az ORFI költségvetésében elkülönített költségvetéssel működő intézetek nem támaszkodhatnak állandóan erre a támogatásra, annál kevésbé, mivel az így is sokat jelentő gazdasági-műszaki apparátus igénybe vételén kívül, külön pénzügyi segítséget az ORFI sem nyújthat. Szükséges tehát, hogy az ORFI szerv részesüljön, ami lehetővé teszi a méltó működést és a természetes fejlődést.

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és az Országos Orvostörténeti Könyvtár általános ellátottsága

A két intézmény szükséges költségvetését általánosságban az eddig tapasztaltak és szükségletek alapján határozhatjuk meg. Ehhez járulnak a jövőben – a gazdasági reformok következtében – többletkiadások. Nem az üzemeltetési kérdésekkel, hanem az állománygyarapítás problémáival kívánunk foglalkozni. Az elmúlt esztendőben, illetve a jelen költségvetési évben olyan nehézségek tornyosultak a könyvek, tárgyak és egyéb dokumentumok vásárlása elé, amelyekkel a jelenlegi keretek között nem tudnak megbirkózni. A Könyvtár 1900-ig a teljesség igényével gyűjti az orvostudományi irodalmat, valamint általánosságban az orvostörténelmi szakirodalmat. Ez a kettősség jellemzi gyűjtőkörét (régiorvosi irodalom és orvostörténeti szakirodalom), a jelenlegi lehetőségek azonban a legfontosabb felajánlott anyag megvásárlását sem teszi lehetővé, nem szólva a tervszerű állománygyarapítási szükségletekről, ami nélkülözhetetlen a korszerű kutatás szolgálatához. Hasonlóan a Múzeum teljesen lehetetlen helyzetbe került, a legfontosabb dokumentumokat és tárgyakat sem tudja megvásárolni, noha igen nagy korszakbeli és tematikai hiányokat kellene pótolni. Az anyag mennyisége, az egy időszakra és témakörre vonatkozóan gazdag anyag nem pótolja a fejlődés egészének bemutatásához szükséges beszerzéseket. Az 1967-es évben a kiadványozási költségek és beszerzések összekapcsolása a Könyvtárban, a vásárlások és kiállítások megrendezésének költségei a Múzeumban, gyakorlatilag megbénították mindkét

intézményben az állománygyarapítást.

A szükségletek és az árak felmérése alapján a következő költségvetési évben és azután következő esztendőkből a Könyvtárnak és a Múzeumnak évi 250–250 ezer Ft-ra van szüksége ahhoz, hogy a vele szemben támasztott igényeknek meg tudjon felelni. A Múzeum esetében különlegesen indokolttá teszi a budavári „Arany Sas” patika (Gyógyszerésztörténeti Múzeum) berendezése és felszerelése. Az 1800-ig terjedő edénnyel felszerelendő múzeumi egység igen nehezen oldható meg különben.

Az orvostörténeti kiadványozási kérdések

Az orvostörténelmi kiadványozás problémáit a könyv- és folyóiratanyag vonatkozásában vizsgáljuk. A korábbi megállapítások alapján évente egy-egy könyv megjelentetését tudta biztosítani a Medicina. Idén esedékes Weszprémi István híres orvostörténeti munkájának III., 1968-ban a IV. kötete. Az orvostörténeti könyvek kiadványozásának fontosságát azzal indokoljuk, hogy ez az egyetlen módja a nagy tudományos értékű, azonban kisebb forgalmat ígérő munkák megjelentetésének. Ha tekintetbe vesszük az előzetes tájékoztatást, átlagosan 30–40%-kal emelkednek a nyomdaköltségek. Tehát az évi könyvkiadás biztosításához átlagosan évi 200 ezer Ft-ra van szükség.

Az orvostörténeti szakterület időszakai kiadványait könnyű megszámolni. Az ismeretterjesztő kiadványok mellett az Orvosi Hetilap mellékleteként megjelenő Horus-t, és a Könyvtár kiadásában megjelenő Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicinae c. kiadványt kell megemlítenünk. Nagyobb tanulmányok közlésére kizárólag a Communicationes szolgál. Erre a korábban megállapított 100 ezer Ft-ból évi négy számot, 1967-ben pedig már csak három számot jelentet meg a Medicina. Ha figyelembe vesszük a fenti áremelkedést, ez újabb csapást jelent. Kérjük tehát, hogy a korábbi négy szám megfelelő színvonalú kiadásához évi 200–200 Ft-ot biztosítson a tárca. Ez annál indokoltabb, mivel a múzeumoknak egyébként külön múzeumi füzeteket stb. kell indítani, amit a Communicationes helyettesíthetne a jövőben is.

A Múzeum és a Könyvtár távlati fejlesztési tervei

A Könyvtár jelenlegi épületében elhelyezett könyvanyag két éven belül nem fér el jelenlegi helyén. Már most is szükségintézkedésekhez stb. voltak kénytelenek folyamodni. Addig is csak a legszorosabb belső raktári rend kialakításával érnek el eredményt. Így felvetődik a Könyvtár épületében, a vele határos területeken levő lakások megszerzése, illetve terv készítése más megoldásra. Hasonló a Múzeum raktározási helyzete. A tervezett udvari raktárak a Várhegy felől folyóvíz miatt erre teljesen alkalmatlanok.

A Múzeumhoz csatolt gyógyszerésztörténeti múzeumi egység (Tárnok u. 18.) helyreállítása lassan folyik. Ugyancsak meg kell vizsgálni azt a helyzetet, ami a Múzeum épületében működő MOTESz-titkárság jelzett elköltözése után következik be. Ebben az évben nyílik meg a Múzeum részleges kiállítása, három-négy év múlva egy teljes területen működő kiállítást kell megnyitni, hasonlóan a Tárnok utcában is. Ehhez műszaki fejlesztésre és létszámemelésre van szükség, nem szólva a pénzügyi keretek biztosításáról.

Tudományos kutatómunka támogatása

Az orvostörténeti kutatást lényegében másodlagosan, hivatástudatból, vagy passzióból végzik az orvostörténészek. Törekednünk arra, hogy függetlenített kutatók, másodállásban alkalmazott szakemberek álljanak rendelkezésünkre. Lehetővé kell tenni, hogy munkatársaink elvégezzék az orvostörténeti alapkutatásokat. Mérhetetlen nagy forrásanyagot kell feltárni, hogy előbbre léphessünk. Erre a feladatra, ennek irányítására hívatott testületek működnek, de a siker előfeltétele a megfelelő anyagi keret biztosítása.

Ezért javasoljuk a célhittel megítélését, amely támogatja a kutatásokat, a levéltárakban, múzeumokban rejtőző orvostörténeti vonatkozások feltárását, nyilvántartásba vételét. (Ez megtörtént a Mezőgazdasági Múzeum vonatkozásában.) A megítélt összeg ellenőrzésére az MTA, az ETT Orvostörténeti Bizottságából, a Múzeum Tudományos Tanácsának egy-egy tagjából álló ellenőrző bizottságot kell kirendelni, minősítené az elvégzett munkát.

Befejezésül kérjük a Minisztérium szíves támogatását, hogy az orvostörténelmi szakterület a megfelelő pénzügyi támogatást megkapja, ami lehetővé tenné a további fejlődést, nemzetközi megítélésünket.

Budapest, 1967. szeptember 23.

Dr. Haranghy László
MTA és ETT Orvostörténeti
Bizottságának elnök

Dr. Regöly-Mérei Gyula
MTA és ETT Orvostörténeti
Bizottságának titkára

Dr. Szodoray Lajos
MOT elnöke

Dr. Katona Ibolya
MOT főtitkára

A Gyógyszerésztörténeti Szakosztály megalakulása (1968. jún. 11.)

Miután hírül adtuk, 1968. VI. 11-én megnyílt Sopronban az ország első gyógyszerésztörténeti múzeuma. A példa nyomán több megye jelentette be azt a szándékát, hogy Gyógyszerésztörténeti Múzeumot kíván létesíteni. E múzeumok kialakítása tekintetében két út vált be a gyakorlatban:

- a.) A megyei gyógyszerértári vállalt anyagi támogatásával és a helyi (megyei) múzeummal együttműködve, a helyi múzeum részlegeként, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum szakfelügyeletével működik: Sopron, Győr (1970), Székesfehérvár (1970), Eger.
- b.) A megyei gyógyszerértári vállalat anyagi támogatásával, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum részlegeként: Kecskemét, Kőszeg. Az országos orvos- és gyógyszerésztörténeti múzeumi hálózat kialakulása nemcsak az orvos- és gyógyszerésztörténeti szakterület, hanem a helytörténeti kutatások szempontjából is nagy jelentőségű.

Az elmúlt időszakban fontos események játszódtak le a szakterületet érintő két tudományos társaságban.

1968. június 11-én, Sopronban – a soproni patika-múzeum megnyitásakor – alakult meg a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztálya. Miután a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közgyűlése megerősítette tisztségében a Szakosztály elnökét (Halmai János), alelnökét (Zoboray Bertalan) és titkárát (Szentgyörgyi István), a Szakosztály megtartotta az újjászervezett vezetőséggel első vezetőségi ülést. (1969. II. 25.)

A Gyógyszerésztörténeti Szakosztály vezetőségének tagjai: Halmai János (elnök), Zboray Bertalan (alelnök), Szentgyörgyi István (titkár). Vezetőség: Antall József, Blázy Árpád (Zalaegerszeg), Boros István (Szekszárd), Beniczky Miklós (Eger), Jéhn Antal (Sopron), Kempler Kurt, Lóránd Nándor (Kecskemét), Mozsonyi Sándor, Riedl Lászlóné, Salamon Béla (Pécs), Seregély György, Szabó Lóránd (Székesfehérvár).

A Gyógyszerésztörténeti Szakosztály vezetősége határozatban foglalt állást abban a kérdésben, hogy az orvosi és gyógyszerészeti szakterület történeti feldolgozó és kutató munkáját csak az Orvostörténelmi Társaság és Szakosztály kollegiális együttműködésével lehet eredményesen, reményteljesen végezni. A Szakosztály – egyebek között – határozattá emelte azt a javaslatot, amely szerint az országos méretű gyógyszerésztörténeti feldolgozó és kutatómunka sikeresebbé tétele érdekében megyei gyógyszerésztörténeti munkacsoportokat hív életre. A kezdeti időben csupán azokban a megyékben szervezik meg e csoportokat, ahol Gyógyszerészeti Múzeum van, ill. megkezdődtek Egy-egy Múzeum létrehozásának

munkálatai (Székesfehérvár, Kőszeg, Szekszárd stb.) E munkacsoportok vezetői tagjai a Szakcsoport vezetőségének, amelyben az elnökség tervezi, koordinálja és irányítja az országos szintű gyógyszerésztörténeti munkát.

* * *

Az 1969. január 27-i vezetőségválasztás

S Z A V A Z Ó L A P

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1969. január 27-én tartott Közgyűlésén megválasztásra javasolt vezetőségi tagok és egyéb társasági tisztségviselők névjegyzéke.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság alapszabályzatának 11. §. 2. bekezdése d.) pontja alapján a vezetőségválasztó közgyűlés választja meg a Vezetőség tagjait és póttagjait, a Számvizsgáló Bizottság tagjait és póttagjait, továbbá a Társaság pénztárosát és ellenőrét. Az Alapszabályzat 14. §. (2) bekezdése g. pontja alapján a Vezetőség választja meg – saját tagjai közül – az elnökséget, az elnököt és főtitkárt, A különböző tisztségviselőket egyesítő elnökség tagjai segítik az elnököt és a főtitkárt munkájuk ellátásában.

A szavazás módja: a hivatalos listával egyetértő szavazó a szavazólapot összehajtogatva bedobja az urnába, míg eltérő vélemény esetén a kifogásolt neveket kihúzzhatják és helyettük más nevet, írhatnak be.

VEZETŐSÉGI TAGOK:

Antall József, Birtalan Győző, Bíró Imre, Balogh János, Elekes György, Farkas Károly, Hahn Géza, Halmai János, Katona Ibolya, Kádár Zoltán, Kenéz János, Kérdő István, Kiszely György, Nébenführer László, Réti Endre, Schultheisz Emil, Sós József, Szállási Árpád, Szentgyörgyi István, Székely Sándor, Szodoray Lajos, Tasnádi Kubacska András, Varannai Gyula, Zalai Károly

PÓTTAGOK: Felkai Tamás, Grynaeus Tamás

SZÁMVIZSGÁLÓ BIZOTTSÁG:

Hárdi István, Huszár György, Kováts Ferenc sen.

Póttagok: Allodiatorisz Irma, Jantsits Gabriella, Kárpáti Endre

Pénztáros: Karasszon Dénes

Ellenőr: Regöly-Mérei Gyula

A Weszprémi István Emlékérem tulajdonosait – a Vezetőség tiszteltbeli tagjaiként – megválasztásuk nélkül is meghívhatja üléseire a Vezetőség.

S Z A V A Z Ó L A P

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1969. január 27-én tartott Közgyűlésén megválasztott Vezetőség az alábbi elnökséget választja meg. A névsorral egyetértő szavazó összehajtvá bedobja az urnába a szavazólapot, míg eltérő vélemény esetén a kifogásolt nevet törölheti és a tisztség mellé beírhatja a kívánt elnökségi tag nevét.

TISZTELETBELI ELNÖK: Farkas Károly

ELNÖK: Szodoray Lajos

ALELNÖKÖK: Katona Ibolya

(általános ügyek)

Zalai Károly

(gyógyszerésztörténelmi ügyek)

FŐTITKÁR: Réti Endre

TITKÁROK: Antall József

Szentgyörgyi István

Megjegyzés: Az ELNÖKSÉG tagja a pénztáros, az ellenőr és a Számvizsgáló Bizottság képviselője. Miután megválasztásukra a Közgyűlésen került sor, külön nem szerepelnek a jegyzéken.

* * *

Feljegyzés

a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnökségi tagjainak (1969. febr. 28.)

A Társaság ügyeivel kapcsolatban, a következőkben állapodtunk meg:

1.) Zoltán rektor úrral történt megbeszélés során kiderült, hogy az Egyetem 200 éves jubileumra nem ad ki egységes meghívót, hanem minden rendezvényre külön kartonlapokat, amelyek külön borítékba kerülnek. Rektor Úr helyesli a Társaság november 11-én délután 14–18 óra között tervezett emlékülést, és felajánlotta, hogy a meghívót az említett közös borítékba helyezik el.

2.) A Társaság kéthetenként, szerda este 19 órakor tartandó előadásaira több professzorunk a felkérést elfogadta, ezek szerint a program így alakul:

1969. március 5.: Alföldy Zoltán: Högyes Endre kolerakutatásai.

1969. március 26.: Réti Endre: a Magyar Tanácsköztársaság néhány híres orvosáról.

Kurucz Tibor: a Tanácsköztársaság gyógyszerészeti reformjáról.

1969. április 16.: Katona Gábor: Orvosszakértői vélemények Pest város bírósága előtt a 18. században.

1969. április 23.: Zsebők Zoltán: Alexander Béla

1969. május 7.: Miskolczy Dezső: Schaffer Károly

1969. május 21.: Soós József: A két Jendrassik

1969. június: Balogh Károly: Árkövy József

1969. szeptember: Kettessy Aladár

1969. szeptember: Páter János

1969. október: Krompecher István

3.) Az egyetemi tanároknak, kórházigazgatóknak és gyógyszerészeknek levelet küldünk ki.

4.) Javaslom, hogy az Elnökség a március 26-i előadás előtt, tehát 6 órakor tartson rövid megbeszélést az Orvostörténelmi Könyvtárban.

Budapest, 1969. február 28.

Dr. Réti Endre

* * *

**Réti Endre főtitkár levele Király Kálmán MOTESz főtitkárnak pénzügyi kérdésekről
(Budapest, 1969. február 28.)**

Tisztelt Főtitkár Úr!

Engedje meg, hogy a kis létszámú és bizonyos lehetőségeket ugyan figyelembe vevő, lényeges növekedésre számítani nem tudó Társaságunk pénzügyi ellátottsága tárgyában a MOTESz központi segítségét kérjem.

E kérdésekről a Társaság titkára, Antall József múzeumi igazgatóhelyettes már folytatott személyes, nem hivatalos jellegű megbeszélést Riskó Tibor kandidátussal, a MOTESz pénztárossal. Tájékoztatta a Társaságnak azoknak a nehézségeiről, amellyel az új vezetőségnek számolnia kell. Bármilyen program kidolgozása előtt szükséges a működtetés elemi feltételeinek a biztosítása. Most már hivatalos formában kérem – Antall előzetes tájékoztató megbeszélése alapján – a MOTESz segítségét.

Először a felmerülő adminisztratív teendők, személyi és dologi kiadások fedezésére kérem a Társaság évi bevételi keretének kb. 2500 Ft-tal történő megemelését, a tagdíjakból származó bevétel ennyivel történő kiegészítését. Másodszor pedig jelzem, hogy Társaságunk elnöksége most dolgozza ki tudományos és ismeretterjesztő programját, amelynek támogatása ugyancsak szükséges lenne. Erre később visszatérek.

Úgy vélem, hogy kis létszámú Társaságunk intenzív belső életével, rendszeres előadás-sorozatával, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár igazgatóságával történő szoros együttműködésével eddig is jó munkát végzett. Szeretnénk azonban tovább lépni, élvezve A Múzeum és Könyvtár eddig is meglevő jelentős költségeket, vállaló támogatását.

Társaságunk és az említett orvostörténeti intézet támogatása annál fontosabb, hiszen az adott szakterületnek más intézménye, fóruma, szervezete nincs Magyarországon. Külföldi országok egyetemi és egyéb tudományos intézetei csak rajtunk keresztül ismerkedhetnek meg a magyar orvostörténeti kutatásokkal. Kis létszámú Társaságunk és a Múzeum-Könyvtár így a szakterületen kívül az egész magyar orvostudomány hagyományait őrzi, illetve hozzájárul nemzetközi súlyához.

Budapest, 1969. február 28.

Szíves támogatását kérve

* * *

A MOT elnökségének levele a „Gyógyszerészet” szerkesztőségének (1969. márc. 23.)

Tisztelt Szerkesztőség

Kérjük, hogy a Társaság vezetőségválasztó közgyűléséről a mellkelt hírt lapjukban közölni szíveskedjenek.

Úgy véljük, hogy a Társaság vezetőségében és elnökségében helyet foglaló gyógyszerész személye biztosíték a szakterület képviseletére és a jó együttműködés kialakítására.

Fáradozásukat előre is köszönjük.

a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöksége

A GYÓGYSZERÉSZETI HIREK rovatába

Szöveg: A Magyar Orvostörténelmi Társaság f. évi január 27-én tartotta meg tisztújító közgyűlését. A Társaság szorosabb értelemben vett orvostörténelmen kívül az egészségügy egészére vonatkozóan folytatja tudományszervező tevékenységét. Ezen belül igen nagy súlyt helyez a gyógyszerésztörténeti kutatások elősegítésére, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztályával való együttműködésre. A gyógyszerészeti szakterülettel, a gyógyszerész társadalommal eddig is meglevő kapcsolat további erősítését hangsúlyozta elnöki beszámolójában dr. Szodoray Lajos professzor (Debrecen), a Társaság újraválasztott elnöke. Jól mutatják a gyógyszerészek megbecsülését e Társaságban megválasztott vezetőségbe és elnökségbe (a tisztségviselők testületébe) található nevek is. A Társaság egyik alelnökévé dr. Zalai Károlyt, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság főtitkárát, egyik titkárává Szentgyörgyi István, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár gyógyszerész tudományos munkatársát választotta. Külön foglalkozott a Társaság dr. Halmai János professzor érdemeivel, akit mint vezetőségi tagot és a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály elnökét a gyógyszerésztörténeti kutatások koordinálásával, a szaktanácsadás ellátásával bízták meg. Több Katásunk vesz részt a Társaság munkájában, közöttük dr. Zboray Bertalan, a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály alelnöke, aki a most lezajlott választásokon a Jelölő Bizottság elnöki tisztségét is ellátta.

A Magyar Orvostörténelmi Társaságba való belépésre javaslom felszólítani az alábbi személyeket:

Dr. Antal József Bp. VIII. Baross u. 75.

Dr. Benkő György gyógyszerész százados Bp. X. Hungária krt.- 7. XII. épület

Heneráry László Dabas, Gyógyszertár

Dr. Horváth Dénes Sopron, Köztársaság út 72.

Dr. Kempler Kurt Budapest, XIV. Uzsoki u. 36/a.

Dr. Kolozs Csaba Győr, Árpád u. 21–32.

Dr. Küttel Dezső Szombathely, Beloiannis u. 8.

Kurucz Tibor Gy. Ezredes Bp. X. Hungária krt. 7. XI. ép.

Dr. Nikolics Károly Sopron, Ujteleki u. 54.

Dr. Seregély György Budapest, X. Gyömrői út 19.

Dr. Táplány Endre Budapest, VII. Péterffy S. U. 15. 771. sz. Gyógyszertár

Budapest, 1969. március 23.

Dr. Zalai Károly
főtitkár

* * *

**Antall Józsefnek, a Társaság titkárának levele a MOTESz Elnökségéhez
(Budapest, 1969. szeptember 1.)**

Hivatkozással dr. Zoltán Imre rektor úrral folytatott személyes megbeszélésre, az alábbi – Réti Endre társasági főtitkárral egyeztetett – problémákra és kérésünkre térek vissza.

A Szlovák Tudományos Akadémia Történelemtudományi Intézete Orvos és Technikatörténeti részlege jubileumi ülést rendez 1969. október 9. 10. és 11.-én Szomolányban és Nagyszombaton. Erre az ülésre meghívták dr. Réti Endre főtitkárt, dr. Schultheisz Emil h. Igazgató főorvost és Antall József h. igazgatót, a Társaság titkárát. Valamennyien előadást tartunk a jubileumi ülésen, ahol egyébként a szomszédos országokból több orvostörténész – köztük Erna Lesky professzor is – részt vesz.

Indokoltnak tűnik a meghívás viszonzása, aminek a legjobb formája az lenne, ha a Magyar

Orvostörténelmi Társaság, illetve a MOTESz hívná meg a jubileumi ülés vezető szlovákiai rendezőit, dr. Ján Tibenský akadémiai osztályvezetőt, dr. Maria Bokesova-Uherovát és dr. Radoslav Fundareket.

A meghívás a BOTE ünnepségeire, az ehhez kapcsolódó Magyar Orvostörténelmi Társaság által rendezett (nov. 11.) ülésre szólna (nov. 9–11.). A meghívottakat egy előadás tartására kérnénk fel, egyet be tudnánk iktatni a programba. A Társaságnak ehhez megfelelő pénzügyi fedezete nincs, ezért kérjük az Elnökség szíves támogatását.

Kérjük egyben azt is, hogy a MOTESz Titkárság a Rektori Hivatal vezetőjével egyeztetve, gondoskodjék a megfelelő egyetemi nyomtatványanyag elküldéséről és az elhelyezésről, az ellátás biztosításáról, valamint az érdekelt személyek értesítéséről is.

Kérjük szíves intézkedésüket és a Társaság értesítését.

Antall József
titkár

* * *

Jegyzőkönyv

a MOT vezetőségének tagjai és a Szlovák Akadémia Tudománytörténeti Intézete Technika és Orvostörténeti Osztályának küldöttsége megbeszéléséről

(Budapest, 1969. november 9.)

1969. november 9-én a MOT hivatalos helyiségében (Bp. II. ker. Török u. 12.) a MOT vezetőségének tagjai és a Szlovák Akadémia Tudománytörténeti Intézete Technika és Orvostörténeti Osztályának küldöttsége megbeszélést tartott.

A megbeszélésen jelen voltak Mária Bokesova-Uherova, dr. Duka Zólyomi Norbert, dr. Ladislav Dohnányi főorvos, a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa, valamint Perényi Frigyes, a Comenius Egyetem Gyógyszerésztörténeti Karának tanársegéde.

A MOT részéről dr. Réti Endre főtitkár, dr. Antall József titkár, dr. Schultheisz Emil főorvos, valamint Kapronczay Károly tudományos munkatárs, jegyzőkönyvvezető.

A kölcsönös köszöntés után Réti Endre főtitkár ismertette a MOT helyzetét és kapcsolatait, a Társaság tudományos programját.

L. Dohnányi javasolta, hogy a bukaresti és a londoni orvostörténeti kongresszus között rendezzenek a környező államok egy kelet-európai orvostörténeti konferenciát. Az időpont

1971 ősze lenne, aminek a jelenlevők nem láttak akadályt. Dr. Schultheisz Emil javasolta, hogy a rendszeres kapcsolattartásra jelöljenek ki témákat, például a cordon santiter kérdését, ami koordinált kutatást tenne lehetővé. Bokesova-Uherova megjegyezte, hogy az előbbi témában-Szlovákiában történtek komoly kutatások, főleg a galíciai és szepességi területre vonatkozóan. Dohnányi és Réti Endre közösen javasolták az orvosképzés kérdésének feldolgozását, amit Antall József megerősített, hiszen a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár több munkatársa már foglalkozik ezzel a kérdéssel, elsősorban az orvosi karon végzett hallgatók hazai és nemzetközi megoszlása vonatkozásában. Duka Zólyomi Norbert megjegyezte, hogy a szlovákiai pestisjárványok vonatkozásában már végzett levéltári kutatásokat. Réti Endre javasolta, hogy az említett témák kutatását dr. Schultheisz Emil koordinálja.

Antall József összegezte a megbeszélést, amely szerint a MOT vállalja a tervezett konferencia megrendezését, amelyre témájának javasolja a cordon santiter és a tudományos és felsőoktatási kölcsönhatásokat, különös tekintettel az orvosképzésre és a gyógyszerészképzésre Kelet-Európa térségében.

A megbeszélésen felvetették, hogy a kapcsolatok elmélyítése érdekében vegyék fel a lengyel, a csehszlovák, a román, az osztrák és a jugoszláv hasonló társaságokkal a kapcsolatot, nem feledkezve el az NDK-ról sem. A tervezett konferencia anyagát küldjék el az előbbi társaságoknak. A MOT vállalja a konferencia megrendezését, de a Szlovák Akadémia is tegyen lépéseket arra vonatkozóan, hogy ezen konferenciát a későbbiekben más-más országban rendezzék meg. Ugyancsak javasolták, hogy a tervezet gyógyszerészeti képzésével kapcsolatban Perényi Frigyes és Zboray Bertalan is írjon kiegészítést. A tervezetet az Orvostörténeti Közlemények egyik 1970. évi számában leközlik. Másik javaslat az volt, hogy a szlovákiai orvostörténészek különlenyomataikat küldjék meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtárnak,

Budapest, 1969. november 10.

Kapronczay Károly
jegyzőkönyvvezető

* * *

Körlevél
a Gyógyszerészeti Szakosztály minden tagjának (1970. márc. 5.)

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának 1970. február 23-án tartott vezetőségi ülésén felvetődött az a kérdés, hogy a tudományos kutatás és együttműködés érdekében, a Szakosztály tagjai minél nagyobb számban (esetleg testületileg) lépjenek be a Magyar Orvostörténeti Társaság tagjai sorába. A Társaság az orvos- és gyógyszerésztörténeti kutatómunkát egyaránt feladatának tekinti, elnökségében és vezetőségében, illetve tagjai sorában számos gyógyszerész foglal helyet. (Egyik alelnöke Zalai Károly, de ott találjuk Halmai János professzor, Végh Antal professzor nevét is.)

Kérjük, hogy egyetértése esetén a mellékelt belépési nyilatkozatot kitölteni szíveskedjenek. Egyben jelezzük, hogy a szakosztály vezetőségi tagoknak küldeni fogjuk a jövőben az Orvostörténeti Közleményeket. Azoknak, akik tagjai a Magyar Gyógyszerészeti Társaságnak, a második tagság (Orvostört. Társ.) csak évi 20 Ft-os tagsági díjat jelent.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöksége és a Szakosztály elnökének, dr. Halmai János professzor úr egyetértésével küldjük meg jelen felhívásunkat

Budapest, 1970. március 5.

Dr. Antall József
a Társaság titkára

Dr. Zboray Bertalan
Szakoszt. alelnök

* * *

Meghívó
a Weszprémi István Emlékérem átadóünnepségére
(1970. április 10.)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság az orvostörténelem művelése terén elért eredményeiért az 1970., illetve 1971. évi WESZPRÉMI István Emlékérmeket dr. ANTALL Józsefnek, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár h. Igazgatójának és dr. SCHULTHEISZ

Emilnek, a Központi Állami Könyvtár h. Igazgató főorvosának ítélte oda.

Az Emlékérem átadására f. évi április 23-án csütörtökön este 7 órakor kezdődő ünnepi előadás keretében, az alapszabályokban meghatározott emlékelőadások keretében kerül sor.

Az előadások címe:

- 1.) Antall József dr.: A neoabszolutizmus válsága és a magyar orvosi közélet. (1860–1861)
- 2.) Schultheisz Emil dr.: A késő-renaissance regime sanitatisak hazánkban, különös tekintettel Paulus Kyr munkásságára.

Az ünnepi előadások színhelye a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtára (Országos Orvostörténeti Könyvtár) Budapest, II. ker. Török u. 12.

Az ünnepi ülésre a Társaság nevében tisztelettel meghívjuk.
Budapest, 1970. április 10.

Dr. Szodoray Lajos elnök

Dr. Réti Endre főtitkár

* * *

Felkérés

**Schultheisz Emil számára az elnökség munkájában való részvételre
(1970. aug. 15.)**

Dr. Schultheisz Emil úrnak,
igazgató főorvos
Központi Állami Kórház
Budapest

Tisztelt Igazgató Úr!

Engedje meg, hogy az 1969-ben megválasztott Elnökség – lemondás következtében megüresedett helyére, külön tisztség megjelölése nélkül – elnökségi tagnak felkérjük, illetve kooptálásáról értesítsük. Megbízatása – az Elnökség mandátumával együtt – az új Vezetőség megválasztásakor lejár, amelyre megkésőbb 1971. januárig sor kerül.

Kérem, hogy eddigi tevékenységéhez hasonlóan, legyen segítségünkre a Társaság minél eredményesebb munkájának elérésében, a magyar orvostörténelmi szakterület nemzetközi tekintélyének növelésében.

Budapest, 1970. augusztus 15.

Tisztelettel köszönti

Dr. Szodoray Lajos elnök

Dr. Réti Endre főtitkár

* * *

Jelentés

a XXII. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus (Bukarest-Constanca) munkájáról (1970. augusztus 30. – szeptember 6.)

A Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság két esztendőként rendezi meg a nemzetközi kongresszust, amelyre Bukarestben és Constanzában (Mamaia) került sor. Utunkat – a MOTESz ajánlásával – az Egészségügyi Minisztérium költségén tettük meg. Magyar részről – mint egyéni részvevő – saját költségén, illetve a fiatal kutatók részére biztosított MOTESz-támogatással hárman jelentek meg (Buzinkay Géza, Kapronczay Károly és dr. Szállási Árpád, a MOT tagjai).

A Kongresszus témaköre: az orvosi deontológia története, a nép gyógyászat tudományos értéke, Románia és más országok orvosi kapcsolatai, a Római Birodalom provinciáinak orvoslása és vegyes témák. A Kongresszuson 40 ország küldöttsége vett részt kb. 1580 külföldi és 250 román delegátussal.

Küldöttségünk tevékenysége három területen jelentkezett:

1.) A Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségi határozata alapján a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum és Könyvtár, valamint a Társaság (MOTESz) kiadásában megjelentettük egy kötetet (Medical History in Hungary. Budapest, 1970), amely a magyar orvostörténelem általános fejlődését és történetét, valamint a kongresszusi témakörrel összefüggő tanulmányokat ismertetett. E kiadványból – a Nemzeti Bank engedélyével 300

példányt vittünk ki és osztottunk szét. Továbbá az Orvostörténeti Közlemények korábbi számaiból 50 db mutatványpéldányt vittünk ki.

2.) Kivittünk egy színes orvostörténeti filmet, amely a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban és Könyvtárban készült a MEDIMPEX anyagi támogatásával (angol nyelven). Ezt a filmgála napján mutattuk be. (Rajta kívül 2 román és egy olasz film szerepelt.)

3.) A magyar delegátusok azokat az előadásokat tartották meg – általában eltérő nyelven –, amely a kötetben részletesebben szerepelt.

A magyar orvostörténészeket képviselő küldöttség munkáját általános elismerés kísérte. Az egyetlen küldöttség volt, amely önálló kiadvánnyal jelentkezett és ezzel mind az Elnökség mind a résztvevők nyilvános elismerést élvezhette. A film – valamennyi közül – a legnagyobb tapsot kapta és számos delegáció külön is gratulált. Hasonlóan megfelelő fogadtatásban részesültek az elhangzott előadások, nemzetközi elismeréssel működő neves orvostörténészek hangsúlyozták az új eredményeket. Valeriu Bologa professzor zárszavában hosszasan méltatta – mint a rendezőbizottság elnöke, a nemzetközi társaság alelnöke – a magyar küldöttség munkáját, a magyar orvostörténészek eredményeit.

Különleges elismerést jelentett az a tény, hogy a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság Bukarestben megtartott közgyűlésén, amelyen mint a nemzetközi társaság tagjai mindketten részt vettünk, a magyar delegáció vezetőjét, dr. Réti Endre főtitkárt (MOT) a nemzetközi társaság helyettes titkárává választották. A nemzetközi társaság egyetlen szocialista országból való tisztségviselőjeként igen fontos szerepet kapott (Bologa professzor alelnöki tisztjét angol küldött vette át) Magyarország.

A magyar orvostörténelem iránti megbecsülés jeleként kell azt is értékelnünk, hogy az 1974-ben sorra kerülő nemzetközi kongresszus (1972-ben, Londonban tartják) színhelyéül Budapestet vették fel. A megtisztelő felhívást köszönettel fogadtuk, azonban az illetékes főhatóság jóváhagyásától tettük függővé. Igen sok más ország is pályázna erre. E Tárgyban jelentést teszünk az Elnökségnek és a MOTESz Ügyvezető Elnökségén, keresztül jelentkezünk ezzel a kéréssel, miután a nemzetközi társaság vezetősége állásfoglalást két a tárgyban. Ez a megbízatás annál értékesebb, mivel általában elfogadták azt az alapelvet, hogy a kapitalista és a szocialista országok között felváltva tartják a kongresszusokat.

Utunk eredményéről még annyit, hogy látogatást tehettünk a bukaresti Orvostudományi Egyetemen, több intézeteinket érintő múzeumban és könyvtárban. A megjelölt és nem szakmába vágó társadalmi programok helyett elfogadtuk a kolozsvári Orvostörténeti Intézet (Egyetem) megtekintésére szóló meghívást, ahol igen fontos tapasztalatokat és kapcsolatokat szereztünk.

Az út pénzügyi vonatkozású elszámolást (jelentést) külön nyújtjuk be. A kiküldésért ezúton mondunk köszönetet, tisztelettel

Budapest, 1970. szeptember 11.

(Dr. Antall József)
h. igazgató
titkár

(Dr. Réti Endre)
igazgató
főtitkár

* * *

MEGHÍVÓ

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségválasztó közgyűlésére
(Budapest, 1970. okt. 30.)**

Engedje meg, hogy a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségválasztó közgyűlésére meghívjam, szíves megjelenését kérjük.

Az alapszabályzatnak megfelelően f. évi november hó 11-re meghirdetett vezetőségválasztó közgyűlés határozatképességére biztosan nem számíthatunk, ezért a vezetőségválasztó közgyűlés tényleges időpontja 1970. november 13. (péntek) d. u. 5 óra. A közgyűlés ekkor – megjelentek számától függetlenül – határozatképesnek minősül.

A közgyűlés keretében az elnök, a főtitkár és az illetékes tisztségviselők, beszámolójára kerül sor. Kérjük tagtársaink minél nagyobb számban történő megjelenését. Helye: Orvostörténeli Könyvtár (Budapest, II. ker. Török u. 12.)

Ez idő alatt a Könyvtár olvasószolgálat szünetel.

Budapest, 1970. okt. 30.

MOT elnöksége

* * *

Zoltán Imre egyetemi tanár, MOTESz elnökének levele

Réti Endrének, a MOT főtitkárának

(1970. okt. 5.)

Igen tisztelt Főtitkár Úr!

Köszönttel vettem szíves értesítését, ill. felkérését a Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus 1974-ben Budapesten rendezendő kongresszusával kapcsolatban.

Amennyiben az Egészségügyi Minisztérium az elvi jóváhagyását megadja, a MOTESz kongresszusi Szervező Iroda kapacitása rendelkezésére áll.

Tisztelettel

(Dr. Zoltán Imre)
egyetemi tanár

* * *

A Nemzetközi Orvostörténeti Társaság főtitkárának levele

Réti Endre h. főtitkárnak

(Montpellier, 1970. október 6-án)

Kedves Barátom!

Köszönöm 1970. szeptember 30-án kelt levelét, amit ma kaptam kézhez. Örülök, hogy szerencsésen visszaérkezett Magyarországra. Ami az 1974. évi XXIV. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszust illeti, elvben két évvel előtte (tehát 1972-ben) jelölik ki a következő kongresszus színhelyét, időpontját, de a kijelölést évekre visszamenő előkészítés előzi meg. Tehát a rendezni óhajtó város (vagy ország) előbb hozzon döntést a kongresszus megrendezésének szándékáról, majd tegyenek indítványt a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság elnökségének.

Az Elnökség – mint minden évben legalább egy alkalommal – Párizsban ülésezik 1971 márciusában vagy áprilisában, amely ülésre – mint helyettes titkárt – Önt is hivatalosan meghívjuk. Reméljük, hogy a magyar kormány Önnek kiutazási engedélyt ad, amit Bologna professzor estében a román kormányzat mindig megadott. Ha szükséges, meghívhatjuk

hivatalosan országa megfelelő szervezeténél. Gondolom szükség lesz rá, de kérem, adja meg pontosan azt, hogy kinek és mikor írjunk.

Az biztos, hogy az 1974. évi kongresszusról még 1971 tavaszán nem történik döntés, de jó lesz számba venni a jelentkezőket, hogy jól döntsünk 1972-ben.

Ami Magyarországot illeti, hivatalos jelentkező levelet kell kapnom a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnökségétől, hogy kéri a XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus megrendezésének jogát 1974-ben Budapestre. Küldje el nekem ezt a levelet, mint főtitkárnak, és megbeszélem az elnökség minden tagjával. Szükséges, hogy a jelentkező levél tartalmazza a kongresszus rendezésének minden feltételét. Nevezetesen azt, hogy a rendező ország vállalja a szervezés költségeit, rendelkeznek a kongresszus rendezésének pénzügyi alapjaival, van megfelelő színhely, tudnak fogadni és elhelyezni kb. 500–600 résztvevőt, a befogadó szállodák a kongresszus központjához közel vannak, biztosítanak szinkrontolmácsolást stb. Milyen társadalmi és kirándulási programot szerveznek? Kötelezettséget vállalnak a kongresszus előadásainak nyomdai kiadására, amelynek teljes költsége Önöket terhel. Ha van egyéb közlendőjük, azt most megtehetik, bár folyamatosan lehet újabb kiegészítéseket tenni.

Annyit közölhetek, hogy a XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus megrendezésének gondolatával Bulgária is foglalkozik, bár még nem tettek hivatalos ajánlatot. Ha Magyarország és Bulgária egy időben jelentkezik, akkor az „győz”, aki a legjobb tervezetet adja át az elnökségnek. Van idejük gondolkodni, olyan ajánlatot tegyenek, amelyek reálisak és betarthatók.

Elnézést a „szigorért”, de tapasztalatból ismerem mindezeket, mivel 1958-ban személyesen szerveztem a montpellier-i kongresszust. A szervezés sok időt, türelmet és legfőképpen pénzt igényel.

Fogadja baráti üdvözetemelet

L. Dulieu

P.S. Köszönöm a levelén küldött gyönyörű bélyegeket

Megjegyzés: Dulieu főtitkár Európa egyik legjelentősebb bélyeggyűjtője volt.

* * *

A MOT első Alapító Okirata (1977-ből) és a 2011-ben módosított Alapító Okirat

A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1966-ban jött létre a MOTESz tagszervezeteként. A MOTESz-hez tartozó társaságok 1977-ben önállósultak, s ekkor készültek az önálló társaságok első alapító okiratai. Így volt ez a MOT esetében is. Az alábbiakban közreadjuk az első Alapító Okirat szövegét, továbbá a 2011-ben módosított Alapító Okiratot.

ALAPSZABÁLY

**Az 1905-ben alapított és 1966-ban újjáalapított
Magyar Orvostörténelmi Társaságnak
– a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetsége tagjának –
jelenleg érvényben lévő alapszabálya¹**

I. Általános rendelkezések

1. §.

A Társaság

a./ neve: Magyar Orvostörténelmi Társaság, rövidítve: MOT

(Societas Hungarica Historiae Artis Medicinae)

b./ székhelye: Budapest

Hivatalos helyisége: Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár könyvtári részlege, 1023 Budapest, Török u. 12.

c./ működési területe: Magyarország

d./ pecsétje: köriratban: "MOTESZ Magyar Orvostörténelmi Társaság + Budapest + 1905 + 1966", középen az orvostörténelem szimbóluma (nyílvevesszőre csavarodó kígyó)

A felirat latin változata: "Societas Hungarica Historiae Artis Medicinae Budapest + 1905 + 1966"

¹ Az 1977 januári alapító okiratnak az internetes honlap számára készített szerkesztett változata, kizárólag tájékoztatási célból

2. §.

A Társaság státusza

/1/ a Magyar Orvostörténelmi Társaság történeti, illetve jogelődjének elfogadja

a/ a muzeális emlékek és a szaktudomány művelését elősegítő, 1905-ben megalakult Orvosegyesületi Orvostörténelmi Szakbizottságot,

b./ a Magyar Tudományos Akadémia és az Egészségügyi Tudományos Tanács korábbi orvostörténeti bizottságát,

c./ az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete 1958-ban létesített Orvos-Gyógyszerészettörténeti Szakcsoportját.

/2/ A Magyar Orvostörténelmi Társaság (a továbbiakban MOT vagy Társaság) tagja a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségének (a továbbiakban MOTESZ vagy Szövetség), célkitűzései érdekében tevékenykedik, és működését a Szövetség alapszabályában foglalt elvek szerint gyakorolja.

/3/ A Társaság felügyeleti szerve az Egészségügyi Minisztérium, mely a felügyeletet a MOTESZ elnöksége útján gyakorolja.

/4/ A Társaság jogi személy.

II. A Magyar Orvostörténelmi Társaság célja és tevékenysége

3. §.

/1/ *A Társaság célja:* az orvostörténelem fejlesztése, a tagok tudományos ismereteinek bővítése és orvostikai nevelése. A Társaság feladata, hogy tudományágának szemléletét és módszertanát terjessze, a tudományág hazai és külföldi eredményeinek gyakorlati felhasználását szakmai folyóirat szerkesztésével is előmozdítsa, s segítse a magyar kutatások minél szélesebb körű megismerését belföldön és külföldön egyaránt.

/2/ Az orvostörténelem fogalma, így *a Társaság működésének területe* kiterjed: az elméleti és klinikai orvostudományra, a gyógyszerészeti tudományokra, továbbá az állatorvosi tudományokra, a közegészségügy és a népgyógyászat területére.

/3/ A Társaságnak szakosztályai és területi szervezetei is lehetnek, ezek célja a szaktudományok fejlesztése a Társaság felügyelete és irányítása alatt.

4. §.

A Társaság céljai elérésének érdekében

(vezető szervei segítségével)

a./ tagjai és vendégei számára rendszeresen előadásokat, referáló és vitaüléseket, ankétokat, szimpóziumokat, vándorgyűléseket, nagygyűléseket, további nemzetközi konferenciákat és kongresszusokat rendez.

b./ szakfolyóiratot /okat/ adhat ki, javaslataival és bírálataival segíti az orvostörténelmi könyvkiadást.

c./ figyelemmel kíséri a szakterületét érintő oktatási kérdéseket, javaslatokkal és bírálatokkal segíti azok megoldását.

d./ szakterületét érintő kérdésekben megkeresésre véleményt nyilvánít, illetőleg javaslataival segíti az állami és társadalmi szervek munkáját, azokkal rendszeres kapcsolatot tart fenn.

/e/ feladatai megoldása érdekében pályázatokat hirdethet, jutalmakat tűzhet ki, emlékérmeket és díjakat alapíthat.

/f/ tudományos kiállításokat rendezhet.

/g/ szükség szerint bevonja társadalmi munkájába mindazokat a szakembereket, akik felkészültségüknél fogva a Társaság célkitűzéseit elő tudják mozdítani.

/h/ az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvos-Gyógyszerészettörténelmi Szakcsoportjának jogutódaként átvette az 1958-ban alapított *Weszprémi István Emlékérem* adományozási jogát, amelyet – hasonlóan, mint más, esetleg később létesített emlékérem esetében – külön szabályzatban részletez.

5. §.

A Társaság és a Szövetség kapcsolata

a/ a Társaság küldöttei útján részt vesz a Szövetség közgyűlésén.

b/ választott tagjai útján részt vesz a Szövetség vezető szerveinek munkájában.

c/ rendszeresen tájékoztatja a Szövetség vezető szerveit a társasági munkával kapcsolatos eseményekről, határozatokról és a társasági munka kiemelkedő eredményeiről.

d/ végrehajtja a Szövetség által kitűzött feladatokat saját szakterületén.

e/ a Szövetség főtitkárán keresztül tájékoztatást kérhet a Szövetség bármely területén folyó munkáról és annak eredményeiről.

f/ több szakmai ágat érintő kérdésekben együttműködik a társegyesületekkel.

g/ a Szövetség támogatásával külföldi orvostudományi szervezetekkel és egyesületekkel kapcsolatot tart fenn.

h/ igénybe veheti a Szövetség támogatását kezdeményezései, javaslatai megvalósításához, továbbá a különböző állami és társadalmi szervezetekkel, valamint a társegyesületekkel való együttműködéshez.

j/ a Szövetség útján az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete elnökségéhez javaslatot tehet érdekvédelmi kérdésekben.

k/ kiemelkedő munkát végző tagjainak kitüntetéséhez vagy állami díjakban való részesítésére a Szövetség útján javaslatot tehet.

l./ a Szövetség által megállapított mértékben hozzájárul a Szövetség anyagi eszközeihez.

III. A tagokról

6. §.

A Társaság tagjai

lehetnek

/1./ rendes tagok

/2/ tiszteletbeli tagok

/3/ levelező tagok

/4./ pártoló tagok

a/ *Rendes tag* lehet a Társaság tudományágának az az egyetemet vagy főiskolát végzett művelője vagy gyakorlati alkalmazója, aki kötelezi magát a Társaság alapszabályainak megtartására és felvételi belépési nyilatkozatában kéri, és a Társaság tagjai sorába felveszi.

b/ *Tiszteleti tag* lehet az a magyar vagy külföldi állampolgár, aki a Társaság tudományágainak valamelyikében kiemelkedő értékű munkásságot fejtett ki és kiemelkedő eredményeket ért el. A tiszteleti tagot a Társaság vezetőségének ajánlására a közgyűlés választja.

c/ *Levelező tag* lehet az a külföldi állampolgár, aki a Társaság által képviselt tudományterületek valamelyikében jelentős tevékenységet fejt ki és a Társaság külföldi orvostörténelmi kapcsolatainak fejlesztését vagy megerősítését elősegíti. Egyéb vonatkozásban a tiszteleti tagsággal azonos szempontok az irányadók, kivéve a Vezetőségre ruházott adományozási jogot.

d/ *Pártoló tagok* olyan jogi és természetes személyek, amelyek – illetve akik – az orvostörténelemnek hazánkban való előbbre vitele céljából csatlakozni kívánnak, és akiket az elnökség pártoló tagul felvesz, és akik pártoló tagsági díjat fizetnek.

7. §.

A Társaság tagjainak jogai

/1/ A Társaság tagjai jogaikat személyesen gyakorolják.

/2/ A tagokat általában egyenlő jogok illetik meg. A Társaság közgyűlésein minden tag részt vehet, a tagoknak tanácskozási, indítványozási és szavazati joga van. Tisztségekre csak a rendes és a belföldi tiszteleti tagok választhatók meg.

/3/ A Társaság tagjait megilleti mindaz a kedvezmény, amit a Társaság részükre biztosít.

8. §.

A Társaság tagjainak kötelességei

A Társaság tagjai kötelesek az alapszabály rendelkezéseit, valamint a közgyűlés határozatait megtartani és a Társaság célkitűzéseit előmozdítani. Kötelesek a megállapított tagdíjat rendszeresen fizetni.

9. §.

A tagság megszűnése

/1/ A tagság megszűnik:

a/ kilépés

b/ kizárás

c/ elhalálozás folytán.

/2/ A tag kilépési szándékát az elnöknek vagy a főtitkárnak írásban tartozik bejelenteni.

/3/ Ki kell zárni a tagok sorából azokat, akiket súlyos büntett miatt jogerősen elítéltek. Ki kell zárni a tagok sorából azokat, akik az alapszabály rendelkezéseit nem tartják meg, vagy társadalmi helyzetükhöz méltatlan magatartást tanúsítanak.

/4/ Kilépési kérelem esetén a tag törlése, illetőleg kizárása felől a vezetőség javaslata alapján a közgyűlés határoz. A közgyűlés kizárást megállapító határozata ellen annak írásbeli közlését követő 15 napon belül a Szövetség fegyelmi bizottságához lehet jogorvoslattal élni.

IV.

A vezető szervek

10. §.

A Társaság vezető szervei

- a/ a Közgyűlés,
- b/ a Vezetőség,
- c/ az Elnökség.

11. §.

A Közgyűlés

- /1/ a Társaság legfőbb szerve a közgyűlés, amely a tagok összességéből alakul.
- /2/ a Közgyűlés hatásköre:
 - a/ megállapítja, illetőleg módosítja a Társaság alapszabályát
 - b/ megvitatja a Társaság elmúlt időszakban végzett munkájáról szóló beszámolókat és meghatározza a következő időszak legfontosabb feladatait
 - c/ megválasztja a vezetőséget és a számvizsgáló bizottság tagjait, póttagjait, továbbá a Társaság pénztárosát és ellenőrét
 - d/ megtárgyalja a Társaság évi költségvetését és zárszámadását
 - e/ dönt mindazokban az ügyekben, melyeket a jogszabály és az alapszabály hatáskörébe utal
- /3/ a Társaság megválasztott szervei a közgyűlésnek felelősséggel tartoznak.

12. §.

A Közgyűlés összehívása

- /1/ A Közgyűlés rendes vagy rendkívüli. A rendes Közgyűlést kétévenként, a vezetőségválasztással egybekötött rendes Közgyűlést pedig négyévenként kell megtartani.
- /2/ A Vezetőség rendkívüli Közgyűlést szükség esetén bármikor összehívhat. A Társaság tagjai egyharmadának írásbeli kívánságára pedig 30 napon belül rendkívüli Közgyűlést kell összehívni.

13. §.

A Közgyűlés határozatképessége

- /1/ Határozatképes a Közgyűlés, ha azon a rendes tagok legalább fele jelen van.
- /2/ Ha a szabályszerűen összehívott közgyűlést határozatképtelenség miatt el kell halasztani, 30 napon belül ugyanezen tárgysorozatra összehívott közgyűlés a megjelentek számára tekintet nélkül határozatképes.
- /3/ A Közgyűlés határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza.

14. §.

A Vezetőség

- /1/ A Társaság vezetését (a továbbiakban Vezetőség) a Közgyűlés titkos szavazással választja meg négy naptári évre. A Vezetőség 30–40 rendes és 5–10 póttagból áll.
- /2/ A Vezetőség – kivéve az Alapszabály módosítását – két közgyűlés között a Közgyűlés hatáskörét gyakorolja, továbbá
 - a/ vezeti a Társaság munkáját.
 - b/ a Közgyűlés határozatai alapján elkészíti a Társaság munkatervét, ellenőrzi annak végrehajtását.
 - c/ elkészíti a Társaság évi költségvetését és zárszámadását,
 - d/ előkészíti a közgyűlést.
 - e/ gondoskodik a Közgyűlés határozatainak végrehajtásáról.
 - f/ jóváhagyja a Társaság ügyrendjét.
 - g/ megválasztja tagjai közül a Társaság elnökségét, továbbá főtitkárát, titkárait és jegyzőjét.
 - h/ előterjesztést tehet a Szövetséghez kitüntetésekre, külföldi kiküldetésére, külföldiek meghívására.
- /3/ A vezetőségi ülés akkor határozatképes, ha azon legalább a tagok fele jelen van. A Vezetőség határozatát egyszerű szótöbbséggel hozza.

15. §.

Az Elnökség

- /1/ Két vezetőségi ülés között a Társaság vezetését az elnök és a főtitkár együttesen látja el.
- /2/ Az elnököt és a főtitkárt segíti munkájában a választott elnökség, a titkárság és a kibővített ügyvezető elnökség.
 - a./ az elnökség tagjai: az elnök, a tiszteletbeli elnök, alelnök/ök/., főtitkár, a titkár és a tiszteletbeli elnökség.

b/ a titkárság tagjai: főtitkár, a titkár/ok/, a jegyző/levéltáros/, a pénztáros, az ellenőr, és a főtitkár által felkért egyéb megbízatású tagtársak.

c/ a kibővített, ügyvezető elnökség tagjai: az elnökség és a titkárság tagjai, a Számvizsgáló Bizottság elnöke és a Szakosztályok elnöke.

/3/ az elnökség az általa elvégzett munkáról a vezetőségnek beszámol.

16. §.

Az Elnökség hatásköre

/1/ Az elnökség hatásköre:

a/ képviseli a Társaságot,

b/ vezeti a közgyűlést és a vezetőség üléseit.

/2/ Az elnököt akadályoztatása esetén az alelnök/ök/, illetve a főtitkár helyettesítik.

17. §.

A Főtitkár

/1/ a Társaság operatív munkáját vezeti.

/2/ gondoskodik a közgyűlés és a vezetőség határozatának végrehajtásáról.

/3/ munkájában a titkárokra támaszkodik, akadályoztatása esetén az első titkár helyettesíti.

V. Ügyrend

18.§.

A Társaság ügyrendje

A Társaság választott szervei megalakulásának, összehívásának, továbbá a Társaság valamennyi szerve működésének részletes szabályait a Társaság ügyrendje tartalmazza.

VI. A Társaság pénzügyei

19. §.

Pénzügyi előírások

/1/ A Társaság a működéséhez szükséges kiadásokat a tagdíjakból, a Szövetség támogatásából és saját tevékenységével kapcsolatos egyéb bevételekből fedezi.

/2/ A Társaság költségvetésében előírányzott összegeknek rendeltetésszerű és a mindenkori pénzügyi előírásoknak megfelelő felhasználásáért az Elnökség a felelős.

20. §.

A Számvizsgáló Bizottság

/1/ a Közgyűlés által négy naptári évre választott 3 tagból és 3 póttagból áll.

A Számvizsgáló Bizottság tagjai maguk közül elnököt választanak.

/2/ A Számvizsgáló Bizottság feladata a Társaság pénzgazdálkodásának ellenőrzése, arról a Közgyűlésnek jelentést készít.

21. §.

A Társaság pénztárosa és ellenőre

/1/ A pénztáros kezeli a pénztárt, gondoskodik a bevételek és a kiadások teljesítéséről, vezeti a pénztárkönyvet.

/2/ Az ellenőr a pénztáros működését ellenőrzi.

VII.
Megszűnés

22. §.

A Társaság megszűnéséről

A Társaság megszűnik,

a/ ha felosztatását a Közgyűlés 2/3-os szótöbbséggel kimondja.

b/ ha más egyesülettel egyesül vagy abba beolvad.

c/ ha felügyelő szerve felosztatja.

d/ ha a felügyelő szerve megállapítja a Társaság megszűnését annak következtében, hogy egy évnél hosszabb idő óta nem fejt ki működést.

Budapest, 1977. január

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG ALAPSZABÁLYA

I. Általános rendelkezések

1. A Társaság - neve: MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG (Societas Hungarica Historiae Artis Medicinae, Hungarian Society for the History of Medicine, Ungarische Gesellschaft für Geschichte der Medizin)
- székhelye: 1023 Budapest, Török u. 12. (A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár könyvtári egysége.)
- működési területe: Magyarország - alapítás éve: 1905
- pecsétje: köriratban a Társaság neve, székhelye, alapítási éve
2. A Társaság jogi személy.
3. A Társaság tevékenysége felett a törvényességi felügyeletet a Fővárosi Főügyészség gyakorolja.
4. A Társaság tagja a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségének, részt vesz annak munkájában.
5. A Társaság jogelődjének tekinti a Budapesti Királyi Orvosegyesület Orvostörténeti Szakosztályát (1905).
6. A Társaság együttműködik az MTA V. Osztály Orvostörténeti Bizottságával, a határterületi akadémiai bizottságokkal (Művelődéstörténeti, Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottság), az egyetemek megfelelő tanszékeivel és intézményeivel, illetve a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társasággal.

II. A Társaság célja és tevékenysége:

1. A Társaság célja: az orvostörténelem művelése, a tagok tudományos ismereteinek bővítése, a magyar kutatási eredményelv minél szélesebb körű megismertetése belföldön és külföldön egyaránt.
2. A Társaság az egyes szakterületek művelése érdekében szakosztályokat és területi szervezeteket működtet. Ezek a Numizmatikai, a Népi gyógyászati és a Fogorvoslás történeti Szakosztályok.
3. A Társaság céljainak elérése érdekében
 - a. tagjai és vendégei számára rendszeresen előadásokat, vitaüléseket, ankétokat, szimpozionokat, vándorgyűléseket, nagygyűléseket, nemzetközi konferenciákat és kongresszusokat rendez;
 - b. szakfolyóiratokat adhat ki, javaslataival és bírálataival segíti az orvostörténeti könyvkiadást;
 - c. figyelemmel kíséri a szakterületét érintő olttatási kérdéseket, javaslatokkal és bírálatokkal segíti azok megoldását;
 - d. szakterületét érintő kérdésekben megkeresésre véleményt nyilvánít;
 - e. feladatai megoldása érdekében pályázatokat hirdet, jutalmakat tűz ki, emlékérmeket és díjakat alapít(hat);
 - f. szükség szerint bevonja munkájába mindazokat a szakembereket, akik felkészültségüknél fogva a Társaság célkitűzéseit elő tudják mozdítani.

III. A Társaság tagjai, a tagok jogai és kötelezettségei

- a. A Társaság tagjai lehetnek:
 - a, rendes tagok (a továbbiakban: tagok);
 - b. tiszteletbeli tagok.
2. Tag lehet minden, az orvostörténelem iránt érdeklődő magán- vagy jogi személy, aki vállalja, hogy a Társaság alapszabályában és más szabályzataiban foglalt rendelkezéseket betartja, és a tagdíjat fizeti.
3. Tiszteletbeli tag lehet az a magyar vagy külföldi személy, aki az orvostörténelem valamely területén kiemelkedő értékű munkásságot fejt ki és kiemelkedő eredményeket ért el.
4. A rendes tag felvételéhez szükséges, hogy a tagjelölt felvételét nyilatkozatban kérje a Társaságtól.
5. A tagfelvétel kérdésében az Elnökség határoz. Az Elnökség elutasító határozata ellen a kérelmező a határozat közlésétől számított 15 napon belül fellebbezéssel élhet. A fellebbezésről a közgyűlés a soron következő ülésén határoz.
6. A tiszteletbeli tagot a Társaság Elnökségének ajánlására a közgyűlés választja. A tiszteletbeli tagság létrejöttéhez szükséges az is, hogy a tagjelölt a megválasztását elfogadj a.
7. Jogait a Társaság természetes személy tagjai személyesen, jogi személy tagjai képviselői útján gyakorolják. A tiszteletbeli tag tanácskozási joggal részt vehet a közgyűlés ülésein.
8. A Társaság minden tagja jogosult:
 - a. részt venni a Társaság munkájában, valamint annak rendezvényein;
 - b. tájékoztatást kapni a Társaság, valamint a Társaság testületeinek, tisztségviselőinek tevékenységéről;
 - c. a közgyűlés ülésein részt venni, szavazni, javaslatokat, kezdeményezéseket tenni;
 - d. választhat és bármely tisztségre választható;
 - e. igénybe veheti a Társaság által nyújtott szolgáltatásokat, kedvezményeket;
9. A tag köteles:
 - a. a Társaság alapszabályának, más szabályzatainak a rendelkezéseit betartani;
 - b. a Társaság tevékenységében részt venni, a Társaság célkitűzéseit előmozdítani;
 - c. vállalt, vagy választott tisztségéből fakadó feladatainak maradéktalanul eleget tenni;
 - d. a rábízott eszközökkel felelősen bántani;
 - e. a megállapított tagdíjat rendszeresen fizetni.
10. A tagsági jogviszony megszűnik:
 - a. kilépéssel; b. kizárással; c. jogutód nélküli megszűnéssel; d. halállal.
11. A kilépési szándékot írásban kell az Elnökséggel közölni. A tagsági jogviszony a közlést követő nappal szűnik meg.
12. Az Elnökség kizárja azt a tagot, aki jogellenes, vagy a Társaság alapszabályával, céljaival ellentétes tevékenységet folytat, illetve választott tisztségéből fakadó vagy önként vállalt kötelezettségeit önhibájából nem teljesíti.
13. A kizárásról az Elnökség határoz. Az Elnökség határozata ellen a kizárással érintett tag a határozat közlésétől számított 15 napon belül fellebbezéssel élhet. A fellebbezést a közgyűlés a soron következő ülésén bírálja el.
14. Fellebbezés esetén a Közgyűlés határozatáig a kizárással érintett tagot megilletik a tagsági jogai.

IV. A Társaság Közgyűlése

1. A Társaság legfőbb szerve a tagok összessége, vagyis a közgyűlés.
2. A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik:
 - a. az alapszabály megállapítása és módosítása;
 - b. a Társaság tisztségviselőinek megválasztása;
 - c. a Társaság költségvetésének elfogadása;
 - d. az Elnökség beszámolójának elfogadása;
 - e. az Elnökségnek a tagfelvétel vagy a kizárás ügyében hozott döntései ellen benyújtott fellebbezések elbírálása;
 - f. döntés minden olyan ügybe, amelyet az alapszabály a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe utal.
3. A rendes közgyűlést évenként, a vezetőségválasztással egybekötött rendes közgyűlést 4 évenként kell összehívni.
4. A rendes, vagy rendkívüli közgyűlést az elnök hívja össze. Az elnök akadályoztatása esetén a közgyűlést a főtitkár jogosult összehívni.
5. A közgyűlést írásbeli meghívóval kell összehívni. A meghívóban fel kell tüntetni a közgyűlés helyét és idejét, valamint a részletes napirendjét. A meghívókat úgy kell kézbesíteni, hogy azt a tagok legalább 8 nappal a közgyűlés időpontja előtt megkapják.
6. Az elnök rendkívüli közgyűlést bármikor összehívhat. Legalább 10 tag írásos kérelme esetén az elnök, vagy akadályoztatása esetén a főtitkár köteles a rendkívüli közgyűlést az összehíváshoz szükséges kérelmek beérkezésétől számított 30 napon belül összehívni.
7. A közgyűlés határozatképes, ha az ülésen a tagoknak több mint a fele jelen van.
8. Ha a közgyűlést határozatképtelenség miatt meg kell ismételni, a megismételt közgyűlést 30 napon belüli időpontra ugyanolyan napirenddel kell összehívni. A megismételt közgyűlés a megjelentek számától függetlenül határozatképes, feltéve, ha az eredeti közgyűlés meghívójában erre a tényre figyelmeztették a tagokat.
9. A közgyűlés határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazat dönt.
10. A Közgyűlés feladata az éves tagdíjak megállapítása

V. A Társaság Vezetősége

A Vezetőséget a Közgyűlés választja meg. Mandátuma 4 évre szól. A Vezetőség tagjai önmaguk közül választják meg az elnökséget és a tisztségviselőket.

A Vezetőség hatásköre:

1. dönt a két közgyűlés közötti időszakban felmerült kérdésekben, ha ezek nem a Közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartoznak.
2. munkabizottságok létrehozása a Társaság működésének segítése érdekében
3. bizottságok vezetőinek megbízása, akik beszámolási kötelezettséggel tartoznak a Vezetőségnek.
4. hatáskörébe tartozik a külföldi szakemberek meghívásának költségeihez való hozzájárulás, vagy a külföldi utazásokkal kapcsolatos költségek fedezése
5. a közgyűlési határozatok végrehajtásának felügyelete
6. a közgyűlések előkészítése
7. jutalomérmekre való előterjesztés
8. tagfelvételi kérelmek elbírálása.

VI. Az Elnökség

1. Az elnökség elnökből, a főtitkárból, alelnökökből, tiszteletbeli elnökökből, titkárokból és a pénztárosból áll. Az elnökség tagjait a Vezetőség titkos szavazással választja 4 naptári évre.
2. Az elnökség gyakorolja mindazon hatásköröket, amelyek nem tartoznak a közgyűlés hatáskörébe, vagy a közgyűlés nem vonja magához.
3. Az elnökség hatásköre:
 - a. vezeti a Társaság munkáját;
 - b. előkészíti a közgyűlés határozatait, valamint gondoskodik azok végrehajtásáról;
 - c. elkészíti a Társaság költségvetésének és zárszámadásának tervezeteit;
4. Az elnökség ülése határozatképes, ha azon legalább 4 fő jelen van. Az elnökség a határozatait egyszeri szótöbbséggel hozza. Szavazategyenlőség esetén azt elnök szavazata dönt.
5. Határozatképtelenség esetén az elnökség ülését a meghívóban szereplő időpontban meg kell ismételni. Amennyiben a megismételt elnökségi ülésen sincs jelen a határozatképességhez szükséges létszám, az elnökség ülését újra össze kell hívni mindaddig, amíg nem válik határozatképessé.
6. Az elnökség üléseit az elnök, akadályoztatása esetén a főtitkár vezeti. Az elnök havonta legalább egyszer köteles összehívni az elnökséget. Legalább két elnökségi tag írásos kérelmére az elnök köteles az elnökség ülését a kérelem átvételét követő nyolc napon belüli időpontra összehívni.

VII. A Társaság Elnöke

1. Az Elnököt a közgyűlés titkos szavazással választja meg négy évre.
2. Az Elnök hatásköre:
 - a. képviseli a Társaságot;
 - b. összehívja és vezeti a közgyűlés és az elnökség ülését;
 - c. ellenőrzi a közgyűlés és az elnökség határozatainak a végrehajtását.
3. Az Elnököt akadályoztatása esetén a főtitkár helyettesíti.

VIII. A Társaság Főtitkára

1. A közgyűlés a napi operatív ügyek intézésére Főtitkárt választ négy éves időtartamra.
2. A Főtitkár hatásköre:
 - a. a Társaság vezető szervei határozatának megfelelően intézi a Társaság ügyeit;
 - b. előkészíti az elnökség üléseit;
 - c. végrehajtja a vezető szervek határozatait;
 - d. elkészíti a Társaság szabályzatainak tervezetét;
 - e. tartja a kapcsolatot a tagokkal;
 - f. akadályoztatása esetén helyettesíti az Elnököt.

IX. Tiszteletbeli elnök(ök)

Tiszteletbeli elnöki címmel tiszteli meg a MOT a hivatali idejüket kitöltött, volt elnökeit. A tiszteletbeli elnökök száma nem korlátozott. E cím viselői tagjai az Elnökségnek.

X. Az Ellenőrző Bizottság

1. Az Ellenőrző Bizottság tagjait a közgyűlés választja négy évre.
2. Az Ellenőrző Bizottság három tagból áll.
3. Az Ellenőrző Bizottság Elnöke a Bizottság tagjai által maguk közül választott személy.
4. Az Ellenőrző Bizottság ügyrendjét maga állapítja meg.
5. Az Ellenőrző Bizottság feladata a Társaság gazdálkodásának ellenőrzése. A Bizottság az feladatai ellátásáról minden évben jelentést készít, amelyet a közgyűlés elé terjeszt megvitatás végett.
6. Amennyiben a Bizottság valamilyen szabálytalanságot észlel az ellenőrzés során, köteles haladéktalanul az Elnökséghez fordulni.

XI. Az Etikai Bizottság

1. Az Etikai Bizottság a közgyűlés által négy évre választott három tagú testület.
2. Az Etikai Bizottság az Elnökség felkérésére az Elnökség által megjelölt ügyet kivizsgálja, és arról az Elnökség részére jelentést készít.
3. Az Etikai Bizottság ügyrendjét maga állapítja meg.

XII. A Társaság Pénztárosa

1. A pénztárost a Közgyűlés választja. A pénztáros tagja az Elnökségnek.
2. A pénztáros feladata a Társaság pénztárának kezelése, a bevételek, kiadások teljesítése, a pénzkészlet előírás szerinti elhelyezése.
3. A pénztáros tanácskozási joggal részt vehet az Elnökség ülésein.
4. A pénztáros tevékenységét az Ellenőrző Bizottság felügyeli.

XIII. A Társaság gazdálkodása

1. A Társaság gazdaságilag önálló, működése érdekében gazdasági és kizárólag másodlagos jelleggel vállalkozási tevékenységet is folytathat. A Társaság éves költségvetés alapján gazdálkodik.
2. A Társaság bevételei:
 - a. a tagsági díjakból származó bevételek;
 - b. a Társaság által szervezett rendezvények bevételei, egyéb bevételek;
 - c. a tagok és más természetes és jogi személyek, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek által tett felajánlások, hozzájárulások, támogatások;
 - d. a központi költségvetési, a helyi önkormányzati és az alapítványi támogatásból származó bevétel; . e. a Társaság gazdasági, vállalkozási tevékenységéből származó bevétel;
 - f. TV, reklám és egyéb szponzor bevétel; g. költségtérítés címén érkező bevétel;
 - h. egyéb bevétel.
3. A Társaság kiadásai:
 - a. rendezvények szervezése és üzemeltetése;

- b. a Társaság tevékenységének finanszírozása;
 - c. egyéb kiadások.
4. A Társaság vagyona lehet:
- a. készpénz (bankbetét és folyószámlán lévő összeg), készpénzre szóló követelés; b. értékpapír;
 - c. ingatlan és egyéb ingó vagyon; d. vagyoni értékű jog.
5. A Társaság bevételeivel önállóan gazdálkodik, tartozásaiért saját vagyonával felel. A tagok a Társaság tartozásait - a befizetett tagdíjakon - túlmenően nem felelnek.
- G. A Társaság pénzeszközeit pénzügyi intézménnyel való megállapodás alapján számlán kezeli.
7. A Társaság költségvetésében előirányzott összegek rendeltetésszerű és a mindenkor pénzügyi előírásoknak megfelelő felhasználásáért az Elnökség felelős.

XIV. A Társaság megszűnése

1. A Társaság megszűnik:
- a. ha a közgyűlés a Társaság feloszlását kétharmados szótöbbséggel kimondja;
 - b. ha feloszlását, megszűnését a bíróság megállapította;
 - c. ha más Társasággal vagy társadalmi szervezettel történő egyesülését a közgyűlés kétharmados szótöbbséggel kimondta.
2. A Társaság megszűnése esetén vagyonáról a közgyűlés rendelkezik, végelszámolóként a Társaság volt ügyintéző szerve, az elnökség jár el.

XV. Vegyes és záró rendelkezések

1. A Társaság megszervezi azon szervezetek és magánszemélyek körét, amelyek tagsági viszonyukon kívül erkölcsileg és anyagilag támogatja a Társaság működését.
2. A Társaság képviselete pénzügyi intézménnyel történik, hogy a Társaság előírt, előnyomott vagy nyomtatott cégjegyzése alá az elnök, a főtitkár, a pénztáros vagy - az elnök megbízása alapján- bármelyik két tisztségviselő nevüket együttesen aláírják.
- 3./ Jelen alapszabályban nem szabályozott kérdésekre a Ptk., az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény, valamint a mindenkor hatályos egyéb jogszabályok irányadók.

Bp., 2011. 01. 06.

Prof. Dr. Sótornyi Péter
a MOT elnöke

Dr. Magyar László András
alelnök

Dr. Kapronczay Károly
főtitkár

Az orvostörténeti társasági élet néhány kiemelkedő személyisége, a MOT néhány neves múltbeli tagja, vezetője, kitüntetettje

(Születésük időrendjében)

Az életrajzok többségét Kapronczay Károly írta, az ettől eltérőt külön feltüntettük

Fekete Sándor

**a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár igazgatója,
Weszprémi-díjas**

Fekete Sándor professzor két jelentős vonatkozásban írta be nevét a magyar orvostörténelembe: mint Tauffer Vilmos nyomdokain haladó kiváló nőgyógyász és mint a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum első igazgatója, aki e fontos megbízatás mellett több kitűnő orvostörténeti munka szerzője volt. Még 1969-ben mondta a vele készített interjúbán:

„Annak a nagy nemzedéknek voltam a tanítványa, amelyekhez Tauffer Vilmos, Korányi Sándor és még annyi más kiváló orvostudós tartozott. Nekem megadatott az, ami igen sokat ér az életben, tanítványa és kortársa lehettem a legnagyobbaknak, személyesen ismerhettem azokat, akiknek életműve ma az orvostörténészek kutatómunkájának tárgya.”

1885. január 9-én született Nagyváradon, ahol középiskolai tanulmányait is végezte. Útja innen a budapesti Tudományegyetem orvosi karára vezetett, ahol már másodéves hallgatóként pályadíjat nyert az élettan tárgyköréből. Ezért tanulmányainak befejezéséig Mária Terézia ösztöndíjban részesült, de már negyedéves medikusként Tangl Ferenc élettani intézetében asszisztensként működhetett. Tanulmányait mindvégig kitűnő eredménnyel végezte, így 1908. március 14-én kitüntetéssel avatták orvosdoktorrá.

Orvosdoktori oklevelének megszerzése után Klug professzor I. sz. Élettani Intézetben dolgozott és itt írta a Balogh-ösztöndíjjal kitüntetett figyelemre méltó tanulmányát a zsír felszívódásáról. Egy esztendő múlva – 1909-ben – már Tauffer Vilmos munkatársa a II. sz. Szülészeti Klinikán, ahol 1921-ig működött. Közben – az első világháború alatt – katonai szolgálatra hívták be. Rövid harctéri szolgálat után az egyik hátországi katonai kórház parancsnoka lett ezredorvosi beosztásban. 1921-ben a Poliklinika Nőgyógyászati-szülészeti

osztályának élére állították és irányítása alá került a főváros egyik legnagyobb ilyen jellegű osztálya, ahol évente közel háromezer beteggel foglalkoztak és közel 500 szülést vezettek le. Működésének első időszakáról a 'Három és félezer nőgyógyászati műtét' című tanulmányában számolt be 1932-ben az Orvosi Hetilap hasábjain. A műtétek száma 1955-re huszonötezerre emelkedett.

Poliklinikai kinevezése után egy esztendővel magántanári képesítést szerzett a szülészet és a nőgyógyászat élettana tárgyköréből, így heti három órában foglalkozott medikusokkal. Tudományos munkásságának alapján 1927-ben a szegedi, 1929-ben a budapesti, 1930-ban pedig a debreceni orvostudományi kar szülészeti-nőgyógyászati klinikájának élére javasolták, míg 1935-ben a pesti egyetem orvostanári kara megbízta három esztendőre helyettes vizsgáztatónak a szülészet-nőgyógyászat tárgyköréből. Ebben az évben nevezték ki a Poliklinika élére is, amelynek igazgatói tisztségét első nyugalomba vonulásáig betöltötte. Közben jelentős szerepet vállalt a magyar orvosi közéletben: 1921–1924 között a Budapesti Kir. Orvosegyesület jegyzője, később ellenőre, a Magyar Gynecológiai Társaság titkára, elnöke és díszelnöke volt, miközben számos külföldi társaság választotta meg levelező és tiszteletbeli tagjának. Ezzel egy időben a nívós Excerpta Medica referáló folyóirat

nőgyógyászati sorozatának lett állandó munkatársa, így jelentős szerepet játszott a magyar szakirodalom nemzetközi népszerűsítésében is.

A második világháború alatt mindvégig kórháza élén állt és politikai meggyőződését bizonyítja, hogy 1944 végén megtagadta kórházának Budapestről való kitelepítését. 1946-ban címzetes egyetemi tanárnak nevezték ki. 1952-ben elnyerte a Kiváló orvos címet, 1955-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia megítélte számára az orvostudományok doktora fokozatot. Az egykori Poliklinika – ma a Szövetség utcai kórház – éléről 1963. október 4-én vonult nyugalomba, de már 1964. február 1-jén reaktivizálták és kinevezték a szervezés alatt álló Semmelweis Orvostörténeti Múzeum igazgatójának.

Tudományos munkássága a nőgyógyászat egész területét felölelte. E téren életműve közel félezer cikk, tanulmány és könyv, amelyek közül az első jelentős nemzetközi elismerést az 1929-ben magyarul és németül egy időben kiadott – később több kiadást is megért – 'A női nemző szervek működése és hatása a szervezetre' című könyve aratta. E művet különben a Budapesti Kir. Orvosegyesület 1931-ben a rangos Balassa-jutaloméremmel tüntette ki. Elsőnek alkalmazta Korányi Sándor eredményei alapján a só- és vízszegény diétát a terheseknél, míg a nőgyógyászati gyulladások kezelésében bevezette a kalcium terápiát. Ugyancsak a maga korában jelentősnek számított a legkevesebb veszéllyel járó, ún. Fekete-féle „N₂O narcosis technika” nőgyógyászati műtétek esetében. A szülés mechanizmusáról, a petefészek működéséről írott tanulmányai és kutatásai új irányzatot nyitottak a nőorvoslásban. Munkásságának ilyen vonatkozásait ismerteti a Martius–Halban–Seitz: *Biologie und Pathologie des Weibes* VII. kötete.

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum élén új korszak kezdődött életében és tudományos munkásságában. Élete utolsó évtizedében fogott az orvostörténelem műveléséhez, de nem afféle „öreguras időtöltésként”, hanem az élő orvostudomány szolgálatában eltöltött évtizedek tudásával és tapasztalatával maga mögött nagy érdeklődéssel fogott a rokon területek vizsgálatához és az orvostörténeti kérdések tanulmányozásához. Hitte, hogy a jövő világát, lényegét csak a múlt letisztult modelljén lehet tanulmányozni, a fejlődés törvényszerűségeit így sokkal inkább megismerhetjük mint a jelen hétköznapijainak egyszerű általánosításával.

A nagy tudású szülész-nőgyógyász és az orvostörténész tevékenysége összhangban áll munkásságában. Első orvostörténeti jellegű munkáját még 1947-ben, az évi Semmelweis-ünnepségen mondta el a felfedezés centenáriuma alkalmából. De Semmelweis maradt végig kutatásainak igazi tárgya, vele foglalkozott a legtöbbet. Arra törekedett, hogy egy kevésbé romantikus, de igazibb Semmelweis-kép alakuljon ki. Tisztázta Semmelweis szerepét az

1848-as forradalomban, megvizsgálta a Semmelweis doktrína előzményeit és helyét az egyetemes orvostörténelemben, majd a bábaképzés fejlődését kutatta, végül nagy mesterének, Tauffer Vilmosnak életműve kötötte le. Semmelweis és Tauffer, a történelmileg megítélt nagy előd és a nagyra becsült mester voltak életének példaképei. Éppen ezért foglalkozott szívesen munkásságuk kutatásával és ezen a téren maradandót alkotott. Igaz, sohasem tért el igazi szakterületétől, a nőorvoslás történeti vizsgálatától, sohasem engedte meg magának, hogy kontársággal vádolhassák a későn választott orvostörténelmi kutatásaiban. Ezért is tekintette élete utolsó nagy ajándékának a halála előtt nem sokkal előbb megjelent Tauffer Vilmos-monográfiát. Orvostörténelmi munkásságát a Magyar Orvostörténelmi Társaság Wessprémi István Emlékéremmel tüntette ki, de ennél nagyobb ajándéknak és elismerésnek tartotta – ahogyan többször is mondta – azt, hogy Semmelweis szülőházának és hamvainak „örzője” lehetett, ami egy szülész számára a legnagyobb tisztesség az életben.

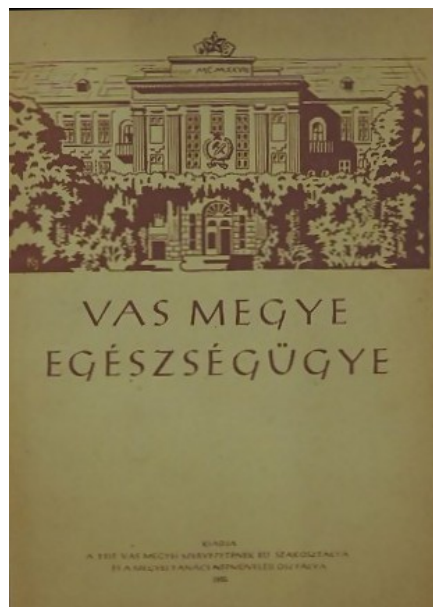
Már súlyos beteg volt, amikor 1971 végén végleg nyugalomba vonult. 1972. szeptember 15-én hunyt el Budapesten.

Bencze József

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Wessprémi-díjas**

1893. július 26-án született Uraiújfaluban, orvos, orvostörténész volt, az orvostudományok kandidátusa (1960). Egyetemi tanulmányait az I. világháborúban teljesített frontszolgálat miatt meg kellett szakítania, oklevelét 1922-ben szerezte meg a budapesti tudományegyetem orvosi karán. Utána szülőfalujában volt húsz éven át körorvos. 1944-ben deportálták, 1945-ben tért vissza Szombathelyre, ahol városi, ill. körzeti orvos volt, majd az SZTK munkaalkalmassági felülvizsgáló rendelkezését vezette. 1949–1956-ban börtönorvos. 1956-tól Szombathelyi tiszti főorvosa.

Az 1950-es évek közepén kapcsolódott be a hazai orvostörténelmi társasági életbe, szervezésébe, s részben neki köszönhető, hogy 1958-ban megalakult az Orvos-gyógyszerésztörténelmi Szakcsoport, amelynek főtárgyára lett. Kapcsolatai révén sikerült az Orvostörténelmi Könyvtár önállóságát megőrizni. Később szerepe volt a Magyar Orvostörténelmi Társaság megszervezésében, amely első elnökének megválasztotta (1966), de három hónap múlva megvált tisztségétől. Az Orvos-gyógyszerésztörténelmi Szakcsoport 1959-ben Wessprémi Emlékéremmel tüntette ki.

Jelentős szervező, kutató és szakirodalmi munkásságot fejtett ki. Gyógyító tevékenysége mellett összegyűjtötte és feldolgozta a működési területén még élő népi hiedelmeket; gyógyító

hagyományokat, ebből a tárgykörből lett az orvostörténelem első hazai kandidátusa is („A majorok és puszták, mint az empirikus orvoslás és a babonás hiedelmek megőrzői”, 1960). Gyűjtötte az orvostörténeti emlékeket: foglalkozott a dunántúli egészségügyi intézmények történetével, 1955-ben részt vett a Vas megye egészségügyének történetét összefoglaló monográfia megírásában. Újabb dokumentumok feltárásával kiegészítette Markusovszky Lajos életrajzát, valamint több feledésbe ment magyar orvos életét. Munkásságának elismeréséül megkapta a Markusovszky-emlékérmét (1958).

Nagyon szép orvostörténelmi értékű tárgyakból, eszközökből álló gyűjteménye páratlan a maga nemében.

1970. október 23-án hunyt el.

Jáki Gyula

**az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvostörténeti Szakcsoportjának és
Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei szerkesztőbizottságának elnöke**

Jáki Gyula – a szegedi orvosegyetem rektora, az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményeinek szerkesztőbizottsági elnöke, az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvostörténeti Szakcsoportjának elnöke – 1898. május 6-án született Győrött, családja eredetileg Kőszegről származott el. Anyai ágon felmenő rokonai Schoepf-Merei és a Lumnitzer-család és ez a nagy örökség élt és lobogott, mindig szépet és jót akaró lényében.

Mint sebészprofesszor, mint elnök, mint kutató orvostörténész mindig csak munkára serkentett, példát nyújtott, biztatott és támogatott: okosan, jól és lelkiismeretesen dolgozni, mert annyit ér az ember, amennyit dolgozik... Valóban sokat dolgozott és kitűnően dolgozott élete minden sokoldalú munkaterületén.

Jellemében a kitűnő sebész energiája csodálatos harmóniában olvadt össze a minden szépért rajongó művészlélekkel. Mert az volt: művészlélek. A tudomány, a kutatás, a közérdek, az emberszeretet, a tökéletes és nemes humánus patinás művésze. (...)

Hányszor mondta a balatonfüredi öreg sétány fái alatt:

„Nekünk, sokat, nagyon sokat kell dolgoznunk és produkálnunk, előre kell vinnünk a magyar orvostörténet kutatását, mert ebben elmaradtunk... Össze kell fognunk, meg kell alkotnunk az Orvostörténeti Könyvtár mellett a Múzeumot és Kutató Intézetet, hogy bátran mutathassuk ország-világ előtt, hogy a hazai orvostörténet színvonala eléri bármely külföldi államét...”

Rengeteg sebészeti tudományos munkája mellett nagyon sok kisebb-nagyobb orvostörténeti tanulmánya van, amelyek közül is kiválik a Schoepf-Merei életrajzi kutatása és a debreceni kirurgus tanulmánya a 18. századból, a Billroth-életrajz, a szabadságharc orvosairól írt dolgozatai, s más fontos tanulmányai.

Szentesen hunyt el 1958. március 18-án.

Bencze József

*

Megjegyzés: Sokan idézik az 1958-ban megjelent „Az orvostörténet oktatása” című szócikkét, valamint életrajzi visszaemlékezéseit Rácz Sámuelről, Csapody Istvánról és Hógyes Endréről.

Zboray Bertalan

a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteleti tagja, Wessprémi-díjas

Saját kezű kézirat 1985-ből

1899. szeptember 11-én születtem Gyulakeszin (Zala megye). Iskoláimat Ungváron és Szentesen végeztem, itt tettem érettségi vizsgát 1917-ben.

Ugyanitt voltam gyógyszerész-gyakornok, majd 1918-ban katonai szolgálatra hívtak be.

A háború befejezése után nyertem el a gyógyszerészi oklevelét, ezután három évet töltöttem el az Egyetemi Gyógyszertárban gyakornokként, majd az egyetemi Gyógyszerismereti Intézetben újabb négy esztendő. Közben megszereztem a gyógyszerészdoktorátust is.

1928-ban félévet dolgoztam a Gyógynövénykísérleti Állomáson, ahol főleg a gyógynövényeket szennyező anyagaival foglalkoztam.

1928-ban meghívást kaptam az Országos Közegészségügyi Intézetbe, ahol 1929-ben adjunktussá neveztek ki. Itt dr. Stassiakkal a digitális levél értékmeghatározásával, később a hazai insulin értékmeghatározásával és gyártásának ellenőrzésével foglalkoztam.

1936-ban – mint dr. Schulek Elemér munkatársa – az új rendszerű gyógyszer-tár-vizsgálatok megszervezésére kaptam megbízást, amelyet a helyszínen a területileg illetékes tisztifőorvossal végeztem. 1940-ben ezt az ellenőrzési formát az egész ország területén bevezették, sőt a vizsgáló csoport irányításával megbízott főfelügyelőjévé is kineveztek. E minőségben 1945-ig az OKI-ban működtem, az intézet kitelepítésében nem vettem részt. 1945 után az előbb említett feladatkör megszűnt, 22 évi szolgálatra megállapított illetménnyel nyugdíjaztak.

1946. november 1-től a Phylaxia Szérumtermelő RT-nél kaptam alkalmazást, majd a vállalat államosításakor a kémiai osztályra osztottak be, ahol a szérumok koncentrációjával foglalkoztam.

1952-ben a Humán főosztály kisserelő osztályának vezetésével bíztak meg és e minőségben működtem a Phylaxiától 1954-ben kivált Humán Oltóanyagtermelő és Kutató Intézet kötelékében, is mint a törzsgárda és Szakszervezeti Bizottság tagja voltam.

1961 végén 40 évi szolgálat után innen mentem nyugdíjba. Ezután több évet dolgoztam a Budapesti Egyetemi Gyógyszertárban, mint nyugdíjas gyógyszerész, de közben alkalmam volt az akkor még rendezetlen Ernyey Gyógyszerésztörténeti Könyvtár ittlévő anyagainak rendezésére. Közben történeti kutatásokat is végeztem, megírtam a Phylaxia, valamint az Egyetemi Gyógyszertár történetét.

1969. január 1-től dolgoztam a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban, később, mint az Ernyey Könyvtár vezető helyettese és A Múzeum szakértője.

Szakdolgozataim száma 47.

A Semmelweis Orvostudományi Egyetemtől 1971-ben arany-, 1981-ben gyémánt diplomát kaptam.

A Magyar Orvostörténelmi Társaságnak megalakulása óta tagja, a Gyógyszerésztörténeti Szakosztálynak 1970–1972-ben elnöke, azóta tb. elnöke vagyok. Tagja vagyok a MGYT-nek és a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaságnak.

*

Megjegyzés: A gránit-diplomás gyógyszerész 2001. január 18-án hunyt el, életének 102. évében.

Palla Ákos

**az Országos Orvostörténeti Könyvtár igazgatója, folyóiratuk főszerkesztője,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Wessprémi-díjas**

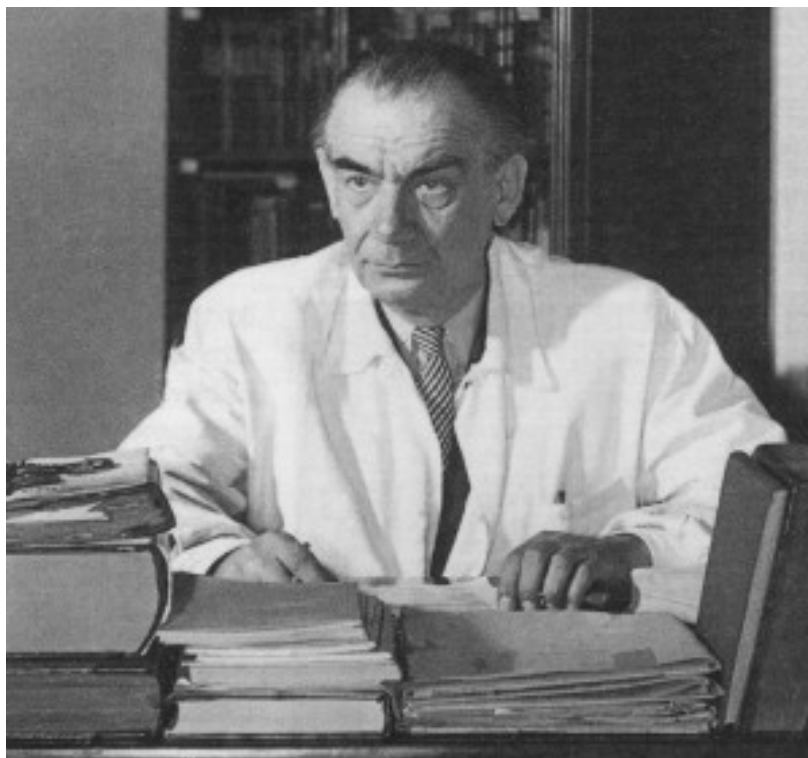
Élete utolsó másfél évtizedében kapcsolódott munkássága az orvostörténelemmel, közel az ötvenedik évéhez nevezték ki az Országos Orvostörténeti Könyvtár élére, amely feladatnak igyekezett mindig eleget tenni.

1903. augusztus 9-én született Aradon, ahol iskoláit is végezte. A nagybányai művésztelepen ismerkedett meg a festéssel, fa- és rézmetszetkészítéssel. Ebben az időben kezdett érdeklődni a régmúlt korok ipar- és képzőművészeti alkotásai, valamint irat- és könyvanyaga iránt. A két világháború között meglehetősen hányatott élet jutott osztályrészéül. Azok közé tartozott, akik áttelepülve a Romániához csatolt erdélyi területekről, nem könnyen találta meg érvényesülési lehetőségét. Egy időre Amerikába ment, Kanadában vállalt munkát. De nem tudott elszakadni Magyarországtól. Visszatérve jogi tanulmányokat folytatott és hivatalnoki pályára lépett, számvevőségi tisztviselőként dolgozott. Előbb a Vámhivatalnál, majd a Gyermekvédő Ligánál, végül pedig a Népjóléti Minisztériumban. A második világháború befejezése után – igen nehéz körülmények között – végezte egészségügyi szervező tevékenységét.

1951-ben megbízták, hogy az egykori egyházi könyvtárak orvostörténeti könyvanyagából, valamint a megszűnt Budapesti Kir. Orvosegyesület történeti könyvanyagából szervezze meg az Országos Orvostörténeti Könyvtárat. A szíve szerinti munkában kamatoztatni tudta könyv- és műértését, a műtárgyak iránti vonzalmát. Rendkívül nehéz körülmények között kezdte el szervező munkáját, hiszen az egykori budai Irgalmas rendi könyvtár három helyisége nem volt alkalmas a nagy mennyiségű könyvanyag befogadására, valamint korlátozott személyi és pénzügyi feltételek álltak rendelkezésére. Az első időben rendezetlen volt még a Könyvtár jogállása és gyűjtőköre, komoly raktározási problémákkal küzdöttek. Egy esztendő múlva már rendezett körülmények között fogadhatták az olvasókat, az Országos Orvostörténeti Könyvtár orvostörténész és orvostörténelem iránt érdeklődő olvasóiból kialakított egy olyan kört, amely már 1952-ben rendszeresen előadóestekre gyűlt össze.

Az itt elhangzott előadásokon a két világháború közötti időszak neves kutatói (Daday András, Diósadi Elekes György, Herczeg Árpád stb.) és az újabb nemzedék (Regöly-Mérei Gyula, Bencze József, Jáki Gyula, Réti Endre stb.) kaptak lehetőséget kutatásaik ismertetésére, az orvostörténeti élet újjászervezésére.

Három esztendő múlva, 1955-ben megindult az Országos Orvostörténeti Könyvtár kiadványaként az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei sorozata, amelynek első szerkesztője Palla Ákos volt. A nemzetközi visszhangra talált folyóiratot követte a Medicina Könyvkiadó által kiadott, de valójában az Országos Orvostörténeti Könyvtárban szerkesztett orvostörténeti könyvek sorozata. Ezen belül jelent meg Wesszprémi István híres orvoséletrajzai négy kötetben.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtárban tartott előadások, a folyóirat- és könyvkiadás már tükrözte azt a törekvést, amelynek eredményeként létrejött a MTA Orvostörténelmi Bizottsága, valamint 1958-ban az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetén belül az Orvostörténelmi Szakcsoport. Palla Ákos mindkettőnek vezetőségi tagja lett, de munkássága elismeréseként három külföldi orvostörténeti társaság tagjai közé választották.

A megnövekedett feladatoknak már nem volt alkalmas az 1951-ben biztosított helyiség, így az Országos Orvostörténeti Könyvtár 1956 tavaszán új épületet kapott, hogy méltó keretek között biztosíthassa – a könyvtári célokon túl – a társasági élet követelményeit. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár valóban ezután vált azzá, amiért létrehozták. A könyvvállomány gyarapításán kívül ekkor kezdik gyűjteni az orvostörténelem tárgyi emlékeit is, amit később a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak engedtek át. A Könyvtár ekkor vált az újból

megindult orvostörténeti társasági élet központjává, maga köré tömörítette az érdeklődőket és a kutatókat. Ezt jelképezi, hogy 1958-ban az Orvostörténelmi Szakcsoport az Országos Orvostörténeti Könyvtárral közösen megrendezte az első hazai Orvostörténeti Kongresszust és több orvostörténeti vándorgyűlést szervezett (Pécsett, Debrecenben). Ezekben Palla Ákos kezdeményező szerepet játszott.

E széles körű tevékenység mellett orvostörténeti kutatásokat is végzett. Elsősorban középkori problémákkal, latin nyelvű hazai orvosi kéziratokkal foglalkozott, így a *Biga salutis* kérdésével (1954-ben), a veszprémi *puteus leprosorumm*al (1956-ban), a *szkíta cserge* fogalmával (1957), a *Sibilla unguentaria* jelentőségével (1959-ben) majd a lepra és a középkori magyar kórházügy történetével is. Közleményeinek száma tizenhat az orvostörténelem tárgyköréből, valamint részt vett több jubileumi kiadvány, így 1957-ben az Orvosi Hetilap centenáriuma készült album szerkesztésében. A magyar orvostörténelemért tett munkásságáért 1959-ben – az elsők között – elnyerte a Wessprémi István Emlékérmét, valamint 1965-ben a Szocialista Kultúráért kitüntetésben részesült.

1967. május 29-én hunyt el Budapesten. Halála után az egészségügyi miniszter az egymás mellett szervezett Országos Orvostörténeti Könyvtár és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumot egy intézetté egyesítette 1968-ban, így Palla Ákos munkáját és emlékét őrzi a jogutód intézet.

A hazai orvostörténelem nagy utat tett meg az elmúlt évtizedben, megalakult és megszilárdult az intézet, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, nemzetközileg ismertté vált az Orvostörténeti Közlemények és kiszélesedett a Magyar Orvostörténelmi Társaság. Olyan elismerésben részesült, amihez foghatót sohasem láttunk; Budapesten került sor a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság és a Magyar Orvostörténelmi Társaság közös rendezésében a XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszusra. Éppen jelentős eredmények teszik indokolttá, hogy e két évfordulóval összefüggésben megemlékezzünk a két alkotó elemből egy intézetté vált intézmény első igazgatóiról. De ragadjuk meg az alkalmat, hogy egy villanásra azokat is megemlítsük, akik az orvostörténelem kiemelkedő alakjai voltak az elmúlt esztendőkből és már eltávoztak közülünk.

Idézzük fel Jáki Gyula professzort, az Orvostörténelmi Szakcsoport első elnökét, Bencze Józsefet, a Magyar Orvostörténelmi Társaság első elnökét, Haranghy Gyula professzort, és Regöly-Mérei Gyulát, a MTA Orvostörténelmi Bizottságának éveken át elnökét és titkárát, Sós József, Halmai János, Gortvay György professzorokat, számos kiemelkedő orvostörténeti munka szerzőit.

Halmai János

Weszprémi-díjas

Nyitrán született 1903-ban, ott végezte iskoláit, 1925-ben gyógyszerészi oklevelet szerzett a budapesti Tudományegyetem orvosi karán, 1935-ben a gyógyszerészetből doktori címet kapott. 1921–1927-ben különböző vidéki gyógyszertárakban dolgozott, 1927-től a budapesti Tudományegyetem növénytan intézetének munkatársa volt, 1939-től az orvosi karhoz tartozó gyógyszerismereti intézet magántanára. 1949-től a növény és drogismereti tanszék vezetője, egyetemi nyilvános és rendes tanár. Kezdetől fogva tagja volt az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakosztálynak, 1964–1966-ban pedig alelnökévé választották. 1966-ban a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának alapítója és elnöke, a gyógyszerészeti karon a gyógyszerészettörténelem előadója. 1966-ban elnyerte a Magyar Orvostörténelmi Társaság Weszprémi István Emlékérmét.

Ha végigtekintünk Halmai János egyetemi tanár, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógynövény- és Drogismereti Intézetének volt igazgatója mintegy 200 írásművén, első pillanatban feltűnik, hogy 59 farmakognóziái tárgyú dolgozata mellett majdnem kétszer annyi gyógyszerészettörténelmit, köztük 68 olyan életrajzi megemlékezést találunk, amelyben

nevezetes hazai és külföldi gyógyszerész-képesítésű tudósok vagy kiváló gyógyszerészek életével és működésével foglalkozott.

Életrajzából tudjuk, hogy gyógyszerészdoktori oklevelét a Budapesti Tudományegyetem Általános Növényteni Intézetében készült disszertációja alapján kapta. Ebben az intézetben főként a növények anatómiájával, élettani jelenségeivel, morfológiájával foglalkoztak. Érthető tehát, hogy amikor 1939-ben az orvoskarhoz tartozó Gyógyszerismereti Intézet tanársegédi állását elnyerte, itt is főleg a gyógynövények szennyezéseinek, illetve hamisításainak felismerésével foglalkozott.

Amikor 1949-ben három orvosképesítésű tanszéki előde (dr. Vámosy, Zoltán, dr. Jakabházy Zsigmond és dr. Lipták Pál) után átvette az intézet (akkor már Gyógynövény- és Drogismereti Intézet) vezetését, kb. hat éven át megjelent dolgozataiban is a hivatalos drogok (*Secale cornutum*, *Belladonna*, *Frangula*, *Tilia*, *Acorus* stb.) vizsgálatával, illetve hamisításaik felismerésével foglalkozott.

Működésének ebben a szakaszában készült el és jelent meg az V Magyar Gyógyszerkönyv (1954), a Schulek Elemér (1893–1964) professzor elnöksége alatt a szerkesztőbizottság farmakognóziái albizottságában dolgozott. A VI. Magyar Gyógyszerkönyv (1967) szerkesztőbizottságban a nyolc tagú farmakognóziái albizottság elnöke volt.

Mint a Gyógyszerismereti Intézet igazgatója már 1952-ben felvette a kapcsolatot a Magyar Szabványügyi Hivatallal, s mintegy 30 db szabványjavaslatot készített el, ezenkívül több elemző tanulmányt is készített, amelyek egy-egy drogról átfogó képet nyújtottak a Szabványügyi Hivatalnak.

Munkásságának másik részét képezte a magyar gyógyszerészet történetének kutatása. 1936-tól – mint tanársegéd – a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság vezetőségének felkérésére emlékelőadást tartott id. zólyomi Wágner Dániel pesti gyógyszerésről. Ezt olyan alapos kutatómunkára támaszkodó felkészültséggel végezte, hogy később – már mint a Társaság titkára – több ízben is ő tartotta a közgyűlések alkalmából szokásos emlékelőadásokat.

Fáradhatatlan volt a külföldi kongresszusokon való részvételben, s az ott tartott előadásokkal nemcsak magának, de ezzel együtt a magyar gyógyszerészetnek is elismerést és megbecsülést szerzett.

Budapest hunyt el 1973. július 23-án.

Zboray Bertalan – Kapronczay Károly

Szodoray Lajos

a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke, tiszteleti tagja, Wesszprémi-díjas

Szodoray Lajos 1904. március 26-án Budapesten született. Édesapja bankfőtisztviselő volt. 1937. május 27-én feleségül vette Jósa Bertát, aki szintén orvos volt. Négy gyermekük közül Antal mérnök volt, 52 éves korában elhunyt; Erzsébet tanárnő Svájcban él, Péter Budapesten főorvos, Éva banktisztviselő Debrecenben, unokája a DOTE hallgatója. Szodoray Lajos középiskolai tanulmányait a budapesti II. kerületi főgimnáziumban végezte, mindvégig jeles eredménnyel. 1922-ben iratkozott be a Pázmány Péter Tudományegyetem orvoskarára, ahol 1928-ban doktorrá avatták. Előtte fél évet a bécsi egyetemen hallgatott. Évfolymatársai között számos igen tehetséges hallgató volt; közülük később nyolcan (Ivánovics György, Gömöri Pál, Gömöri György, Horányi Béla, Schranz Dénes, Alföldy Jenő és Gerő Sándor) tanszékvezető professzorok lettek. Orvostanhallgató korában két éven át dolgozott a Buday Kálmán vezette kórbonctani intézetben, ahol együttműködhetett olyan később itthon és külföldön egyaránt ismert jeles kutatókkal, mint Baló József, Farkas Károly, Rubányi Pál, Zalka Ödön és Nachtnebel Ödön, akik később valamennyien intézetvezetői állást töltöttek be. Munkatársa és barátja volt Gömöri György professzor is, aki később az USA-ban mint a „hisztóchemia atyja” vált ismertté. Buday Kálmán intézete teremtette meg Szodoray Lajos számára azt a szilárd morfológiai alapot, mely az évtizedek folyamán őt nem csak idehaza, hanem külföldön is az egyik legismertebb hisztopatológussá avatta. Bőrgyógyász működése idején végig megmaradt a bőrbetegségek biztos hisztológiai és kórszövettani vizsgálatára alapozott kórismézésben.

1928-tól 1950. január 1-ig megszakítás nélkül a Nékám Lajos vezette budapesti bőrklinika kinevezett orvosa volt. Először mint díjas gyakornok, 1929-től mint fizetés nélküli, 1933-tól pedig mint fizetések tanársegéd. 1943-ban adjunktussá lépett elő. A budapesti bőr- és nemikórtani klinikán 15 éven át a szövettani, öt éven át pedig a szerológiai laboratóriumnak volt a vezetője. (...)

A budapesti bőrklinikáról Szodoray Lajost 1949. december 15-i kelettel nyilvános rendes tanárrá és a debreceni bőr- és nemikórtani klinika igazgatójává nevezték ki. Tanszékfoglaló előadását 1950 márciusában tartotta *A magyar dermatológia múltja és jövője* címmel. Előadásában megfogadta, hogy minden erejével és képességével a magyar nép egészségügyét szolgálja.

Első teendői közé tartozott a korszerű funkcionális dermatológiai kutatáshoz

elengedhetetlen hisztológiai és hisztokémiai laboratóriumok újjászervezése. Ezeket követte az új szerológiai, fény, bakteriológiai, tbc, klinikai kémiai (vegyésszel), allergológiai Finsen, andrológiai laboratóriumok működésbe helyezése. Oláh professzor vezetésével 1951-ben felállította az Országos Orvostkémiai Állomást, mely hivatva volt a gyógyító, kutató munkát segíteni, új fiatal mikrológusokat képezni. A klinikai gyógyító munkát fokozta azzal, hogy ágylétszámát kétszeresére emelte, új gyermek- és venereás osztályt állított fel, és megvetette az égett gyermekek korszerű kezelésének alapját. Mindenki nagyra értékelte, milyen elszánt küzdelemmel és utánajárással sikerült a szűkös anyagi keretek ellenére létrehozni egy olyan klinikát és felszerelést, mely a korszerű dermatológiai kutatáshoz elengedhetetlen volt. (...)

Rendkívüli érdemei vannak Szodoray professzornak a tankönyvírásban. 1952-ben Rajka Ödönnel megírta *A bőr- és nemigyógyászat* című négy kiadást megért tankönyvét. Utolsó kiadását velünk, munkatársaival együtt dolgozta át. 1971-ben tanszékvezető társaival együtt új bőrgyógyászati tankönyvet írt. Az onkológiai tankönyvnek ő írta a bőrdaganatokkal foglalkozó fejezetét. Az 1200 lap terjedelmű orvosi mikológiaiának, mely 1966-ban németül is megjelent, szerkesztője és társszerzője. Vezekényivel írt *Iconografia selecta dermatopathologica* című monográfiája a hetenként tartott patohisztológiai szeminárium anyagát tartalmazta; ez a hazai orvosi irodalom első idegen nyelvű bőrszövettani atlasza. Petrányi Gyulával könyvet írt a kollagén betegségekről és egy fejezetet a dermatológiai immunopathológiai megbetegedésekről.

Tudományos működését könyvein kívül 228 hazai, valamint német, angol, francia, lengyel, cseh nyelven megírt dolgozata minősíti. Külföldi szerepléseiben kiváló német, angol, francia, orosz nyelvismerete segítette. Igazgatása idején a debreceni bőrklinika munkatársaitól megjelent dolgozatok száma elérte a 450-et. Jegyzetfüzetében minden beosztottjának kutatási témáját nyilvántartotta. Ennek alapján követte és számon kérte minden orvosának előrehaladását témájában.

Simon Miklós

*

Megjegyzés: Debrecenben hunyt el 1980. november 24-én

Farkas Károly

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság egyik megalapítója, tiszteleti tagja,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Weszprémi-díjas**

Farkas Károly 1905. november 19-én született Újpesten. Pályáját patológusként kezdte a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem I. sz. Kórbonctani és Kísérleti Rákkutató Intézetében. Patológusként a gyakorlati patológiát s az ezzel összefüggő kutatást művelte. Az Országos Reuma és Fizioerápiás Intézet (ORFI) igazgató főorvosa.

Főigazgatói kinevezéséig különösebb kapcsolatban nem állt az orvostörténelem társasági és intézményi formáival, de kötelességének tartotta a fenti szakterületek megismerését, hogy kellő ismeretekkel képviselje a felsőbb fórumok előtt, Amikor Farkas Károly az ORFI élére került, az Orvostörténelmi Könyvtár már a Török utcai épületben működött, az intézetfejlesztés központi kérdésévé a Semmelweis-ház felépítése és az orvostörténelmi múzeum gyakorlati megszervezése került. Ezt a munkát jelentősen lassította, hogy az Egészségügyi Minisztériumon belül a múzeum ügyét nehezen lehetett nyomon követni, mert a miniszterhelyettesek valamelyik titkárságán heverték az iratok, illetve nem volt egy állandó referens kinevezve az ügyvitelre. Éppen ezért levelet írt Doleschall Frigyes miniszternek az állandó múzeumi referens megbízására (ezzel Katona Ibolyát bízta meg), valamint egy állandó tárgyaló bizottság kijelölésére, amely akár napi gyakorisággal képes összeülni. Az

egészségügyi miniszter hat főből álló bizottságot jelölt ki, amelyben a minisztériumot Katona Ibolya, Abádi Miklós és Hahn Géza, a szervező-kivitelezési oldalt Farkas Károly, Palla Ákos és Jónás István főmérnök (az építési vállalat képviselője) alkotta. Ez az intézkedés felgyorsította a szervezési és kivitelezési munkát, valóban könnyebbé vált a minisztériumon belüli ügyintézés. 1959. január elsejétől a múzeum önálló költségvetési szervezet lett, pénzügyeit az ORFI kezelte. Arról is döntés született, hogy az Országos Orvostörténeti Könyvtár és az Orvostörténeti Múzeum egymástól független intézmény, amelyek között „összekötő kapocs” az Országos Reuma és Fürdőügyi Intézet lesz, a munkáltatói jogkört az utóbbi főigazgatója gyakorolja.

Meg kell jegyeznünk, hogy Farkas professzor soha nem szólt bele a két intézmény belső életébe, munkájába, legfeljebb a „békebíró” szerepét töltötte be.

1958 januárjában alakult meg az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezet Orvosságyszerésztörténeti Szakcsoportja, amellyel hasonló jó kapcsolatba került, abban az időben, amikor első választott elnöke, Jáki Gyula professzor váratlanul meghalt. 1958. október 1-jén, a Szakcsoport sárvári kongresszusán őt választották meg elnöknek, székfoglaló elnöki előadásában Markusovszky Lajos munkásságával és jelentőségével foglalkozott. Előadásában kiemelte, hogy igazán alkotó orvos csak az lehet, aki ismeri saját választott tudományának történetét és képes orvosi gyakorlatára tanulságokat leszűrni. Későbbi munkáiból kitűnik, hogy az orvostörténelemnek a gyakorlati vonatkozásai vonzották, szemlélete Schöpf-Merei Ágostonnak, mint az orvostörténelem professzorának orvostörténeti meglátásait idézte.

Mint a Szakcsoport elnöke szervezte meg a debreceni (1959), budapesti (1960), a pécsi (1962) kongresszusát, majd kezdeményezője lett – Semmelweis halálának 100. évfordulója előtt tisztelő – a Semmelweis Nagygyűlésnek, amelyet 1965. augusztus 13–15. között rendeztek meg Budapesten, az MTA, a Budapesti Orvostudományi Egyetem, az Orvosságyszerésztörténeti Szakcsoport és az Országos Orvostörténeti Könyvtár, valamint a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum szervezésében.

A Magyar Tudományos Akadémián a nyitó előadást Farkas Károly tartotta „Semmelweis felfedezésének jelentősége az orvostudományban, valamint a prevenció gondolatának az orvosi gondolkodásban történt meggyökerezéséről, a társadalomra való kihatásáról” címmel. A nagygyűlésen képviseltette magát a bécsi, a berlini, a prágai, a pozsonyi, a bukaresti, a varsói, a szófiai egyetem, több erdélyi és szocialista országbeli orvostörténész volt jelen. Valójában ez volt az első olyan magyar orvostörténeti tudományos találkozó, melyen a legnagyobb részvétellel vettek részt külföldi orvostörténeti kutatók. A Nagygyűlés fénypontja a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum felavatása volt 1965.

augusztus 13-án, ennek egyik látványossága az MTA székháza mellett felállított kikötőből az Ybl Miklós térig (szintén ideiglenes hajóállomásig) vezető hajóút volt, innen a Semmelweis szülőházig tartó séta. A Múzeum kertjében megkoszorúzták Semmelweis Ignác síremlékét, majd az ideiglenes kiállítás megtekintése után a Tanácsteremben Farkas Károly professzor ismertette az Orvostörténeti Múzeum gyűjteményeit, kiemelkedő orvostörténeti relikviáit. Ekkor leplezték le a Múzeum kertjében, Semmelweis síremléke előtt álló Borsos Miklós „Anyaság” című szobrát. Ennek érdekessége, hogy Farkas Károly „rábeszélésére” vállalta el a művész a szobor megalkotását, pedig a korábbi felkérőknek sorra nemet mondott. A nagygyűlésen tett javaslatot orvosi múltunk nagyjai sírjainak védelmére, hiszen számos nagy orvostudósunk sírja megsemmisült, vagy a gondatlanság áldozata lett lakóházuk. (Ebben az időben – városrendezési okokra hivatkozva, bontották le Wessprémi István lakóházát Debrecenben, addig az egyetem minden évben megkoszorúzta.)

Az Orvostörténeti Könyvtár kezdeményezéséből indult el 1955-ben az Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei c. folyóirat, amely idegen nyelven is (legalábbis összefoglalóiban) közölte a magyar orvostörténet-írás munkáit, majd az ehhez kapcsolódó könyvsorozat, amelynek korai kötetei között Wessprémi István négykötetes munkájának (Magyarország és Erdély orvosainak életrajzai) kétnyelvű fordítását adták ki, de ennek anyagi alapjait nem költségvetési keretből biztosította. A folyóiratot így módon az „Orvostörténeti könyvek” sorozata egészítette ki, amelynek megjelent kötetei ma már könyvritkaságnak minősülnek. Nem véletlen tehát, hogy Farkas Károlyt választották meg a Szerkesztőbizottság elnökének, amely tisztséget haláláig viselt.

E sokrétű feladat teljesítésének „háttere” az Orvostörténeti Könyvtár volt, később az önálló Orvostörténeti Múzeum. Ez utóbbi elnevezésével kapcsolatban nézetkülönbségek voltak, mert az Egészségügyi Minisztérium a Semmelweis-ház elnevezést adta az intézménynek, az épületbe vendégszobákat terveztetett, a múzeumi kiállítás mellett reprezentatív vendégház funkciót képzelt el. Csak példaként: a múzeumi gyűjteményeket a belső kertre nyíló nagyméretű raktárakban képzelték el.

A múzeum személyi állományába 1963-ban került Antall József tudományos főmunkatársnak, akivel Farkas Károly az első találkozásuk pillanatától rokonszenvezett, ismerte Antall politikai múltját, ő ajánlotta a „többlépcsős” belépési módot: először külső részfoglalkoztatásos szerződéses dolgozónak, majd „félállású” munkatársnak alkalmazta, majd egy év múlva kinevezte tudományos munkatársnak. E bonyolultnak látszó, ma már felesleges eljárás volt a feltétele, hogy ne kelljen kérni belügyminisztériumi engedélyt, amit a részfoglalkozásúak esetében nem kellett. Egy év eltelté után az intézményvezetőnek – saját

felelősségére – joga volt alkalmazni teljes munkaidőben a „bevált” munkatársat.

Farkas Károly, ismerve Antall József szaktudását, megkérte egy intézeti szakmai program kidolgozására, amely kiter a Múzeum belső szervezetére, gyűjteményi rendjére, egy állandó kiállítás koncepciójára is. Talán ennek nyomán nevezte ki Antall Józsefet igazgatóhelyettesnek, szinte hetente-havonta tartottak megbeszéléseket. Fekete Sándor professzor is bölcs vezetője volt a Múzeumnak, nem lévén bölcsészvégzettségű, e terület minden kérdésének vezetését átengedte helyettesének. Farkas Károly hasonló kapcsolatban állt az Orvostörténeti Könyvtárral, bár ő is a két intézmény egyesítésével értett egyet. Erre 1967-ben, Palla Ákos halála után nyílt lehetőség, amikor megbízta Antall Józsefet a Könyvtár vezetésével, majd 1968-ban az Egészségügyi Minisztérium egyesítette a két intézményt, amelyet 1972-ben levéltári feladatkörrel egészítettek ki.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság megalapításáról Farkas Károly elnöklete alatt 1965. november 29-én döntött az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoport és kérte felvételét a MOTESz elnökségétől az új szervezetbe. 1966. április 24-én kapott értesítést a MOT elnöksége a felvételtől, előírva a MOTESz alapszabályzatának megfelelően az új vezetőség és tisztségviselők megválasztását. Erre 1966. június 23-án került sor, de előtte Farkas professzor bejelentette, hogy lemond a MOT elnöki tisztségére történő jelölésről, mivel a Magyar Patológiai Társaság már elnökévé választotta és a MOTESz alapszabályzata tiltja a két társaságban való elnökséget. Nem vonult ki a MOT vezetőségéből, továbbra is meghatározó személye maradt a társaságnak, főleg azután, hogy a MOT elnökévé választott Bencze József augusztusban lemondott, Szodoray Lajos professzort csak novemberben lépett az elnöki tisztségbe.

Valóban új helyzet alakult ki a MOT életében, valóságban ma létező szervezeti forma alakult ki (elnök, alelnökök, főtitkár, titkárok stb.). Ekkor lett Antall József a MOT titkára, aki 1969. január 27-én javasolta, hogy Farkas Károly professzort válassza a MOT közgyűlése tiszteletbeli elnökké.

Farkas Károly meghatározó szerepet játszott az Semmelweis Ignác kórbonctani jegyzőkönyve felett tartott történeti vitában. 1974-ben Silló-Seidl György Németországban élt nőgyógyász megszerezte Bécsből Semmelweis eredeti boncjegyzőkönyvét, amely kiadása felett évtizedek óta vita folyt Bécs és Budapest között. Még az 1860-as években az Orvosi Hetilap lekötött egy eredetinek vélt boncjegyzőkönyvet, aminek valóságát vitatták. 1944-ben egy bécsi egyetemi kiadványban újabb változat látott nyomdai valóságot, ebben olyan részek is szerepeltek, amelyek nem voltak benne az 1860-as években publikált jegyzőkönyvben. Az 1950-es években többen is (pl. Darvas István, Benedek István) Bécsben akartak kutatni, de

pénzüik fogytán hazatértek. Haranghy László és Regöly-Mérei Gyula – a jegyzőkönyvek összehasonlítása után – arra jutottak, hogy egyik sem teljes irat, egy harmadiknak is létezni kell. 1963-ban Semmelweis földi maradványait exhumálták a Kerepesi temetőből, hogy majd a Felépített Semmelweis-ház belső kertjében kialakított kriptába helyezték el. Ekkor a BOTE Kórbonctani Intézetében paleopathológiai vizsgálatot végeztek, amely megerősítette a már ismert tényeket, azzal a megállapítással, hogy a csontokon észleltek töréseket is, ami bármiből eredhetett, akár a kétszeri exhumálás alatt is.

1974-ben új helyzet állott elő, hogy az eredeti iratokban rögzítetteket kellett összevetni a jegyzőkönyvi másodtatok két változatával, illetve az 1963. évi csontvizsgálatokkal. Az ülés az Orvostörténeti Könyvtár tanácstermében volt, amelyen Farkas Károly nyugodt természete és szaktudása érvényesült, bár különösebb nézetkülönbségek nem voltak, részkérdések esetében robbanhattak volna ki viták.

Farkas Károly professzor elsősorban patológus, kórház vezető volt, csak másodsorban orvostörténész, bár két évtizeden át az orvostörténeti közélet vezetője, meghatározó személyisége volt. Az Orvostörténeti Könyvtáron és Múzeumon keresztül látta, hogy az orvosi múlt nemcsak az akkori orvostudomány jelen, hanem jövő meghatározó tényezője, amelynek ismerete nélkül nem nőhet fel újabb nemzedék. Világosan látta, hogy az orvostörténeti kutatás akkori nagyságai valamilyen ok – elsősorban politika – miatt a perifériára kényszerített emberek, akik dacolva helyzetükkel, alkotó munkát végeztek. Farkas Károly professzor valóban a hazai orvostörténeti múltunk legnagyobb egyéniségeinek egyike.

1979. március 10-én hunyt el.

Varannai Gyula

Weszprémi-díjas

Saját kezű kézirat 1990-ből

A Felvidéken, Szakolcza szabad királyi városban születtem 1905. február 17-én. Atyám latin-magyar szakos tanár, anyám tanítónő volt. Az I. világháború utáni országhatárok megváltozása következtében szüleimet Budapestre helyezték, így gimnáziumom felső osztályait a Zrínyi Miklós Reálgimnáziumban fejeztem be. Ezután felvételt nyertem a budapesti Tudományegyetem orvosi karára, ahol 1929-ben orvosdoktorrá avattak fel. Még ebben az évben a budapesti Szent Rókus Kórház belgyógyászati osztályára vettek fel egyelőre mint fizetés nélküli externistát. Főnököm Wenhardt János egyetemi rk. tanár nagyfokú kollegialitására vallott, hogy hatunk közül engem választott ki legközelebb fizetési állásra, úgy hogy személyesen ment el Ripka főpolgármesterhez, akivel addig vitatkozott, míg megígérte, hogy engem nevez ki. Ne nekem ígérd meg – mondta Wenhardt – hanem Varannainak. Mikor küldhetem hozzád? – kérdezte ezután.

Másnap feketébe öltözve személyesen kellett megjelenni a főpolgármesternél, aki kezét adott és kinevezett segédorvosnak. Ez volt Wenhardt, aki különben Kéthly Károly konzervatív iskolájának tagja volt, de kiváló diagnosztika, akitől sokat tanultam.

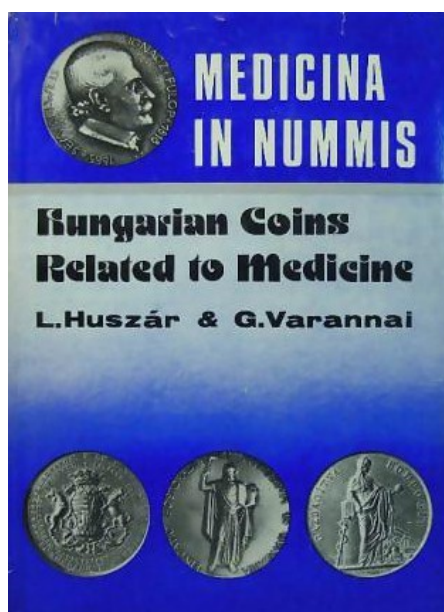
Sajnos két év múlva nyugdíjba ment, így nekem „jól jött” az OTBA megalakulása, amely belgyógyászokat keresett körzeti orvosnak. Így 1934-től ezen a területen működtem, miközben a Fehérkereszt Gyermekkórházban gyarapítottam a tudásomat, a Szent István és a Werbőczy István Gimnáziumban egészségügy tanári munkát végeztem.

A II. világháború alatt behívtak a 11. sz. Helyőrségi Kórház belgyógyászati osztályára, de többszöri felszólítás után sem mentem nyugatra. Az ostrom alatt lakásomon Zuglóban rekedtem, ahol golyózáporban is teljesítettem orvosi hivatásomat. Még dörögtek az ágyúk, amikor néhányadmaggal megkezdtek a XIV. kerület egészségügyének újjászervezését. Engem, nemcsak mint belgyógyászt, hanem mint hatósági orvost is nyilvánosan igazoltak. Minthogy ragaszkodtam pártonkívüli mivoltomhoz, bizalmatlanság vett körül. Az egyik nap az altiszt könnyezve panaszkolt el nekem, hogy bizalmas jelentést kell írni rólam naponta. Így hatósági állásomból visszamentem körorvosnak, nyugodtan dolgozhattam tovább.

1956-os népfelkelés idején egyedül maradtam a kerület belgyógyászatán, kijártam a betegekhez.

Az orvostörténelemhez, eltekintve az egyetemen végzett orvostörténeti stúdiumokat, az orvosi numizmatika révén kapcsolódom. Faludi Gézától, a határokon túl is ismert orvosi éremgyűjtőtől tanultam meg, hogy minden orvosi vonatkozású éremnek története van. Erről atyámtól is hallottam, amikor kis numizmatikai gyűjteményét már gyerekkoromban mutogatta nekem. Mint egyetemi hallgatót elvitt a Magyar Numizmatikai Társulat előadásaira, ahol Hóman, Dessewffy, Gohl, Faludi és mások előadásait volt alkalmam hallgatni. Atyám halála után kis gyűjteményét én örököltem, és ekkor beléptem 1941-ben a Numizmatikai Társulatba atyám nyomdokain. Ekkor specializáltam magam az orvosi érmekre.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság alakuló ülésén részt vettem, előadásainak első sorozatában én is szerepeltem. A Numizmatikai Társulatban is előadtam, ahol előbb, mint választmányi tag, majd alelnök működtem. Utóbbi tisztségem lejártá után tiszteletbeli taggá, majd Réthy László éremmel tüntettek ki. Közben megalakult Magyar Éremgyűjtők Egyesülete is választmány taggá választott és megbízott az Érem folyóirat Szerkesztőbizottságának elnökségével. Végül a Széchényi Ferenc jutalomérem I. osztályával tüntettek ki.

Orvosnumizmatikai közleményeim száma 50, melyek többféle folyóiratokban jelentek meg. A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1974-ben megbízott, hogy Huszár Lajossal, a művészettörténelem doktorával együtt írjuk meg a magyar orvosérmek katalógusát. A könyv 1977-ben angol nyelven jelent meg, 1976-ban a MOT megbízott a Numizmatikai Szakosztály

megszervezésével. Ez megalakult Győrffy István egyetemi tanár elnöklétével, amely évente két alkalommal előadóülést tart. A következő évben nyugdíjba mentem, gyűjteményem 800 darabját a Semmelweis Múzeumnak átengedtem. Gyűjtési tevékenységemet ezzel befejeztem, de amíg egészségem megengedi, a Szakosztály munkájában részt veszek.

*

Megjegyzés: 1993. február 18-án hunyt el Budapesten.

Huszár Lajos

Weszprémi-díjas

Saját kezű kézirat 1980-ból

Születtem 1906. január 29-én Nyárádszerda (Maros-Torda megye) községben, ahol apám ügyvéd volt. A középiskolát a marosvásárhelyi Ref. Kollégiumban végeztem, majd a budapesti Tudományegyetem bölcsészeti karán 1928 decemberében doktori oklevelet szereztem művészettörténelemből, mint főtárgyból.

1929. február 1-jén kerültem a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárába, amelynek később vezetője lettem egészen nyugdíjazásomig. Részt ösztöndíjjal, részt tanulmányi segéllyel numizmatikai kutatást végeztem Ausztriában, Olaszországban, Németországban és Görögországban. Első nagyobb munkám 1932-ben jelent meg a régi magyar emlékérmekről, később is általában az éremművészet volt speciális érdeklődésem tárgya.

1940-ben elnyertem Budapest Székesfőváros tudományos nagydíját. Részt vettem két külföldi (Bécs és Milánó) éremkiállítás rendezésében 1945 tavaszán megbízást kaptam a Magyar Nemzeti Múzeum ideiglenes vezetésére, majd 1946. augusztus 1. és 1949. január közötti időszakban az intézmény kinevezett főigazgatója voltam, majd vezetői állásból elmozdítva az Éremtárban nyertem beosztást.

1957. január 1-től a Tudományos Minősítő Bizottság a művészettörténeti tudományok kandidátusává nyilvánított. Több félétven keresztül, mint megbízott előadó előadásokat

tartottam a Tudományegyetem bölcsészettudományi karán magyar éremtanról. 1945–1968 között, mint titkár vezettem az Éremtani Szakosztály ügyeit.

Nyugdíjazásom (1968. október 31.) óta, mint nyugdíjas a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum éremgyűjteményét kezelem, mint tudományos főmunkatárs. Nyugdíjazásom óta részt vettem egy nemzetközi numizmatikai kongresszuson, ahol a Bureau International de Numismatique tiszteletbeli tagjává választott. Részt vettem több symposiumon és felolvasásokat tartottam, mint meghívott vendég több külföldi városban.

Ez év októberében az Éremgyűjtők Egyesülete az újonnan alapított Széchényi jutaloméremmel tüntetett ki.

Önálló műveim, tanulmányaim, leletfeldolgozásaim és könyvismertetéseim száma mintegy félezerre rúg összesen, valamennyi irodalmi művem magyar tárgyú vagy magyar vonatkozású. Az utolsó önálló művem „Münzkatalog Ungarn” címen az összes magyar pénzeket öleli fel.

*

Megjegyzés:

Nagyobb kötetei ekkor jelentek meg:

1932: Die Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn; 1945: Bethlen Gábor pénzei; 1958: A budai pénzverés története; 1961: A Báthoriak pénzei; 1963: Münzkunst in Ungarn; 1975: Habsburg-házi királyok pénzei 1526–1657; 1977: Bibliographia Numismatica (társszerző: F. Fejér Mária); 1977: Hungarian Coins and Medals Related to Medicine; 1979: Münzkatalog Ungarn; 1972–1984: Régi magyar emlékérmek katalógusa 1500–1849 (több kötetben).

Huszár Lajos Budapesten hunyt el 1987. december 23-án.

Regöly-Mérei Gyula

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság alelnöke,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Wessprémi-díjas**

A palaeopathologia és az orvostörténelem kül- és belföldön egyaránt ismert és értékelt alakja volt Regöly-Mérei Gyula professzor.

Budapesten született 1908. november 21-én és 1934-ben ugyanitt avatták orvosdoktorrá. Klinikai gyakorlattal kezdte pályáját: 1937-ben műtősebész, 1941-ben fül-orr-gégészeti, végül 1955-ben kórbonctani és kórszövettani szakképzettségeket is szerzett. Az ötvenes évek második felétől egyre intenzívebben foglalkozott palaeopathológiával és orvostörténelemmel. Ez utóbbinak, mint fakultatív tárgynak, előadója volt évekig a Budapesti Orvostudományi Egyetemen. 1949-ben egyetemi magántanár, 1954-ben az orvostudományok kandidátusa, 1971-ben c. egyetemi tanár lett. A hatvanas években az MTA Orvostörténelmi Bizottságának titkára volt, tudományos főmunkatárs; 1972-től tudományos tanácsadó maradt haláláig. Működését tíz országban, nyolc nyelven megjelent 230 tudományos munka jelzi, melyek közül 6 önálló könyv, 14 könyvrészlet-fejezet volt. Elismerését több bel-és külföldi tudományos társasági tagság, kitüntetés, díj, emlékérem mutatja.

Emberi és tudósi portréját Hídvégi Jenő rajzolta meg gondosan az Orvosi Hetilapban 1975-ben. A kortársak, pályatársak és barátok visszaemlékezései mellett – gazdag életművet maga után hagyó kutatóról lévén szó – az idő fogja elvégezni az értékelés nagy részét. Annyi azonban már ma is bizonyos, hogy a hazai orvostörténet-írásban neve fennmarad.

Munkássága a legtöbb újdonságot és eredményt azokon a területeken hozta, ahol az orvostörténelmet kibővítette a palaeopathológiával, illetve e két tudományágat szintetizálta. Az Orvostörténeti Könyvek Palaeopathologia sorozatában jelent meg „Az őse emberi és későbbi emberi maradványok rendszeres kórbonctana” c. műve (1962), melyet az MTA kitüntetésben részesített. Semmelweis betegségének és halálának máig vitatott kérdésében ő foglalta össze az egyik álláspontot, s mivel bizonyára neki volt módja utoljára megvizsgálni a csontokat, tanait többé figyelmen kívül hagyni nem lehet.

Néhány nappal az 1974-ben Budapesten rendezett Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus megnyitása előtt, augusztus 18-án halt meg. A Magyar Orvostörténelmi Társaság sok éven át szolgáló alelnökét, haláláig elnökségi tagját, Wessprémi István Emlékérmesét, az Orvostörténeti Közlemények pedig szerkesztő bizottsági tagját búcsúztatta benne.

Buzinkay Géza

Kótay Pál

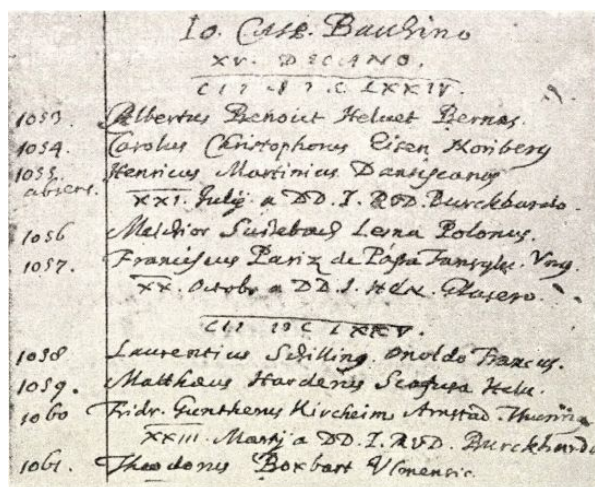
Weszprémi-díjas

Saját kezű kézirat 1978-ból

1910. szeptember 21-én született az Ugocsa megyei Halmi községben. Középiskolai tanulmányait a Szatmári Ref. Kollégiumban végezte 1928-ban. Még ebben az évben a budapesti Tudományegyetem orvosi karának lett a tagja. 1934-ben szerezte meg az orvosdoktori oklevelét. Közben 1932-ben a Szemészeti Klinikán pályadíjat nyert Grósz Emil professzornál. A végzés után az Új Szent János Kórház urológiai és sebészeti osztályára került, majd a fertőző-sebészeti és gyermeksebészeti osztályán működött, mint alorvos. 1940-ben a kolozsvári I. Sebészeti Klinikáján Klimkó Dezső tanársegéde lett, ahol az urológiai osztályt vezette és az óta megszakítás nélkül az urológiai sebészetet, adja elő az egyetemen.

1940. május 3-án az urológiai sebész-szakorvos (Budapesten, elnök Illyés Géza, kitűnő minősítéssel), majd 1942 májusában sebészeti szakorvos és műtőorvos oklevelet nyert. 1944. december 15-én adjunktus, 1948 óta egyetemi előadó-tanár az urológia tárgykörében, 1969-ben pedig professzor a marosvásárhelyi egyetemen, az egyetem urológiai klinikájának igazgatója. 1963 januárjában a Buenos Aires-i nagygyűlésen a Nemzetközi Urológiai Társaság rendes tagjává választotta, a romániai szakdelegáció tagja lett.

Az orvostörténelemmel már egyetemi hallgató korától foglalkozik, 1938-ban már a Közkórházi Társaság és a Magyar Urológiai Társaság keretén belül számos ilyen jellegű előadást tartott. 1956. május 24-én Pápai Páriz Ferenc orvosdoktori értekezéséről tartott előadást az Országos Orvostörténeti Könyvtárban, egy addig ismeretlen Pápai Páriz könyvpéldányról.

Páriz Pápai neve a vizsgázók névsorában (1057. sz.)

1958-ban szintén itt tartott előadást a „Pax Corporis”-ról, Pápai Páriz Ferencről, az emlékiróról. Ezek mind megjelentek a Comm. Hist. Med. Art. Med.-ben, valamint Pápai Páriz Ferenc 1672-es drezdai útjáról ismertetett.

Tagja a Román Urológiai Társaságnak, vezetőségének, a Román Köztársaság Csillagrendjének tulajdonosa.

1970-ben a bukaresti Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszuson Pápai Páriz Ferencnek Glaser professzor felett tartott emlékbeszédét ismertette. A dolgozatot a párizsi Pasteur Intézet kiadványában megjelentette. Szakirodalmi munkássága kb. 170 tétel, monográfiák stb. Részt vett számos nemzetközi urológiai kongresszuson (Budapest, Amszterdam, Prága stb.).

*

Megjegyzés: Marosvásárhelyen hunyt el 1986. december 25-én.

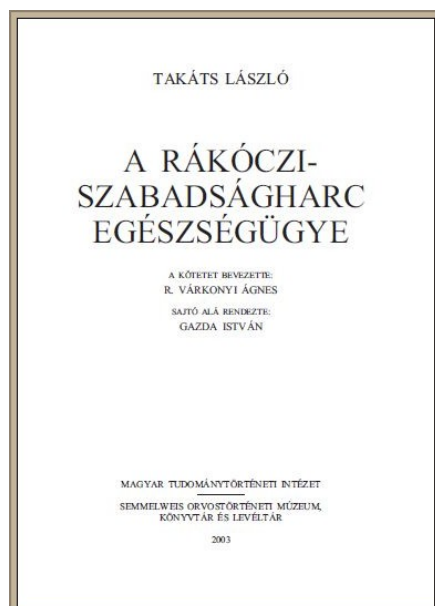
Takáts László

a Magyar Orvostörténelmi Társaság alelnöke, tiszteleti tagja, Wessprémi-díjas

Budapesten született 1910-ben, Szegeden szerezte meg orvosi oklevelét 1935-ben, majd kórbonctanból és kórszövettanból szerzett szakképesítést.

1936-ban belépett a honvédségbe, előbb csapatorvos, majd hadisebészetből tett vizsgát. Kiváló tiszt volt, aki a hivatásos tiszteket megszégyenítő módon „volt katona”. A II. világháború alatt mindvégig frontszolgálatot teljesített, felelősséget érzett a rábízott katonák egészségéért, életük megmentéséért, emberséges parancsnoka volt beosztottjainak. Legendákat meséltek parancsnokságáról, amikor néhány katonával fedezte egészségügyi osztagának visszavonulását a tűzvonalból. A II. világháború egyik „legszebben kitüntetett” orvostisztje volt, magas magyar, német és olasz katonai kitüntetések birtokolt.

1945-ben részt vállalt a magyar hadsereg újjászervezésében, hitte és vallotta, hogy a hivatásos tiszteknek, honvédorvosoknak mindig hivatásuk magaslatán kell állniuk, bármelyik pillanatban a legjobb tudásuk szerint kell cselekedniük. Szigorú parancsnok volt, aki pályája csúcán a Központi Katonai Kórház parancsnokhelyettese, a sebészeti osztály főorvosa és orvosezredes volt. A katonai intenzív sebészi ellátás megszervezője is volt. Tábornok nem lehetett, mert világháborús német vaskeresztje „sokat nyomott a latban” előléptetése ügyében.

Szabad idejében humán tudományokba mélyedt, 1950-es évektől számos katonaorvoslástörténeti tanulmányt jelentetett meg. Kutatásainak csúcát a II. Rákóczi Ferenc vezette

szabadságharc katonaorvoslásának feltárása, jelentette, amely kandidátusi disszertációjának témája volt. E munkát – emléke előtt tisztelve – a Magyar Orvostörténelmi Társaság 2002-ben nyomtatásban megjelentette, R. Várkonyi Ágnes akadémikus bevezető tanulmányával. A kötetben orvostörténelmi publikációinak jegyzéke is helyet kapott.

1974-ben belépett a Magyar Orvostörténelmi Társaságba, amelynek 1982-től alelnöke volt, s ő alapította a Katonaorvoslás-történelmi Szakosztályt. 1980-ban Weszprémi István Emlékéremmel értékelték tudományos munkásságát. Hosszú évtizedeken át szerkesztette a Honvédorvos című periodika orvostörténelmi rovatát, továbbá a Honvédelmi Közlemények katonaorvoslás-történelmi mellékletét.

Budapesten hunyt el 1987. december 9-én.

Bugyi Balázs

**Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagja,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja**

Bugyi Balázs, az orvostudományok kandidátusa, ny. rendelőintézeti főorvos, a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagja, a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Kolozsvárott született 1911. május 21-én. 1935-ben nyert orvosi oklevelet, 1937-ben bölcsészdoktorátust vegyészeti tárgykörből, majd belgyógyász és radiológus szakorvosi képesítést. Életútját munkahelyei és tudományos munkásságának eredményei jellemzik.

Munkahelyei – a körülmények nem mindig szerencsés alakulása folytán – gyakran változtak. Dolgozott hazai és külföldi egyetemi intézetekben, kolozsvári és budapesti egyetemi klinikákon, az Egészségügyi Minisztériumban, budapesti és vidéki kórházakban és rendelőintézetekben. Tudományos érdeklődését, de még inkább kutatási lehetőségeit az újabb és újabb munkahelyei is befolyásolták. így érthető, hogy foglalkozott sugárbiológiával és -kémiaiával, belgyógyászattal, röntgenológiával, sportorvostannal, munka- és üzemegészségüggyel, antropológiával és nem utolsósorban – igen szívesen – orvostörténelemmel, paleopatológiával és paleoantropológiával.

Adatok a magyar röntgenológia kezdeti történetéhez (1896—1906)

A röntgenológia fiatal tudomány és mint az ifjúság általában a messze jövőbe tekint, a jelennel kevesebbet törődik és a múlttól alig vesz tudomást. A magyar röntgenológia múltját is igen sok részletében a feledés homálya borítja. Kötelességünknek éreztük a magyar röntgenológia dicsőséges múltjának felelevenítése és haladó hagyományaink megismerhetése érdekében egyes elfelejtett kimagasló röntgenológusunk életéről, tevékenységéről megemlékezni, valamint összegyűjteni az ismeretlen adatokat a magyar röntgenológia múltjából. Célunk nem az volt, hogy felsoroljuk azokat az adatokat, amelyek elsősorban a Magyar Radiológiában megjelent magyar röntgenológusok életrajzaiból vagy más közlésekből ismeretesek, hanem hogy minél több új adatot gyűjtsünk össze és ezzel a magyar röntgenológia történetének megírásához megteremtjük a megfelelő alapokat. A magyar röntgenológia történetének számos adata hibás vagy hiányos, és ebben a formában kerülnek átvételre egyik közleményből a másikba. Célunk nem a vita, hanem a hibás adatok helyesbítése.

Értékes publikációinak egyike

A szorgalmas, tudmányszerető orvosnak három idegen nyelvű monográfiája és szinte hihetetlenül nagyszámú, közel 500 – részben idegen nyelvű – közleménye jelent meg. Orvostörténelmi tárgyú és vonatkozású közleményeinek száma közel 100, beleértve a paleoantropológiát és -patológiát is. Az Orvostörténelmi Közleményekben 1960–1977 között 22, a *Horusban* 40 közleménye jelent meg. A német és olasz orvostörténelmi lapok is szívesen közölték írásait. Hosszabb-rövidebb közleményei mint értékes mozaikkövek használhatók fel a magyar orvostörténelem összefoglaló képében. Közleményeinek jelentős része a radiológia, elsősorban a hazai radiológia történetével foglalkozik. Ezeket felhasználta a „Hungarian Medical Radiology Past and Present” című, két kiadásban is megjelent munkája megírásakor. Szorgalmas és szerencsés munkával feltárta, és így az utókor számára megőrizte, a magyar radiológia úttörőinek munkásságát. Gyakran jelentek meg könyvismertetései; alapos kritikai értékelésével felhívta a figyelmet sok külföldön megjelenő orvostörténelmi tárgyú műre.

A magyar orvostörténelem nagy szorgalmú, tudmányszerető kutatót veszített Bugyi Balázs elhunytával, akinek emlékét legjobban munkássága fogja megőrizni.

Huszár György

*

Megjegyzés: Budapesten hunyt el 1982. november 18-án.

Huszár György

a Magyar Orvostörténelmi Társaság alelnöke, Weszprémi-díjas

Huszár György 1911. október 11-én, Budapesten született. Középiskoláit Budapesten, egyetemi tanulmányait 1929–35 között a Szegedi Tudományegyetem Orvosi Karán végezte, 1935-ben avatták orvosdoktorrá.

1932–36 között Kiss Ferenc professzor által vezetett szegedi Anatómiai Intézet antropológiai osztályán gyakornok, és mint orvostanhallgatónak négy embertani tárgyú közleménye jelent meg. 1937–39-ben szakvizsgát tett fogászatból. 1940–43-ban a Fővárosi István Kórház fogbetegség osztályán – Balogh Károly professzor mellett – közkórházi gyakornokként dolgozott

1945-től a Stomatológiai Klinikán március 1-jén meginduló rendelésen már részt vett, és ettől kezdve – a Fővárosi Iskola fogászatán töltött másfél éves megszakítástól eltekintve – a klinika protetikai osztályán, illetve a Fogorvostudomány Kar felállítása után a Fogpótlástani Klinikán dolgozott. Megszervezte a klinika fém- és anyagtani laboratóriumát és fogászati fém- és anyagtant 1953–1957-es években, mint önálló tárgyat adta elő. E tárgykörben meghirdetett docensi állást pályázat után 1957-ben nyerte el.

A tanrendreform kapcsán a Fogpótlástani technológia anyagtani részét, majd a Fogpótlástani anyagtani és technikai részét adta elő. Ugyancsak a tanrendreformok során létesített Odontológia tárgyát öt éven keresztül adta elő.

1968-tól a Fogpótlástani Klinika propedeutikai és anyagtani részlegének vezetője volt. A SOTE Gerontológiai Kutatócsoportjának, az intézmény megalakulása óta a stomatológus konziliáriusa. Állandó előadó az OTKI fogorvosi és gerontológiai továbbképző tanfolyamainak.

Tudományos munkaterülete a fogpótlásban, a fogorvoslás-történelem, a paleostomatológia, a fogászati fém- és anyagtan, a gerostomatológia és abrasiológia.

Tíz szakkönyv, tankönyv, monográfia, egyetemi jegyzet szerzője, illetve társszerzője, ezek közül az 1959-ben megjelent Földvári–Huszár-féle „A fogpótlás technológiája” című kötet több kiadást megért tan- és szakkönyv. A Molnár–Schrantz–Huszár-féle „Fogpótlásban” c. kézikönyv a Szlovák Tudományos Akadémia kiadásában szlovák nyelven is megjelent. A Balog–Molnár–Schrantz–Huszár-féle német nyelvű, gyakran idézett „Gerostomatologie” világviszonylatban úttörő jelentőségű műnek számít. 147 szakközleménye magyar, német, angol, francia, szlovák, cseh, román, szerb, bolgár és svéd nyelven jelent meg.

Fogorvoslás-történelemmel 1945 óta foglalkozott. E tárgykörből 38 közleménye jelent meg, közöttük 14 idegen (német, angol, francia, szlovák) nyelven. A közlemények tárgya a magyar fogászat története és általános fogorvos-történelem. „A magyar fogászat története a XIX. században” c. értekezése alapján 1960-ban az orvostudományok kandidátusa fokozatot nyerte el. 1965-ben az Országos Orvostörténeti Könyvtár kiadta a „Magyar fogászat története” c. monográfiát, amelyért az MTA jutalomban részesítette. 1961-től a Fogászat története c. fakultatív tárgy előadója, tanévenként egy féléven át a fogorvostan-hallgatók számára.

A hazai tudományos rendezvényeken kívül 1957–1976 között 24 külföldi nemzetközi és nemzeti kongresszuson tartott előadást. Meghívott vendégelőadóként volt Jénai és a Prágai Egyetemen.

Vezetőségi tagja a Magyar Fogorvosok Egyesületének és a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak. Alelnöke az Általános Orvostörténeti Szakosztálynak. A Nemzetközi Fogorvos Szövetség (FDI) fogorvos-történeti bizottságának.

A Fogorvosi Szemlének 1948-tól – a lap újraindítása óta – társ-, illetve felelős szerkesztője. A Fogorvostudományi Kar Közleményei c. négynyelvű időszakos kiadvány szerkesztője.

1977-ben az Oktatásügy kiváló dolgozója kitüntetést nyerte el. 1977. július 1-jén nyugállományba vonult, ezután mint tanácsadó működött a budapesti Fogpótlástani Klinikán.

1960-ban kandidátus, 1978-ban akadémiai doktor, 1982-ben c. egyetemi tanár lett. Az 1950-es évek elejétől látogatta az Orvostörténeti Könyvtár előadásait, 1958-ban az Orvosságyszerésztörténeti Szakcsoport, 1966-ban a Magyar Orvostörténelmi Társaság tagja lett, 1970–1992 között alelnök, vezetőségi tag, 1997-ben tiszteletbeli alelnök lett. 1979-ben

Weszprémi Emlékéremmel jutalmazták, 1978-ban a Balogh Károly Emlékérmet nyerte el.

Rendkívül színes egyéniség volt, a rendszerváltáskor bábáskodott a hazai szabadkőműves páholy újjászervezésében. Nagy betegen is megtartotta humorát, derűs életszemléletét, anekdotázó kedvét. Hatalmas gyűjteményének jelentős részét a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak adományozta.

Budapesten hunyt el 2002. április 1-jén.

Réti Endre

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság örökös tiszteletbeli társelnöke,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság főtítkár-helyettese, Weszprémi-díjas**

1911-ben született, polgári családból származott, mindig orvosnak készült, bár tanulmányait már nem nyugodt körülmények között végezte: a budapesti orvosi karra iratkozott be, de Itáliában folytatta, majd Párizsban fejezte be, francia nőt vett feleségül. A Párizst megszálló németek ellen ő is a partizánokhoz csatlakozott, amiért később megkapta a „Médaille commémorative française de la guerre 1939–1945” francia háborús kitüntetést. Még a háború alatt hazatért, de itt munkaszolgálatos orvosként az orosz frontra vezényelték.

1945-ben szovjet fogságból tért haza, diplomájának nosztrifikálása után nem orvosi munkát vállalt, hanem előbb az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezetében különböző beosztásokban tevékenykedett, majd a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat főtítkára, később az Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója volt.

A hazai orvostörténelmi közéletbe már 1955-ben bekapcsolódott, vezetőségi tagja volt az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvos-gyógyszerésztörténelmi Szakcsoportjának, majd alapításától, 1966-tól kezdve titkára a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, 1968-tól pedig főtítkára, 1970 és 1974 között elnöke, később tiszteletbeli társelnöke.

Tudományos érdeklődése kiterjedt a hazai orvostörténelem valamennyi nagy korszakára. Témáit főként életrajzi tanulmányaiban fejtette ki. Számos biográfiai munkája

jelent meg. Ezek közül kiemelésre kívánczik a magyar darwinista orvosokról írt kandidátusi disszertációja (vitája és védeése 1963-ban történt), a két kiadásban is megjelent 'Nagy magyar orvosok' című sokat forgatott könyve, valamint a szerkesztésében készült 'A magyar orvosi iskola mesterei' című reprezentatív munka.

Sokat foglalkoztatták az orvosi gondolkodás ideológiai alapjainak történeti változásai, az azokat meghatározó eszmeáramlatok dialektikája. E problémákat széles perspektívában, alapos felkészültséggel elemezte legutolsó munkáiban is. Sokat tett az orvosi szemlélet népszerűsítéséért. Ilyen tárgykörben több cikkén kívül néhány ismeretterjesztő jellegű könyvet is publikált. Az orvostörténeti kutatásokat elősegítő hasznos hozzájárulásként értékelhetjük a 18–19. századi hazai orvosi disszertációk gyűjteményes kiadványát.

Több mint 200 tudományos közleménye jelent meg.

Társaságbeli munkájának eredményei között ki kell emelnünk a külföldi szakmai-társadalmi kapcsolataink terén kifejtett tevékenységét. Átlagon felüli nyelvismerete, diplomáciai érzéke, kulturált egyénisége, széleskörű nemzetközi tapasztalatai erre kiváltképpen alkalmassá tették. Sokszor képviselte Társaságunkat külföldi orvostörténeti rendezvényeken. 1970 és 1976 között a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság főtitkár-helyettesi tisztségét töltötte be, a nemzetközi Bureau tagja volt. Kitüntették a Montpellier-i Orvosegyetem tiszteletbeli tagságával is. Az általa kialakított és ápolt külföldi kapcsolatoknak is szerepe volt abban, hogy 1974-ben Budapest kapta meg a nemzetközi orvostörténelmi kongresszus rendezési jogát.

Réti Endre szeretetreméltó barátunk volt. Mindig szívesen hallgattuk szellemesen felépített, gondolatokban gazdag előadásait, társasági együttléteink alkalmával pedig élvezhettük derűs humorát, sokoldalú humán műveltségét.

1980. április 6-án hunyt el.

Birtalan Győző

Györffy István

Weszprémi-díjas

Saját kezű kézirat 1988-ból

1912-ben születtem Budapesten. Atyám – néhai Dr. Györffy István néprajztudós – a „Györffy Kollégium” névadója volt. Tanulmányaimat Budapesten folytattam. Az egyetemet is itt végeztem. 1936-ban doktoráltam és 1940-ben tettem szemész szakorvosi vizsgát.

1936 óta a budapesti Mária utcai Szemklinikán dolgozom. 1955-től, mint egyetemi docens, 1972 óta, mint nyugdíjas tudományos szaktanácsadó.

Szakmai téren elsősorban szemészeti optikai problémákkal, főleg a kontaktlencse tárgykörével foglalkoztam. 1938-ban én találtam fel a törhetetlen kontaktkagylót, s honosítottam meg hazánkban ennek rendelését és készítését. Európában, 1940-ben elsőként létesítettem olyan laboratóriumot, ahol a Biztosítóintézetek tagjai kontaktlencse ellátásban részesülhettek. 1955-ben, a Szovjetunióban is az én eljárásomat vezették be, jóllehet már Európában is legalább 10-féle eljárás volt ismeretes. A kontaktlencsével kapcsolatos munkásságom elismeréseként több külföldi tudományos társaság vezetőségi vagy tiszteletbeli

tagjává választott. 1959-ben a Kontaktlencse Specialisták Chicagói első világkongresszuson a legnagyobb szakmai kitüntetéssel, az Arany díszoklevéllel jutalmaztak meg. 1987-ben pedig elsőként nyertem el a Szemorvosok Nemzetközi Kontaktlencse Társasága újonnan alapított Fick-Kalt-Müller jutalomérmét.

Az elmondottak mellett közlekedés-szemészeti és orvostörténelmi tevékenységet is folytatok. Elnöke vagyok a Magyar Orvostörténelmi Társaság Numizmatikai Szakosztályának.

Nyugdíjba vonulásom számomra csak annyit jelentett, hogy a mindennapos rutinmunka terétől kívántam megválni. Egyébként azóta, mint tudományos tanácsadó a Szemklinikára a mai napig is bejárok, részben, hogy a szemészet szakmai haladását a folyóiratokban figyelemmel tudjam kísérni, részben, hogy a kontaktlencse problematikájának fejlesztésében továbbra is aktív részt vehessek.

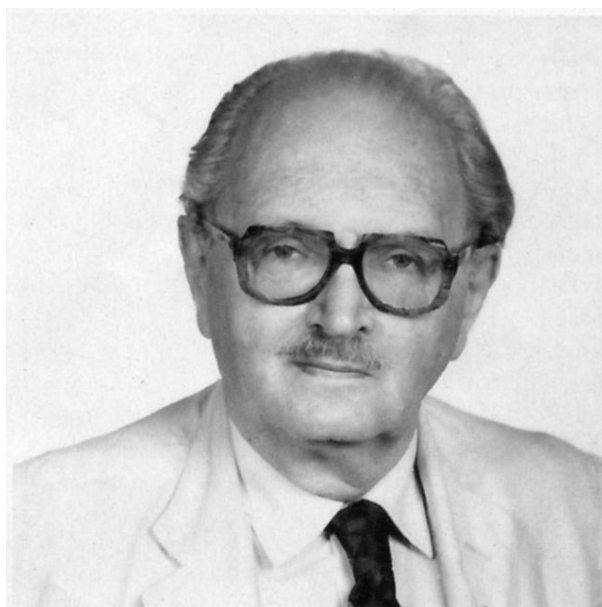
*

Megjegyzés: Budapesten hunyt el 1999. november 29-én.

Tardy Lajos

Weszprémi-díjas

Budapesten született 1914. július 28-án. Iskoláit Budapesten végezte, előbb jogi, majd bölcsészettudományi doktor lett. A Szegedi Tudományegyetem bölcsészettudományi karán c. egyetemi tanár. Az MTA történelemtudományok doktora. A Magyar Nemzeti Múzeum ny. osztályvezetője. Tudományos-szakirodalmi tevékenysége korábban sokirányú volt: több publikációja jelent meg a jogtörténet, az orvostörténelem, a közigazgatás-történet, a gazdaságtörténet, a sajtótörténet stb. köréből.

Történész működése az utóbbi évtizedekben elsősorban Magyarország nemzetközi kapcsolatai múltjának kutatása felé fordult. A publikációnak zöme a régi magyar–orosz, magyar–olasz és magyar–grúz érintkezésekkel foglalkozik. Ez az utóbbi a másfél évtizedben tovább szakosodott, amennyiben kevés kivételtől eltekintve bel- és külföldön napvilágot látott nagyszámú munkája a Keleten maradt magyarsággal kapcsolatos kérdések, valamint kartvelológia (az orientalisztikának az ibero-kaukázusi népekkel foglalkozó ága) területére vonatkozik. E munkái részben magyar, részben pedig orosz, francia, német és grúz nyelven jelentek meg.

Az MTA Őstörténeti Munkaközösségének, a Szegedi Őstörténeti Munkaközösségnek tagja, a MTA Orientalisztikai Bizottságának meghívott tagja, a Körösi Csoma Társaság

választmányi tagja, a Magyar Pen Club tagja. A párizsi Revue de Kartvélogologia tudományos tanácsnak tagja.

Kitüntetései: Munka Érdemrend arany fokozata (1974), Szocialista Kultúraért (1978).

Szakirodalmi tevékenysége: 18 könyv, 61 idegen nyelvű tudományos közlemény, több mint 200 magyar nyelvű tanulmány, tudományos ismeretterjesztő írás és publicisztika.

*

Megjegyzés: Tiszteletére a Társaság 2009-ben közreadott egy válogatást orvostörténeti írásaiból, Schultheisz Emil kísérőtanulmányával. A kötetben – sok más mellett helyet kapott az egykoron Oroszországban élt magyar orvosokról, köztük Rietlinger Kristófról, Gyöngyössi Pálról, Peken Keresztélyről, Keresztúri Ferencről, Reineggs Jakabról, Orlay Jánosról és Koritáry Györgyről készített kutatási anyaga, továbbá tanulmánya a grúz orvostörténet-írásról. A kötetben közreadták életmű-bibliográfiáját is.

Kádár Zoltán

a Magyar Orvostörténelmi Társaság alelnöke, Zsámboky-díjas

Sepsiszentgyörgyön született 1915. július 24-én, középiskoláit Szolnokon, egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészettudományi karán végezte, ókeresztény régészetből doktorált. Végzése után egy évet Rómában volt ösztöndíjas, majd a Szépművészeti és az Iparművészeti Múzeumban dolgozott, 1948-tól a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanára volt, 28 évi oktatás után ment nyugdíjba, majd az ELTE-n, a Színművészeti Főiskolán és a Károli Gáspár Tudományegyetemen adott elő.

Tudományos érdeklődése felölelte a zoológia-történetét, a régészetet, a klasszika filológiát, a művészettörténetet, az orvostörténetet, amely tárgykörből számos kiemelkedő könyvet írt. Kandidátusi fokozatot 1958-ban antik művészetekből, akadémiai doktori fokozatot (1979) bizantinológiából szerezte.

Tudományos pályafutásának kezdetén az ókori Pannónia művészeti emlékeivel, *ókeresztény ikonográfiával* és szobrászattal foglalkozott, később érdeklődése a bizánci művészet felé fordult. Alapvetően új eredményeket ért el klasszikus görög és bizánci tudományos munkák illusztrációinak komplex filológiai, művészeti, művelődéstörténeti, zoológiai és etnográfiai feldolgozása terén. Bebizonyította ezen művek antik előképeit, tisztázta a formai átvétel útját és főbb vonásait. Különösen értékes tudománytörténeti tevékenysége: a korabeli illusztrációk vizsgálata nyomán megkezdte a magyar biológia- és orvostörténet kultúrtörténeti vonatkozásainak és a korabeli magyar tudományosság nemzetközi kapcsolatainak feltárását.

Szabó Árpáddal együtt értékes könyvet írt az ókor természettudósairól. Munkássága világszerte ismert volt, gyakran idézett szerzőként ismeri a szakirodalom.

Tevékenyen részt vett a kortárs képzőművészeti közéletben, baráti köréhez tartozott Aba Novák, Medgyessy Ferenc, Reich Károly, Borsos Miklós.

Tagja volt az MTA Régészeti Bizottságának, továbbá 1953-tól a Bizánci Munkacsoport vezetője, 1991-től pedig a Bizantinológiai Munkabizottság elnöke. Az MTA Művészettörténeti Bizottságának tagja volt 1970-től, a Magyar Régészeti Társaságnak 1967-től, később tiszteletbeli tagja lett, majd 1973-ban megkapta az Ipolyi Arnold-díjat. Tagja volt az Ókortudományi Társaságnak (1967-től), az MTA Biológiai Tudománytörténeti Albizottságnak elnöke 1980 és 1990 között. 1970-től volt tagja a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, 1974-től vezetőségi tag, 1996-tól alelnök is lett. Megkapta a Zsámboky Emlékérmet, s tagja volt az MTA Orvostörténelmi Munkabizottságnak is. 2002-ben tagjai sorába fogadta a Szent István Akadémia. Részt vett az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága munkájában is.

Idős korában ítelték oda számára a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét (1998). Budapesten hunyt el 2003. március 17-én.

Ringelhann Béla

a Magyar Orvostörténelmi Társaság alelnöke, Zsámboky-díjas

1917. február 19-én született Egerben, ahol középiskoláit is végezte. Kiváló úszó és vízilabdázó volt, tagja volt a magyar válogatottnak is. A fővárosban végezte orvosi tanulmányait, 1941-ben avatták orvosdoktorrá. Behívták katoniorvosi szolgálatra, az orosz fronton súlyosan megsebesült és leszerelték. 1943-tól a Szent Rókus Kórház prospektúráján dolgozott, majd labororvos lett. 1949-ben visszatért Egerbe, a városi, majd megyei kórház laboratóriumi osztályának főorvosa, később kórházigazgató lett. 1952-ben kandidátusi fokozatot szerzett.

1964-ben a Ghanai Tudományos Akadémia főmunkatársa, később az accrai Orvostudományi Egyetem Klinikai Kémiai Intézetének vezetője, tanszékvezető egyetemi tanár lett. Nemzetközileg elismert szaktekintély lett, a haemoglobinopathiák elismert szakértőjeként tartották számon. Afrikai kiküldetése után (1971) hazatért, előbb a SOTE II. sz. Belklinikájának, később az ORFI laboratóriumának főorvosa lett, de súlyos betegsége miatt nyugdíjba vonult. Ekkor folytatta orvostörténelmi kutatásait, amellyel már az 1950-es években is foglalkozott. Markhot Ferenc munkásságának feltárása fontos a 18. századi magyar orvostörténelem megértéséhez. A Magyar Orvostörténelmi Társaság Zsámboky Emlékéremmel tüntette ki, 1992-től haláláig a Társaság alelnöke volt.

Egerben hunyt el 1999. április 15-én.

Spielmann József

a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagja, Weszprémi-díjas

Spielmann József Mezővelkéren született 1917. május 9-én. Tudománytörténeti és orvosszociológiai szakíró, Sebestyén (Spielmann) Mihály apja. Középiskoláit a marosvásárhelyi Papiu Ilarian Liceumban végezte (1934), Kolozsváron az I. Ferdinand Egyetem Orvosi Karán szerzett diplomát (1940). 1940–42 között a faji törvények miatt csak díjtalan gyakornokként dolgozhatott az Országos Társadalombiztosító Intézetben. 1942 októbere és 1944 szeptembere között munkaszolgálatos volt Pecsétszegen, Budapesten, Pakson és Borgóprundon; 1944. szept. 1-jén átszökött a szovjet hadsereghez, ahol önkéntes tolmácsként dolgozott 1945. jan. 1-ig. Marosvásárhelyre hazatérve 1945-ben az Állami Kórház belgyógyászati osztályának alorvosa, a Bolyai Tudományegyetem Orvostudományi Karán gyakornok, majd tanársegéd 1948-ig. 1948–53 között a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet társadalomtudományi tanszékén filozófiát adott elő. 1953-ban áthelyezték az orvos- és gyógyszerésztörténeti tanszékre, ahol 1961-ig előadótanár, utána professzor. 1982-ben nyugdíjazták, de megmaradt tanácsadó professzornak.

1955–75 között felelős szerkesztője volt a marosvásárhelyi „Orvosi Szemle” c. folyóiratának, 1971–75 között szerkesztőbizottsági tagja a Román Akadémia filozófia- és tudománytörténeti kiadványának, a Noesisnek. 1962-ben a *Din istoria filozofiei în România* harmadik kötetének társszerzőjeként munkatársaival együtt megkapta a Román Akadémia Bălcescu-díját; 1973-ban a Magyar Orvostörténelmi Társaság Weszprémi-díjjal jutalmazta.

Kutatási területe: a hazai és az egyetemes orvos- és gyógyszerésztörténet a kései erdélyi humanizmus korától (a 16. század második fele) a 19. század derekáig; a népi gyógyászat; a

magyar–román–szász és az egyetemes gyógyászat kapcsolatai.

A II. világháború után a romániai magyar orvostudomány és gyógyszerészet helyzetét a Koppándi Sándor szerkesztette *Romániai magyar nemzetiség* (Buk. 1981) c. kötetben vette számba.

Tagja volt egyebek között a párizsi Nemzetközi Orvostörténeti Társaságnak (1965-től), a németországi Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaságnak (1967-től), a londoni The Society for the Social History of Medicine-nek (1970-től), a hágai Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémiának (1973-tól), a montpellier-i Orvostörténeti Társaságnak (1978-tól), tiszteletbeli tagja a Magyar Orvostörténeti Társaságnak (1973-tól).

Kötete jelent meg Nyulas Ferencről és Mátyus Istvánról, legismertebb tanulmánykötete *A közjó szolgálatában* című, 1976-ban kiadott munka. Ő állította össze a Victor Babeş írásaiból készült *Egészségügy és politika* c. kötetet. Emlékére jelent meg 2008-ban Marosvásárhelyen *A gyógyítás múltjából – Emlékkönyv Spielmann József orvostörténész születésének 90. évfordulójára* c. kötete.

Marosvásárhelyen hunyt el 1986. augusztus 28-án.

Péter Mihály

Hidvégi Jenő

a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagja, Weszprémi-díjas

Hidvégi Jenő 1919. május 25-én született Budapesten. Iskoláit ugyanott végezte, 1938-ban érettségizett a kőbányai Szent László Gimnáziumban. Utána beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi fakultására, a kor nagy professzorait hallgatta.

A szorgalmas medikust a tantermek mellett kezdettől vonzották a szerkesztőségek. A tényfeltáró írók példája nyomán nagyon érdekelte a hazai népegészségügy, sorra jelentek meg cikkei a MABI-Tudósítónál, egy katolikus hetilapnál, az Új Nemzedék és az orvosi Szemle hasábjain. Elsajátította a szakszerű szerkesztést és a mindig pontos fogalmazást. A Magyar Nemzeti Könyvtár népszerűsítő sorozata részére megírta a lengyel tábornokról szóló munkáját. A világégés végén az orvosokkal együtt Németországba került, de a letett vizsgáit itthon nem fogadták el, ezért a medicina gyakorlásának búcsút kényszerült mondani.

Családot alapított és 1950-ben a Magyar Rádióhoz nyert felvételt. Kitűnő német nyelvtudását és megszerzett orvosi szakismeretét a mikrofonnál kamatoztatta. Sokáig együtt dolgozott a boldog emlékü Eke Károllyal, még az enyhén rekedtes és meleg hangjuk is hasonló volt. A Magyar Rádió Külföldi Adások Osztályáról 1980-ban vonult nyugdíjba.

Közben tagja lett a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, az Orvosi Hetilapban első írása 1964-ben jelent meg, egy könyvismertetés Bíró Imrének írói vénával készített klinika-történetéről. Nem számított a termékeny publicisták közé, de mindig vonzották a nyomdák.

Egyik alapítója volt az Élet és Tudomány című, tudományokat népszerűsítő lapnak. A Bem- és Semmelweis-könyve alapján érthető, hogy megkülönböztetett figyelmet szentelt az 1848/49-es magyar szabadságharcnak, így jelent meg látókörében Görgey tábornok derék orvosa, Markusovszky Lajos, Semmelweis egyik legfőbb pártfogója, aki később megalapította az 1857 óta létező szaklapot. Nagyon jól tudta ezt Trencsényi Tibor, az Orvosi Hetilap akkori szerkesztője, így örömmel hozta le az 1971. évi 17. számában az „Ahol Markusovszky meghalt” című, sok újdonságot hozó, igen alapos cikkét. Majd amikor 1982-ben a szakorgánum a 125. évfordulóját ünnepelte, szerkesztőségi felkérésre Hidvégi Jenő megírta „Az ifjú Markusovszky Lajos” című tanulmányát. Nem meglepő, hogy 1983-tól nevét már a szerkesztői munkatársak között olvashatjuk. Az ott eltöltött másfél évtizedben még nem volt szokás az orvostörténeti cikkeket szaklektorokhoz szétküldeni. Ez a fárasztó munka a Horus-rovat vezetőjére hárult, ezt látta el a reá annyira jellemző alapossággal és önzetlenséggel. Ha adatbeli eltérést talált, tapintatosan helyesbített, senkit nem akart megsérteni és zavarta volna a köszönet. Számon tartotta az évfordulókat, az egyes szakmák fejlődéstörténetét a legjobb tollú illetékesekkel igyekezett megírni. Ezt a nem túl látványos, de igen hatásos aprómunkát végezte 1997. március végéig. Ekkor már 78 éves, és kissé fáradtan jelentette be Fehér János főszerkesztő úrnak nyugdíjba vonulási szándékát. A Magyar Orvostörténelmi Társaság 1982-ben tiszteletbeli tagsággal, 1995-ben Wessprémi emlékéremmel tüntette ki. Az Orvosi Hetilap szerkesztősége 1997-ben Markusovszky díjjal honorálta munkásságát.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság nevében a sírnál Karasszon Dénes professzor búcsúztatta. Reá igazán érvényes Ovidius sokat idézett megállapítása: „jól élt, aki jól rejtőzött”. És tegyük hozzá: jól is szerkesztett. Népes és kedves családját, valamint baráti körét 2004. december 25-én hagyta el örökre. Megérdemli, hogy a Markusovszky által alapított Hetilap szerkesztői és olvasói megőrizték az emlékét. A példásan pontos rovatvezető pedig folytatásra kötelezi az utódokat.

Szállási Árpád

Lambrecht Miklós

Weszprémi-díjas

1982-ben készült életrajzi feljegyzései alapján

Született 1921. október 10-én Budapesten. Apja dr. Lambrecht Kálmán egy. rendkívüli tanár, paleopatológus, néprajzkutató, a Búvár c. folyóirat alapító szerkesztője (†1936). Anyja néhai L. Kálmánné, született Havass Márta.

Középiskoláit Budapesten a Bencés, majd Pécsen a Ciszterci Gimnáziumban végezte, 1940-ben érettségizett. Orvosi tanulmányait a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Orvosi Karán végezte, 1947. május 31-én kapott orvosi diplomát. 1956-ban a kóronctan és kórszövettan tárgyköréből szakorvosi vizsgát tett. Házasságot kötött dr. Kristóf Gizellával, jelenleg a Trefort u. Rendelőintézet EKG-főorvosával (1948), akitől Livia nevű leánya született.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság tagja, de tagja volt annak az orvostörténész közösségnek, amely hetente tudományos ülést tartott az Orvostörténelmi Könyvtárban.

Egyetemi évei alatt a pécsi élettani tanszéken demonstrátor volt, végzése után tanársegéd, de 1948/1949-ben a Pécsi Pedagógiai Főiskolán a biológia szakos hallgatóknak kémiai előadást adott. 1949-ben az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezetén belül a tudományos szakcsoport tudományos titkára, 1950-ben egy tanéven át a budapesti Tudományegyetem orvosi karán a biokémiai intézetben tanársegéd. Ezt követően a Rókus, majd az István Kórház kóronctanán segédorvos, 1953-tól a Péterfy Sándor utcai Kórház kóronctani osztályán szakorvos. Szolgálati idejének vége 1963. március 31., bár a

szolgálatból 1957. február 10-től hat éven át távol volt a civil élettől (börtönbüntetését töltötte), nagyrészt a Váci Börtön rabkórházának laboratóriumában orvosi feladatot teljesített.

1963 április-szeptemberében a János Kórház laboratóriumában dolgozott, 1963. október 23-i hatállyal a Korányi Frigyes és Sándor Kórház kórbonctani szakorvosának nevezték ki, előbb alorvos, később adjunktus. 1982. szeptember 30-án nyugállományba helyezték.

1978. július 1-től havi 60 órában a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban orvostörténeti kutatásokat végezhetett.

1951-től a Pathológus Szakcsoportnak, 1966-tól a Magyar Pathológus Társaságnak a tagja. 1973-ban felvételét kérte a Magyar Orvostörténelmi Társaságban, 1974-től vezetőségi tag, 1980-tól az elnökség tagja, az Általános tudománytörténeti szakosztály alelnöke, tagja az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőségének. A Magyar Biológiai Társaság tagjaként részt vesz a MTESZ Technika- és Tudománytörténeti Bizottság munkájában.

Történelem iránti érdeklődése középiskolai tanulmányai óta folyamatos, medikus éveitől érdeklődött és jegyzeteket készített az orvostudomány és az általános biológia történetének irodalmi vonatkozásairól. A budapesti Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszuson Elmélet irányvonalak a medicinában c. tartott előadást. Ezzel egy időben kutatásokat végzett a kórszöveti betegségek történeti vonatkozásainak területén. A MOT tudományos előadásain beszámolt a protoplasma-kutatás finomszerkezeti hypothesiseiről és ezekre vonatkozó magyar citológusok szakmai tevékenységéről. Feltárta Korányi Frigyes klinikai szemléletének elméleti gyökereit, vizsgálta Semmelweis idegrendszeri, tehát organikus betegségének kimutathatóságát, stb. Feldolgozta a Korányi Kórház történetét, a magyar orvosi könyvkiadás egyes területeit. Bekapcsolódott a hallei Egyetem orvostörténeti munkacsoportjának munkájába, foglalkozott Segner András korabeli plazmakutatásaival, J. Juncker tudománytörténeti jelentőségével, stb. A darwinizmus különböző kérdéseivel. Tanulmányai az Orvostörténeti Közleményekben, az Orvosi Hetilapban, a Természet Világa c. folyóiratban, valamint a Magyar Nemzetben jelentek meg.

Részt vett a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság budapesti (1974) és plovdivi (1978) kongresszusán, a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság 1978. évi budapesti kongresszusán, több szimpóziumon és konferencián.

*

Megjegyzés: Budapesten hunyt el 1992. augusztus 3-án.

Felkai Tamás

a Magyar Orvostörténelmi Társaság ügyvezető elnöke, főtítkára, Wessprémi-díjas

Felkai Tamás Budapesten született 1922. április 2-án. Apja tisztviselő volt, édesanyja rubindiplomás tanítónő. Középiskoláit a budapesti Szent Benedek-rendi gimnáziumban kezdte, érettségét a Madách Gimnáziumban tette. Sorkatonai szolgálatot sz. I. páncélos ezrednél teljesített, szovjet hadifogságból 1945-ben tért haza. Ekkor kezdte meg egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karán. Egyetemi éve alatt a Kórbonctani Intézetben, a Dietetikai Intézetben, majd az Országos Mentőszolgálatnál dolgozott. Ez utóbbi helyen 1950-ben merőtiszt kinevezést kapott, majd 1952-től mentőorvosként dolgozott tovább. Mellékállásban, az Újpesti Gyapjuszövőgyárban és a Préslég-szerszámgyárban üzemorvosként, a Károlyi Kórház sebészetén, mint externista tevékenykedett.

Fő munkahelyén részt vett a Rohamkocsi-szolgálat megszervezésében (ez volt a világ első ilyen jellegű szolgálata), annak orvosa, csoportvezetője, 1958-ban pedig főorvosa lett. A Rohamkocsi-szolgálat vezető főorvosává 1970-ben lépett elő.

Első tudományos dolgozata 1956-ban jelent meg az Orvosi Hetilapban a traumás shockról. 1957–1958-ban az Orvostovábbképző Intézetben röntgenológusként dolgozott, de részállásban továbbra is a mentőknél maradt. Mint rohamkocsi főorvosa aktívan részt vett a helyszíni ellátás és mentéstechnika problémáinak megoldásában, megvalósította az első, tartós eredményű, helyszíni újraélesztést, megszervezte a kocsisszolgálat tudományos anyaggyűjtését, stb. Többször volt tanulmányúton, illetve kiküldetésben, Hollandiában, Dániában, Svédországban, Olaszországban. Az 1968. évi Interrescue alakuló ülésén vezető referátumot tartott.

Másfél évtizeden át a III. kerületi Szakrendelőben röntgenorvosként dolgozott, radiológiai szakképesítést 1967-ben szerzett. Társadalmi munkában a Polgári Védelem, a Posta Műszaki Igazgatósága és a Magyar Vöröskereszt oktatója volt. Munkájáért az Egészségügy-, a Vöröskereszt Kiváló Dolgozója, a Honvédelmi Érdemérem, a Magyar Vöröskereszt Aranyérmével, a De Danske Redingsföbund aranyérmével, Érdemes orvosi kitüntetéssel, majd Oravecz Emlékéremmel ismerték el. 1984-ben nyugdíjba küldték.

Mentéstörténettel 1960-ban kezdett el foglalkozni Oravecz biztatására. Az első mentéstechnikai kiállítást 1964-ben házon belül szervezte meg, ezt követően a Fővárosban és vidéken további 14 kiállításon mutatta be a Rekonstruálható Mentőműzeum egyre gyűlő anyagát. 1966-ban jelent meg Fehér kocsin kék fény c. mentéstörténeti könyve. 1969-ben az SOM és az OMSZ főigazgatósága a már meglevő törzsanyag birtokában szerződést kötött a Mentőműzeum újbóli felállítására. Ennek érdekében Felkai doktor erőteljes gyűjtési munkába kezdett, melynek során a Múzeum birtokába került a Kresz, a Kovács, a Körmöczy, a Ivánszky, Stumpf, Oravecz – hagyaték. 1975-ben a MOT keretén belül megalakította a Mentéstörténeti Szakosztályt, amelynek aktivitása csak a Mentőműzeum birtokában valósulhat meg. 1980-ban védte meg kandidátusi disszertációját „A mentés kialakulásának fejlődéstörténeti elemzése” címmel. Még ebben az évben honoris causa oxológus szakorvos lett. A MOT tagjaként mentéstörténeti előadásokat tartott bel- és külföldön.

1984-ben az egészségügyi miniszter kezdeményezésére nyugdíjasként megbízást kapott az OMSZ-tól, hogy már régebben kidolgozott tanulmányterv alapján szervezze újjá a Mentőműzeumot. Ennek építkezése 1986 közepére befejeződött, az installáció ennek az év végére elkészült. Ünnepélyes megnyitására a magyar mentésügy centenáriumi ünnepségén, 1987. május 5-én került sor. 1996-ban jelent meg orvoséletrajzi munkája „Hajnali szirénaszó. Emlékezések és kommentárok. 1972–1995” címmel.

Budapesten hunyt el 1997. március 27-én.

Schultheisz Emil

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság örökös tiszteletbeli elnöke,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Weszprémi-díjas**

Budapesten született 1923. június 21-én katonacsaládból. apja, nagyapja tábornok, dédapja honvédorvos a szabadságharcban. Középiskolai tanulmányait a budapesti fasori evangélikus főgimnáziumban és a soproni evangélikus líceumban végezte. Egyetemi tanulmányait az 1942. tanévben a kolozsvári I. Ferenc-József Tudományegyetemen, történelem-filozófia szakos bölcsészhallgatóként kezdte, majd a Debreceni Tudományegyetem orvosi karára iratkozott át. Orvosi tanulmányait Budapesten, az akkor még Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta, s a már nem Királyi, de még Pázmány Péter Tudományegyetemen avatták orvosdoktorrá.

1954-ben belgyógyász szakképesítést szerzett. Tudományos fokozatát orvostörténelemből kapta. 1950 és 1960 között klinikai-kórházi orvos, orvosefőhadnagy, 1957–1959-ben a Korányi közkórház adjunktusa. 1960-tól a Központi Állami Kórház belgyógyász főorvosa. 1964-től osztályvezető főorvosi beosztásának megtartásával kórházi igazgatóhelyettes, majd 1970-től igazgató. 1963-ban féléves ösztöndíjjal a bécsi egyetem II. sz. Belklinikáján dolgozott *Fellinger* professzor mellett. További rövidebb külföldi tanulmányútjai a stockholmi Seraphim Lazaretbe, a londoni St Guy's Hospitalba, a rostocki egyetem belklinikájára vezették.

Berlinben *Tutze* prof., Bolognában *Busacchi*, Ferrarában *Menini* orvostörténelmi intézetében kutatott. Bécsbe többször visszatérve orvostörténelmi kutatásokat folytatott a Josephinumban, a Nationalbibliothek kéziratárában és a klosterneuburgi apátság levéltárában. *Fekete* professzor halála után, 1968-tól a Semmelweis Múzeum és Könyvtár igazgatói, majd főigazgatói tisztét is betöltötte.

1972-ben osztályvezető főorvosi munkáját változatlanul ellátva egészségügyi miniszterhelyettes, 1973-ban államtitkár, 1974-ben miniszter lett. 1978-ban az Egészségügyi Világszervezet genfi közgyűlésének alelnökévé választották. 1976-ban részt vett a *Kórháztervezési útmutató* című nagy kézikönyv kiadásában, 1984-ben pedig közreműködésével jelent meg *A világ országainak egészségügye* című kötet. Miniszteri időszaka alatt sikerült elérnie több rendelőintézet és kórház megépítését, illetve teljes felújítását, ezek sorában említjük a Jahn Ferenc Dél-pesti Kórházat, a Kecskeméti Megyei Kórházat, valamint az Országos Traumatológiai Intézetet. 1980-ban aktív támogatója és miniszterként előmozdítója volt a Magyar Pszichiátriai Társaság megalakulásának. A kormány mindig szívesen vette ha Schultheisz miniszter úr részt vesz azokon a fogadásokon,

amelyeket a Magyarországra látogató külföldi miniszterelnökök tiszteletére rendeztek, hiszen számos idelátogató magas rangú vendéggel anyanyelvén tudott beszélgetni: olvasott és értett latinul, németül, olaszul, spanyolul, franciául, dánul, hollandul és svédül.

1974-ben múzeumi posztját legközvetlenebb munkatársának, helyettesének és barátjának, *Antall József*nek adta át, de az 1984-es év végéig ő felelt a Múzeum működéséért (részben a Múzeum Tudományos Tanácsának elnökeként, részben egészségügyi miniszterként).

És miközben gyógyított és igyekezett az *Antall József*re leselkedő sötét fellegeket nap mint nap elhessegetni – hiszen *Antall* nem volt a rendszer kegyeltje. *Schultheisz Emil* mindig igyekezett őt afféle védőhálóval körülvenni, s ez különösen igaz az 1974 és 1984 közötti időszakra. Ezt a történetet egyszer talán el kellene mesélni mindazoknak, akik húsz esztendeje végighazudják az országot hamisított *Antall*-életrajzaikkal.

1977-ben lett c. egyetemi tanár, 1984 decemberében, tizenegy évi szolgálat után, miniszterként nyugdíjba vonult. Egyetemi pályáját azonban folytatta: 1985-től a *Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténeti és Társadalomorvostani Intézetének igazgatója* volt, egyben tanszékvezető egyetemi tanár 1993. évi nyugállományba vonulásáig. 2000-től emeritus professor. 1990 után tagja volt annak az orvoscsoportnak, amelyik igyekezett a nagybeteg miniszterelnök betegségét enyhíteni. Ezért külön is köszönet jár *Schultheisz Emil* professzor úrnak. Utóbbi mondat 2008-ban a számára átnyújtott *Magyar Örökség Díj* laudációjában is helyet kapott.

Szakirodalmi munkássága 1951-ben kezdődött. Belorvosi dolgozatai, esetközlései és klinikai tanulmányai – egyebek között a „Familiaris ovalocytosis és constitutionalis eosinophilia” együttes előfordulásának első (1955), a „Werner-syndroma” (1958), valamint a „Cortico-strio-cerebellaris ataxia” hazai előfordulásának első (1958) közlése – hazai és külföldi folyóiratokban jelentek meg. Az akkor nyugatnémet *Medizinische Monatsschrift*, *Ärztliche Sammelblätter*, *Zeitschrift für ärztliche Fortbildung*, *Med. Klinik*, az osztrák *Wiener klinische Wochenschrift*, *Wiener medizinische Wochenschrift* közzélték írásait.

Orvostörténeti tanulmányai olyan nagy tekintélyű nemzetközi folyóiratokban jelentek meg, mint a *Sudhoffs Archiv* (Wiesbaden), a *Janus* (Leyden), az *Archiv für Kulturgeschichte* (Köln), a *Clio Medica* (Amsterdam-Leyden – ennek a lapnak évtizedeken át társkiadója és szerkesztőbizottsági tagja volt), a *Centaurus* (Koppenhága) és a *Gesnerus* (Basel). Orvostörténelmi kutatásai középpontjában a későközépkor és a humanizmus korának medicinája, egyetemi curriculumja, s annak filozófiatörténeti háttere állt, különös tekintettel a latin és középelnémet kéziratok forrásanyag hazai vonatkozásaira.

Vizsgálódásainak másik, részben ugyancsak forrásfeltáró területe, a felvilágosodás korának magyar, latin és német elméleti-orvosi irodalma, orvosi oktatása, a nagyszombati egyetem tankönyvirodalmának struktúrája volt. Ezekben a témakörökben több nagy monográfiája látott napvilágot.

Klinikai dolgozatai magyarul és németül, orvostörténeti tanulmányai a magyaron kívül angolul, németül, oroszul, szlovákul, franciául és olaszul jelentek meg. *History of Physiology* c. általa szerkesztett kötet az oxfordi Pergamon Press és az Akadémiai Kiadó közös kiadásában jelent meg. Orvostörténeti tanulmányköteteit a Magyar Tudománytörténeti Intézet, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár és a Semmelweis Kiadó jelentette meg.

Legismertebb orvostörténeti kötetei a következők:

- Fejezetek az orosz–magyar orvosi kapcsolatok múltjából. (Társszerző: Tardy Lajos, 1960)
- Orvostörténelem. Egyetemi jegyzet. Bővített kiadás. (Társszerző: Birtalan Győző, 1992)
- Traditio renovata. Tanulmányok a középkor és a reneszánsz orvostudományáról (1997)
- Az orvoslás kultúrtörténetéből. Tanulmánygyűjtemény (1997)
- A nagyszombati egyetem orvostanárai. Professzori életművek (2004)
- Orvoscépzés a nagyszombati egyetemen (1769–1777). Rendeletek, tanszékek, tanárok, hallgatók. (Társszerző: Magyar László András, 2005)
- Fejezetek az orvosi művelődés történetéből. (Összeállította: Gazda István, 2006)
- Kunst und Heilkunst. Medizinhistorische Fragmente. Német–angol–francia–olasz nyelven megjelent tanulmányainak gyűjteményes kötete (2007)
- Az európai orvosi oktatás történetéből. Stúdiumok a középkorban és a koraújkorban (2010)
- Leibniz és a medicina (2013)

Nemzetközi kongresszusokon és symposionokon sok előadást tartott; így Londonban, Berlinben, Düsseldorfban, Rómában, Genfben, Mirandolában, Ferrarában, Bolognában, Bécsben, Baselben, Mexico Cityben, Limában; vendégtanárként a krakkói és a pozsonyi egyetemen.

Schultheisz Emil még azokhoz a kutatókhoz tartozott, akik a szakirodalmi forrásokat, levéltári anyagokat eredetiben, eredeti nyelven olvasták és értelmezték. Szerencsére sokan tudnak latinul, csak az a szomorú, hogy kevesen értenek, az elfakult régi iratokkal pedig még

kevesebben tudnak megbirkózni. Egy teljes munkaidejében orvostörténeti kutatásokkal foglalkozó orvostörténeti szakembernek is becsületére válna, ha új Albicus-kéziratokra lelne, és azokat fel tudná dolgozni, meg tudná fejteni, közre tudná adni. Schultheisz Emilnek több ilyen felfedezés is jutott, s így nem véletlenül jegyzik őt a tudomány nemzetközi színpadán is a legnevesebb orvostörténészek sorában.

Tevékenységet több kitüntetéssel honorálták: *Babérkoszorúval Ékesített Zászlórend* (1984), *Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje* (2003), *Kiváló Orvos* (1970), *Batthyány-Strattmann László díj* (2003), *Svéd Seraphim-Érem* stb. 80., 85. és 90. születésnapján tudományos konferenciával ünnepelték. 80. születésnapja tiszteletére jelent meg a bőrkötéses *Ditor ut ditem* kötet első kiadása, amelyben tudománytörténész barátai egy-egy tanulmánnyal tisztelegtek előtte. Ennek átdolgozott változata készült el 85. születésnapjára, majd egy új tanulmánykötettel tisztelegtek előtte 90. születésnapján.

Tudományos munkásságának elismeréseként a Krakkói Egyetem 1980-ban, a Lipcsei Egyetem 1985-ben avatta *honoris causa doctorává*. A Semmelweis Egyetem *Semmelweis Éremmel* (1975 és 2003) és *Pro Universitate-díjjal* (2007), a Debreceni Egyetem *Ezüstéremmel* (2008), a Kassai Comenius Egyetem *Aranyéremmel* (1975), a Pozsonyi Egyetem *B. J. Gouth Éremmel* (1976), a Ferrarai Egyetem *Manardus Éremmel* (1964), a Magyar Orvostörténelmi Társaság *Weszprémi-díjjal* (1970) tüntette ki.

A Krakkói Akadémia *Copernikus érmét* (1973), a Nemzetközi Paracelsus Társaság *Paracelsus díját* (1968), a Cseh Orvosszövetség *Purkyne díját* (1974) nyerte el.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság örökös tiszteletbeli elnökévé, a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság pedig tiszteleti tagjává választotta. Az International Academy of History of Medicine (London) tiszteleti, a Svéd Királyi Orvosegyesület külföldi tagja volt, a Gesellschaft für Paracelsusforschung (Salzburg), a International Society for the History of Medicine, a Deutsche Gesellschaft für Geschichte der Medizin, a Gesellschaft für Krankenhausgeschichte, Gesellschaft für Wissenschaftsgeschichte (Marburg), Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie (Párizs), Julius Hirschberg Gesellschaft (Wien), a Weltunion für Prophylaktische Medizin (Wien), a The Society for Ancient Medicine (USA) rendes tagja volt.

A tudományos közélet aktív résztvevője volt: az MTA Orvostörténeti Munkabizottságának elnöki posztját töltötte be, tagja volt az MTA Művelődéstörténeti Osztályközi Állandó Bizottságának, valamint az MTA Tudomány és Technikatörténeti Osztályközi Állandó Bizottságának, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár Tudományos Tanácsának elnöki posztját töltötte be és ő volt az *Orvostörténeti*

Közlemények szerkesztőbizottságának elnöke. (Publikációinak teljes jegyzéke a neten is elérhető: <http://real.mtak.hu/12918/>)

Schultheisz Emil elsősorban olyan ember volt, aki egész életében gyógyítóként az emberekért, a meggyógyítható emberekért küzdött. A politika nem érdekelte, csak a humánus. Ember volt az embertelenségben, tudós a tudatlanságban. Sokszor érték sérelmek, ilyenkor visszavonult az időben: 5-600 évet. Ott érezte jól magát, s csak vendégeskedett közöttünk a régi-régi korok tudós elméinek küldötteként. Nagy megtiszteltetés volt mindazok számára, akik szót válthattak vele.

Budapesten hunyt el 2014. június 12-én.

Gazda István

*

Schultheisz Emil hatalmas ívű, kivételesen aktív pályája a viharos 20. századunk második felét, és még a 21. század elejét is meghatározta hazánkban. Az egyetemen intézetigazgató egyetemi tanárként, az Orvostörténeti Intézet vezetőjeként, majd emeritus professzorként végezte munkáját. Elnöke, majd Örökös Díszelnöke volt a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak. Igazgatta a Kútvölgyi úti Kórházat, és belgyógyász főorvosként annak Belgyógyászati osztályát. Mindezek mellett Schultheisz Emil 1972 és 1984 között az Egészségügyi Minisztérium vezetője, majd minisztere volt. A többszörös vezetői feladatokból szűrte le a mindenkori vezetőknek szóló tanulságot „...*ha az ember jól akar vezetni, akkor tudnia kell, hogy nem maga csinálja! A vezetés egyetlen titka, hogy jó munkatársaim legyenek!*”

Egyetemi tanárként az orvostörténelmet tanította. A tantárgyhoz briliáns jegyzetet írt, amelyet Antall József néhai miniszterelnök, akkor a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum igazgatója, lektorált. Az orvostörténelmet nemcsak az orvosoknak kell tanulmányozniuk, – tanította – hiszen az része a művelődéstörténetnek, a szorosan vett szakmatörténetnek és szerves része a tudománytörténetnek is. Éppen az orvosi munka jellegéből következően az orvostörténelem szorosan összefügg a köztörténettel, az ún. általános történelemmel is – írta az egyetemi jegyzet bevezetőjében. „*Kétségtelenül kitűnő szakember, jó orvos lehet valaki az orvostörténelem alapos stúdiuma nélkül is*” – írta megengedően, – de „*ennek ismerete azonban még jobb orvossá teheti*”. Vallotta, hogy korszakonként „*az orvosok magatartása, eljárásmodja, megnyilatkozása a korszak egész kultúráját tükrözi*”.

Egészségügyi miniszterként rendkívüli tisztánlátással és korunk fejlődésének világos értelmezésével az integrált betegellátás megteremtését, vagyis a járó- és fekvőbeteg-ellátás térbeli és időbeli összekapcsolását tűzte ki célként. Ezen belül szorgalmazta, hogy a beteg az ellátórendszer legalsóbb fokán kapja a lehető legjobb és végleges ellátást.

Az orvos munkáját a művész alkotásához hasonlította. *„Az orvoslásnak tudományos volta mellett igen sok egyedi, szubjektív, nem mérhető eleme van. A művészet egyszeri és egyedi, intuitív, inspiratív, szubjektív és soha nem mérhető. Ez az egyedi és személyes momentum, az intuíció az, ami a művészetben és az orvoslásban közös. Az orvostudomány egyre objektívebb, egyre egzaktabb módszerekkel dolgozik, a páciens pedig egyre inkább hiányolja a személyes hangot, a csak vele való törődést, és várja azt a „megérzést és megértést”, amit – a tudományos módszereken túlmenően – személy szerint az orvos adhat”* – olvashatjuk *Művészet és medicina* című írásában.

Minisztersége idején valósult meg az első magyar egészségügyi számítástechnikai koncepció kidolgozása.

Miniszteri munkájának egyik legjelentősebb fegyverténye a Magyar Pszichiátriai Társaság megalakítása volt, melyet akkor – marxista megfontolásból – nem akartak engedni. Schultheisz Emil szellemi tekintélyével szembe tudott szállni a pártközpont képviselőivel, és – a politikai akarattal szemben – érvényesíteni tudta a szakma kívánságát, hogy megalakuljon az európai értékrendnek, európai kultúrának és moralitásnak megfelelő Pszichiátriai Társaság.

A pszichiáterek között az öröm leírhatatlan volt, mámoros összejövetelként emlegették az 1980-as alakuló ülést.

Ugyancsak küzdelem és fáradozás eredménye volt 1976-ban – egyetemünk életében nevezetes alkalom –, a Nagyváradi téri Elméleti Tömb birtokba vétele. A miniszter így emlékezett vissza erre az időre: „... minden pénzért nagyon keményen meg kellett küzdeni. Két alkalommal ajánlottam fel a tárcámat, ha nem kapom meg a pénzt, én megyek. Éppen az egyetemek fejlesztésével kapcsolatban, a Debreceni Egyetem, és a Nagyváradi téri elméleti tömb beruházása körüli viták voltak ezek...”

Réthy Miklós

*

Schultheisz Emil egyszerre négy életművet alkotott.

Belgyógyászati tudományos tanulmányai joggal keltették fel a szakma akkori nagy öregeinek érdeklődését az 1960-as évek elején.

A második életmű: egészségügy politikusi teljesítménye. A magyar egészségügyi modernizáció – Markusovszky és köre által kezdeményezett, majd Johan Béla és munkatársai által továbbvitt – 120 éves folyamatának volt harmadik és méltó állomása Schultheisz Emil miniszterhelyettesi és miniszteri működése. Tizenöt év volt ez életéből. Tizenöt év, aminek során Magyarország egészségügyi ellátásának, orvospkézésének európai színvonalát újlag megerősítette. S történt mindez abban az időszakban, amikor az állampárt dominanciája az élet minden területén megnyilvánult. Mégis, Schultheiszt szakemberi képességei alkalmassá tették arra, hogy a puha diktatúra rendszerében az egészségügyet történeti távlatokban gondolkodó, de modern eszmék szerint gyakorlati sikerrel képviselje. Felbecsülhetetlen teljesítmény ez.

Az életmű harmadik része: a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum tudományos arculatának kialakításában való közreműködés és a több éves igazgatás. Kevés olyan múzeum volt a 70-es években idehaza, amely a nemzetközi életben is irányt szabott saját szakterülete fejlődésének. A Semmelweis Múzeum ezen kevesek közé tartozott. Antall József, Palla Ákos, Birtalan Győző és mások közreműködésével Schultheisz olyan tudományos arculatot adott ennek az intézménynek, amely a gyógyítás tudományát kulturális kérdésként értelmezte. Azt vizsgálták itt kezdetektől fogva, hogy a medicina, a közegészségügy és az orvospkézés mennyire élő, eleven kulturális közeg, amelynek eszméi egy civilizáció integráns részét

képezik, s amelyek alapvetően határozzák meg a fejlődés lehetőségeit és képviselik a kultúrát. Szokatlan, sőt merész gondolat volt ez akkor. De Schultheiszre jellemző ismét. Egyszerre antik és modern, egyszerre bölcsészeti és orvosi.

Miniszteri működésének sikere is nagyrészt ezen az átfogó, történeti távlatokat vizionáló szemléleten nyugodott. Egymást kölcsönösen erősítő elemeket látunk itt, a Schultheisznek oly kedves reneszánsz időszak aktív és szemlélődő, gyakorlati és elméleti magatartásmintáinak egyidejű képviseletét. Azt, amit ő maga is megvalósított életében. A vita activa és a vita contemplativa kettőségének birtoklását, ami csak a kivételesen tehetségeseknek adatik meg.

A negyedik életmű a megdöbbentő mélységben elvégzett univerzális orvostörténeti kutatás, amely tanulmányok és könyvek sorozatában, beszélgetésekben, vitákon és előadásokon öltött testet. Orvostörténeti kutatásai egész életén végigvonultak. Kezdvé bölcsészeti és orvosi egyetemi tanulmányaitól, majd a múzeum irányításán keresztül, egészen addig, amikor a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténeti Tanszékét vezette.

Legtöbb írását azonban az 1990-es évektől, immár professor emeritusként alkotta meg. Ekkor talált rá véglegesen az orvosi gondolkodás alakulásának alapvető problematikájára, amelynek magyarázatához egyszerre kell megérteni a mai és a vizsgált korszak orvosi tudását, és a mai történettudomány eszmetörténeti, művelődéstörténeti és filozófiatörténeti meglátásait. Nem elegendő tehát egyetlen hangszer mesteri megszólaltatása, hanem szinte egy szimfonikus zenekar valamennyi hangszertípusának értő ismeretére, és az összhangzat megteremtésének lehetőségére van szükség. Schultheisz igazi kutatói nagysága itt mutatkozott meg: a medicina szellemtörténetének eredeti feldolgozásában. A középkori, reneszánszkori, majd utolsó éveiben a felvilágosodás kori orvosi gondolkodásról írott művei a magyar orvostörténelem klasszikus írásai maradnak évtizedeken keresztül. Nemzedékek fogják sorait olvasni, és hatalmas távlatokat fognak nyitni a jövő művelt magyarjai számára.

Ezeket fogja látni az utókor, amelyik már csak írásaiból és tettei emlékéből fogja őt megismerni. De milyennek láthattuk mi, akik még személyesen ismertük? Mi az, ami ezt a hatalmas és sokrétű életművet összefogja? Mind a négy területen ugyanaz a három dolog jellemezte Schultheisz Emil működését. Elsőként és másodikként a tudásszomj és az ehhez kapcsolódó alázat.

Alázat, az univerzális tudás megszerzése iránt, és a tudás, az okosság, az intelligencia és a szakértelem mindenekfölött való értékelése. A tudás teljességére való törekvés, a minden iránt való érdeklődés. A harmadik jellemvonás az elegancia. Nem a felszínes, talmi alakoskodás. Az a pozőr sajátja. Hanem a megfontoltságon és kifinomultságon nyugvó

emelkedett könnyedség. A nagy gondolatok, a nagy dolgok könnyed evidenciaként történő bemutatása. A nagyság és a fenségesség közvetlenséggel oldott megjelenítése.

Az európai erudíció újabb képviselője távozott közülünk. Egy olyan művelt úriember, aki egyszerre volt hazája és Európa méltó képviselője. Egy olyan elmélyült tudós, aki szervezőtehetségével és éleslátásával, negyven évvel ezelőtt átszervezte az egészségügy területét. Egy olyan kutató, aki több tudományos intézetet alapított, aki írásaival nemzedékeken átívelő tudást alkotott, és akinek tanítványai mára professzorok és vezető kutatók lettek.

Egy bölcs és nagy ember távozott közülünk. A világ szegényebb lett: ostobább és faragatlanabb. Elvesztettünk egy európai magyart, de velünk maradnak írásai és alkotásai, és velünk maradnak a személyes emlékek. Az utánozhatatlan stílus és gesztusok képei.

A mindig szarkasztikus, de mindig bölcs megjegyzések. És mindenekfölött a szellem barátsága.

Varga Benedek

Wolfram Kaiser

a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagja, Wessprémi-díjas

1978-ban íródott önéletrajzának magyar fordítása

1923. augusztus 20-án született a Rajna-vidéki Rheinbergben. Orvosi tanulmányait 1945–1951-ben végezte Halléban, majd ugyanitt habilitált belgyógyászatból. Munkájának tárgya a mellékpajzsmirigyek klinikai funkcióvizsgálata, kutatásai főleg a calcium-anyagcserére irányulnak.

Az 1960-as évek eleje óta második munkaterületévé vált az orvostörténelmi kutatás vált, amire 1967-ben professzori megbízatást kapott. Munkássága e téren főleg azoknak a kölcsönös kapcsolatoknak felderítésére irányult, amelyek egyrészt a Halle-Wittenberg-i egyetem, másrészt Kelet- és Délkelet-Európa területei között szövődtek. Kutatásai során kb. 10 éve intenzív kapcsolatban, van a magyar orvostörténészekkel, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeummal, Könyvtárral és Levéltárral, valamint a Műszaki Egyetem Segner-Bizottságával. Munkásságát magyar és csehszlovák tudományos kitüntetésekkel is elismerték. A jó kapcsolatok kiépítésére törekszik úgy is, mint az NDK Orvostörténelmi Társaságának jelenlegi elnöke.

Szakirodalmi tevékenységének jegyzéke 314 tételt foglal magában, melyek között magyar vonatkozások is szép számmal vannak.

Két fő munkájának említése kellőképpen jellemzi tudományos munkásságát: az egyik Heinz Krosch-sal társszerzőségben kiadott „Aktuelle Probleme der Inneren Medizin. I.-II. (Halle, 1964., illetve 1965). A másik pedig ugyanazzal a társszerzővel együtt írt orvostörténeti munka: Zur Geschichte des Medizinischen Fakultät der Universität Halle in 18. Jahrhundert. I.-II. (Halle, 1965–1967).

*

Megjegyzés: A német egység megteremtése után még részt vett a Halle-Wittenberg Luther Egyetem újjászervezésében, majd végleg nyugdíjba vonult. Rostockba költözött, 2008. június 2-án hunyt el.

Karasszon Dénes

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke, tiszteletbeli elnöke,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Wessprémi-díjas**

A hazai és a nemzetközi orvos- és állatorvostörténelmi társasági közélet ismert egyénisége, egyetemi tanár, az MTA doktora, a Magyar Orvostörténelmi Társaság volt elnöke, tiszteletbeli elnöke.

Budapesten született 1925. július 27-én. A Sárospataki Református Főgimnáziumban érettségizett, majd a budapesti Állatorvostudományi Főiskolán folytatta tanulmányait, 1949-ben avatták állatorvosdoktorrá. Kutatóorvos típus volt, végzése után előbb az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet agyszövetteni laboratóriumában, majd a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kara Ideg- és Elmeklinikájának neuropathologiai laboratóriumában volt tudományos munkatárs. Tudását mélyítette – a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként – a bécsi Ideggyógyászati Intézet laboratóriumában.

Hazatérése után megszervezte és vezette az Országos Közegészségügyi Intézet neuropathologiai laboratóriumát, majd ezt tette a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége által fenntartott Vakvezető Kutyaképző Iskolájában, ahol megszervezte a

neuropszichológiai laboratóriumot. 1965-ben megvédte az összehasonlító és kísérletes idegkórtan tárgykörében készített kandidátusi értekezését. Elismert hazai és nemzetközi szakemberként tartották számon.

Munkásságának talán legismertebb területe az orvos- és állatorvos-történet volt, az Állatorvostudományi Egyetemen e tárgykört adta elő, a második világháború éveiben elpusztult állatorvos-történeti gyűjteményt újjászervezte, elsősorban neki köszönhető, hogy 1984-ben megnyílt az Állatorvos-történeti Gyűjtemény (múzeum), amely ma az egyetemi Állatorvostudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum legfontosabb része. 1958-ban már tagja lett az Orvos-gyógyszerésztörténeti Szakcsoportnak, 1966-ban egyik alapítója az újraalakult Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, amelynek 1974–1990 között alelnöke, 1990–1994-ben főtitkára, 1994–2000-ben elnöke volt. 2002-ben a Társaság tiszteletbeli elnökké, a Wesszprémi István Emlékbizottság társelnökévé választotta. Tudományos és társaságszervezői munkásságát a Társaság még 1974-ben Wesszprémi István Emlékéremmel ismerte el. Szakmai pályafutásának csúcsát 1995-ben érte el, amikor elnyerte az MTA doktora címet.

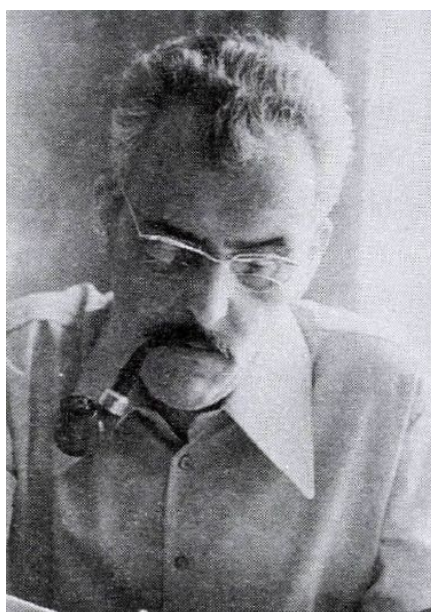
Sokoldalú tudományos munkásságát tükrözi, hogy tagja volt a Nemzetközi Orvostörténelmi, a Nemzetközi Állatorvos-történeti és a Nemzetközi Egyetemtörténeti Társaság magyar bizottságának, a Magyar Állatorvosok Világszervezetének, valamint a Nemzetközi Neuropathológiai Társaságnak. Szerkesztőbizottsági tag volt az Orvostörténeti Közleményekben, a Magyar Tudóslexikon, a Híres Magyar Orvosok sorozatban, a Magyar Katolikus Lexikon, az Orvosi Hetilap, a Magyar Állatorvosok Lapja és számos szakmai kiadvány munkatársa volt. Emlékezetes monográfiát írt Hutýra Ferencről (1975), a 200 éves magyar állatorvosképzésről (1987) (angolul 1988), az immunológia magyar mestereiről (1992), Marek Józsefről (2003), Janny Gyuláról (2004), A magyar állatorvoslás kultúrtörténetéről (2005), a történelem sodrába került állatorvosokról (2010), Jármay Károlyról (2011), végezetül Az állatorvoslás története képekben (2013). A felsoroltakon kívül számos magyar és idegen nyelvű közlemény került ki tolla alól.

Budapesten hunyt el 2014. november 14-én.

Szigetváry Ferenc

Zsámboky-díjas

Szombathelyen született 1926. október 3-án gyógyszerész-családban, a premontrei gimnáziumban érettségizett, rövid katonai szolgálat és hadifogság után 1945–1951-ben a budapesti Tudományegyetem orvosi karán gyógyszerészeti tanulmányokat végzett, szerzett gyógyszerészi oklevelet.

1953–1961-ben gyógyszerértárvezető, majd a Vas megyei Gyógyszerértári Központ osztályvezetője lett, ahol régi gyógyszerértári eszközökkel is foglalkozott. Ekkor fordult érdeklődése a gyógyszerészettörténelem felé, 1966-ban belépett a MOT Gyógyszerész-történeti Szakosztályába, 1974–1992 között a Szakosztály elnöke volt. Az 1970-es évektől részese volt a Kőszegen felállított Patikamúzeum szervezésének, amely gyűjteménynek vezetője, később igazgatója is volt. 1980-ban gyógyszerészettörténelemből doktori fokozatot szerzett a „Gyógyszerértár-típusok vizsgálata a XVI–XVIII. századi Vas vármegyében” című disszertációjával.

1981-ben Zsámboky János Emlékérmét kapott, 1988-ban Kőszeg városért jutaloméremmel ismerték el tevékenységét, 1998-ban Móra Ferenc díjat kapott.

A rendszerváltozás után Vas megye első választott megyei főgyógyszerésze volt. 1994-ben nyugdíjazták, de továbbra is támogatta a Kőszegi Patikamúzeumot. Sajnos – személyi ellentétek miatt – szakosztályi elnökségről lemondott, passzív lett a viszonya a MOT-hoz is. Kiváló gyógyszerésztörténész, szervező és múzeumigazgató volt.

Szombathelyen hunyt el 1998. április 16-án.

Az első kőszegi patikamúzeum

Szállási Árpád

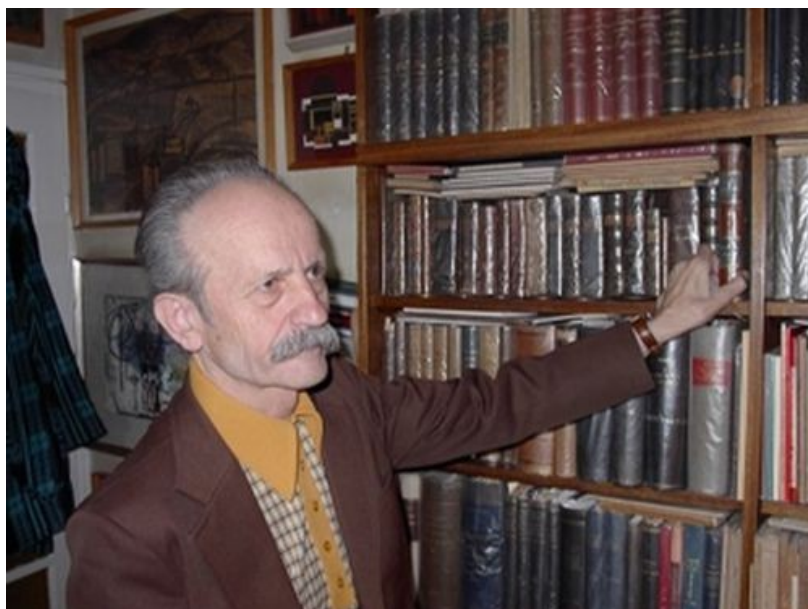
a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségi tagja, Weszprémi- és Zsámboky-díjas

Az egyik legismertebb hazai orvostörténész, annyi mindennel foglalkozott, hogy nehéz számba venni, felsorolni mindazt, amivel élete során foglalkozott. A szerteágazó tevékenysége mellett megmaradt „körzeti orvosnak”, amit kiválóan művelt és az orvosi pályán nem akart ennél magasabbra emelkedni. Esztergomba látogató idegen, ki nem ismerte címét, elég volt az első embertől megkérdezni „hol található Szállási doktor”. A gyógyító munka mellett „mindennel” foglalkozott: orvostörténelemmel, jeles könyvgyűjtő lett, talán övé az ország legnagyobb, legválogatottabb – nemcsak orvostörténelmi, orvosi – könyvtára, de gyűjtötte a 19–20. századi magyar irodalom legnagyobbjainak kéziratait, Nem volt „csodabogár” gyűjtő, hanem az utolsó igazi polihisztor egyike. Hatalmas könyvtárát egész életében nagy szakszerűséggel és finom ízléssel gyűjtötte.

Negyecseden született 1930. június 30-án egy sokgyerekes családban. Mindig büszke volt származására és arra, hogy családjában ő lett az első okleveles orvos. A trianoni határváltozások, a második világháborút első éveit megelőző határmódosítások miatt több helyen végezte középiskoláit: kezdte Szatmárnémetiben, végül 1950-ben Mátészalkán érettségizett. Olvasottsága, az irodalom és a történelem iránti vonzódása ellenére az orvosi pályát végezte, 1956-ban summa cum laude eredménnyel orvosdoktorrá avatták Debrecenben. Medikus évei alatt sűrűn látogatta Szodoray Lajos professzor orvostörténelmi előadásait a Medikus Klubban, mivel a második világháború után az összes magyar orvosi karon megszüntették az orvostörténelem egyetemi oktatását. A későbbiek során is nagy figyelmet szentelt Debrecen orvosi múltja és az orvosi kar jeles tanárainak munkássága iránt, ebben a témakörben több könyve is nyomdai napvilágot látott.

Orvosi oklevelének megszerzése után előbb a Debreceni Orvosegyetem Közegészségtani Intézetének munkatársa lett, de hamarosan a Megyei Gyermekkorház osztályos orvosaként folytatta pályáját. Ez felkészülést jelentett későbbi körzeti orvosi praxisához. Előbb Szabolcs-Szatmár megyében, 1960-tól Keszthelyen, 1968-tól Esztergomban dolgozott. Talán a város szellemi élete ösztönözte arra, hogy elmélyülten foglalkozzon orvostörténelemmel. Az 1950-es évek végétől rendszeresen látogatta az Országos Orvostörténelmi Könyvtárat, 1961-ben belépett az Orvos-gyógyszerésztörténelmi Szakcsoportba, amely az orvosi múlt iránt érdeklődő orvosokat volt hivatott tömöríteni. Ebből a formából alakult meg 1966-ban a MOTESz keretén belül működő, de nagyobb társasági életet biztosító

Magyar Orvostörténelmi Társaság, amelynek egyik alapító tagja lett. Az 1950-es évek végén és az 1960-as évek elején a hazai orvostörténelem iránt érdeklődők évente – más-más helyen szervezett – vándorgyűlésen is találkoztak, amelyeken mindig jelen volt és figyelemkeltő előadásokat tartott.

Ugyancsak 1966-tól – saját költségén – jelen volt a kétevente megrendezésre került nemzetközi orvostörténelmi kongresszusokon – Görögországtól Mexikóig –, s így talán a legismertebb magyar orvostörténész lett a nemzetközi orvostörténelmi világban. Mindenhol tartott előadást, főleg a külföldiek előtt ismeretlen magyar és erdélyi orvosokról. Az 1970/1980-as években több alkalommal tartott előadást a hallei egyetemen.

Rendszeresen publikált az Orvosi Hetilapban, az Orvostörténelmi Közleményekben, s a nemzetközi orvostörténelmi kongresszusok kiadványaiban. Négy alkalommal tüntették ki az Orvosi Hetilap Markusovszky-díjával, megkapta a hazai orvostörténelem művelésének legmagasabb jutalomérmeit, a MOT Zsámboky- és Wessprémi István jutalomérmeit, viselt a Társaságon belül különböző tisztségeket. Az Orvosi Hetilap Horus rovatának szerkesztője is volt haláláig. Számos – közel 600 – orvostörténelmi tanulmány szerzője, több könyv írója is volt (ezek többsége a neten is elérhető: <http://szallasi.orvostortenet.hu/>). Értékes munkája az Esztergom közegészségügyének történelmi feldolgozása, Rákóczi fejedelem és Nagyecsed kapcsolatának feltárása, számos jeles magyar orvos munkásságának szakszerű feldolgozása. Munkái közül kiemelkedik „A múlt magyar orvostörténészei” c. gyűjteményes kötet

összeállítása, a Magyar Nőorvos Társaság és a Magyar Sebésztársaság történetének elkészítése, valamint a szülészettörténet klasszikus korszakának összefoglalása. Ő írta a „Magyar Nagylexikon” magyar orvostörténeti szócikkeit. Legismertebb munkája a „Magyar írók orvosairól és a magyar orvosírókról” c. kötete.

Mély barátság fűzte Antall Józsefhez, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum egykori főigazgatójához, a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtitkárához, a későbbi miniszterelnökhöz, Benedek István orvostörténészhez és íróhoz, az ún. Hiúzok Társaságának alapítójához, amely körnek lelkes tagja és résztvevője is volt.

Az 1990-es évek közepén örömmel vette a Debreceni Orvosegyetem akkori rektorhelyettesének, Módis László professzornak a megkeresését, hogy az általános orvosi karon tartson az orvostörténelem tárgyköréből előadásokat. Nagy lelkesedéssel vágott bele 1994-ben az egyetemi oktatói feladatkörbe, 1994-ben megszerezte a PhD fokozatot, az orvostörténelem tárgyköréből habilitált és egyetemi magántanári címet is kapott. Egyik ösztöndíjosa lett a Debreceni Egyetem orvostörténeti gyűjteményének megszervezésének, hiszen az egyetemi klinikai telep átépítése idején „szabaddá vált” az ún. Kenézy-ház, az orvoskart szervező Kenézy professzor egykori villája. Itt kapott helyet az egyetemi orvostörténeti múzeum, könyvtár és konferencia központ, amelynek létesítésében a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár is részt vett. Szállási doktor saját könyvgyűjteményéből gyarapította az orvostörténeti könyvtárat, a tárgyi és éremgyűjteményt stb.

Nyolcvanadik születésnapján az egyetem ünnepi tudományos ülést rendezett, Nagyecsed és Esztergom városa díszpolgári címmel tisztelte meg, s tudományos ülés keretében köszöntötte a MOT is.

Szinte hihetetlen hírnek – soha nem volt beteg – tűnt váratlan betegsége, még inkább halála.

Esztergomban hunyt el 2012. július 12-én.

Batári Gyula

a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségi tagja, Zsámboky-díjas

Budapesten született 1931. október 20-án. 1956-ban szerzett oklevelet az ELTE Bölcsészettudományi Karán magyar-könyvtár szakon. 1956–1965 között az Országos Műszaki Könyvtár munkatársa, osztályvezető-helyettese, majd 1965–2002 között az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa, később főmunkatársa, s emellett 1985–2002 között az OSZK Híradó szerkesztője is volt.

A Magyar Orvostörténelmi Társaságnak 1970 óta tagja, 1995-ig vezetőségi tagja, az általános tudománytörténeti szakosztály titkára volt. Tudományos munkásságának elismeréseként a MOT 1984-ben Zsámboky emlékéremmel tüntette ki.

Az 1980-as évektől a Magyar Újságírók Szövetségének is tagja volt, a sajtótörténeti osztályban fejtett ki tevékenységet. Ugyancsak tagjai sorába hívta a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság.

Kutatási területe: a hazai és az amerikai magyar sajtó története, a magyar orvosi és tudományos szakfolyóiratok kialakulása és fejlődése, de foglalkozott művelődés-, irodalom-, könyv-, könyvtár-, reklám-, orvos- és technikatörténettel és olvasásszociológiával. Közel 600 szakpublikációval büszkélkedett, valamint hat alapvetésnek számító könyvet adott ki.

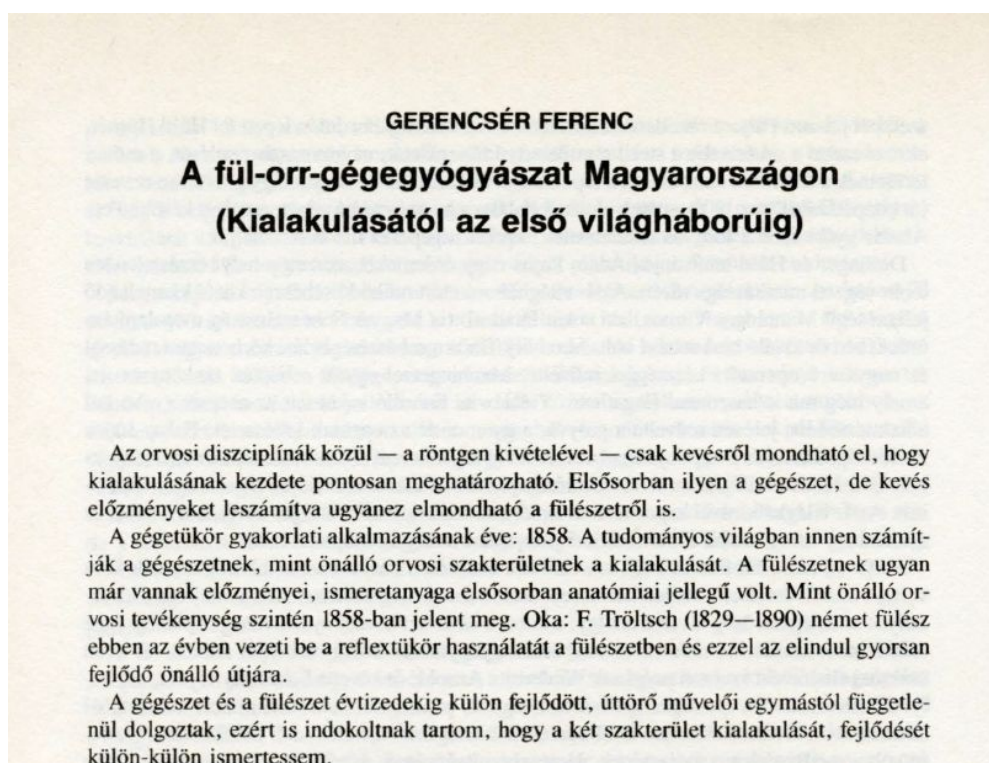
1974-ben egyetemi doktori disszertációját „A régi magyar orvosi folyóiratok (1721–1867)” címmel védte meg, majd ennek folytatását is jelentette az 1994-ben kiadott „A tudományos szaksajtó kialakulása Magyarországon (1721–1867)” és az 1999-ben napvilágot látott „Fejezetek a külföldi magyar sajtó történetéből (1853–1920)” című kötetek. E sorozatba tartozott az 1988-ban kiadott „A természettudományi folyóirat-irodalom kezdetei Magyarországon (1721–1867)” c. munkája. Utolsó – talán munkásságát összegző – könyve az „Olvass, tanulj, kutass, alkoss” c. könyve (2008), amely tükrözi elmélyült gondolkodását, hatalmas műveltségét és tudományos kutatási módszereit.

Budapesten hunyt el 2013. július 16-án.

Gerencsér Ferenc

a Magyar Orvostörténelmi Társaság alelnöke

1931-ben született a Zala megyei Hahóton paraszti családból. Édesapja sokáig a falú bírója volt. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, de tehetsége alapján tanítója továbbtanulásra ösztönözte szüleit. Végül „családi összefogással” folytatta tanulmányait a budapesti Kegyesrendi Gimnáziumban, ahol Antall József osztálytársa lett. Az államosítás után már az Eötvös Gimnáziumban érettségizett, azonnal felvették az Orvosegyetemre. 1957-ben szerzett orvosi oklevelet, 1957 ősszel került az ORFI Orr-fül-gégészeti osztályára Kratochwill Ede osztályára, innen ment nyugdíjba osztályvezető főorvosként 1994-ben. Kiváló orvos volt, elsősorban választott szakterületének problémái, tudományos eredményei kötötték le.

A MOT és a SOMKL felkérésére íródott tanulmány

Az ORFI orvosaként került kapcsolatba az Orvostörténelmi Könyvtárral, belépett a Magyar Orvostörténelmi Társaságba és gyakran tartott színes és érdekes témákkal jelentkezett az előadói üléseken. 1974-től vezetőségi tag, a szakosztályi rendszerben az orvostörténeli

szakosztály alelnöke volt. 1994-ben beválasztották az elnökségbe, a Társaság egyik alelnöki tisztségét töltötte be. Hidvégi Jenő visszavonulása után szerkesztette az Orvosi Hetilap Horus rovatát, később átvette a referáló rovat gondozását is. Eddig ilyen dolgokkal nem foglalkozott, de lelkiismeretességgel és hatalmas orvosi ismereteivel kitűnően látta el feladatát. A Magyar fül-orr-gégészeti Társaságnak, élete végén pedig a Piarista Diákszövetségnek volt meghatározó szervezője. 1995-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje kitüntetés vehette át.

Hosszú súlyos betegség után hunyt el 2002-ben.

Grynaeus Tamás

**a MOT Néprajzi Szakosztályának elnöke,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Zsámboky-díjas**

Budapesten született 1931. szeptember 26-án. Orvosnak, történésznek és a néprajz kutatójának vallotta magát, de ennél szélesebb körre terjedtek ki tudományos kutatásai. 1949-ben érettségizett, két évi munka után 1951-ben lett hallgatója a Szegedi Orvostudományi Egyetem általános orvosi karának. Orvosi stúdiumaival párhuzamosan hallgatta Bartucz Lajos híres antropológiai előadásait, akinek ajánlásával részt vett a Szegedi Egyetem Embertani Intézetének Tisza vidéki ásatásaiban és feldolgozó munkáiban. Néhány hónapja volt még orvosi diplomájának megszerzéséhez, amikor az 1956-os forradalomban való részvételének vádjával letartóztatták (1957. február 13-án) és kétévi börtönre ítélték „szervezkedésben való részvétel” címen. Megjárta a hírhedt internáló táborokat és börtönöket. „Börtön élményei” az 1990-es évek közepén az Új Írás c. folyóiratban is megjelentek.

1959 után az Óbudai Hajógyárban segédmunkás, majd az ORFI állatkísérleti laboratóriumban „segéderő” lett.

1962 óta volt társaságunk tagja, átjárt az Orvostörténelmi Könyvtárba, nemcsak olvasó és „magánkutató” volt, hanem 1962-ben az Orvostörténelmi Közleményekben megjelent egyik tanulmánya is. Ekkor még „pontosan meghatározhatatlan” statusban álló ember volt. A nagy

amnesztia (1963) után 1964-ben engedélyezték orvosi tanulmányainak befejezését, bár nem a szigorló évének megismétlését, hanem az 5. évfolyamtól történő folytatását. 1966-ban summa cum laude minősítéssel kapta meg orvosi oklevelét.

Végzése után a bajai kórház neurológiai osztályára került, majd ezt követően a pomázi pszichiátriai-munkaterápiás részlegen osztályos orvos hét évig, Innen került a fővárosi Gyáli úti Kórház pszichiátriai osztályára alorvosnak. Élete utolsó 21 aktív évét a Szent János Kórház pszichiátriai osztályán főorvosként töltötte, 2001-től a Szent Ferenc Kórház konziliáriusa volt.

Saját megfogalmazása szerint a közvetlen orvosi szakterületén – ahol számos tanulmánya is megjelent – az ethnomedicina, az ethnopsychiatria és az ethnobotanika uralta tudományos érdeklődését, 1988-ban kandidátusi fokozatot szerzett „A honfoglalás- és az Árpádkori magyarság betegségei” című disszertációjával, amelynek kibővített formája „Isa por” címmel 1996-ban látott napvilágot. A szegedi egyetemen c. docenseként rendszeresen előadta az ethnomedicina tárgykörét, s rendszeres meghívott előadója volt az ELTE néprajzi tanszékkének, valamint a pécsi, a debreceni és a kolozsvári egyetemnek is.

1982-ben a Magyar Orvostörténelmi Társaság Zsámboky János emlékéremmel tüntette ki, elnöke volt a MOT Néprajzi Szakosztályának, az Orvostörténelmi Közleményeknek pedig szerkesztőbizottsági tagja volt.

Híresen szerény és szótlan ember volt, önmagáról alig beszélt, betegek rajongtak érte és „kortalan ember” benyomását keltette.

2008 novemberében tragikus balesetben – az Athosz hegy lábánál – elhunyt. Tiszteletére adták ki Szegeden – Kerekes Ibolya, Barna Gábor és Kótyuk Erzsébet szerkesztésében – 2013-ban „A test és lélek orvosai” című emlékkönyvet.

Antall József

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság tagja, Wessprémi-díjas**

Antall József 1932. április 9-én született Budapesten, tanulmányait is itt végezte: előbb a Piaristák Gimnáziumában, majd az Eötvös Lóránd Tudományegyetem bölcsészettudományi kar történelem-levéltár, később magyar és könyvtár szakon. Közben jogi tanulmányokat is végzett, sokoldalúan képzett tanár és szakember volt. 1955 őszén kinevezték a patinás Eötvös József Gimnáziumba történelem-magyar szakos tanárnak, ahol a közösségteremtő egyéniségével és nagy tárgyi tudásával kiemelkedett tanártársai közül. Az 1956-os forradalom aktív résztvevőjeként a következő évtizedekben súlyos hátrányokat szenvedett. Mint az Eötvös József Gimnázium forradalmi bizottságának elnökét büntetésből áthelyezték 1957. április elején a budai Toldy Ferenc Gimnáziumba, ahol ott folytatta tanári munkáját, ahol „abba hagyta” az Eötvösben. Politikai magatartása miatt 1959 augusztusában – az ún. C. pont alapján – elbocsátották, eltiltották a tanúr munkától. A politikailag veszélyes Antall József átmenetileg – 1963-ig a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Vadász utcai Fiókkönyvtárában dolgozott, amikor is a hatalom megengedte, hogy az orvostörténelmi muzeológia területére kerüljön, ahol olyan feladatokkal kell megbirkóznia, amihez nem ért, előbb vagy utóbb kedveszegett ember lesz.

1963 őszén – egyelőre szerződéssel és félállásban – a szervezés alatt álló Semmelweis Orvostörténelmi Múzeumhoz került tudományos munkatársként. Ebben az időben – az 1963. évi ismeretes amnesztia után – már megengedték neki az esti tagozatos felnőttoktatásban is az óraadós tanítást. 1964-től teljes állásban tudományos főmunkatárs, 1967-től helyettes igazgató, az intézet egyesítése után főigazgató-helyettes, 1974-től megbízott főigazgató, 1985-től – miniszterelnökké választásának napjáig – főigazgató volt az intézetben.

Amikor Antall József munkatársa lett az akkor szervezés alatt álló Semmelweis Orvostörténelmi Múzeumnak, előtte új terület volt az orvos- és gyógyszerészet-történelem, az a világ, amelyet akkor zömében a gyakorlati pályától búcsút mondó orvosok, gyógyszerészek műveltek, vagy olyanok, akik a gyógyító munka mellett többre vágytak. E sajátos szakterületnek az 1960-as évek derekáig voltak ugyan hagyományai a magyar tudományos életben, de szervezettség hiányában a perifériákon helyezkedett el. E sajátos helyzet többekből fakadt: a 18. századi gyökerekre visszanyúló és a századforduló éveitől szépen fejlődő diszciplína 1945 után súlyos válságba került. Megszüntették egyetemi oktatását, kiváló művelői – politikai nézeteik miatt – háttérbe szorították, akik viszont az 1950-es

években helyükre kívántak lépni, a napi politikától átítatott szemléletükkel többet ártottak, mint használtak, és eltávolítottak mindenkit, aki nem osztozott nézeteikben. Ezekre az évekre mi sem jellemzőbb, mint hogy az orvostörténelem három, 1945 előtti egyetemi tanára gyári orvosi rendelőkben helyettesként működhetett, napi megélhetési gondokkal küszködve.

Ugyancsak – 1948-ban – feloszlatták a Budapesti Királyi Orvosegyesületet, amely nemcsak művelte az orvostörténetet, hanem 1905-től orvostörténeti gyűjteményt (könyvtári, levéltári és tárgyi) és múzeumot létesített. Ugyancsak feloszlatták a Magyar Gyógyszerészeti Társulatot is, ahol az Orvosegyesülethez hasonlóan gyógyszerésztörténeti gyűjteményt alapítottak 1906-ban. (A harmadik nagy gyűjtemény, az 1928-ban alapított Közegészségügyi és Népegészségügyi Múzeum a főváros ostroma idején elpusztult.) A feloszlátott egyesületek orvos- és gyógyszerésztörténeti gyűjteményeit – sajnos, csak töredékeiben – vagy múzeumoknak adták át, vagy egyszerűen pincékbe hordatták le, és hagyták pusztulni, illetve gyűjtők vagy műkereskedők az értékesebb tárgyakat széthordták.

A tudományos társasági élet 1948 után kialakított új szervezeti formáiban az orvos- és gyógyszerészet-történelem – sajnos, egymástól mereven elkülönülő két területnek tekintették – nem kapott helyet, pedig a szovjet uralom alá került szomszédos államokban – Csehszlovákiában, Romániában, Lengyelországban, a Szovjetunióban – sem számolták fel szakterületünk egyetemi oktatását, tudományos társasági életének kereteit, nem szórták szét gyűjteményeit. Ugyan Magyarországon 1951-ben – a volt budai Irgalmas Kórház, ma az Országos Reuma és Fizikoterápiás Intézet egykori rendi könyvtárának három helyiségében – létrehozták az Orvostörténeti Könyvtárt (1952-től Országos Orvostörténeti Könyvtár), ahová a feloszlátott gyógyító szerzetes rendek könyvtárait, a megszüntetett Budapesti Királyi Orvosegyesület 1837-től gyűjtött könyvtárának maradványát ömlesztve odaszállították. (Az utóbbi könyvtár azért vált feleslegessé, mert az Orvosegyesület volt székházában az Orvosok Szabad Szakszervezete és a Szovjet Orvostudományi Dokumentációs Központ kapott helyet, a mintegy 60–80 ezer könyvet pedig a szenespincékbe hordatták le. Így a még el nem tüzelt könyveket szállították 1951/52-ben az Orvostörténeti Könyvtárba.)

Az Orvostörténeti Könyvtár szerény költségvetéssel, három munkaerővel kezdte működését, raktár céljára pedig az Irgalmas Kórház volt kápolnáját kapta meg, azt is ideiglenes jelleggel, mert a kórház területén a kápolnának még az „emlékét” sem akarták megtűrni. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár 1956 tavaszán megkapta a Budapest, II. kerület, Török utca 12. szám alatti – magánpalotából kialakított ideiglenes kórház céljaira használt – épületet, amely ugyan nem felelt meg könyvtári céloknak, de egy helyen lehetett tartani az akkor 60–70 ezer könyvet, megkezdődhetett ezek feldolgozása és könyvtári célú

használata. E könyvtár köré gyülekezett az orvos- és gyógyszerészet-történelem iránt érdeklődők nem nagy létszámú csoportja, akik önmaguk művelésére 1953-ban elindították az orvostörténeti előadások sorozatát, amelynek nyomtatott tükre 1955-től – az Országos Orvostörténeti Könyvtár gondozásában – megjelenő Orvostörténeti Közlemények lettek. Csak a forradalom után, 1958-ban jöhetett létre az Orvostörténeti Szakcsoport, ami az akkori tudományos társasági élet szervezeti formái között egy korlátozott mozgástérrel rendelkező társaságnak felelt meg. Ebben az évben alakult meg az Orvostörténeti Múzeumi Bizottság, hogy Semmelweis Ignácnak a második világháború alatt súlyosan megsérült szülőházában egy emlékmúzeumot hozzon létre, ahol lehetőség nyílik bizonyos tárgyi gyűjtemények elhelyezésére, kiállításon történő bemutatására. Az alapot az a „gyűjtemény” adta, amely az orvosegyesületi könyvgyűjtemény átadásakor került az Országos Orvostörténeti Könyvtárba, s ami még szerepelt az Orvosegyesület 1910-ben megnyitott múzeumi kiállításán. A szervezés alatt lévő emlékház élére 1962-ben a nyolcvanadik évéhez közeledő Fekete Sándor nőgyógyász professzort nevezték ki, aki előtt ismeretlen volt nemcsak a múzeumi élet, de az orvostörténelemmel is kinevezése után ismerkedett meg. A múzeumot szervezetileg és költségvetésében elkülönítették az Országos Orvostörténeti Könyvtártól, ami épp olyan lehetetlen dolog volt, mint ahogy csak két tudományos munkaeőt engedélyeztek a múzeumnak. Ekkor került ide Antall József, akire mint történészre azonnal hatalmas feladatok vártak: ki kellett dolgoznia a múzeum gyűjteményi és gyűjtőköri rendszerét, a működéssel kapcsolatos összes szervezeti és működési szabályzatot, javaslatot kellett tennie a működést biztosító rendeletekre, tervezetet kellett készítenie a kiállításokra, a tárgyi gyűjtemények begyűjtésére stb. Az alaptervezetekben már külön kiemelte a Múzeum és a Könyvtár egyesítésének szükségességét, lehetetlen dolognak tartotta a párhuzamos, valójában azonos célokat betöltő intézmények fenntartását. Mindenben a rendet, a jól működő szervezetet kereste. Mivel az orvos- és gyógyszerésztörténetet nem tanították, az ifjabb nemzedéket erre nem készítették fel, csupán önképzéssel lehetett benne elmélyülni. Antall kiválóan képzett történészként felismerte, hogy a művelődéstörténet egyik sajátos területét képező orvos- és gyógyszerésztörténetet lehetetlen a humán és az orvos-gyógyszerészeti tudományos végzettségűek együttműködése nélkül feltárni, továbbá, hogy e munkát ki kell terjeszteni a rokon és érintkező tudományokra is. Ez a szemlélet ma már természetes, de az 1960-as években sokan idegenkedtek ettől. Ehhez kellett intézeti háttérrel teremteni, ahol egy gyűjteményi egységet képez a múzeumi, könyvtári és levéltári terület. Ez a modell új volt – nemcsak hazánkban, hanem Európában is. Ezekben az években nemcsak a szervezés, a gyűjteményi rendszer kidolgozása és felépítése kötötte le energiáját, hanem az előbb említett

„idegenkedés” feloldása is. Itt is érvényesült hatalmas diplomáciai érzéke, amikor a két szemléletet „tárgyalóasztalhoz” tudta leültetni, meg tudta nyerni elképzeléseinek az ellentétesen gondolkodókat, s végül eredményesen együttműködő társasággá formálta át. Soha nem titkolta politikai nézeteit, mindenki előtt nyíltan kifejtette álláspontját, még e szűknek ítélt területen sem tett kompromisszumokat, ami a másként gondolkodókban is tiszteletet váltott ki. Az intézet szervezésének éveiben megkeresett minden olyan értékes szakembert, akit az akkori politika háttérbe szorított, működési lehetőséget kínált nekik, megnyerte vagy visszavezette őket arra a területre, ahol – ahogyan gyakran mondta – sikerélményekhez juthatnak, alkothatnak, és az adott körülmények között kicsit jobban érezhetik magukat. Nemcsak a humán területek iránt érdeklődő orvosokat és gyógyszerészeket kellett megnyernie, hanem a humán tudományok művelőiben is le kellett győznie azt az idegenkedést, amit számukra a reál tudományok jelentettek. Valójában egy szemléletet kellett kiformálni, hogy a két – talán egymással ellentétes – szakterület igen is alkotóan tud együttműködni, egymást kölcsönösen kiegészítve újat teremteni.

Már a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum helyettes igazgatója volt, amikor a múzeumot 1968-ban egyesítették az addig külön intézményként működő Országos Orvostörténeti Könyvtárral, s az intézetet 1972-ben levéltári jogkörrel ruházták fel. Ezen részlegben a magyar orvos- és gyógyszerészettudomány történeti értékű társasági iratait, személyi fondokat, megszűnt intézmények iratállományát helyezték el. Az egyesített intézmény az 1970-es évek első felében indult gyors fejlődésnek: Antall József fiatal munkatársakat hívott meg, olyan tudományos közösséget formált ki, amely vállalta a nem mindennapi feladatot, hogy egyetemen nem oktató szaktudománynak kötelezze el magát. Valójában az ő elképzelései szerint és irányítása mellett szerveződött meg az orvos- és gyógyszerésztörténet írott és tárgyi emlékeinek országos feltárása, begyűjtése és intézeten belüli gyűjteményi rendjének kialakítása, a tárgyakra vonatkozó kutatások megkezdése. A páratlan gyűjtemény tükre lett a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum állandó kiállítása (1968-ban, 1974-ben, 1981-ben átalakítva), a budai Várnegyedben levő Arany Sas Patikamúzeum, a vidéki orvos- és gyógyszerészet-történeti kiállítások (Győr, Sopron, Kőszeg, Székesfehérvár, Pécs, Kaposvár, Eger, Kecskemét, Nagykálló, Tiszavasvári stb.) sora, amelyből kiemelkedő a kőszegi és a soproni patikamúzeum, a védett gyógyszerári berendezésekkel működő patikák láncolata. A Semmelweis Ignác-emlékházból előbb valóban múzeum, majd 1972-ben országos múzeum lett. A gyűjtemények egyesítéséből kialakult intézményből a hazai orvos- és gyógyszerészet-történet tudományos bázisintézete lett. Jelentőségét csak emelte, hogy az 1980-as években orvosegyetemien és azok

gyógyszerészeti karain megindult az orvos- és gyógyszerészet-történet oktatása, amelynek Antall József egyik szorgalmazója volt az 1970-es évek legelejétől. Tisztán látta, hogy jó szakember csak az lehet, aki alapjaiban ismeri választott szakterületének múltját, eszmerendszerének, gondolkodásmódjának fejlődését. Ennek szellemében alakította ki az intézet munkatársi gárdáját, gondosan ügyelt a szakképesítések sokszínűségére, arányaira, az új munkatársak nyelvtudására, sőt a munka melletti továbbtanulási lehetőségek igénybevételeivel újabb és újabb képzések megszerzésére ösztönözte munkatársait. Az intézetben dolgozókat soha nem tekintette „beosztottjainak”, mindenkit munkatársként hívott meg, akiknek munkakörét egyéni adottságaik nagyban meghatározták. Nem szerette a „beskatulyázás” rendszerét, gyakran élt azzal a lehetőséggel, hogy a munkatársak alapfeladatkörének megtartása mellett más feladatokkal is megbízta őket, és sokoldalú, széles szaktudású munkatársi gárdát nevelt ki. Munkatársnevelő felfogására mi sem jellemzőbb, mint hogy az intézetből eltávozott volt munkatársai más intézményeknél csak vezető beosztásba kerültek. Az intézetbe vezetői állásra senkit nem hívott meg kívülről, mert ezen tisztségekre a munkatársi gárdából kérte fel azokat, akik elképzeléseinek megfeleltek, és eleget tudtak tenni szigorú követelményrendszerének.

Alapelve volt, hogy semmilyen munkakörben – beleértve a speciális feladatokat is – nem szabad „szakbarbárrá” válni, ezért mindenki számára lehetővé tette az alapképzettségének és érdeklődési körének megfelelő tudományos tevékenységet. A sokszínűség és alaposság volt másik kívánsága munkatársaival szemben. Számtalan lehetőséget biztosított a tudományos ismeretterjesztéstől az elmélyült tudományos feltáró munkáig kollégái számára, ösztönözött, de senkit nem kényszerített a publikálásra.

Antall József tevékenysége nem korlátozódott kizárólag az intézeti munkára: a Magyar Orvostörténeti Társaság felfelé ívelő szakasza (1970–1985) főtitkársága, majd pedig elnöksége (1985–1993) idején következett be. 1966-ban lehetőség nyílt – az 1948 után kialakult helyzettel szemben – az önálló tudományos társaságok újbóli megalakítására, így 1966-ban megalakult a Magyar Orvostörténeti Társaság, a szakterületük iránt érdeklődő orvosok és gyógyszerészek tudományos egyesületeként. A megalakuláskor alig 40–50 tagja volt a Társaságnak: zömében azok alapították, akik az 1950-es években az Országos Orvostörténeti Könyvtár előadásait látogatták, s maguk is előadók voltak. Antall József 1968-tól a Társaság titkáráként és az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőjeként tevékenykedett. Céljának tekintette – és következetesen megvalósította – a többi orvosi és természettudományi társaságokkal való kapcsolatteremtést, és ezt tette az MTA köré tömörülő humán és reáltudományi társaságokkal kapcsolatban is. A közös területek megtalálása után olyan

tudományos rendezvényeket szervezett, vagy támogatta szervezésüket, ahol a legkülönbözőbb tudományágak képviselői közös pontokat és témákat találtak az orvos- és gyógyszerészet-történelemmel. Tárgította a Magyar Orvostörténeti Társaság hazai és külföldi kapcsolatrendszerét, amit részben a Társaságon belüli szakosztályi rendszer, részben a személyesen vagy levelezés során kialakított kapcsolatok jelentettek. Külföldi kapcsolatokat szakterületünk nemzetközi szervezeteiben elsősorban Nyugat-Európában és a tengeren túli országokban keresett. Az 1970-es években ez nem volt természetes jelenség, és az agyonszabályozott nemzetközi kapcsolattartás viszonyai között sok nehézségbe ütközött. Nem egyéni ambíciók vezérelték, hiszen Nyugatra csak 1974-ben mehetett először, és később sem gyakran utazott Nyugat-Európába. Magyar nemzeti érdeknek tekintette, hogy minden európai fórumon tisztességesen képviselve legyen Magyarország, a magyar tudomány, és azok képviselői, akik erre méltóak. Felemelte szavát – igaz, kezdetben csak levélben – minden olyan jelenség ellen, ami nem az igazságnak megfelelő formában tüntette fel a magyarságot, a magyar tudomány eredményeit. Tiltakozott minden olyan jelenség ellen, amikor rólunk nem az egyenlő elbírálás elve alapján nyilatkoztak, vagy elferdített tényeket közöltek. Legkeményebb összetűzései a szocialista országokkal való kapcsolattartásban voltak: nem tűrte a lekezelést, az „utolsó csatló” megillető bánásmódot, nyíltan és keményen védte a magyar tudományt. E szemlélet fórumává tette a szerkesztésében megjelenő Orvostörténeti Közleményeket, amely hamarosan a hazai és a külföldi szerzők nívós lapjává vált. 1970-ben kezdeményezte, hogy az 1974. évi nemzetközi orvostörténeti kongresszust Budapesten rendezzék meg, amelynek szervező főtitkára lett. Ez a kongresszus teljes nemzetközi elismerést hozott a magyar orvos- és gyógyszerészet-történelemnek, amit az 1981. évi budapesti nemzetközi gyógyszerészet-történeti kongresszus csak megkoronázott. Rokonszenves egyénisége, kiemelkedő tudása, rendkívüli diplomáciai érzéke, kapcsolatteremtő készsége rengeteg hívet szerzett az intézetnek és a Magyar Orvostörténeti Társaságnak. Ezekben az években az intézet kiállításait és kiadványait jobban ismerték külföldön, mint itthon. 1974 augusztusában, a nemzetközi orvostörténeti kongresszuson megjelenő nyugat-európai és amerikai szakemberek itt találkoztak először vele, pedig már évek óta szoros levelezésben álltak vele, ismerték nézeteit, véleményét, publikációit, gyakran kérték tanácsát, állásfoglalását.

Mielőtt még politikai pályára lépett volna, majd minden európai orvos- és gyógyszerészet-történeti társaság tiszteletbeli vagy levelező tagjává választotta. Tagja lett a Nemzetközi Gyógyszerészet-történeti Akadémiának, a Nemzetközi Orvostörténeti Akadémiának, és a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság 1990-ben egyik alelnökévé

választotta. Ezek az elismerések nem a miniszterelnök Antall Józsefnek szóltak, hiszen mindegyik társaság és nemzetközi szervezet ismerte és nagyra értékelte intézetteremtő és szakirodalmi tevékenységét.

1967-ben megbízták az Orvostörténeti Könyvtár vezetésével. Még 1962-ben posztgraduális képzés keretében könyvtárosi diplomát szerzett. Záródolgozatát 'Eötvös és a Politikai Hetilap' címmel írta, s bírálója már akkor publikálásra méltónak találta. Ezt a témát fejlesztette tovább bölcsészdoktori disszertációvá, mely nemcsak alapos politikai, hanem sajtótörténeti elemzést is adott a 'Politikai Hetilap' 1865–1866-os működéséről. Könyvtárigazgatói feladatköre akkor is megmaradt, miután 1968-ban egyesítették a két párhuzamos intézetet. A könyvtár fejlődése az ő igazgatása alatt indult meg, nőtt a munkatársak létszáma, és kiszélesedett az intézet kapcsolatrendszere. A belső, szakszerű feldolgozást nem szervezte át, de az intézet egyesítése során kimondatta, hogy ez a gyűjtemény egy speciális szakterület „könyvmúzeuma”, nem tartozik egyik könyvtári hálózatba sem, ennél fogva sajátos területként kell továbbfejleszteni. Az intézet anyagi helyzetén nem sokat segíthetett, de az adott lehetőségek között a legcélszerűbb és legértékesebb dokumentumokra irányuló állománygyarapítást követelt meg. A hazai orvosi könyvtárakból és nagyobb könyvgyűjteményekből átvette a régi orvosi

könyveket, folyóiratokat, mindazt, ami azokban „elfekvő”, feleslegesnek számított. Így szinte teljessé vált a magyar orvosi könyvkiadás 1900 előtti könyvállománya, miközben vásárlásokkal igen értékes ősnymtatványokkal és 18. század előtti orvosi könyvekkel gyarapodott a gyűjtemény. Az 1960-as években rendkívül nehéz volt a „devizaigényes” nyugati szakmai könyvek és kiadványok megvétele, ugyanis a rendelkezésre álló keretet bővíteni nem lehetett. Ezért az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőjeként és a Könyvtár igazgatójaként levélben megkeresett minden európai és tengerentúli orvosi könyvkiadót, hogy a szakterületükön megjelenő könyveket a lap referáló rovatában ismertetjük, a folyóiratot pedig cserepéldányként felajánljuk. E kapcsolatteremtésnek köszönhető, hogy az 1970-es években gyakran 1000–1500, amúgy csak devizáért beszerezhető kiadvány érkezett ún. tám- és cserepéldányként. Gyakran az okozott gondot, hogy az Orvostörténeti Közlemények referáló rovatának terjedelme nem volt elég a referátumok közlésére. Valóban, sok olyan szakkönyv és kiadvány érkezett a könyvtárba, aminek megvásárlására más forrásból nem lett volna lehetőség, többségük egyetlen példány hazánkban. A könyvtári állománygyarapítás másik elve, az orvos- és gyógyszerésztörténettel rokon szakágak és az általános történeti munkák gyűjteményeinek kialakítása, illetve fejlesztése. Két évtized alatt a könyvtár állománya 140 ezerre emelkedett, s az egyik legjobb kézi és segédkönyvtárral rendelkező történeti gyűjtemény lett. Az állománygyarapítás nem volt „öncélú”, hiszen a kőszegi Patikamúzeum mellett kutatóhelyet alakítottak ki, amelynek közel tízezres könyvtárát az intézet könyvtárának duplumpéldányaiból állították össze. Az intézethez tartozik az Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár, amely a budapesti Mátyás téren működik, egy védett berendezésű, volt gyógyszerertár helyén. A könyvtár közel húszezres állománya eredetileg a Semmelweis Orvostudományi Egyetem gyógyszerészeti karának egyik tanszékének pincéjében várta a jobb napokat. A könyvek a felosztatott Magyar Gyógyszerészeti Társulat könyvállományának maradékát képezték, s ide szállították le a Kari Könyvtár ritkán használt régi könyveit is. Igazgatónk intézkedett az embertelen körülmények között tárolt könyvállomány feldolgozásáról, így az 1970-es évek elejétől már a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár tulajdonát képezte e gyűjtemény, majd 1981-ben a Mátyás téri volt gyógyszerertár helyiségeiben – mint különgyűjtemény és szakmai történeti könyvtár – megnyílhatott az Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár. Nem az volt a cél, hogy beolvasszák a könyvtár állományába, hanem hogy egységben tartva szolgálja a szakirányú kutatást, s ehhez megfelelő körülményeket és „léggört” teremtsünk. Antall József tervei között szerepelt, hogy minden egyes vidéki orvos- és gyógyszerésztörténeti múzeum mellett hasonló kisebb kutatóhelyek szerveződjenek, melyek a helyi és

helytörténeti vizsgálódások állomásai lehetnek. Ezzel a tervével megszüntetni kívánta a szakterületen belül is a Budapest központúságot. Ilyen jellegű elképzeléseket dolgozott ki az orvosegyetemek – elsősorban a Semmelweis Orvostudományi Egyetem – szakmatörténeti gyűjteményeinek kialakítására is. Budapesten két évszázad, a vidéki orvosegyetemeken (orvosi karokon) 50–60 év alatt értékes tárgyi, könyv és írott anyagok keletkeztek, amelyeknek mindenütt egységes gyűjteményt kell képezniük. Mintának a német egyetemi hagyományokat tekintette, ezt kívánta követni hazánkban is. Elképzelései sajnos, még nem valósultak meg maradéktalanul, de az alapok megteremtődtek, a végső megvalósítás viszont rengeteg pénzt igényel. Ezek az elvek vezérelték akkor is, amikor a Semmelweis Orvostudományi Egyetem közel kétszáz esztendőös Kari Könyvtára helyzetének javítását, az önálló egyetemi levéltár felállítását szorgalmazta. Nem vezérelték „önző szándékok”, hiszen a rendezetlen jogi állapotok mellett „egyszerűbb” lett volna ezen értékes gyűjteményeknek az intézethez való csatolását szorgalmazni. Mindig ésszerű rendszerekben gondolkodott, építeni és nem rombolni akart.

Antall József 1963-ban ismerkedett meg az orvos- és gyógyszerészet-történettel, előtte és utána is elmélyült tanulmányokat folytatott a magyar liberalizmus történetében. Elsősorban Eötvös József és a centralisták eszmerendszere foglalkoztatta. Alapjaiban tára fel a centralisták munkásságának az államépítő, a társadalmat átformáló, a gazdaságot, a szellemi életet (oktatást) és a közegészségügyet érintő elméleti és gyakorlati megvalósító munkásságukat. Kiemelkedő tanulmányok születtek – igaz, nyomdai napvilágot sokszor csak jóval később láttak – az oktatás- és egyetemtörténet, a neo-abszolutizmus, a kiegyezés témaköréből. Az orvostörténeti irodalom kutatása újabb kérdéseket ébresztett benne: az állam és az egészségügyi politika kapcsolata, a centralisták egészségpolitikája, a pesti orvosi iskola, a közegészségügy reformja a múlt század második felében, a magyar medicina nyugat-európai kapcsolatai stb. Politikatörténeti alapokon nyugvó tanulmányai iskolateremtőek lettek, munkatársait is erre ösztönözte. Igazgatósága idején – mint már említettem – nem volt kötelező a munkatársak számára a publikálás, csak tanácsolta, mégpedig úgy, hogy az ajánlott kutatási terület mindig „illett” az adott munkatárs képességeihez, tudásához és egyéniségéhez. Kutató- és alkotóműhely lett az intézet, ahol teret és lehetőséget kaptak olyan kutatók, akik politikai meggyőződésük miatt máshol nem működhetek volna. Ez vonatkozott a Magyar Orvostörténeti Társaságra is, ahol olyan előadások hangzottak el, amelyek máshol szóba sem kerülhettek volna.

Az intézetet életműve egy részének tartotta akkor is, amikor 1990 májusában lemondott főigazgatói tisztségéről, és vállaira vette a magyar kormány vezetését. Továbbra is megtartotta

a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöki tisztségét, és vállalta az intézeti tudományos tanács elnökségét.

Budapesten hunyt el 1993. december 12-én. Tiszteletére jelentette meg a Magyar Orvostörténelmi Társaság 2012-ben „Az orvostörténész, művelődéstörténész és tudományszervező Antall József írásaiból” című, közel 500 oldalas könyvet, amely tudományos és ismeretterjesztő publikációinak teljes jegyzékét is tartalmazza. Főbb orvostörténelmi írásai a neten is elérhetők (<http://real.mtak.hu/21009/>).

Rádóczy Gyula

a Magyar Orvostörténelmi Társaság Gyógyszerésztörténeli Szakosztályának titkára

Kiskunhalason született 1932. április 24-én. Gyógyszerészeti tanulmányait 1950-ben Szegeden kezdte meg, 1953–1957 között – politikai okok miatt – kizárták az egyetemi tanulmányokból, oklevelét csak 1960-ban szerezte meg. Addig „vándor patikus” volt Pest megyében. Végzése után kezdett el gyógyszerésztörténelemmel és numizmatikával foglalkozni, az egyik legképzettebb numizmatikus és pénztörténész volt. 1967-ben a szacharin-tablettázó üzem vezetője lett, két szabadalmával felgyorsította a gyártást. 1980-tól a Semmelweis Orvostörténeli Múzeum tudományos főmunkatársa lett. 1983-ban gyógyszerésztörténelemből, 1984-ben bölcsészdoktor, a következő évben a történelemtudomány kandidátusa lett „A Magyarországon hivatalos gyógyszer normatívumok fejlődése 1729-től napjainkig” című disszertációjával.

Tagja volt a Magyar Gyógyszerészeti Társaságnak, a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, azon belül a Gyógyszerésztörténeli Szakosztály titkára (1979–1991 között). Tagja volt a

Magyar Numizmatikai Társaságnak, amelynek főtitkára, később elnöke is lett. 1990-től „Az Érem” folyóirat felelős szerkesztője volt. Alapvető pénztörténeti munkákat írt, legismertebb szakkönyve az 1992-ben Tasnádi Gézával együtt közreadott „Magyar papírpénzek, 1848–1992” c. munkája. Több numizmatikai írása az Orvostörténeti Közleményekben látott napvilágot.

Budapesten hunyt el 1998. november 26-án.

Zajácza Magdolna

**Magyar Orvostörténelmi Társaság Kelet-Magyarországi Munkabizottságának elnöke,
Zsámboky-díjas**

Nyíregyházán született 1932. augusztus 26-án, általános- és középiskoláit szülővárosában végezte. 1956-ban summa cum laude minősítéssel orvosi oklevelet szerzett a Debreceni Orvostudományi Egyetem általános orvosi karán, de végzésétől kezdve a szemklinika munkatársa lett. 1960-ban szakorvosi vizsgát tett, 1967-ben adjunktus, 1973-ban docens és 1982-ben egyetemi tanár lett, ritka kitüntetésnek tartotta, hogy mindvégig egy munkahelyen és klinikán szolgáltatta a betegellátást. Lelkiismeretes tanár volt, évekig a külföldi hallgatók és a szemklinika tanulmányi felelősi tisztségét töltötte be. Aktívan részt vett a posztgraduális képzésben, tanfolyamokat szervezett a szemészeti plasztikai sebészeti témakörben, erről szóló oktatófilmje nemzetközi sikert ért el.

Fő kutatási területe a szaruhártya vizsgálata, a szemkörnyék plasztikai műtéttana, amelyről 94 szakközleményt írt, 2007-ben nemzetközi érdeklődést kiváltó könyvben összegezte a szemészeti elváltozásokat.

Másik nagy érdeklődési területe az orvostörténelem volt, megírta a „Történelem szemorvosoknak” c. könyvét, amelynek angol nyelvű változatát is elkészítette. Alberth Béla

professzorral együtt írta meg a debreceni szemklinika történetét.

Tagja volt a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, ahol 1996-ban elnökké is megválasztották, de a „béke érdekében” visszalépett e tisztségből. A Magyar Orvostörténelmi Társaság Kelet-Magyarországi Munkabizottságának elnöke, a DAB Orvostörténelmi Bizottságának vezetője is volt, s jelentős szerepe volt az Orvostörténelem c. tantárgy bevezetésében az általános orvosi karon.

Megkapta a MOT Zsámboky János Emlékérmét, 2002-ben a Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt kitüntetését vehette át, 2008-ban Alberth Béla-díjat kapott. Élete utolsó éveiben súlyos betegsége miatt teljes visszavonultságban élt.

Debrecenben hunyt el 2013. június 13-án.

Honti József

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtitkára,
a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság alelnöke, Zsámboky- és Weszprémi-díjas**

Balatonfüreden született 1938-ban, orvosi tanulmányait 1962-ben fejezte be a Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karán. Valójában belgyógyász szeretett volna lenni, végül patológus lett, előbb a Szent István Kórházban működött, majd a Balassa János Kórház (Budapest, Vas u.) főorvosa lett. 1972-ben igazságügyi orvostani képesítést szerzett, 1974–1979 között Az I. sz. Kórbonctani és Kísérleti Rákkutató Intézetének munkatársaként is dolgozott, elnyerte az egyetemtól a docensi címet is. Kutatási területe a neurológia, a Hann-szindróma patológiájának leírása lett. A medikusok százai sajátították el tőle a szakmaszeretetet, a patológia szépségeit. A Magyar Patológusok Társasága elismert személyisége volt.

Pályakezdésének elején szerette meg az orvostörténelmet, kapcsolódott be a Magyar Orvostörténelmi Társaság életébe. 1972-től titkára, majd 1990-től főtitkára lett a Társaságnak, az 1970-es évektől majdnem minden nemzetközi orvostörténelmi kongresszus résztvevője volt. Talán ennek is köszönhető, hogy a rangos nemzetközi társaság alelnökének választotta, e minőségében nemcsak kezdeményezője, hanem egyik szervezője lett a Budapesten megrendezésre került nemzetközi orvostörténelmi kongresszusnak. Résztvevője volt több olyan nemzeti orvostörténelmi kongresszusnak, konferenciának, ahová az 1990-es években nehezen jutott el a kutató.

A több irányú tevékenysége mellett megírta Brigh, Paget, Vogt, Leriche, Aschoff, Potter magyar kapcsolatait, Gömöri, Marek, Arányi, Genersich, Budai, Romhányi életének kevésbé ismert részleteit. Társszerkesztője volt a „Híres magyar orvosok” többkötetes munkának, az Orvostörténelmi Közlemények szerkesztőbizottságának, évtizedeken át munkatársa volt az Orvosi Hetilap szerkesztőségének. Orvostörténelmi munkásságáért elnyerte a Zsámboky János-, a Weszprémi István jutalomérmet, két ízben az Orvosi Hetilap Markusovszky díjjal tüntette ki.

Értékes orvostörténelmi szakcikkeket írt Purkircher Györgyről, Richard Brightről, Morgagniról, Buday Kálmánról, Hauser Fülöpről, Arányi Lajosról, Veszprémy Dezsőről, Scholtz Kornélról, Fáy Aladárról, Csausz Mártonról, James Pagetről, Herczel Manóról, Marschalkó Tamásról, Hollós Józsefről, René Lericheről, Jules-Émile Péanról, August Forelről, Genersich Antalról és orvostörténész kortársairól. Megemlékezett két isztambuli magyar orvosról is, Balogh Ernőről („Efforts in 1947 to make Prof. Dr. Ernestus de Balogh (1890–1964) work for the University of Istanbul”) és Péterfi Tiborról („»Mein Vaterland ruft

mich!« Antritt, Dienst und Abschied des ungarischen Wissenschaftlers Prof. Dr. Tibor Péterfi (1883–1953) an der Universität Istanbul”). Több tanulmányt is szentelt a közegészségügy kiválósága, Johan Béla életműve bemutatására. 1981-ben jelent meg feldolgozása „A fízsiológia az Orvosi Hetilap korai évfolyamaiban” címmel. Egyik, sokat idézett írása 1986-ban látott napvilágot az Orvostörténeti Közleményekben „A hazai kórbonctan a két világháború között a Magyar Pathológusok Társasága működése tükrében” címmel. Ő szerkesztette 2010-ben a Magyar Imre centenáriumi emlékkönyvet.

Könyvszerető ember volt, rendszeresen látogatta az Orvosegyetem könyvtárát, az Orvostörténeti Könyvtárát, gyűjtötte a régi tankönyveket, de jeles óragyűjteménnyel is rendelkezett.

Élete utolsó évtizedében betegeskedett, ezért is mondott le tisztségeiről, de nem szakított a társasági élettel.

Budapesten hunyt el 2014. december 16-án.

Grabarits István

**a Magyar Orvostörténelmi Társaság alelnöke,
a Nemzetközi Gyógyszerésztörténelmi Akadémia tagja, Weszprémi-díjas**

Élete főbb állomásaira így emlékezett: „Családomban a IV. Grabarits István vagyok, 1945. január 23-án Peregen (ma már összeépült Kiskunlacházával). Édesapán kiválóan gazdálkodó parasztember volt a Lacháza melletti Bankháza pusztán. Az általános iskolát ezen a két helyen jártam ki. Édesapámat kulákká nyilvánították, így a váci Mezőgazdasági Technikum ajtaja bezáródott előttem, pedig 12 éves koromban már minden munkából kivettem a részem és biztos támasza voltam Édesapámnak a földek megművelésében. Apám halála után Édesanyámnak be kellett, hogy lépjen a TSZ-be, közben felvettek a Debreceni Református Gimnáziumba. (...) Felvételiztem a Budapesti Orvostudományi Egyetem gyógyszerészeti karára és elsőre felvettek, de az egyetem Kollégiumába is.

Az egyetemről nagy tisztelettel emlékszem Nagy János matematika, Körös Endre általános és szervetlen kémia professzorokra, nem különben Burger professzorra, akinél jelesre szigorlatoztam. Clauder, Halmai, Pandula professzorok meghatározói lettek gyógyszerésszé formálódásomnak. Ebben szerepe volt Németh Béla kiskunlacházi gyógyszerésznek, aki igazi gyógyszerész volt. Nagy tisztelője voltam Kempler Kurt főgyógyszerésznek, akinek már akkor a gyógyszerésztörténelmi írásait számon tartottam. Államvizsgáim letétele után, első feleségem révén Szombathelyre kerültem, itt született Ildikó lányom is (1969). (...) Kapcsolatba kerültem Szigetváry Ferencel, a Kőszegi Patikamúzeum későbbi igazgatójával is. Ő mondta »Apucinál (Küttel Dezső főgyógyszerésznél) illik tudományoskodni«. Innen kezdődött az én tudományos kutatói életem és örök barátságom Szigetváry Ferencel. Első gyógyszerésztörténelmi tanulmányom az I. Magyar Gyógyszerkönyvvel foglalkozott és kiadásának centenáriuma jelenti meg. Szombathelyen Szigetváry Ferenc vezetésével előkészületek történtek egy megyei gyógyszerésztörténelmi kiállítás megszervezésére, amelyre a tárgyakat nemcsak Szigetváry Ferenc gyűjtötte össze, hanem maga restaurálta, vele jártam a gyógyszertárakat, gyűjtöttük össze az 1971-ben Kőszegen megnyílt kiállítás tárgyait. Ezzel kapcsolatban fogalmazódott meg az a gondolat, hogy Kőszegre hozzák vissza az innen elvitt egykori jezsuita patika teljes bútorzatát, legyen egy Patikamúzeum. Ez találkozott Antall Józsefnek, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum mb. főigazgatójának, a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtítkárának elképzeléseivel, hogy itt nemcsak gyógyszerésztörténelmi múzeum, hanem könyvtár, egy szakmai kutatóközpont is legyen. Hatalmas szervező munka volt, amelynek részese is lettem. Így kötődött össze életem

az orvostörténelemmel, azokkal a tudományos társaságokkal és szervezetekkel, amelyek meghatározták életem további alakulását.”

1980-ban megvédte „A XVIII. századi magyarországi matēria medica és annak értékelése c. disszertációját, amely elmélyült kutatói munka eredménye lett. A „gyógyszerésztörténelem doktora” megtisztelő címmel kevesen rendelkeztek, az akkori ifjabb nemzedék körében csak Grabarits István. 1977-ben elvált, új munkahelyet Kalocsán talált.

Az 1970-es évek végén a gyógyszerésztörténészek közül többen sajnálták Grabarits István váratlan döntését, viszont kétkedéseikre rácéfolt: 1978-tól a kalocsai Érseki Főkönyvtár rendszeres kutatója lett, elmélyült kutatásokat végzett az értékes orvos-gyógyszerésztörténeti és botanikai munkákban, 1981-ben először Kalocsán, majd Budapesten, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban kiállítást rendezett Kalocsa könyvritkaságaiból, tudománytörténeti kézírataiból.

Nevéhez fűződik a kecskeméti Orvos-Gyógyszerésztörténeti Múzeum megszervezése, kiállításának szakmai előkészítése és megrendezése. (Sajnos azóta nem eredeti helyén látható.) Szakmai elismerését jelentette, hogy a Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Magyar Gyógyszerészi Társaság közös gyógyszerésztörténeti szakosztályának 1984 és 1992 között alelnöke, majd 1992 és 2001 között elnökeként működött. Szervezésében kiváló szakmai előadások voltak, nem rajta múlt, hogy az '90-es években bizonyos távolodás történt a MGYT és a MOT között, új formák születtek a tudományos társasági életben. A Magyar

Orvostörténelmi Társaság 1994-ben alelnökévé választotta, e tisztséget haláláig betöltötte.

A Magyar Gyógyszerészi Társaság új alapszabályzata csak gyógyszerészeknek biztosít tagságot, amelynek következtében a gyógyszerésztörténeti szakosztály tagságának legalább 80%-át elvesztette volna, mivel a bölcsészek (könyvtárosok, történészek, levéltárosok stb.), botanikusok, műszaki végzettségűek nem lehettek volna tagjai a társaságnak. Ezért Grabarits István – hosszas mérlegelés után – 22 támogatóval 2002-ben megalapította a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaságot, amelynek alapító elnöke maradt haláláig.

Tagja lett a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémiának is. A Román Gyógyszerésztörténeti Társaság is tiszteletbeli tagjai sorába hívta.

A rendszerváltozás éveiben aktív résztvevője és alakítója lett a gyógyszerészi közéletnek, egyik szervezője lett a Magyar Gyógyszerészi Kamarának, amelynek 1989–2003 között vezetőségi tagja, 1991–1994, majd 1999–2002 között alelnöke is volt. Tudományos munkásságának elismerését jelentette, hogy a Szegedi Tudományegyetem címzetes egyetemi docensi ranggal tisztelte meg.

Pályafutása alatt számos kitüntetésben részesült: 1991-ben Kiváló Gyógyszerész lett, 2000-ben elnyerte a Magyar Orvostörténelmi Társaság Wessprémi István Emlékérmét, 2001-ben a Magyar Gyógyszerészi Társaság Ernyey József Jutalomérmét, 2003-ban Kalocsa város Életmű-díjjal tüntette ki, de ebben az évben a Magyar Köztársaság Érdemrend tisztí keresztjét, az Egészségügyi Minisztérium Pro Sanitate díját is megkapta. 2001-től az ETT Gyógyszer Alkalmazási Bizottsága, 2002-től a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága hívta tagjai sorába.

2012. szeptember 18-án hunyt el.

**A Társaság részletes krónikája 1991–2015 – évenkénti bontásban
az Orvostörténeti Közlemények összeállításában**

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG 1991. ÉVI PROGRAMJA

Január 31.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvostudománytörténeti Szakosztályának ülése

Bánosi György: Orvoslás, mágia és jog a késő római időkben

Március 21.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvostudománytörténeti Szakosztályának ülése

Perner Ferenc: A szervátültetés története és aktuális problémái

Nagy Mária: Megemlékezés Fábián Gyula professzorról

Back Frigyes: Ambroise Paré- emlékezőadás

Április 18.

A MOT ügyvezető elnökségi ülése

Napirend: A MOT tevékenysége és ügyvitele

A bel- és külkapcsolatok kérdése

Az anyagi helyzet és a kilátások

Április 19.

A MOT tudományos ülése (A Debreceni Akadémiai Bizottság székházában)

Szállási Árpád: Debrecen helye a XVIII. század magyar orvostörténelmében

Gerencsér Ferenc: A Lück—Caldwell-műtét 100 éves története

Ringelhann Béla: Pestisjárvány Debrecenben a XVIII. században

Április 25.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvostudománytörténeti Szakosztályának ülése

Kádár Zoltán: Liber de taxone a római Casanatense-könyvtár orvosi korvinájában

Hidvégi Jenő: Mozart betegsége és halála

Május 10.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszeréztörténeti Szakosztályának kibővített vezetőségi ülése

Napirend: Beszámoló a prágai IGGP-kongresszusról
A tisztújító közgyűlés előkészítése
Egyéb ügyek

Május 10.

A MOT emlékülése Paracelsus halálának 450. évfordulója alkalmából

Schultheisz Emil: Paracelsus a renaissance medicina tükrében
Birtalan Győző: Paracelsus orvostörténelmi jelentőségéről
Zalai Károly: Paracelsus és a gyógyszerészet
Szabadváry Ferenc: Paracelsus szerepe a kémia fejlődésében

Május 16.

A MOT és a Brit Orvostörténelmi Társaság együttes tudományos ülése

Kirkup, John: Surgical Instruments: Form, Fashion and Ornament
Gibbs, Denis: Hospital Architecture and Statuary in London
Hillam, Christine: The Cosmetic Face of Dentistry in the 19. century
Cule, John: Anatomy's Place in the Portraying of Passion
Ballér Piroska: Beauty as healing power: Medical concept of Plutarch
Forrai Judit: Beauty of Dentistry

Június 6.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvostudománytörténeti Szakosztályának ülése

Völker, Arina: Ungarn im Bericht des halleschen Militärwundarztes Johann Dietz (1665—1738)
Kaiser, Wolfram: Der Arzt Franz Ernst Brückmann (1697— 1753) und seine nordungarische Reise von 1724

Augusztus 8.

A MOT ügyvezető elnökségi ülése

Program: Az őszi közgyűlésre teendő javaslatokról
A MOT anyagi helyzetéről
A könyvtár és a múzeum szakirodalmi ellátottságáról

Szeptember 13.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszeréztörténeti Szakosztályának ülése

Szigetváry Ferenc: A kőszegi hasonszenvi kórház.
Stirling János: Gyógyszerészekről és orvosokról elnevezett növények
Rácz Mihály: A gyógyszerészet területén használt szimbólumok

Szeptember 26.

A MOT közgyűlése

Program: Beszámoló a Társaság működéséről
A Társaság anyagi helyzete
Egyéb kérdések és javaslatok megbeszélése

Október 31.

A MOT ünnepi ülése a könyvtár fennállásának 40. évfordulója alkalmából

Schultheisz Emil: Megnyitó
Kapronczay Károly: Az Orvostörténeti Könyvtár története
Kapronczay Katalin: A Budapesti Királyi Orvosegyesület Könyvtárának története
Dörnyey Sándor: Adalékok az orvostörténetírás történetéhez
Magyar László: Cardanus és a maszek cenzor esete
Kádár Zoltán: C. Clusius — Exoticorum libri decem.

November 14.

A MOT Általános Tudománytörténeti, Orvostudománytörténeti és Mentéstörténeti Szakosztályának együttes ülése

Bíró Imre: Goethe a természettudós
Felkai Tamás: Visszarendeződési tendenciák a homogén mentésszervezésben
Felkai Péter: Sürgősségi orvosi szolgálat szervezése

December 12.

A MOT ügyvezető elnökségi ülése

Napirend: A Communicationes szerkesztésének ügye
A jövő évi tisztújítás
Egyéb kérdések

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG 1992. ÉVI PROGRAMJA

Január 24.

A MOT tisztújító közgyűlése

- Napirend: 1. Főtitkári és pénztárosi beszámoló
2. A választás lebonyolítása

Február 27.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvostudománytörténeti Szakosztályainak együttes ülése

Kiss László: Decsy Sámuel és a Magyar Kurir orvostörténeti vonatkozásai

Hegedűs Katalin: Orvostársadalmi problémák Magyarországon a két világháború között

Február 27.

A MOT elnökségének rendkívüli ülése

Program: Akadémiai levelező tagságra jelölés

Március 19.

A MOT Orvosi Tudománytörténeti, Orvosi Társadalomtörténeti és Szociológiai Szakosztályának együttes ülése

Bíró Imre: Hirschler Ignác emlékezete

Kalichné Simon Márta: A Stefánia Szövetség védőnőképzése

Március 27.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának ülése

Gaálné Csery Andrea: Gyógyszertáralapítási törekvések társadalmi háttere Zala megyében, a XIX. sz. első felében.

Szigetváry Ferenc: Gondolatok a magyar gyógyszerésztörténetről.

Rádóczy Gyula: A Ráth család prominens gyógyszerész tagjai

Március 27.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának kibővített vezetőségi ülése

Program: Vezetőségválasztás

Április 23.

A MOT és a Magyar Sebész Társaság Janny Gyula születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülése

Karasszon Dénes: Egy kiváló magyar Billroth tanítvány

Back Frigyes: Billroth és Janny kapcsolata

Balogh János: Janny és Lumniczer

Kapronczay Károly: Janny és a Magyar Vöröskereszt

Beitéri István: Janny Gyula sebészeti tevékenysége mai szemmel

Május 9.

A MOT numizmatikai szakosztályának ülése

Györffy István köszöntése, 80. születésnapja alkalmából.

Oberhammer, Hans: A második orvosi iskola emlékérméi

Süle Tamás: Csontváry az éremművészek szemével

Május 15.

A MOT ünnepi tudományos ülése: a Wessprémi-díjak átadása.

Program: Megnyitó

A kitüntetettek tudományos életrajzának ismertetése

Emlékelőadások:

Vida Mária: A kép, mint az orvostörténelem forrása

Kapronczay Károly: Közép-Kelet-Európa orvosképzésének átfarmálódása a XVIII—XIX. században

Díjátadás

Május 28.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvostudománytörténeti Szakosztályának együttes ülése

Kiszely György: Martin Frobenius Ledermüller „Kedély és szem gyönyörködtetés mikroszkóppal”. Egy német jogtanácsos kétkötetes ismeretterjesztő könyve a XVIII. századból.

Magyar László: Állatorvostörténeti disszertáció 1828-ból.

Június 26.

A MOT rendkívüli tudományos ülése. Bernard Le Calloc'h tiszteleti taggá választása

Le Calloc'h, Bernard: Körösi Csoma Sándor barátjának és pártfogójának, William Moorcroft angol állatorvosnak orvosi tevékenysége Ladakban és Kasmirban

Szeptember 24.

A MOT ünnepi tudományos ülése. Wessprémi-díj átadás

Program: Megnyitó

Emlékelőadás:

Szállási Árpád: A debreceni orvosi iskola kialakulása

Az emlékérem átadása

Október 29.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvosi Tudománytörténeti Szakosztályának együttes ülése

Mádai Lajos: Az utolsó nagy kolerajárvány (1872—1873) okozta halandóság az Osztrák—Magyar Monarchiában

Honti József: Beszámoló a 33. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszusról (Granada—Sevilla, 1992. szept., 1—6.)

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT DR. HAYNAL IMRE (1892—1979)

Fény és árnyék változása, eredmények mellett csalódások és kudarcok, majd minden életpálya osztályrészei, de vannak életutak, melyeket sorscapásszerűen kísérnek végig a megpróbáltatások, történelmi, egyéni, a jellemből, az állhatatosságból fakadó próbatételek. Gyakori, hogy a hosszúra szabott életút szinte vonzza magához a történelmi helyzet, a hatalom arroganciája és a rosszakarók cselvetései szülte konfliktusokat. Ilyen életút volt Haynal Imréé, amely száz esztendővel ezelőtt kezdődött, s amelynek méltatására immár cenzúrázás nélkül vállalkozhatunk.

Elmondhatjuk, hogy a század több mint háromnegyed részét átívelő életében nemcsak a tudomány robbanásszerű fejlődését kísérte végig, de a történelem viszontagságait is elviselte, az első világháborút, az azt követő területi megnyomorítottságot, a másodikat, amely más szinten tetézte a megnyomorítottságot és különösen a szókimondó, elvhű emberek sorsát tette törékennyé.

Haynal Imre 1892. november 12-én Besztercén (Beszterce, Naszód vármegyében) született. Édesapja a megyei kórház igazgató főorvosa volt. A helyi evangélikus gimnáziumban érettségizett, majd a pesti orvoskarrá iratkozott be. Negyedéves korában gyakornok **Apáthy István** mellett. 1915-ben szerzett orvosi oklevelet. Behívják, a frontra kerül, részt vesz mind a galíciai, mind az észak-olaszországi harcokban, még Albániába is eljut. Az isonzói csatában megsebesült. A négyéves frontszolgálatot megsínyli idegrendszere, de megnyugszik, amikor **Buday Kálmán** kóronctani intézetében orvosi tevékenységét megkezdheti. Apáthy a morfológia, Buday a kórtan, a bakteriológia irányába élénkíti érdeklődését. Ezután 14 boldog esztendő következik a Korányi Sándor vezette III. sz. Belgyógyászati Klinikán. Itt 1934-ig főorvossá történt kinevezéséig dolgozott. Gazdag tapasztalatokat jelentettek számára külföldi tanulmányútjai. 1922-ben **H. E. Ewald**, a neves fiziológus kórtani intézetében ösztöndíjas. Ewald fedezte fel a vérnyomás-szabályozó carotis-sinus reflexet. Négy év múlva Bécsben találjuk **F. Pick** professzor gyógyszerintézetében, ahol többek közt a keringésre ható gyógyszerekkel kísérleteztek. A húszas évek második felében két esztendő töltött *Londonban* **Sir Thomas Lewis** kardiológiai intézetében. Ebben az intézetben tisztázták — a többi között — az urticaria és a histaminreactio hasonlóságát. Haynal Imre hamarosan a szív- és érbetegségek magántanára lesz, majd 1934-től először a **László Kórház**, majd a **Rókus Kórház** főorvosa. Megkapja a rendkívüli tanári címet, 1940-ben a kolozsvári egyetem Belgyógyászati Klinikája professzora, igazgatója, majd dékánja. 1946 elején elszorult szívvel búcsúzik Kolozsvártól. Budapestre kerül és a II. sz. Belgyógyászati Klinika igazgatója lesz. Minden erejét és képességét felhasználja, hogy mind a gyógyítást, mind az orvoseképzést magas színvonalon szolgálja. Különös gondot fordít az 1956-ban súlyosan megsérült klinikaépület helyreállításának és berendezésének irányítására.

Haynal Imre (1892—1979)

1956-ban még előadást tart a moszkvai szívgyógyászati kongresszuson, a következő évben a Kossuth-díj második fokozatával tüntetik ki, majd 1958-ban egy kari ülésen elhangzott szókimondó véleményéért kényszernyugdíjazták. Négy évvel később felhagy a magánrendeléssel, s az utolsó évekre marad a meg nem emészthető sérelmek fölötti rezignáció és a várakozás a szabadtéri halálra. 1979. február 9-én hal meg. Reggel Pálos professzor megkérdezte tőle: — Hogy van professzor úr? „Jól” — mondta kurtán, azután a fal felé fordult, és mire a pulzusát tapintották, már nem élt.

Sokrétű tudományos tevékenységére a klinikus megközelítés és a klasszikus diagnosztika lehetőségeinek teljes kihasználása volt jellemző: angliai ösztöndíjként meglepődve vette észre, hogy az angol kollégák leszoktak a szívtempulát kopogtatásáról, mivel a röntgen azt is kizsorította. Hamarosan híre ment, hogy ő képes erre, de nem hitték el. Mint mesélte, sokszor öt fontot nyert fogadásból a brítektől, amíg végül is híre ment, hogy valóban pontosan meg tudja határozni a szív nagyságát kopogtatással. Mint maga elmondja önéletrajzában, klinikai éveit eleinte haematológiával kezdte foglalkozni, majd mind erőteljesebben fordult a keringési kórtan problémái felé. Vizsgálta a hajszálerek bevezetését, a máj- és a tüdőkeringés regulációját. Ma már külön hangsúlyozni kell azt, amit a kortársak jól tudnak, hogy Haynal professzor lett az EKG hazai elterjedésének, bevezetésének úttörője. „Kardiológia”-ját fél évszázadon át használták. A világháború után érdeklődése a belső elválasztás felé fordult, ezen belül, később főleg a pajzsmirigy megbetegedéseivel, a hypothalamus-hypophysis kölcsönhatás zavaraiával foglalkozott. A diagnosztika és terápia lehetőségeit kutatta a hyperthyreosis syndroma és a vérképzés szabályozása területén. Sokat foglalkozott a polycythaemia vera kórköztanával, amikor annak háttere még tisztázatlan volt.

Mint annyi nagy orvos esetében tapasztalhattuk, érdeklődése messze túlhaladta az orvostudományt. Tudományszomjasan kutatta a világot, a beteget és környezetét, létkörülményeit, az ország szellemi klímáját. Töprengő, intellektuálisan nyitott egyénisége különösen a filozófia vonzáskörében élt és az orvosi szakkönyvek mellett gyakran forgatta kedvenc filozófusai, írói műveit. Híres könyvtára polcain nem a dekorációt szolgálták az évszázados *Shakespeare*-kiadások, a híres bölcselők, nyelvészek kötetei és *Aquinói Szent Tamás* mellett megfértek a marxizmus klasszikusainak írásai, olyan szerzők művei, akiknek gondolkodásával képtelen volt egyetérteni. Mert meggyőződése volt, hogy beható ismeret nélkül semmiről nem lehet ítéletet alkotni. Az ismeretszerzést magas fokon gyakorolhatta, mert számos élő nyelv mellett kitűnően tudott latinul és bűvárkodott ó- és újjörög szövegekben is.

Milyen sokszor esett jól rövid időre megvigasztalódni kedves könyvei mellett, az élet kegyetlen próbatételei közepette. Az első világháborúban való részvétel szenvedést hozott számára. Az első vonalban küzdött és olykor a tehetetlenség fojtogatta a hadseregben tapasztalt jelenségek láttán, amikor sok helyütt züllést, korrupciót, hozzá nem értést tapasztalt. Volt úgy, hogy eljutott az öngyilkosság szörnyűséges gondolatáig. Egy alkalommal — mint hadinaplójában írta — „egyik napról a másikra elfogytak orvosi előjárói”, magas pozícióba került. Egészségügyi revíziót foganatosított, s közel felével csökkentette az ávizsgált egységek létszámát, mert a katonákat lestrapáltaknak, harcra alkalmatlannak tartotta és ezt írásba adta. Haddbírósgá elé állították, majd büntetésből az orosz frontról az olasz frontra vezényelték. Azért kerülte el a halálos ítéletet, mert minden diagnózist jegyzőkönyvvel igazolta. Haynal nem volt pacifista, csak becsületes orvos. Később sem tért le az emberség, az igazságkeresés, a tisztesség útjáról. Kritikus momentumra volt életének, amikor a kolozsvári belklinikai kapujában egyedül szállt szembe a félrevezetett fiatalság százaival, akik zsidó hallgatóit akarták kiűzni. Az életét nem féltő, halálra szánt professzor kemény fellépése előtt a diákok meghátráltak. Ugyancsak megakadályozza, vagy legalábbis megtagadja — Miskolczy professzorral együtt — a klinika kitelepitését. Sürgeti a kormánytól a békeszerződés megkötését. Már jóval korábban, alig egy hónappal Magyarország német megszállása után, a Korányi Sándorról írt nekrológiájában hangsúlyozza, hogy Korányi Sándor emléke élni fog, és a megszüntetett klinika példa marad az együttműködő orvosok lelkes közössége által nyújtott teljesítményével.

Humanista krédóját kolozsvári széklőglorájában így vallja meg: „... nemzetiség szerint nem fogok megkülönböztetést tenni. Erdély minden fiát felkérem, akár magyar, akár román, akár szász, a testvéri együttműködésre, ami egyedül biztosíthatja a boldogulást s ennek a klinikának a felvirágozását...” Támogatja (és rejtegeti) az üldözötteket: s Márton Áron jön el, hogy a klinika kápolnájában figyelmeztesse az apácákat: hogy a rettenetes bűnök közé tartozhat a fecsegés is... Kolozsvárról szomorúan jött el, de bizakodva kezdte meg munkáját a II. Belklinikán. Előadásait nagy érdeklődéssel hallgatták, s ami különös, hogy éppen az improvizált fejtegetések tetszettek. Emellett szigorú volt, különösen a nagy tudatlanság láttán, amelynek a betegek vallhatják kárát. A felügyeleti pártszervek társaságát kerülte és sokszor volt konfliktusa velük. Különös, hogy amikor a vele szemben nem rokonszenvező párttitkár-portást a vezetőség el akarta bocsátani, mert egy politikai nagyság előtt bezárta a kaput, Haynal kelt a portás védelmére és megakadályozta elküldését. A rettenet éveiben, ha csak tudta, megakadályozta betegek deportálását, és még az árvóval is megpróbált szembeszállni.

Gyarolósággal, hibáival, gyakori ingerlékenységével együtt érvényesült személyiségének sajátos varázsa, amely állandóan hatott. Ez a varázs fellépéséből, bravúros szakmai tudásából, a lényegre tapintó ítéleteiből, kemény kritikájából és az elesettek iránti együttérzésből fakadt. Ez az impulzív, robbanékony ember tanítani, gyógyítani akart, és mindenütt az igazságot kereste. Ez olykor konfliktusok forrása volt, de ő nem ismert kompromisszumokat, legalábbis nem megalázó megalkuvásokat. Személyiségében megvalósultak azok a mélyértelmű szavak, amelyeket Shakespeare mondat a *Hamletben* Poloniusszal:

*„This above all: to thine own self be true,
And it must follow, as the night the day,
Thou canst not then be falsen to any man”*

Arany János szavaival:

*„Mindenek fölött
Légy hű önmagadhoz: úgy, mint napra éj
Következik, hogy ál máshoz se léssz.
Isten veled: áldásom benned ezt
Érlelje meg majd.”*

Fény és árnyék változik. Hány nagy orvos sorsa példázza ezt. Haynal Imre életét is, amelyet a hatalom árnyékba borított. A hatalom elmúlt, de az ő emléke él, munkásságában is él, mert önmaga mert lenni.

E klinikán Haynal Korányi szellemiségét őrizte, mi most a száz esztendeje született ifjabb mester emléke előtt tisztelgünk.

Farewell: „my blessing season this in thee!”

Fehér János dr.

EMLEKTÁBLA-AVATÁS SOPRONBAN: 1991. DECEMBER 20.

A Magyar Orvostörténeti Társaság tagjai és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársai 1991. december 20-án emléktábla-avatáson vettek részt. Dr. Nagy Lászlónak, a Soproni Állami Szanatórium öt éve elhunyt igazgatójának portróját Sz. Egyed Emma szobrászművész mintázta meg. Dr. Nagy László (1909—1986) a Soproni Állami Szanatórium továbbfejlesztése, a balfi gyógyfürdő kiépítése, a Soproni Gyermekszanatórium felállítása terén végzett fáradhatatlan és áldozatos munkájával érdemelte ki, hogy a szanatórium falán emléktáblát helyezzenek el tiszteletére. Az avatóbeszédet a Magyar Orvostörténeti Társaság elnökeként dr. Antall József miniszterelnök mondta. A megemlékezésen részt vettek az elhunyt szanatóriumigazgató családtagjai és munkatársai. Az emléktábla leleplezése után szakmai üléssel folytatódott a megemlékezés. Dr. Szatmári György, a szanatórium jelenlegi igazgatója dr. Nagy László életútját ismertette, dr. Vida Mária, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum főigazgatója — az elhunyt segítőtársa a balfi fürdőszanatórium régi épületének helyreállításában és a fürdőkiállítás megrendezésében — „Fürdőkultúra Magyarországon” címen tartott előadást. Végül dr. Jávor András államtitkár „Egészségügyünk jelene és jövője” című értékelésével zárult az ülés.

GENERSICH-EMLEKÜLÉS

Dr. Genersich Antal professzor születése 150. évfordulóján emlékülést tartottak Budapesten, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Nagyvárad téri Elméleti Tömb Dísztermében 1992. március 27-én, pénteken délelőtt 11 órakor.

Genersich Antal kolozsvári, majd budapesti patológus professzor volt, a magyar orvostudomány, a kórbonctan és a törvényszéki orvostan meghatározó személyisége.

A rendezvény védnökei voltak: dr. Antall József miniszterelnök, a Magyar Orvostörténeti Társaság elnöke, dr. Surján László népjóléti miniszter és dr. Halász Béla professzor, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke.

Az egyetem rektora, dr. Réthelyi Miklós professzor bevezető gondolatai után dr. Honti József c. egyetemi docens, a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtítkárhelyettese „Dr. Genersich Antal életpályája” címmel tartott előadást. Majd dr. Szende Béla egyetemi tanár dr. Genersich Antalról az orvosról, a kórboncnokról beszélt. A dr. Genersich Antal Alapítvány Kuratóriuma által megítélt jubileumi Genersich-díjak és -emlékplakettek átadása után Kolozsvárról dr. Szabó László főorvos a kolozsvári egyetem történetét foglalta össze. Az Erdélyi Múzeum Egyesület Orvosi Szakosztályának tevékenységét Marosvásárhelyről dr. Puskás György egyetemi tanár ismertette.

Az emlékülésen nagy számban voltak jelen Erdélyből és Magyarországról Genersich Antal tisztelői, tanítványai, családtagjai, leszármazottjai és a fiatal generáció képviselői is.

**INTERNATIONAL WORKSHOP ON THE HISTORY OF WOMEN IN SCIENCE,
TECHNOLOGY AND MEDICINE
8—13 AUGUST 1992 SOPRON—VIENNA**

Az *International Workshop on the History of Women in Science, Technology and Medicine* 1992. augusztus 8—13. között tartotta Sopronban, illetve Bécsben 3. konferenciáját. Ez évben az elhangzott előadások azt vizsgálták, hogy az említett szakterületeken hogyan ment végbe a nők emancipációja, milyen hiányosságai vannak mindmáig ennek a folyamatnak, valamint hogy mennyiben járultak hozzá a nők az egyes szaktudományok fejlődéséhez. A tanácskozás védnöke Kosáry Domokos professzor volt. A konferencia szervezését a budapesti Országos Műszaki Múzeum vállalta magára, a szervezés oroszlánrészét dr. Vámos Éva — aki egyben a társaság alelnöki tisztét is betölti — vállalta el. Az elhangzott kéttucatnyi előadás ismertetésére itt nem vállalkozhatunk, az Országos Műszaki Múzeum hamarosan amúgy is kiadja az előadások teljes szövegét.

Intézetünk részéről két előadás hangzott el. Dr. Vida Mária „*Frauen un Philantropie im 16—19 Jhdt.*” címmel tartotta meg értekezését; dr. Kapronczay Károly és Varga Benedek közös dolgozatát „*The activity of Zsuzsanna Kossuth as National Head Nurse*”, pedig utóbbi előadásában hallgathatták a résztvevők.

A többi előadás közül orvostörténeti vonatkozásokat lényegében három érintett. A sejtbiológia férficentrikus szóalkotását Dagmar Heyman (Berlin) vizsgálta szellemes előadásában. A tökéletes gyermek genetikai tervezésének feminista aspektusait foglalta össze Joan Rotschild (New York), Hrubos Ildikó (Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem), pedig a nőknek az utóbbi négy évtizedben a magyarországi intellektuális pályákon való érvényesülési lehetőségeit tekintette át.

**III. MAGYAR ORVOSTUDOMÁNYI TALÁLKOZÓ,
BUDAPEST, 1992. AUGUSZTUS 16—18.**

A Magyarok Világszövetsége, a MOTESZ, az MTA Orvosi Tudományok Osztálya, a SOTE és a Magyar Orvosi Kamara közös szervezésében megrendezett nagysikerű orvostalálkozó keretében augusztus 18-án egész napos Orvostörténelmi Szekcióülés tartására nyílt lehetőség. A szekcióülésen az alábbi előadások hangzottak el:

Kurasszon D.: Az európaiság és magyarság időszerű kérdéseinek orvostörténeti aspektusai; *Honti J.*: Magyar patológia a múlt század végén és a jelen századelőn; *Vida M.*: Fürdőkultúra a régi Magyarországon; *Schultheisz E.*: Megjegyzések a késő középkori orvostan fejlődéséhez három magyar vonatkozású kézirat kapcsán; *Kapronczay K.*: A Magyar Vöröskereszt és a hazai nővérképzés; *Pisztora F.*: Jeles magyar pszichiáterek kultúr- és orvostörténeti érdekességu szakirodalmi munkássága az utóbbi évszázadban; *Missura T.*: Magyar orvos-képzőművészek; *Jantsits G.*: Dr. Heitzmann Károly illusztrációi magyar orvosi könyvekben; *Brassai Z.*, *Jung J.*: Az erdélyi magyar nyelvű orvosképzés múltja és jelene a számok tükrében; *Bérczes J.*: Az Erdélyi Múzeum Egyesület orvostudományi szakosztályának története; *Back F.*: Makara Lajos és az erdélyi sebésziskola; *Péter M.*, *Péter Z.*: Adatok az 1919—1990 között Romániában megjelent magyar nyelvű orvosi, egészségügyi, gyógyszerészeti és határterületi önálló kiadványokról; *Návori K.*: Kapcsolatok az amerikai és a hazai orvosközösség között; *Balla F.*: Orvosok a mai Vajdaságban a török hódoltság alatt; *Ringelhann B.*: Thalassaemia: örökletes haematológiai megbetegedés, a török hódítók (1526—1688) öröksége Magyarországon; *Neményiné Tahin E.*: A Zsigmond-kori Magyarország orvosai; *Kemenes P.*: A XVI. századvég magyar orvosainak helye Európában; *Felkai T.*: Interrescue = régi gondolat új lehetőséggel; *Boga B.*: A történelem mint patogén faktor; *Csoma Zsigmondné*: Válogatás a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum éremgyűjteményéből; *Kahlichné Simon M.*: A védnőképzés korszakai Magyarországon.

Az előadások közül jelentőségüknél fogva külön kiemlést érdemelnek az erdélyi orvostörténészek beszámolói, amelyekből sok, mind ez ideig számunkra hozzáférhetetlen orvostörténeti adat birtokába jutottunk. Ugyancsak nagy jelentőségűnek tartjuk a külső országokban élő magyar orvostörténészekkel létrejött személyes kapcsolatokat, amelyek ápolása bizonyára kölcsönösen gyümölcsöző lesz és hatékonyan fogja elősegíteni a magyar orvostörténelem eddigieknél még erőteljesebb integrációját a nemzetközi orvostörténelmi tudományos és szervező munkába.

A gazdag tudományos programot a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum által rendezett „Magyar művészek orvos-érmei” című numizmatikai kiállítás, valamint több fényes fogadás kísérte.

Az orvostörténeti szekcióülés megrendezéséhez *prof. dr. Halász Béla* akadémikus, a találkozó szervezőbizottságának elnöke nyújtott hatékony segítséget, ezért kedves kötelességünknek tesszünk eleget, amikor szíves támogatásáért ez úton is kifejezzük köszönetünket.

Karasszon Dénes

VIII. NEMZETKÖZI IMMUNOLÓGIAI KONGRESSZUS, BUDAPEST, 1992. AUGUSZTUS 23—28.

Mintegy 6000 résztvevő, köztük Nobel-díjas tudósok jelenlétében rendezte meg Budapesten VIII. Nemzetközi Kongresszusát az Immunológiai Társaságok Nemzetközi Uniója (IUIS). A HUNGEXPO területén tartott nagyszabású tudományos rendezvény 5. napján került sor „Az immunológia története” című szekcióülésre, amelyen összesen 14 előadás hangzott el. Közöttük a tumor-immunológiai kutatások történetéről, az immunológia szellemtörténeti fejlődéséről, epistemológiai aspektusairól, az immuntolerancia, az immunválasz adaptív természete, a heterofil antitestek és sok más, az immunitástan időszerű kérdéseit felölelő jelenségek és folyamatok ismeretének történeti fejlődéséről hangzottak el beszámolók. Egy előadást magyar kutató, a „mikrotitrátort” kidolgozó, a mikroanalízisbe bevezető és meghonosító *Takátsy Gyula* (1914—1980) emlékének szenteltek. A magyar immunológia történetét *Csaba B. és Karasszon D.* megjelenés alatt álló angol nyelvű könyve alapján készült poszter tárlta a nyilvánosság elé.

A nagyszabású rendezvény keretében rendezett szakmatörténeti szekcióülés részint demonstrálja az orvostörténelem iránt világszerte megnyilvánuló érdeklődést és megbecsülést, másrészt hazai viszonylatban példamutató. Csak remélni tudjuk, hogy hazai szakorvosi kongresszusainkon, szimpóziumainkon, konferenciáinkon és más rendezvényeinken is bevezetik az adott tudományszak történetét feltáró és bemutató szekcióülést.

Az immunológia hazai eredményeit bemutató történeti összeállítás elkészítéséhez dr. Merétey Katalin, a Magyar Immunológiai Társaság főtitkára nyújtott hatékony segítséget.

BESZÁMOLÓ A XXXIII. NEMZETKÖZI ORVOSTÖRTÉNETI KONGRESSZUSRÓL GRANADA — SEVILLA, 1992. SZEPTEMBER 1—6.

Az andalúziai Granada városában tartották a nemzetközi társaság 2 évenként sorra kerülő, ezúttal harmincadik kongresszusát. Az esemény központja ugyan a granadai Hotel Saray-ban volt, de a rendezésből a sevillai orvostörténészek is kivették részüket. (Sevilla városa ez évben a Kolumbusz-évforduló és az Expo következtében egyébként is az érdeklődés középpontjába került, így e város is szerepelt a meghívókon.)

A kongresszus fő témái a következők voltak: A spanyol-arab és a spanyol-zsidó orvostudomány elterjedése Észak-Afrikában és a keleti mediterrán országokban. A közegészségügy és a városi környezet közti összefüggések. Az európai és az amerikai orvostudomány kapcsolata.

A hotel három termében, három szekcióban hangzottak el az előadások, néhány posztert is kiállítottak. Szinkrontolmácsolásra csak az első nap került sor: a megnyitó utáni referátumokat fordították. A kongresszus nyelve a spanyol, a francia és az angol volt. A kétszáz résztvevő közt mint az öt kontinens képviseltette magát, Kelet-Európából azonban csak kevesen lehettek jelen.

Hazánkból Back Frigyes dr., a Tétényi úti Szent Imre Kórház orvosa, 3 előadással is szerepelt, ezek a következők: „Ramón y Cajal Magyarországon”, „Magyar és amerikai orvosi kapcsolatok a két világháború között” és társszerzőkkel (Marcsik A.—Farkas G.): „10—12. századi koponyaválasztók”. Pécsről, az orvoségyetem Magatartástudományi Intézetéből Benke József dr. adott volna elő, az arab-iszlám orvoslás tárgyköréből, ha kisebb balesete következtében nem kell korábban hazautaznia. Magam „Mit adott a magyar orvostudomány a világ tudománya morfológiai ágának?” címmel tartottam előadást.

A legközelebbi kongresszusok színhelye Glasgow (1994) és a görögországi Kósz szigete (1996) lesz. A granadai kongresszus fontosabb eseményeit számos fényképen és 4 audiokazettán is rögzítettem: ezek további információval szolgálhatnak az érdeklődőknek.

Honti József

AZ EAMHMS (EUROPEAN ASSOCIATION OF MUSEUM OF THE HISTORY OF MEDICAL SCIENCES) 6. KONGRESSZUSA: LEIDEN, 1992. SZEPTEMBER 2—5.

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum főigazgatója, dr. Vida Mária és munkatársa, dr. Jobst Ágnes 1992. szeptember 1—5. között részt vettek az Orvostörténeti Múzeumok Európai Szervezetének Leidenben megrendezett konferenciáján. A szervezet Lyonban alakult, s két évente tartja üléseit, melyeknek célja a kapcsolattartáson túlmenően egy-egy témakör megvitatása. Kéttagú küldöttségünk dr. Vida Mária „Patikamúzeumok Magyarországon” című előadásával, és ugyanezen témakörben forgatott angol nyelvű tv-filmmel készült a konferenciára. Felolvastuk és átadtuk egyben dr. Antall József miniszterelnöknek, a szervezet tiszteletbeli tagjának üdvözlő beszédét. A konferencián Christa Habrich professzorasszony, az ingolstadti Deutsches Medizinhistorisches Museum igazgatónője elnökölt. A rendezvény keretében lehetőség nyílt több orvostörténeti, műszer- és preparátumgyűjtemény megtekintésére, ami egy kicsit talán más irányt adott történeti meghatározottságú szemléletünknek gyűjteményeink továbbfejlesztése tekintetében.

NEKROLÓGOK

RUDOLF SCHMITZ
(1917—1992)

Rudolf Schmitzben a német gyógyszerésztörténet fáradhatatlan kutatóját, nagyhatású oktatóját, a magyar orvostörténet pedig segítőkész barátját veszítette el.

Schmitz professzor a marburgi Philipps egyetemen végezte gyógyszerészeti tanulmányait — itt is doktorált gyógyszerészeti kémiaiából, 1952-ben. Érdeklődése hamarosan a történettudomány felé terelte: 1955-től egykori alma materében tanította a gyógyszerésztörténetet, melyből 1957-ben szerzett doktori címet, lett a szak magántanára, majd 1965-től a tanszék rendkívüli professzora. Az ugyanebben az évben alapított marburgi Gyógyszerésztörténeti Intézet élére, a hesseni kultuszminiszter már mint elismert kutatót nevezte ki. Munkássága elismeréseképpen kapta meg 1967-ben a tanszékvezető professzori címet is. Vezetése alatt 63 gyógyszerésztörténeti disszertáció és számtalan cikk, értékes tudományos könyv és tanulmánygyűjtemény született intézetében, tanítványai közül pedig többen ma már szintén tanszékvezetők, illetve neves szakírók. Schmitz professzor munkáinak, kitüntetéseinek és a gyógyszerésztörténeti társaságokban, alapítványokban viselt funkcióinak pusztá fölsorolása is meghaladná e nekrológ kereteit. (Műveinek nem teljes jegyzékét a Peter Dilg által szerkesztett, 1983-as *Perspektiven der Pharmaziegeschichte* című, Schmitz professzor 65. születésnapjára kiadott "Festschrift" tartalmazza.) Büszkén jegyezhetjük meg, hogy e kiváló kutató hazánkban is publikált: a Gyógyszerészet 1980/24-es számában, s a budapesti Gyógyszerésztörténeti Kongresszus alkalmával előadását is hallhattuk körünkben.

Fáradhatatlan aktivitása, közvetlensége, szeretetre méltó egyénisége és hatalmas tudása nem csupán csodálókat, hanem számos barátot is szerzett számára: barátai, tisztelői és immár gyászolói közt a Magyar Orvostörténelmi Társaság több vezetője és tagja is megtalálható.

LAMBRECHT MIKLÓS
(Bp. 1921. okt. 10.—Bp. 1992. aug. 3.)

A neves paleontológiai szakíró *Lambrecht Kálmán* fiaként született Budapesten. Középiskoláit egyházi (budapesti bencés, pécsi cisztercita) gimnáziumban végezte, ennek ellenére ateista-materialista elveket vallott. — Pécsett avatták orvosdoktorrá 1947-ben. A következő évben megnősült, felesége *Dr. Kristóf Gizella*, aki 1991-ben bekövetkezett haláláig ugyancsak tagja volt a Társaságunknak.

Az ifjú orvos — apja nyomdokain haladva — erős biológiai, ezen belül főként sejtbiológiai érdeklődésű volt. Ez irányú hajlamait a kórbonctan-kórszövettan területén vélte legjobban érvényesíthetőnek, s ezért a Rókus és az István, majd 1953-tól a Péterffy Sándor utcai Kórház proszekturáján vállalt beosztást és szerzett kórboncnok szakorvosi képesítést (1956). Itt kapcsolódott be az 1956-os szabadságharcba, amelyben való aktív részvételéért 6 év börtönbüntetéssel sújtották. Szabadulása után a Korányi Frigyes és Sándor Kórház proszekturáján kapott segédorvosi beosztást; innen ment nyugdíjba 1982-ben. Kórboncnoki munkásságát az általa készített 7800 boncjegyzőkönyv őrzi. — 1973-ban belépett a Magyar Orvostörténelmi Társaságba, amelynek keretei között politikai diszkriminációtól mentesen végezhetett tudományos munkát. Biológiai érdeklődését biológia-történeti irányba terelve főként a darwinizmus kialakulásával és hatásával foglalkozott. Alacsony nyugdíjának kiegészítése céljából a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumtól szaktanácsadói állást is kapott, s így nyugodtan végezhetette biológia-történeti kutatásait, sőt *Goethe* természettudományi munkássága iránti szenvedélyes érdeklődését is kielégíthette. 1974-ben vezetőségi tag, 1980-tól az elnökség tagja, az Ált. Tudománytört. Szakosztály alelnöke, az Orvosi Szaknyelvtört. Bizottság elnöke lett és beválasztották az Orvostörténeti Közlemények Szerkesztőbizottságába. Tagja volt a Nemzetközi Orvostörténeti Társaságnak, továbbá a Magyar Biológiai Társaságnak és

a MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottságának. 1982-ben Wesszprémi-emlékéremmel tüntették ki. Számos tudománytörténeti előadásán túlmenően közleményei jelentek meg az Orvostörténeti Közlemények, a Halle-Wittenbergi Luther Márton Egyetem Egyetemtörténeti Közleményei és az Orvosi Hetilap c. szakfolyóiratokban, valamint a Buvár, a Természet Világa és más ismeretterjesztő kiadványokban és tudós-életrajz gyűjteményekben. Utóbb Társaságunktól, sőt az orvostörténelemtől is elfordult; tisztségeiről lemondott és biológia-történeti tevékenységét a Biológiai Társaság, valamint a MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága keretei között folytatta, majd minden idejét a Miskolci Szabadegyetemen tartott előadásainak, a Tört. Igazságtétel Bizottságban végzett, valamint — harcos ellenzékiként — önkormányzati képviselői tevékenységének szentelte. — Mint hosszú éveken át erős dohányos, az utóbbi években sokat szenvedett érszűkületől és lábszárfekélytől. 71 éves korában agyvérzés vetett véget életének. Az „56-os forradalmár orvos” elhunytáról a napi sajtó is megemlékezett.

SZÉKELY SÁNDOR (1913—1991)

Székely Sándor, Társaságunk egyik alapító tagja, 1991. december 21-én, szívbetegségben hunyt el. Székely Sándor 1913. november 13-án született Kecskeméten, jómódú polgárcsaládban. Középiskoláit Budapesten, egyetemi tanulmányait Szegeden végezte: 1938-ban avatták doktorrá. Előbb a budapesti Szeretetkórház fül-orr-gége osztályán működött alorvosként, majd munkaszolgálatot teljesítve, a Veszprém Megyei Közkórház nőgyógyászatán dolgozott. 1946-ban a XVI. kerületi előljáróság helyettes tisztiorvosává nevezték ki. 1948—49-ben a Szikra Könyvkiadó politikai lektorátusának vezetője, 1952—53-ban pedig a Természet és Társasalom című lap főszerkesztője. 1957-ben a X. kerületi Tanács rendelőjében dolgozik mint fül-orr-gégész, majd a Vöröskereszt munkatársa lesz. 1958-ban nevezték ki az Orvostudományi Dokumentációs Központ (később: Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár) igazgatóhelyettesévé, majd 1960-tól igazgatójává: nyugdíjba vonulásáig megmaradt e posztján. 1966-ban kandidátusi fokozatot szerzett.

Székely Sándor aktív társadalmi életet élt: 1941-től az SZDP, 1944-től 1956-ig az MKP (MDP), 1959-től az MSZMP tagja volt. Elnöke és titkára volt a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, tagja a TIT-nek, a Vöröskeresztnek, a MOT-nak. Szerkesztette az Élet és Tudományt, az Orvosi Hetilap Horus-rovatát, az Orvosi Könyvtárost és a Családi Lapot, mely egy időben az ország legnagyobb példányszámban vásárolt hetilapja volt.

Oktatott és írt. Tudomány- és orvostörténeti tárgyú munkái közül a legfontosabbak: *Herman Ottó* (1955), *Élet, ember, világ* (1961), *Az ember és a túlvilág* (1962), *Az orvostudomány története* (1960), *Az orvostudomány terminológiája* (1963), *A Horthy-rendszer egészségügyének ideológiai irányzatai* (kand.dissz., 1966), *Így kezdődött... a felszabadulást követő évek egészségpolitikája* (1970). Szerkesztette *A SOTE klinikáinak és intézményeinek története és a Magyar orvosi könyvtárügy és információ harmadik évtizede* című kiadványokat. Megjelent ismeretterjesztő és tudományos cikkeinek száma több mint negyven. Életművét, elkötelezettségét a fennálló rend számos magas kitüntetéssel jutalmazta. Székely Sándor, az öt élete során ért súlyos csapások ellenére mindvégig segítőkész, lelkes és termékeny ember maradt: egykori munkatársai, ismerősei szeretettel emlékeznek rá.

KÖSZÖNTŐ

Szeretettel és tisztelettel köszöntöm úgy a magam, mint a Magyar Orvostörténetelméleti Társaság nevében Schultheisz Emil Professzor Urat, Társaságunk tiszteletbeli elnökét 70. születésnapja alkalmából.

Születésnapra köszöntőnek készült ez az írás, s nem az ünnepelt életútjának bemutatása vagy munkásságának méltatása a célja, hisz ez utóbbiak külön terjedelmes tanulmányt érdemelnének.

E helyt csak a köszönet és hála egyszerű szavait vethetem papírra mindazért a munkáért, amit az orvostörténelem szellemi és intézményes hátterének megteremtéséért, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár támogatásáért tett. Érdeme a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténeti és Társadalomorvostani Intézete orvostörténeti kutatócsoportjának létrehozása, az orvostörténelem oktatásának kötelezővé tétele, végül a végzős orvostanhallgatók disszertálási kötelezettségének visszaállítása.

Nincs a magyar orvos- és gyógyszerészet történetének olyan intézménye, ami valamilyen módon ne kapcsolódna ahhoz a nagyszabású programhoz, mely az egyetemes és a magyar kultúra értékeinek megmentését, gyarapítását, átadását célozza, s melynek motorja és lelke az Ünnepelt.

Széleskörű és elmélyült tudományos tevékenységét számtalan publikáció, tudományos fokozatok, a különböző nemzeti és nemzetközi orvostörténeti társasági tagságok és funkciók — a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság elnökségi tagja — fémjelzik. Reméljük, hogy a tudást és tapasztalatot, melyet az évek során gyűjtött, önzetlenül, iskolát teremtve adja át nekünk, közülünk néhányan talán majd kiérdemeljük azt a megtiszteltetést, hogy mesterünknek nevezhessük őt.

Kivételes érdeme, hogy egészségügyi miniszterségének tizenegy éve alatt sem szüneteltette orvosi gyakorlatát, egykori kórházi osztályának betegeit naponta ellátta. Mindemellett hivatását, tudományos munkásságát töretlenül folytatta, mely az orvostörténelem és a belgyógyászat területére egyaránt kiterjedt.

Most mégsem elsősorban a volt főorvost, majd kórházigazgatót, egészségügyi minisztert, a professzort és bibliofílt, a szervező és iskolateremtő tudóst köszöntjük, hanem az Embert. Nincs olyan aki problémájával, betegségével, ügyes-bajos dolgával ne fordulhatna hozzá, s ne tudná, hogy segítséget kap tőle.

Isten éltesse sokáig Professzor úr!

Kemenes Pál
a tanítvány és munkatárs

BEGRÜSSUNG

Bei Gelegenheit seines 70-sten Geburtstags, im Namen der Ungarischen Gesellschaft für Medizingeschichte begrüsse ich mit Liebe und mit vorzüglicher Hochachtung Herrn Professor Emil Schultheisz, den Präsidenten Honoris Causa unserer Gesellschaft.

Diese Festschrift wurde als Geburtstagsgruss geschrieben: meine Intention war keineswegs sein Lebensweg zu präsentieren oder seine Tätigkeit zu würdigen, dabei die Letzte einen speziellen Aufsatz braucht.

Hier sollen nur die baren Worte der Danksagung aufs Papier geworfen sein, für die organisatorischen Arbeit, die der Herr Professor im Interesse der Erschaffung des Hinterlands der Medizingeschichte, mit der Unterstützung des Semmelweis-Institut geleistet hat: das Zustandebringen des Instituts für Medizingeschichte und Sozialmedizin der Universität, die Einführung des obligatorischen Universitätsunterrichts der Medizingeschichte, und schliesslich die Retablierung der Doktorarbeitsverpflichtung für Abgehenden sollen nur als die wichtigsten Ergebnisse dieser Tätigkeit erwähnt zu werden.

Es gibt kein einziges Institutum der ungarischen Medizin- und Pharmaziegeschichte, welches sich irgendwie nicht zu dem grossartigen Programm anknüpfte, das die Rettung, Vermehrung und Übergebung der Werte der ungarischen und allgemeinen Kultur bezweckt, desssen Motor und Seele ebenfalls der heute gefeierte war.

Seine weitverbreitete und vertiefte wissenschaftliche Tätigkeit wird nicht nur von der zahllosen Publikationen, von wissenschaftlichen Graden, oder von der Mitgliedschaften und Auszeichnungen der verschiedenen internationalen und nationalen Gesellschaften garantiert (er war unter anderen Mitglied des Präsidiums der Internationalen Gessellschaft für Geschichte der Medizin) sondern auch von der selbstlosen und schulschöpfenden Übergebung des Wissens und Erfahrens, das er im Reihe der hinter sich gelassenen Jahre gesammelt hatte. Wir hoffen dass einige von uns vielleicht einmal die Ehre verdienen werden, als seine Schüler genannt zu sein.

Seine ausserordentliche Persönlichkeit gekennzeichnet die Tatsache, dass er während den elf Jahren, als er das Amt des Ministers für Gesundheitswesen trug, seine Medizinpraxis — seinen Beruf — nicht aufgegeben hatte, fortsetzte er ununterbrochen auch seine wissenschaftliche Tätigkeit, die nicht nur das Gebiet der Medizingeschichte, sondern auch das Gebiet der inneren Medizin umarmte.

Jetzt aber soll in erster Linie nicht der ehemalige Chefarzt und Krankenhausdirektor, der ehemalige Minister, der Professor, Bibliophil, Organisator und schulschöpfender Wissenschaftler begrüsst werden, sondern jemand, der das alles und noch viel mehr ist: der Mensch.

Jedermann konnte sich seinem Problem, seiner Krankheit, mit allen seinen Beschwerden zu ihm wenden, und jedermann wusste, dass die Hilfe geleistet wird.

Gott erhalte Sie, Herr Professor!

Pál Kemenes
der Schüler und Kollege

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG PROGRAMJA
1993. január 1-től 1993. december 1-ig

Január 14.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának vezetőségi ülése.

- Program:
1. Helyzetáttekintés
 2. A lemondott dr. Szigetváry Ferenc elnök és dr. Rádóczy Gyula titkár helyére ügyvezető elnöknek dr. Grabarits Istvánt, titkárnak pedig dr. Rokaly Editet választotta a vezetőség.
 3. A Congressus Pharmaceuticus Hungaricus IX.-re való készülődés kérdései
 4. Szakosztályi feladatok áttekintése, további program kialakítása

Február 25.

A MOT közgyűlése

- Program:
1. Főtitkári és pénztárosi beszámoló
 2. A szakosztály-elnökök beszámolója
 3. Vita

Március 18.

A MOT Orvosi Tudománytörténeti és Általános Tudománytörténeti Szakosztályának ülése

Benedek István: Az újkori orvosi szemlélet kialakulása az 1600-as években.

Ringelhann Béla: A laboratóriumi diagnosztika kialakulása és fejlődése 1860-tól Magyarországon.

Április 15.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvosi Tudománytörténeti Szakosztályának ülése

Leel-Össy Lóránt: A magyar neuropathológia rövid története 1992-ig

Április 22.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának ülése

Rácz Gábor (Marosvásárhely): A 18. századi erdélyi gyógynövényirodalom.

Szigetváry Ferenc: Patikaedények a szombathelyi ásatásból.

Április 22.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának vezetőségi ülése

- Program:
1. Új tagok kooptálása
 2. A Congressus Pharmaceuticus Hungaricus IX. előkészítése
 3. IGGP Kongresszus Heidelbergben
 4. A további éves szakmai programok megbeszélése
 5. Távlati program
 6. Ügyrendi és ügyviteli kérdések áttekintése.

Április 28.

A MOT elnökségi ülése

Program: Aktuális kérdések megvitatása

Május 10.

A MOT és a Magyar Mentésügyi Tudományos Társaság együttes ünnepi ülése a Mentőmuzeum 100 éves évfordulója alkalmából

Program: 1. A Mentőmuzeum által kiírt pályázatok eredményének ismertetése
2. *Ole Krogh-Jensen* (Dánia): A magyar—dán mentéstechnikai kapcsolatokról.
3. *Ervin Rotter* (Ausztria): Osztrák—magyar mentőkapcsolatok
4. Megemlékezés a muzeum 100. évéről
5. Ole Krogh-Jensen fölvétele a MOT, Ervin Rotteré pedig a MMTT tiszteleti tagjainak sorába

Május 20.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvosi Tudománytörténeti Szakosztályának, valamint Orvosi Szaknyelvi és Szaknyelvtörténeti Szakbizottságának együttes ülése

Fehér Erzsébet: Lenhossék József múzeumi és anatómiai tevékenysége

Karasszon Dénes: Torday Ferenc (1871—1942) működésének jelentősége az orvosi műszótan fejlődésének hazai történetében

Június 17.

A soproni „Angyal” patikamuzeum fennállásának 25. évfordulójára rendezett ünnepség keretében a MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának vezetőségi ülése.

Program: 1. Ünnepi megnyitó a Városháza Dísztermében, köszöntőt mondott dr. Vida Mária, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatója
2. Beszámoló az IGGP kongresszusról
3. Beszámoló az 1993. évi Rozsnyai Mátyás emlékversenyről
4. A Congressus Pharmaceuticus Hungaricus IX. gyógyszerésztörténeti szekciójának munkája.
5. Indítványok
6. A Soproni Patikamuzeum új kiállításának megtekintése

Június 24.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvosi Tudománytörténeti Szakosztályának ülése

Le Calloc'h, Bernard (Franciaország): Újabb adatok Körösi Csoma Sándor betegségének ismeretéhez

Felkért hozzászólók: *Benedek István* (a korabeli terapeutikáról)

Fehér Erzsébet (a vírusos encefalitiszről)

Ringelhann Béla (a maláriáról)

Július 1.

A MOT ünnepi ülése Semmelweis Ignác Fülöp születésének 175. évfordulója tiszteletére

Program: *Antall József*: Emlékbeszéd

Semmelweis hamvainak nyughelyénél koszorút helyezett el dr. Vida Mária főigazgató, s az intézet legrégebbi munkatársai: Kákay-Szabó Györgyné restaurátor és Makara Györgyné tárlatvezető.

Október 1.

A MOT Zsámboky-emlékülése

Program: 1. Megnyitó

2. *Pisztora Ferenc*: A pszichoanalízis kritikusai és kiértékelő bírálatai a hazai pszichiátria 20. századi történetében

3. *Pisztora Ferenc* átveszi a díjat.

Szeptember 8.

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság szeptember 19—22. közt tartott IX. kongresszusa keretében a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály fogadást adott az Orvostörténeti Múzeum épületében.

Október 14.

A MOT Általános Tudománytörténeti és Orvosi Tudománytörténeti Szakosztályának együttes ülése.

Wolfram Kaiser—Arina Völker (Hamburg): Das ungarische Halle-Studium im 18. Jahrhundert (zur 300. Jahr-Feier der Universität Halle)

Bíró Imre: Négy évtized az Onkológiai Intézet szemécsként

Back Frigyes: Lehetséges-e még újat mondani Paracelsusról születésének 500. évfordulóján? (A salzburgi Paracelsus-kongresszus tapasztalatai)

November 18.

A MOT Mentéstörténeti Szakosztályának bemutatója az Országos Mentőszolgálat régi székházában

Program: 1. *Felkai Tamás*: A Mentők Múzeumáról

2. A Múzeum megtekintése

November 23—24.

A Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetségi Kamarája Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, Tudománytörténeti, Technikatörténeti és Orvostörténeti Albizottsága, és a MOT és az Országos Műszaki Múzeum közös jubileumi országos ankétja „A magyar műszaki-, természet- és orvostudományok kommunikációs formái” témakörben.

A MOT részéről előadást tartottak:

Back Frigyes: 125 éve született a gyomorvarrógép feltalálója, Hüttl Hümér

Hidvégi Jenő: Az Orvosi Hetilapnak, mint publikációs fórumnak a fejlődése

Honti József: A Nemzetközi Orvostörténeti Társaság kongresszusainak története

Jobst Ágnes: A magyar orvosi sajtó előzményei és az orvosi szaknyelv megteremtése

Kádár Zoltán: Természettudományi periodikák (1867—1914)

Kapronczay Katalin: Az orvostudományi tájékoztatás kialakulásának főbb állomásai a 19. századi Magyarországon

Karasszon Dénes: Az MTA elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek kommunikációs jelentőségéről

Ringelhann Béla, Szelényi Judit, Laub Margit, Hollán Zsuzsa: Genetikai kutatások Magyarország lakosságának alakulásáról

Szabadváry Ferenc: Az MTA természettudományos könyv- és folyóiratkiadása

Vámos Éva: A Magyar Chemiai Folyóirat, mint a hazai tudomány nemzetközi kapcsolódásának tükrö

Az ankét ülésein elnököltek: *Karasszon Dénes, Szabadváry Ferenc, Vámos Éva és Vida Mária*

AZ 1992. ÉVI FARKAS KÁROLY-DÍJ ÁTADÁSA

Antall József miniszterelnök január 13-án a hivatalában fogadta a Farkas Károly Alapítvány vezető személyiségeit, Bálint Géza professzort és Tanka Dezső Professzort. A találkozón jelen volt Farkas Károly leánya, Farkas Ildikó, az Alapítvány alapítója. Az Alapítvány kuratóriuma az 1992. évi Farkas Károly Emlékérmeket Antal Józsefnek, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár egykori főigazgatójának, a Magyar Orvostörténeti Társaság elnökének ítélte oda.

Farkas Károly orvos, címzetes egyetemi tanár több mint egy évtizedig volt az Országos Reuma és Fizikoterápiás Intézet főigazgató főorvosa. Sokoldalú életútja során méltán övezte elismerés a neves patológust, az alkotó tudomány- és oktatás-szervezőt, az orvostörténeti gyűjtemény egyik létrehozóját és fejlesztőjét. Rendkívüli emberként, iskolát teremtő, rendkívüli követelményeket támasztott. A minőségi teljesítmény és az emberi tisztesség mindig számíthatott rokonszenvére és védelmére.

Antall József miniszterelnök a Farkas Károllyal kapcsolatos saját visszaemlékezéseit tartalmazó magnetofonkassztát adott át az Alapítvány képviselőinek.

ETNOBOTANICA 92, LIBRO DE RESÚMENES.

20–26 Septiembre 1992 Edita: Jardin Botanico de Córdoba, Patrocina: Junta de Andalucía.

Programa Andalucía 92, Ayuntamiento De Córdoba. Universidad de Córdoba.

Realiza: Concord, OPC-Imagen et Congresos, Gestión Gráfica y Medios. Córdoba, España, pp. 1–639.

Az etnobotanika (népi növényismeret) — etnikai közösségek hagyományos növényismeretének, növényhasználatának tudománya. Tágabb értelemben vizsgálati körébe tartozik minden, a társadalmakban nem a hivatásos oktatás révén élő és terjedő növényismeret. Történetileg a népi növényismeret a tudományos növényismeret alapja és forrása.

Amerika spanyolok általi felfedezésének 500. évfordulójára emlékező ibériai rendezvények (világkiállítás, olimpia, európai kulturális főváros stb.) egyik tudományos cseménye volt Cordóbában az első etnobotanikai világkongresszus (ETNOBOTANICA 92). Az ETNOBOTANICA 92, mint interdiszciplináris, világkiállítás-kísérő rendezvény kiváló alkalom volt egy nagyszabású szakmai seregszemlére, legalábbis a spanyol–portugál kultúrkörben.

A kongresszusi nagyelőadások (plenary lectures) közül öt Latin Amerikával, további három az etnobotanika és a biodiverzitás kapcsolatának a kérdésével foglalkozott: LÓPEZ—AUSTIN A. (UNAM, Mexico — életfamotívum Középamerikában), PRANCE T. G. (Kew Garden — amazóniai indiánok és a biológiai diversitás megőrzése), HARLAN J. R. (Univ. Illinois — amerikai fagyaltkrémmnövények), LONG W. (Univ. Wageningen — falvak fenntartható fejlődése Latin Amerikában), FORERO E. (New York Bot. Gard. — amerikai növényi génforrások), HEYWOOD V. H. (IUCN — botanikus kertek és a csíraplazma világforgalom), SCHULTES R. E. (Harvard Univ. — etnobotanika és környezetvédelem), GÓMEZ-POMPA A. (Univ. California, etnobotanika és természetvédelem).

Maguk az előadások szimpozionokban és ezen belül szekciókban zajlottak: az I. szimpozion három nagyelőadást (hallucinogének, hagyományos mexikói agrikultúra, etno-ökológia) és három szekciót foglalt magába: I. Etnohistória — 35 abstract (a továbbiakban rövidítve abs.), II. Antropológia — 9 abs., III. Agrárszociológia — 10 abs.). A második szimpozion öt nagyelőadásban és négy szesszióban zajlott: mexikói táplálkozás-kultúra, Gran Chaco történeti etnobotanikája, afrikubai vallásos növények, spanyol etnobotanikai körkép, pireneusi etnobotanika, illetve a szessziók (Etnobotanika Amerikában I. — 52 abs., II. — 24 abs., III. — abs. 41, etnobotanika Spanyolországban — 44 abs.). Ebben a szesszióban került sor a pécsi egyetem növénytan tanszékét vezető Borhidi Attila professzor (JPE, Pécs) anyagának a nagy érdeklődéssel kísért bemutatására a Nagy-Antillákon található gyógynövényekről és etnobotanikai hagyományokról.

A II. Szimpozion mellett megrendezett szakmai találkozó (Reunion satellite) 17 előadása foglalkozott a világ más tájainak etnobotanikai problémáival. Ebben a sorban a Namibiai-sivatag etnobotanikai felméréséről (Van Den Eynden et al., Univ. Gent), a bjelorusz szedertermesztésről (Ivanovich et al., Gorkij), a Kínában termesztett amerikai növényekről (Métaille, Paris), valamint az etnogeobotanikáról, mint történeti etnobotanikai és etnohistóriai segédtudományról (Szabó és Rab, Szombathely) szóló előadások hangzottak el.

A III. Szimpozion négy szessziója foglalkozott az amerikai és európai termesztett vagy termesztésbe vonható növényfajok biodiverzitásával: a vadszőlők szerepéről a szőlőnemesítésben (V. Sholtes, Madrid), a paprika nemesítés génforrásairól (B. Pickersgill, Reading), a termesztett világflóra jelenlegi helyzetéről (P. Hanelt, Gatersleben). A szimpozion további 60 poszttere elsősorban latin-amerikai témákkal foglalkozott.

A IV. Szimpozion az amerikai és európai kontinens közötti növényi genetikai tartalékok, génforrások kölcsönös mozgását, dinamikáját vizsgálta. A kérdést felvezető plenáris előadást Leiva-Sánchez A. (Habana) tartotta a botanikus kertek szerepéről a génforrások forgalmában. Plenáris előadáson került sor a veszélyeztetett fajok szövetkultúrák szaporításának, valamint a szomatikus embriók és mesterséges magvak kérdéskörének a megvitatására is. További 60 téma jórészt latin-amerikai vonatkozású volt. Ennek a szimpozionnak a második szekciójában került bemutatásra a szombathelyi etnobotanikai munkacsoport egyik anyaga a Kárpátok környezetében kialakult virágos temetőkertek flórájának és vegetációjának etnobotanikai, természetvédelmi értékeiről, valamint a különböző etnikumok hagyományos kultúrája által egyensúlyban tartott környezeti változatosságról, az etnobioidiverzitásról.

Orvostörténeti szempontból is figyelemreméltó az ötödik szimpozion anyaga, mely az amerikai flórának a toxikológia és farmakológia fejlődésére gyakorolt hatását tekintette át. A plenáris előadásokon Reverte-Coma J. M. (Univ. Madrid) a Columbus előtti Amerika gyógynövényeit, Corbella-Corbella J. (Barcelona) az európai növényi alapú *materia medica* 1492 utáni fejlődését, Laguna S. (Univ. Córdoba) a gyógynövényflóra alakulásának jelenkori trendjeit tekintette át és a három szekció további 60 anyag között szintén több orvos- és gyógyszerészettörténeti tárgyú volt.

A VI. szimpozion a természetes és mesterséges ökoszisztémákkal kapcsolatosan 68 poszterben elsősorban Latin-Amerikára és a mediterrán világra figyelt, a VII. szimpozion pedig 28 előadásban a gyomfajok kontinensközi (Amerika–Európa) cseréjét tekintette át. Végezetül II előadásban egy külön VII. miniszimpozion foglalkozott a latin-amerikai és spanyolországi ún. marginális helyzetű termesztett növényekkel.

A gazdag kötet használhatóságát sajnálatosan korlátozza, hogy csak személynévmutatója van, de sem tartalomjegyzék, sem tárgyszavas mutatót nem tartalmaz.

Számunkra, magyarok számára az ETNOBOTANICA 92-nek otthont adó Córdoba neve is etnobotanikai töltetű: a népdalbéli Virág János kordován csizmájáról csokros szegfű hullott valamikor Kolozsvárott. Erre is gondolva merült fel annak az ötlete, hogy az 1996-os világkiállításra Magyarország szerezzé meg az ETNOBOTANICA 96 rendezési jogát. Ez a világkongresszus — a szervezők szándékai szerint — immár az Európa és Ázsia és ezen belül is az eurázsiai kis népek, természetesen elsősorban a finnugor népek növényismeretére, e népekkel kapcsolatos etnobioidiverzitási kérdésekre összpontosítana.

Szabó T. Attila

XXXI. CONGRESSUS INTERNATIONALIS HISTORIAE PHARMACIAE

Heidelberg 1993. május 3–7.

A Nemzetközi Gyógyszerészettörténeti Társaság (IGGP) Heidelbergben 260 fő részvételével tartotta XXXI. kongresszusát. A résztvevők 26 országból gyűltek egybe, képviseltette magát Észak-Afrika, Ausztrália, Japán és Észak-Amerika is. Hazánkban a következő négy fő volt jelen: dr. Zalai Károly professzor, dr. Vida Mária főigazgató a Népjóléti Minisztérium, dr. Szigetváry Ferenc tb. szakosztályelnök a Magyar Gyógyszerészeti Társaság és dr. Grabarits István a Magyar Orvostörténelmi Társaság anyagi támogatásával.

A Kongresszus a Neckar partján lévő patinás „Stadthalle”-ban került megrendezésre. Az ünnepi megnyitó köszöntő beszédei sorában dr. Vida Mária főigazgató felolvasta dr. Antall József miniszterelnök üdvözlő levelét, amit a résztvevők nagy tetszése fogadott.

A Kongresszuson 87 előadás hangzott el, és számos poszter került bemutatásra. A Kongresszus fő témái voltak: a gyógyszerészettörténet kiadatlan szövegei és képi ábrázolásai; a gyógyszeripar fejlődése — belső tényezők és kihatások a gyógyszerészek megoszlására; a gyógyszerészettörténet és a nyilvánosság.

A magyarországi résztvevők a következő előadásokat tartották:

Dr. Vida Mária: Symbole der Pharmaziegeschichte in Ungarn.

Dr. Zalai Károly: Gestaltung der Pharmaindustrie in Ungarn.

Dr. Szigetváry Ferenc: Eine deutsche Apotheker-Dynastie in Westungarn.

Dr. Grabarits István: Pharmaziehistorische Quellen in der Bibliothek des Münsters von Kalocsa.

Az IGGP 13 ország képviselőiből álló elnöksége prof. dr. Yngve Torud (Norvégia) elnök vezetésével Heidelbergben ülést tartott. Hazánkat az elnökségben dr. Szigetváry Ferenc képviseli.

A Kongresszus ideje alatt Heidelbergben ülésezett a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémia (Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie) dr. Zalai Károly elnök vezetésével. Az Akadémia új tagokat fogadott sorai közé, majd az 1992. évi „Urdang” emlékérem került átadásra, amit prof. dr. Wojciech Roeske (Lengyelország) és dr. Gregory J. Higby (USA) kapott. Prof. dr. Peter Dillg (Marburg) „Pharmazie und Sprache” címmel tartotta az Akadémia ünnepi előadását.

A jól szervezett és nagyon kellemes hangulatú kongresszus a tudományos programon kívül gazdag társasági programot is nyújtott, amelyből kiemelkedik a világ egyik legnagyobb szaktörténeti múzeumának, a Deutsches Apotheken-Museumnak a megtekintése, fogadás a várban és az esti hajózás a Neckar festői völgyében.

A kongresszus megszervezése és sikeres lebonyolítása a szervező titkár és egyben házigazda múzeumigazgató prof. dr. Wolf-Dieter Müller-Jahncke áldozatkész munkájának köszönhető.

Grabarits István

MITTELEUROPÄISCHE UNION TECHNISCHER MUSEEN

A Középeurópai Műszaki Múzeumok Együttműködési Uniója ülése 1993. május 10–12. a Szlovén Műszaki Múzeumban, Ljubjanában

1993. május 10–12-én tartotta MUT ötödik ülését, ezúttal a Szlovén Műszaki Múzeum vendégeként. Előző ülései közül egyet Bécsben, kettőt Budapesten (az Országos Műszaki Múzeum rendezésében), egyet pedig Prágában a Nemzeti Műszaki Múzeumban tartott a szövetség.

Ezúttal magyar részről dr. Vida Mária főigazgató és Erdélyiné Kovács Nóra osztályvezető (Simmelweis Orvostörténeti Múzeum), dr. Szabadváry Ferenc főigazgató és dr. Vámos Éva főigazgató-helyettes (Országos Műszaki Múzeum), Molnár László igazgató és dr. Macher Frigyes főmunkatárs (Központi Bányászati Múzeum), Fábián Éva és Próder István (Magyar Vegyészeti Múzeum), dr. Jeszenszky Sándor (Magyar Elektrotechnikai Múzeum), dr. Kovács Gergelyné igazgató (Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány) vettek részt a kongresszuson.

Auszbriából, a Műszaki Múzeum, Bécs képviseletében dr. Helmut Lackner osztályvezető, a Cseh Köztársaságból, a Nemzeti Műszaki Múzeumból dr. Ivo Janoušek igazgató és Zdenek Rašl osztályvezető, a Brnói Műszaki Múzeum részéről dr. Fratišek Kropaček igazgató és Milan Olsansky muzeológus vettek részt. A Zágrábi Műszaki Múzeum részéről jelen voltak Drago Halić igazgató, Bozica Skulj és Davor Fulanović muzeológusok.

A házigazdák kalauzolásával megismerkedhettünk a hatalmas területű, skanzen-szerű múzeummal. Itt, a magyar szokásoktól eltérően a mezőgazdasági technikát is a műszaki múzeum mutatja be.

A MUT napirendjén folyamatban lévő kutatásokról is szerepeltek beszámolók: Szabadváry Ferenc ismertette a „Természettudományok és a technika kiemelkedő középeurópai alkotóinak lexikona” c. kiadvány munkálatainak állapotát. Dr. Zdenek Rašl két másik projekt állásáról számolt be: A „Gyűjteményi katalógus” c. kiadvány szerkesztését nehezíti a különféle múzeumok más és más gyűjteménye értékrendje. A közös középeurópai műszaki múzeumi belépőre két igen tetszetős tervezetet hozott Prágából, melyek kiadásával a kongresszus dr. Rašl bízta meg. dr. Vámos Éva és dr. Kovács Gergelyné egy hírlevél kiadását sürgették a szerkesztését, terjesztését el is vállalták.

Szóba került az eddigi elnök dr. Peter Rebernik kilépésével előállt helyzet megoldása. Sor került az új elnökség megválasztására. Az új elnökség névsora:

örökös tiszteletbeli elnök: dr. Szabadváry Ferenc

elnök: dr. Ivo Janoušek

elnökhelyettes: dr. Marian Vidmar

főtitkár: dr. Vámos Éva

levelezés és pénzügyek: dr. Helmut Lackner

A konferencia jól szervezett tengerparti kirándulással ért véget. A pontos szervezésért, a jó hangulatért a szlovén kollégákat sok köszönet illeti.

Vámos Éva Katalin

SEMMEWEIS-NAPI ÜNNEPSÉG

1993. július 1-jén, Semmelweis Ignác születésének 125. évfordulóján a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum udvarán tartott ünnepségen emlékeztünk meg a magyar orvostudomány kiemelkedő alakjáról, intézetünk névadójáról. Dr. Vida Mária, az intézet főigazgatója bevezető szavai után dr. Antall József miniszterelnök, az Orvostörténeli Társaság elnöke, a SOMKL tudományos tanácsának társelnöke mondott Semmelweis érdemeit méltató s a magyar orvostörténet helyzetét vázoló, személyes hangú beszédet. A miniszterelnök, továbbá az Orvostörténelmi Társaság vezetősége, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár nevében pedig dr. Vida Mária, az intézet két legelső munkatársa, Kákay-Szabó Györgyné restaurátor és Makara Györgyné tárlatvezető kíséretében, koszorút helyeztet el Semmelweis sírjánál. A megemlékezést, amelyen számos érdeklődő mellett megjelent dr. Surján László népjóléti miniszter, Jávor András, közigazgatási államtitkár s az Orvostörténeti Társaság teljes vezetősége is, fogadás zárta.

FODOR JÓZSEF SZÜLETÉSÉNEK 150. ÉVFORDULÓJA

1843. július 14-én született a Somogy megyei Lakócsán Fodor József (1843—1901), a magyar orvostudomány európai jelentőségű egyénisége, a közegészségtan tudományának egyik megalapozója. Ebből az alkalomból a magyar orvostársadalom és orvosi közelet több fórumon is megemlékezett a nagy magyar orvosról, tudományos előadásokban tárta föl munkásságát, szellemi hagyatékának aktuális vonatkozásait. A Magyar Egészségtudományi Társaság „Egészségtudomány” című folyóirata két teljes számot szentelt Fodor József emlékének s ebből az alkalomból gyűjteményes kötet is megjelent.

Az emlékülések sorozata 1993. szeptember 2-án, Kaposvárott kezdődött: itt a Magyar Egészségtudományi Társaság, Somogy megye székhelyén, a szülőföldön emlékezett Fodor Józsefről. 1993. szeptember 22-én a BM Dunapalotában a Magyar Tudományos Akadémia, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és a Magyar Orvostörténelmi Társaság szervezésében tartottak ünnepi emlékülést, amelyen az előadók Fodor szellemi örökségét méltatták. Kertai Pál professzor Fodor Józsefnek a magyar népegészségügy előmozdításában kifejtett tevékenységét ismertette. Karasszon Dénes, Társaságunk főtítkára a Fodor-iskola kiemelkedő egyéniségeiről, Kapronczay Károly pedig Fodornak a környezetvédelem területén végzett kutatásairól számolt be. A további előadók, Katona Ibolya, Simon Tamás, Farkas Gyula, Nagylucskay Sándor, Fodor József szellemi örökségének részterületeit (iskolaegészségügy, egészségnevelés, az anthropológia és a hügiéné egyetemi oktatása) ismertették: mindezek ma is időszerűek, a maguk idején pedig az európai orvostudományban új szakágak kibontakozását jelentették.

Kapronczay Károly

CONGRESSUS PHARMACEUTICUS HUNGARICUS IX.

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság Schulek Elemér professzor születésének centenáriuma tiszteletére 1993. szeptember 19—22. között Budapesten a Kongresszusi Központban rendezte IX. Kongresszusát, amelynek több mint 1100 hazai és mintegy 200 külföldi regisztrált résztvevője volt. A nyitóünnepségen dr. Szász György professzor az MGYT elnöke adta át az 1993. évi Schulek díjat dr. Milch Györgynek, majd tiszteletbeli tagságról szóló okleveleket nyújtott át öt külföldi tudósnak. Ezt követően dr. Pungor Ernő, dr. Kőrös Endre és dr. Bayer István professzorok tartottak egy-egy előadást Schulek Elemér tiszteletére.

A kongresszuson kilenc szekcióban 139 előadás hangzott el, ezenkívül 120 poszter került bemutatásra. A Gyógyszerésztörténeti Szekció szeptember 20-án ülésezett. A szekcióülés megkezdése előtt kedves, meglepetésszerű ünnepség keretében dr. Marian Cotrau, a Iasi Egyetem professzora, az 1991-ben alapított Román Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke dr. Zalai Károly professzort, társaságuk tiszteletbeli alelnökévé fogadta, és átnyújtotta neki az idén alapított „Prof. dr. Farmacist Alexandru Jonescu Matiu” emlékérmét. Zalai professzor ezáltal P. Juliennel, A. Corvival és H. Fehlmannal együtt tölti be a Román Gyógyszerésztörténeti Társaság tiszteletbeli alelnöki tisztét.

A szekcióplenáris előadást dr. Antonio Corvi professzor, az Olasz Gyógyszerésztörténeti Akadémia elnöke tartotta „Az itáliai gyógyszerkönyvek története” címmel. Ezt követően a következő előadások hangzottak el:

Breziaska, J.: Lengyel gyógyszerészeti folyóiratok az 1945 és 1993 közötti időszakban.

Giormani, V.: Jacob Barner és gyógyszerészi kémiai előadásai Paduában (1670–1672).

Ábrahám T.: Schulek Elemér és a nemzetközi gyógyszervizsgálat.

Bánóné Fleischmann Mariann: Társadalombiztosítás Magyarországon 1945-ig.

Grabarits I.: Századunk hivatalos gyógynövénykincse.

Jankó-Szabóné Kiss L.: Az Irgalmasrend Gránátalma gyógyszerháza Pápán (1670–1950).

Blázy Á.: A Zala megyei első gyógyszerházak topográfiája a XVIII–XIX. században.

Némethné Rokaly E.: Füstölőszerek és füstölő eszközök.

A poszterszekcióban szerepelt Cotrau M. „La contribution des Pharmaciens á la fondation et au progrès de la Societé des Médecins et des Naturalistes de Iasi” című előadása.

A kongresszus elnöksége szeptember 19-én este a régi Várklubban nyitófogadáson látta vendégül a résztvevőket. Szeptember 20-án este pedig szekcióvacsorákkal folytatódott a kongresszus társasági programja. Dr. Vida Mária főigazgatónő nagyvonalú kezdeményezésére és sokoldalú támogatásával a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály szekcióvacsoráját — egy fogadás keretében — a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban tartotta. Ezen a fogadáson az orvostörténelem művelői széles körben találkoztak. A 80–100 fős vendégeregben többek között jelen voltak a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezető tisztségviselői, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság elnöke és a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály vezetőségi tagjai. A külföldi vendégek pedig Litvánia, Lengyelország, Szlovákia, Románia, Németország, Ausztria és Olaszország prominens képviselői voltak.

A jó hangulatú est színvonalát emelte a házigazda messzemenő vendégszerető figyelmessége, amelynek köszönhetően a fogadás termeiben a gyógyszerészeti szakirodalom sok évszázados könyvritkaságaiból ez alkalomra egy exkluzív könyvkiállítást rendezett, valamint a vendégek megtekinthették a Múzeum kiállítási termeit is. Kedves színfoltja volt még az estnek, hogy a nagy kiállító teremben B. Menyhért Mariann gyógyszerész-énekművész rögtönzött előadásában virágénekeket hallhattunk, majd a vendégek együtt énekeltek a művésznővel.

Az est támogatói a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumon kívül a Pannonmedicina Gyógyszerellátó Vállalat, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyógyszertári Központ, dr. Józsa Alajos és Nagy Ágoston voltak.

Grabarits István

„DIES UNIVERSITATIS”: EGYETEMI NAP 1993. NOVEMBER 6-ÁN

A nagyszombati orvosi kar alapításának évfordulóját (1769. november 7.) „Egyetemi Nap”-pá nyilvánította a SOTE. Ezalkalból először került sor Semmelweis nyughelyének megkoszorúzására a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum udvarán. A zártkörű ünnepség keretében Réthelyi Miklós, a SOTE rektora, majd Schultheisz Emil professzor, a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli elnöke mondott beszédet, méltatva Semmelweis munkásságát s összefoglalva a róla elnevezett egyetem történetét. Az ünnepélyen az egyetem és az Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár vezetősége mellett a Népjóléti Minisztérium képviselőiben Jávör András, közigazgatási államtitkár is jelen volt. A beszédek elhangzása után az egyetem rektora és dékánja koszorút helyezett el Semmelweis nyughelyénél.

A koszorúzást követően a Nagyvárad téri Elméleti Tömb épületében került sor az egyetem Szenátusának ünnepi ülésére, melyen Mónos Emil egyetemi tanár tartott előadást, majd a *Doctor Honoris Causa* kitüntető címetet adományozták Ács György és Iffy László egyetemi tanároknak, a Mount Sinai Medical Center, illetve az UMDMJ University Hospital professzorainak.

BUGÁT PÁL

(1793–1865)

Kettőszáz évvel ezelőtt, 1793. április 12-én született Bugát Pál, a magyar orvosi szaknyelv megteremtője, a Természettudományi Társulat megalapítója, az 1848-as szabadságharc főorvosa. Ez alkalomból tekintő át e megemlékezés a jeles magyar orvos életútjának főbb állomásait, munkásságának legjelentősebb eredményeit.

Bugát gimnáziumi tanulmányait szülővárosában, a filozófiai osztályt az egri liceumban végezte. 1811-ben iratkozott be a pesti egyetem orvosi karára, ahol 1819. április 20-án tanársegédi kinevezést kapott előbb a belgyógyászati tanszékre, majd Fabinyi Teofil János szemészprofesszor mellé. 1820-ban szemésmesterré avatták és 1822-ben beiktatták az orvosi rend tagjai közé. Megpályázta az országos szemészfőorvosi állást, de eredménytelenül. Szívesen ment volna külföldre is — az oroszországi kazáni egyetemre hívták tanárnak —, ám nem kapott útlevelet. 1823–24-ben Baka-, majd Selmec- és Bélabánya tisztiorvosa volt.

1824-ben kapta meg kinevezését a pesti egyetem sebészek számára szolgáló elméleti orvostudományi tanszékére, ahol 24 esztendőn keresztül oktatott. Mivel a sebésznövendékek (felcserek) latinul nemigen tudtak, nem véletlen, hogy éppen a sebésznövendékek tanárai ismerték fel a magyar nyelvű orvosi irodalom művelésének szükségességét. Bugát szakirodalmi tevékenységének jelentős része kifejezetten a magyar orvosi szaknyelv megteremtése érdekében született. A magyar nyelvű szakirodalom pótlásának igénye munkált a kor külföldi, elsősorban német nyelvű szakirodalmának lefordításában.

1828-ban jelent meg első fordítása „Az egészséges emberi test boncztudományának alapvonatai” címen, melynek melléktermékeként jelent meg „A boncztudományi műszavakról” készült összeállítás az Akadémiai Értesítő 1829-es évfolyamában. 1830-ban tanítványai számára megírta „Közönséges kórtudomány” és „Éptan” c. magyar nyelvű jegyzeteit. Ugyanczen évben közreműködött Hahemann Organonjának fordításában. 1831-ben tanítványával, majd kollégájával, Toldy (Schedel) Ferencsel közösen megindította az első jelentős magyar orvosi szaklapot, az Orvosi Tárt. A nyelvújító szándék a lap szerkesztése közben sem sikkadt el, hiszen a szerkesztők alapvető célkitűzésüknek tartották a magyar orvosi szaknyelv megalkotását. A folyóirat első két évfolyamában szereplő terminus technicusokat „Magyar—deák és deák—magyar orvosi szókönyv” címmel kötetbe rendezték. 1836–1844 között Bugát lefordította Chelius „Sebészség” c. könyvének négy kötetét, bőségesen ellátva latin—magyar—német és német—magyar—latin szakszógyűjteménnyel.

Fordításai során megtaláljuk Tscharner „Tapasztalati Természettudomány”, Fritze „A nevezetesebb sebészi véres műtételek” és „Kisdud orvosi eszköztár” c. munkáit. Ez utóbbit Flór Ferencsel közösen fordította.

Bugát élete fő művének 1843-ban megjelent „Természettudományi Szóhalmaz” c. munkáját tekintette, amely 40.000 terminus technicust tartalmazott. Nemcsak orvosi, de gyógyszerészi „mesterszók” is találhatók e munkában, sőt számos más jellegű tudományos kifejezés is innen eredeztethető. Szótárának megalkotásában egyfelől a purismus, azaz valamennyi idegen szakszó magyarral történő helyettesítése vezette, másrészt a hosszúnak és nehézkes kiejtésűnek érzett szavak mesterséges csonkolása, illetve toldalékolása. Sajnos e 900 oldalon a jó és zamatos kifejezések mellett számos hasznavehetetlen, a kortársak számára is bohókásnak ható darabot találunk.

A szabadságharc leverését követően Bugát nyelvi eltévelyedésének még nagyobb lendületet adott sorsának tragikuma, hiszen tanári állásától megfosztották, s vidékre száműzték. Nyelvújítási elveit és annak hangtanát „Phonológiai eszméi” (1854) és „Szócsintan” (=szavakat csinálni tanít) (1857) c. munkáiban foglalta össze. 1860-ban még megírta, hogy az általa életre hívott Természettudományi Társulat elnöki székébe ültették, s itt tudományos elnevezések magyarítására vonatkozó javaslata nyílt ellenzésre talált. Itt szembesült a ténnyel, hogy mesterséges nyelvi építménye, melyet öröknek hitt — elhibázott. Testben és lélekben megtörve vált meg a társulattól 1865 elején, s fél év múlva, 1865. június 9-én elhunyt.

Életművét értékelve megállapíthatjuk, felismerte azt, hogy az addig kialakult magyar orvosi szaknyelv nem alkalmas a 19. század első harmadában ugrásszerű fejlődésnek indult orvostudomány eredményeinek közvetítésére. Fáradhatatlan agitációjával elérte, hogy a magyar tudományos közvéleményben gyökeret vert a meggyőződés: tudományos szakirodalmat magyar nyelven is lehet művelni. Nyelvészeti zsákutcája ellenére olyan orvosi, gyógyszerészi és tudományos kifejezések garmadáját alkotta meg, amelyekkel mai tudományos nyelvezetünk alapjait vetette meg.

Jobst Ágnes

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG PROGRAMJA

1993. december 1-től 1994. november 10-ig

1993

December 15.

A MOT Népi Orvoslás szakosztálya és a Magyar Néprajzi Társaság együttes ülése.

Szász Mónika (Székelyudvarhely): Háziállatok betegségei és azok népies gyógyítása Gyergyócsomafalván.

Németh András (Csorna): Népi gyógyászat és járványok a Rábaközben.

Grynaeus Tamás (Budapest): Gyógyítók Szeged környékén a századfordulótól napjainkig.

1994

Január 20.

A MOT elnökségi ülése

Program:

1. Beszámoló a Társaság munkájáról.
2. Közgyűlés előkészítése.

Február 17.

A MOT elnökség-megújító vezetőségi ülése.

Program:

1. Elnökség megújítás.
2. Közgyűlés előkészítése.

(Az újabb ülésre a korábbi vezetőségi ülés határozatképtelensége miatt került sor.)

Március 24.

A MOT rendes évi közgyűlése

Program:

1. Antall József emlékezete.
2. Beszámoló az elnökség-megújító vezetőségi üléséről.
3. Beszámoló a Társaság 1993-as tevékenységéről.
4. Időszzerű kérdések, a Társaság 1994. évi tervei.
5. Vita.

Április 9.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése

Program:

Jakó János: Debreceni orvosok érmei

Váradi István: Rajki László szülészeti témájú érmei

Horányi Ildikó: Kegyességi és fogadalmi emlékek a gyógyulásért. (Bevezető előadás a kiállításához)

Az ülés vendége volt *Dr. Ira Rezak* (New York) és *Dr. Ralph Sonennschein* (Malibu, California).

Június 23.

A MOT tudományos ülése

Program:

Le Calloc'h Bernard: Sangs-rgyas phun-chogs lámaorvos, Kőrösi Csoma Sándor tibeti tanítómestere.

Back Frigyes: Beszámoló a Billroth halálának 100. évfordulója alkalmából, Abbáziában rendezett orvoskongresszusról.

Szeptember 29.

A MOT, a SOTE, a SOTE I. Pathológiai és Kísérleti Rákkutató Intézete és a Magyar Pathológusok Társasága együttes, az első magyar egyetemi Pathológiai Intézet alapításának 150. évfordulója alkalmából, Arányi Lajos emlékének tiszteletére rendezett ünnepi tudományos ülése

Program:

Jeney A.: Elnöki megnyitó

Réthelyi M.—Kendrey G.—Walker F.—Balogh, K.: Üdvözlő beszédek

Radaszkiewicz, Th.—Holzner, H.: Rokitansky's school of pathology

Honti J.: Arányi Lajos és a magyar pathológia

Vida M.: Arányi Lajos, az orvos-illusztrátor és művész

Kapronczay K.: Arányi Lajos a szabadságharcban

Göbl G.: Arányi Lajos a mentőorvos

Karasszon D.: A pathológia jelentősége az orvostudomány fejlődésében

Kádár A.: Az arteriosclerosis kutatás múltja és jövője

Szende B.: A hazai pathológia jövőképe

Emléktábla-avatás az Intézet Aulájában

Arányi Lajos sírjának megkoszorúzása a Nemzeti Pantheonban

Az Arányi Lajos emlékkiállítás ünnepélyes megnyitása

(Rendezők: *Vida M. és Kapronczay K.*, megnyitó beszéd: *Szende B.*)

A SEMMELWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MÚZEUM, KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR RENDEZVÉNYEI

OPHTHALMOLOGIA IN NUMMIS KIÁLLÍTÁS

1993. október 26-án *Ophthalmologia in nummis* címmel időszaki kiállítást nyitott meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban dr. Brooser Gábor, a Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem rektora.

A kiállításon szereplő 170 db érem dr. Györffy István szemésztanár gyűjteményét képezi, s mintegy 50 év gyűjtőmunkájának eredménye. A magyar vonatkozású szemészeti érmek mellett igen nagy arányban találunk a gyűjteményben külföldi személyi, jutalom- és kongresszusi érmekeket is. E világviszonylatban is jelentős éremanyag összegyűjtése dr. Györffy István szakmai és baráti kapcsolatainak is köszönhető, de egyben szakmai eredményeinek elismerése is. Hiszen számos olyan kül- és belföldi jutalomérmet is tartalmaz, melyekkel Györffy István szemészeti tevékenységét jutalmazták az alapítók. Így például a FICK-KALT-MÜLLER jutalomérem, melyet elsőként Györffy kapott meg, vagy a Frederick William Herschel jutalomérem, melyet szintén az ő nevére véstek.

A személyi érmek csoportjában 47 magyar és 54 külföldi szemész érdmét láthattuk. Közülük a legkorábbiak a Schiantarelli milánói szemorvosról 1836-ban, valamint Fierens belga szemésztől 1837-ben készült érmek.

A kongresszusi érmek között a Nemzetközi Szemészeti Társaság 10 kongresszusáról található érem. A legkorábbi az 1899. évi utrechti kongresszus emléket őrizi. A további 27 kongresszusi érem és jelvény Lisszabontól Maniláig, Tokiótól Gyöngyösig különféle szemészeti egyesületek és társulatok kongresszusait örökíti meg. Közöttük is unikális példány a Szemklinikai gomblyukjelvénye, melyet az 1909-es Orvostudományi Világkongresszuson viseltek a rendezők. Mennyiségét és összetételét tekintve is páratlan ez a szemészeti éremgyűjtemény. Jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az 1993. november első hetében Bécsben ülésező Julius Hirschberg Társaság is beiktatta programjába a budapesti kiállítás megtekintését. A Semmelweis Múzeumban dr. Györffy István, dr. Kapronczay Károly és dr. Magyar László fogadta a vendégeket. A világhírű szemészprofesszorok — a látottakon fellelkesülve — azóta számos új példánnyal gyarapították Györffy tanár úr gyűjteményét.

KEGYESSÉGI ÉS FOGADALMI EMLÉKEK A GYÓGYULÁSERŐ

„Orvosoj! Uram, és én meggyógyulok” (Jeremiás könyve)

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum időszaki kiállítása
1994. február 10—augusztus 15.

Az európai kereszténység történetében különösen fontos szerepet tölt be a különböző ereklyék, amulettek, szentképek, kegytárgyak tisztelete. A hit a különböző ereklyék és sírok csodatévő hatalmában a középkorban a védő- és segítőszentek kultuszának nagyarányú elterjedését segítette elő. Ahol a szentek közbenjáró hatalma csodálatos módon manifesztálódott, ott alakultak ki a búcsújáró szent helyek. Ezeken a helyeken különféle kultikus kegyképeket, kegyszobrokat állítottak, amelyeknek csodatévő erejéről a különböző középkori legendák történetei is beszámolnak. A vallásos tárgyú ábrázolások elsősorban kegytárgynak számítanak, és a képmágia archaikus világát tükrözik. A kegyképeknek más szentelményekkel, szakrális tulajdonságú tárgyakkal együtt óvó-, védő-, és bajelhárító erőt tulajdonítottak, a népi gyógyászatban gyakorta fordultak hozzájuk segítségül. Ennek alapjául az a gondolat szolgált, hogy a betegséget Isten próbatételül róttá volna az emberre, vagy pedig bűneinek büntetésekként sújtaná őt vele. A szentképeknek, kegyességi tárgyaknak kétféle típusa ismert. Az egyik a nyilvánosságnak szól (kegyképek, kegyszobrok, ereklyék stb.), a másik a magánjátosságot szolgáló munkák összessége, amelyeket elsősorban kolostorokban állítottak elő. Ezek a különféle házioltárkák, pergamenre festett miniatúrák, metszetek, az apácamunkák különböző típusai, a búcsújáró helyekről hozott kegyességi tárgyak stb. Egy részüket amulettként is felhasználták a gonosz erőket a szent dolgok, az ereklyék, a szentképek jótekonny hatásával ellensúlyozandó. A 15. század második felétől megnövekedett az igény a magánjátosságon használatos, viszonylag olcsó képek iránt; a növekvő kegytárgy-kereslet egyben hozzájárult a fa- és rézmetszés technikájának elterjedéséhez is. A különféle búcsús tárgyakat és szentképecskéket elsősorban kolostorokban állították elő, majd templomokban és a különböző vallási eseményeken árusították őket. Imádságos könyvek lapjai között szívesen őrizgettek szentképeket, a paraszti házakban külön sarkot

alakítottak ki az ájtatosságot szolgáló rekvizitumoknak, amelyeket gyakran ajándékoztak buzdító, serkentő, szentek oltalmát ajánló céllal. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban megtekinthető kiállításon az orvoslás és a szakrális kultúra kapcsolatával ismerkedhettünk meg, amely az archaikus pogány hit gyökereiből táplálkozva keveri a mágikus elemeket a keresztény szentségben való mély hittel. A szakrum, lelkiert adva a gyógyulni vágyóknak nagy mértékben hozzájárulhatott a gyógyulás folyamatához. A kiállítás három nagyobb tematikai egységet foglal magában. Az első része a pestisjárványok ellen óvó rekvizitumokat mutatta be (pestisallérok, Pestis-Madonnák, pestis elleni védőszentek, pestiskeresztek típusai), a második rész a különféle betegségek ellen védő segítőszentek tiszteletéről szeretett volna képet nyújtani (főleg amulettek szerepeltek itt), a harmadik témakör pedig a különböző kegyhelyekről származó emlékeket vonultatta fel különös hangsúlyt fektetve a magyarországi Mária-kultusz szerepére.

Horányi Ildikó

SEMMEWEIS-NAPI MEGEMLÉKEZÉS

Intézetünk hagyományainak megfelelően ebben az évben is megemlékeztünk a magyar orvostudomány nemzetközi tekintélye, intézetünk és a budapesti orvostudományi egyetem névadója Semmelweis Ignác Fülöp születéséről. A megemlékezést ezévből különösen aktuálissá tette, hogy Intézetünk 30 éve alakult meg, 20 éve egészült ki levéltárral, és ugyancsak két évtized telt el az Arany Sas Patikamúzeum megnyitása óta. Az ünnepségen részt vett, dr. Karasszon Dénes a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke, valamint özv. Antall Józsefné, intézetünk néhai főigazgatójának özvegye és családja. A jelenlévőket köszöntötte dr. Vida Mária a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatója, aki emlékeztetett arra, hogy az említettekén túl Antall József is harminc évvel ezelőtt lett intézetünk munkatársa. Ünnepi beszédet tartott Schultheisz Emil professzor az SOMKL Tudományos Tanácsának elnöke, aki felidézte az orvostörténelmi kutatóbázis létrejöttének körülményeit és az eltelt három évtized eredményeit. Az ünnepséget fogadás zárta, amelyen résztvettek az Orvostörténelmi Társaság tagjai, a társintézmények vezetői, és intézetünk támogatói.

150 ÉVES A SOTE I. SZ. KÓRBONCTANI INTÉZETE

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem 1994. szeptember 29-én ünnepi tudományos ülésen emlékezett meg az I. sz. Kórbonctani Intézet előadótértermében a pesti orvosi kar jogelőd intézményének alapítása 150. évfordulójáról. A pesti orvosi karon 1844-ben kapott rendkívüli tanári megbízatást, egyben a kórbonctan előadási jogát Arányi Lajos, a pesti orvosi iskola kiemelkedő egyénisége, a hazai tudományos patológia egyik megalapozója. A tudományos ülésen — 1994. szeptember 29-én — az előadók — Prof. dr. H. Holzer, dr. Honti József, dr. Vida Mária, dr. Kapronczay Károly, dr. Göbl Gábor, Prof. dr. Karasszon Dénes, Prof. dr. Kádár Zoltán, Prof. dr. Szende Béla — áttekintették Arányi Lajos páratlan szakmai pályafutását, életútját, azon a területeket, amelyben maradandót alkotott, amely örzi nevét.

A konferencia résztvevői az intézet előcsarnokában emléktáblát avattak, amely megörökítette Arányi emlékét, azt a tényt, hogy 1844-ben saját költségén magánintézetet alapított, mely a mai intézet jogelődje és ahonnan kivirágzott a m. tudományos kórboncolás tudománya.

Délután 15 órakor az egyetem, a Magyar Patológiai Társaság, a Magyar Orvostörténelmi Társaság koszorút helyezett el Arányi Lajosnak, a Kerepesi úti Nemzeti Panteonban levő sírjára.

A megemlékezők 16 óra 30 perckor a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban részesei lehettek az Arányi Lajos életútját és szakmai tevékenységét áttekintő kiállítás megnyitásának, amelyben eredeti dokumentumok, Arányi Lajos preparátumai, kéziratai, könyvei, mentéstörténeti értékű és művészettörténeti jelentőségű rajzai kerültek kiállításra. Rendező: dr. Vida Mária, dr. Kapronczay Károly.

K. K.

A NAGYSZOMBATI EGYETEM ORVOSKARA MEGALAPÍTÁSÁNAK 225. ÉVFORDULÓJA

A nagyszombati orvosi kar megalapításának 225. évfordulójára a Semmelweis Orvostudományi Egyetem, a Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár közös rendezvénysorozatot szervezett, melynek programja a következő volt:

1994. november 4.

10.00 óra a 225. alapítási évforduló alkalmából rendezett kiállítás megnyitása, a SOTE Elméleti Tömb épületének díszpáholyában.

10.15—16.00 A Magyar Orvostörténelmi Társaság ünnepi ülése.

Megnyitó: Réthelyi Miklós a SOTE rektora; Karasszon Dénes: *Az orvostudomány történelemformáló jelentőségéről*; Székely György: *Orvosi tanulmányok és orvosok a közéletben a Nagyszombati Kar előtt*; Török József: *Orvosi ismeretek és a növendék papság a XVIII—XIX. században*; Kádár Zoltán: *A historia naturalis oktatásának kezdetei*; Birtalan Győző: *Az orvostörténelem kialakulásának és befogadásának kérdései*; Ringelhann Béla: *A XVIII. századi Magyarország járványügyi viszonyai*; Pisztor Ferenc: *A hazai elmehetegügy és a magyar elmeorvosgyógyászat előtörténete a XVIII—XIX. században*; Szállási Árpád: *Bábaképzésünk múltja*; Back Frigyes: *Chirurgusképzésünk múltja*; Zalai Károly: *A 225 éves egyetemi orvoskar működésének hatása a gyógyszerészeti tudomány, oktatás és gyakorlat fejlődésére*; Szógi László: *Az Orvostudományi Kar önálló egyetemmé válása 1950/51 fordulóján*; Kapronczay Károly: *Újabb magyar orvosi karalapítási törekvések a XIX—XX. század fordulóján*; Schultheisz Emil: *Renaissance-kori orvosi curriculum tankönyvei*; Zárszó.

1994. november 5.

8.30 Semmelweis Ignác Fülöp nyughelyének megkoszorúzása a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum kertjében.

10.00 óra A SOTE ünnepi tanácsulése, az Elméleti Tömb épületében. Raktori köszöntő; A Köztársasági Elnök üdvözlő beszéde; társegyetemek köszöntői; zenei műsor.

15.00 óra Doctor Honoris Causa avatás a SOTE Elméleti Tömbjének épületében.

A SEMMELWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MÚZEUM, KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR KIÁLLÍTÁSAI ÉS RENDEZVÉNYEI

AZ ELSŐ MAGYAR EGYETEMI PATOLÓGIAI INTÉZET MEGALAPÍTÁSÁNAK 150. ÉVFORDULÓJA

Rendezte: dr. Vida Mária. Szakértő: dr. Kapronczay Károly
Semmelweis Orvostörténeti Múzeum
1994. szeptember 29—1995. március 10.

Arányi Lajos orvosprofesszor Bécsben, korának legnevesebb patológusánál, K. P. Rokitszky-nál sajátította el a múlt század második felében hallatlanul fontos szerepet betöltő kórbonctan tudományát.

Az Arányi által 1844-ben létrehozott egyetemi intézet elsőik között volt a világon. A legelsőt 1819-ben avatták Strassburgban, majd Edinburgh, Párizs, s Pesttel egyidőben Bécs következett.

Ennek a szakorvosi tevékenységnek kiemelkedő jelentősége van az orvostudomány fejlődésében. A klinikai diagnózissal összevethető a kórbonctani lelet, s ez nem csak az igazságügyi orvostan számára fontos, óriási a tudományos értéke a gyógyítást és a megelőzést tekintve is. A kórbonctan nélkül nem lehet korszerűen művelni sem, azaz nagy szerepe van az orvostanhallgatók oktatásában és az orvostovábbképzésben is.

A kiállítás Arányi Lajost egyrészt mint szaktárgyának lelkes művelőjét, másrészt mint nagyműveltségű, széles látókörű, sokoldalú alkotó egyéniséget mutatja be.

Történeti háttérrel adnak a bevezető fejezetben látható 16—19. századi művészi és orvosi anatómiai illusztrációk, viaszmodellek, tanbabák. Az emberi testet, testrészeket és az egyes szerveket megjelenítő dokumentumok alkotói: Leonardo da Vinci, Andreas Vesalius, Bernard Albinus anatómus, Lotz Károly, stb. Mivel a leíró bonctan kiegészítője az orvosi rajz, Arányi Lajos elve az volt, hogy az orvostanhallgató tanuljon meg jól lemásolni, rajzolni, festeni, analizálni, konstruálni így tudja helyesen rögzíteni a körképet.

Az életmentésről tartott előadásaihoz maga készítette rajzos, szemléltető oktatótablóit a mérges növényekről és a mérgezési, elsősegélynyújtási tennivalókról. Néhány tárgy, pl.: a dohányfüstklisztély, befúvó lélegeztető fűjtató, az újjáélesztéshez használt elektrifikációs készülék a mentéstechnikai ipar múlt századi kezdeteit jelzi.

Arányi tudományos munkásságának írott dokumentumai közül megemlíthjük orvosdoktori értekezését, a bécsi tanulmányúttján készített patológiai anatómiai jegyzeteit (1840), tanszékfoglaló beszédét, az 1864-ben megjelent *A kórbonctan elemei gyógygyakorló és törvényszéki orvosok számára* c. munkáját, mely az első magyar nyelvű e témában írott tankönyv, ill. torz-tani tanulmányait, valamint bonctani jegyzőkönyveit.

Arányi Lajos a többségében maga készítette preparátumaiból, festményeiből, rajzaiból és gipszmintáiból intézetében múzeumot alapított. Ennek a gyűjteménynek néhány eredeti darabja látható a kiállításon.

A sokoldalú orvostudós szabadidejében tett bel- és külföldi utazásainak élményeit rajzban és írásban rögzítette. Útinaplóinak viseleti-, építészeti-, díszítőelemeket, figurákat ábrázoló rajzai jó megfigyelőképességéről, kiváló rajzkészségéről tanúskodnak.

Régészeti, műemlékvédelmi tevékenysége során az 1452-ben épült és 1854-ben leégett Vajda-Hunyad várának helyreállításához Deák Ferenc támogatásával kiadványt készített és adományokat gyűjtött. E téren is eredményes munkásságáért kapta meg a „Hunyadvári” előnevet. Ma már kevesen tudják, hogy az ő javaslatára jelölték meg emléktáblával a Budai Vár történelmi épületeit.

A jeles évfordulóra készült kiállítás nem titkolt szándéka, hogy a patológia történetére visszatekintve, az elődök közül, tudományos szakmai és emberi teljesítménye alapján Arányi Lajost tisztelettel érdemlő példaképként mutassa be.

Mohos Márta

BECK Ö. FÜLÖP (1873–1945) EMLÉKKIÁLLÍTÁS Halálának 50. évfordulója alkalmából

Rendezte: dr. Csománé Kovács Mária
Simmelweis Orvostörténeti Múzeum
1995. április 6–május 14.

Beck Ö. Fülöpöt a művészettörténet a magyar éremművészet atyjaként tartja számon, akinek alapvető szerepe volt a magyar éremművészet megeremtésében és európai rangra emelésében. Munkássága során több, mint 300 érmet készített nagyszobrászati munkái mellett. Vert és öntött érmein felfedezhetjük a francia és német iskola hatását. Művei között találunk szecessziós, vonalritmikára épülő (makaróni stílusú) érmekeket, és a konstruktivizmust idéző vésett érmekeket egyaránt.

Megörökitette a magyar történelem, irodalom, művészeti élet nagy alakjait. Élet után mintázta meg a kortárs írókat, művészeket, építészeket, a tudományos és gazdasági élet kiválóságait. A portrék megformálásakor nemcsak a hasonlóságra törekedett, hanem a belső lelki tartalom megjelenítésére is. Megmintázott sok olyan orvost is akiket ma már az orvostudomány nagy öregjeiként tartunk számon.

Érmei közül mintegy 130 darabot láthattak az érdeklődők témakörök szerint csoportosítva a kiállítás tárlóiban. Léven, hogy a Simmelweis Orvostörténeti Múzeum adott otthont a kiállításnak, kitüntetett helyen szerepelt az orvostudománnyal kapcsolatos érme csoportja. Az e témához tartozó érme bemutatásában teljességre törekedtek a rendezők. A „*medicina in nummis*” címszó alá tartozó emlékérmek a múzeum saját — mintegy 9000 darabot számláló gyűjteményéből kerültek ki, néhány kölcsönként darabtól eltekintve, míg a többi csoportban találhatók jelentős része Gosztonyi József magángyűjteményéből származtak. A 23 db orvosi érme között láthattuk híres orvosok: Balassa János sebész, Babarczi Schwartzler Ottó pszichiáter, Huzella Tivadar orvosbiológus, Ilosvay Lajos gyógyszerész, Korányi Frigyes belgyógyász, Lenhossék Mihály anatómus klasszikusan szép portréit, a millenniumi kiállítás díjér-

mének a Lipik Gyógyfürdő részére adományozott példányát, vagy a Szent Erzsébet beteget ápol c. érmet.

Az irodalmi érmek csoportjában a magyar és világirodalom kiemelkedő alakjainak portréi szerepelnek Ady Endrétől Emile Zola-ig. Igen gazdag és stílusát tekintve változatos a zenei érmekből készült válogatás. Kodály Zoltán, Liszt Ferenc és Mozart portréi mellett, zenélő jeleneteket is ábrázolt, élethűen megmintázott korabeli hangszerekkel.

Külön csoportot alkottak a híres építész- és képzőművész sorozatból való érmek, múzeumok-egyesületek-kiállítások érmei, az egyház-iskola-tudomány témakörébe tartozó alkotások, a magyar történelem nagy alakjairól készült sorozat, a kortárs iparosokat, kereskedelmet, gazdasági élet reprezentáló érmek, a sportversenyek jutalomérmei, majd végül kedves színfoltként a női és gyermekportrék. Az érmeken kívül a művész családjától kölcsönkapott szobrok, szobortervek, festmények, grafikák és a róla készült fényképek bemutatásával igyekeztek a rendezők teljesebb képet nyújtani a korszakos jelentőségű művész munkásságáról.

Dr. Csománé Kovács Mária

*

HALÁLTÁNC ÉS GYÓGYÍTÁS

A Nemzetközi Kórházszövetség Budapesten rendezett kongresszusa alkalmából

Válogatás a düsseldorfi Heinrich Heine Egyetem Orvostörténeti Intézetének

„Ember és Halál” c. grafikai gyűjteményéből

Rendezte: Eva Schuster (Düsseldorf)

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

1995. május 22—október 1.

Ez az egyedülálló grafikai kollekciónak szerencsés körülmények között keletkezett. 1976-ban művészetpártoló magánszemélyek és alapítványok az egyetem számára megvásárolták dr. Werner Block berlini sebészprofesszor közel 1000 tételes Haláltánc gyűjteményét. Az első bemutatót dr. Johannes Rau, az akkori tudományos és kutatási ügyekért felelős miniszter nyitotta meg. 1991-ben megvették a stuttgarti újságíró Robert Matzek 980 grafikát tartalmazó „A Halál képei” c. anyagát. Közel két évtizedes kutató- és gyűjtőmunkával — az egykori intézetvezető, majd a Rajna-Westfaliai Tudományos Akadémia elnöke prof. dr. Hans Schade-wald és a gyűjtemény őre, Eva Schuster — egy különleges gyöngyszemet hoztak létre. Több, mint 3000 eredeti művet őriznek az európai művészet majd minden neves reprezentánsától: Dürertől Rembrandton, Munchon, Kollwitzen, Dalin keresztül Horst Janssenig, mai kortárs művészekig. Az Európán kívüli képzőművészetet japán, mexikói alkotók képviselik.

Érdeemesnek találtuk felidézni a keletkezéstörténetet, hiszen mintaszerűnek tartjuk a műzeális értékek együttesként való megőrzésének ezt a módját. Szívesen sorolnánk hasonló példákat az állami odafigyelésről, a hazai mecénások áldásos tevékenységéről.

A Haláltánc, a különböző művészeti ágakban megjelenített groteszk tánc, amelyet általában a csontvázként megsemmisített Halál vezénylésével, ill. zenéjére minden rendű- és rangú, valamint korú személy táncol. De ebbe a fogalomkörbe tartozik minden olyan ábrázolás, amely az egyenlővé tevő, elkerülhetetlen Halál hatalmának kifejezője. A tárlaton látható 70 mű mintegy keresztmetszete a Halál kultúrtörténetének. Az elmúlás és a halál tematikájá-

nak szimbolikus és allegorikus egyéni ábrázolásai a 15. sz. végétől napjainkig. A földi élet végességének a tudata egyben a világszemléleti tájékozódás, a kulturális fejlődés hajtóereje, a művészetek örök témája.

Az irodalomban, a képzőművészetben, a zenében egyaránt az értelmezési és újraértelmezési igény tükröződik. A művész variációkban gondolkodik, hogy ne pusztán illusztratív módon, hanem minél markánsabb szembeállításokkal, karakterváltozatokkal jelenítse meg a téma belső dinamikáját. Példákat idézve: Heine: Traubilder ciklusa, Arany János: Hídavatás, Vörös Rébék, s ebben a széles gondolkörben a kiállításon látható művek közül: *Max Klinger* (1858—1920): A dal vége, Szerelmespár—Ámor és a Halál (1880 k.) A megközelítési módok igen különbözők, zenei példával is élve, Saint-Saëns: *Dance macabre* c. szimfonikus műve, v. Liszt: *Haláltánc*, mely legmélyebb gyökerénél ragadja meg a halál-élményt.

Salvador Dali (1904—1989): A Halál és a fiatal lány (1967) c. művén a gitárral kezében, távolban feltűnő csontvázlovas Halál, a muzsika mágikus, ellenállhatatlanul varázsos erejével csábítja a fiatal lányt.

A megmásíthatatlan ellen lázadni, csak a Kaszás kegyetlenségének, könyörtelenségének ábrázolásával lehet: *Stefano Della Bella* (1610—1664): A Halál gyermeket visz, A Halál gyermeket visz a hátán, Fiatal nőt visz a Halál. Korunkból vett példával élve: *Boris Fröhlich* (1947—): Az első tánc — az újszülöttel, A harmadik tánc — az állapotos asszonnyal.

Egy sajátos viszonyulási lehetőséggel is találkozunk, *Thomas Rowlandson* (1756—1827) nagyszabású, színvidám ciklusának két, a karikatúra kifejező erejével ható „élettánc”-nak is nevezhető műve szatirikusan ábrázolja kora angol társadalmának balga, bűnös szenvedélyű alakjait: A falánk halála, A temetkezési vállalkozó és a kuruzsló, Temetésre várva — A Halál legjobb barátai: az orvos, az ügyvéd, a pap és a sírásó.

A néphit szerint a boszorkányok v. más gonoszok élő embert használnak hátszlóként. A hiedelemmondákban az áldozat maga jön rá, hogy mi történt vele, csellel kijátssza a meglovagolót és helycsere következik, a gonosz elnyeri méltó büntetését. E néphit-képzetet őrizi a „lővő-tesz” szólásunk. A lővő tett Halál címet viseli *Gertrude Degenhardt* (1940—) c. gondolatvilághoz kapcsolható tollrajza.

Az orvos alakjának a megjelenítése is igen változatos. Az orvosokról alkotott általában negatív vélekedéssel szemben a 19. századi felfogásban változás tapasztalható. Gyakran mint a veszélyeztetett páciens szövetségese, a betegért elszántan küzdő gyógyító győz, időnként, vagy átmenetileg: *Ivo Saliger* (1894—1986): A sebész és az asszonyért küzdő Halál, Röntgensugárszórás a Halálra (1921 k.)

Hans Fronius (1903—1988) művészetére nagy hatást gyakorolt az orvos édesapa és a gyermekkori nyomasztó élmény. 11 évesen látta Szarajevóban a merényletet, a trónörökös párt az édesapja részesítette elsősegélyben. Mindvégig foglalkoztatta az elmúlás témájának művészi ábrázolása. A tárlaton a „Pulzusgörbét regisztráló Halál” c. műve látható.

A hagyományos szimbólumok fel-felbukkannak a különböző korokban, mint például az élet rövidségét mutató homokóra, vagy a Kaszás alakja.

Ugyanakkor megtaláljuk az Élet—Halál határszituációinak mai gondolati- és tárgyi környezetbe helyezett ábrázolásait is.

Úgy véljük, sikerült érzékeltetni, hogy a kiállításon bemutatott válogatás az örökké aktuális témát nem csak a szokásos gondolkörben járja körül, s a Magyarországon először látható kvalitásos alkotások mindannyiunkhoz szólnak.

Mohos Márta

MÁRIA VIDA

WELCOMING SPEECH

Professor Schadewald, Mr President, our distinguished guests, Ladies and Gentlemen!

I am delighted to welcome you to Budapest and to the opening of the 'Medicine and Danse Macabre' art exhibition. I do apologise for being unable to stay with you this evening but I will be here in spirit. I am sure that my colleague Dr. Károly Kapronczay, the Deputy Director General of our institute, will make your visit to the Semmelweis Medical Historical Museum most enjoyable.

This splendid series of graphics and etchings has been thoughtfully selected from the unparalleled 'Tod und Mensch' collection of the Institute of Medical History in Düsseldorf. It gives us great pleasure to be able to accommodate the collection and to contribute to its introduction to the participants of the World Hospital Congress and to the Hungarian public.

First of all I must express our gratitude to Professor Hans Schadewald, who conceived the idea of presenting these etchings to the Congress and thank Frau Eva Schuster, for her professional display. I would also like to thank several of my colleagues who played an important part in the organisation and display of the works, Márta Mohos, head of the museum department; Mrs Ágnes Újszászy, head of the Conservator Department and Gábor Barkó, a chief Conservator, all of whom have been indispensable.

We are very grateful to the many benefactors of the exhibition, especially to Professor Klaus Prössdorf, the President of the International Hospital Federation, who has been an ardent supporter.

The presentation of death, the subject of these engravings and graphics, may look surprising, or even extraordinary, for a hospital congress since hospitals are associated with curing and healing. There is probably no need to remind you of how many lives end in hospitals and in order to provide psychological support, it has always been essential for the physician to understand his patient's attitude towards death. From the historical or medical historical point of view, we must also consider that, in common with other elements of the 'mentalité' of various ages and their civilisations, the perception of death has also gone through many changes. The typical anxiety associated with our departure from this world, was perhaps, less common in earlier times. A further explanation of this subject and its importance in medical history will be given by Professor Schadewald.

Among the recent exhibitions by the Semmelweis Medical History Museum, Library and Archives, we have already investigated the changing attitude in medicine and in curing. After the unfortunate death of Dr. József Antall, the former Director General of our institute, we presented an exhibition entitled 'Devotional and Votive Mementoes for Curing'.

With regard to the subject of this exhibition, our museum also owns several interesting medals and etchings on Danse Macabre and some of them are presented in our temporary exhibition which, hopefully, you will visit.

I trust you will find your stay in Budapest inspiring and I wish you a successful congress. Please enjoy your time in this city. I would now like to hand you over to Professor Schadewald who will present some enlightening observations on the art of the Danse Macabre which will introduce us into this special world of medical and art history.

Thank you Professor Schadewald.

(Translation by Benedek Varga)

HANS SCHADEWALD: REMARKS ON THE ‘DANSE MACABRE’

During the second half of the 14th century and certainly in the 15th century, a new depiction of death emerged in art. This was soon to be known under the global name ‘Danse Macabre’. This term has been in continuous use by specialists as well as by the general public although since the 16th century the term “dance” has become less appropriate for the increasing number of presentations. The monumental depictions of the dead dancing a round dance, or a dance of chain formation, had initially been frescoes on the walls of monasteries and churchyards. These were soon to be broken up into isolated groups especially in print form. Death, now symbolised by the skeleton, the mummified corpse or even the well-decayed corpse, forces a mortal being out of this world and was originally represented by a gentle dance which later degenerated into a variety of *confrontations*.

Death, *MORS* in Latin, *Θάνατος* in Greek, is, and always has been, an obscure, sombre and mysterious word; a terrible, cruel notion at all times for the myriad of human beings, for various tribes and peoples. Inescapably, death accompanies us throughout our entire life. Although we often try to put him out of our mind, death is still the focus of our life as taught by many philosophers and founders of religions. Death can be seen as something to suffer, something to accept, something to long for or even something which can grant redemption. These are all possible attitudes towards death.

Let me present a few tentative interpretations depicting death:

Death — according to *Karl Jaspers* — is the borderline situation of human existence.

Death — according to *Søren Kierkegaard* — is the result of a mortal disease.

Death — according to the *Mithras cult* — is only the passage into another world where the Just will be separated from the Unjust.

Death — as is the conviction of the *Buddhists* — is the entry into Nirvana where nobody suffers, the gateway to immortality. For them death is the world of real life, and life itself is nothing more than a trance between what is no more and what is yet to be.

There are numerous other metaphors:

Death as the Brother of Sleep;

Death as Master of the World;

Death as malicious demon who senselessly seeks to carry off life;

Death as the indifferent executioner of a superior power, who is sometimes depicted blindfolded like *Justitia*, slaughtering indiscriminately good and bad, rich and poor, fools and wise men;

Death as a friend who approaches quietly like the redeemer, as Alfred Rethel depicted in his unsurpassed woodcuts of (“Der Tod als Freund”) in 1851.

There are also numerous definitions which have remained unrecognised to this day by the general public, even though death is one of mankind’s first phenomena. Death has been experienced as a fundamental event since the day when *Homo Sapiens* started to reflect upon his own existence.

The figure of Death as it confronts us in numerous symbolic and emblematic depictions during the history of art and civilisation, has undergone similar changes. Originally, he was

a grim demon, with the claws and head of a monster like the Gods of the Underworld, the so called *Furies of Satan*. In the Indian culture it was *Shiwa* and in the Germanic world, *Hel*. In the Classical world he became a beautiful youth with wings, only his dying torch pointing downwards; distinguished him from his brother *Hypnos*, the God of Sleep, and his son *Morpheus*, the God of Dreams.

The skeleton as the emblem of death, established itself only very gradually in the art of the high and late Middle Ages. Since the 15th century it found its symbolic place in the 'Danses Macabres', either as a mummified corpse or a pure skeleton. To begin with, they were on immense frescoes of round dances, which originally showed the dance of the living and the dead, who had left their graves at the witching hour, and it was not until later that the skeleton personified death itself. They reached their first culmination in 1525, in the famous series of *Hans Holbeins'* 'danse macabre'. This was followed, in the 19th century, by *Alfred Rethel* and *Max Klinger* and, in our times, by *Ernest Barlach* and *Alfred Kubin* who marked the start of the renaissance of this subject. It is a recent discovery, which is, nevertheless, documented in the appropriate literature, that even contemporary artists turn to this macabre symbolism.

All depictions of the 'Danse Macabre' obviously go back to the ancient legend, originating in the Near East, about the encounter of the three Living with the three Dead. On their rides, three Kings meet three dead men who call out to the frightened living: '*Quod fuimus, estis, quod sumus eritis*' — "We have been what you are, what we are, you will be."

However, the skeleton appeared in an often anatomically impossible form. Occasionally, death himself was shown not as a skeleton, but as a decomposing corpse with the tattered skin and muscle being eaten by vermin, particularly toads and snakes. This way death was presented not something outside of mankind but appeared to be an integral part of it. Nevertheless, the skeleton or a part of it, the skull, becomes the symbol of the final reign.

The skeleton also became the symbol of medical science, in particular — *anatomy*. In the first edition of his classic work, '*De humani corporis fabrica*' (1543), the great *Andreas Vesalius* attributed the famous maxim 'We live through the Spirit, the rest will return to Death' ('*Vivitur ingenio, cetera mortis erunt*'), to a skull, which he was pointing at.

In the first 'Danses Macabres' there are desperate attempts to escape Hell, to reach at least Purgatory and possibly, at a later stage, Eternity or even Heaven itself. Later, the generally unsuccessful, bargaining with a personified Death is mainly concerned with the postponement of the time of decay.

This is the time to point out that one can only understand the 'Danses Macabres' fully, when one takes into account the change in attitude towards death. This started around 1000 AD in the Christian civilisation. One must not forget either that the early Christians preferred Christ's monogram, or the fish, and the anchor of fidelity to the cross, as the symbol of their new religion. Christ was mostly seen as the Good Shepherd, who carries the sheep entrusted to him back to the flock.

The later replacement of the round dance of death by the individual 'Danses Macabres' had far reaching consequences. With individual portrayal, death was personified and became the terrifying figure we still recognise today — the *corpse*, the *mummy* or the *skeleton* — with all the numerous attributes which we still understand in our times — the *scythe*; the grim musical instrument made from bones which accompanied the 'Danses Macabres'; the *hour-glass* which can be seen as a reference to the well known maxim 'Death is certain, it's hour is not' ('*Mors certa, hora incerta*'); the *bow and arrow* of the insidious execution; and the *crossbow and net* with which death catches his victims.

In numerous medical depictions one also finds the *broken or spilled matula*, the urine glass. Indeed the physician or surgeon was often included in the round dance of death discussing the illness with the patient or displaying the typical symbol, the diagnostic urinal.

The Düsseldorf Institute for the History of Medicine is very happy to present, with the help of the Semmelweis Medical Historical Museum and the International Hospital Federation, the subject of 'Medicine and Danse Macabre', here in the capital of Hungary on the occasion of the 29th World Hospital Congress.

Hans Shadewald

Director Emeritus

Institute for the History of Medicine at the Düsseldorf University
former President of the North-Rhine-Westphalian Academy
of Sciences

*

A szervezett anya- és csecsemővédelem kialakulása Magyarországon
80 évvel ezelőtt alakult meg a Stefánia Szövetség

„...BENNED ÉS ÁLTALAD ÉLEK”

(*Babits*)

Rendezte: Mohos Márta

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

1995. december 8—1996. június 23.

Az Élet, a meg nem született Élet és a leendő Élet oltalmazásának nemes munkáját megőrkítő történeti kiállítás a „nemzet számbeli megerősítése” céljából és akaratából létrejött Országos Stefánia Szövetség megalakulásának jubileuma iniálja.

Bárczy István székesfővárosi polgármester kezdeményezése értő és cselekvő partnerekre talált az elnök gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszterben, Ugron Gábor belügyminiszterben, a fővédnök Zita királynéban, a védnök gróf Lónyay Eleménné, Stefánia belga királyi hercegnő személyében, s a társadalmat képviselő orvosok, védőnők, tisztviselők érdekközösségében. Az állam és társadalom felelősségteljes összefogása nem jótékonytárgyat gyakorló egyesületet alkotott — azt csupán szervezni kívánta —, hanem az autonóm egyesületeket összefogó olyan szövetséget, mely egy „egészséges társadalom fizikai és erkölcsi feltételeinek megteremtésére”, az ország közegészségügyének támogatására törekszik.

Az út helyességét, az eszközök megfelelő voltát az államhatalom védelme és megértő támogatása mellett folytatott munka eredményei bizonyították. Az ország egész területén fiókszövetségek alakultak, orvosi rendelők, szülőintézetek, anyaotthonok, csecsemőkórházak és bölcsődék végezték az anya- és csecsemővédelem munkáját. Védőnőképző tanfolyamok szerveződtek, részben a Holland Misszió segítségével tejkonyhákat hoztak létre, a hajléktalan anyáknak és csecsemőknek ideiglenes menhelyet nyújtottak, védőintézeteket állítottak fel. Az Amerikai Vöröskereszt 500 db szülészeti vándorládával, készpénzzel és segélyanyaggal támogatta a tevékenységet.

Mindezeket a kiállításon korabeli plakátok, levéltári dokumentumok, fotók, jelvények, emlékérmek s egyéb tárgyi emlékek dokumentálják. A jól szervezett munka jótékony hatását a csökkenő csecsemőhalandóságot, a szervezeti kiépülést táblázatok illusztrálják. Egy adat az eredményesség igazolására: 1920-ban 100 csecsemőből 1 év alatt 18,7 a halálozási arány, 1941-ben pedig 11,7.

A Védőnői Szolgálat tevékenységét történeti keretbe foglalja a kiállítás. Szól az előzményekről, s felvillantja a folytatást, a fordulatot, amikor is a Stefánia Szövetség összeolvadt a Johan Béla vezette Országos Közegészségügyi Intézet irányításával dolgozó Zöldkereszt szolgálattal. 1941. január 1-jétől Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter egységesítési céllal — Budapest kivételével — az összes egészségvédelmi ágazatot a zöldkeresztes szervezetbe utalta.

A jubileumi kiállítás mint már említettük, nem csak az Országos Stefánia Szövetség negyedszázados működésébe enged betekintést, hanem a filantrópia, caritas, prevenció, profilaxis fogalomkörében az előzmények jelzésére is vállalkozik. A történelem régmúlt korszakaira visszapillantva régészeti emlékek, 17/18. századi magyar nyelvű szakkönyvek, ábrák ismertetnek meg a várandós- és gyermekágyas anyák követendő életmódjával, a csecsemők ellátásával, ruházatával, pólyázásával kapcsolatos, népenként is változó felfogásokkal és gyakorlattal.

Külön fejezet foglalkozik a szülészeti tevékenység területén mutatkozó elmaradottság felszámolására tett kísérletekkel, a bábaügy, a bábaképzés kérdésével. Felvázolja ennek jogszabályi, közigazgatási, oktatási hátterét Mária Terézia korától a Tauffer Vilmos által kidolgozott új Szülészeti Rendtartásig (1932).

A magyar orvostudomány fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségű korszak a 19. sz. második fele. Egyrészt a modern közegészségügyi jogalkotás időszaka, másrészt a kibontakozó szakági orvosiskolák kora. Ezt dokumentálják a tudományos gondolkodásnak új utakat nyitó Semmelweis Ignác (1818—1865), tanításának méltó folytatója Kézmárszky Tivadar (1841—1902), valamint a magyar tudományos szüléset-nőgyógyászatot megalapozó Tauffer Vilmos (1851—1934) alapvető munkái. A gyermekgyógyászat tárgykörében pedig Shöpf-Merei Ágost (1805—1858) az első magyar gyermekgyógyász, id. Bókay János (1822—1884) a gyermekgyógyászat első budapesti egyetemi tanára, a Stefánia Gyermekkorház létesítője és fia, a gyógyító és kórházi ellátást szervező ifj. Bókay János (1858—1937) tevékenységét idézik fel a kiállított emlékek. Az orvosi műszerek, szülészeti- és nőgyógyászati eszközök külön vitrint töltenek meg.

Az I. világháborús veszteségek folytán nagyobb figyelmet kapott az emberélet. Felerősödött a már többször megfogalmazott gondolat: az állam legértékesebb tőkéje az ember. A kiállítást záró idézet mindezt az időtlen valósággal szembesíti:

„És vajjon ma, az ezredév tanulsága után jobbak vagyunk-e? Állíthatja valaki... Nyilvánvaló, hogy vezéreink nem tanultak az ezredéves történetből. Versengenek, egymás ellen törnek a hatalomért. Óh! bár annyi buzgalmat, észt és munkát áldoznának a nép kulturális érdekeiért, a jó közigazgatásért, a jó egészségügyért, tudományokért, amennyit a versengésre, a hatalomért való küzdelemre fordítanak”.

(1896 Fodor József)

A kiállítás gondolatmenetét képző- és iparművészeti alkotások szemléltetik. Egyrészt ikonográfiai jelentőségűek, másrészt a mondanivalót közelebb hozzák a látogatóhoz.

A bensőséges téma szinte átlényegíti az anyagot mint például a magyar faszobrász által 1350 körül alkotott „Szoptató Madonna”, vagy az „Anya gyermekével” berlini porcelánkép (1837—44) esetében.

Intim hangulatot sugároz Waldmüller, Ferdinand Georg: Anyai boldogság (1855), Lotz Károly: Nyár c. festménye. Az igényesen megformált használati tárgyak is művészi hatást keltenek mint a függőbölcső, a földön ringó faragott talpas bölcső, az egyediségében értékes holicsi(?) fajanszbölcső, vagy a gyöngyház keresztelői tál.

Az alkotások hangulati egységbe foglalják a kiállítás különböző témaköreit. A bemutatott gazdag anyag a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és néhány országos múzeum tulajdona.

Mohos Márta

*

80 ÉVES A VÉDŐNŐI SZOLGÁLAT

Ünnepi ülés az Országos Tisztifőorvosi Hivatal,
a Magyar Orvostudományi Egyesületek Szövetsége,
és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár közreműködésével

Magyar Honvédség Művelődési Háza (Budapest XIV., Stefánia u. 34.)

1995. június 13.

*„...az ember az állam legnagyobb kincse,
...az emberanyag védelme az állam érdeke
és az önmaga iránt tartozó legnagyobb
kötelessége.”*

(Tauffer Vilmos, 1917)

A hazai egészségvédelem — nevezetesen az anya-, csecsemő- és gyermekegészségügy történetének jeles évfordulóját ünnepeltük 1995-ben.

80 évvel ezelőtt Bárczy István polgármester kezdeményezésére Apponyi Albert elnökletével és Stefánia belga királyi hercegnő védnökségével alakult meg az „Országos Stefánia Szövetség az Anyák — és Csecsemők Védelmére.” A Szövetség keretein belül kezdte meg működését a Védőnői Szolgálat.

A jubileumi ünnepséget, melynek fővédnöke Szabó György népjóléti miniszter volt, az Országos Tisztifőorvosi Hivatal, a Magyar Orvostudományi Társaság Egyesületek Szövetsége, valamint a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár közreműködésével június 13-án tartották a Magyar Honvédség Stefánia úti Művelődési Házában. Díszvendégként megjelent Habsburg Regina főhercegasszony és Habsburg György főherceg. A mb. országos tisztifőorvos, dr. Várfalvi Vilma megnyitó szavai, a protokolláris köszöntések, valamint a kitüntetések átadása után történeti előadások hangzottak el.

A szervezett védőnői szolgálat történelmi előzményeiről dr. Vida Mária a SOMKL főigazgatója, Stefánia hercegnő életéről, szövetségi működéséről Kahlichné Dr. Simon Márta főiskolai docens beszélt. A hazai szervezett anya- és csecsemővédelem előtörténetéről, ifj. Bókay János szerepéről a védőnőképzésben dr. Kapronczay Károly a SOMKL üv. főigazga-

tója, Tauffer Miklósról, a tudósról, a klinikusról és a közéleti emberről dr. László János egyetemi tanár emlékezett meg. Horváth Mónika országos vezető védőnő elemző, statisztikai adatokat felsorakoztató előadása a védőnői hálózat munkájának múltjáról és eredményeiről meggyőzően bizonyította a Stefánia Szövetség által választott út és eszközrendszer helyességét. A jelen védőnői közül a pályán 65 évet eltöltött Czabányi Antalné, valamint a pályakezdő Túrós Dóra tett vallomást elhivatottságáról, arról, hogy szakmai tudással végzett szeretetteljes családsegítő munkájuk saját életüket is teljessé teszi.

A fővárosi védőnők november 28-án az Újvárosháza dísztermében tartották ünnepi ülésüket az Állami Népegészségügyi és Tisztifőorvosi Szolgálat Fővárosi Intézete és a Fővárosi Vezető Védőnői Szolgálat szervezésében.

Mohos Márta

A MAGYAR MENTŐK OKTÓBER VIHARÁBAN

Rendezte: dr. Felkai Tamás
Kresz Géza Mentőmúzeum
1996. április 26—1997. április

Akik történelmi események cselekvő részesei voltak, gyakran gondolnak emlékirataik közlésére. Dr. Felkai Tamás ny. mentőőorvos, aki az 1956-os forradalom és szabadságharc idején önkéntes mentőszolgálatot teljesített egyelőre más műfajt választva kiállítást rendezett a 40. évforduló tiszteletére. Nagy erénye, hogy az átélt valóságot a pusztá tények felsorakoztatásával úgy mutatja be, ahogyan az végbement. A hőstetteket és a zarnoki hatalom tetteit a diktatúra évtizedeiben rejtve őrzött fényképfelvételek, esetenaplók, térképekkel szemléltetett eseménynaptárak, s az életben maradottak emlékezései dokumentálják. A történészek számára is megkerülhetetlen források mint például a Központi Mentőállomás október 23-án vezetett esetenaplója, vagy a Budapesti Rendőrfőkapitányság szolgálati naplójának részletei.

A szabadságharcosok és az őket mentő felebarátaik véráldozatáról többek között az átluggatott mentőautókról készült fotók, Rónafalvi Ödön mentőorvossegéd és Kecskés Sándor mentőápoló közös gyászjelentése tanúskodik. Őket október 25-én a Vöröskereszt sérthetlenségét semmibe vevő orvul gyilkoló fegyver ölte meg. Önfeláldozásukat 1991-ben „A Hazáért és Szabadságért” posztumusz kitüntetéssel ismerték el, mintegy jelölve annak, hogy az érdemek elmúlhatatlanok.

Az Országos Mentőszolgálat három évvel ezelőtt, az 1956. október 23—november 23. közötti időszak eseményeire kérdező körlevelet küldött ki a vidéki mentőállomásokra. A válaszból kitűnik, hogy nagyon kevés iratanyag áll rendelkezésre, többnyire megsemmisítették a jelzett időszakra vonatkozó irattárakat, a működési naplók hiányoznak. A szóbeli közlésekből kiderül, hogy hol szovjet parancsra, hol a felkelőket és családjukat védő óvatosságból nem készítettek eseteírást sem külön, sem a szállítási naplóba. A halált okozó kaposvári sortűzről sincs írásos dokumentum.

A mentés körülményeire utal, hogy akadozó volt az üzemanyag és az alkatrész ellátás, hosszú ideig fizetést sem kaptak. Páncélautók, tüzelő harcokocsik, kiépített szovjet védővonalak között körülményesen, dűlő utakon kellett kórházba juttatni szülő nőket. Az esethez riasztott mentőkocsi 1887-től megkülönböztető jelzésként piros zászlócskát használt. Előfor-

dult, hogy ezt a felkelők félreértették. A mentőautókra lőttek a forradalmárok, hiszen a Korvin kórház betegszállító autója fegyvert vitt a Rádióhoz, lőttek az ÁVH-sok, mert a meneküléshez ruhát és kocsit akartak szerezni, s lőttek a szovjet katonák, mert a legjobb álcázás a Vöröskereszt.

Ilyen körülmények között kevésbé volt idő és alkalom adminisztrálni. Naplóbejegyzés őrzi dr. Lehocz Vera fiatal mentőorvosnő tragikus sebesülését. Sérülthöz mentek a Közraktár utcába, s a Bakáts téren a mentőautó sorozatlövést kapott hátulról. A doktornőt két golyó érte, megbénult, de a kollegái önfeláldozó magatartásának, több operációnak és élni akarásának köszönhetően mint rokkantjáradékos élő tanúként vehetett részt a kiállítás megnyitásán.

A zárófejezetek a történelmi esemény tragikus végkifejletét korabeli írásos dokumentumokkal jelzik: „*Nagy Imrében bizalmunk*” — szól az egyetemi forradalmi diákbizottság röplapja.

A nagyvilág együttérzését kivívta a forradalom és szabadságharc, de a szovjetek ellenében a Hatalmak mozdulatlanok maradtak. „*A törvényes magyar demokratikus kormány megdöntésére szovjet csapatok támadást indítottak a főváros ellen...*” — Nagy Imre utolsó szövege november 4-én hajnalban hangzott el a rádióban.

A kiállítás tényszerű, objektív adatközléshez a személyes gondolatokat az egyes fejezetek élén álló versidézetek tolmácsolják.

A bemutatott anyag emléket állít az életveszélyben dolgozó önkéntes mentőcsapatoknak is, orvosoknak, medikusoknak, ápolónőknek, betegszállítóknak, gépkocsivezetőknek, s a lakosság köréből kikerülő elsősegélynyújtóknak. A külföldi segítőkről, a lengyel, osztrák vér-, kötszer-, gyógyszer- és élelmiszerszállítókról sem feledkezik meg.

Meggyőző arról, hogy az Országos Mentőszolgálat mindvégig fenntartotta működőképességét, mobilizálta erőtartálékait, Mentőkórházat állított föl, s országos szervezettsége révén koordinálni tudta a mentőmunkákat. Dolgozói hivatástudata, erkölcsi tartása példaadó volt. „*Nem volt insufficiens*”.

Ezzel az emlékezéssel a felejtés könyörtelen folyamatát sikerült kissé megállítanunk — mondta dr. Göbl Gábor az OMSz főigazgató főorvosa a kiállítás megnyitásakor, mintegy kiegészítve dr. Káhler Frigyes professzor bevezető gondolatait: a fiak megőrizhetik apáik becsületét, csodálattal adózhatnak a helytállóknak, akik megmutatták, hogy miként kell becsülettel élni, halni önzetlenül másokért.

Mohos Márta

*

RÖNTGEN EMLÉKÜLÉS ÉS KIÁLLÍTÁS

A Röntgen-sugár felfedezésének 100. évfordulója alkalmából

Az ünnepi ülést az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága,
az Eötvös Loránd Fizikai Társulat, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum
és az Országos Műszaki Múzeum védnökségével az Elektrotechnikai Múzeum szervezte

1996. január 16.

A kiállítást rendezte: dr. Jeszenszky Sándor
Elektrotechnikai Múzeum
1996. január 16—április 30.

A tudományág interdiszciplináris jellegének megfelelően orvosok, történészek, fizikusok, mérnökök voltak az emlékülés előadói. Megnyitó előadásában Dr. Szabadváry Ferenc akadémikus megemlékezett arról, hogy száz éve, 1896. január 16-án hangzott el Magyarországon az első tudományos beszámoló a röntgensugárzásról.

Az orvosi alkalmazás kezdeteiről dr. Kapronczay Károly orvostörténész és dr. Mózsai Szabolcs radiológus magántanár tartott előadást. Dr. Pellett Sándor sugárfizikai és sugárvédelmi kérdésekről, dr. Fernet Béla főorvos a radiológia oktatástörténetéről beszélt. Scheffer Krisztina az orvosi fényképezés kezdeteiről, Somlósi Éva pedig a röntgensugár kevésbé ismert alkalmazásáról, az archeológiai röntgenvizsgálatokról számolt be.

Az emléküléshez kapcsolódott a röntgenkiállítás megnyitása. A kiállítás érdekessége, hogy ritkán látható tárgyi emlékek együttesét lehet megtekinteni. Itt van az első hazai felvételek készítésénél használt berendezés fő darabja (nagyfeszültségű elektrosztatikus generátor Eötvös Loránd fizikai intézetéből), a századforduló idejéből származó röntgenkészülékek és műszerek. Olyan ritkaságok, amelyekből csak a legnagyobb nyugati múzeumokban található egy-egy darab. A kiállítás érzékelteti azt a kort, amelyben a fizikusok, orvosok és mérnökök heroikus együttes munkája tette lehetővé a röntgensugár gyógyászati, majd a tudomány és technika számos egyéb területén történő hasznosítását.

Jeszenszky Sándor

*

**Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből
országos ankét
„A MÉRNÖK, A TERMÉSZETTUDÓS
ÉS AZ ORVOS SZEREPE A TÁRSADALOMBAN” címmel***

Budapest, 1995. november 20-21-22.

„A mérnök, a természettudós és az orvos a társadalomban” c. ankét a XII. volt az „Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika és orvostörténet köréből” c. sorozatban. 1983-ban a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága egy ülésén Dr. Antall József, akkor mint a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatója, mutatott rá arra, hogy ezen rokon szakmáknak szüksége lenne egy közös, évenként ismétlődő hazai konferenciára. A gyakorlati, szervezeti lehetőségeket a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottságában annak akkori elnöke, Dr. Turi Istvánné teremtette meg. Az első három ankétnek nem volt külön témája, minden „újabb eredményt” szívesen fogadtunk.

Az 1995-ös volt az első ankét, mely nem két, hanem három napig tartott, 54 előadás hangzott el. Prof. Dr. Terplán Zénó akadémikus elnöki megnyitója után a plenáris előadást Prof. Dr. Szabadváry Ferenc tartotta „Az orvos, a természettudós és a mérnök a társadalomban” címmel. Széles ívben vázolta ezen értelmiségi szakmák kialakulását és művelőik szerepét a magyar társadalomban. Ezután az előadások öt, egymást követő szekcióban hangzottak el.

* Rendezők ismertetése a programban. (Főszerk.)

„A mérnök, a természettudós és az orvos helye a társadalomban az egyes korszakokban” szekcióban orvostörténeti témáról Dr. Birtalan Győző tartott előadást „Alfred Grotjahn, a szociálhygiéné klasszikusa” címmel. „A mérnök, a természettudós és az orvos szerepe a művészetekben” c. szekcióban Dr. Vida Mária tartott sok szép dia képpel illusztrált előadást „Az orvostudomány a művészetekben” címmel. Dr. Vámos Éva előadása „Egy vegyész gyáros mint a művészetek mecénása” címmel báró dr. Kohner Adolfról szólt. Hét előadás hangzott el „A vízügyi szakemberek tevékenysége és szerepe a társadalomban” c. szekcióban. A legnépesebb, húsz előadással, a „Mérnökök a szakmai közéletben és a társadalomban” c. szekció volt. Külön érdekessége volt az ankétnak, hogy a „Természettudósok a szakmai közéletben és a társadalomban” c. szekcióban két, magyarul ragyogóan beszélő bolgár kollégánk olyan magyar természettudósokról és műszakiakról szólt, akik Bulgáriában dolgoztak.

Az „Orvosok szerepe a társadalomban” c. szekció az emberiség történelmének egész ívét átfogta. Ókori témáról szólt Dr. Schiller Vera előadása: „Achillestől Hippokratesig — A hippokratesi eskü tartalmának kialakulása az ókorban” címmel. Azután egy nagy ugrással az újkorba érkezünk Dr. Back Frigyes „A XVIII. század magyar orvosa” c. előadásával. A múlt század elejének egészségügyi viszonyait tükrözte Dr. Oláh Anna: „A marosvásárhelyi orvosfizikusok szerepe az 1831-es erdélyi kolerajárvány megfékezésében” c. előadása. Dr. Hardicsay Éva „In memoriam dr. Merényi Schultz Gusztáv. Centenárium emlékezés a magyar repülőorvostan megalapítójára” c. előadása emléket állított a magyar egészségügy egy nagy alakjának. A közelmúlt kérdéseivel foglalkozott Dr. Honti József „Holló József dr. »újraértékelése«” c. előadása.

A Szervezés- és Vezetéstudományi Társulat 5 előadásból álló blokkja „Vezető munkakörben dolgozó értelmiségiek szerepe a társadalomban” volt az ankét befejező szekciója. Zárzó előtt széles ívű áttekintést kaptunk a technikátörténetírás új útjairól.

Az ankét teljes anyaga várhatóan 1996. novemberére külön kötetben fog megjelenni.

Vámos Éva

*

HIGIÉNA — KÖZEGÉSZSÉGÜGY A DUALIZMUS-KORI MAGYARORSZÁGON (1867—1918)*

Időszaki kiállítás a millecentenárium tiszteletére

Rendezte: Varga Benedek. Szakértő: dr. Kapronczay Károly
Simmelweis Orvostörténeti Múzeum
1996. július 1—1996. december 31.

„... a közegészségügy feladata nem kevesebb,
mint a nemzetnek számbeli fenntartása, sőt
szaporítása. ... fenntartása továbbá a népesség
egészségének, testi és szellemi munkaképessé-
gének és életkedvének oly intézkedésekkel,
melyek a betegségnek elejét veszik, vagy ezt
jobb lefolyásúvá, kedvezőbb kimenetelűvé
tenni képesek.”

(Fodor, 1885)

A 19. század során az iparosodás, a népességnövekedés és az urbanizáció új körülményeket teremtett a civilizált világ számára. A meglévő orvosi-egészségügyi hatóságok nem tudták ki-
elégíteni a népességnövekedés és a városiasodás támasztotta igényeket, és így paradox mó-
don az ipari fejlődés és az urbanizáció a lakosság mind nagyobb rétegei számára hozott
egészségtelen környezetet, romló életfeltételeket.

A közegészségügy általános rendezésének igénye Európa számos országában már az ipari
és urbanizációs robbanás előtt megindult. Hazánkban, a bécsi egyetemet is megelőzve, Jo-
hann Peter Frank útmutatásai nyomán 1793-ban létrehozták az államorvostani tanszéket,
amelynek az orvosi rendészet (*«politia medica»*) és a törvényszéki orvostan (*«medicina fo-
rensis»*) egyaránt részét képezte. 1791 és 1867 között pedig számos közegészségügyi törvény-
tervezet készült.

A 19. század során, még a bakteriológiai korszak előtt a közegészségügyi szemléletmód
az élet szinte minden területén jelentkezett. A 18. században az *orvosi rendészetnek* (*«politia
medica»*) képezte részét a közegészségügy (*«hygiea publica»*) és a közgyógyászat (*«iatria
publica»*). A 19. század végétől viszont a *közegészségügy* került kiemelt helyzetbe, lett a tár-
sadalom fejlődésének és az állam stabilitásának elengedhetetlenül fontos kritériuma, amely
eszközének tekintették a törvényi szabályozást, a végrehajtó rendészeti tevékenységet, és az
általános orvosi ellátást.

Mindennek szellemében Németországban 1855-ben Pettenkofer a *«politia medica»* helyett
elkezdi a *«hygienia»* tudományát oktatni, majd 1865-ben megalapítják az első higiéniai tan-
széket, és 1879-ben pedig az első intézetet. Franciaországban az Európa-szerte hamar nép-
szerűvé váló folyóirat az *«Annales d'hygiene publique et de médecine légale»* 1829-ben je-
lentkezik először. Nagy-Britanniában, pedig Edwin Chadwick 1842-ben tárja a Parlament elé
«Report on the Sanitary Condition of Labouring Population» című írását, amelyben a városi
munkásság életkörülményeinek javítását elengedhetetlennek tartja az ország további prosper-
itásának biztosítására, és ezért állami beavatkozást szorgalmaz.

*A kiállítás bővebb ismertetését az évforduló aktualitása indokolta teszi. (Főszerk.)

Ugyanez, a korszak szellemi fejlődésére jellemző szemlélet figyelhető meg a magyar közegészségügy apostola, Fodor József indíttatásában is:

„Amely nemzet egészsége mostoha, az fokozatosan alább és alább süllyed, sőt idővel nemzeti léte is veszedelembé jut. A rossz egészség ugyanis nemzedékről nemzedékre egyre jobban elsatnyítja a népet, korlátozza annak szaporodását, ily módon pedig más, egészségesebb, erősebb és jobban szaporodó népek meghaladják azt ... Az egészségesebb nemzet jobban fejlődhetik, művelődhet, gazdagodik, mert népességének nagyobb része dolgozhat s kereshet, — mert népe képesebb a munkára. ... Az egészségtelenebb nemzet ellenben művelődésben és vagyonosodásban elmarad, ... mert keresetéből sokat kénytelen a betegeskedők gyógyítására és eltartására fordítani” (1896).

A közegészségügy, mint önálló diszciplína jelentkezése eleinte a járványok meggátolására irányult. A 19. század utolsó harmadától azonban túllépett a karanténok újjászervezésének problémáján és a társadalom egészségügyi helyzetét összetett megközelítéssel igyekezett felmérni és javítani. Céljai között az egészséges környezet megteremtése érdekében a köztisztaság feltételeinek javítása, az élelmiszerek minőségének ellenőrzése, a megfelelő laká viszonyok és munkahelyek kialakítása, és a gyermekek fejlődésének biztosítása szerepelt. Szervezeti formáját tekintve kiterjedt a járványügyre, a település-, a munka-, az iskola-, az élelmezés-, a katonai- és a börtönegészségügyre. Mindezt számában megnövelt és képzésében megújított orvosi, ápolói és egészségügyi személyzettel, valamint széles körű felvilágosító munkával igyekezett megoldani.

A bakteriológiai felfedezések hatalmas segítséget nyújtottak a közegészségügy számára. Mindezt egyre pontosabb statisztikai összeírások és a technikai fejlődés adta lehetőségek alkalmazása egészítette ki.

A századfordulós közegészségügy témaköre tehát kettős: az egyiket az orvostudomány fejlődése alkotja, amely a lényegében Pettenkofer által kialakított a víz, a talaj és a levegő elemzésén nyugvó *környezethigiéne* problematikáját, valamit az *aszepszis* (Semmelweis), az *antiszepszis* (Lister), és a bakteriológia (Pasteur, Koch stb.) felfedezéseit követve haladt. A másik szempont az államigazgatás területén jelentkezett, azaz az elméleti és gyakorlati tudományos eredményeknek a népesség életét befolyásoló alkalmazásában állott.

A közegészségügyi rendelkezések bevezetésében Magyarország a nyugati világ gazdagabb részével lépést tartva haladt, sőt bizonyos területeken meg is előzte azt. Mint az 1870-es, 1880-as években a dualista monarchia megannyi új rendelkezése, az alapos előkészítőmunkával kidolgozott 1876-os közegészségügyi törvény is korszerűségével tűnt ki a civilizált világban. Kidolgozói között a magyar orvostársadalom legjobbjait, Markusovszky Lajos és Korányi Frigyes köré csoportosult orvosokat találunk. A törvény kialakította a tisztiorvosi szolgálatot, előírta a települések lélekszámától függő minimális orvosi státust, megszabta a tiszt- és körorvosok közegészségügyi feladatait, és rendezte a szegények orvosi- és gyógyszerellátásának finanszírozását. A törvénykezés a Monarchia idejében tovább folytatódott.

Az önálló szaktudománnyá vált közegészségügy négy kimagasló magyar alakja: Fodor József, Rózsahegy Aladár, Liebermann Leó és Rigler Gusztáv. Közegészségügyi tevékenységük sokrétű volt: az újjáalakított közegészségügy tárgyának bevezetése az orvos- és bábaképzésbe, az országos tisztiorvosi és állatorvosi szolgálat megteremtése illetve átalakítása, az iskolaorvosi rendszer megalkotása, a városok és kisebb települések csatornázásának, építésének, parkosításának véleményezése, a szegénypolitika egészségügyi szempontokkal való ki egészítése, a börtön- és a katonai-egészségügyi szolgálatok folyamatos figyelemmel kísérése.

Eleinte a Budapesti Tudományegyetemen létrejött Közegészségtani Tanszék (1874) volt a központja ennek a munkának. Később csatlakozott hozzá a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Közegészségtani Tanszéke (1883), Fodor tanítványa, a fiatalon elhunyt *Rózsahegy* *Aladár* (1855–1895) vezetésével. Fodor tudományos- és szervezőtevékenységének jelentősége felbecsülhetetlen. Fodor nem egyszerűen nemzetközi elismertségre tett szert, hanem a múlt századvégi nyugati higiénia legfontosabb képviselői közé tartozott. (Tanszéke önálló és megfelelő anyagi lehetőségekkel rendelkező intézettel nem tudott válni. A jóval halála után, 1927-ben felállított Országos Közegészségügyi Intézet, melynek első igazgatója Johann Béla volt, a Rockefeller Foundation anyagi támogatásával jött létre.)

Fodor tanszéki utóda *Liebermann Leó* (1883–1938) 1926-ig vezette a közegészségtani tanszéket. Rózsahegyit *Rigler* (Riegler) *Gusztáv* (1868–1930) követte a kolozsvári tanszék élén. Neki köszönhető, hogy Erdélyben a közegészségügy szervezése, és a orvosok higiéniai képzése folyamatos ütemben haladt. A háború után Rigler néhány évig a Szegedi Egyetem Közegészségtani Tanszékét irányította, majd 1926-ban Liebermanntól átvette a pesti egyetemen tanszékének vezetését.

Az egészségügyi felvilágosításban és a közegészségügyi gondolat népszerűsítésében 1886-tól a Markusovszky és Fodor által életrehozott *Országos Közegészségi Egyesület* játszott döntő szerepet.

A kiállítás tematikailag veszi sorra a közegészségügy témaköreit. Az első vitrin a közegészségtan elméleti kialakulását összegzi, Johann Peter Frank, Schraud Ferenc, idősebb Bene Ferenc és Pettenkofer művei mellett egy-egy érem állít emléket Edward Jennernek, Semmelweis Ignácnak, Louis Pasteur-nak, Lord Joseph Listernek és Robert Kochnak. A második vitrin közegészségügy Magyarországi szabályozásával, az 1876. XIV. tc. előzményeivel foglalkozik. Külön vitrint kapott az egyetemi orvos- és gyógyszerképzés, és szülésznők oktatása. A további vitrinek, festmények és fényképek témakörönként mutatják be a közegészségügy alakulását: Tiszt- és körorvosi szolgálat, járványügy, fertőtlenítés, élelmiszer és állathigiénia, település- és munkaegészségügy, a főváros parkosítása, balneológia és fürdőügy, gyógyszerészet, katonai egészségügy és iskolaegészségügy. Külön tárló emlékezik meg Fodor József életművéről, bemutatva külföldi kollegáival folytatott levelezésének egy-egy darabját, valamint szintén külön vitrint szenteltünk a nemzetközi higiéniai kongresszusok bemutatásának. A közegészségügy mellett a magyar ipar fejlődésére is utal a kiállított századvégi orvosi eszközkészletek minősége, amelyek a német, francia, vagy angol készletekhez voltak immár mérhetőek. További tájékozódást nyújt a századvégi orvosi ellátás gyakorlatáról az 1911-ből származó amerikai Columbia-fogászati szék, és Morisson-féle lábbalhajtós fűrőgép, amelyek egy magyar fogorvos hagyatékából kerültek hozzánk. A mindennapok higiénijára utal a kiállított neoreneszánsz házipatika szekrény, és a szintén historizáló stílust mutató hordozható szobai árnyékszék, valamint biedermaier bidé amelyek a vízőblítés és vízzáras WC-k előtt a polgári lakások kényelmét szolgálták. A korabeli iskolaegészségügy egyik fontos felismerése volt az iskolai padok magasságának, az írópult dőlésszögének helyes kiválasztása, a gyermekek gerincferdülését elkerülendő. Magyarországi jelentkezését a kiállított 1910-es évekbeli népiskolai iskolapad idézi fel. A kiállítás legtöbb tematikai tárlójában találkozhatunk a magyar higiénia nagyjainak műveivel, Fodor, Rózsahegy, Rigler írásai.

A Semmelweis-napon tartott megnyitón a századforduló közegészségügyi szemléletének időszzerűségét hangsúlyozta *Vízy Szilveszter* akadémikus megnyitó beszédében.

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG PROGRAMJA

1994. okt. 1-től 1995. dec. 31-ig

1994.

Október 22.

A MOT Orvosi Numizmatikai szakosztályának ülése.

Mészáros M. János: Újabb magyar állatorvosi érmek, plakettek, jelvények.

Bóna Endre: Két szegedi orvosprofesszor — Waltner Károly és Hetényi Géza centenáriuma.

November 4.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztálya és a Magyar Néprajzi Társaság együttes ülése.

Grynaeus Tamás: Megnyitó

Lázár Imre—Hoppál Mihály: Megemlékezés Oláh Andorról és Gunda Béla akadémikusról.

Szabó T. Attila: Temetői virágok.

Rácz-Kotilla Erzsébet—Rácz Gábor: A fekete peszterce idegrendszeri hatása.

Szabó László: Népi növényvédőszeres és rovarriasztók.

Rab János: Hagyományos sebgyógyító növények Erdélyben.

Gub Jenő: Növényekkel kapcsolatos hiedelmek és babonák Sóvidéken.

Bosnyák Sándor: Isten — „egy”.

Limbacher Gáborné—Limbacher Gábor: Egy palóc gyógyító egyéniség.

Korkes Zsuzsa: Ráolvasások a Kiskunság déli részén.

Zsilák Mária: Tótkomlós népi gyógyászatáról.

Lázár Imre: Érintés, kenés és helyretevés a népi gyógyászatban.

Babulka Péter: Rheuma népi orvosságai.

Lőrinczi Ferenc: Népi gyógyászat Árapatakon.

Zsigmond József: Adatok a magyarói, orvos nélküli népi gyógyászat köréből.

November 20—22.

A Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetségi Kamarája Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, Tudománytörténeti, Technikatörténeti és Orvostörténeti Albizottsága, a MOT és az Országos Műszaki Múzeum és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár közös országos ankétja „A műszaki, természettudományos és orvosi gyűjtők és gyűjtemények” témakörben.

A MOT részéről előadást tartottak:

Szabadváry Ferenc: A műszaki és természettudományos gyűjtés kezdetei.

Vámos Éva: Merre tovább, műszaki múzeumügy?

Karasszon Dénes: Dr. Daday András és Európa első állatorvostörténeti múzeuma.

Felkai Tamás: A magyar Mentőműzeum múltja és jelene.

Jobst Ágnes: Aprónyomtatványok jelentősége műszaki, természettudományos és orvosi gyűjteményekben.

Molnár László: Magyary—Kossa Gyula orvostörténeti képgyűjteménye a SOTE Levéltárában.

Plesznívy Edit: A Pszichiátriai Képtár-Múzeum keletkezése.

Réthy Lajos: A hazánkban 40 évvel ezelőtt világelsőként bevezetett védőoltási rendszer.

Back Frigyes: Orvosi műszerkészítésünk története.

November 25.

A MOT és a Magyar Fül-orr-gégeorvosok Egyesülete együttes ünnepi tudományos ülése Navratil Imre és Ánodi Adolf, az első és a második magyar orr-gége professzor halálának 75. évfordulója alkalmából.

Karasszon Dénes: Megnyitó.

Bánhidny Ferenc: Megemlékezés Navratil Imréről.

Gerencsér Ferenc: Megemlékezés Ánodi Adolfról.

Czigner Jenő: A gége-sebészet jelene és jövője.

Élő János: Az orr-melléküreg-sebészet jelene és jövője.

Bauer Miklós: Zárszó.

1995.

Február 10.

A MOT és az MFE Középmagyarországi területi Szervezetének együttes ünnepi ülése Dr. Balogh Károly professzor születése 100. évfordulója alkalmából.

Fejérdi Pál: Megnyitó.

Huszár György: Balogh Károly tudományos munkássága.

ifj. Balogh Károly (Boston, USA): Az AIDS pathogenezeise és orális manifestációi.

Bánóczy Jolán: Balogh Károly preventív tevékenysége, munkamódszerei és iskolája.

Április 27.

A MOT tudományos ülése.

Bíró Imre: Grósz Emil emlékezete.

Hackstock, Ingrid (Wien): Auf den Spuren der Arztfamilie Heitzmann.

Május 12.

A MOT Kelet-magyarországi Szekciójának és a DAB Orvostudományi Szakbizottságának együttes ülése. (Debrecen)

Majerszky Klára: Sántha Kálmán.

Kiss Bálint: Egy jellegzetes Tisza menti magyar parasztfalu egészségügyi története.

Csiba László: Az egészségügyi viszonyokról Sajószentpéteren 1763 és 1895 közötti időszakban.

Tóth László: A Verzár család genealógiájáról az orvostörténet szemszögéből.

Május 27.

A MOT-nak, a Nemzetközi Kórházzövetség 29. Kongresszusának Szatellita-szümposziumaként tartott tudományos ülése.

Karasszon Dénes: Opening Speech.

Simon Tamás: Cornelius Scholtz and the Hungarian Hospital System.

Kádár Zoltán: Military Hospitals in Pannonia.

Gerencsér Ferenc: The Hospital of the Brothers of Mercy — A Brief History.

Kapronczay Károly: Hospital History of the Fifties in Hungary.

Losonczy G.: Milestones of Fighting against Nosocomial Infections in Hungary.

Szállási Árpád: Hospital-historical Fragments.

Pisztora Ferenc: Service des aliénés dans le cadre de l'hôpital général ou plutôt un établissement psychiatrique appréciable, indépendant, comprenant de différents et variées régimes thérapeutiques.

Honti József: Importance of Pathological Departments in the History of Medicine.

Zalai Károly: History of Monastic Pharmacies.

Felkai Tamás: History of Ambulance-Service Hospital in Hungary.

Back Frigyes: Life and Work of a Hungarian Hospital-Historian: Mrs. Engländer née Clara Brüll.

Június 22.

A MOT ünnepi ülése.

Le Calloc'h, Bernard (Paris): Johann Martin Honigberger, gyógyszerész, orvos és örök utazó.

Hidvégi Jenő: Orvostörténelem az Orvosi Hetilapban. Hidvégi Jenőt a Weszprémi Emlékbizottság Weszprémi Emlékéremmel és Oklevéllel jutalmazta.

Október 19.

A MOT tudományos ülése.

Dr. Biró Imre köszöntése.

Bunke Zsuzsanna: Lang A.F. gyógyszerész Herbariuma a Természettudományi Múzeumban.

Honti József: Látogatás a koppenhágai Orvostörténeti Múzeumban.

Október 24—25.

Nemzetközi Egyetemtörténeti Konferencia az Óbudai Egyetem alapításának 600. évfordulója alkalmából.

A MOT részéről előadást tartottak:

Karasszon Dénes: Medico-historical Aspects of the Foundation a Development of Universities.

Kádár Zoltán: Johannes Hertel e la Facolta di medicina a Padova.

Kapronczay Károly: Ungarisch-polnische Beziehungen im Spiegel der Geschichte der Krakauer Universität in dem 15. und 16. Jahrhundert.

November 20—21.

A Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetségi Kamarája Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, Tudománytörténeti, Technikatörténeti és Orvostörténeti Albizottsága, a MOT és az Országos Műszaki Múzeum, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár közös országos ankétja „A műszaki, természettudományos és orvosi gyűjtők és gyűjtemények” témakörben.*

* Krónikában részletes ismertetést közlünk. (Főszerk.)

November 23.

A MOT tudományos ülése.

Götte Árpád: A 100 éves Új Szt. János Kórházról és fül-orr-gége osztályáról.

Betkó János: 100 éves az Új Szt. János Kórház szemészeti osztálya.

November 30.

A MOT ünnepi ülése.

Birtalan Győző és Karasszon Dénes köszöntése 70. születésnapjukon.

Felkai Tamás: 150 éve született Kresz Géza.

Honti József: Az MTA pathológus tagjainak akadémiai munkássága az MTA első 100 évében.

Kapronczay Károly: Gondolatok a hazai kórházügy 20. századi történetéből.

Ringelhann Béla: A klinikai kémia utóbbi 100 éve.

Szállási Árpád: A Debreceni Orvostudományi Egyetem kialakulásának körülményei.

Hírek

1995. szeptember 22-én, számos társaság és egyesület szervezésében nemzetközi konferencia keretében emlékeztek meg Pólya Jenő halálának 50. évfordulójáról. A konferencián előadást tartottak: Sándor József (SOTE), Irvin F. Modlin (Yale University), Erik Armdrup (Aarhus), Ihász Mihály (SOTE), Roger Welter (Luxembourg) és Besznayk István (Bp.).

1995. október 27-én a Magyar Szemorvostársaság Albrecht von Graefe halálának 125 éves, valamint ifj. Imre József halálának 50 éves évfordulója alkalmából tudományos ülést rendezett. Az ülésen a következő előadások hangzottak el: *Zajáczy Magdolna:* A Graefe családról. *Pintér László:* Graefe és a glaukoma. *Farkas Ágnes:* Graefe a tanítómes-ter. *Imre György:* Emlékezés ifj. Imre Józsefre.

1995. április 21-én az Orvosi Hetilap Szerkesztőbizottsága és a Markusovszky Lajos Alapítvány Kuratóriuma, valamint a Springer Hungarica Kiadó az „Orvosi Hetilap Markusovszky Lajos Díj”-ával tüntette ki társaságunk tagját s a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár régi munkatársát, dr. Kapronczay Katalint, *Az orvostudományi tájékoztatás kialakulásának főbb állomásai a 19. századi Magyarországon* című közleményéért, amely a lap 1994. évi 26. számában jelent meg.

1994. november 14-én a Rákóczi és a Teleki utca sarkán megnyílt Győrött, a Foltányi Miklós és Winkler Gábor tervei alapján felújított és múzeummá alakított „Magyar Ispita”. Az épületben a közelmúltban elhunyt Váczy Péter történész értékes régiség- és műkincs gyűjteményét állították ki.

DR. PLAVECZ TIBOR

(1939–1995)

1939. május 5-én született Budapesten. Általános iskolai és gimnáziumi tanulmányait Földváron végezte.

1957-ben lett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–történelem szakos hallgatója. 1962-től, középiskolai tanári oklevelének megszerzésétől budapesti iskolákban tanított, szaktárgyain kívül esetenként tematikát, fizikás és kémiát is.

1968–1973 között az egykori Német Demokratikus Köztársaságbeli Görlitzben könyvtárosként (Oberlausitzische Bibliothek der Wissenschaften), majd Greifswaldban tanárként tevékenykedett. Ebben az időben született néhány, a könyvtár magyar vonatkozású anyagára épülő publikációja. (Pl.: Görlitzi Glosszák. Magyar Nyelv, 1971. 3. sz.) Magyarországra visszatérve 18 éven át az Editio Musica Budapest irodalmi osztályának felelős szerkesztőjeként számtalan könyv gondozója volt. (Grove zeneszerzői monográfiák kötetei, A. Dürr: J.S. Bach kantátái stb.) Fordítóként a Brockhaus-Riemann Zenei Lexikon magyar adaptációjának megszületésénél bábáskodott.

1985-ben nyelvészetből doktorált az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Disszertációjának címe: *A birtokos személyek rendszere és funkciói Reguly-Pápay Osztyák hőseinekben*.

Az irodalmi szerkeszdtőség feloszlata után a kiadó korrektora volt, majd német nyelvet oktatott.

1993. áprilisában lett a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár tudományos munkatársa mint az orvostörténeti gyűjtemény (orvosi műszerek) gazdája. Gyakorlati és precizitását kamatoztatva részt vett az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőségi munkájában. Emberi szerénysége, sokoldalúan megalapozott műveltsége, tudományos felkészültsége, tudásszomja biztosíték volt arra, hogy egy számára új tudományterületen is maradandót alkosson. Kutatási témája az első világháború honvédorvoslása volt. E témakörben született tanulmánya: Magyar honvéd- és katonaeorvosok tapasztalatai az első világháborúban (jelen kötetünkben jelenik meg), egyben bemutatkozása az orvostörténelem területén.

Legkedvesebb szabadidős elfoglaltságát a zenehallgatás és az aktív kamaramuzsikálás jelentette.

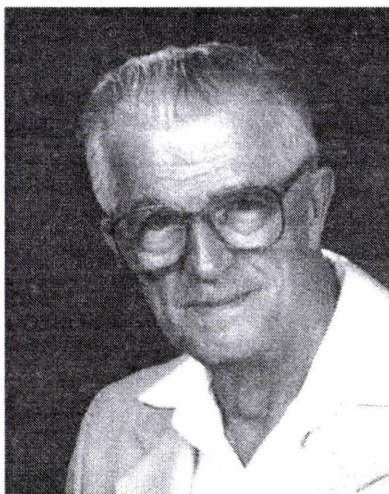
Kiegyensúlyozottságot, támaszt kereső lelkének hűséges társa, hegedűje tragikus körülmények között, 1995. december 10-én hallgatott el örökre.

Mohos Márta

MEGEMLEKEZÉSEK

BÚCSÚ FELKAI TAMÁS MENTŐORVOSTÓL ÉS MENTÉSTÖRTÉNÉSZTŐL

Mindnyájunkat megdöbbsentett a hír, hogy örökre eltávozott körünkől egy csendes, szelíd jóbarát, ám a munkájában megszállott, elszánt munkatársunk. Sorsszerűt éreztünk abban is, hogy éppen nagycsütörtökön hagyta itt a földi létet... Talán nem tudta, hogy nem éri meg 75. születésnapját, néhány nappal április 2-a előtt elhunyt. Nem tudhatta, de mégis megérezhette, mert rendelkezett egyik legkedvesebb gyermekéről is, a Mentőmúzeumról. Gondoskodva arról, hogy fennállásának 10. évfordulóját megünnepeljük. Programjavaslatot

adott, sőt kijelölte az ünnepi napot május 9-ében. Nagy szomorúságunkra a múzeum lelkes szervezője, megalkotója, Felkai Tamás doktor ünnepi előadását már nem mondhatja el személyesen, a kiállítást már nem mutathatja be személyesen. De tudjuk, hogy gondolatban jelen lesz, együtt lesz velünk — közöttünk.

„Legyetek világító emberek!” — Ezek Prohászka Ottokár szavai. És én hiszem ezt! Ezt kapta útravalónak apám, Antall József, s néhányunk, ő is...

Nekem jutott az a megtisztelő — bár fájdalmasan nehéz feladat —, hogy emlékezzem az orvostörténész-múzeológus barátára és kollégára, aki életét megszállottként egyrészt az életmentés szolgálatában töltötte el, másrészt a mentéstörténeti múzeum újrateemtéséért fáradozott. Istennek hála — eredménnyel! Huszonhárom év gyűjtő és szervező munka epilógusaként megnyílt 1987-ben a Kresz Géza Mentőmúzeum, amelynek szellemi atyja, alkotója Felkai Tamás volt. Magyarországon a kommunista diktatúra hosszú négy évtizede alatt sok türelem, erőfeszítés, idő és — nem utolsó sorban — végtelen leleményesség és

kitartás kellett egy ilyen ügy megvalósításához. Így történhetett meg az, hogy Felkai Tamás mentőorvosi működésével bevonulhatott a magyar mentésügy történetébe. Az 1954-ben többedmagával megszervezett Rohamkocsi 10. évfordulójára maga rendezte meg 1964-ben a háború utáni első kis mentőkiállítást. S ez lett a későbbi mentőmúzeum alapja. A holland Bird lélegeztetőgépet a gyártótól 1964-ben ajándékba kapta, melyet a Rohamkocsinak továbbadott, így alkalmazták elsőként Magyarországon. Mentéstörténeti ismereteinek „sum-mája” az 1977-re elkészített kandidátusi értekezés, címe: *A mentés kialakulásának fejlődés-történeti elemzése*. E munkáért lett 1980-ban az orvostudományok kandidátusa. Tudományos és muzeológiai munkájának jutalma a Magyar Orvostörténelmi Társaságtól kapott kitüntetés 1987-ben, a Wessprémi István Emlékérem. Elsősegélynyújtó és újraélesztő tanfolyamokat szervezett a Rádió, a Tv, a Postaigazgatóság részére, hogy a tömegkommunikáción keresztül a közvélemény széles rétegeihez eljusson az információ. Kitüntetése alkalmából az újraélesztés magyarországi kezdeteiről tartotta előadását. A patológus Arányi Lajos nyomdokain elsősorban laikusokat oktatott a gyors segítségnyújtás általuk is elsajátítható eljárásaira. Mert az elsősegélynyújtónak — akár orvos, akár nem szakember — elsősorban lélekjelenléttel párosult technikai tudásra van szüksége, emberszerető gondoskodásával, teljes odafigyelésével, bátorságával. Az emberbaráti szeretet, a filantrópia és az irgalmasság jellemezte őt minden tetteiben, miként ezt a krisztusi példázatban az orvos Lukács evangélista az evangélium 10. fejezetében előadja: „*De hát ki az én felebarátom?*” — *kérdi az egyik törvénytudó. Felvevén pedig Jézus a szót, mondá: Egy ember Jeruzsálemből Jerikóba menvén, rablók közé került, akik kifoszták őt, és sebesre vervén, félholtan hagyák őt és eltávoznak. Véletlenül azon az úton jött lefelé egy pap, és látván őt, tovább méne. Hasonlóképpen egy levita is, midőn azon helyhez ért és látta őt, elméne mellette. Arra utazván pedig egy samaritánus, odaméne, és látván őt, könyörületre indula. És hozzája járulván, bekötözte sebeit, olajat és bort öntvén azokba; fölteve őt barmára s a szállásra vivé és gondját viselé. Másnap elővén két dénárt, a gazdának adá, mondván: Viseld gondját neki, és amit ezentúl ráköltesz, mikor visszatérek, megadom neked. E három közül mit gondolsz, melyik volt felebarátja annak, ki a rablók közé jutott? Amaz pedig mondá: Aki irgalmasságot cselekedett vele.*”

(*Újszövetségi Szentírás a Vulgata szerint*. Ford. Káldi György. Bp. 1928.)

Erről az emberségről tett Felkai Tamás tanúbizonyságot az 1956-os szabadságharc helytállásában is. Ott volt a névtelen hősök, mentőorvosok, tisztek, betegszállítók, sofőrök között, akik vöröskeresztes autóikkal éjjel-nappal száguldoztak — életüket, testi épségüket kockáztatva, feláldozva — sebesült embertársaik, gyakran ellenségeik megsegítésében. Ennek az élménynek állított emléket utolsó kiállítása megrendezésével 1996. áprilisban a „*Magyar mentők október viharában*” címen.

Emlékeimben megismerkedésünk örökre emlékeztet marad. Késve érkezett a Rohamkocsi-szolgálatból a Magyar Orvostörténelmi Társaság egyik ülésére az 1970-es években. Egyenruhában egyenesen az elnöklő Schultheisz Emilhez ment és vigyázzban jelentette a késés okát. Ha rá gondolok, mindig ezt a jelenetet látom magam előtt, örökre bevésve agyamba.

Tisztelt Gyászoló! Elsősorban fiaihoz szólok, akikre oly büszke volt, útravalóként az 1996. április 26-án elhangzott egyik előadó ünnepi megnyitó beszédéből idézve: „*A fiak megőrizhetik apáik becsületét, csodálattal adózhatnak a helytállóknak, akik megmutatták, hogy miként kell becsülettel élni, halni önzetlenül másokért.*” Mi is, magam is ezt próbálom

követni. És kívánok a család minden tagjának vigaszt és emlékeztetést. Mert ha ez ma még fájó is — megértem: nem egyszer, nem rég éltem át ugyanezt — szükséges a fájdalom, mert ezáltal élnek tovább örökké szeretteink.

Kérem, fogadják együttérzésünket a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár valamennyi munkatársa nevében. Köszönöm, hogy meghallgattak. Isten áldja kedves Tamás!

(Vida Mária búcsúja Felkai Tamástól 1997. április 18-án)

CURRICULUM VITAE DR. FELKAI TAMÁS

1922. április 2-án született.

A háborúig tisztviselőként dolgozott, majd bevonult és fogságba esett. A fogolytáborban ápolta a dizentériás bajtársait. Feltehetőleg itt határozta el: orvos lesz.

1945-ben Felvették a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karára. Medikuséveiben újságírásból tartotta fenn magát és fizette a tandíjat, a könyvek árát, és így jó írás- és előadói készségre tett szert, amit később a laikusok elsősegélynyújtási oktatásában hasznosított.

1951-ben került első és egyetlen munkahelyére, az Országos Mentőszolgálathoz. Mellekállásban az Újpesti Gyapjűszövőgyárban volt üzemorvos heti 3 alkalommal.

1953-ban üzemorvosi szakvizsgát tett.

1954-ben részt vett a Rohamkocsi megszervezésében, melynek hamarosan vezető főorvosává vált. Ezzel Magyarországn létrejött a világon elsőnek a mozgó intenzív jellegű mentőautó prototípusa. (1956-ban az angolok publikálták széles körben a mobile intensive care unit koncepcióját, maguknak vindikálva az elsőséget.) A Rohamkocsi stábjá kidolgozza a helyszíni vérpótlás technikáját, a shocktalanítást, a deconnexiót. Ebből írja első szakcikkeit is.

1956-ban az Egészségügy kiváló dolgozója. Ekkor kezd foglalkozni a szállítási trauma fogalmával, mely a nemzetközi fórumokon nagy elismerést szerez a magyar mentőszolgálatnak.

1957-ben radiológusi mellékállást vállal. Szintén mellékállásban röntgenezik a III. ker.-i szakrendelőben, azután Csillaghegyen (veszélyességi pótlékot akkor nem fizettek neki).

1961-ben megszervezi a Posta-, TV- és Rádióigazgatóság részére az elsősegélynyújtó és újraélesztő tanfolyamokat. Fáradhatatlanul tartja és szervezi az elsősegélynyújtó oktatásokat a laikusoknak: a Vöröskeresztnél, a Polgári Védelemnél, a Rádióban, a TV-ben, az iskolákban, minden fórumon hirdeti: az élet visszahozható!

1964-ben holland meghívásra a Bird lélegeztetőgyárat tanulmányozza. Az ott kapott lélegeztetőgépet a Rohamkocsinak ajándékozza. Ez az első lélegeztetőgép, melyet mentőautóban alkalmaznak Magyarországon.

1964-ben, a Rohamkocsi 10 éves évfordulójára rendezett ünnepségre kis mentőkiállítást szervez: ez a későbbi mentőmúzeum alapja.

1966-ban megírja és kiadja a *Fehér kocsin kék fény* című könyvét, melyben a mentőmunka szépségéről, élethivatásáról beszél.

1967-ben radiológiából tesz szakvizsgát.

1970-ben Eü. Miniszteri dicséretet kap.

1971-ben a Honvédelmi Érdemérem 20 éves fokozatát kapja meg a polgári védelemben kifejtett tevékenységéért.

1971-ben a MOT vezetőségi tagja.

1973-ban Érdemes orvos.

1974-ben elfogadják azt a koncepcióját, hogy a korszerű elsősegélynyújtást eszközös segédanyagokkal kell oktatni. Ekkor terjed el a laikus, később a szakemberoktatásban az újraélesztő-fantomok használata.

1974-ben megkapja a dán mentőszolgálat arany érdemérmét a mentéstörténet kutatása terén elért eredményeiért.

1975-ben WHO ösztöndíjat nyert el, melynek segítségével az európai mentésszervezést tanulmányozta.

1975-ben a MOT mentéstörténeti szakosztályának elnöke.

1979-ben a Magyar Vöröskereszt „Vöröskeresztes Munkáért” arany fokozatát kapta.

1980-ban az orvostudományok kandidátusa. Az értekezés címe: *A mentés kialakulásának fejlődéstörténeti elemzése.* (1977)

Ettől kezdve sorra érik a kicsinyes támadások, pizskálódások. Noha dossziékat töltenek meg a dicséretes, a köszönőlevelek — legtöbbje szolgálati előljáróitól, tekintélyes szakmunka és múzeumlapítói tevékenység áll mögötte.

1984-ben nyugdíjba vonul (kényszerítik) 34 évi OMSZ munka után. De nem adja fel élete főművének szervezését, a Mentőmúzeumot.

1985-től a TIT Egészségügyi Osztályának rendszeres előadója.

1987-ben a MOT Weszprémi István Emlékérem odaítélése (aláírók: dr. Schulteis Emil és dr. Antall József).

1987-ben a MOT Számvizsgáló Bizottság elnöke és a Mentéstörténeti Szakosztály elnöke (kinevező: Antall József MOT elnök).

1987-ben a *Kresz Géza Mentőmúzeum* megnyitása. Múzeumigazgató. 23 év gyűjtő és szervezőmunka után megvalósítja élete főművét.

1994-ben a Magyar Vöröskereszt „Vöröskeresztes Munkáért” arany fokozatát kapta.

1994-ben rohamkocsi és múzeumi munkáért a „Magyar Mentésügyért” kitüntetést kapta.

1995-ben a MOT főtitkára.

1997 március eleje: már nagybetegen, megírja a Kresz Géza jubileumra életrajzát és a róla elnevezett múzeum 10 éves évfordulójára a köszöntőt. Elmondani nekünk a múzeum 10 éves évfordulóján már nem tudta.

BENEDEK ISTVÁN (1915—1996)

A közhiedelemtől eltérően igenis akadnak pótolhatatlan emberek, ezt nem a kötelező kegyelet mondatja velünk. Antall József elvesztését négy éve nem tudja kiheverni az ország, Benedek Istvánét a hazai kultúrhistória. Az már csak véletlen, hogy mindketten egyben orvostörténészek és barátok is voltak.

Benedek István eseményekben, valamint teljesítményekben gazdag élete nyitott könyv az olvasói előtt. Az apjáról készült esszé-kötet az irodalmi környezetet mutatja be, amelybe

beleszületett, s egy elmeorvosi kitérővel visszakanyarodott. A pszichiáter emlékét az első nagy siker, az *Aranyketrec* őrzi, a pszichológus szakma viszont újra felfedezte az analitikus iskolák (Freud, Szondi) alapján összeszedett, eredeti szempontokkal módosított *Ősztön és bűnözés* című monográfiáját. A televízió, mint új mágikus média amilyen hamar felfedezte, olyan gyorsan meg is szabadult tőle. Nem mintha csapnivalóan csinálta volna, hanem pont ellenkezőleg. Túlságosan komolyan vette a kisbaconi Benedek-család igazmondó kötelességét, s ez sehogy sem illett a kor maszatoló összképébe. Annyi eredménye mindenképpen lett, hogy kezdett kirajzolódni reneszánszkori emberideálja, az „*uomo universale*”, aki mindenre kíváncsi. A dilettante megjelölést sem utasította el, annak eredeti gyönyörködő-gyönyörködtető értelmében.

Tudománytörténeti, azon belül a bennünket leginkább érintő-érdeklő orvostörténeti tevékenysége ettől az időtől keltezhető. Legkevésbé olvasott, legkedvesebb könyve a *Lamarck és kora* először 1963-ban jelent meg. Egyik neves professzor kritikus az állította addig róla: „*Benedek István összekeveri a zszurnalisztikát a forrásokra hivatkozó történet-írással*”. Aki részéről e vád elhangzott, most csattanó választ kapott. A *Lamarck és kora* kompozíciója imponáló, névmutatója gazdag és pontos. Információi nem másodkézből valók, mindent eredetiben olvasott (nagy részük le sincs fordítva) szakmai tekintélyekkel mert szembehelyezkedni. Szerinte a lamarckizmus rövid lényege a következő: „*a környezet folytonos változása megkívánja az élőlények változását is, máskülönben nem maradhatnak életben. Az életbenmaradás szükséglete alakítja és fejleszti ki a szerveket a használatnak és*

nemhasználatnak megfelelően: a fokozottan igénybe vett szervek fejlődnek, a fölöslegessé váltak elsorvadnak. Az így szerzett tulajdonságok átöröklődnek az utódokra; ez a folyamatos alkalmazkodás a fejlődés.” A könyv nem kapott megérdemelt visszhangot, hiszen hányan foglalkoztak akkor behatóan hazai viszonylatban a darwinizmus előfutáraival!

A következő kihívás a *Semmelweis és kora*. Amilyen visszhang nélküli volt a Lamarck-könyv, annál nagyobb vihart kavart a Semmelweis-életrajz. Az történt ugyanis, hogy a legnagyobb magyar orvos halálának centenáriuma (1965) illusztris professzorok, illetékes akadémikusok (Haranghy László, Nyíró Gyula, Regöly-Mérei Gyula, Hüttl Tivadar) utólag diagnosztizálták Semmelweis betegségét. Legfőbb feladatuk volt a gennyvérűség halálloki kizárólagosságának bebizonyítása. Óvatosabb megfogalmazásban ez a változat került a Gortvay-Zoltán-féle monográfiába is, amelyet az Akadémiai Kiadó 1968-ban, születésének százötvenedik évfordulójára megjelentetett, angol nyelven is. Elmeháborodását a meg nem értés, korai halálát „láthatatlan ellenfele” a szepszis okozta, így szólt a romantikus regénybe illő szentencia. Benedek István ekkor diagnosztikai disszonanciát követett el: felvetette a nem feltétlenül nemi úton szerzett szifilisz következményeként a hűdéses elmezavar lehetőségét. Elég sokat boncolt vénuszi nyavalyában elhunytakat, akkor még kesztyű nélkül. Az említett monográfiák szerzői ennek a legcsekélyebb lehetőségét is elutasították. A szocialista szemérem Munkácsy és Ady nyilvánvaló szifiliszével sem szívesen foglalkozott. Semmelweis pedig egy szerény Wassermann-pozitív reakcióval sem rendelkezett. Mire ezt a perdöntő laboratóriumi eljárást felfedezték, hősünknek már rég csak a csontjai fehérlettek a Kerepesi úti temetőben. Az esetleges gummákat sem vizsgálták.

Az Orvosi Hetilap 1971-es évfolyamának 929—936. oldalai tanúskodnak róla, milyen éles pengeváltás történt ez ügyben. Az idő utólag Benedek Istvánt igazolta. Az Orvosi Hetilap 1902. évi számában a *Gynaekologia* című melléklet ugyanis a következőkről tudósít: „*Semmelweis, Fleischer és Bruck Jakab is életük utolsó éveit a paralysis progressiva hosszú, sötét éjjelében töltötték el.*” Ez Kézmárczky professzor tudtával jelent meg, aki tisztában lehetett a kórismével. Benedek Semmelweis-könyve bővített kiadásban, majd német nyelven is megjelent. Sajnos, a *Gynaekologia* nekrológiára csak aztán derült fény. Mégis ez eddig a legteljesebb Semmelweis-biográfia, a legolvasmányosabb stílusban megírva. A hivatkozási alap mindig pontosan megjelölt, szó sincs fantáziadús regényességről. A Semmelweis-irodalom összefoglaló alapműve méltó a legnagyobb magyar orvoshoz. Ha valaki egy jó könyvet ír, már a parnasszuson a helye. Benedek István az *Aranyketrec*, a Lamarck-, és a Semmelweis-monográfia után még újabb meglepetésekkel szolgált. *A tudás útja* (1972), a *Mandragóra I—II.* (1979), a *Hippokratésztől Darwinig* (1986), a *Tibeti orvoslás és varázslás* (1987) után orvostörténeti betetőzése a *Hügieia* (1990), az európai medicina kiteljesedésének kultúrtörténeti bemutatása. Szépirodalmi munkásságát, valamint politikai publicisztikáját nem feladatunk értékelni. Ez utóbbi a kezdethez vezet vissza. Ha nem Antall József a miniszterelnök, aligha kezdett volna e kényes műfajba. Kitűnő debatter volt és megvesztegethetetlen moralista. Hazájához, hivatásaihoz (orvos, orvostörténet, szépirodalom), valamint hitveseihez (Krisztina majd Júlia), barátaihoz holtáig hűséges, míg Velencében 1996. június 9-én végleg ki nem esett a toll a kezéből.

Antall József és Benedek István halálával lezárult egy korrekt korszak. Az általuk állított mérce magas, jó volna minél ritkábban levernünk a lécet.

Szállási Árpád

VERES SÁNDORNÉ, KOVÁCH ILONA
(1922—1996)

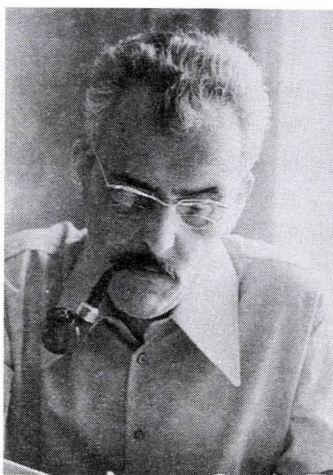
1996. július 7-én hunyt el a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár közszeretnek örvendő, régi munkatársa, Veres Sándorné: Ila.

Veres Sándorné Szentesen született, 1922. november 10-én, itt járta középiskoláit is. A német nyelvű kereskedelmi tanfolyam elvégzése után 1939-ben angol nyelvtanári oklevelet szerzett. Kiváló rajz tehetségét Drahos István, szentesi művész irányításával fejlesztette magas szintre. 1942-ben ment férjhez az ígéretes pálya előtt álló huszártiszt-hoz, Farádi Veres Sándorhoz. Két kisleányuk született: Zsuzsa és Katalin. Boldogságuknak a vesztes háború vetett véget. Az egykori tiszt-családra méltatlanul nehéz sors várt: Veres Sándort meghurcolták, hivatását, lakását elvették, szeretteivel együtt évekig kitelepítésben kellett élnie. Ilát azonban a számkivetettség nem törte meg: előbb rajzot, majd angolt és orosz tanított — 1953-ban a felsőfokú orosz nyelvvizsgát is letette — utóbb az egészségügyben vállalt munkát. 1959-ben sikerrel végezte el a röntgen-asszisztens-képzőt, rendelőintézetben, majd a Ratkóczy-, illetve Zsebők klinikán dolgozott, mégpedig oly magas színvonalon, hogy 1972-ben munkájáért elnyerte „Az egészségügy kiváló dolgozója” címet. Nyugdíjba vonulása után 1978-tól 1995-ig a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár munkatársa lett: nyelvtudása, szorgalma nagy hasznára vált Intézetünknek s folyóiratunknak egyaránt.

Ilát mindenki szerette. Kívül-belül szép, napsugaras lényén — látszólag — nem hagyott nyomot a nehéz sors, mely osztályrészül jutott. Sosem panaszkodott, sosem neheztelt senkire. Két leányából az ötvenes-hatvanas évek ellenséges, vele szemben különösen könyörtelen világában nevelt orvost és mérnököt. Emberpróbáló sorsával szemben kemény akarattal és erős szeretettel állta meg helyét.

SZIGETVÁRY FERENC GYÓGYSZERÉSZ, GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNÉSZ
(1926—1998)

A magyar gyógyszerésztársadalom, az orvos- és gyógyszerésztörténész kollégák, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai igazi veszteségként könyvelhetik el a gyógyszerész-múzeológus és patikamúzeum-alapító jó barát, Szigetváry Ferenc gyógyszerésztörténész doktor 1998. április 16-án bekövetkezett halálát, életének 72. évében. Nagy betegsége közismert volt, mégis hirtelen távozott közülünk, a lassú halódás helyett a talán megváltó gyors halál szólította el dörmögő, bajszos, pipázó s a vasi dialektusban élete végéig megmaradt barátunkat. A jó barát, Antall József egykoron megálmodta, hogy az ódon hangulatú határmenti kisvárosban, Kőszegen egy gyógyszerésztörténeti kutatóbázist kellene teremteni a szakmájukat tisztelő gyógyszerészek számára. S Dr. Szigetváry Ferenc vállalkozott lelkes lokálpatriótaként arra, hogy e nagyszabású tervet valóra váltja. A csaknem öt év óta halott történész-orvostörténész miniszterelnökké lett barátot követte most a szakmáját egy múzeum eszméjéért elhagyó kolléga. Életművük azonban ránk maradt, s nemcsak a politikus Antallé, hanem a 26 éven át orvostörténészként és szakmúzeumok szervezőjeként, támogatójaként működő Antall Józsefé is.

(Bár az utóbbi időben az Antallt alig ismerő méltatók ezt a több mint negyedszázadot élete vakvágányának, tudatlanul „kényszerpályának” minősítik).

Életútja kezdetektől összefonódott a gyógyszerészettel. 1926. október 3-án Szombathelyen született gyógyszerész-családban. Patikus apja mellett a „Megváltó” patikában ismerte meg a mesterséget, melyet később maga is választott. Édesanyja, Brenner Erzsébet, a polgármester leánya volt. A premontrei gimnáziumban érettségizett diákok, 18 évesen 1944 őszén behívták katonának. 1945 tavaszán orosz hadifogságba esett, ahol tifuszt kapott és így ennek köszönhetette, hogy Temesvárnál kitétek a hadifogolyvonatból. Felgyógyulása után a budapesti Orvostudományi Egyetem Gyógyszerészeti karán végezett és fejezte be egyetemi tanulmányait (1945—1951). Gyógyszerészként kezdte munkáját, majd Szombathelyen patika vezetését látta el (1953–1961), innen került mint szakelőadó a Vas Megyei Gyógyszertári Központba. Önvallozásában mondja, hogy gyógyszer-gazdálkodási és hálózatfejlesztési feladata során a megye patikáit járva, kezdte gyűjteni a gyógyszerész-történeti emlékeket. Az 50-es évek végén dr. Küttel Dezső, főgyógyszerész hívta fel a figyelmét arra, hogy a régi eszközöket szisztematikusan gyűjtse össze. Ehhez a tervhez kapcsolódott a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum 1964 után, amely rendelet alapján hasonlóan gyűjtötte a gyógyszerészet eszközeit. A megyében fellelhető tárgyi anyag a Semmelweis Múzeum tulajdonába került, de a törzsanyagot egy létesítendő patikamúzeum alapjaként nem szállította el Budapestre. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság 1968-ban – a soproni Patikamúzeum megnyitása alkalmából – megalapította a Gyógyszerésztörténeti Szakosztályt, ekkor ismerkedett meg Szigetváry Ferenc Antall Józseffel. Megbeszélésük alapján évente gyógyszerésztörténeti továbbképzésekre került sor, az elsőt 1972-ben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban tartották meg. Ezeken az előadásokon bölcsész és gyógyszerész előadók a megyékből érkező szakmájuk történetét érdeklő gyógyszerészek számára adták elő a gyógyszerésztörténetet és a gyógyszerészeti múzeológiát. Az érdeklődés eredményeként többen, köztük Szigetváry is, saját megyéjének gyógyszerész történetét doktori disszertációként feldolgozta. 1980-ban a gyógyszerügyi szervezés doktora címet szerezte meg. A disszertáció sorozatban

megjelent a Savaria Múzeumi Évkönyvben *Különböző tulajdonviszonyú patikák kialakulása Vas megyében a XVI–XVIII. században* címen.

Múzeológiai működése 1968-ban kezdődött, amikor a Megyei Gyógyszertári Központ és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum megegyezett Kőszeg várossal múzeum létesítésében. Első eredménye egy időszaki kiállítás 1971-ben, melyet Szigetváry rendezett meg. E sorok írója a temetesen elhangzott méltatásában megemlékezett arról, hogy 1974-ben, mikor a budavári Arany Sas patikamúzeumot rendezte, Szigetváry Ferenc gyógyszerész szaktanácsadóként segítette a szakszerű kiállítás megrendezésében. „Tőle tanultam meg »gyógyszerészül« nézni és gondolkodni.” Antall József közvetítésével sikerült az eredeti barokk officina-bútorzatot tartósan kölcsönvenni, így kerülhetett sor — az akkori megyei vezetés anyagi támogatásával, a Művelődési Minisztérium és a Műemlék-felügyelőség jelentős hozzájárulásával, s nem utolsósorban a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum törzsanyagának kölcsönzésével, szervezési és szakmai támogatásával — az egykori patika épületében 1980. október 28-án az első állandó Patikamúzeum megnyitására. Az „Arany Egyszarvú” patikamúzeum ékessége az egykori jezsuita tölgyfa bútorzat, de hangulatát emeli a magas tetőtérben kiképzett drogpadlás, ahová évenként a lelkes múzeumigazgató által termesztett gyógynövény drogok kerültek. Szigetváry a téglalap alakú zárt múzeumkertben kis botanikus kertet alakított ki, 100–120 gyógynövényt termesztve évente. Az 1981-ben Budapesten megrendezett Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Kongresszus résztvevői joggal csodálhatták meg ezt a páratlan értékű gyógyszerésztörténeti „emlékhelyet”. A második múzeum épület-rekonstrukciója Kőszegen a Rákóczi utcában, az egykori Küttel-féle patikában Szigetváry Ferenc felügyelete mellett folytatódott (mindkét épület rekonstrukcióját Sándyné Wolf Katalin Ybl-díjas építész végezte el). Itt az emeleten az egykori körmendi „Megváltó” patika officinájában és laboratóriumában gyógyszerésztörténeti könyvtár kapott helyet, amelyet a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár biztosított, letétbe átadott szakkönyveivel. A két múzeummal és könyvtárral megteremtettek egy gyógyszerésztörténeti kutatóbázist. Az egykori jezsuita patikamúzeum vendégszobáiban a messziről érkezett, kutatni kívánó gyógyszerész szálláshoz is juthatott. A második „Fekete Szerecseny” patikamúzeum és Gyógyszerésztörténeti Könyvtár megnyitására 1988 májusban került sor, Antall József akkori főigazgató és helyettese, Vida Mária közreműködésével. (E sorok írójának szájából hangzott el az ünnepi beszéd). A múzeumegyüttes megrendezéséért a múzeológus társadalom legmagasabb kitüntetésével jutalmazták az alkotót 1988-ban, a Móra Ferenc-díjjal. A helybeliek is büszkéek voltak az egyedülálló teljesítményre, hálájuk jeléül „Kőszeg városért” kitüntetést adományozták Szigetváry Ferencnek 1993-ban. A gyógyszerésztörténészek megbecsülésük jeléül 1974-től a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály elnökévé választották, amely tisztséget 1992-ig töltötte be. Elnöksége idején hat országos gyógyszerésztörténeti konferenciát rendezett az állandó továbbképzések mellett. Részt vett egyéb kiállítások megrendezésében (Szarvas, Szeged, Pécs). Több nemzetközi kongresszuson személyesen szerepelt (Újvidék, Svájc, Bécs, Heidelberg).

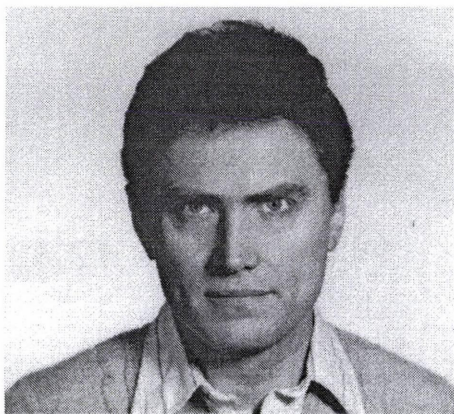
Hitünk szerint ennyi alkotó munka után Szigetváry Ferenc a békés kutatás napjait valóban kiérdemelte. Sajnos a megyei múzeumi vezetés megváltozása a patikamúzeumok jövőjét veszélybe sodorta azzal, hogy 1994. március 1-jén nyugdíjas állását megszüntette, az utódlásról máig nem gondoskodott, a főiskolai végzettségű könyvtárost elküldte, képzett múzeológus ma sem működik Kőszegen, csupán teremőrök igazítják el a látogatókat. Pedig

Szigetváry Ferenc állásának megszüntetése után sokáig visszajárt a szakma iránti szeretettől vezérelve, minden ellenszolgáltatás nélkül. Igazgatói szobájában és a vendégszobákban külső bérlők tanyáznak. Csupán a két múzeum kiállítása hirdeti az alkotás örökérvényűségét. A sors mostohán bánt vele életében, mert megfosztották attól, amit alkotott s ez igen fájdalmas lehetett számára. A barátokra és munkatársakra vár a feladat, hogy újra életre keltsük a kőszegi patikamúzeumokat, feldolgozzuk, ami még meghatározásra vár és ismét becsületet szerezzünk a gyógyszerészet történetének. Mint a gyűjtemény tulajdonosának a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak kötelessége is ezt megtenni.

Temetésére 1998. április 22-én került sor a szombathelyi szalézi templom kriptájában, ahol a családtagokon kívül a barátok és kollégák búcsúzhattak tőle. Az MGYT-MOT Gyógyszerésztörténeti Szakosztály nevében dr. Grabarits István elnök, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár nevében a főigazgató, e sorok írója méltatták életútját.

Vida Mária

KASÁNSZKY ZSOMBOR
(1940—1988)

Tíz éve hunyt el munkatársunk, dr. Kasánszky Zsombor. E néhány sor az ő emlékét idézi.

Kasánszky Zsombor 1940-ben született Budapesten, pedagóguscsaládban. Korán elár-
vulva, nehéz körülmények közt nevelkedett s tett érettségit a Szentendrei Ferences Gimnáziumban. Ahhoz a nemzedékhez tartozott, amely a forradalmat lelkesedésre és tette egyaránt legfogékonyabb életkorában érte meg, s amely legkevésbé tudott reményei és illúziói vesztébe belenyugodni. Zsombor is nehezen találta helyét a vele szemben különösen ellenséges, elnyomásra, hazugságra épülő „új” világban. Előbb teológiát tanult, majd tehetségé-

ben bízva a Kecskeméti Katona József Színházhoz szegődött, segédszínésznek. A színház KISZ-titkárának feljelentésére 1959-ben letartóztatják, majd izgatás címén — igazát hangoztatta — tíz havi, felfüggesztett börtönre ítélik. Késérő tapasztalata tettekre indítja: néhány társával egy szovjet emlékmű felrobbantását tervezik, s noha a tervezetésnél nem jutnak tovább, hamarosan lecsap rájuk a rendőrség. „Kasánszky Zsombort és fegyveres bandáját” bíróság elé állítják, majd az elsőrendű vádlott fiatalembert — tán mert a tárgyaláson rendkívül bátran viselkedik — hat év börtönre ítélik. Csupán az 1963-as amnesztiával szabadul: első dolga, hogy beperelje azt az újságíró, aki tárgyalásáról hazugságokat tett közzé a sajtóban. Ennek következtében, fél évvel szabadulása után, ismét izgatás vádjával, letartóztatják és ezúttal, összbüntetésként, nyolc és fél évre ítélik. A rabságban súlyos kór támadja meg, felkészül a halálra — holott még csak huszonnyolc éves ekkor. Tekintettel súlyos betegségére, illetve Illyés Gyula és Erdei Ferenc közbenjárására, 1967-ben szabadul. Ám miféle szabadság ez? Rendőri megfigyelés alatt áll, zaklatják, akadályozzák a tanulásban, előmenetelben. Ő azonban nem adja meg magát: családot alapít, két gyermeket nevel, előbb közép-, majd felsőfokú könyvtárosi képzést, 1986-ban pedig bölcsészdoktori címet szerez. (Doktori disszertációját Eötvös Józsefről írta.) A karriert azonban elzárja előle a bosszúálló hatalom, munkahelyein, a Gorkij, majd a Széchenyi Könyvtárban sem juthat előre, kitörési kísérleteit pedig nyílt közbelépéssel akadályozza meg a Hatóság. A Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban 1986-ban vállalt munkát: itteni tevékenységének korai halála vetett véget.

Zsombor, tragikus sorsa ellenére telis-teli volt élet- s munkakedvvel. Sokoldalú érdeklődését, testi-lelki egészségét, friss vitakészségét, lenyűgöző személyiségét sokan csodáltuk. Szavalt, kórusban énekelt, fellépett az Egyetemi Színpadon, előadó-körutakra járt. Élettereje, töretlen lelkesedése bizonyára mély katolikus hitén és igazságszeretetén alapult — márpedig a hittel és a szeretettel szemben minden hatalom tehetetlen. Zsombor nem érhetette meg a kort, amelyben az őt szorongató hatalom végre összeomlott, nem érhetette meg a demokráciát. Vajon miféle harcok vártak volna még rá, e „szép, új világ”-ban?

ANTALL JÓZSEF MINISZTERELNÖK BESZÉDE SOPRONBAN, A NAGY LÁSZLÓ EMLÉKTÁBLA-AVATÁSON, 1991. DECEMBER 20-ÁN

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Szomorú nap a mai, mert egy halál-évfordulóra emlékezünk. Arra, hogy ugyanilyen téli-es, borongós időben, a Farkasréti temetőben elhelyeztük Nagy Lászlónak, a kiváló orvosnak — aki a soproni kórháznak évtizedeken át volt vezetője — földi maradványait. Nagy László nemcsak orvos volt, nemcsak vezetője ennek a kórháznak, hanem az ő nevéhez fűződik ennek, Sopront e vonatkozásban is híressé tévő gyógyintézetnek a megszervezése, átalakítása. Ő az, aki Balfot valóban azzá tette, aminek ma is ismerjük.

Nagy László egyike volt azoknak, akik azokban az évtizedekben választhattak, hogy a politikai ellenállásnak megkísérlik-e valamilyen módját megtalálni. Ez az ellenállás, ez a szembenállás sokféle lehetett. Lehetett olyan, ami börtönrel végződött; lehetett olyan, hogy

Nagy László emléktáblája Sopronban

passzivitásba vonult valaki; lehetett olyan, hogy szelektált az élet lehetőségei között, és az építést vállalta. Nagy László azok közé a magyarok közé tartozott, akik az építést vállalták azokban az évtizedekben, amikor a hazáért tenni nem volt könnyű. Az építéssel az elnyomatás éveiben nem a politikai rendszert szolgáltuk, hanem mindenkor az örök Magyarországot. Nagy László azok közé tartozott, akik megtették azokat az apró kompromisszumokat, amik nélkül nem tehetné volna ezt az intézetet olyan nagygyá, amilyen lett, nem lett volna módja Balfot azzá tenni, amivé tette. De ő nemcsak egyszerűen épített, nemcsak köveket rakott egymásra, nemcsak összeköttetéseket szerzett ahhoz, hogy a kedvezőtlen körülmények között felépítse ezt, hanem szellemet is lehelt alkotásaiba és életművébe. Szellemet akkor, amikor székelykaput csináltatott Balfon, és amikor Nyulas Ferencről sé tányt neveztetett el. Akkor tette ezt, amikor azok közül sokan, akik ma Erdélyről beszélnek, a szájukat sem nyitották ki Erdély érdekében. és akkor mentett magyar műemlékeket, muzeális tárgyakat, amikor mások nem tették meg.

Itt nemcsak Nagy Lászlóról van szó, hanem egy nemzedékről és egy embertípusról, akik részben elhunytak, és akiknek az emlékének tartozunk, és akik itt vannak közöttünk, és akik évtizedeken keresztül mentették a magyar értékeket. Nagy László ezt tette itt, ezt tette azzal a szellemmel, amit megteremtett Balfon.

Ma, egy-két esztendeje, nagy büszkén, a kórházakban egyházi szertartásokat engedélyeznek. Nagy László már akkor megharcolta azt barátai és azon szakemberek segítségével,

hogy Balfon működő kápolna legyen az egészségügyi intézményen belül, ahol a vallásos betegek részt vehettek az istentiszteleteken.

Mi, amikor most emlékezünk, akkor annak a Nagy Lászlónak állítunk emléket, akinek a politikai múltjában semmiféle kompromittáló tény, semmiféle „sarat” nem található a vizsgáló szem — legalábbis eddig nem talált —, és kötelességünk a „sutyorgásokkal” szemben mindenkor megvédeni. De megtalálhatja azt a tettet, amit alkotott az örök Magyarországnak, ahol ma újra és mindig betegek lehetnek, akiket gyógyítanak. Ezt ő olyan szellemmel tette, amit hirdet Balf atmoszférája, amit hirdetnek ezek az emlékek és műtárgyak. És Nagy László, túl a saját intézményén, mindent elkövetett annak érdekében, hogy magyar emlékeket, magyar értékeket mentse. Erre a Nagy Lászlóra emlékezünk, és erre a Nagy Lászlóra büszke lehet nemcsak Sopron, a magyar orvostársadalom, a magyar egészségügy, hanem büszke lehet családjá, fia és azok, akik az elkövetkező évtizedekben is ide fognak jönni, meg fogják emlékét őrizni.

Most pedig átadom ezt az emléktáblát, hogy hirdesse a jövő számára is, hogyan kapcsolódott össze Nagy László neve Sopronnal.

ESEMÉNYKRÓNICA

NEMZETKÖZI ORVOSTÖRTÉNETI KONGRESSZUS (ICHM)

KÓSZ-sziget, 1996. szeptember 2—8.

A 35. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus színhelye a modern orvostudomány és orvosi etika megalapítójának, Hippokratésznek a pátriája, a hippokratészi orvosi iskola földje Kósz-sziget volt 1996-ban. A programhoz kapcsolódott az I. Nemzetközi Orvosi Olimpia megrendezése a kószai Nemzetközi Hippokratész Alapítvány (IHFK) újonnan épült székházában a modern olimpiai eszme szellemében (Athén, 1896), amely a tudomány, a kísérletezés és a kritika kurrens érdekességeivel foglalkozott. A rendező bizottság elnöke, Spyros G. Marketos professzor, a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság alelnöke volt. A kongresszus fő rendezője a Görög Orvostudomány Történeti és Filozófiai Társasága.

A tudományos program hat tárgykörben történt. Az orvostudomány korai típusai az ókori civilizációkban, A hippokratészi medicina felfogása az influenzáról és eredetéről, Az alexandriai orvosi iskola, Kórház történet, Nő az egészségügyben és az egyéb téma. Az előadások angolul, franciául és görögül zajlottak, a görög nyelvet szinkrontolmaç útján angolra vagy franciára fordították. A kongresszuson magyar részről, dr. Vida Mária, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatója és dr. Honti József, a Magyar Orvostörténeti Társaság főtitkárhelyettese, nemzeti delegátus vett részt hivatalosan (Népjeléti Minisztérium ill. MOT kiküldetésben), megjelentek és előadást tartottak még: dr. Boga Bálint, dr. Szállási Árpád és dr. Back Frigyes.

Vida Mária előadása: *Női foglalkozás és hivatás: a baba* címen hangzott el. A program kiemelkedő órái a nyitó és a záró ünnepség az ókori gyógyhely, az Aszklepeion helyszínén, ahol ókori viseletben és jelenetben zajlott az egykori szertartás. A kongresszusi tűrák közül kiemelkedett a 2 napos Epheszosz—Pergamon kirándulás, követve a hellén és római medicina nyomait a „második Hippokratész”, Galénosz működési területét. A kongresszus résztvevői a kószai „Hippokratész fájánál” emléktáblával tisztelegtek a görög orvoslás megalapítója előtt.

A nemzeti delegátusok a következő 36. kongresszus színhelyéül 1998-ban Tuniszt választották.

NEMZETKÖZI GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KONGRESSZUS Stockholm, 1997. június 11—14.

A két évenként megrendezésre kerülő tudományos kongresszust ebben az évben a stockholmi Svéd Gyógyszerészettörténeti Társaság rendezte meg. A kongresszuson a Népjóléti Minisztérium támogatásával a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár főigazgatója, dr. Vida Mária felkért előadóként részt vett. A Nemzetközi Gyógyszerészettörténeti Akadémia (L'Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie) speciális szekciója „*A gyógyszerészettörténet helyzete a világban*” címen megtartott ülésén Vida Mária, a Nemzetközi Akadémia tagja, felkérésre előadást tartott „*A gyógyszerészettörténet helyzete Magyarországon*” címen angol és német nyelven. Az előadásban egyrészt a gyógyszerészet egyetemi oktatásáról, másrészt a tudományos társasági működésről, de elsősorban a gyógyszerészeti-muzeológiáról számolt be.

Míg a képzés és a tudományos kutatás a rendszerváltozást követően a struktúráváltozás, illetve a gyógyszerári privatizáció miatt 1990 után háttérbe szorult, addig a muzeológusok munkájának eredményeként a patikamúzeumok, a védett gyógyszerészettörténeti gyűjtemények, műemlékpatikák számukban a világon az első helyet foglalják el. Az előadás aktualitását jól illusztrálta Vida Mária milicentennáriumból kiadott gazdagon illusztrált könyve, amelyben megtalálható valamennyi budapesti és megyei patikamúzeum (kiállítás és gyógyszertár együtt) és védett műemlékpatika. A közérthetőséget megkönnyíti, hogy a könyv két nyelvű, magyarul és németül közli a teljes szöveget és adattárát.

A kongresszus programjában szerepelt a Svéd Gyógyszerészeti Társaság székházában lévő Gyógyszerészettörténeti Múzeum megtekintése. A résztvevők megtekinthették a stockholmi Orvostörténeti Múzeumot is az Orvostudományi Egyetemen.

A világhírű stockholmi *Skanzen* egyik színtartója egy XVIII. sz.-i patika teljes berendezésével, laboratóriumával, raktáraival.

A kongresszus helyszíne a reprezentatív Koncertház volt, a fogadásokat a várost jelképező Városházán, valamint a híres Vasmúzeumban tartották. A kongresszust rendező *Margareta Hardelius*nak, a Svéd Gyógyszerészettörténeti Társaság elnök asszonyának fáradozásáért, a színvonalas tudományos és társadalmi programok megszervezéséért Vida Mária a záróülésen köszönetet mondott és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum nevében újonnan megjelent „*patikakönyvét*” ajándékozta neki. Az 1999-ben megrendezésre kerülő kongresszust a Nemzetközi Gyógyszerészettörténeti Társaság elnökségének szavazata alapján az itáliai Firenzében tartják meg.

V. M.

„ÚJABB ERDMÉNYEK A HAZAI TUDOMÁNY-, TECHNIKA- ÉS ORVOSTÖRTÉNET KÖRÉBŐL” ORSZÁGOS ANKÉTOK 1996-BAN ÉS 1997-BEN

1983. őszén a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága és a Műszaki és Természettudományi Egyesületek szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága (TTB) közösen megrendezett ülésén dr. Antall József, akkor mint Semmelweis Orvostörténeti Múzeum főigazgatója vetette fel annak a gondolatát, hogy Magyarországon is szükség lenne, német mintára, egy olyan éves országos találkozóra, ahol a tudomány-, technika- és orvostörténészek előadhatják újabb kutatási eredményeiket. A gondolatot a MTESZ-ben dr. Turi Istvánné, a TTB elnöke karolta fel. 1984. novemberében került sor az első országos ankétára, dr. Vámos Éva szervezésében. Az Orvostörténeti Közlemények azóta rendszeresen hírt ad a rendezvényről (utoljára a Honfoglalás 1100. évfordulójára kiadott XLI—XLII. kötete 373—374. oldalán). Az orvostörténeti témák a 14 év alatt átlagban az előadások negyedét adták. 1993. óta jelenik meg rendszeresen az ankétok előadásainak rövidített szövegét tartalmazó *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből* című kötet. Ezeket a köteteket a tudomány-, technika- és orvostörténész társadalom egy-egy kiemelkedő személyiségének szoktuk ajánlani egy-egy kerek születésnap alkalmából. Eddig ajánlottunk köteteket prof. dr. Szabadváry Ferenc akadémikusnak (1993), prof. dr. Bíró Gábornak (1995), prof. dr. Terplán Zénó akadémikusnak (1996), dr. Turi Istvánnénak (1997).

Ez alkalommal az 1996-ban megrendezett „A természettudományok, a technika és az orvoslás fejlődése a mil-lenniumtól a milicentennáriumbig” témájú és az 1997-es „A természettudomány, a technika és az orvoslás tárgyi, képi és írott forrásai” témájú ankétok főbb vonalairól és orvostörténeti vonatkozásairól számolunk be.

A természettudományok, a technika és az orvoslás fejlődése a millenniumtól a millicentenáriumig című ankétára 1996. november 19–20–21-én került sor. Az ankét rendezői voltak: a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, Tudománytörténeti Albizottsága és Technikatörténeti Albizottsága, a Magyar Orvostörténelmi Társaság, az Országos Műszaki Múzeum, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, valamint a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár.

A témát 76 előadó 10 egymást követő szekcióban elemezte. Külön ünnepélyessé tette ezt az ankétot, hogy a MTESZ kiemelt millicentenáriumi rendezvénye volt, valamint az is, hogy a MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti bizottsága ezzel a rendezvénnyel ünnepelte fennállásának 25 éves évfordulóját. 1971-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Kísérleti Fizika Tanszékéről indult el a gondolat, hogy egy ilyen bizottságot létre kellene hozni MTESZ-en belül. Az alapító elnök, prof. dr. Zemplén Jolán fizikatörténész sajnos már nem lehetett jelen a rendezvényen. Az alapító titkár, prof. dr. Bíró Gábort köszöntöttük ez alkalomból.

Az ünnepi köszöntő előadásokat Havass Miklós, az MTESZ elnöke „*A tudomány- és technikatörténet a MTESZ-ben*” címmel, prof. dr. Glatz Ferenc, az MTA elnöke „*Köszöntő*”, dr. Dinya László helyettes államtitkár „*A magyar tudomány és ipar történetének áttekintése, tudósaink és műszaki értelmiségünk feladatai ma*” címmel, és dr. Deme Péter, a millicentenáriumi ünnepségek miniszteri biztosa „*A tudomány-, technika- és orvostörténet a millicentenáriumi megemlékezések keretében*” címmel tartották.

Ezután plenáris előadások keretében Szabadváry Ferenc akadémikus, a bizottság társelnöke a magyar tudományosságról beszélt az elmúlt 100 évben, Német József, a bizottság alelnöke az ugyanebben az időszakban bekövetkezett iparpolitikai korszakváltásokról szólt, Endrei Walter, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottságának elnöke a „*Hajnal István és Németh László mint technikatörténészek*” témát ismertette, Vámos Éva, a MTESZ-bizottság titkára a kutató- és mérnökök szerepét elemezte a természettudományok és a technika történetében.

Az első, plenáris ülés után következő 9 szekció témái az alábbiak voltak. Iparfejlődés a dualizmus utolsó évtizedeiben; Egyes tudományágak 100 éve; Egyes intézmények 100 éve; A tudományos élet intézményei a századfordulón; Kiemelkedő természettudós, mérnök és orvos egyéniségek a millenniumtól a millicentenáriumig; Egyes iparágak fejlődésének 100 éve; Egyes iparágak fejlődése az első világháború után; A tudományok fejlődése az első világháború után; A tudományos intézményrendszer és az ipar a II. világháború után.

A kilenc szekcióban 13 orvostörténeti előadás hangzott el. Vida Mária szekció indító előadása az „Egyes intézmények 100 éve” szekciót nyitotta meg „*A magyar fürdőügy reformja — Budapest fürdőváros kialakulása*” címmel. Mohos Mária „*Az Élet, a meg nem született Élet s a leendő Élet oltalmazása. A szervezett anya- és csesemővédelem kialakulása Magyarországon*” címmel egy intézményrendszer 100 éves fejlődését mutatta be. Kapronczay Katalin a millenniumi évének orvostudományi szakkönyv-újdonságait mutatta be előadásában, Molnár László az orvosképzés egyetemi szervezeti változásairól szólt „*A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karától a Semmelweis Orvostudományi Egyetemig*” címmel. Egyes tudományágak 100 évét ismertette Betléri István előadása „*Az aneszteziológia és intenzív terápia hazánkban a millenniumtól a millicentenáriumig*”, Gerencsér Ferenc „*A fül-, orr-, gégegyógyászat diagnosztikai és gyógyító eljárásainak technikai fejlődése és eredményei a millenniumtól a millicentenáriumig*”, Kemenes Pál „*Az orvosi diagnosztika elmúlt száz éve*” című előadása. Kiemelkedő orvos-egyénségek életútját mutatták be a kutatók három előadásban: dr. Batthyány-Strattmann László életútját és szemorvosi munkásságát ismertette Rostáné Horváth Ilona, Mester Lászlóról, a lepra megfékezéséről szólt Benedek István, a mentéstechnika 100 éves fejlődése nagy személyiségek munkásságát foglalta össze Felkai Tamás. A második világháború utáni egészségügy fejlődésének köréből Ringelmann Béla „*Az elektromos energia felhasználása a trópusi klinikai kémiai laboratóriumban*” és Jobst Ágnes „*A magyar egészségügy átalakulása a második világháború után*” című előadása mutatott be példákat.

1997-ben november 17–18–19-én került sor „*A természettudomány, a technika és az orvoslás tárgyi, képi és írott forrásai*” témájú ankétára. Az ankétán 59 előadás hangzott el, közülük 12 foglalkozott orvostörténeti témákkal. A rendezvényt a MTESZ részéről Heszky László alelnök köszöntötte. Az 1996-os ankét anyagából készült kötetet prof. dr. Bíró Gábor adta át az ünnepeltnek, dr. Turi Istvánnak. A plenáris előadások a források és a szakma helyzetéről adtak képet. Prof. dr. Szabadváry Ferenc akadémikus a tudomány- és technikatörténeti kutatások hazai helyzetét ismertette, dr. Rónai Iván, a Művelődési és Közkutatási Minisztérium Kulturális Örökség Főosztálya vezetője az új törvényről: „*A művelődéshez való jogról és a kulturális örökség védelméről*”, valamint a tudomány- és technikatörténet forrásainak védelméről tartott előadást. A további plenáris előadások a következők voltak: prof. dr. Endrei Walter „*Forrás vagy bűvöpaták?*”; dr. Vámos Éva: „*A tudomány- és technikatörténet forrásai és hiányuk*”; dr. Palló Gábor: „*A szóbeli források szerepe a tudománytörténet-írásban*”.

Az ankét előadásai nyolc szekcióban hangzottak el. Az első szekció a források, modern megjelenési formájával foglalkozott, t. i. a forráskiadásokkal az Interneten. Ebben a szekcióban Kemenes Pál ismertette az orvostörténet lelőhelyeit a WEB-en. „*A levéltárak és könyvtárak mint a tudomány, technika és orvostörténet forrásainak őrzői*” című szekcióban orvostörténeti vonatkozású előadás volt Kapronczay Kataliné, aki két kevésbé ismert, 15. századi orvostörténeti munkát ismertetett. Az „*Egyes tudomány-, technika- és orvostörténeti szakágak forrásai*” című szekcióban Felkai Péter: „*Az orvostechika fejlődéstörténete, írott és tárgyi forrásai*” címmel, Honti József: „*A Magyar Pathológusok Társasága nagygyűlésének munkálatai*” című kiadványsorozat, a két világháború közötti magyar patológia történetének legfőbb forrása témában tartott előadást. „*A tudomány-, technika- és orvostörténet forrásai a múzeumokban*” című szekcióban két orvostörténeti vonatkozású előadás hangzott el: Mohos Márta: „*Az orvos iránti hála kifejezésének néhány írott és tárgyi emléke a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár gyűjteményeiben — Paraszolvencia egykor és ma*”; valamint Kótyuk Erzsébet: „*A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum szemüveggyűjteményének bemutatása*.” Az ankét legtöbb előadást tartalmazó szekciója az volt, amely tudós, mérnök és orvos személyiségek munkásságának bemutatásával foglalkozott. Kapronczay Károly a budapesti Semmelweis szobor történetéhez szolgáltatott adatokat, Rostáné Horváth Ilona néhány Somogy megyei orvos (Paray János dr., Németh Károly dr. és Schaeffer Károly dr.) életútjának forrásanyagát ismertette. Győry Tibor orvostörténész irathagyatékát Molnár László mutatta be, Karcag és Kisújszállás közegészségügyi arculatát 1920-tól 1940-ig dr. Kiss Mihály tisztiorvos hagyatéka alapján pedig Kiss Lajos. A Magyar Vöröskereszt katonai egészségügyi osztaga munkáját Szófiában az I. Balkán-háború alatt Gjurov Alexander ismertette. „*A vezetés tudománya és oktatása történetének írásos emlékei Magyarországon és a nagyvilágban*” című szekcióban Dériné Karácsony Irén: „*Mátyus István Diatetica-ja mint a népegészségben való gondolkodás korai példája*” címmel tartott előadást.

Az 1997-es ankét alkalmából nyílt a MTESZ Kossuth Lajos téri székházában a „*Magyar alkotók a műszaki és természettudományokban*” című tablós kiállítás, amelyet az Országos Műszaki Múzeum rendezett. A kiállítást Havass Miklós, a MTESZ elnöke nyitotta meg és Tóth Endre főtanácsos (Országos Műszaki Múzeum) mutatta be a közönségnek.

Vámos Éva

TÍZ ÉVES A KRESZ GÉZA MENTŐMÚZEUM

1997. május 7-én a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, az Országos Mentőszolgálat, a Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Magyar Oxyológiai Társaság közös rendezvényen emlékezett meg a Kresz Géza Mentőműzeum fennállásának 10. évfordulójáról. A dr. Kresz Géza (1845—1901) tisztiorvos által életre hívott Budapesti Önkéntes Mentőegyesület Markó utcai székházában már 1893-tól működött egy kis muzeális gyűjtemény. Anyagát 1954-ben felszámolták, később csak egy elenyésző része került elő. 1969-ben dr. Bencze Béla (OMSz) és dr. Antall József (SOM) főigazgatók szerződésben rögzítették, hogy a Mentőműzeum a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum részlegeként felállítatik, s az Országos Mentőszolgálat működteti. A dinamikus anyaggyűjtésnek, kutatómunkának köszönhetően 1987-ben a magyar mentésügy 100 éves évfordulóján megnyílt az újjászülött Mentőműzeum. Dr. Felkai Tamás ny. főorvos, múzeumvezető több éves tiszteletreméltó lelkes munkával értékes gyűjteményt, számos vándor- és időszaki kiállítást hozott létre. Szerteágazó nemzetközi kapcsolatai révén külföldi mentőegyesületek anyagával is gyarapította a múzeum állományát. Az ünnepi ülésen dr. Vida Mária főigazgató *A Kresz Géza Mentőműzeum helye a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár szervezetében* címmel tartott előadást. Az intézmény oktatásban és a mentésügy népszerűsítésében betöltött szerepéről dr. Göbl Gábor főigazgató (OMSz) beszélt. Sajnos, a jubileumi rendezvényt megelőzően a múzeumvezető eltávozott az élők sorából, így történeti megemlékezését fia, dr. Felkai Péter olvasta fel. Dr. Felkai Tamás tudományos és szakmai tevékenységéről dr. Pap Zoltán mondott emlékező gondolatokat. Az ülésen elnöklő prof. dr. Zajác Magdolna (MOT) zárszavát követően a résztvevők megtekintették a múzeum állandó és a „*Magyar mentők október viharában. 1956.*” című időszaki kiállítását.

Mohos Márta

**SEBESÜLTMENTÉS AZ 1848—1849-ES SZABADSÁGHARC IDEJÉN
„HONVÉD-ORVOSTUDOROK, KÓRODÁK, SÉRVVITÉZEK KÓRÁPOLÁSA” —
A SEMMELWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MÚZEUM IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁSA
1998. április 24.—1999. május 31.**

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtár és Levéltár *Sebesültmentés az 1848—49-es forradalom és szabadságharcban* című időszaki kiállítással méltatja a jeles esemény 150. évfordulóját. A kor hangulatát idéző alcím *Honvéd-orvostudorok, kórodák, sérvvitézek kórápolása...* egyrészt a Bugát Pál által kezdeményezett és az orvostársadalom által lelkesen felkarolt orvosi nyelvújításra utal, másrészt a kiállításon bemutatott témaköröket vázolja fel.

Az első teremben szemléltetett tárgyak, korabeli kiadványok a forradalom előtti orvostörekvekről szólnak, amelyek az 1831-ben indult első magyar nyelvű orvosi szakfolyóiratban, az *Orvosi Tár*-ban láttak napvilágot. A folyóirat egyik szerkesztője, Bugát Pál eképpen fordult az orvostársaihoz: „*Teremtünk mi, magyar orvosok itt Magyarországon egy tulajdon magyar medicinát (orvostudományt)*” — mindezzel kora orvostársadalmának egyik fontos célját is megfogalmazta.

Ebben az időben az orvosi kar, illetve az orvosrend, valamint az „álladalmi” közegészségügy kérdéseiben parázs viták bontakoztak ki az „orvostudorok” között, de 1848-ban az egész országot átható forradalmi lelkesedés őket is csatasorba állította a szabadságharc eszméi mellett.

Kik szervezték meg az alakuló honvéd- és nemzetőr seregek egészségügyi, a sebesültek harctéri, valamint kórházi ellátását, korabeli szóhasználatlalt „kórápolását”? Az orvostörténelemben igen, a köztudatban kevésbé ismert nevekkel találkozunk a kiállításon a látogató. A kormány Sauer Ignácot bízta meg a polgári egészségügy megszervezésével. A Honvédelmi Minisztérium egészségügyi osztályának és a katonaoorvosi szolgálat megteremtésének feladatát a kor nagytekinélyű orvosa, Stáhl Ignác kapta feladatul, aki idős kora és betegsége ellenére elévülhetetlen érdemeket szerzett a hadorvosi szolgálat felállításában, a tábori kórházak láncának megszervezésében.

Erre az alapra épített és ezeket a szolgálatokat fejlesztette tovább Flór Ferenc, aki 1949 januárjától irányította a szabadságharc egészségügyét. A háborús körülmények között sok nehézséggel kellett megküzdnie, hiszen megoldásra várt a hadsereg gyógyszerellátása, az újonnan felállított tábori kórházak műszerekkel való felszerelése, a kötézőszerek folyamatos biztosítása, a kórápolók számának növelése. A gondokat csak tetézte, hogy a kolerajárvány mind nagyobb mértékben szedte áldozatait mind a civil lakosság, mind a hadsereg köréből. Flór Ferenc sikeresen bevonta az önként jelentkező asszonyokat, lányokat a hiányzó kórházi ápolói személyzet kiegészítésére, felmentve ezzel ilyen teendők alól a szolgálatra alkalmas honvédeket.

1849. április 16-án Kossuth Lajos országos főápolónővé nevezte ki testvérét, Meszlényiné Kossuth Zsuzsannát, aki nemcsak kíségette, hanem önkéntes ápolónőivel átvállalta a tábori kórházak betegápolásának ügyét. Ezen kívül közel 70 új tábori kórház felállításához nyújtott segítséget, biztosította a felszerelésüket, valamint az élelmi-szer utánpótlást. Az imént említett átszervezések még a tavaszi hadjárat előtt befejeződtek és sikeres voltukat bizonyította, hogy a kemény ütközetek idején is kitűnőre vizsgázott a honvéd egészségügyi szolgálat. Sajnos kevés eredeti anyag maradt fenn Kossuth Zsuzsanna tevékenységével, illetve az irányítása alatt állt Országos Kórodai Főápolónői Intézet működésével kapcsolatban.

A hadsereg ellátásában fontos szerepe volt a szállításnak. Nem véletlen, hogy az egészségügyi szolgálat megszervezésének kezdetén nemcsak hadorvosi, hanem gyógykovács tanfolyamok is indultak. Az utóbbiak vezetésével és az oktatói munka koordinálásával Zlamál Vilmost bízták meg. A kiállítás egyik legértékesebb darabja Zlamál művesen megmunkált diszkardja.

A szabadságharcot az orosz túlerő segítségével a Habsburg-ház leverte. Flór Ferencet, a honvéd egészségügy megszervezőjét, Balassa Jánost, az orvosi kar igazgatóját börtönbe zárták. Lumniczer Sándort, aki a szabadságharc egészségügyét az utolsó pár hónapban irányította, büntetésül kényszer-katonai szolgálatra sorozták be a császári seregbe, és egyszerű betegápolónak vezényelték a bécsi katonai kórházba. Arányi Lajost, aki tábori főorvos volt, hivatalából kilenc hónapra felfüggesztették. Korányi Frigyes, aki az 1848-as márciusi mozgalmakban kimagasló szerepet töltött be, a világoi fegyverletétel után sok zaklatásnak volt kitéve. Markusovszky Lajos törzssorvosként működött Görgey táborában 1849-ben. A megtorlás során többször állították osztrák haditörvényszék elé, de miután vezető szerepet nem játszott a forradalmi eseményekben, a bűncselekmény vádjára alól felmentették. Az elítéltek, a száműzöttek évek múlva amnesztiával szabadultak és válhattak újra a szakma elismert képviselőivé.

Reményeink szerint a kiállítás számos újabb adalékkal járul hozzá az 1848—49-es forradalom és szabadságharc katonai orvoslásának bemutatásához. Táraltunkkal a szabadságharcban részt vett orvosoknak, ápolóknak és az egészségügy megszervezőinek állítottunk méltó emléket.

Kótyuk Erzsébet

KRÓNKA — CHRONICLE

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG PROGRAMJA 1996—1999

1996

Február 22.

A MOT tudományos ülése.

Bíró Imre: A természettudós Goethe.

Szecskó Károly: Gárdonyi egri orvosa, dr. Glósz Kálmán (1863—1927).

Az ülés befejeztével a MOT Elnöksége ülést tartott.

Március 28.

A MOT tudományos ülése.

Jantsits Gabriella: Újonnan felfedezett Zsámboky-arc képek.

Kádár Zoltán: Tulp doktor, Rembrandt orvosa.

Kapronczay Katalin: Gerard van Swieten szerepe a felvilágosodás kori cenzúra megformálásában.

Április 25.

A MOT tudományos ülése.

Józsa László: Kórszövettani kórisme lehetőségei múmiákon.

Ringelmann Béla: Visszaemlékezés az Afrikában (Ghanában) töltött hét évre (1964—1971), 25 év elteltével.

Június 1.

Az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottságának, a MOT-nak és a DAB Orvostudományi Szakbizottságának Magyary-Kossa-emlékülése, Debrecen.

Karasszon Dénes: Elnöki megnyitó.

Schultheisz Emil: A filozófia a humanizmus kori orvosi fakultásokon.

Dörnyei Sándor: Magyary-Kossa-levelek az Országos Széchényi Könyvtárban.

Kádár Zoltán: Szentgyörgyi József debreceni orvos élete és munkássága.

Honti József: Scholtz Kornél (1871—1962) emlékezete.

Szállási Árpád: A Debreceni Orvostudományi Egyetem megalakulásának előzményei.

Pisztora Ferenc: Neves magyar pszichiáterek valláspolitikai publikációi a XIX-XX. században.

Karasszon Dénes: Az „eretnek” Vesalius és a reformáció orvostörténelmi jelentőségéről.

Június 20.

A MOT tudományos ülése.

Honti József: Dr. Fáy Aladár (1864—1944), a magyar egészségügyi szolgálatnak 1919-től 1925-ig volt vezetője.

Le Calloc'h. Bernard: Vincenzo Dandolo olasz gyógyszerész regényes élete.

Augusztus 18.

A Magyar Orvosok IV. Világtalálkozója keretében megrendezett Orvostörténeti Szekciótülés programja.

Honti József: Baló József emlékezete, születésének centenáriuma.

Back Frigyes: Az I. világháború hatása a magyar sebészet fejlődésére.

Kapronczay Károly: A budapesti orvosképzés lengyel hallgatói.

Karasszon Dénes: A „Magyar Orvosi Emlékek” a millicentenárium fényében.

Ringelhann Béla—Soós István: Egri orvosok az egyetem alapítása előtt.

Fodor Ferenc: Az Ars Medica szemészeti nyelvzetéről.

Missura T.: Kaposi-sarcoma a XVII. századból.

Scheffer I.: Balassától napjainkig (a hazai plasztikai sebészet fejlődése).

István L.: A haemophilia múltja, jelene és jövője Magyarországon.

Tóth T.: Kanizsai János hercegprímástól a dialízisközpontig.

Augusztus 31.

A Magyar Orvosírók és Képzőművészek Körének XXI. találkozója Kaposvárott, negyvenöt előadással és képzőművészeti kiállítással.

Szeptember 20.

A Fodor József Iskolaegészségügyi Társaság által szervezett iskolaegészségügyi konferencián tartott orvostörténeti szekciótülés programja.

Hidvégi Jenő—Gerencsér Ferenc: Markusovszky és az ifjúság egészségvédelmének gondolata.

Honti József: Fáy Aladár és az iskolaegészségügy.

Karasszon Dénes: A Sárospataki Református Gimnázium kórházának jelentősége az iskolaegészségügy hazai történetében.

Pisztora Ferenc: Hazai pszichiáterek harca a nevelési és iskolai túlterhelés psychés ártalmait ellen a századforduló körül.

Szeptember 26.

A MOT tudományos ülése.

Várady Géza: Százéves a Magyar Ideg- és Elmeorvosok Társasága.

Honti József: Beszámoló a Kősz szigetén szeptemberben megtartott 35. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszusról.

Október 18.

A MOT Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának tisztújító közgyűlése.

Október 31.

A MOT Mentéstörténeti Szakosztálya által az 1956-os szabadságharc 40. évfordulója alkalmából rendezett emléktűlés.

Márai Sándor költeményét szavalja ifj. Torday Ferenc.

Karasszon Dénes: Megnyitó.

Göbl Gábor: Az OMSZ munkája 1956-ban.

Felkai Tamás: Insufficiens volt-e az OMSZ 1956-ban?

Oláh Vilmos: A Péterffy Sándor utcai kórház tevékenysége 1956-ban.

Az 1956-os emlékkiállítás megtekintése.

Wass A. költeményét szavalja ifj. Torday Ferenc.

November 7.

A MOT tudományos ülése.

A 85 esztendőös *Huszár György* és a 75 éves *Zalai Károly* professzor köszöntése.

Birtalan Győző: 175 éve született Rudolph Virchow.

Back Frigyes: Élménybeszámoló a 35. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszusról.

November 16.

A MOT Numizmatikai Szakosztályának ülése.

G. Héri V.: Megemlékezés Huszár Lajosról, a tudós numizmatáról születésének 90. évfordulóján.

Süle Tamás: Húszéves a Numizmatikai Szakosztály.

Váradi I.: A szegedi Batizfalvy Éremgyűjtemény bemutatása.

November 19—21.

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága Tudománytörténeti Albizottsága és Technikatörténeti Albizottsága, a MOT, az Országos Műszaki Múzeum, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, valamint a SOMKL országos ankétja A millenniumtól a millicentenáriumig címmel.

A MOT részéről a következő előadások hangzottak el:

Back Frigyes: Az I. világháború hatása a magyar sebészetre.

Benedek István: Mester László, aki megfékezte a leprát.

Betléri István: Aneszteziológia és intenzív terápia hazánkban a millenniumtól a millicentenáriumig.

Felkai Tamás: A mentéstechnika fejlődése 100 év alatt.

Gerencsér Ferenc: A füll-orr-gégegyógyászat diagnosztikai és gyógyító eljárásainak technikai fejlődése és eredményei.

Honti József: A magyar patológia a millenniumtól a millicentenáriumig.

Jobst Ágnes: A magyar egészségügy átalakulása a második világháború után.

Kapronczay Katalin: Orvostudományi szakkönyvújdonások a millennium éveiben.

Karasszon Dénes: Matlekovics Sándor és az ezredévi kiállítás nagy enciklopédiája.

Kemenes Pál: Az orvosi informatika fejlődése az elmúlt száz évben.

Mohos Márta: Az Élet, a leendő Élet, a meg nem született Élet oltalmazása. A szervezett anya- és csecsemővédelem kialakulása Magyarországon.

Ringelhann Béla: A kromatográfia és az elektroforézis fejlődése és jelentősége a klinikai laboratóriumi diagnosztikában.

Szabadváry Ferenc: A magyar tudományosság az elmúlt 100 évben.

Vámos Éva: Nők megjelenése a természettudományok és a technika világában Magyarországon.

Várady Géza: Az ideg- és elmegyógyászat vizsgáló és gyógyító eljárásainak fejlődése a millenniumtól a millicentenáriumig.

Varga Benedek: A közegészségügyi szemlélet változásai a XIX—XX. század fordulóján Magyarországon.

Vida Mária: A magyar fürdőügy reformja — Budapest fürdőváros kialakulása.

December 3.

Az Egészségügyi Tudományos Tanács Högyes Endre-emlékülése.

Berentey György: Högyes tanításainak értelmezése napjainkban. (Képzés, szakképzés, közélet, szakmapolitika.)

1997

Január 30.

A MOT tisztújító közgyűlése. Vezetőség- és elnökségválasztás. (Érvénytelennek bizonyult.)

Február 27.

A MOT ünnepi ülése és újabb tisztújító közgyűlése.

A 80 éves *Ringelhann Béla* köszöntése.

Szecsó K.: Megemlékezés Szökefalvi-Nagy Zoltánról születésének 80. évfordulója alkalmából.

Tisztújító közgyűlés. (Vezetőség- és elnökségválasztás.)

Május 7.

Az Országos Mentőszolgálat, a MOT, a SOMKL és a Magyar Oxyológiai Társaság együttes ünnepi ülése a Kresz Géza Mentőmuzeum tízéves fennállásának alkalmából.

Vida Mária: A Kresz Géza Mentőmuzeum helye a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár szervezetében.

Göbl Gábor: A Mentőmuzeum szerepe az oktatásban és a mentésügy népszerűsítésében.

Felkai Tamás: A Kresz Géza Mentőmuzeum rövid története. (Az előadást felolvassa Felkai Péter.)

Pap Zoltán: Megemlékezés dr. Felkai Tamásról.

Zajác Magdolna: Zárszó.

Június 11.

A MOT tudományos ülése.

Le Calloc'h, Bernard: Cadet de Gassicourt, Napóleon személyes gyógyszerésze.

Szeptember 16.

A MOT és a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Közegészségtani Intézetének együttes tudományos ülése.

Winckelmann, N. J. (Ulm): Múltbeli és jelenkori orvostudományi koncepciók. (Német nyelven.)

Brunner, R. J. (Ulm): Az anatómia nyelve. (Német nyelven.)

November 8.

A SOTE Egyetemi napja keretében megemlékezés Högyes Endre születésének 150. évfordulójáról.

Rák Kálmán: Högyes Endre üzenete az utódoknak.

Mónos Emil: Högyes Endre kapcsolata a physiológiával.

Szollár Lajos: Högyes Endre négy évtizede a Pesti Egyetem Orvoskarának fénykorában.

Lipcsey Attila: A sokoldalú Högyes Endre hozzájárulása az ideg- és elmeorvosi tevékenységhez.

Farkas Elek: Kiütéses typhus elleni oltóanyag-termelés hazánkban a II. világháború alatt és után.

Szögi László: Högyes Endre, a hazai orvostudomány történetének kutatója.

Nagy Ferenc: Az alapító atya: Högyes Endre helye a tudományban és a történelemben.

Karasszon Dénes: Orvostörténeti Plutarchos: hasonlóság és különbözőség Semmelweis és Högyes alkotó munkásságában.

November 8.

Emléktűzés a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem létesítésének 125. évfordulója alkalmából. A MOT részéről előadott:

Kapronczay Károly: Nagy orvosnemzedékek a Ferenc József Tudományegyetemen.

November 17—19.

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága Tudománytörténeti Albizottsága és Technikatörténeti Albizottsága, a MOT, az Egyetemi Levéltári Szövetség, az Országos Műszaki Múzeum, az Országos Műszaki Infor-

mációs Központ és Könyvtár, az ELTE Egyetemi Könyvtára valamint a SOMKL országos ankétja A természettudomány, a technika és az orvoslás tárgyi, képi és írott forrásai témakörben.

A MOT tagjai részéről a következő előadások hangzottak el:

Vámos Éva: A tudomány- és technikatörténet forrásai és hiányuk.

Kemenes Pál: Orvostörténet a weben.

Kapronczay Katalin: Két kevésbé ismert XV. századi orvostörténeti munka.

Felkai Péter: Az orvostechika fejlődéstörténete, írott és tárgyi forrásai.

Honti József: A Magyar Pathológus Társaság megszületésének munkálatai című kiadványsorozat a két világháború közötti magyar pathológia történetének legfőbb forrása.

Mohos Mária: Az orvos iránti hála kifejezésének néhány írott és tárgyi emléke a SOMKL gyűjteményeiben. Paraszolvenca egykor és ma.

Kótyuk Erzsébet: A SOMKL gyűjteményének bemutatása.

Kopronczay Károly: Adatok a budapesti Semmelweis-szobor történetéhez.

November 24.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztálya, a Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő Szakosztálya és a Lakatos Demeter Egyesület által rendezett Gunda—Kóczián—Oláh—Vajkai-emlékülés.

Zsilák Mária: Bükkszentkereszt népi orvoslása.

Vargha János: Szivgomba.

Komáromi Tünde: „Valamit elvihetsz lelkedben a szomszédtól...” Román orthodox pap és szerzetes a lélekgyógyításról.

Gágyi József: Kalugerekhez való járás mai gyakorlata Méréfalván.

Szenti Tibor: Woodoo-halál Hódmezővásárhelyen.

Solomon Mária: Otthon szülés Külsőrekecsinben.

December 8.

A MOT és a SOTE Baráti Körének közös rendezésében tartott tudományos ülés.

Sági Erzsébet: A régi pesti kórház története a Szt. Rókus Kórház alapításáig.

Fehér József András—Tóth Mariann: Gyógyítás Sri Lankán. (Diavetítéssel.)

1998

Január 20.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése

Kárpáti Miklós: A Lipótmező jelentősebb neuropszichiátriai tudományos munkásságot kifejtő igazgatói és főorvosai a kezdetektől az 1950-es évekig.

Pisztora Ferenc: A spanyolországi guadalupi Jeromos-rendi monostor anatómiai, sebészeti, orvosi és gyógyszerészeti iskolája a XIV-XVIII. században.

Április 9.

A MOT és a SOTE Baráti Köre együttes ülése

Lukács Gábor (Párizs): Az európai orvostudomány behatolásának kezdetei Japánban (1750-1850).

Magyar László A.: Marsilio Ficino tanulmánya a pestisről.

Május 3.

A MOT és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerészet-történeti Szakosztályának együttes ülése az 1848—49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulóján

Bona Gábor: Honvédorvosok és orvos honvédek a szabadságharcban.

Karasszon Dénes: Zlamál Vilmos és a szabadságharc.

Szállási Árpád: Flór Ferenc és a Kossuth-kormány.

Honti József: Arányi Lajos és a 48-as szabadságharc.

Kapronczay Károly: Az ország egészségügyi szervezetének kérdései 1848 tavaszán.

Grabarits István: Gyógyszerészeti reformtörekvések 1848-ban.

Kedvessy György: Az 1848-as Cenetenáris Gyógyszerész Hét emlékezete.

Május 20.

A SOTE Közegészségtani Intézete, a SOMKL, a Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság és a MOT együttes emlékülése Fodor József születésének 155. évfordulója alkalmából

Kapronczay Károly: Fodor József élete és munkássága.

Karasszon Dénes: Orvostörténelmi Plutarchos II.: Fodor és Högyes.

Pintér Alán: Fodor József környezet-egészségügyi tevékenysége.

Simon Tamás: Fodor József és az iskolaügy.

Virágh Zoltán: Fodor József lapszerkesztői és publikációs tevékenysége.

Június 11.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése.

Le Calloc'h, Bernard: Thomas Manning orvos és Tibet-utazó.

Szeptember 3.

Az MTA Veszprémi Területi Bizottsága, a Laczkó Dezső Múzeum, a SOMKL és a MOT együttes tudományos ülése Weszprémi István születésének 275. évfordulóján.

Márkusné Vörös Hajnalka: Weszprémi István származása és gyermekevei.

Vida Mária: Weszprémi István, a biográfus orvostörténész.

Szállási Árpád: Weszprémi István babakönyve.

Tóth Péter: Weszprémi István és a magyarországi boszorkányüldözés dekriminalizációja.

Gesztyeli Tamás: Weszprémi István és a hazai műgyűjtés kezdetei.

Mezei Zsolt: „Hazáját szerető magyar poeta”. Weszprémi István tankölteménye Magyarország királyairól.

Budai László: Weszprémi István nyelvészeti munkássága.

Tölgyesi József: Weszprémi István tanítása az orvosi és pedagógiai szempontú kisgyermeknevelésről.

November 14.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése.

Jakó János: Újabb orvosi érmek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből.

Váradai István—Vizkelety Tibor: Hetés György orvosi érmek.

Beszélgetés Hetés György színésszel és szobrászművésszel.

November 17.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése

Beszámoló a tuniszi Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszusról. Előadók: *Back Frigyes, Boga Bálint, Honti József, Magyar László András.*

November 25.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése.

Szabó Péter—Toldy-Schedel Emil: Gróf Almássy László nyomában.

1999

Január 27.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése.

Téglássy Zoltán: Gyógyítás az Adrián most és 100 éve.

Oláh Imre: A T- és B-lymphocytá-dogma kialakulásának története.

Boga Bálint: Érdekességek az orvosi nomenklatúrában.

Február 15.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése

Perner Ferenc: A szervátültetés története.

Papp Zoltán: Elődök a Baross utcai Szülészeti Klinikán.

Március 11.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése

Antalóczy Zoltán: Részletek a kardiológia történetéből.

Gorka Tivadar: Orvosdoktorok a magyar állatorvosképzés és állatorvos-tudomány felemelkedésében.

Március 31.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése.

Böhm György (Brazília): Medical education and telemedicine.

Turóczy Gergely: A tengertől a sarkkörig.

Május 21.

A MOT és a SOTE II. számú Szemészeti Klinikájának együttes tudományos ülése.

Karasszon Dénes—Salacz György: Megnyitó

Bögi Júlia: „90 éves a Mária utcai szemklinika.” Videofilm. A szemésztörténeti kiállítás megnyitója.

Jantsits Gabriella: A klinikai könyvtár bemutatása.

Szeptember 10.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése

Manoliu, Vasile (Savannah, USA): The presentations of the historians of medicine from Hungary at the International Congresses for the History of Medicine.

V. Manoliu professzor tiszteletbeli taggá avatása. Laudatiót mond: Szállási Árpád.

Október 14.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése.

Birtalan Győző: Orvoslásról és elmúlásról Goethe Faustjában.

Lozsádi Károly: Gondolatok az emberi dimenziókról.

November 6.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése

Bóna Endre: Újabb szegedi orvos-gyógyszerész és humánbiológiai érmek.

Mészáros M. János: A nemzetközi állatorvosi kongresszusok numizmatikai vonatkozásai

Beszélgetés *Fritz Mihály* szobrászművésszel.

Bóna Endre: Rövid emlékezés Faludi Gézára, az első magyar orvos-numizmatikusra, születésének 125. évfordulóján.

November 11.

A MOT és a SOTE Baráti Körének együttes ülése.

Sági Erzsébet: A budai katonai kórház története 1789-től 1950-ig.

Honti József: Emlékezés Mayer Ferenc Kolosra születése centenáriumán.

NEKROLÓGOK — OBITUARIES

BALKÓNÉ SZALKAY JUDIT (1946—1998)

Judit, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, Orvostörténeti Közlemények és a Magyar Orvostörténelmi Társaság munkatársa, megdöbbentő hirtelenséggel, tragikusan fiatalon hagyott itt bennünket.

Balkóné Szalkay Judit Budapesten született, s 1964-ben a Madách Imre Gimnáziumban tett érettségi vizsgát. 1964-től a Balassa János Kórházban dolgozott, előbb mint adminisztrátor, utóbb SZTK-előadói munkakörben — életét azonban ekkor még a jégtánc töltötte ki, hiszen fiatal korától tehetséggel és eredményesen sportolt, korosztályának legkiválóbb hazai műkorcsolyázói közé tartozott. 1967-ben férjhez ment, 1969-ben született Zsolt nevű kisfia — ő ma számítástechnikai szakember, három szép gyermek apja. Judit 1972-ben került könyvtárunkhoz, ahol nyelvtudásával, rendszeretével, megbízhatóságával hamar megbecsülést szerzett: könyvtári feladatain túl példamutató gondossággal intézte szerkesztőségünk és a társaság ügyeit, tartotta nyilván dokumentumait. A családjáról való gondoskodás és a munka mellett könyvtárunk munkatársaként végezte el jeles eredménnyel a könyvtárosképző szaktanfolyamot is. Kül- és belföldi vendégek látogatása, konferenciák, társasági ülések szervezése nem történhetett nélküle, az utolsó huszonöt év valamennyi folyóiratszáma magán viseli gondos keze nyomát. Lapunkban gyakran publikált is, elsősorban könyvismertetéseket, s az Orvostörténeti Közlemények mutatóköteté is részben az ő fáradhatatlan munkájának eredményeként születhetett meg.

Juditot élete utolsó éveiben számos megpróbáltatás érte. E csapások közül a legsúlyosabb férje korai, rettenetes halála volt, amelyet — hiába övezte és óvta szeretet családjá és munkatársai körében egyaránt — soha többé nem tudott kiheverni. Halála alig felfogható. Része volt életünknek. Nincs, aki pótolja őt.

DR. BALOGH JÁNOS (1922—1998)

Mély gyász érte a magyar orvostársadalmat, sebészársadalmat és a magyar orvostörténészek közösségét: 1998. szeptember 20-án, 76 éves korában hosszú betegség következtében, mégis váratlanul, elhunyt dr. Balogh János, a fővárosi Szent János Kórház nyugalmazott sebész főorvosa, aki a GANZ Villamossági Műveknek évtizedeken át volt a sebészorvosa, a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak pedig nagy tiszteletben álló, aktív, vezetőségi tagja.

1922. április 21-én Budapesten született vasutas tisztviselő szülők gyermekeként. A budapesti Werbőczy István Állami Reálgimnáziumban érettségizett 1940-ben kitüntetéssel. Orvosi tanulmányait a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Orvosi karán végezte, s diplomáját 1946-ban nyerte el. Az ostrom alatt a fővárosban, a Szent János Kórházban mint medikus segített a szenvedőkön. Dolgozott Budapesten az István Kórházban, a gyermeksebészeti osztályon, Baló József professzor intézetében pedig alapos pathológiai ismeretekre tett szert. 1949-ben a budapesti III. számú Sebészeti Klinikán sebész szakorvosi képesítést szerzett. Pályájának alakulására nagy hatással volt Hedri Endre professzor, akiben mesterét tisztelte, s követte a III., majd a II. számú Sebészeti Klinikára. 1953-ban nevezték ki segédorvosnak a János Kórház Sebészeti Osztályára. Rendelőintézeti szakorvos, majd szakfőorvos lett, s ezt az állást nyugdíjba vonulásáig betöltötte. Emellett aktívan részt vett az osztály műtéti és ügyeleti munkájában is. Négy évtizeden át a GANZ Villamossági Művek sebészeti rendelőjének szakfőorvosa is volt.

Orvosi tanulmányai a pathologia, az experimentalis medicina és a klinikum iránti érdeklődését mutatják. Tudományos munkái az Orvosok Lapjában, az Orvosi Hetilapban és a Kísérletes Orvostudományban jelentek meg (a

glomustumorokról, a lép depóvérének prothrombintartalmáról, a lép belső miliójének vizsgálatáról, a patella habituális ficamának műtéti megoldásáról, a claviculának fibuladarabbal való pótlásáról, egyszerűsített eljárásról mesterséges ascites keltésére kutyán, a valódi lépcystáról, az első magyar altatógépről).

A magyar orvostársadalom — mint orvostörténész — elsősorban az Új Szent János Kórház keletkezésének történetével kapcsolatos munkássága alapján ismerte meg. Részletes tanulmánya az Orvostörténeti Közleményekben 1964-ben jelent meg (30, pp. 61—75). Természetes, hogy elsősorban szakmájának múltja érdekelte és kezdte a traumatológia. A *Communicatones*ben 1956-ban orosz nyelven foglalta össze a XIX. század első felének magyar traumatológiai sebészeti történetét (3, pp. 67—83), 1958-ban pedig az első traumatológiai monográfiáról értekezett (8—9, pp. 218—232). 1969-ben Balassa Jánosnak, az első magyar sebészeti iskola megalapítójának állított emléket németül írt rezüméjével (48—49, pp. 43—61). 1970-ben egy százéves altatógépről, Nagel Emil találmányáról írt rezümét németül (69—70, pp. 225—235). A befecskendezés kezdetével 1980-ban ismertette meg az olvasót (89—91, pp. 111—123). 1960-ban részletesen ismertette J. Thorwald Sebészek évszázada című, a Gondolat Kiadónál megjelent könyvét (19, pp. 260—264).

A Burow-kenőcs és -oldat történetét a *Gyógyszerészet* című lapban 1988-ban foglalta össze (pp. 541—542). Appendektómia 1735-ben című tanulmánya az *Orvosi Hetilapban* (1991, 132, pp. 1208—1209) és az *Orvostörténeti Közleményekben* (1995—1996, pp. 149—157, 211—217) jelent meg.

Sükkösd László dr. társszerzővel írt tanulmányt Manning Vilmos akadémiai pályadíjának nyolcvan éves évfordulójára (*Orvosi Hetilap*, 1983). Magyar László társszerzővel emlékezett meg róla Sikeres trepanatio Pesten 1903-ban címmel (*Orvosi Hetilap*, 1985).

Tanulmányai alapos előkészítő munkáról, gondos szakirodalmi kutatásról tanúskodnak. A Magyar Orvostörténeti Társaság rendezvényeinek haláláig rendszeres látogatója maradt.

Életére és munkásságára tisztelettel emlékezünk. Minden vonatkozásban példát mutatott a fiataloknak, orvostörténeti vonatkozásban pedig elsősorban a sebészeti és a kórházak múltját kutató orvosoknak, történészeknek.

H. J.

BÜKY BÉLA (1928—1998)

Büky Béla nyelvész volt, de a nyelvészetet nem öncélnak, hanem olyan szilárd tudományos bázisnak tekintette, amelyről könnyebben indulhatott hihetetlenül szerteágazó, tárgyban és időben egyaránt messzire vezető kutatóútjára. Noha érdeklődésének középpontjában a szókészlet, a névkutatás és a szavak története állt, már fiatalon, az Akadémia Kézirattárának dolgozójaként (1951—1974) felfedezte, milyen különös és hazánkban kellően nem vizsgált kapcsolat létezik az emberi pszichikum és a szókincs, a lélek és a nyelv között. Munkássága során ettől fogva rendszeresen vissza-visszatért ehhez a gondolatkörhöz, s fő műveit — A magyar nyelvtudomány és a pszichológia tudományos kapcsolata századunkban (1996), illetve A pszichikumra vonatkozó szókincs korai rétege a magyarban (1986) című munkáit — is ennek a kérdésnek szentelte. Sajátos — különös módon az okkult iránti vonzalomtól sem mentes — lélektani érdeklődése vezette már igen korán társaságunkhoz is, amelynek Orvosi Nyelvészeti és Nyelvtörténeti Szakosztályát éveken át irányította eredménnyel és gazdagította lenyűgözően gondolatgazdag előadásaival. Büszkék lehetünk rá, hogy első szókészlet-történeti közleményét éppen folyóiratunkban publikálta 1963-ban. A *Calepinus*-szótár orvosi szókincsével kapcsolatos alapvető cikkét lapunk 1967-ben, *Comenius Orbis Pictus*ának orvosi vonatkozású szavairól írt tanulmányát pedig 1985-ben közölte. Talán a társaságunkban végzett tevékenysége is hozzájárult ahhoz, hogy utóbb kandidátusi címét (1977) is a magyar pszichológiai szaknyelv kezdeteiről írott disszertációval szerezte. E kutatómunkája mellett a Nyelvtudományi Intézet főmunkatársaként (1974—1995) 1977-től 1987-ig előbb a Petőfi-szótár, majd az új, német nyelvű etimológiai szótár szerkesztésében és írásában vállalt aktív részt, amiért Akadémiai Díjban részesült. Tudományos munkássága során a magyar nyelv és irodalom korai forrásaival, főként az első magyar bibliafordítással foglalkozott, vizsgálta a névadás szociológiáját és pszichológiáját, s a hazai pszicholingvisztikai kutatások egyik elindítója volt. 1990-től oktatót is: a Miskolci Bölcsészegyesület egyetemén tanszékvezető egyetemi tanárként működött.

Büky Béla nem csupán társaságunk üléseinek, hanem könyvtárunknak is gyakori látogatója volt: rendszeresen gazdagította gyűjteményünket nehezen beszerezhető, külföldi kiadványokkal, vagy éppen beszerezhetetlen kézikönyvek másolataival. Találkozni, beszélgetni vele mindig élmény volt számunkra: széles körű műveltsége, eredeti gondolkodás- és beszédmódja, egyedi humorú, mindenre nyitott, a világ titkai iránt szinte gyermekien érdeklődő személyisége, végül pedig az utolsó időkben tanúsított sztoikus magatartása e sorok íróját mindig lenyűgözte és rokonszenvvel töltötte el. Szeretettel és tisztelettel emlékezünk rá valamennyien.

KISZELY GYÖRGY

(1909—1997)

Dr. med. habil. Kiszely György professor emeritus 1909. október 11-én született Szatmárnémetiben, 1997. augusztus 4-én hunyt el Budapesten.

Édesapja Kiszely Árpád rajztanár, festőművész, édesanyja Menesdorfer Lenke, testvérei Kiszely Magdolna nyelvtanár és dr. Kiszely Sándor orvos. Első felesége — dr. Meinhardt Sarolta — bőrgyógyász szakorvos volt. Ebből a házasságából születtek gyermekei: Dr. Kiszely Sarolta pszichiáter szakorvos és Kiszely György vegyipari gépészmérnök. Második felesége dr. Nagy Mária orvosbiológus, kandidátus volt.

Az elemi iskolai és az első öt évi gimnáziumi tanulmányait Szatmárnémetiben végezte. A román megszállás miatt családjával együtt 1924-ben Debrecenbe költözött. A debreceni Állami Fazekas Mihály Főreáliskolában tanult tovább, ahol 1928. június 6-án érettségizett. 1928 őszén iratkozott be a debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem orvostudományi karára, ahová 1933-ig járt. Már 1928. október 1-jé óta dolgozott a Huzella professzor által vezetett Anatómiai és Biológiai Tanszéken. Huzella professzort 1932-ben felhívták a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Kara II. számú Anatómiai Intézetének élére. 1934. január 1-jétől Huzella professzor maga mellé vette az intézetbe. Budapesten fejezte be orvosi stúdiumait, s 1934. december 22-én avatták orvosdoktorrá.

A fejlődés szövegtana című dolgozata alapján a kar 1942. május 12-ére tűzte ki a magántanári kollokviumát, amely az egyik kérdező távolléte miatt nem perfektuálódott. Végül 1944. május 16-án nyerte el magántanári képesítést venia legendi joggal. 1951-ben megszűnt az egyetemi magántanárság intézménye. Helyét átvették a Tudományos Minősítő Bizottság által adott címek. 1952. szeptember 20-án kapta meg az orvostudomány kandidátusa címet. 1955. február 12-én nevezték ki docensé és 1963. augusztus 16-án lett intézetvezető egyetemi tanár a Szegedi Orvostudományi Egyetem Orvosi Biológiai Intézetének élén. Az ő nevéhez fűződik a SZAOTE Biológiai Intézetének — a Somogyi u. 4-ben levő — 1972-ben létesült új épülete. 1977. június 30-án vonult nyugállományba. 1977. július 1-jétől 1991. július 10-éig tudományos tanácsadó, ettől kezdve a haláláig professor emeritus volt a SZAOTE Orvosi Genetikai Központjánál (később Intézeténél).

Hatvankilenc évig tartó szakmai pályafutásában két esemény okozott zavart. Az első az 1944. május 15-étől 1945. augusztus 1-jéig tartó katonaság, illetve szovjet hadifogság volt. A második az, hogy 1946. október 5-én a hivatali állásából azonnali hatállyal felmentették (B-listázták), s csak 1948. március 1-jétől vették vissza az egyetemre.

Ami az oktató-nevelő munkáját illeti, méltán tarthatjuk őt a XX. századi hazai orvosképzés egyik kiemelkedő iskolateremtő tanárának. Tantermi előadásai és gyakorlati (szövet- és fejlődéstan, biológia) mellett megtanította a bejáró diákokat, diákköröseit, magántanári előadásainak hallgatóit, munkatársait a fenti tudományok elméletére és gyakorlatára. A fentiek mellett az 1958-tól 1988-ig vezetett naplója szerint csaknem hétszáz előadást (részben külföldi vagy hazai tudományos, illetve ismeretterjesztő előadást — tévében, rádióban, TIT-ben stb.) tartott.

Az általa szervezett kongresszusok és konferenciák közül kettő volt nemzetközi jelentőségű. Az első a Huzella professzorral együtt a sejtelmélet 100. évfordulójának tiszteletére — az Anatomische Gesellschaft és isze alatt — rendezett nemzetközi kongresszus, a második az 1986. augusztus 26-án, Huzella professzor születésének 100. évfordulója alkalmából tartott emléknapp volt.

Az egyedül vagy társszerzőségben írt, egy vagy több kiadásban megjelent könyvei és jegyzetei közé tartozik a hallgatók körében igen közkedvelt „kis képtelen kiszely”, A szöveti gyakorlatok segédkönyve, a Fejlődéstan jegyzet, a Biológia jegyzetsorozat, a Biológia, a Biológiai és élettani alapismeretek, a Biológiai gyakorlatok, az Általános biológia gyógyszerészhallgatók részére, a Mikrotechnika, a Mikrotechnika és hisztokémia (ez németül és oroszul is megjelent), Az emberi test, Az élet keletkezésének néhány problémája, Az élővilág fejlődéstörténete, Az élet alapjai stb.

Életét és munkásságát az első és a második világháború, az előbbi követő Trianon, szakmai értelemben pedig az 1945 utáni Micsurin—Liszenko—Lepesinszkaja-korszak tette nehézségekkel telivé.

Az édesapján kívül mestere az orvosi biológia rajongó híve: Huzella professzor volt. A biológia szó a görög biosz + logosz, azaz az élet és a tudomány szavakból származik. Az orvos pedig ennek az életnek a megőrzésére tesz esküt. Ezért tartozik az orvosi biológia tárgykörébe az infra- és szupraindividuális élet keletkezésének, fejlődésének, szerveződésének, szabályozásának és elmúlásának kérdése, az időbeli és térbeli koordináta-rendszeren elhelyezve az embert mint egyedet és mint fajt.

Az életet különböző tudományos módszerekkel vizsgáljuk, de mindig valamilyen műterméket nyerünk. Ezért az a cél, hogy kutatási eljárásaink minél kevésbé avatkozzanak be az élőbe, minél kevésbé legyen műtermék, az amit

kapunk. Kiszely professzor ezért alkalmazott kutatásai során szövettenyésztést, vitális, illetve szupravitális festést, kémleletes mikrotechnikát és hisztokémiát. Ha már ismerjük az életet, kíváncsiak vagyunk a keletkezésére, fejlődésére és elmúlására, mindezeknek az okára, szabályozására és szerveződésére, a normális folyamatokat kórosan befolyásoló környezeti hatásokra. Ezekre a kérdésekre választ ad a sejttan, a fejlődéstan, a gerontológia, a genetika, az ökológia stb., s ezeket — az orvoslás igényei szerint — magasabb szinten szintetizálja az orvosi biológia. Kiszely professzor kutatásai és publikációi erre a gondolatossorra fűzhetők fel. Munkáját elősegítette kiváló manualitása és az, hogy tudott latinul, németül, románul, franciául és angolul.

Oktató-, kutató- és nevelőmunkája mellett igen aktívan részt vett a tudományos közéletben. Számtalan hazai tudományos társaságnak volt alapítója, elnöke, elnökségi tagja. Munkájáért tizenöt külföldi és hazai kitüntetést kapott.

Ki kell emelnünk, hogy különösen nagy érdeklődést mutatott a tudomány- és az orvostörténelem iránt. Hervadhatalan érdeme ezen a téren az, hogy a biológiai tantermi előadásaiiba beleszötte az orvostörténelmet. Orvosok, fogorvosok és gyógyszereszek évfolyamai tőle tanulták szakmáknak múltját. Tizenkét orvostörténelmi tárgyú dolgozata jelent meg, s három elkészült, de kiadásra nem került ilyen tárgyú munkája volt.

Rendkívüli tehetséges, páratlan memóriájú, csodálatos előadókészségű, sokoldalú tudású, képességű és érdeklődésű reneszánsz ember, hívő katolikus, hazáját szerető, annak értékeit megbecsülő, karizmatikus egyéniség volt. Sugárzott belőle a szeretett, megértés, megbocsátás, jóság, humor, segítőkészség, önzetlenség és bőkezűség. ugyanakkor „szerényen volt úr” (dr. Perendy Mária jellemzése szerint). Halála előtt mérleget készített az életéről, s ezt mondta: „sokat dolgoztam, remélem, nem éltam hiába”. Igen, így van!

Munkája, személye olyan értékes, amiért megérdemli, hogy emlékezze örökké éljen a hazai és a nemzetközi orvostörténelemben.

N. M.

RÁDÓCZY GYULA (1932—1998)

Több mint egy éve, hogy a kiskunhalasi régi református temető borostyános sírjai között búcsút vettünk Rádóczy Gyulától, egykori munkatársunktól akinek kötődése szülőhelyéhez, Halashoz, mindannyiunk számára közismert volt. Színes történeteit hallgatva a város neve számunkra örökre összekapcsolódott a Rádóczy család történetével.

Decker Gizella és id. Rádóczy Gyula gyógyszerész egyetlen gyermekként Kiskunhalason nevelkedett. Kecelen és Halason végezte iskoláit, majd 1950-ben a Szegedi Orvostudományi Egyetemen kezdte meg gyógyszerészeti tanulmányait, végül 1960-ban a Budapesti Orvostudományi Egyetemen szerzett diplomával. 1953 és 1957 között, amikor tanulmányait kényszerűségből fel kellett függesztenie, az ország különböző gyógyszerzertáraiban „vándor patikusként” dolgozott, s ezt a vándoréletet diplomája megszerzése után is évekig folytatnia kellett. E kalandos élet során hihetetlenül sok szakmai tapasztalatot, ország- és emberismeretet halmozott fel, amelyet pályájának későbbi szakaszaiban hasznosított. Ebben az időben kezdett gyógyszerészet-történeti kutatásokkal is foglalkozni, híres éremgyűjteményének első darabjait is ekkor szerezte meg.

1967-ben a sacharin-tablettázó üzem vezetője lett. Két találmányával forradalmasította a tablettagyártás technológiáját (Eljárás vízben gyorsan és kristálytisztán oldódó sacharin-tabletta előállítására, 1970; s Eljárás szénhidrátmentes diétás szopogató-cukorkák előállítására, 1972). Hosszú ideig aktív szerepet játszott a Magyar Gyógyszerészeti Társaság munkájában.

Gyógyszerészeti szakmai ismeretei és tudása mellett szenvedélyesen érdeklődött a humán, elsősorban a történeti tudományok iránt. E két érdeklődés összekapcsolása igen eredményesnek bizonyult gyógyszerészet-történeti munkásságában. Kutatásai az elsődleges forrásokra, azaz a régi gyógyszerkönyvekre irányultak elsősorban, tanulmányai alapvető fontosságúak és megkerülhetetlenek ezen a területen. E témában írta kandidátusi értekezését is A Magyarországon hivatalos gyógyszerromatívmok fejlődése 1729-től napjainkig címmel 1985-ben. Aktívan részt vett a Gyógyszerészet-történeti Szakosztály munkájában, amelynek 1979-től titkára volt. Mint neves gyógyszerésztörténész a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársa lett. Előbb külső, majd 1980. január 1-jétől állandó munkatársként itt dolgozott. Ez az időszak volt a múzeum fénykora mind szakmai, mind munkatársi tekintetében, s ebbe a közösségbe, valamint az itt folyó munkába Rádóczy Gyula nagyszerűen beleillett.

Mindkét irányú tevékenységét tovább folytatva, 1983-ban megszerezte a gyógyszerészdoktori címet, részt vett a VII. Magyar Gyógyszerkönyv szerkesztésében, később a Magyar Gyógyszerész Kamara elnökségi tagja lett. A gyógyszerészet-történet tárgykörében is számos tanulmánya jelent meg, kiállításokat rendezett, előadásokat tartott,

konferenciákat szervezett. Mind e mellett az eredetileg csupán hobbiként művelt numizmatikában is alapvető tudományos eredményeket ért el. 1982-ben jelent meg monográfiája Mária Terézia magyar pénzverése címmel, amelyért 1984-ben bölcsészdoktori címet kapott. 1961-től tagja, később titkára, főtitkára, majd elnöke volt a Magyar Numizmatikai Társulatnak, szerkesztette a Numizmatikai Közlöny, valamint Az Érem című folyóiratot.

Gyógyszerész, feltaláló, gyógyszerészet-történész és numizmatikus volt Rádóczy Gyula, ugyanakkor nagy tudású, segítőkész kolléga, aki sajátos adatkezelő rendszerével — a zakója felső zsebében tárolt, bélyeg nagyságú cédulák közül mindig az éppen megfelelőt kihúzva — minden komputernél gyorsabban és pontosabban adott választ kérdéseinkre. Tréfára, ugratásra, anekdotázásra mindig kész ember és barát volt, akinek vaskos humort sem nélkülöző szólásai és rigmusai szállóigévé váltak közöttük, s a múzeum „oral history”-jának máig szerves részei.

Sokáig megrögzött agglegénynek véltük, ám ebben tévedtünk, hiszen életének talán legboldogabb részét felesége, Kovács Zsuzsanna és három kislánya, Zsuzsika, Katika és Piroska körében töltötte. 1998. november 26-án halt meg.

KRÓNICA — CRONICLE

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG 2000. ÉVI PROGRAMJA

Február 10.

A MOT vezetőségi ülése.

Program: A MOT új alapszabály-tervezetének megvitatása (I.)

Március 2.

A MOT vezetőségi ülése.

Program: A MOT új alapszabály-tervezetének megvitatása (II.)

A Weszprémi és a Zsámboky Emlékérmek kiosztása.

A Weszprémi emlékérmek díjazottjai: Buda József, Grabarits István, Honti József, Magyar László András, Stille Tamás.

A Zsámboky János Emlékérem kitüntetettjei: Balázs Tibor, Csapláros Zsuzsanna, Csománé Kovács Mária, Gazda István, Kapronczay Katalin, Kiss László.

Április 13.

A MTESZ, A SOMKL, valamint a Hadtörténeti Intézet és Múzeum közös konferenciája. A MOT részéről előadást tartottak:

Kapronczay Károly: Az 1848/49-es szabadságharc egészségügye.

Kapronczay Katalin: Családi emlékek az első világháború katonaeorvosairól.

Szállási Árpád: A Pécsi Helyőrségi Honvédkórház története.

Sági Erzsébet: Dr. Hamary Dániel, a Magyar Királyi Honvédség törzsorvosa.

Mohos Márta: Sebészeti szükségműszerek a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményében.

Kótyuk Erzsébet: Magyar katonaeorvosok idegen földön.

Április 20.

A MOT ünnepi ülése.

Weszprémi és Zsámboky-emlékelőadás

Grabarits István: A Kőszegi Patikamúzeummal kapcsolatos kutatásaim.

Csapláros Zsuzsanna: Novellák.

Április 26.

A Semmelweis Egyetem Baráti Köre és a MOT együttes ülése.

Desits Imre: Gyógyító úton Kenyában.

Honti József: Grúzia kincsei (videófilm).

Május 10.

Az MTA Orvosi és Biológiai Tudományok Osztályának rendezvénye "Az immunológia jelentősége és hatása a társadalom fejlődésére" címmel.

Társaságunk részéről előadott:

Karasszon Dénes: Korszakok és irányzatok az immunológia fejlődéstörténetében.

Május 18.

A MOT ünnepi ülése.

Weszprémi és Zsámboky-emlékelőadás:

Süle Tamás: Medicina et nummi.

Csománé Kovács Mária: Az elmúlt 25 év orvosi érmei — tendenciák és jellegzetességek.

Június 1.

A Gesellschaft für Wissenschaftsgeschichte, a SOMKL, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a METESZ és a MOT szervezésében rendezett "Der Donauraum in der Wissenschaftsgeschichte Europas..." című konferenciája. Társaságunk részéről díszelőadást tartott Schultheisz Emil.

Június 8.

A MOT tudományos ülése.

Le Calloc'h, Bernard: Gruby Dávid a csodadoktor.

Június 22.

A MOT ünnepi ülése.

Program: Birtalan Győző és Karasszon Dénes köszöntése 75. születésnapjukon.

Birtalan Győző: Élet, rontások és gyógyítás a Kalevalában.

Augusztus 25.

Dr. Bakay Lajos sebészprofesszor emléktáblájának avatása. A MOT részéről beszédet mondott Karasszon Dénes elnök.

Szeptember 20.

A MOT elnökségi ülése. Program:

1. A megfogyatkozott elnökség kiegészítése.
2. Elnöki beszámoló, az eddigi elnök leköszönése.
3. Az új elnök megválasztása.

Október 19.

A MOT ünnepi ülése.

Weszprémi és Zsámboky-emlékelőadás:

Buda József: Rembrandt anatómiaórái. — Egészségügyi filatéliai bemutató.

Magyar László András: A gyógymódok osztályozásai.

November 23—25.

A MTESZ, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, az Országos Műszaki Múzeum, a Budapesti Műszaki Egyetem, a SOMKL és a MOT közös ankétja "Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika és orvostörténet köréből — Útkereső évszázadok" címmel.

A MOT részéről előadást tartottak:

Karasszon Dénes: Az állatorvosképzés útkeresése és Hutyra Ferenc tantervi reformja.

Vámos Éva: Nőhallgatók a Budapesti Műszaki Egyetemen és az első női mérnökök Magyarországon.

Szabadvány Ferenc: Egy elszalasztott találmány.

Mohos Márta: Egy szemészeti magyar találmány.

Kapronczay Katalin: Semmelweis Ignác emlékezete Itáliában a XIX. század végén.

Kótyuk Erzsébet: Kopogtat(t)unk, hallgatóz(t)unk...? A perkusszió és az auszkultáció szerepe a diagnosztikában.

Szabó Katalin: A gyógyszerésznők képzéséről és tevékenységéről folytatott vita a Gyógyszerész Közlöny hasábjain (1895).

FODOR FERENC
(1926—2000)

2000. október 16-án alkotó erejének teljében, 74 éves korában, Marosvásárhelyen hirtelen elhunyt dr. Fodor Ferenc professzor, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem Szemészeti Klinikájának igazgatója. Halálával nemcsak a hazai szemészeti tudományos társaságot érte nagy veszteség, hanem főiskolánk oktató kara is szegényebb lett egy nagy műveltségű, páratlan tevékenységű és nagy munkabírási tanárral, akinek életeleme volt a gyógyítás, a tudományos munka és az oktató-nevelő tevékenység.

1926. szeptember 16-án született Gyergyókilyénfalván, Hargita megyében (Románia). Középiskoláját Csíkszeredában és Gyergyószentmiklóson végezte 1940—1947 között. Orvosdoktori érdem-diplomát 1953-ban szerzett, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben. Itt is nyert kinevezést a Kórbonctani Tanszékre, ahol 1958-ig dolgozott gyakornoki, majd tanársegédi beosztásban. 1958-ban az OGYI Szemészeti klinikájára nevezik ki tanársegédnek, majd adjunktusnak, sikeres versenyvizsgálójának nyomán, előadó tanárnak, 1976-tól professzornak, 1992-ben bekövetkező nyugdíjazásáig.

1959-ben kórbonctani, 1960-ban szemészeti szakorvosi vizsgát tett, 1976-ban I. fokozatú szemész főorvosi minősítést nyert. 1967-ben az orvostudományok doktora címet nyerte el "Contribuțiuni la studiul morfo-clinic al tumorilor oculare la copii" (Morfoklinikai vizsgálatok a gyermekkori szemdaganatokban) című doktori disszertációjával.

Szakmai tevékenységét először a morfológiai tudományágban, később a szemészetben széles körű ismeretek, kiváló szakképzettség és eredeti alkotó készség jellemezte. A morfológiában szerzett alapos tudását és tapasztalatát a klinikai gyakorlatban hasznosította. Tudományos munkái átfogó biológiai szemléletet tükröznek. A több mint 230 tudományos dolgozatából, közel 150 hazai és külföldi szaklapokban jelent meg, illetve országos és nemzetközi kongresszuson bemutatott dolgozataival a román morfológiai és szemészeti iskola egyik jeles képviselőjeként vált ismertté (Budapest, Berlin, Giessen, Hamburg, Szaloniki, Párizs, München, Bécs).

Tudományos munkássága során nyert gazdag tapasztalatát készséggel adta át tanítványainak és munkatársainak. Kiváló pedagógiai érzékkel foglalkozott a fiatal orvosokkal. Évtizedekig vezette a Szemészeti Klinikán folyó szakorvos- és főorvosképzést. Tudományos érdeklődése a szembetegségek morfológiai vizsgálatára és ultrahangos tanulmányozására terjedt ki. Foglalkozott a szem daganatos megbetegedéseivel, valamint az érrendszer károsodását követő szemelváltozásokkal. Munkássága során két újítását és két találmányát jegyezték be a Román Találmányi Hivatalnál.

Szakmai és társadalmi téren széleskörű tevékenységet folytatott: 1976–1985 között a fogászati fakultás dékánja volt. Tagja volt az Általános Orvosi Kar Tanácsának, valamint az egyetem szenátusának. 1979—1990 között a bukaresti Oktatásiügyi Minisztérium Diploma Bizottságában dolgozott. 1979—1984 között a Román Nagy Nemzetgyűlés képviselője volt. A Román Szemészeti Társaság alelnöke volt 1990—1998 között. Tagja volt a Román Szemészeti Társaságnak, a Magyar Szemészeti Társaságnak, a Balkán Orvosi Szövetségnek, a Nemzetközi Ultrahang Társaságnak (SIDUO), a Julius Hirschberg Társaságnak és a Nemzetközi Orvostörténeti Társaságnak. Eredményes munkásságáért a Román Akadémia Gheorghe Marinescu-díjjal tüntette ki 1985-ben. Az utóbbi 10 évben a Magyar Kulturális Örökség ápolása és fejlődésének elősegítése érdekében kifejtett tevékenységéért a Magyar Kultúra Lovagja címet nyerte el, az Amerikai Egyesült Államok Akadémiája a "2000. Év Embere" címet ajándékozta neki.

Mint a Szemészeti klinika vezetője és szemész főorvosa a betegek tízezreit gyógyította. Magatartása a betegekkel és munkatársaival szemben az orvosi etika követelményeinek szellemében humanitárius, önzetlen, példamutató volt. Fodor Ferenc professzor állandó figyelmet fordított az erdélyi magyarság kulturális örökségének felkutatására, megőrzésére és ápolására. Mindezeket tükrözi szülőföldjének, Kilyénfalvának, leírása és "A szemészet évszázadai Erdélyben" című könyve, mely tartalmánál fogva kitűnő irodalmi mű. Saját és munkatársi viszonylatban 18 monografikus műve jelent meg nyomtatásban. Egyik főműve a szerzőtársaként megírt Morfológia ochiului (A szem kórbonctana) kiválóan tükrözi a szemészeti kórtan nehéz útjait, melynek egyengetését ő is vállalta.

A marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem egész munkaközössége, diákjai, valamint betegei mély megrendüléssel vettek végbúcsút feledhetetlen mesterüktől. Nemes jellemének tiszteltetését az utókor kegyeletteljesen és híven megőrzi.

Áldás emlékére !

Rácz Lajos Ernő

KRÓNKA

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG 2001. ÉVI PROGRAMJA

Március 1.

A MOT tudományos ülése

Vizi E. Szilveszter: Orvostörténelem és deontológia: a tudós felelőssége.

Március 20.

A MOT, a Magyar Immunológiai Társaság és a MTA Orvostörténelmi Munkabizottságának koszorúzással egybekötött ünnepélye, Fodor József halálának 100. évfordulója alkalmával.

Március 29.

A MOT, a MTA Élettudományi Munkabizottsága és a Semmelweis Egyetem Baráti Köre együttes ülése

Gorka Tivadar: Dr. Gorka Sándor, a biológia professzora.

Április 19.

A MOT tudományos ülése: A Weszprémi- és Zsámboky-emlékéremmel kitüntetettek előadásai

Kapronczay Katalin: Egy bécsi tudós társaság és folyóirata az 1770-es években.

Kiss László: Pozsony első kórházi lapja 1865-ből és annak szerkesztői: Ifj. Zlamál Vilmos, Kanka Károly és Gotthardt Károly.

Április 20.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztálya és a Magyar Néprajzi Társaság együttes ülése

Program:

A 70 éves *Grynaeus Tamás* köszöntése

Zsilák Mária: Betegségek okozói: mitikus lények, betegség-démonok, más ártó erők.

Komáromi Tünde: Egy rontás története.

Koltay Erika: A természetgyógyászat és az orvoslás kapcsolata.

Mészáros Ágnes: A magyar népi gyógymódok bioenergetikai alapjai.

Juhász Katalin: A népi tisztálkodási szokások gyógyászati vonatkozásai.

Frendl Kata: Adatok Szentegyházasfalu népi orvoslásához.

Pataky Ágnes: A magyar népi szülészeti etno-farmako-botanikai vizsgálata.

Punyó Mária: A kígyókő, mint gyógyító eszköz a kárpátaljai Bereg-megyei falvakban.

Varga János: Állati eredetű népi gyógyító szerek.

Deáky Zita: Az orvosok interdiszciplináris kutatásai – orvosi topográfiák.

Május 25.

A MOT tudományos ülése

Tricot, Jean-Pierre (az ISHM elnöke, Belgium): The memory of today in medicine.

Május 31.

A MOT tudományos ülése:

Schulheisz Emil: A millenniumi Weszprémi-émlékkötet bemutatása.

A Weszprémi- és Zsámboky-émlékéremmel kitüntetettek előadásai:

Gazda István: Az MTA kiadványai a reformkorban az új levéltári kutatások alapján.

Június 7.

A MOT tudományos ülése: A Weszprémi- és Zsámboky-émlékéremmel kitüntetettek előadásai

Le Calloc 'h, Bernard (Paris): Gerbert és az orvostan.

Október 3.

A MOT ünnepi tudományos ülése

Vizi E. Szilveszter: A 90 éves *Huszár György* és a 80 éves *Zalai Károly* professzorok köszöntése.

A Weszprémi- és Zsámboky-émlékéremmel kitüntetettek előadásai:

Dörnyei Sándor: 1. Egy magyar orvosprofesszor Páduában: *Steer Márton*. 2. Egy vállalkozó orvos tündöklése és bukása: *Jakab László*.

Október 10.

Semmelweis-Tauffer-émlékezés a Semmelweis Egyetem, A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a SOMKL, a MOT, az Egészségügyi Tudományos Tanács, az MTA és a Magyar Tudománytörténeti Intézet közös rendezésében.

Program:

Vizi E. Szilveszter: Köszöntő

Papp Zoltán: Előadás Semmelweis Ignác életútjáról.

Paulin Ferenc: Megemlékezés Tauffer Vilmos munkásságáról.

A Semmelweis-Tauffer emlékdíj átadása *Zoltán Imre* és *Csömör Sándor* professzoroknak.

Siklósi György: Zoltán Imre professzor életútja.

Zoltán Imre: Beszéd.

Csapó Zsolt: Csömör Sándor professzor munkássága.

Csömör Sándor: Beszéd.

Gazda István: A Semmelweis-émlékkötet bemutatása.

Schultheisz Emil: Zárszó.

November 19—21.

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, a MTA Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, a MOT, az Országos Műszaki Múzeum, a BME, a SOMKL és az ELTE Könyvtára rendezésében „Újabb eredmények a hazai tudomány- technika- és orvostörténet köréből” címmel, „Kapcsolatok Magyarország és Európa más részei között a tudományok, a technika és az orvoslás történetében” témakörben.

Társaságunk részéről a következők tartottak előadást:

Szabadvary Feenc: Nobel Alfréd.

Vámos Éva: Liebig és a magyarok.

Szögi László: A németországi magyar egyetemjárás fő tendenciái a 19. században.

Kapronczay Károly: Magyar- finn orvosi kapcsolatok.

Karasszon Dénes: A 200 évvel ezelőtt született Sauer Ignác professzor összehasonlító népegészségügyi vizsgálatait.

Kapronczay Katalin: Orvosi vonatkozások Luigi Fernando Marsigli kéziratos hagyatékában.

Back Frigyes: Török-magyar orvosi kapcsolatok.

Mohos Márta: Élethivatásuk a betegápolás. A Márta Ápolónő Egyesület (1926-1948).

Kótyuk Erzsébet: A Vajna-féle altatókosár.

Schiller Vera: A járvány okainak mitológiai magyarázata Hellaszban.

Honti József: A magyar orvostörténészek nemzetközi tapasztalatai.

November 24.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának őszi ülése

Süle Tamás: Köszöntő az Orvosi Numizmatikai Szakosztály 25. jubileumán.

Csoma Zsigmondné: A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum éremgyűjteményének története.

Straub Sándor: Király Róbert egri szobrászművész egészségügyi vonatkozású művei.

December 13.

A MOT ünnepi ülése

A Weszprémi emlékérem átadása *Kádár Zoltán* professzornak.

Kádár Zoltán: Weszprémi István a Magyar Szent Koronáról.

Kahlich Endre: Olimpiai bajnokaink a gyógyítás szolgálatában

*

Egyéb hírek:

Nagy sikerű kamarakiállítás nyílt a SOMKL Múzeumában 2001. március 21-én „Anatómiai Teátrum – Az ember a moralizáló anatómia színpadán” címmel, *Horányi Ildikó* rendezésében. A kiállítást *Réthelyi Miklós* egyetemi tanár nyitotta meg.

2001. május 17-én a SOMKL az Országos Orvostörténeti Könyvtár megalakulásának 50. évfordulója alkalmából ünnepi tudományos ülést rendezett.

Program:

Schultheisz Emil: Megnyitó.

Kapronczay Károly: Az Országos Orvostörténeti Könyvtár félszázados története.

Magyar László András: Az Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár gyűjteményei.

Kapronczay Katalin: A Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár ritkasággyűjteménye.

Birtalan Győző: Németh László, az orvostörténész.

A SOMKL szervezésében előadások hangzottak el a modern medicina történetéből „Trópusi betegségek a 19. századtól napjainkig” címmel 2001. november 29-én a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban.

Program:

Majoros István (ELTE): A francia Pasteur-intézetek működése a trópusokon.

Máthé-Shires László (ELE): „A birodalom terhe”. A brit trópusi orvoslás megteremtése a századfordulón.

Axmam Ágnes (Semmelweis Egyetem): A trópusi betegségek klinikuma és terápiája.

NEKROLÓGOK

RINGELHANN BÉLA
(1917—1999)

Ringelhann Béla régi egri patricius családban született 1917. febr. 19-én. Középiskoláit szülővárosában a ciszterci-ta gimnáziumban végezte (1934), majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karán 1941-ben avatták orvosdoktorrá. Tüstént frontszolgálatra osztották be. Egy sebesült ellátása közben életveszélyes tüdőlővést szenvedett és hajsza híján hősi halált halt, de kitűnő fizikuma, mely számára középiskolás korában számos úszó-bajnokság megnyerését biztosította, most sem hagyta cserben. Vasszervezete kiheverte a súlyos vérvesztést és életben maradt. Az aortája közelében fennakadt repeszdarabot azonban, amelyet a műtéti kockázat miatt eltávolít-hatatlanak minősítettek, élete végéig magában hordozta.

Frontszolgálatra alkalmatlanná válva a budapesti Szt. Rókus Kórház kórbonctani osztályához tartozó diagnosztikai laboratóriumban *Endes Pongrác* mellé osztották be; szolgálati viszonyuk életre szóló barátsággá fejlődött. — A laboratóriumi szakorvosi képzést megszerezve (1949) megnősült, majd ugyancsak egri születésű feleségével, *Horanszky Gabriellával* visszaköltözött Egerbe, ahol előbb a Szt. Vincéről elnevezett városi-, majd rövidesen a megyei kórház laboratóriumának osztályvezető fővárosává nevezték ki (1951—1964).

Érdeklődése a rutin feladatok ellátásán felül a *haematológia*-, azon belül is különösen az *anaemiák*, az *erythropoesis* és a *haemolysis* kérdéseinek tanulmányozására irányult. E témakörben folytatott kutatásait „A vasforgalom kórleltanáról” c. értekezésben összefoglalva az MTA-tól „kandidátusi” (PhD) tudományos fokozatot szerzett (1958).

Megkezdett kutatásainak kiterjesztésére különösen kedvező alkalom nyílt akkor, amikor az *afrikai haemoglobinopathiák* tanulmányozására meghirdetett állást elnyerve a Ghanai Tud. Akadémia Közegészségtani Intézetének főmunkatársa lett (1964). Kutató munkájához szükséges vizsgálatok elvégzéséhez a Korle Bu Kórház laboratóriuma állt rendelkezésére. Az 1923 óta működő kórház szűkösön felszerelt egyszerű laboratóriumát *Ringelhann a haemoglobinopathiák* tanulmányozására alkalmas, korszerűen felszerelt kutatólaboratóriummá, majd — tudományos eredményeivel hozzájárulva a ghanai orvosok önálló egyetemért folytatott küzdelmeinek beteljesedéséhez — az újonnan megalapított Ghanai Orvostudományi Egyetem Klinikai Kémiai Tanszékévé és Intézetévé fejlesztette.

Részint közvetlenül, részint az ő irányításával végzett kutatások előbb felmérték a Ghanában előforduló

Dr. Ringelhann Béla

haemoglobino-pathiák földrajzi elterjedtségét, incidenciáját és prevalenciáját, majd — különösen a *maláriával* fennálló összefüggésekre figyelemmel — jelentős molekuláris-kémiai és molekuláris-genetikai adatokkal járultak hozzá az emberi szervezet egyik legbonyolultabb szerkezetű molekujája: a *haemoglobin* rendellenességeire, ill. a *haemoglobinopathiák* körfejlődésénára vonatkozó ismereteink fejlődéséhez. Radio-izotópos, kromatográfias, immun-elektroforézises, bio-szintézises, haemoglobin-kristallizációs, folyadék-szintillációs és más korszerű módszerekkel új *haemoglobin* típusokat és új *haemoglobin* variánsokat ismert fel; akut hemolitikus krízisben alkalmazható egyszerű laboratóriumi eljárást dolgozott ki az A(afrikai) típusú G—6PD deficiencia kimutatására; beszámolt *haemoglobinopathiák* családon belüli halmozódásáról; fetális hemoglobin örökletes perszisztenciája szempontjából homozygota bennszülötteket észlelt Ghanában; bioszintetikus vizsgálatokkal tisztázta a G-gamma és A-gamma lánc előfordulásának arányát; a Bart's haemoglobin mennyiségének variabilitásával járó alfa-lánc deficienciát észlelt s miután afrikai gyermekekben Bart's haemoglobint és alfa-thalassaemiát talált, *szűrővizsgálatokat* tartva szükségesnek felmérte nyugat-afrikai populációban az alfa-thalassaemia gén előfordulásának gyakoriságát. Beszámolt a homozygota haemoglobin D betegség diagnosztikájáról; vizsgálta a *tropusi splenomegalia syndromával* járó anaemia körfejlődésénát... Kutatásai alapján a *thalassaemia africanát* önálló mutációnak minősítette.

A *haematologia* vezető nemzetközi szakfolyóirataiban publikált számos tanulmánya alapján Ringelmann professzor a *haemoglobinopathiák* elismert szaktekintélye lett. Tagjai közé választotta a Nemzetközi Haematologiai Társaság; a Nemzetközi Klinikai Kémiai Szövetség; vezetőségi tagjává a Ghanai Biochemiai Társaság, majd a Magyar Haematologiai Társaság. A Magyar Tudományos Akadémia „Tudományok doktora” (DSc) fokozat odaítélésével ismerte el érdemeit. A Ferrarai Tudományos Akadémia felkérésére munkatársával, F.I.D.Konotey-Ahulu professzorral közösen írta meg a ferrarai Akadémia Actájában a nyugat-afrikai *haemoglobinopathiák* inclusive *thalassaemiák* összefoglaló ismertetését. A nemzetközi hírv tudós életrajzát a kortárs hírességek között ismertette a Dictionary of African Biography (London 1970) és a Dictionary of International Biography (Cambridge 1999).

Afrikai küldetésének lejártaival Magyarországra hazatérve (1973) Ringelmann professzor a budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. sz. Belgyógyászati Klinikáján, ezt követően az Orsz. Rheumatologiai és Physiotherapeutikai Intézet laboratóriumában a rutin feladatok ellátása mellett folytathatta kutatásait, amelyek főként a hazánkban előforduló *béta-thalassaemia* molekuláris karakterizációjával és a *haemoglobinopathiák* hazai szűrővizsgálatának megszervezésével voltak kapcsolatosak. Nagy lendülettel megindított tevékenységét súlyos szívizom infarktus következtében abba kellett hagynia. Nyugállományba, de nem nyugalomba vonult: (1975) s ettől kezdve *orvostörténeti* kutatással foglalkozott. Nevéhez fűződik a magyar orvosképzés *prae-akadémikus* periódusában 1769-ben Egerben létesített „püspöki orvosi iskola” (*Scola medicinalis episcopalis Agriensis*) történetének és az azt vezető *Markhot Ferenc dr.* működésének feldolgozása. Az egi Megyei Kórház azóta viseli *Markhot Ferenc dr.* nevét. Utóbb a *haemoglobinopathiák*, a *malária*, a Magyarországon előforduló fertőző betegségek, továbbá a klinikai kémiai történetével foglalkozott. Alelnöke, majd tiszteletbeli alelnöke lett a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak; elnyerte az orvostörténelmi Zsámboky, a Wespzprémi, valamint a belorvostani Jendrassik Emlékérmét. Áldozatos életének agyvérzés vetett véget 1999. ápr. 15-én. Elhunytáról terjedelmes nekrológgal emlékezik meg a „Haemoglobin” c. nemzetközi folyóirat 1999. évi 4. füzeté.

A családi életében is példamutató, 50 éven át hű feleségét és három leánygyermekét, valamint négy unokáját feltől gondossággal szerető tudóst a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke búcsúztatta. „Sokan vannak a hivatások, de kevesen a választottak” idézte a Hegyi Beszéd örökérvényű szavait, melyek kiváltképp érvényesek az orvosokra. Az ő tevékenységük ugyanis lélektelen, sivár praktikizmsuba süllyed elhivatottság hiányában. Ringelmann professzor hivatástudatáról saját szavai tanúskodnak: „Az orvostudományt — írta egyik közleményében — mely az utóbbi évtizedekben óriási haladást tett, a technika magával ragadta. A molekuláris genetika, a sejttenyésztés és sok más új eljárás kifejelesztette a „tudós orvosokat”. Ez rendjén is van így, de bármilyen módszert alkalmazunk, a kiindulópont a beteg legyen. Az ő állapotának javulása ad biztonságot az orvos tevékenységének...”

Az orvosi etika lényegét is tömören megfogalmazó Ringelmann professzor nevét az utánunk jövő generációk is tisztelettel és megbecsüléssel fogják emlegetni.

A megemlékezés összeállításához felhasznált adatok szíves rendelkezésre bocsátásáért a Ringelmann családnak tartozom köszönettel.

Ringelmann professzor műveinek repertóriumát készséggel bocsátjuk az érdeklődők rendelkezésére.

Karasszon Dénes dr.

ERDÉLYINÉ KOVÁCS ELEONÓRA
(1939—2001)

62 évesen, hosszas szenvedés után elhunyt a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár osztályvezetője, társaságunk tagjai és könyvtárunk olvasói által jól ismert munkatársunk, Nóra.

Kovács Eleonóra Budapesten született 1939. január 27-én. Édesapja, dr. Kovács Pál, a Fővárosi Bíróság tanácsvezető bírója volt. Nóra 1957-ben, Budapesten, a Dózsa György Gimnáziumban tett érettségi vizsgát, majd geodéziai rajzolóként a Térképészeti Intézet munkatársa lett. 1961-ben szerzett gyógytornász oklevelet az Egészségügyi Szakiskolában.

Mint képzett gyógytornász előbb az ORFI-ban (1961—1964), majd az újpesti szakorvosi rendelőintézetben dolgozott, ám egészségügyi okokból e munkakörét feladta s könyvtárosként helyezkedett el az Aluterv Könyvtárban. Itt szerezte meg második oklevelét, s tette le szakkönyvtárosi vizsgáját. Emellett német nyelvből is sikeresen vizsgázott. Olyan munkahelyet keresett ekkor, ahol egészségügyi és könyvtárosi végzettségének egyaránt hasznát veheti, s olyan munkát, amely humán érdeklődését is kielégíti. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtárba 1970. június 16-án nyert felvételt: élete hátralévő harminc esztendejét közöttünk töltötte. Kollégáinkként végezte el az ELTE könyvtár szakát, s szerzett a magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat történetéről írott szakdolgozatával, egyetemi diplomát. 1974-től csoportvezető, 1981-től osztályvezetőként és **részlegvezetőként** végezte munkáját, mindeközben a Magyar Orvostörténelmi Társaság pénztárát is kezelte.

Nóra 1973-ban kötött házasságot tragikus sorsú munkatársunkkal, a kivételes tudású dr. Némethy Ferencsel. Férje 1979-ben bekövetkezett halála után, 1981-ben Erdélyi Csaba, mezőgazdász mérnökkel kötötte össze életét. Harmonikus, szeretetteljes kapcsolatuknak Nóra korai halála vetett véget.

Nóra jelentős részt vállalt az Orvostörténeti Könyvtár kiépítésében, szerkezetének kialakításában. Lelkiismeretes, segítőkész, az irodalom, zene, művészetek iránt oly fogékony lényét nem feledjük.

HALOTTAINK

BENKŐ FERENC (1911-2001)

Benkő Ferenc szakgyógyszerész, gyógyszerésztörténész, a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság tagja 2001. október 25-én hosszú szenvedés után a Hajdú-Bihar megyei Derecskén elhunyt.

A Hajdú megyei Derecskén 1911. október 25-én született. Gyógyszerész-családból származott. Apja, Benkő Sándor, a helyi Remény-gyógyszertár tulajdonosa volt. Alapiskolai tanulmányait a szülőhelyén, a középiskolát pedig a Sárospataki Református Gimnáziumban végezte, ahol 1929-ben érettségizett. Gimnazista korában Grazban, majd később Bécsben tökéletesítette a német nyelvtudását. Három testvére közül ő folytatta apja hivatását.

A családi gyógyszerertárban volt gyakornok. Tiocinális vizsgáját eredményesen letéve továbbtanult a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen, ahol 1933-ban gyógyszerészi oklevelet kapott. A gyógyszerertárvezetésre jogosító approbációs vizsgát 1936-ban tette te. Ezt követően Derecskén apja gyógyszerertárában dolgozott. Nagy érdeklődéssel kereste fel a képzőművészeti emlékeket. Többször járt Olaszországban, így Firenzében és Rómában. A festészet iránt érdeklődve többször felkereste Európa nevezetes képtárait. Jól ismerte a régi századok festészetét, de a kortárs művészek között is jól eligazodott. Így sok személyes ismeretség és barátság alakult ki közöttük. Egy-egy művészről, munkáiról lexikális tudással rendelkezett és káprázatos érzékkel tudta mindezt átadni az érdeklődőknek. Egész életútját végigkísérte a művészetek iránti érdeklődése. Hobbija volt még a festmények, grafikák, kispasztikák gyűjtése. Lakásának falain Derkovits Gvula, Félegyházi László, Ferenczy Károly, Rippl-Rónai József, Szőnyi István képei, Borsos Miklós rajzai láthatók. De Medgyessy-szobrocskák és értékes érmek ékesíteték a gyűjteményét.

Apja halála után átvette a családi gyógyszerertár vezetését, de nem sokkal később, 1950. július 28-án államosították azt. Ekkor Debrecenbe helyezték gyógyszerertárvezetőnek. Több helyen működött, majd egy nagy forgalmú patika élére került. Éveken keresztül vonattal járt Derecskéről a megyeszékhelyre, mert a három gyermekes család nem kapott lakást Debrecenben. Derecskére 1957-ben került vissza, ahol 1981-ig volt gyógyszerertárvezető. De területvezető főgyógyszerészként is működött. 1970-1971-ben új gyógyszerertár épült Derecskén. Ekkor is megmutakozott a művészetek iránti szeretete. Egy jó hírű keramikus művei kerültek az officinába díszítő elemként. Folyamatosan lépést tartott a gyógyszerésztudomány fejlődésével. Gyógyszerismeretető, toxikológiai és gyógyszerésztörténeti továbbképző tanfolyamokon vett részt. Elnyerte a gyógyszerellátási és gyógyszerügyi szervezési szakgyógyszerészi képesítést. A gyógyszerertári laboratóriumban gyógyszeranalitikai kísérleteket végzett. Elsősorban kromatográfiás vizsgálatokkal foglalkozott, melyeket szaklapokban publikált.

A gyógyszerésztörténet iránti érdeklődése révén értékes levéltári kutatásokat végzett. Nagyon szoros kapcsolatban állt Tóth Bélával, a Debreceni Református Gimnázium egykori tanárával. Debrecen gyógyszerertárainak 18. századi történetét kutatta elsősorban. De az egykori gyógyszerészek életútjáról is értekezett, így Póka Benjáminról, Debrecen első gyógyszerertárának provizoráról, Csáti Sámuelről, és dr. Sztankay Abáról. A debreceni Baranyiperral kapcsolatosan a gyógyszerész Kazay Sámuel érdemeit is méltatta. Cikkei A Gyógyszerészben, a Gyógyszerészetben, az Acta Pharmaceutica Hungarica-ban, az Orvosi Hetilapban, az Orvostörténeti Közleményekben, a Hajdú-Bihar megyei Gyógyszerészeti Krónikában, a Hajdú-Bihar megyei Levéltár Évkönyvében (1984) és a Déri Múzeum Évkönyvében (1976) jelentek meg. Több hazai és nemzetközi kongresszuson vett részt. Tagja volt a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaságnak. Az időközben várossá fejlődött Derecske múltját is feltárta,

melyet a Hajdú Bihari Napló-napilapban is publikált. Ravatalánál mély megrendüléssel búcsúztak tőle családtagjai, munkatársai és tisztelői. Emlékét kegyelettel őrizzük meg és főhajtással tisztelgünk a szakmai és emberi nagysága előtt.

Szmodits László

GERENCSÉR FERENC (1931–2002)

Gerencsér Ferenc földműves családban született a Zala megyei Hahóton – édesapja sokáig a falu bírja volt. Édesanyja Vörös Ilona a közeli Pölöskéről származott. Elemi iskoláit szülőfalujában, a népiskolában végezte, majd tanítója javaslatára, rokonai támogatásával a Budapest Kegyesrendi Gimnáziumban folytatta tanulmányait, amelyeket a háború alatt egy évre meg kellett szakítania. Az államosítások után, 1951-ben tehetett csak érettségit, immár az Eötvös Gimnáziumban. Azonnal felvették az orvoskarra. 1956 Győrben, szigorló orvosként érte. 1957-ben szerzett diplomát, majd 1957 őszén az ORFI Fül-Orr-Gégészeti osztályára került, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. 1960-ban egy évet töltött az NDK-ban, szakmai gyakorlaton, hazatérve tette le a szakvizsgát. 1961-ben megnősült, két gyermeke született, Zsuzsanna (1965) és Ferenc (1968). Boldog, tevékeny életét – nyolc unokának örvendhetett - csak 1991-ben kezdődő, bámulatra méltó lelki erővel, tisztánlátással és derével viselt betegsége árnyékolta be. 1994-ben, mint osztályvezető főorvos vonult nyugdíjba.

Gerencsér Ferenc még, mint az ORFI dolgozója került kapcsolatba az Orvostörténeti Könyvtárral, majd az orvostörténelemmel. A Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, amelynek előadó ülésein gyakran szerepelt színes, érdekes előadásaival, hamarosan vezetőségi, majd elnökségi tagja lett. Nyugdíjazása után az Orvosi Hetilap orvostörténeti, Horus-rovatát szerkesztette sikerrel. Sokrétű gyógyítói, vezetői, orvostörténeti tevékenysége mellett a Fül-Orr-Gégészeti Társaságnak és a Piarista Diákszövetségnek is aktív tagja volt.

Szeretetre méltó lényét, szelíd humorát, nagy tudását és mély emberségét nem feledjük sosem.

M.L.A.

HUSZÁR GYÖRGY (1911 – 2002)

1911. október elsején született Budapesten, édesapja is fogorvos volt, tőle kapta az indítást az orvosi és a fogorvosi pályához. Budapesti középiskolai tanulmányok után a Kolozsvárról Szegedre menekült Ferenc József Tudományegyetem általános orvosi karát végezte el (1929-1935), de 1932-től már a szegedi Anatómiai Intézet gyakor-noka volt. Ekkor még a fogorvosképzés az orvosi diploma megszerzése után kezdődhetett meg, így 1937-től a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karához tartozó Fogászati Klinika gyakornoka lett. Mindvégig, nyugalomba vonulásáig e klinika munkatársa volt, illetve 1951-től - miután az orvosi kar önálló egyetemmé szerveződött át, és ezen belül megszervezték a Fogorvostudományi Kart – a Fogpótlástani Klinika lett végleges működési területe.

Végigjárta az egyetemi "ranglétrát", tanársegéd, adjunktus, majd docens, címzetes egyetemi tanár lett, a fogászati anyagtant, fogpótlástani propedeutikát és ondontológiát adta elő, a fogorvosok nemzedékeit tanította, óriási tekintélye volt a hazai fogorvosi társadalomban. Az elsők között foglalkozott gerosztomatológiával, az önállóvá vált magyar fogorvosképzés számára alapvető kézikönyvek, tankönyvek, egyetemi jegyzetek szerzője, társszerzője volt, amelyek közül kiemelkednek a *Fogpótlás* (1950), *Fogpótlási technológiája* (1959), *Gerontostomatologie* (1962), *A fog- és szájbetegségek megelőzése* (1965), *Bevezetés a fogpótlásba* (1979) című alapvetések. A *Fogorvosi Szemle* c. folyóiratot, felelős szerkesztőként, majd főszerkesztőként 1955-től irányította, nem sokkal halála előtt mondott le a tisztségről, illetve e lap szerkesztőbizottsági tagságáról. Érdeklődésének középpontjában a hazai és az általános fogor-

voslás-történet állott, amelyhez ösztönzést még a második világháború előtt kapott az egykori Fogászati Klinikán, amelyet még Árkövy József alapított az 1890-es években. Itt minden eszköz, minden tárgy az egykori mesterről szólt, szinte "kötelező" lett a fogorvoslás történetével foglalkozni. Ismerte még Salamon Henriket, az első magyar fogorvoslástörténet szerzőjét, bár e munka nem a történetírás szigorú szabályai szerint készült, inkább eseményekre, történetekre, kiváló fogorvosok életrajzára és munkásságának ismertetésére törekedett, amely a tudományos igényeknek is megfelelő kutatások számára ösztönző forrást jelentett és jelent ma is.

Huszár György 1965-ben megjelentette a *Magyar fogorvoslás történetét* a Medicina Kiadónál, amely napjaink dolgozta fel - az általános fogorvoslás történetébe ágyazott formában - a hazai fogászat fejlődését. Kiváló munkájának folytatását ugyan nem írta meg, de a Fogorvosi Szemlében, az Orvostörténeti Közleményekben és német nyelvű szaklapokban megjelentetett írásai ezt a művet alapozták meg. Mindennapos fogorvosi tevékenysége mellett azonban erre aligha volt ideje. A fogorvosi karon összegyűjtötte a nagy elődök tárgyi emlékeit, valóságos kis "kari múzeumot" hívott életre, de nyugalomba vonulása után (1977) ez szétszóródott. Élete vége felé értékes gyűjteményének jelentős részét a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltárnak adományozta, amelyben nemcsak ritka eszközök voltak, de kiemelkedett "dedikált" különlenyomat-gyűjteménye is. 1960-ban az orvostudomány kandidátusa, 1978-ben e tudományok akadémiai doktora lett, 1982-ben címzetes egyetemi tanárrá nevezték ki. Ott volt az Orvostörténeti Szakcsoport (1957), a Magyar Orvostörténelmi Társaság (1966) alapításánál, s az utóbbinak 1966-tól 1992-ig alelnöke, vezetőségi tagja, az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőbizottsági tagja volt. 1997-ben tiszteletbeli alelnökké választották, 1979-ben elnyerte a magyar orvostörténelem legnagyobb kitüntetését, a Wessprémi István-emlékérmet. 1978-ban megkapta a Balogh Károly Emlékérmet is. Rendkívüli tárgyként a fogorvosi karon előadta a fogorvoslás történetét, többen ezeken az előadásokon kaptak ösztönzést a további kutatásokhoz. Rendkívül sokoldalú és színes egyéniség volt. A rendszerváltozás éveiben "bábáskodott" a hazai szabadkőműves páholy újjászervezésében. Élete végéig megtartotta humorát, derűs életszemléletét, vele találkozni, előadásait - magánbeszélgetésekkor anekdotáit - hallgatni élmény volt.

2002. április elsején hunyt el Budapesten.

K.K.

LÁZÁR SZINI KAROLA (1929-2000)

2000. április 15-én, súlyos betegség következtében elhunyt Lázár Szini Karola tanár, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Tanszékének tanársegédje és kabinetfőnöke.

Lázár Szini Karola Szárhegyen született, Hargita megyében, 1929. január 6-án. Szülőföldjéről a közsiklák keménységét, a fenyvesek magasba törekvését és a források tisztaságát hozta magával. A türelem, kitartás, fáradhatatlan munka és ragyogó értelem jellemezte már kisgyermek korában. Érettségi után (Gyergyószentmiklós, 1948) beiratkozott a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemre, ahol magyar nyelv és irodalom szakos tanári diplomát szerzett (1952). Először Nagyányán egy műszaki középiskolában, majd Marosvásárhelyen, a Bolyai Farkas Liceumban tanított. Mivel érdeklődési köre a tudományos kutatói munka volt, versenyvizsgával áthelyezkedett az OGYI Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Tanszékére, ahol tanársegédi, majd kabinetfőnöki minőségben dolgozott. Nagy lendülettel és még nagyobb érdeklődéssel, fáradtságot nem ismervé vett részt a tanszék tudományos kutatómunkájában. Tanulmányozta a marosvásárhelyi orvosok és gyógyszerészek 18. századi tevékenységét és történetét. Foglalkozott a nők szerepével az orvostudomány fejlődésében.

Dolgozatainak egy részét az Orvosi Szemle – Revista Medicală, a Farmacia, a budapesti Orvostörténeti Közlemények, a Gyógyszerészet, a Természet Világa, az Orvosi Hetilap, a római Pagine di Soria della Medicina közölte. Ismeretterjesztő cikkeivel a Korunk, a Dolgozó Nő, a Művelődés és a Magyar Nyelvőr hasábjain szerepelt. Igyekezett mindazt, amit felkutatott közkinccsé tenni. Szoros kapcsolatot tartott az Intézet különböző tanszékeivel, keresett, kutatott, irattárakat bűjt. Munkahelyének megváltozásával a Megyei Könyvtárban, majd a Teleki-Bolyai Dokumentációs részleg könyvtárosaaként dolgozott nyugalomba vonulásáig (1984).

Ezután visszavonultan, csendes magányban, családjá körében élt, mint kétgyermekes anya, könyvei, jegyzetei között, küzdve gyógyíthatatlan betegségével. Halálával a román és a magyar orvostörténeti kutatás egyik legje-

lentősebb művelőjét veszítette el. Pontos, lelkiismeretes munkája, szép családi élete, meleg, érző szíve mély nyomot hagyott azokban, akik környezetében éltek. Hosszas szenvedéstől meggyötört teste pihenni tért, emléke azonban tovább él egyetemünk történetében és mindazok lelkében, akik ismerték, szerették és becsülték.

Rácz Lajos-Ernő

ZBORAY BERTAIAIN 1899 – 2001

Dr. Zboray Bertalan gránit-diplomás gyógyszerész, nyugalmazott főfelügyelő, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum tudományos munkatársa életének 102. évében, 2001. január 18-án csendesen elhunyt.

A három évszázadot megélt főgyógyszerész 1899. szeptember 11-én született a Zala megyei Gyulakeszin. Gyógyszerész-családból származott. Egyik öse, Zboray Albert Bertalan (1839-1886) 1870-ben vásárolta meg az óbudai, „Magyar Korona” reáljogú gyógyszertárat. Zboray Béla (1844-1914) pedig 1886-1904 között a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület elnökeként jelentős munkát végzett. Természettudományos érdeklődése révén Zboray Bertalan is a gyógyszerészi hivatást választotta. Gimnáziumi tanulmányait Ungvárott kezdte, majd Szenteseen fejezte be. A város „Hajnal” gyógyszertárában 1917-től volt gyakornok. Tirociniális vizsgáját eredményesen letéve továbbtanult a budapesti tudományegyetemen, ahol 1921-ben gyógyszerészi oklevelet kapott. Pályáját a budapesti Egyetemi Gyógyszertárban kezdte. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság egyik alapító tagja volt. Az egyetemi Gyógyszerismereti Intézet tanársegédje 1926-tól. Ugyanebben az évben gyógyszerészdoktori diplomát kapott. Az Országos Közegészségügyi Intézet kémiai osztályán 1928-tól már adjunktusként működött, ahol növényi eredetű gyógyszerek értékmérésével foglalkozott. Dr. Schulek Elemér őt kérte fel az új gyógyszertárvizsgálati rendszer bevezetésére. Hordozható laboratóriumot állított össze a gyógyszerek helyszíni vizsgálatára. Fáradtságot nem ismervé, gyakran gyalog tette meg a hosszú utat két vidéki gyógyszertár között. Így nemcsak a gyógyszertárakat, hanem azok vezetőit is személyesen ismerte. 1936-tól már országos főfelügyelőként látta el ezt a munkát.

Amint 1945-ben véget értek Budapesten a harcok és a közlekedés is megindult, megsemmisítette a fővárosi közforgalmú gyógyszertárak állapotát. A korabeli változások úgy kívánták, hogy más szakmai munkaterületen folytassa a munkásságát. Így 1946-ban dr. Köves János meghívta őt a Phylaxia Oltóanyagtermelő Intézetébe vegyésznek. Később itt osztályvezetőként működött. Nyugdíjba vonulása után, 1961-től ismét az Egyetemi Gyógyszertárban dolgozott. Közben 1965-végén dr. Halmi János egyetemi tanár őt bízta meg az 1948-50-ben megszűnt gyógyszerész-egyesületi könyvtárak megsemmisítésére ítélt kötetekinek, folyóiratainak a feltárazásával. Így nyílt meg 1968-ban a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtára. De a Magyar Gyógyszerészeti Társaság könyvtárosa tisztséget is hosszabb ideig ellátta. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum tudományos munkatársaként is nagyot alkotott. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának alelnöke 1970-1972 között, 1996-tól pedig tiszteletbeli elnöke volt. A Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság munkálataiban is részt vett. Dr. Hegedűs Lajossal együtt szerkesztette 1972-1975 között a „Gyógyszerésztörténeti Diárium” szaklapot. Majd 1988-1997 között a Magyar Gyógyszerészet Pantheon Bizottságának elnöke is volt.

Több mint 60 közleményét az irodalmi forrásmunkák felhasználásán kívül a személyes tapasztalatokra és emlékekre támaszkodva írta meg. Elnyerte a Than Károly, a Kazay Endre, és az orvostörténészek Weszprémi István emlékérméit. Göncz Árpád köztársasági elnök a 95. születésnapja alkalmából a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztí keresztre, a 100. születésnapja alkalmából pedig a „Köztársasági elnök aranyérme” kitüntetéssel jutalmazta munkásságát. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság megalakulásának 75. évfordulóján rendezett síófoki jubileumi kongresszus résztvevői felállva, hosszas tapssal köszöntötték Zboray doktort, mint a szakmai folytonosság élő bizonyítékát.

Munkássága: Pályája kezdetén a növényi eredetű gyógyszerek vizsgálatáról publikált. Majd az Országos Közegészségügyi Intézet kémiai osztályán az ott vizsgált gyógyszerek minőségét értékelte. Ezek tanulságairól több cikkben értekezett. A „Népegészségügy”-ben jelent meg a 1946-ban a „Budapesti gyógyszertárainak állapota az ostrom után” c. tanulmánya. Hosszabb idő után, 1964-ben jelent meg az első gyógyszerésztörténeti cikke „Száz év

előtt" címmel, melyben visszapillantott Schédy Sándor "Gyógyszerészi Hetilap"-jára. Több írásában foglalkozott egykori munkahelyei, az Egyetemi Gyógyszertár, az Országos Közegészségügyi Intézet Kémiai Osztálya és a magyarországi oltóanyagtermelés történetével. Bemutatta a 20. század végi gyógyszerkülönlegességeket és a magyar gyógyszertárak segédeszközeit (19-20. sz. fordulóján). Feldolgozta kora számos neves gyógyszerésznek életútját. Rozsnyay Mátyásról írott tanulmánya könyv-alakban is megjelent. Még orvosokról is írt, köztük Johan Béla orvosprofesszorról. Több átfogó témájú tanulmányát említjük még meg: évtizedeken keresztül állította össze a magyar doktor-gyógyszerészek listáját, amelyet dr. Zalai Károly egyetemi tanárral tett közzé (1970-1972). Adatok a budai és pesti gyógyszerész-grémium történetéhez (1996). A magyarországi gyógyszerészet helyzete az 1945 utáni években (1987). Irgalmasrendi gyógyszertárak Magyarországon (1991). A Természettudományi Társulat és a gyógyszerészek (1992). Számos magyarországi gyógyszertár történetét kutatta fel. Munkatársaival felkutatta és dokumentálta a neves magyar gyógyszerészek sírjait (1999).

Nem lenne teljes megemlékezésünk, ha nem ejtenénk pár szót magánéletéről is. Mindig szerényen élt. Már fiatal korától kezdve nagyon sokat kirándult, kocogott. Hamar bekapcsolódott a Gyógyszerészek Turista Társaságába. Többször végigjárta az Országos Kék-túrát a Kőszegi-hegység-beli Irottkőtől a Zemplén megyei Nagy-Milicig. Hite és fizikai edzettsége révén több mint nyolc évtizeden át becsületes helytállással szolgálta a gyógyszerészetet és a tudományt. Áldott legyen emléke!

Szmodits László

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG 2002. ÉVI PROGRAMJA

Március 5.

A MOT Tisztújító Közgyűlése

Program:

Karasszon Dénes: A MOT múltja, jelene és jövő feladatai.

Honti József: Főtitkári beszámoló

Kapronczay Károly: A MOT pénzügyi helyzete

Szavazás

Az új Elnökség névsora:

Örökös tiszteletbeli elnök: Schultheisz Emil, Tiszteletbeli elnök: Karasszon Dénes, Elnök: Vizi E. Szilveszter,

Főtitkár: Honti József, Alelnökök: Tulassay Zsolt, Grabarits István, Forrai Judit, Kapronczay Károly, Titkárok:

Magyar László András, Varga Benedek, Ellenőrző bizottság: Várady Géza, Kahlíchné Simon Márta, Zajác

Magdolna, Pénztáros: Koltay Erika

Június 6.

A MOT tudományos ülése

Program:

Le Calloc 'h, Benard: Doktor Archibald Campbell, Körösi Csoma Sándor barátja

Szeptember 27-28.

A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társág Katona Zsigmond emlékére rendezett konferenciája.

A MOT részéről előadtak:

Kapronczay Károly: Megnyitó beszéd

Grabarits István – Péter H. Mária: Katona Zsigmond életútja és gyógyszerési munkássága

Dörnyei Sándor: Szőlész-borász gyógyszerészek

Grabarits István: A szőlő és bor előfordulása a régi gyógyszerkincsben

Magyar László András: Magyar orvosi disszertációk a bor hasznáról

Október 2.

A MOT, a SOMKL, valamint az MTA Orvostörténeti Munkabizottságának együttes, Dr. Antall József emlékére rendezett ünnepi ülése

Program:

Vizi E. Szilveszter: Antall József és a Magyar Orvostörténelmi Társaság

Kapronczay Károly: Antall József, az orvostörténész és intézetvezető

Szállási Árpád: Antall József tudományos köre

Az Intézet elhunyt igazgatóinak emlékét megőrkítő tábla felavatása

Október 30.

A MOT Közgyűlése

Program:

Az új Alapszabály vitája és elfogadása

Október 30.

A Semmelweis Egyetem Baráti Körének rendezvénye

A MOT részéről előadást tartott:

Boga Bálint: Az emberi test metaforája a társadalomtudósok műveiben.

November 19.

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének – a MOT és számos más egyesület és társaság részvételével rendezett - 19. országos ankétja, „Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből” címmel, „A természettudományok, a technika és az orvoslás történetének kutatása és a közgyűjtemények” témakörben.

A MOT részéről előadást tartott:

Kaponcay Katalin: Mesélő könyvdíszek – avagy az orvoslás és jelképeinek ábrázolása a 18. századi szakkönyvek miniatűr könyvdíszein.

December 11.

A SOMKL, a MOT és a MTA Orvostörténeti Mnkabizottsága közös konferenciája „Medicina és religio” címmel.

Program:

Karasszon István: Hermeneutika és diagnosztika (a bibliai Sámson történetének példáján bemutatva)

Blum, Paul Richard: Natürliche Theologie und Religionsphilosophie im 17. und 18. Jahrhundert

Schultheisz Emil: Patológia és medicina. Az antik medicina az egyházatyáknál

Bolberitz Pál: Jézus és a gyógyítás

Karasszon Dénes: A reformáció korszaknyitó jelentősége az orvostudomány fejlődésében

Egyéb események:

- 2002., május 7-én nemzetközi szemináriumi ülésre került sor a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban, Varga Benedek szervezésében, „Constructing Mental Illness, Theory and Practice in 19th-20th Century Psychiatry” címmel.

Program:

Haehner-Rombach, Sylvelyn: The social construction of madness on the example of the inmates of the Königliche Heilanstalt Zwiefalten, 1812 to 1871.

Grossenbach, Karoline: „Arrogance and Pride” – Psychiatric case histories of male patients in the tension of bourgeois moral concepts around 1840

Lafferton, Emese: Construction of psychological knowledge. The tension between practice and theory in psychology at the turn of the century

Nolte, Karen: „What I write, publicly must be very innocent.” Intimacy and secrecy in everyday life of hysterical women in the Landsheilanstalt Marburg around 1900

- A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság megalakult 2002. április 11-én, a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban.

A 22 fő alapító a Társaság alapszabályát 2002. július 16-án elfogadta, és tisztségviselőit megválasztotta. A Társaságot a Fővárosi Bíróság 10101. sorsszám alatt a társadalmi szervezetek nyilvántartásába vette. A bíróság egyben a szervezetet az 1997. évi CLVI. Tv. 22.§. (3) bekezdése alapján közhasznú fokozatú szervezetté minősítette. A Társaság székhelye: 1023 Budapest, Török utca 12. A Társaság működési köre: tudományos. Célja: a magyar gyógyszerészet és a hozzá kapcsolódó gyógyszeripar és nagykereskedelem történetének kutatása.

A Társaság elnöke: Grabarits István, alelnöke: Kapronczay Károly, titkára: Dobson Szabolcs.

- 2002. május 28-án Somorjai Ferencné rendezésében kiállítás nyílt a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban „Magyarország gyógyfürdői és szanatóriumi képes levelezőlapokon” címmel. A kiállítást Kapronczay Károly főigazgató nyitotta meg.
- 2002. november 13-án Kölnei Livia rendezésében kiállítás nyílt a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban „A szelíd gyógymód – A homeopátiás gyógyítás története Magyarországon 1820-1950” címmel. A kiállítást Kapronczay Károly, Zajta Erik és Patay István nyitotta meg.

Beszámoló az isztambuli Orvostörténeti Kongresszusról

A Nemzetközi Orvostörténeti Társaság (ISHM) 38. kongresszusát 2002. szeptember 1-6. között, Isztambulban rendezte meg. A jelentős tudományos eseményre a világ minden tájáról mintegy 600 résztvevő érkezett.

A rendezvény megnyitó ünnepségére a Régészeti Múzeumban került sor, ahol erre az alkalomra páratlanul gazdag kiállítást rendeztek orvostörténeti vonatkozású régészeti leletekből. A kiállítás katalógusa, amelyet minden résztvevő megkapott, különböző régészeti korszakokhoz és kultúrákhoz kapcsolódó tudományos értekezéseket tartalmaz az orvostudomány történetéből. A kongresszus színhelyéül a Boszporusz európai partján fekvő Swisshotel the Bosphorus minden igényt kielégítő modern épülete szolgált. Itt rendezték be a kongresszusi irodát, itt hangzottak el az előadások 70 tematikus szekcióban, angol, francia és török nyelven, szinkrontolmácsolással. A négyszáznál is több előadás kivonataiból készült vaskos kötet méltóképpen reprezentálja a témák sokrétűségét. Eredetileg a következő hat témában kérték be a jelentkezéseket: A középkori orvostudomány újraértékelése; Az egészségügyi filozófia, politika, törvényhozás és intézményesítés története; Orvostudomány a Közel-Kelet történetének folyamán; A török orvostudomány kapcsolata a régi keleti és a nyugati világ orvostudományával; Az alternatív orvostudomány történeti forrásai; ill. egyéb témák.

A fő tematikának megfelelően az előadásokat párhuzamosan ülésező szekciókra osztották. Magyar részről az alábbi előadások hangzottak el:

Back Frigyes-Miklós Regina-Back István: Hungarian-Turkish Medical Connections.

Back Frigyes-Back István- Vasas Livia: Participation of Hungarian doctors in the Russian-Turkish war of 1877-78.

Honti József: Edward Brown British Physician Describes the Turkish Bath in Buda in the 17th Century

Honti József- Gülten Dinc: Kari Eduard Hammerschmidt alias Abdullah Bey, a Hungarian and Turkish Physician in the 19th Century.

Károly László: A Seventeenth Century Chagathay Treatise on Medicine. (Vámbéry Ármin kézírata alapján)

Pető Mária: Floransali bilgin ve gezgin Domenico Sestini' nin eserlerinde tip tarihinin ait veriler. (Orvostörténeti adatok a tudós firenzei utazó, Domenico Sestini műveiben).

A kongresszus munkájához kapcsolódóan a Swisshotelben kisebb orvostörténeti kiállítást és poszter-bemutatót is rendeztek. A társasági programok keretében a résztvevők városnézésen, koncerteken, boszporuszi hajókiránduláson vehettek részt. A kongresszus alkalmából a Katonai Múzeumban Ülker Erke miniatúra kiállítását, Nagy Szulejmán Könyvtárában pedig régi orvosi kéziratok bemutatóját tekinthették meg. A kongresszus hivatalos programjának végeztével az érdeklődők fakultatív kiránduláson vehettek részt, melynek keretében Anatólia régi egészségügyi intézményeivel ismerkedhettek meg. Az igen tanulságos, jó hangulatú és jól szervezett rendezvényért, melyet jelenlétükkel magas rangú török állami vezetők is megtiszteltek, ezúton is köszönetünket fejezzük ki a kongresszus elnökének, Dr. Nil Sari. professzorasszonynak és munkatársainak.

Pető Mária

HALOTTAINK

CSILLAG ISTVÁN
(1913-1987)

Csillag István kiváló sebész volt, aki a sebészi mellett jelentős orvostörténeti tevékenységet is folytatott. Hithű zsidó családból származott. Apja Csillag Lipót az Országos Tanítóképző kántorképzőjének a tanára, zeneszerző és népdalgyűjtő volt. Anyai nagyapja, Pintér Ignác a hajdani Pesti Leánypolgári Iskolát igazgatta, az *Izraelita Tanügyi Értesítőt* szerkesztette, és számos tankönyvet is írt.

Csillag István Budapesten született, 1913-ban. Középiskoláit az Abonyi utcai Zsidógimnáziumban végezte, délutánonként pedig rendes hallgatóként a Zeneművészeti Főiskolára járt, ahol 4 szemesztert végzett el eredményesen. A gimnázium tanárai közül a később mártírhálált halt dr. Kecskeméti György az író és költő hatott különös erővel a fiatal Csillag lelkiületére. Az érettségi után a pesti orvosi fakultásra kérte felvételét, ám a numerus clausus miatt elutasították. A bolognai orvosi karra került, és majd egy év elteltével sikerült bejutnia a szegedi egyetemre. Medikus korában szépirodalommal is foglalkozott, versei Kassák *Munka* című folyóiratában jelentek meg. 1940-ben avatták orvosná Szegeden Rövid ideig dolgozott a pesti Margit kórház sebészetén, majd behívták munkaszolgálatra és Ukrajnába hurcolták. Végigszenvedte a zsidó muszosok tragikus sorsát, és csak 1945-ben tért vissza Pestre. Kezdetben a Rókus kórházban működött sebészként majd 1947-ben az I.sz. Sebészeti Klinikán, Hedri Endre mellett lett tanársegéd. Hedri a magyar baleseti sebészet úttörője volt Csillag István 10 évig dolgozott az osztályán és igen gazdag irodalmi munkásságot fejtett ki. Első közleményeiben a személyi tényezőkről értekezett a traumatológiai esetekben, s maga Hedri volt munkájának társszerzője. 1951-ben jelent meg Hedri *Részletes sebészet* című tankönyve, ebben Csillag írta *A sérvek* és *A végtagok csontjainak megbetegedései* című fejezetet. Később Haranghy akadémikus és Jellinek Harry voltak a társszerzői. Munkásságának középpontjában a szervek és szövetek átültetése állott.

Dolgozatai magyar, angol, német és francia nyelven jelentek meg. Számos előadást tartott a hazai sebészeti szakcsoportok gyűlésein és tevékenyen vett részt a külföldi kongresszusokon.

Előadásai közül talán a legérdekesebb az volt, amelyet a *A kísérleti adatok a gyomorvérzés pathogenezéséhez* címmel tartott. Erről a témáról beszélt Washingtonban, 1958-ban, a gastroenterologusok nemzetközi kongresszusán is. 1957-ben Hedri adjunktusát, Gergely Rezsőt kinevezték a János Kórház sebészeti osztályának élére, és Csillag követte őt új munkahelyére. Gergely az általános sebészeti feladatokon kívül kialakította az érsebészetet, bevezette a plasztikai műtéteket, és megalapozta a korszerű hazai sebészeti gastroenterológiát. Rövid ideig itt dolgozott Littmann Imre is, aki több szívműtétet hajtott végre az osztályon. Ebben a megtermékenyítő légkörben írta kandidátusi értekezését 1961-ban: *A nagyvénák sérüléseinek ellátására vonatkozó kísérletes vizsgálatok* címmel. 1962-ben elnyerte a kandidátusi fokozatot, ám Csillag az elkövetkező évek folyamán nem írt több sebészeti munkát, annak ellenére, hogy még 15 évig dolgozott a János kórház sebészetén.

Érdeklődése az orvostörténelem felé fordult. Ismertette az első magyar nyelvű sebészeti tárgyú nyomtatványt 1593-ból. Bemutatta az első 220 éves magyar sebészeti tankönyvet, és az első 120 éves magyar plasztikai sebészeti munkát Ő ismertette az 1849-ben megjelent első magyar honvéd-sebészorvosi könyvet. Csillag úgy gondolta, hogy a külföldi történészeknek is meg kell ismerniük a magyar orvostörténelmet. Ezért publikálta közleményeit angolul is az *Acta Chirurgica*-ban. 1962 és 1964 között. A hetvenes évektől kezdve főleg a magyar zsidó orvosok és zsidó egészségügyi intézmények sorsával foglalkozott. Már 1970-ban írta *Régi orvosok és kórházak Magyarországon* című tanulmányt, amely a *Magyar - Zsidó Oklevéltár* XIII. kötetében jelent meg. Ebben a munkában,

időrendi sorrendben ismerteti azokat a zsidó orvosokat, akik a történelmi Magyarország területén éltek. Bemutatja többek között Moses de Hungariát „aki Nagy Lajos korában működött, „Salamon jud” -ot Mátyás király orvosát, és az erdélyi fejedelmi udvarok zsidó gyógyítóit. Csillag Oesterreicher József történetével fejezi be a munkáját, aki a hazai egyetemen zsidóként elsőnek tehetette le orvosdoktori vizsgáját. Csillag István francia nyelven is közzétette a munkáját a *Revue D' Historie de la Medicine Hebriaique* nevű párizsi lapban, 1973-ban. Ugyancsak a hetvenes évek elején értekezett Rózsay János működéséről, aki az első, 1841-ben épült Zsidókórház igazgatója volt. Csillag István kutatásai alapján ismertük meg a két híres magyar származású orvos életét, akik Párizsban futottak be karriert a 19. században. Egyikük Gruby Dávid a bánsági Kiskér nevű faluban született Mandl Lajos pedig Pesten látta meg a napvilágot.

Csillag István a sebész, 64 éves korában vonult nyugdíjba és a következő évben 1978-ban. tudományos munkásságának elismeréséül, a New York-i Tudományos Akadémia rendes tagjává választotta. A történész Csillag azonban tovább dolgozott: 1978-ban a régi pesti Zsidókórházról írt, 1979-ben pedig Hirschler Ignácnak állított emléket. 1985-ben Goldmark Károly zeneszerző testvéréről Dr. Goldmark Józsefről közölt addig ismeretlen adatokat. Utolsó közleménye 1991-ben Goldmark Károlyról szólt. Sebészeti és orvostörténelmi dolgozatainak száma meghaladja a 200-at. Csillag István 84 éves korában, 1997-ben hunyt el.

A közelmúltban egy francia kutató érdeklődött Csillag munkássága iránt, s ekkor derült ki, hogy halála után egyetlen lapban sem jelent meg róla nekrológ. Evvel a megemlékezéssel kíséreltük meg pótolni mulasztásunkat.

Alexander Emed

KÁDÁR ZOLTÁN (1915-2003)

Kádár Zoltán Erdélyben, Sepsiszentgyörgyön született. Középiskolai tanulmányait Szolnokon végezte, majd Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett ökeresztény régészethöl diplomát. Ezután Rómában töltött egy évet, ösztöndíjasként.

A Szépművészeti és az Iparművészeti Múzeumokban töltött tíz esztendő után 1948-tól, 28 termékeny éven át a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen tanított, különféle beosztásokban és tanszékeken. A tanítást nyugdíjasként sem hagyta abba, többek között az ELTE-n, a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, valamint a Károli Gáspár Református Egyetemen nevelt generációkat.

Tudományos érdeklődése a legkülönböbbszörűbb diszciplínákat ölelte fel: zoológia-történészként, régészként, klaszszikus filológusként, művészettörténészként, orvostörténészként egyaránt maradandót alkotott. Kandidátusi fokozatát az antik művészetről írott disszertációjával nyerte el (1958), míg az akadémiai doktori címet bizantinológiai tárgyú munkájával érdemelte ki (*Világi festészet a bizánci birodalomban*. 1979). Óriási mennyiségű, és kiemelkedő minőségű szakirodalmi tevékenységéből itt csak a legfontosabb köteteket említjük: a Szabó Árpáddal együtt írt *Antik természettudomány-t* (1984), a *Hagia Szophia*-monográfiát, amelyet Németh Györggyel és Tompos Endrével publikált 1987-ben, *Az egyszarvú s egyéb állatfajták Bizáncban* című kötetet, amelyet Tóth Annával tett közzé 2000-ben, az 1987-ben kiadott *Bizánci művészet-et*, a Prisztér Szaniszlóval összeállított, csodálatos *Az élővilág megismerésének kezdetei hazánkban-t* (1992), az angol nyelven megjelent, alapvető és külföldön is nagy sikert aratott *Survivals of Greek zoological illuminations in Byzantine manuscripts*-ot (1978), illetve azokat a remek tanulmányait, amelyeket Hippokratész, Albertus Magnus, Plinius, Zsámboky, Clusius, Aldrovandi vagy a Physiologus magyar kiadásaihoz írt. Munkássága világszerte ismert volt, idegen nyelvű cikkei, tanulmányai ma is sűrűn idézik a külföldi kutatók. Orvostörténészként számos alkalommal tartott magas szintű előadásokat Társaságunkban, amelynek elnökségi tagja volt, s cikkeket és könyvismertetéseket is írt folyóiratunkba. Tudományos munkája mellett azonban kiváló ismeretterjesztő cikkek sorát is közzé tette, többek közt az *Élet és Tudomány*, a *Természet Világa* hasábjain. Aktív előadója volt a KALOT-nak, majd a TIT-nek, ám részt vett a kortárs képzőművészeti közéletben is, hiszen számos kiváló alkotóhoz (Aba-Novák, Medgyessy, Reich Károly, Borsos Miklós) fűzték baráti szálak.

Több akadémiai bizottságban vállalt, gyakran vezető, szerepet (Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottság, Biológiai Tudománytörténeti Albizottság, Biológiai Tudománytörténeti Bizottság, Bizantinológiai Albi-

zottság, Élettudomány-Történeti Munkabizottság, Orvostörténeti Munkabizottság). Számos tudományos társaság – így a Magyar Orvostörténelmi Társaság is tagjai között tisztelhetette. Munkásságának elismeréseképpen nyerte el az Ipolyi-emlékérmét, a Zsámboky-emlékérmét, végül pedig a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét. Szellemi és valóságos kalandokban gazdag életéről a közelmúltban, sikeres, televíziós portréfilmben mesélhetett nekünk.

E sorok írója számára feledhetetlen élmény és nagy megtiszteltetés, hogy alkalmá nyílt Kádár professzorral több könyvön, cikkben is együtt munkálkodni. A Kádár professzor társaságában, orientalisztikai-zoológiai-művészettörténeti múzeummal felérő Szentkirályi utcai lakásán töltött órák a legmagasabb szintű egyetemi kurzusokkal értek fel. Míg a mindent elborító könyvhalmazok között vagy éppen rajtuk üldögéltem, és Kádár professzor, kifejező kézmozdulatokkal kísért, ironikusan teátrális, ugyanakkor meghatóan lelkes okfejtéseit hallgattam, valamit talán megérezhettem abból, milyen egy valódi tudós, s milyen óriási erő, szent varázslat és szívszorító szépség rejlik az igaz tudományban.

M.L.A.

KAPRONCZAY ISTVÁNNÉ, MAGYAR ERZSÉBET (1915-2003)

Azok egyike távozott közülünk, akik a könyvtár, az intézet alapítói, első munkatársai közé tartoztak. Életének 88. évében elhunyt Kapronczay Istvánné.

Családi háttere nem a könyvekhez, hanem a kertekhez kötötte. Nagyapja, Magyar György, a Margitsziget paroksitásának kivitelezője, apja a szigeten működő kereskedelmi kertészet vezetője, nagybátyja pedig a Kertészeti Tanintézet – a Kertészeti Egyetem elődje – tanára volt. Magyar Erzsébet, aki maga is Budapest legszebb kertjében, a Margitszigeten született, 1933-ban érettségizett a Ráskai Lea Leánygimnáziumban, mivel azonban apját baleset érte, és a családfenntartás terhe rá hárult, tervezett gyógyszerészeti tanulmányait nem kezdhette meg. A Kereskedelmi Akadémia elvégzése után házasságkötéséig (1937) egy ügyvédi irodában majd egy bankban dolgozott. 1951-től 1978-ig volt az Országos Orvostörténeti Könyvtár munkatársa, csupán a nyugdíjazása előtti két évet töltötte az ORFI könyvtárosaként. 1962-ben kitüntetéscs oklevelet szerzett az OOKDK és az OSZK által szervezett hároméves szakkönyvtáros tanfolyamán.

Nyelvtudásának, szakismeretének és szorgalmának az Orvostörténeti Könyvtár, az Orvostörténeti Közlemények és az Orvostörténelmi Társaság egyaránt nagy hasznát láthatta. Részt vett a könyvtár és a múzeum anyagának első leírásában, feldolgozásában, valamint az 1955-ben indult első hazai orvostörténeti szakfolyóirat, az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei, a későbbi Orvostörténeti Közlemények szerkesztőségi munkáiban. Ő készítette el a folyóirat első 30 számának – a lapban publikált - mutatóját, s aktív részt vállalt a Társaság előadásainak, vándorgyűléseinek szervezésében, előkészítésében. Több közleménye jelent meg az Orvosi Könyvtáros című folyóiratban is: könyvtárunkat, az intézmény megalakulásának 10. évfordulóján ő mutatta be az olvasóknak. 1976-ban, 25 éves könyvtárosi munkája elismeréseképpen a Művelődésügyi Miniszter dicsérető oklevéllel ismerte el munkásságát.

Kapronczay Istvánné három gyermeket hozott a világra: egyikük tragikusan korán elhunyt, Katalin és Károly azonban édesanyjuk nyomdokaiba lépve, egyaránt Intézetünk munkatársa, a magyar orvostörténetírás jeles művelője, tudósa lett.

Gyűjteményünk, folyóiratunk munkájának nyomát, elménk feledhetetlen egyéniségének emlékét őrzi.

**KUSSINSZKY KORNÉLNÉ, WIESLAWA SZATKO
(1946-2002)**

Tragikusan korán távozott körünkől a SOMKL könyvtárosa, Kussinszky Kornélné – ahogy mi neveztük „Visu”. Kussinszkykné több mint húsz esztendőig dolgozott intézetünkben. 1980-tól a Múzeumban, majd 1992 óta a könyvtárban látta el lelkiismeretes feladatait.

A pedagógiai szakközépiskolát szülővárosában, a lengyelországi Tarnowban végezte, majd 1968-ban, a krakói Pedagógiai Főiskolán szerzett történelemtanári diplomát. Egy évig tanított csupán, ekkor, 1969-ben, egy magyar férfivel kötötte össze életét, s hazánkba költözött. Előbb raktárvezetőként, majd előadóként, illetve pénztárosként dolgozott. 1977-ben elvált: egyedül maradt idegen földön két apró gyermekével. Visu hihetetlen energiával, optimizmussal nevelte föl egyedül leányát és fiát: mindkettejükből, óriási áldozatok árán diplomás, sikeres, lengyelnek s magyarnak egyaránt kiváló embert formált. Fáradozásai jutalmaképpen, az utóbbi időkben, gyönyörű unokáiban lelhetette legfőbb örömét. A gyermek- és unokanevelés, a háztartás gondjai mellett könyvtári munkáját is kifogástalanul ellátta, könyvismertetéseket írt lapunkba, fordított, referáló-üléseinken pedig rendszeresen ő mutatta be a lengyel orvostörténeti szakirodalom legérdekesebb cikkeit, kiadványait. A magyarországi lengyel közösség életében is aktív szerepet játszott: gyakran vállalt részt a lengyel kisebbség kulturális, társadalmi programjainak, ünnepségeinek szervezésében. Visut élete nehézségei közepette mély katolikus hite segítette, ahogy e hitből erőt merítve küzdött egyre súlyosbodó betegségével is. Aki ismerte őt, nehezen hiheti el, hogy már nincs közöttünk. Fiatalos eleganciájára, bájos lengyel akcentusára, lelkes segítőkészségére, lényének kedvességére mindig is emlékezünk majd.

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG 2003. ÉVI PROGRAMJA

Január 23.

A MOT, a SOMKL, a Galenus Könyvkiadó és a Magyar Tudománytörténeti Intézet közös rendezvénye.

Program:

Orvos és gyógyszerészettörténeti könyvek bemutatója.

Február 19.

A MOT tudományos ülése.

Program:

A 2002. évi, isztambuli Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszuson elhangzott magyar előadások ismertetése.

Március 6.

A MOT és a SOMKL közös tudományos ülése.

Program:

Hubensdorf, Michael (Wien): Social antagonism vs. social cohesion in medicine. Tendencies in Austrian health policy 1918-1938.

Március 24-25.

A MOT és a SOMKL közös tudományos ülése a homeópátia történetéről.

Program:

Jütte, Robert (Stuttgart): Historiographie der Homöopathie-Geschichtsschreibung.

Jütte, Robert (Stuttgart) – *Faure, Olivier* (Lyon): Besonderheiten der Einführung der Homöopathie in Frankreich am Anfang des 19ten Jahrhunderts (im Vergleich mit anderen west-europäischen Ländern).

Szállási, Árpád (Debrecen): Homeopathy and Allopathy in the 19th century.

Kotok, Alexander (Várna): Bulgarian homeopathy: from revolutionaries to professionals.

Dinges, Martin (Stuttgart): Bettine von Arnim als homöopathische Patientin.

Szögi, László (Bp.): Homeopathy in the curriculum of Hungarian medical faculties.

Lux, Ingrid (Nagyszeben): Die Entwicklung der Homöopathie in Hermannstadt.

Kölney, Livia (B.): Die Geschichte der Homöopathie in Ungarn im 19. Jahrhundert.

Gamper, Martina (Wien): Homeopathie in Wien.

Gstettner, Ulrike (Sankt Pölten): Die österreichische Gesetzgebung zur homöopathischen Heilmethode im 19. Jahrhundert.

Koltay, Erika (Bp.): Homeopathy and other alternative therapies in Hungary in the 19-20th centuries.

Zidov, Nena (Ljubljana): Homeopathy in Slovenia from the early 19th century until the Second World War.

Kóczyán, Márta (Bp.): The struggle of Gusztáv Schimert for the revival of homeopathy in Hungary 1908-1944.

Március 27.

A MOT Schulek Vilmos és Schulek Elemér emlékére rendezett tudományos ülése.

Program:*Karasszon Dénes:* Elnöki megnyitó.*Zajác Magdolna:* Dr. Schulek Vilmos, a magyar szemészeti iskola megalapítója.*Szabadváry, Ferenc:* Dr. Schulek Elemér, a gyógyszerész kémikus.*Laszlovszky József:* Korrelátum.*Április 16.*

A MOT tudományos ülése a kardiológia történetéről.

Program:*Farsang Csaba:* Elnöki megnyitó.*Birtalan Győző:* Adatok a kardiológia előtörténetéből.*Fazekas Tamás:* Az elektrokardiográfia fejlődéstörténete Wallertól Holterig.*Fenyvesi Tamás:* Németh László és a hypertonia.*Június 2.*

A MOT, a MTA, az Egészségügyi, családlügyi és Szociális Minisztérium, a Semmelweis Egyetem és a SOMKL együttes ünnepi rendezvénye Prof. Dr. Schultheisz Emil 80. születésnapja alkalmából.

Köszöntőt mondtak:

Csehák Judit, egészségügyi miniszter*Vizi E. Szilveszter,* a MTA és a MOT elnöke*Sótonyi Péter,* a Semmelweis Egyetem rektora*Németh József,* a MTA Tudomány és Technikatörténeti Bizottságának titkára*Simon Tamás* professzor*Kapronczay Károly,* a SOMKL főigazgatója*Június 12.*

A MOT tudományos ülése.

Program:*Le Calloc'h, Benard* (Paris): Dr. Horace Hayman Wilson és Körösi Csoma Sándor.*Szeptember 18.*

A MOT tudományos ülése.

Emed, Alexander (Haifa): Magyar orvostanárok a második bécsi iskolában.*November 20.*

A METESZ - a MOT és számos más egyesület és társaság részvételével rendezett – 20. országos, tudományos ankétja Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből címmel, „A tudomány társadalmi megértése – a természettudományok, a technika és az orvoslás eredményeinek népszerűsítése Magyarországon az elmúlt évszázadokban” témakörben.

A MOT részéről előadást tartottak:

Kapronczay Károly: Az egészségügyi felvilágosítás útjai a 19. és 20. században.*Karasszon Dénes:* A MTA fennállása első 100 évének hatása az orvostudomány hazai fejlődésére, Marek József akkori levelező tag elemzése tükrében.*Kapronczay Katalin:* Egészségügyi felvilágosítás a felvilágosodás idején Magyarországon.*Varga Benedek:* Az orvosi muzeológia történetéből.*Kölnei Livia:* A homeopata orvosok felvilágosító tevékenysége.

December 17.

A SOMKL, a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága, a MOT és a Magyar Tudománytörténeti Intézet együttes ülése, *A Rákóczi szabadságharc az orvostörténet tükrében* címmel.

Program:

R. Várkonyi Ágnes: A Rákóczi-kor állama.

Kapronczay Károly: Egészségügyi viszonyok a Rákóczi-szabadságharc éveiben.

Varga Benedek: A Semmelweis Orvostörténeti Levéltár Takáts-hagyatéka.

Gazda István; Takás László: *A Rákóczi szabadságharc egészségügye* c. könyvének bemutatása.

A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG 2003. ÉVI PROGRAMJA

Május 29.

A MGYTT 2003. évi rendes közgyűlése.

Program:

Tiszteletbeli tagok választása

Beszámoló a 2002. évi tevékenységről

A közhasznúsági jelentés elfogadása

2003. évi munkaterv kialakítása

Ügyrendi és egyéb kérdések

Október 18.

A MGYTT és a Magyar Gyógyszerészi Kamara együttes ülése, Péter H. Mária: *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai* című könyvének bemutatása alkalmából

Program:

A MGYTT tiszteletbeli tagságáról szóló oklevelek átadása.

Péter H. Mária: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásairól.

Rácz Gábor- Rácz-Kotilla Erzsébet: 100 éve alapította Péter Béla a Kolozsvári Gyógynövénykutató Állomást. Az első évtized (1904-1914) eseményei.

Péter Mihály: 16-18. századi orvosló könyvek ajánlásai a fog- és szájbetegségek gyógyítására

Nagy Levente: Egy vidéki magyar gyógyszerész viszontagságai.

Grabarits István: : Képek a kalocsai érseki könyvtár orvosi könyvritkaságaiból.

Vékás Péter: *A Divaldok* című filmjének bemutatója.

November 27.

A MGYTT vezetőségi ülése.

Program:

Beszámoló a 2003. évi munkáról.

Beszámoló az IGGP sinaiai kongresszusáról.

Tagfelvételek elbírálása.

2004. év munkaterv.

Egyéb események

- 2003. április 10-én nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban, Kótyuk Erzsébet rendezésében a „Nyisd fel szemeidet és láss!” Batthyány-Strattmann Boldog László (1870-1931) a szemorvos és az ember című emlékkiállítás. A kiállítást Csehák Judit egészségügyi miniszter és Tibola Imre nagyprepost nyitotta meg.
- 2003. április 24-én Csehák Judit, egészségügyi miniszter Schultheisz Emil és Kapronczay Károlyt Batthyány-Strattmann emlékéremmel tüntette ki.
- A stuttgarti Robert Bosch Stiftung Orvostörténeti Intézete szervezésében 22. alkalommal került sor május 8. és 10. között, arra az orvostörténeti továbbképző-szemináriumra, amelyen a SOMKL képvisletében Nagy Anita (*When medicine travels...Healing and travelling in early modern Hungary*) és Muhi Barnabás (*Reisegesundheitsführer im Ungarn des 18. Jahrhunderts*) tartott előadást.
- A XII. Congressus Pharmaceuticus Hungaricus Gyógyszerészet és muzeológia szekciójában, május 8-án, a SOMKL részéről Horányi Ildikó tartott előadást *A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyógyszerészettörténeti emlékei* címmel.
- A Magyar Orvospedagógiai Egyesület, a Martonvásári Óvoda Múzeum s a Brunszvik Teréz Szellemi Hagyatéka Alapítvány ez első magyar óvoda alapításának 175. évfordulója alkalmából, az MTA és az ELTE részvételével ünnepi ülést tartott Budapesten, június 5.-én, amelyen a SOMKL képvisletében, Mohos Márta *A kisgyermekvédelem, illetve A természettudományos és orvosi gondolkodás, – a nemzeti egészségügy története a 18-19. században* címmel adott elő.
- 2003. július 3-án került sor Deáky Zita: *A hivatalos és a hagyományos gyógyítás a magyar történeti forrásokban*, illetve Krász Lilla: *A bábáság történeti szerepváltozása a 18. századi Magyarországon* című, orvostörténeti tárgyú PhD disszertációinak könyvbemutatóját. A könyveket Voigt Vilmos, Ring Éva és Magyar László András mutatta be.
- A Magyar Gyógyszerésztörténeli Társaság 2003. július 5-7. között Kalocsán Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetemet szervezett 50 fő részvételével, akik közül 35 gyógyszerészhallgató jelent meg a budapesti, pécsi és szegedi gyógyszerészeti karokról. A programban elhangzott előadások közül kiemelkedett Grabarits István a kalocsai Érseki Könyvtár orvosi és gyógyszerészeti könyvtitkáságairól tartott előadása, amelyet a híres könyvgyűjtemény megtekintése követett. A megnyitót megtisztelte és köszöntőt mondott Dr. Bábel Balázs kalocsai kecskeméti érsek.
- 2003. augusztus 20-án, Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság Elnöke Schultheisz Emil professzort, munkássága, életműve elismeréseképpen a Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével tüntette ki.
- 2003. szeptember 27-én, Vértesacsán megemlékezést rendeztek Kazay Endre halálának 80. évfordulója alkalmából. Az emlékezésedet a MOT és a MGYTT részéről Lárencz László és Magyar László András, a Kazay Alapítvány részéről pedig Burghetti László tartotta.
- A Veranstalter Landesmuseum Burgenland, a Burgenländisches Landesarchiv, az Institut für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, illetve a Johannes Kepler Universität Mainz szervezésében szeptember 28 és október 2. közt került sor a Gesundheit und Hygiene elnevezésű konferenciára, amelyen a SOMKL képvisletében Mohos Márta tartott előadást *Pharmazeutische Gegenstände von historischem und kunstgewerblichem Wert. Gesetzlich geschützte Apotheken in Ungarn* címmel.
- Pitrolffy-Szabó Béla, az újpésti urológiai Osztály alapítója születésének 100. évfordulóján emléktáblát avattak az Urológiai Osztályon. Az emlékelőadást Böszörményi-Nagy Géza tartotta: Pitrolffy-Szabó Béla, az osztályalapító címmel. Az emléktáblát Romics Imre egyetemi tanár avatta fel.

- 2003. szeptember 15-18. között tartotta XXV. Jubileumi kongresszusát a Lengyel Orvostörténeti Társaság Poznanban, amelyet a K. Marczinkowski Egyetemmel közösen rendezett meg. A kongresszus központi témája az orvosi és biológiai tudományok kapcsolatának története volt. Mintegy 200 előadás hangzott el, a kongresszuson 350 fő vett részt. A kongresszuson előadóként vett részt Kapronczay Károly, a SOMKL főigazgatója, a MOT alelnöke, aki egyben a Lengyel Orvostörténeti Társaság tb. Tagja is. Előadását a magyar-lengyel orvostörténeti kapcsolatokról tartotta, különös tekintettel a 16-17. századra.
- 2003- szeptemberében került sor Romániában, Sinaiában a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Kongresszusra, amelyen a MGYTT részéről Grabarits István és Dobson Szabolcs vett részt. A kongresszuson a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémia Grabarits Istvánt és Magyar László Andrást fölvette soraiba.
- 2003. november 6-án a MTA Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottságának elnöke, valamint az Akadémiai Kiadó főigazgatója a 2002. évben kiadott, és az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent történettudományi munkák közül az *Egy halhatatlan erdélyi tudós, Bolyai Farkas* című kötet összeállítójának, Gazda István MOT-tagnak, tudománytörténésznek, a Magyar Tudománytörténeti Intézet igazgatójának nyújtotta át az akadémiai dívját. Az MTA 11 osztályához kapcsolódva, tudományos osztályonként, évente egy-egy dívját ítélnek oda, a 2002-es év történettudományi dívját egy tudománytörténeti kötet, illetve annak összeállítója kapta. A TIT Országos Elnöksége által adományozható legmagasabb díj, a Társulat alapítójáról elnevezett Bugát Pál-díj, amelyet 2003-ban Gazda István tudománytörténésznek ítéltek oda. A díjat a TIT elnöke (aki egyben a MTA és a MOT elnöke is), Vizi E. Szilveszter akadémikus nyújtotta át 2003. november 14-én.
- 2003. november 18-án megnyílt az Ifj. Kováts Ferenc orvosprofesszor születésének 90. évfordulója alkalmából rendezett emlékkiállítás. Az Ifj. Kováts Ferenc grafikáiból összeállított tárlatot Kosáry Domokos nyitotta meg a Magyar Kultúra Alapítvány székházában. A kiállítást a SOMKL munkatársa, Horányi Ildikó rendezte.
- 2003. november 28-án, a németországi Rothenburgban szervezett Erdély-történeti szeminárium keretében a MOT részéről Magyar László András tartott előadást *Die Quellen der siebenbürgischen Vampirkrankheit* címmel.

Közlemény

Dr. Kapronczay Károly, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár vezetője, úgy is, mint a Kiadó képviselője elismerem, hogy

- dr. Friedrich Ildikó szerző „Libri Historiae Medicae” sorozatban 2002-ben megjelent Egészségügyi felvilágosítás a 18. századi Magyarországon című művében a belső lap hátoldalán (copyright oldalon) a „C” jelzés jogosultjaként hibásan a Kiadó, illetve annak Főigazgatójaként a saját nevem szerepel. Tekintve, hogy a Kiadó nem szerezte meg a kiadásra vonatkozó felhasználási jogokat a „C” jelzés kizárólagos jogosultja helyesen dr. Friedrich Ildikó, továbbá

- a megjelent kiadvány a még elfogadható mértékű sajtóhibáknál lényegesen többet tartalmaz, amely a szerző jó hírnévére sérelmes.

Ezért dr. Friedrich Ildikótól a magam és a Kiadó nevében ez úton elnézést kérek.”

HALOTTAINK

HIDVÉGI JENŐ
(1919. 05. 25.-2004. 12. 25.)

Nyolcvanöt éves korában, hosszú és eredményekben gazdag élet után távozott körünkől Hidvégi Jenő orvostörténész, újságíró, az Orvosi Hetilap Horus rovatának nagyműveltségű szerkesztője.

Hidvégi Jenő Budapesten született 1919. május 25-én. Iskoláit szülővárosában végezte, és itt, a Szent László gimnáziumban tett 1938-ban érettségét is. A Pázmány Péter Egyetem Orvostudományi Karán kezdte meg orvosi tanulmányait, amelyekkel egy időben újságírással is foglalkozott. Orvostanhallgatóként részese volt a Halléba kitelepített orvosegyetemi „rövidített tanfolyamok”-nak. Németországi hányattatásaiból csak 45 nyarán sikerült hazatérnie – külföldön tett vizsgáit azonban itthon nem ismerték el, így diplomát nem szerezhett. Még medikusként került kapcsolatba az Orvosok Szakszervezetével, ennek köszönhető, hogy előbb az Orvosi Szemle, majd a MABI-Tudósító, később pedig az Új Nemzedék külső munkatársa lett. 1947-ben megnősült, feleségétől, Kalocsai Gabriellától négy gyermeke született. Miután orvosi tanulmányait családi okok miatt nem folytathatta, 1950-ben a Magyar Rádió alkalmazásába állt. Részt vett az Élet és Tudomány című, azóta is rendkívül népszerű lap alapításában, majd hamarosan külső munkatársa, illetve szerkesztője lett a legpatinásabb hazai orvosi orgánumnak, az Orvosi Hetilapnak is. Hidvégi Jenő, az Orvosi Hetilapnál, Trencsényi professzorral együtt szellemi atyja volt a hazai orvostörténelem egyik legfontosabb fórumának, az 1959-ban megindított Horus-rovatnak, amelynek színvonaláról, sikeréről 1980-as nyugdíjba vonulása után is még egy évtizedig gondoskodott. Az Orvostörténelmi Társaságnak szintén alapító tagja volt, előadásával, lapunk hasábjain megjelent könyvismertetéiseivel, bölcs hozzászólásaival gyakran gazdagította a magyar orvostörténet tudományát. Tevékenységét Társaságunk Tiszteleti Tagsággal, valamint Zsámboky-díjjal jutalmazta.

Halálát családján, négy gyermekén, tizenegy unokáján és két dédunokáján kívül is sokan gyászolják, köztük mindazok is, akiknek a Hetilapban megjelent írásai ma is viselik még szerkesztői tehetségének, gondosságának nyomát. Lelkiismeretességét, sokirányú műveltségét, kedves humorát sosem feledjük.

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG 2004. ÉVI PROGRAMJA

Február 9.

A MOT és a Weszprémi István Emlékérem Bizottság együttes, ünnepi ülése

Program:

A Weszprémi-díj átadása

Vízi E. *Szilveszter*: „Szeretett nemzet betses nyelvének pallérozása”, avagy a magyar orvosi nyelvújítás. (Weszprémi emlékelőadás)

Február 27.

A MOT, a MGYTT, valamint Karcag Város Önkormányzat Kátai Gábor Kórháza emlékülése Kátai Gábor halálának 125. évfordulója alkalmából.

Társaságunk részéről *Kapronczay Károly* és *Grabarits István* tartott előadást Kátai Gábor életútjáról, illetve gyógy-szerészeti munkásságáról.

Március 18.

A MOT tudományos ülése

Program:

Kopa János: Az idegtudományok fejlődése Somogyországban.

Április 17.

A MOT Numizmatikai Szakosztályának ülése.

Április 29.

A MOT tudományos ülése

Program:

Simon Géza (Minneapolis): Lobmayer Géza (1880-1948) sebészprofesszor pályafutása, illetve szemelvények az 1920-as évek sebészeti irodalmából.

Május 20.

A MOT tudományos ülése

Program:

Emed, Alexander (Haifa) Híres magyar orvosok Amerikában a két világháború között.

Június 10.

A MOT közgyűlése és tudományos ülése

Program:

Közgyűlés

Le Calloc'h, Bernard (Paris): Dr. Friedrich Reinhold Kreutzwald, az észt nemzeti eposz írója.

Október 13.

A MOT vezetőségi ülése és tudományos ülése

Program:

Beszámoló az elmúlt négy év eseményeiről.

Beszámoló az ISHM 39. kongresszusáról (Bari-Metaponto)

Tájékoztató az ISHM budapesti kongresszusának előkészületeiről

Vértés László: Giacomo Puccini és a medicina. A Maestro halálának 80. évfordulója.

November 13.

A MOT Numizmatikai Szakosztályának ülése

Program:

Csoma Zsigmondné: Újabb szerzemények a Som gyűjteményében.

November 18.

A MOT ünnepi ülése a Weszprémi- és Zsámboky- emlékérem átadása alkalmából

Program:

Gazda István: Einstein és a magyarok – orvosok, bölcselek, írók Einstein búvkörében.

Varga Benedek: Az orvostörténet szerepe és jelentősége a mai történetírásban.

November 22-24.

A METESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, A MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága és Egyetemtörténeti Albizottsága, a MOT, a Országos Műszaki Múzeum, a SOMKL és az ELTE Könyvtárának közös, 21. országos ankétja *Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből* címmel, *Mérnök, természettudós és orvos dinasztiák, amelyek befolyásolták Magyarország szellemi életét* témakörben

A MOT és a MGYTT részéről előadást tartottak:

Honti József: A Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus előkészületei.

Vámos Éva: A két kémikus Wágner.

Kapronczay Károly: A Korányi orvos dinasztia.

Kapronczay Katalin: A két van Swieten.

Mohos Márta: Felletár Emil és tágabb családjának élethivatása.

Kótyuk Erzsébet: A Stáhlly orvos dinasztia.

Schiller Vera: Hippokratész gyermekei.

Senkei-Kis Zoltán: A „nemes röjtökfalvi” Bene család kiválóságai

Kölnei Livia: Almási Balogh Pál, a reformkori polihisztor és családja.

Czár Katalin: A Bókay dinasztia.

Jobst Ágnes: Törekvések a tudományos magyar szaknyelv megeremelésére.

Kóczyán Mária: Schimert Gusztáv és Szentágothai János.

Muhi Barnabás: A Lenhossék család szerepe a magyar medicina történetében.

Szabó Katalin: Értelmiség, orvosok, hagyomány.

Egyéb események:

2004. február 12-13-án a *Nők Világa. Nőkép és női szerepek a 17-19. századi Magyarországon* címmel konferenciára került sor, amelyen a SOMKL munkatársa, Nagy Anita tartott előadást: *Az arisztokrata női udvartartás irányítója: a vénasszony* címmel.

2004. március 23-án nyílt meg Nagy Anita rendezésében a SOMKL *Magyar olimpikon orvosok* c. időszaki kiállítása. Megnyitóbeszédet Kertész István egyetemi tanár és Kamuti Jenő olimpiai bajnok, az Európai Vívó Szövetség elnöke mondott.

2004. április 22-én a Magyar Gyógyszerészettörténeti Társaság közgyűlést tartott, amelyen elfogadták a Társaság 2003-as beszámolóját, s meghatározták 2004. évi programját.

2004. június 3-5-én megnyílt a Magyar Szemorvos Társaság jubileumi kongresszusához kapcsolódó *A szemorvoslás története Magyarországon* című időszaki kiállítás, a Magyar Tudományos Akadémián, amelyet Csoma Zsigmondné és Kótyuk Erzsébet rendezett.

2004. június 15-én a SOMKL munkatársa, Kótyuk Erzsébet sikerrel megvédte *Gyógyító hagyományok és hiedelmek a kárpátaljai Ung sík magyar falvaiban* c. PhD értekezését. Kedves kollégáinknak ezúton is gratulálunk.

2004. április 22-én került sor a MGYTT és a MOTközös, *Magyar gyógyszerészek – magyar sorsok* c. rendezvényére Zalai Károly *Gyógyszerészeti életképek* – írások és naplórészletek c. önéletrajzi munkájának bemutatója alkalmából.

A 2004.szeptember 5. és 10. közt megrendezett Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszuson a Nemzetközi Társaság új elnököt választott Athanasziosz Diamandopoulosz (Görögország) személyében. Honti Józsefet, a MOT főtájkárát ugyanekkor a Nemzetközi Társaság alelnökévé választották.

2004. október 1-2. közt került sor Stuttgartban *Usage of Water – Medical and cultural aspects of water cure, hygiene and dietetics* címmel a magyar-német orvostörténeti előadássorozat legújabb ülészakára. Társaságunk részéről előadást tartottak: *Kapronczay Károly*: József Szalay, ungarischer Gründer eines polnischen Heilbades, *Kapronczay Katalin*: János Justus Torkos (1699-1770), *Rákóczi Katalin*: Eine Badenfahrt im 16. Jahrhundert, *Varga Benedek*: The visitors of Buda's bath during the 15-17. centuries, *Csoma Borbála*: Hungarian patients at Gräfenberg, *Magyar László András*: A short history of cold-water therapy.

2004. október 14-én nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában a *Modell – Női akt a 19. századi magyar művészetben* c. kiállítás, amelynek orvostörténeti részét a SOMKL munkatársa, Horányi Ildikó rendezte. Megnyitó beszédet Werner Hoffmann (Hamburg) mondott.

2004. október 20-án nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban *Szözlössy Enikő* érmeinek s kisplasztikáinak kiállítása, *Átmenet* címmel. A kiállítást Kovásznai Viktória nyitotta meg.

2004. október 21-én a SOMKL volt munkatársa, a MOT tragikusan fiatalon elhunyt tagja, *Kasánszky Zsombor* posztumusz Füzeki István emlékérmeket kapott.

2004. október 28-án Szállási Árpád mutatta be a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen *Karasszon Dénes-Sternegg Mária-Zlinszky János: Billroth műtőjétől az Erzsébet kórház igazgatói székéig. Dr. Janny Gyula 1842-1916.* c. munkáját.

Babes-emlékülés Kolozsvárott

Victor Babes születése 150. évfordulóján két napos emlékülést szerveztek Kolozsváron 2004. június 25-26.-án a Babes-Bolyai Egyetemen. A megnyitóra az impozáns Aula Magnában került sor. A rektor, majd az egyetem Akadémiai Tanácsa elnökének és a Francia Kulturális Központ igazgatója köszöntője után a plenáris ülésen a fő referátumot Octavian Popescu professzor tartotta. A *tudós Victor Babes élete és munkássága* címmel. A rendezők alaposan felkészültek, mert számos előadás hangzott el olyan témákban, mint pl. Babes és a román orvosképzés kibontakozása, Babes és a mikrobiológiai forradalom, vagy a mikrobiológus Babes, stb. Magam az egyetem meghívására *Babes Viktor Budapesten* címmel angolul tartottam előadást.

A kitűnő patológus, mikrobiológus pályafutásáról kötetünkben külön tanulmány olvasható. Mintegy 12 évig dolgozott Budapesten, de később is jó kapcsolatban volt a magyar kutatókkal, orvosokkal. Babes Pasteurrel is nagyon jó kapcsolatban volt, sokat dolgoztak együtt. Ezt foglalta össze a párizsi Michel Morange professzor francia nyelvű előadásában. Az előadások egyébként románul hangzottak el, de a szervezők arról gondoskodtak, hogy mindent jól értek, mert az egyetem kedves, nagyon fiatal munkatársa, a Külskapcsolatok Osztálya referense, a csíksomlyói Borbáth Zsuzsanna szinkron tolmácsolta nekem az elhangzottakat.

Az elhangzottak nagy részét természetesen ismertem, de több új adatot is hallottam, például azt, hogy Babes a Rókus Kórházban végezte az első boncolását, és a Balatont is átúszta ott, ahol 7 km széles.

A rendezvény kitűnő szervezője Vasile Cristea professzor volt, aki – többek között – a 2 napon megmutatta nekünk Beszterce város közelében található Árokajai Konferencia-, Tanácskozó- és Frankofónia-Központot is.

Köszönetemet fejezem ki egyetemünkön a Központi Könyvtár vezetőjének, Dr.Vasas Lívía főigazgató asszonynak és Dr.Molnár László levéltár-vezetőnek.

Honti József

Első Balkán Orvostörténeti Kongresszus, Ohrid, 2003. Október 23-25.

Macedóniában, a görög és albán határ által közrefogott szegletben, az Albániával határos Ohridi tó partján tartották a balkáni országok első orvostörténeti kongresszusát. A szép üdülőváros Pallas Hoteljében került sor a rendezvényre, mintegy 100-150-en voltunk jelen, a balkáni országokból (Görögországot kivéve!) ezen kívül távolabbról, néhányan Törökországból és Moszkvából Boleszláv és Szevetlana Lichterman, valamint Budapestről magam. Abban a tényben, hogy külföldiek viszonylag kevesebben voltak a résztvevők között, bizonyára közrejátszott a bizonytalanság is, hogy nincs messze innen Koszovó, ahol időnként nyugtalan a helyzet. Magam is úgy vállalkozhattam a részvételre, hogy élveztem a skopjei magyar Nagykövetség figyelmét, Hány Szabolcs másodtitkár, kulturális attasé autóval várt a repülőtéren, a városban a buszpályaudvaron „átadott” a busz vezetőjének, aki – 4 órás utazás után – a szálló bejáratánál tett le. Vonatközeledésnincs a két város között, a vasútvonal – a magas hegyek miatt – még nem épült ki. Hasonló volt a visszautazásom is.

A kongresszus elnöke *Elena Josimovska* professzor asszony volt, akinek – valamint számos munkatársának – figyelmességét mindvégig tapasztalhattuk. Bulgáriából *Apostolov* professzor, Zágrábból *Biserka Belicza* professzor asszony voltak meghatározó személyek, akik hosszú idő óta részt vesznek a Nemzetközi Társaság (ISHM) munkájában is. Belicza professzor kitűnően beszél a balkáni népek nyelveit, valamint a nyugati nyelveket, jelenleg az ISHM egyik alelnöke, néhány év múlva bizonyára szóba kerül személye az elnöki tisztség betöltésénél is. Apostolov professzor pedig szervezője lesz a Második Balkán Orvostörténeti Kongresszusnak a bulgáriai Várnában 2005-ben, tehát még a 2006. évi budapesti 40. ISHM Kongresszus előtt. Utóbbi természetesen Ohridban is szóba került, sokan érdeklődtek, készülnek. Az előadások – amelyek felölelték az egyes országok különböző orvosi diszciplínáinak történetét, de más jellegű témákat, pl. kuriózumokat is, vagy a balkáni népek és más országok kapcsolatait – a balkáni népek nyelvein és angolul hangzottak el. Jellemző volt kongresszusra, hogy több Bosznia-Hercegovinából bejelentett előadást az ország Skopjében akkreditált követő olvasta fel, aki történetesen orvos volt, csupán nyugdíjas éveire választotta a diplomáciai pályát. Egyébként meglepő volt, hogy a kongresszus résztvevői közül milyen sokan beszélték a nyugati nyelveket, természetesen főként a fiatal korosztály. Minden tekintetben tapasztalható volt a macedon városokban is a piaccgazdasághoz és a nyugati világhoz való közeledés. Természetesen a sok évszázados elmaradás csak lassan lesz csökkenthető. Például alig találtam Ohridban olyan boltot, ahol pl. macedon-angol szótárt vásárolhattam.

Magam angolul *Edward Brown angol orvos utazásai a Balkánon a 17. században* címmel tartottam előadást, amely várhatóan megjelenik majd a kongresszus kötetében. A társasági program és városnézés során több régi templomot tekintettünk meg, láttuk az amfiteátrumot és voltunk a városban is, ahonnan olyan a kilátás az Ohrid-tóra, mint nálunk a Citadelláról a Dunára. Közel van Ohridhoz az a félsziget is, ahol a macedon államelnök (aki azóta tragikus repülőbaleset áldozata lett) nyári rezidenciája is található. Ohrid és környéke mindenképpen Macedónia gyöngyszeme, nyaranként nagy üdülő forgalom van ott. Amit talán nem sikerült elérnie a rendezőknek (pl. vetítéstechnika), azt nagy igyekezettel és kedvességgel pótolták.

Megtiszteltetésnek tekintették részvételemet: Budapestén, a nagykövetségen például a konzul vízum költségeit clengedte. Végül is élmény volt a kongresszuson való jelenlét, sokat tanultam és tapasztaltam, kicsit megismerem a macedon népet. Nagyon kell tisztelni őket

Honti József

INFORMATIO MEDICATA 2004 - A Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára és a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének 55. konferenciája. Budapest, 2004. október 13-14. Semmelweis Egyetem.

Idén már 55. alkalommal tartották meg a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének kongresszusát, melynek keretein belül először került megrendezésre az Informatio Medicata 2004. Ez, a Vasas Livia (főigazgató, a MOKSZ elnöke) szándéka szerint hagyományteremtő összejövettel a szakmai elvárásoknak való megfelelést kívánja elősegíteni, melyeket a gyógyítás növekvő információigénye állít elénk. A mai körülmények között orvosi könyvtárnak lenni az eddigieknél sokkal nagyobb kihívást jelent. Az új típusú feladatokra és a magasabb szakmai igények szerinti cselekvésre minden könyvtárnak alaposan fel kell készülnie. Erre ad lehetőséget az Informatio Medicata 2004, ahol a hazai könyvtáros és informatikai szakember annak érdekében cserélheti ki tapasztalatait, hogy a tudományos közlés és információ minél teljesebben szolgálja az orvostudományt. A rendezvényen közel 300 külföldi és hazai résztvevő mellett számos kiállító vett részt, ami jelzi, hogy az esemény nemzetközi szinten is jegyzetté vált.

Program:

2004. október 13.

MOKSZ közgyűlés, majd plenáris ülés, melyen Skaliczki Judit (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Főosztályának vezetője), „Az Európai Unió csatlakozás könyvtári vonatkozásai” címmel, Makara B. Gábor (Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok elnöke) az „Open Acces: fordulópont a tudományos közlésben?” címmel, míg Bitter István (tanszékvezető Semmelweis Egyetem, Pszichiátria) „A gyorsan növekvő könyvtári információ mennyiség és pszichénk lassú változása” címmel tartott előadást. A napot a Planetáriumban megtartott előadások és fogadás zárta.

2004. október 14.

1. szekció: Felsőoktatási könyvtárak

Arne Jakobsson (University of Oslo Library Library of Medicine and Health Sciences) „DUO – the e-print repository for the University of Oslo” címmel, Helmut Hartmann (e-media, Fulltext Resources and Consortia Management Karl-Franzens University Library: Supporting e-Media Services to Graz Medical University) „The Impact of E-Books on Medical Research Libraries” címmel, Tamas Doszkocs (Computer Scientists Specialized Information Services Division U.S. National Library of Medicine) „The ToxSeek Meta-Search Engine Project” címmel, Jehoda Imola (könyvtárvezető, Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar Kari Könyvtár) „Kopernikusz index” címmel tartott előadást.

2. szekció: Kórházi könyvtárak, országos intézeti könyvtárak

Golub Iván (Kórházszövetség elnöke) „Kórházi könyvtárak – lehetőségek és elvárások a 21. század elején” címmel, Beke Gabriella (könyvtárvezető, Zala Megyei Kórház Egészségügyi Szakkönyvtár) „Könyvtárazomatizálás, elektronikus könyvtár a Zala Megyei Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárában” címmel, Kührner Éva (Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtár vezetője) „Kórházi könyvtár és információs társadalom” címmel tartott előadást.

Ezt követően plenáris ülés vette kezdetét, melyen: Kenyéri Katalin (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Osztályának referense) „Európai Unió csatlakozás kapcsán a könyvtárakra és könyvtárosokra vonatkozó hatályos törvényekről, rendeletekről” címmel, Mark Schregardus (Vice President, Int. Sales, Ovid Technologies) „Value of E Books: Beyond a Good Read – The Clinical Example” címmel, Ioana Robu – Sally Wood-Lamont (Biblioteca Universitatii de Medicina si Farmacie, Cluj-Napoca, Romania) „Romanian Medical Libraries: The current situation” címmel, Erdeiné Töröcsik Katalin – Balázs Csaba (Kenézy Kórház Orvosi Könyvtár) „Gondolatok az Európai Unió csatlakozás kapcsán a könyvtárak, az orvosi könyvtárak szerepéről” címmel, Helena Bouzková (Národní lékarská knihovna) „Czech medical libraries in the Czech Republic's EU accession year” címmel, Karácsony Gyöngyi (könyvtáros, Debreceni Egyetem) „Magyar Orvosi Bibliográfia – mindennapi kenyérünk” címmel, Palotai Mária (Egészségügyi Szakkönyvtár vezetője) „Vélemények a MOB-ról. Egy kérdőíves felmérés eredménye.”

A programokkal párhuzamosan számos külföldi és hazai kiállító adott tájékoztatást a különböző tartalomszolgáltatási módokról, kurrens szakfolyóiratok és szakkönyvek elérhetőségéről, beszerzéséről.

Néhány kiállító a teljesség igénye nélkül: Ovid Technologies GmbH, EBSCO Information Services, MD Consult, Minerva Wissenschaftliche Buchhandlung, John Wiley & Sons Ltd, SpringerLink, ProQuest Information and learning, BME OMIKK, Huntéka, IQSYS Informatikai Rt., Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Prospero Kft., SpeedUp Kft., Woss Kft.

A kétnapos konferencia mind tartalmilag, mind pedig technikailag magas színvonalú volt, a résztvevőket ki-váló ellátás és programok várták. Azt hiszem Vasas Líviának, és az őt segítő szervezőknek sikerült szép jövő elé néző sorozatot elindítani. Köszönet érte.

Senkei-Kis Zoltán

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI ÉS GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG 2005. ÉVI PROGRAMJA

Április 21.

A MGYTT előadóülése Dörnyei Sándor: Magyar gyógyszerészettörténeti bibliográfia c. munkájának megjelenése alkalmából.

Program:

A Szigetváry Ferenc emlékérem átadása.

Dörnyei Sándor munkájának bemutatása.

Grabarits István: Emlékezés Matolcsy Miklósr.

Magyar László András: A gyógyszerészettörténet forrásai Magyarországon.

Szarvasházi Judit: A Galenus kiadó orvos- és gyógyszerészettörténeti kiadványai .

Dobson Szabolcs: Szakkönyvkiadásunk egykori és mai helyzete.

Gazda István: Ernyey József tudománytörténeti munkássága.

Május 5.

A MOT tudományos ülése

Józsa László – Fóthi Erzsébet: Trepanált koponyák a magyar gyűjteményekben. Miért nem vesz tudomást a világ a legnagyobb európai kollektcióról?

Május 26.

A MOT Tudományos ülése

Emed, Alexander (Haifa): Neves magyarországi származású orvosok Izraelben.

Június 9.

A MOT ünnepi ülése a MTA Kistermében

Program:

Vizi E. Szilveszter köszöntő beszéde Birtalan Győző 80., Karasszon Dénes 80., Szállási Árpád 75. születésnapja alkalmából.

Június 16.

A MOT tudományos ülése

Le Calloc'h, Bernard (Paris): Dr. Duka Tivadar, Körösi Csoma Sándor első életrajzírója.

Október 10.

A MOT tudományos ülése

Diamandopoulos, Athanasios (Athén): A New Interpretation of the Hippocratic Oath's Prohibition of Surgery.

Október 27.

A MGYTT tudományos ülése

Grabarits István: A gyógyszerkincs-történeti kutatás helyzete Magyarországon.

Fehérné Bartók Adrienn: A szilárd- és félszilárd gyógyszerformák a tablettázás előtti időkből.

Az ülés után került sor a MGYTT második félévi vezetőségi ülésére is, amelyen a vezetőség a 2005. évi munkáról számolt be, és ismertette a 2006. évi munkatervet.

November 21-23.

A METESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, A MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága és Egyetemtörténeti Albizottsága, a MOT, a Országos Műszaki Múzeum, a SOMKL és az ELTE Könyvtárának, illetve egyéb intézményeknek közös, 22. országos ankétja Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből címmel, „A természettudományok, a technika és az orvoslás eredményeinek tükröződése a köztudatban és a művészetekben” témakörben

A MOT és a MGYTT részéről előadást tartottak:

Kapronczay Károly: Orvostársadalom és politika.

Kapronczay Katalin: Választások Magyarországon – orvosok és gyógyszerészek az önkormányzatokban 1860-1862-ben.

Kölnei Livia: Az alternatív gyógymódok 19. századi képviselői a közéletben és a művészetekben.

Kocsis János: Balla Sándor „képírói”.

Mohos Márta: „Lat pótolja ki a fontot” – példák az orvoslás szépirodalmi és nyelvi tükröződésére.

Schiller Vera: Az orvos alakja az ókori drámákban.

Szála Erzsébet: A megyei főorvos, mint közszereplő Gensel János Ádám példáján.

Vámos Éva: Budapest, mint a kémia-történet kincsestára.

Egyéb események:

A SOMKL Múzeumában 2005.február 23-án a Mindentudás Egyeteme kerekasztal beszélgetést szervezett *Az afrikai gyógyítás művészete* c. a múzeumban rendezett időszaki kiállítás kapcsán. A beszélgetést Egyed László vezette, résztvevői Gazda István, Kapronczay Károly, Földessy Edina és Varga Benedek voltak.

2005. március 10-én a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság vezetőségi ülést tartott, amelyen beszámoló hangzott el a Társaság 2004. évi tevékenységéről, és 2005. évi teendőiről is döntöttek.

A SOMKL Múzeumában 2005. március 22-én *Az afrikai gyógyítás művészete* címmel nemzetközi vándorkiállítás nyílt a brüsszeli, a lisszaboni és a budapesti orvostörténeti múzeumok közös rendezésében.

2005. április 6-án a MOT Népi Orvoslási Szakosztálya és a MTA Kutatóintézet Népi Gyógyászati Archívum szervezésében *Népi orvoslási kutatások a Kárpát-medencében és Moldvában az ezredfordulón* címmel konferenciát rendeztek, amelyen a MOT képviselőjében Szabó T. Attila, Babulka Péter, Grynaeus Tamás, Koltay Erika és Vida Tivadar tartottak előadást.

2005. április 21-én került sor a MGYTT éves közgyűlésére.

2005. május 6-án a SOMKL, a Phoenix Network és a Debreceni Egyetem Magatartástudományi Tanszékének szervezésében, a SOMKL Könyvtárában került sor a *When Health Matters: Politics of Health in Modern Europe* című konferenciára és könyvbemutatóra, amelyen Martin Dinges (Stuttgart), Lucie Paquy (Lyon), Németh György (Budapest), Oivind Larsen (Oslo), Bodnár Éva (Budapest), és Oberfrank Ferenc (Budapest) tartott prezentációt. Az ülés moderátora Varga Benedek volt.

2005. június 22. és 25. között Edinburghban sor került a 3. Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Kongresszusra, amelyen a MGYTT-t Grabarits István és Dobson Szabolcs képviselték.

2005. szeptember 5-én Vértesacsán, a Kazay Gyógyszertárban a Vértesacsai Kazay Gyógyszerészeti Alapítvány Kazay-emlékünnepet tartott.

2005. október 3-án az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban került sor a *Népi orvoslás a Kárpát-medencében* cím kiállítással egybekötött előadóestre, amelyen a MOT-ot Babulka Péter (előadó) és Grynaeus Tamás (a kiállítás megnyitója) képviselte.

2005. október 5-én A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete *Alapítóink emlékezete – A kecskeméti patikák szakrális szimbólumai* címmel a Kecskeméti Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Múzeum 20 éves fennállása alkalmából rendezett kiállítást. A kiállítást Kapronczay Károly nyitotta meg.

2005. október 25-én a MOT főtítkára, Honti József patológusi és orvostörténeti tevékenysége elismeréseképpen az Egészségügyi Miniszter dícséretében részesült.

2005. október 27-én közös szlovák-magyar előadóülést tartottak Losoncon, Perliczi János Dániel születésének 300. évfordulója alkalmából. Az ülésen tíz előadásban méltatták a hazai orvoscépzés első kezdeményezőjének életmúvét.

2005. november 29-én a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban időszakos kiállítás nyílt Kováts Zsolt fotóművésznek a Pető Intézetben kezelt gyermekekről készített alkotásaiból. A kiállítást Pásztorné Tass Ildikó, a Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelőintézetének mb. főigazgatója nyitotta meg.

HALOTTAINK

2005. június 23-án elhunyt Lengyel Júlia, a kémiai tudományok kandidátusa, gyógyszerésztörténész, a SOMKL egykori kiváló munkatársa, a MOT tagja. Szeretettel és tisztelettel őrizzük emlékét.

A nemzetközi orvostörténeti kutatást jelentős veszteség érte: elhunyt Biserka Belicza (1942-2005), a kiváló horvát orvostörténész, a Zágrábi Egyetem profeszora, a Horvát Tudományos Akadémia tagja, az Akadémia Orvostörténeti Intézetének igazgatója. Emlékét kegyelettel őrizzük.

KRÓNIKA

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNETI TÁRSASÁG ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG 2006. ÉVI PROGRAMJA

Január 12.

A MOT tudományos ülése

Pap Zoltán: Az újraélesztés története

Debrődi Gábor: A magyarországi vasúti mentés története

Február 23.

A MGYTT félévi vezetőségi ülés

Program:

2005. évi beszámoló elkészítése és jóváhagyása

2006. évi terv elkészítése és jóváhagyása

2006. évi tisztújító közgyűlés előkészítése és napirendjének megállapítása.

Tagfelvételek elbírálása.

Március 2.

A MOT Toldy Ferenc emlékülése

Wéber Antal: Toldy Ferenc és a nemzeti tudomány

Kapronczay Károly: Toldy Ferenc, az orvos

Március 30.

A MGYTT 2006. évi rendes közgyűlése

Program:

Megemlékezések

A Szigetváry Ferenc Emlékérem átadása *Lárencz László* pécsi gyógyszerészettörténésznek, évtizedeken át végzett eredményes gyógyszerészettörténeti munkásságáért. A kitüntetett méltatása

Beszámoló a 2005. évi tevékenységről

Az Ellenőrző Bizottság beszámolója

2006. évi munkaterv és költségvetés

Tisztújítás: Továbbra is elnök Grabarits István, alelnök Kapronczay Károly, titkár Dobson Szabolcs.

Gyógyszerész anekdoták, viccek címmel *Dobson Szabolcs* facsimile kiadásban publikálta *Varságh Zoltán: Vidám esetek Aesculap birodalmából* című, 1925-ben készített művét, amelyet a gyógyszerész-humor mai eseteivel egészített ki. A könyvvel kapcsolatban a kiadó a Közgyűlésen tartott gondolatokban gazdag előadást.

Április 1.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése

Csoma Zsigmondné: Emlékezés Huszár Lajosra születésének századik évfordulóján

Süle Tamás: In memoriam Ludovici Huszár (könyvismertetés)

Honti József – Vértés László – Tanka Dezső: A Magyar Pathológusok Társaságának érmei

Április 27.

A MOT tudományos ülése

Putnam, Constance (USA): Reform és innováció. Orvosi oktatás a 20. századi Egyesült Államokban

Június 8.

A MOT tudományos ülése

Le Calloc'h, Bernard (Paris): Francois Bernier, a nagymogul francia orvosa

Augusztus 31.

A MOT és a Magyar Balneológiai Egyesület közös könyvbemutatója

Bemutatott könyv:

Gömör Béla: A magyar balneológia aranykora. Az egyesület első 50 éve

Szeptember 21.

A MOT és a Nógrád Megyei Levéltár közös könyvbemutatója és tudományos ülése

Bemutatott könyv:

Perliczi János Dániel: *Medicina Pauperum* (1740) – A szegények patikája c. könyve alapján készült reprint kiadás. A facsimile kiadás kísérő tanulmányát *Grabarits István* készítette A „Szegények Patikája” gyógyszerkincse címmel.

Program:

Kapronczay Károly: Perliczi János Dániel jelentősége a magyar orvoslás történetében

Grabarits István: A „Szegények patikája” értékei és gyógyszerkincse

Hausel Sándor: Perliczi és Nógrád Vármegye kapcsolata

Október 5.

A MOT tudományos ülése

Vértes László – Kiss József: Eröss Gyula életpályája

Vértes László: Emlékkiállítás Császár Elemér professzornak

Október 12.

A MGYTT félévi vezetőségi ülése

Program:

Beszámoló a 2006. évi munkáról

Szakmai adatbázis és adminisztráció kialakítása Kőszegen

Tagfelvételek elbírálása

Honlap készítése

Egyebek

November 2.

A MOT, illetve a Wessprémi István és Zsámboky János Emlékérem Bizottság ünnepi ülése a Wessprémi- és Zsámboky-díjak átadása alkalmából. A kitüntetettek előadásai.

Kapronczay Katalin: Az „Erdélyi Nyelvművelő Társaság” természet- és orvostudományi tevékenysége

Péter Mihály: Lencsés György – „Ars Medica” – 1577

Péter Mária: Gyógyszerek és gyógymódok az „Ars Medica”-ban

Forrai Judit: Hitler halálának kétségei és bizonyítása fogászattörténeti vizsgálatok alapján

November 11.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése

Jakó János: Harmincéves az Orvosi Numizmatikai Szakosztály

Rayman János: Bányamentő jelvények és kitüntetések

Mészáros M. János: A magyar állatorvosok külföldi kitüntetései a numizmatika tükrében (1987-2006)

Vértes László: Janusz Korczak jutalomérem

Straub Sándor: „Egészségügyi érmek, szobrok, emléktáblák Heves megyéből” című könyvének ismertetése

November 21-23.

A METESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, a MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága és Egyetemtörténeti Albizottsága, a MOT, a Országos Műszaki Múzeum, a SOMKL és az ELTE Könyvtára, illetve egyéb intézmények közös, 23. országos ankétja *Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből* címmel, *A természettudományok, a technika és az orvoslás és a természetszociális és az épített környezet témakörben, benne Az 1956-os forradalom és a természettudományok, a technika és az orvoslás képviselői szekcióval*

A MOT és a MGYTT részéről előadást tartottak:

Vámos Éva – Móczán Péter: Millenniumi magyar gyárak – televíziós filmsorozat, mint az ipari műemlékek megőrzésének eszköze.

Kapronczay Károly: A dualizmus korának kórházépítési programja

Kapronczay Katalin: A felvilágosodás korának kórházi viszonyai, reformintézkedések a fejlesztés érdekében

Forrai Judit: A budapesti fogászati klinika megalakulása

Kótyuk Erzsébet: Kórházépítés Kárpátalján a két világháború között

Czár Katalin: Kórházépítési program Magyarországon a 20. században

Czár Katalin: Organikus építészet és Hundertwasser

Nagy Anita: Villából kórház? A József Attiláról elnevezett kórház története

Jobst Ágnes: Egy orvosi életút a 20. század második felében – Lambrecht Miklós (1921-1992)

Berényi Zsuzsa Ágnes: Matematika-fizika szakosok 1956-ban

November 30.

A Semmelweis Egyetem Farmakognóziái Intézete, a Magyar Fitoterápiás Társaság és a MGYTT együttes emlékülése Alexander Tschirch (1856-1939) születésének 150. évfordulója alkalmából. (A. Tschirch fontos szerepet játszott a magyar gyógyszerésztudomány fejlődésében. Intézetében több magyar gyógyszerészhallgató doktori munkája készült. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság első tiszteletbeli tagja volt (1927). Tiszteletbeli tagja volt a Magyar Gyógyszerészek Egyesületének is.)

Program:

Dobson Szabolcs: Alexander Tschirch életútja és magyarországi kapcsolatai

Marczali Gabriella: A farmakognózia Tschirch munkáiban

Kéry Ágnes: A farmakognózia és fitoterápia útja Tschirchtől napjainkig

December 7.

A MOT Csapody István emlékülése

Zajác Magdolna: A Csapody család szerepe a hazai szemészet történetében

Csapody István: A látáspróbák története

Egyéb hírek

- 2006. január-június. Constance Putnam MA, PhD (USA) Fulbright-kutató második kutatási szemesztere a SOMKL-ban. Kutatási témája: *Semmelweis Ignác és a budapesti orvosok tudományos kapcsolata, együttműködése.*
- 2006. február 1-én mutatták be az Orthopédiai Klinikán a *Kopits orvos-dinasztia* – Kopits Jenő (1869-1946), Kopits Imre (1901-1989), Kopits István (1936-2002) - tagjairól készült érmeiket. Nagy István János, valamint néhai Kopits Nepomuki János alkotásait.
- 2006. május 17-én a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban nyílt meg a SOMKL és a MOT Numizmatikai Szakosztályának rendezésében a *Gyűjtők és gyűjtemények* című, a legújabb magyar orvosi érmékből válogatott reprezentatív kiállítás. A kiállítást Hankiss János nyitotta meg. A kiállítók a következők voltak: Bóna Endre, Gömör Béla, Iványi Emil, Jakó János, Kocsis János, Schell József, Straub Sándor, Süle Tamás, Szállási Árpád, Vértés László, Vízkelety Tibor, valamint a Kresz Géza Mentőműzeum, a Chinoin Rt., a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a SOMKL.
- 2006. április 6-án került sor munkatársunk, Kapronczay Katalin *Orvosi művelődés és egészségügyi kultúra a XVIII. századi Magyarországon* című PhD disszertációjának védésére az ELTE épületében. A sikeres védéshez, és a kitűnő disszertációhoz ezúton is gratulálunk.
- 2006. április 22-én Budapesten az MGYTT szervezésében megtartották a gyógyszerész dinasztiák találkozóját, ahol több mint 100 család képviselőjében 180 fő vett részt. A legalább három generációs gyógyszerész családok maguk mutatták be történetüket, amelyet a 20. század ismert borzalmai terheltek. Több, eddig ismeretlen országos jelentőségű dokumentum került elő. A dinasztiák anyagát az MGYTT könyv formájában tervezi megjelentetni.
- 2006. június 12-én került sor az ELTE épületében Molnár László tagtársunk *A budapesti Orvoskar története (1920) 1935-1969* című PhD disszertációjának védésére. A sikeres védéshez és az értékes disszertációhoz ezúton is gratulálunk.
- 2006. július 13-16-án, az MGYTT szervezésében Debrecenben tartotta ülését az IV. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem 65 fő részvételével. A fiatal hallgatóság az öt magyar nyelvű gyógyszerészképző egyetemről (Budapest, Szeged, Pécs, Debrecen és Marosvásárhely) gyűlt össze. A Nyári Egyetem előadásainak helyszíne a Debreceni Református Kollégium híres Oratóriuma volt. Témája: a reformáció- és Debrecen orvos-gyógyszerésztörténete. A rendezvényen részt vett Wolf-Dieter Müller-Jahncke professzor, aki *Pharmazie und Medizin in der Wittenberger Reformationsära* címen tartott előadást. A Nyári Egyetem alkalmával Müller-Jahncke professzornak a kimagasló gyógyszerésztörténeti munkássága elismeréseként, valamint a magyar gyógyszerésztörténet hosszú évtizedek óta tartó támogatásáért Szigetváry Ferenc Emlékérmeket nyújtott át az MGYTT elnöke. A Nyári Egyetem résztvevői meglepetésként a Debreceni Református Kollégium múzeumát és könyvtárát, ahol nagy számú gyógyszerésztörténeti emlék található. A Déri Múzeumban megtekintették Munkácsy Mihály Krisztus trilógiáját és a 18. századból fennmaradt Egyszarvú Patika berendezését. Munkácsy trilógiájáról készített gyönyörű albumot ajándékozott minden résztvevőnek Hapák József fotóművész. Egész napos kirándulás során a résztvevők felkeresték Nagyállóban a Korányi házban lévő orvos-gyógyszerésztörténeti múzeumot, majd a Felső-Tisza vidéken (Tákos, Csaroda, Beregdaróc, Nagyszekeres, Gyügye) található középkori templomokat és Szatmárcsékén a magyar Himnusz költőjének, Kölcsey Ferencnek sírját.
- 2006. augusztus 27 és 29. között, a Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus keretében tartott nyitva az *Antik orvoslás és Pannonia* című időszeri kiállítás a Magyar Tudományos Akadémián. A kiállítás kapcsán kiállítási ismertető és – Zsidi Paula szerkesztésében – szép kivitelű, angol nyelvű tanulmánykötet is napvilágot látott.
- 2006. október 14-én, a Tudomány és Hit Jessenius Központ szervezésében, az Evangélikus Hittudományi Egyetemen konferenciát rendeztek *Akarsz-e meggyógyulni? – Hit, egészség, gyógyulás* címmel. A konferencián orvostörténeti vonatkozású előadások is elhangzottak, társaságunkat a konferencián Babulka Péter képviselte.
- 2006. október 25-én nyitották meg ünnepélyes keretek közt a Semmelweis Egyetem Közegészségtani Intézetében a *Fodor József-emléksobát*. A megemlékezést Schultheisz Emil, a köszöntőket Tompa Anna (az intézet igazgatója) és Simon Tamás tartotta.
- 2006. november 23-án nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban *A szabadság vére – Mentősök az '56-os forradalomban* címmel a SOMKL és a Kresz Géza Mentőműzeum közös kiállítása Debrődi Gábor rendezésében. A kiállítást Kapronczay Károly és Pap Zoltán nyitotta meg.

- 2006. november 28-án a Magyar Tudományos Akadémia székházában, az MTA Orvostörténeti Munkabizottsága és a Semmelweis Egyetem szervezésében *1956 Egészségügye* címmel emlékülést tartottak. Az emlékülésen Tulassay Tivadar, Petrányi Győző, Molnár László, Kapronczay Károly és Tischler Jenő adott elő a forradalom és az orvostudomány kapcsolatának különféle aspektusairól.
- 2006. november 30-án a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban mutatták be a Ceu Press kiadásában, Budapest és New Yorkban egyszerre publikált *Blood and Homeland. Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe 1900-1940* című tanulmánygyűjteményt. A bemutatón – amelyen Pók Attila és Varga Benedek beszélt a rendkívül érdekes, magyar vonatkozásban úttörő tartalmú könyvről – a kötet két szerkesztője, Marius Turda (Oxford) és Paul J. Weindling (Oxford) is megjelent.

Beszámoló az ISHM 40. kongresszusáról Budapest, 2006. augusztus 25-31.

Dr. Honti József az ISHM alelnöke, a MOT főtitkára kezdeményezésére döntött az ISHM elnöksége arról, hogy 40. kongresszusát Budapesten tartja 2006. augusztusában. A szervező bizottság Prof. Dr. Vizi E. Szilveszter, az MTA és a MOT elnöke vezetésével olyan témaköröket jelölt meg, amelyek joggal tarthattak számot öt kontinens kutatóinak, orvostörténészeinek érdeklődésére. Így a tematikai súlypontok a társadalomorvoslás története, Magyarország és Közép-Európa szerepe a medicina fejlődésében, a nőgyógyászat és Semmelweis Ignác szerepe, a gyógyszerészeti kutatások története és az orvosi iskolák és orvosi képzés történeti alakulása volt. Ezekhez Prof. Dr. Schultheisz Emil javaslatára három specifikus szimpózium is csatlakozott, nevezetesen az ókori és a reneszánsz medicina témaköre, valamint az orvostörténetírás metodológiájának alakulása a 20. században. A szervező bizottság egyúttal az ókortudós Németh György professzor javaslatára a kongresszuson az Aquincumi Múzeum Pannónia provincia orvosi kultúráját összefoglaló tárlatának (amely Zsidi Paula, valamint Németh György és Gradwohl Edina szakmai munkájára épült), valamint Dr. Forrai Judit fogorvoslás történeti poszter kiállításának bemutatása mellett is döntött. A két kiállítás, kiegészülve az MTA Könyvtárának releváns könyvritkaságait bemutató válogatásával a kongresszust módfelett színessé tette. A kongresszus látogatói közül ugyanakkor csoportos szervezésben örvendetesen sokan felkeresték a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum galériáit, és a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár gyűjteményeit is.

A kongresszus több száz résztvevője valóban öt kontinensről sereglett össze. A közép-európai térségből, a frankofon területekről és Görögországból érkezettek, valamint az olasz és az angolszászok kutatók mellett örvendetesen népes volt a muzulmán országok csoportja (arabok, törökök, kaukázusiak és perzsák egyaránt), valamint a mexikói kutatóké. Utóbbiak a következő kongresszus házigazdái is lesznek, s így érthető relatíve nagy számuk. De természetesen jöttek orvostörténészek Indiából, Japánból, Izraelből, és a mexikóiak mellett más latin-amerikai országokból, (Venezuela, Uruguay, Brazília, Argentína stb.), Skandináviából, valamint Oroszországból, s Ukrajnából is.

A kongresszus előadásai között igen nagy számban szerepeltek az ókorral, az arab, a bizánci és az európai középkorral, valamint a 19-20. század orvos és egészségügy történetével kapcsolatos előadások. A kevésbé igényes előadások száma elenyésző volt (bár alkalmasint egy is soknak tűnik), és sokkal inkább az imponálóan színes kép maradt meg a résztvevőkben, amely 6.000 év orvoslásának történetét mutatta be civilizációk sokaságán és megcsálhatatlan tudományos szempont alapján. Nyilvánvaló, hogy az alábbi beszámoló képtelen az összes fontos előadásra kitérni; mi több jelen sorok írója a párhuzamosan futó szekciók munkája miatt nem tudott meghallgatni minden előadást (s ebben nemcsak szellemi képességei szabtak határt, hanem ama kényszerítő körülmény is, hogy 5 szekciót elnökölt végig). Így előre is elnézést kérek azon magyar és külföldi kollegáktól, akikről az alábbiakban – bár teljesítményük alapján kétségtelen megérdemelnék –, mégsem tudok külön beszámolni. A szervező bizottság által kiadott két összefoglaló kiadvány (az absztraktok és az előadások szövegét tartalmazó *Proceedings* kötetek) a további érdeklődőket természetesen eligazítják. Itt kell rámutatnunk arra a fájó pontra is, hogy a *Proceedings* kötet tartalomjegyzék, sőt szerzői névmutató nélkül jelent meg, s így sajnos elég nehezen kezelhető. Egyúttal a Szervező Bizottság nevében elnézést is kell kérnünk az Olvasóktól a kellemetlen mulasztásért, amire indokot ugyan tudnánk hozni, de mentséget nem.

A kongresszus Vizi professzor üdvözlő szavai után Athanasios Diamandopoulos az ISHM elnökének: *Two Wrong Words. Two Wrong Worlds* című előadásával indult, amelyben civilizációnk jelenlegi technikai fejlődésének nehézségeit, és ennek az emberi egészségre gyakorolt hatásait elemezte a jeles előadó. A kongresszus további

három kiemelt előadója közül napjaink német orvostörténetének elsőrangú tudósa Klaus Bergdolt professzor (Köln), *The Medieval "ordo" as a Source of Health* címmel tartott orvosi, bölcséleti, és a középkori teológiai szempontjából egyaránt kitűnő előadást. Bergdolt a középkori kozmológia hierarchikus harmóniájának világszemléletét illesztette egybe az emberi társadalmak rendjéről és az emberi test harmonikus működéséről szóló elméletekkel és ezeknek a középkori orvosi gondolkodására gyakorolt hatásával. S tette mindezt imponáló történeti ivben: Platón, Arisztotelész kozmológiájának pontos felvázolásával, majd Agoston írásain keresztül a patrisztika és a kora középkor ordo-elméletének értelmezésével, és korabeli orvosi teóriáinak egybevetésével; s ott állt meg, amikor maga a korai ordo-elmélet átvált a késő középkor szerteágazó universitas/communitas eszméjévé: Aquinói Tamás munkáinál, hiszen ettől kezdve az elmélet összetettsége egy 50 perces előadás kereteit messze túllépte volna.

Jean-Pierre Tricot az ISHM volt elnöke (Leuven) *The Emergence of Medical Schools in Europe* előadása is hasonló korszakot vizsgált, bár a belga szerző nem annyira az orvosi teória változásaival foglalkozott, mint inkább művelődéstörténeti szempontból tekintette át a különböző képzési rendszereket: a monasztikus medicina s a káptalani iskolák elnagyolt elmélet képzésétől, a sebészceheken át az egyetemi orvosképzés megjelenéséig.

Tilli Tansey (London), *Maintaining Henry Wellcome's Vision: Witness Seminars in Recent Medical History* címmel a londoni intézet 20. századi orvostörténeti csoportjának új kezdeményezését ismertette, amely az orvostörténet elméleti tudásának mai gyakorlati hasznosítására törekszik, azaz a múlt ismeretanyagának a jelen számára történő közvetlen kiaknázását célozza. A Wellcome Intézet orvosbiológus kutatók és a modern kort vizsgáló orvostörténészek számára szervez olyan közös megbeszéléseket, amelyek a mai biomedicina újabb kutatási területeit az elmúlt bő száz év (mára gyakran az orvosi szakma által elfeledett) orvostudományi vitáival, gondolkodásával ütköztetik. Olyan tudást igyekeznek tehát hasznosítani, amely mára kikerült, de legalábbis háttérbe szorult a tudományos kutatás ismereteinek halmazában. Az 1993-as első szemináriumot a monoklonális antitestekről, a haemophiliáról, a genetikai vizsgálatokról, a szív transzplantációról, és a koleszterinről kapcsolatos véleményeserek követték. A szemináriumok komoly szakmai érdeklődést keltettek, hiszen a sajátos nézőpontjuk nem a tudomány történeti alakulását akarja felfejteni, hanem biológiai jelenségek analitikus és normatív értelmezését végzik el oly módon, hogy a jelen kutatási teóriákat vetik egybe a koramúlt elképzeléseivel.

A négy hosszabb időt kapott főelőadó mellett a kongresszus többi résztvevője 20 percben oszthatta meg a nyilvánossággal eredményeit, mondanivalóját. Vizi professzor avatott előadása a 19-20. századi neurológiai kutatásokról nem egyszerűen az Elliott által kezdeményezett transzmissziós koncepció továbbgondolását, majd Langley, Dale és Loewi általi finomítását és tökéletesítését jelenítette meg, hanem általában véve a tudományos felfedezések kohéziójáról, az egyes kutatók, kutatási iskolák együttműködéséről és specifikumáról, a paradigmaváltások folyamatáról is nagyon lényeges elméleti szempontokat sorakoztatott fel. Hasonló perspektíva tűnt fel Prof. Monos Emil és Wenger Tamás (Budapest) előadásában is, amely a budapesti Physiologiai Intézet és a Magyar Királyi Természettudományi Társaság együttműködését vizsgálta. Ezen kooperáció kifejezett célja – mutatott rá Monos –, a tudományos diskuszió színtereinek bővítése volt, annak érdekében, hogy az élettani alap kutatásban működő kutatók szakmai vitáit minél jobban generálni tudják. Más témával, de ezt a jelenséget vizsgálta Prof. Dr. Gömör Béla (Budapest) előadása (*How Came into Existence the 115 Years old Hungarian Society of Balneology*), amelyben szerző rámutatott a modern magyarországi balneológia kezdeteire a hévizek tudományos összeírásától a Társaság megalakulásáig és tevékenységéig. S ugyanígy a tudományszervezés mögött az orvosi iskolák tagjainak a tudományos gondolkodás szempontjából való egymásra hatását összegezte a Prof. I. Szirmai (Budapest) a 19-20. századi magyar neurológia kapcsán Lenhossék Mihálytól egészen Környesy és Miskolczy tevékenységéig. Szintén a tudományos együttműködés fontosságát, de egyúttal a magyar orvosi praxis immár évszázados fejlettségét prezentálta Berta A., Zajácz M. (Debrecen), Kelenhegyi Cs. (Nyíregyháza), és Kolozsvári L. (Szeged) előadása: *The First Hundred Years in the History of Corneal Transplantation in Hungary (1905-2005)*, amely komoly statisztikai anyagon mutatta be a magyar ophthalmologia imponáló előrehaladását az elmúlt évszázad során. Dr. Kapronczay Károly (Budapest), a SOMKL főigazgatójának előadása pedig a tudományszervezés és tudományops együttműködés diskurzusainak színtereit foglalta össze a 19-20. századi magyarországi orvosi és természettudományos társaságok működésétől az orvosi folyóiratok és könyvsorozatok megteremtéséig.

Nemcsak előadásaival (*Paediatrics in Ancient Egypt: és Women, Love and Family Life in Ancient Egypt*, társszerzők Pahor A.L., Tadros G. és Michael A.) tűnt ki a kongresszus résztvevői közül S. V. Chavda (Birmingham), hanem fölöttébb avatott kritikai hozzászólásaival is. Az orvos és bölcész végzettséggel egyaránt rendelkező Chavda nemcsak az európai ókor és középkor görög és latin hagyományában mozgott imponáló könnyedséggel, hanem szanszkrit és arab nyelvismeretének köszönhetően a felmerülő kérdéseket, jelenségeket az ayurvédikus medicina és egyéb indiai orvosi irányzatok, valamint a klasszikus arab medicina összefüggéseiben is magabizto-

san helyezte el, s tegyük hozzá mindezt a kongresszus ókortudós, arabista, illetve mediaevista szakértőinek nagy tetszésére. Csak sajnálni lehet, hogy Chavda a kongresszus második napjának végeztével visszautazott Angliába.

Kiváló orvos normizmatikai előadást tartott John Pearn professzor Brisbane-ből a számunkra amúgy ismeretlen ausztrál orvosmétről. Pearn mindemellett szintén avatott vitapartnerként is szerepelt több előadáshoz fűzött érdekes és fontos megfigyelésével és megjegyzésével, amelyek elsősorban másik szűkebb témája a modern medicina és ezen belül a paediatría körében mozogtak. Értékes hozzászólásaik miatt meg kell említeni még rajtuk kívül Tricot professzor, valamint a bászrai Al-Rublay, és a portugál Nabais nevét.

Mindenképpen ki kell emelnünk az olasz A.A. Conti, A. Conti és G.F. Gensini (Firenze) előadásait a (*Paediatric Education in Florence* és *The Florentine Medical School in the 14th c.*), amelyek egyszerre nyújtottak bepillantást a toszkán város egészségügyébe és reneszánsz művelődéstörténetének orvosi vonatkozásaiába. Utóbbi előadás még a szűkebb szakmabeli kutatók előtt is kevésbé ismert adatokat tárt a nyilvánosság elé.

Az orvosi disszertációk orvostörténeti hasznosítását taglalta Dr. Magyar László (Budapest) előadása: *Medical Dissertations as Biographical Sources*. Magyar felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy pl. a nagyszombati majd budai, pesti orvoskar esetében az orvosi gondolkodás mellett, a disszertációk egyben olyan biográfiai adatokat is tartalmaznak, amelyekre a matrikulákból nem derül fény, azaz a szerző peregrinációjára, az általa hallgatott kurzusokra, sőt a hallgató társadalmi hátterére vonatkozóan is. Egészen meglepő módon ugyanide konkludált Prof. T. Gelfand (Ottawa) előadása is: *25.000 Paris Medical Students. The Medical Thesis in the 19th Century*, aki ugyanezeket a szempontokat hangsúlyozta előadásában, majd kitért a zsidó és a női hallgatók helyzetére a 19. századi párizsi orvosi fakultáson. Utóbbi témakört – azaz a női hallgatók helyzetét és lehetőségeit – vizsgálta a kiváló belga orvostörténeti muzcológus Diana Gasparon (Brüsszel) előadása is, amely a brüsszeli egyetem 19. század végi állapotát tette vizsgálat tárgyává.

Prof. Szállási Árpád sen. (Esztergom-Debrecen): *Psychopathology in Hungarian Literature* címmel adott elő, amelyben a nemzeti kánon nagy költőinek sorát vette végig Csokonaitól, Vörösmartyn, Petőfi, Ady és Juhász Gyulán át József Attiláig az elme-kórtani szempontból. Szállási avatott előadásában rámutatott arra a tényre, hogy a mentális betegségek még senkit sem tettek nagy művésszé, s nincs kizárólagos korreláció a két jelenség között, azonban a művészileg tehetséges emberekben bizonyos mentális diszpozíciók kreativitást válthatnak ki.

Különösen kedves volt szívünknek Alain Touwaide (Washington) előadása (*Sambucus' Project for a Critical Edition of Dioscorides' De Materia Medica*), amelyben a Smithsonian Intézet kiváló munkatársa, Jean-Antoine Sarasin görög-latin bilingvis Dioscorides kiadásának könyvészettörténeti hátterét vizsgálva mutatott rá arra – az egyébként ismert – tényre, hogy a Sarasin-féle textus Zsámboky által, a genfi kiadó Henri Estienne-nek készített munkájára épült. Touwaide azonban továbbvizsgálva a Sarasin-féle szöveget, újonnan feltárt levéltári források, valamint művelődéstörténeti, s orvostörténeti megfontolások alapján Zsámboky hatását, illetve az általa készített fordításrészeket sokkal hosszabbaknak és jelentősebbeknek ítéli a korábbiaknál.

Számos előadás foglalkozott Semmelweis felfedezésével, jelentőségével, hatásával és általában a felfedezés utóéletével. Ezek közül hadd emeljem ki a korábban a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár Fulbright ösztöndíjas kutatója Constance Putnam (USA) előadását, amely kiváló áttekintést adott a felfedezés magyarországi és külföldi fogadtatásáról új bécsi és budapesti levéltári adatok alapján, különösen Markusovszky szerepét vizsgálva. További igen fontos adalékokat adott Semmelweis német kapcsolatainak, illetve felfedezésének a német nyelvterület orvosi körében való pozitív recepciójáról Dr. E.E. Hauzman (*Semmelweis and his German Contemporaries*).

Mindenképpen szót kell ejtenünk néhány újabb kutató kimagasló teljesítményéről is: a montreal-i Isabelle Perrault előadása a város pszichiátriai klinikájának nemcsak szervezeti, működési, hanem egyúttal terápiás változásait is áttekintette a múlt század húszas éveitől a hatvanas évek kezdetéig. A lengyel orvos Andrzej Grzybowski (Poznań): *The History of Research on the Effect of Tobacco Consumption on the Visual Organ* címmel mesterien mutatta be dohány terápiás felhasználásának kezdeti próbálkozásai (16-18. század) hogyan vezetnek el a 19-20. század fordulójának felismeréséig a kombinált dohányzás-alkoholizmus által okozott optikai neuropathia felismeréséig, majd a huszadik század második felére a rendellenesség pathogenezisének pontos leírásáig. A román származású T. Daniella Sechel (Kolozsvár-Budapest) összefoglalót adott az 1740-1830 közötti erdélyi egészségügyi reformok hátteréről, a preventív medicinához vezető útról. A braziliai Martins Boto Leite (Brasil) pedig nagyszerű művelődéstörténeti előadásban vizsgálta a 16-17. századi pisai egyetem a portugál hallgatóit.

Az ilyen létszámú világkongresszus – amúgy érthetően – szűkre szabott előadói időkeretei persze csak az eredmények, gondolatok, elképzelések felvillantására elegendőek. Elsősorban nem is az új tudományos áttörések bemutatása a világkongresszusok feladata, hanem hogy lehetőséget engedjenek, teret adjanak a szakma különböző ágait művelő s egymástól nemcsak messze élő, de az eltérő kutatási területek miatt szűkebb konferenciákon,

szimpóziumokon egymással nem találkozó kutatók összejáratására is. S ebben a kongresszus változatos, jól szervezett és elegáns társasági programjai nélkülözhetetlen szerepet játszottak. Sorolhatnánk a nyitófogadástól, a martonvásári kastély és intézet megtekintéséig és a koncertig, valamint az emlékezetes dunai hajókirándulásig és a hajón adott bankettig a számtalan eseményt, amelyekre sokan fognak jólesően visszagondolni.

Köszönet illeti mindezt – s persze az egész kongresszus hibátlan szervezéséért – ide értve e sorok írójának minden szkepsze ellenére az időben megjelent tanulmánykötetet is –, Dr. Pusztai Jánost, Papp Klárát, és munkatársaikat, akik az MTA részéről a szervezőmunka dandárját végezték, néha elképesztő határidőket tartva. S azt hiszem mindannyian köszönettel tartozunk Dr. Honti József alelnök úrnak kezdeményezőkézségéért, és nem lankadó lelkesedéséért, valamint Vizi elnök úrnak a rátermett irányításért, és Schultheisz professzornak józan és megfontolt tanácsaiért. Mindezek nélkül a kongresszus nem lett volna az, ami: a nemzetközi orvostörténeti kutatás olyan eseménye, amely további együttműködéseknek nyitott lehetőséget és teremtett kapcsolatot kutatók százai között.

Talán nem túlzás kijelenteni, hogy míg az előző 1974-es budapesti kongresszus a vasfüggöny viszonyai között Magyarországot ismét elhelyezte a nemzetközi orvostörténeti diszciplína térképén, a 2006-os kongresszus igazolta, hogy az ország továbbra is komoly lehetőségeket rejt magában a nemzetközi orvostörténeti kutatások előmozdításában.

Varga Benedek

Beszámoló a IV. török-magyar balneológiai találkozóról

A rendezvénynek 2006. január 18–22. között a törökországi Balcova városi Thermal Hotel adott otthont, melyen magyar részről a Balneológiai Egyesület szervezésében 10 fő vett részt. A találkozó létrehozása a Török Gyógyfürdő és Balneológiai Társaság elnöke M. Zeki Karagülle professzor és kollégái munkáját dicséri. Karagülle professzor úr 2005. nyarán tett budapesti látogatása alkalmával megbeszélést folytatott a magyar balneológus szakemberekkel a konferencia megszervezésével kapcsolatban és meglátogatta a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumot és Könyvtárat, megtekintette a Tabáni Múzeum Balnea Budensia című kiállítását, de fővárosunk híres törökkori fürdőit csak kívülről szemlélhette meg, mivel az épületek felújítása éppen folyamatban volt. Balcova városa Nyugat-Törökországban Izmirtől Délre, az Égei-tengerparttól kissé beljebb helyezkedik el, gyógyvizekben gazdag település, helyi hagyomány szerint Agamemnon király a trójai háborúból való visszatérése után felkereste az itteni gyógyforrásokat, nyilván itt pihente ki a harcokban elszenvedett fáradalmait. A mai város főterén egy klasszikus stílusú építményben török és angol nyelvű feliratos tábla hirdeti e látogatás emlékét.

A tudományos ülésszakot megelőzően egynapos kiránduláson vettünk részt, amikor is megtekintettük az ókori híres város Ephesos – mai nevén Selçuk-lífeş romjait. Bár az időjárás nem kedvezett csoportunknak a hideg, viharos szél és a szakadó eső ellenére végigjártuk a romterületet, megcsodáltuk a város romjaiban is impozáns épületeit. Az ősidők óta lakott helyen i.e. 1000 táján jelentek meg a görögök, de a város virágkorát Nagy Sándor birodalmának egyik örököse, Lüsizimakhosz (Kr.e. 361–281) alatt élte. Újabb fellendülést a római korban ért el, amikor Ephesos az Égei-tenger fő kikötőjévé vált. A város és környéke a kereszténység elterjesztésében jelentős szerepet játszott, János apostol itt írta az evangéliumát, s úgy tartják, hogy a rommezőn kívül, az Ayasoluk domb aljában tenették el Pál harmadik apostoli utazása során (Kr.u. 53) Kis-Ázsiában, főleg Ephesosban hirdette az igét. Ez nem volt egyszerű feladat, az Apostolok Cselekedetei XIX. rész szerint az ősi, városvédő Artemisz-hez ragaszkodó hívek és a keresztény vallás térítői között. Ephesosban állt az ókori világ hét csodájának egyike az Artemisz templom, ezt 365-ben az örült Herosztatosz felgyújtotta, ugyan később újjáépítették, de ennek ma már csak a mocsaras talajba süppedt építészeti maradványai láthatók.

Január 20-án a Balcova Thermal Hotelben az alábbi előadások hangzottak el a balneoterapia legújabb kutatási eredményeiről: Z. Karagülle: *Is balneotherapy more effective than hydrotherapy?* I. Hodinka, I. Telner: *Innovation in balneotherapy - a challenge of new target diseases and condition*; A. Dönmec: *Balneotherapy and pain*; N. Erdogan: *Heat shock proteins in balneotherapy-survey of the literature*; P. Géher: *Side-effects of balneotherapy-survey of the literature*; M. Yurtkuran, I. Altan: *Balneotherapy for fibromyalgia*; B. Gömör: *Sulphide rich thermal waters in Hungary*; U. Sen-Z. Karagülle: *Effects of traditional spa therapy in patients with fibromyalgia - a controlled trial*; T. Bender, J. Bariska, R. Gömcs, R. Vághy, I. Kovács: *Balneotherapy and free radicals-controlled pilot study*; Z. Karagülle: *Anti-oxidant status in rheumatoid arthritis patients after spa therapy*; I. K. Telner, E. Kádás, G. Mészáros, P. Géher, T. Bender: *Change of plasma beta-endorphin levels in patients*

undergoing balneotherapy.; S.Alper: *Efficacy of spa therapy in patients with knee osteoarthritis, a randomized controlled study.*; G.Mészáros: *Effects of balneotherapy on plasma cytokines.*; D.Evcik: *Balneotherapy in rheumatologic conditions.*; A.Cimbiz, V.Beyazit, H.Hallacel, U.Cavlak: *The effect of combined spa therapy on pain in various chronic diseases.*

Ugyanez nap délután speciális szekció keretében a Balcova Thermal Hotelben folyó gyógyító tevékenység bemutatására került sor, és ugyancsak előadások hangzottak el. A hazautazás előtti napon ismét gazdag programban volt részünk, amikor Sirince-be látogattunk, ez egy kis város Ephesostól keletre, útközben a dombok lankáin jól megművelt szőlőskerteket és olivaligeteket láttunk. A városkában egy freskókkal díszített orthodox bizánci templom szépen restaurált épületét tekintettük meg, majd végigsétáltunk a település régi görög-török stílusú házai között, melyek ma is lakottak. Vásároltunk a bazársoron, majd ebéd után a Bülbüldag oldalában 400 méteres magasságban található Szűz Mária - Meryem Ana- házáat kerestük fel. Ide, a Világ zajától távolosó helyre menekítette János apostol Jézus anyját, akit Krisztus, kereszthalála előtt az ő gondjaira bízott. A kegyhelyet számos látogató keresi fel, nemcsak keresztények, hanem muszlim hívők is. Az itt fakadó forrásvíznek gyógyító erőt tulajdonítanak. A kápolnában otthagyott botok és mankók, mint más kegyhelyeken is a „gyógyult”, de legalább is a lélekben megerősödött betegek háláját fejezik ki. A tiszta levegő, a csend, a szép növényzet minden látogatóra jó hatást tesz.

Ezután Kusadasi-Madársziget-Nemzeti Parkon keresztül a Dilek Yarimadasi Nemzeti Parkot kerestük fel, ahol a védett növények és állatok természetes környezetükben élnek. A hely nemcsak természeti kincsekkel, hanem történelmi hagyományokkal is rendelkezik. Itt látható Zeus barlangja és a Panionion, mely a 12 jón város szövetségének szent gyülekező helye volt a Kr.e. 9. században. Ezután a Natur-Med gyógyhelyet látogattunk meg és az itt feltörő hőforrásokhoz épített létesítmény gyógyító munkájába nyerhettünk betekintést. A gyógyszállóról és környezetről Karl Hecht, berlini egyetemi tanár a következőképpen nyilatkozott: *„Meggyőződéssel és túlzás nélkül mondhatom, hogy olyan hely, mint a Natur-Med környezete ritkán található bolygónkon”*. A magas szilíciumdioxidos vízben való fürdözést acupresszurával, iszappakolással, ózonterápiával, ritmikus tornagyakorlatokkal és zenével egészítik ki. Ez a kezelési mód a test és a lélek felüdülését egyaránt szolgálja. Az intézményben hagyományos török fürdő is működik.

Utunk során jó volt látni, hogy a törökök milyen féltő gonddal ápolják természeti kincseiket, őrzik kulturális örökségüket, de ugyanakkor a modern kor igényeinek is meg kívánnak felelni, autópályákat és új lakónegyedeket építenek minden felé. Vendéglátóinknak a szép programokért, a magyarok iránt tanúsított kedvességükért, barátságukért, melyet más törökországi útjaimon is tapasztaltam, ezúton is, mindannyiunk nevében szeretném kifejezni hálás köszönetünket.

Pető Mária

KRÓNICA

HALOTTAINK

IZSÁK SÁMUEL
(1915. 12. 20.–2007. 09. 04.)

A kolozsvári Izsák Sámuel professzor 2007 szeptember 4-én bekövetkezett halálával a magyar és a román nyelvterület olyan tudóssal lett - valószínűleg pótolhatatlanul - szegényebb, aki a legmagasabb fokon művelte mély humanizmusban gyökerező hivatását, az orvos- és gyógyszerésztörténetet.

Izsák Sámuel

Több mind két évvel ezelőtt, 2005. január 7-én kelt levelében, *Pataki Jenő: Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből* (Piliscsaba 2004) című könyvének kiadása kapcsán, Izsák professzor bevezető esszéjében a következőképpen ír: „*Ha testileg nem is, de intellektuálisan „még talpon” állok, bár már nincs sok időm ezen a világon. Tervezem egy újabb gyűjteményes kötetem összeállítását, kiadását, ha majd találok egy mecénást, aki még az orvostörténelemre is hajlandó lenne költeni. Persze, ha időm lesz rá.*” E kívánsága hosszú élete végén már nem teljesülhetett.

Mint egykori kolozsvári orvostanhallgatóra, erős és tartós hatással volt azon első találkozásom, a kolozsvári Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet (Egyetem) Orvos- és gyógyszerésztörténeti Tanszék vezető professzorával 1980-ban, amelynek során kérésemre, a diákrádió számára készülő kultúrtörténeti portrészorozat céljára híres erdélyi magyar, román, német stb. orvos személyiségek névsorát és a témához alkalmas forrásanyagot adta át nekem

segítőkészséggel. Annak ellenére, hogy az elkészült feltutacnyi cikk közül csupán egyet sikerült közzé tennünk, az orvostörténeti iránt ilymód felébresztett érdeklődésem később számos alkalommal elvezetett még hozzá. E találkozások egy negyedévszázados, eleinte diák-tanári, majd kollegiális és szinte baráti kapcsolathoz vezettek, roppant érdekes és tanulságos társalgásokkal, eszme-cserével és orvostörténeti súlypontú levelezésünkkel. Tekintettel magas korára és meggyengült egészségi állapotára, legutóbbi találkozásunk alkalmával nem hiányzott az a gondolat, hogy ez talán utolsó alkalom is lehet. Ezért is ő akkor nem csak a szokásos buzdítással, serkentéssel és jó kívánságokkal látott el, hanem szinte szóltanul, de megható méltósággal rám bízta géppel írott „*curriculum vitae*”-jét és mellékelte fényképét. Ugyanakkor neje, a kedves Sárika, egy szép szász boroskorsót adott nekem (amely a neves szász néprajzkutató, *Eduard Biel* egykori ajándéka volt) emlékébe.

Életpályáját ő maga a következőképpen írja le röviden: „*Marosvásárhelyen születtem 1915. december 20-án, sokgyermekes polgári zsidó családban. Családunkban hatan voltunk testvérek, négy fiú és két lány. Szüleink gondosan neveltek, iskoláztattak, szellemi, érzelmi fejlődésünkre súlyt fektettek. Marosvásárhelyről Nagyváradra költöztünk, onnan végül is Temesváron telepedtünk le. Az ottani Zsidó Liceumban kezdtem és fejeztem be a középiskolát; 1936-ban érettségiztem.*

Senkitől nem befolyásolva, magam akaratából szerettem volna orvosná lenni, lehetőleg valamelyik külföldi egyetemen. Kedvező körülményeknek köszönhetően jutottam Bolognába, Itália és Európa egyik nagy hagyományokkal rendelkező Orvosi Karára, ahol két évet végeztem, 1936-tól 1938 őszéig. Egyetemi tanulmányaimat a kolozsvári Orvosi Fakultáson folytattam. A fasizmus éveit alatt, a faji törvények következtében 1940 őszétől kezdve orvosi tanulmányaimat kénytelen voltam megszakítani. 1941 augusztusától 1944 szeptemberéig munkaszolgálatos voltam Románia területén. A fasizmus összeomlása után, 1944 őszén visszairatkoztam az Orvosi Karra, amely akkor (Nagy)szébenben működött. 1945 őszén megnősültem, feleségem Ungár Sári, értelmiségi családból származott. Házasságunkból két fiunk született Kolozsváron (György és András), akik jelenleg szakorvosok Haifán, Izraelben.

Orvosi tanulmányaimat Kolozsváron fejeztem be 1947-ben, orvosná avattak 1948-ban. Diplomamunkámban az erdélyi születésű Oroszhegyi Szabó Józsa orvos életútjával és munkásságával foglalkoztam, amit elsőként ismerttettem a román orvostörténeti irodalomban. Doktorandusként kezdtem el dolgozni az Orvos-történeti Tanszéken Valeriu Lucian Bologa (1892-1971) professzor mellett. 1958 és 1966 közötti években gyógyszerésztörténetet adtam elő a kolozsvári Gyógyszerészeti Fakultáson. Egyike vagyok azon orvostörténészeknek, akik egyaránt művelték a gyógyszerésztörténetet is. 1950-ben rám bízta a (nagy)szébeni Brukenthal Múzeum gyógyszerésztörténeti gyűjteményének tudományos rendezését. 1954-ben létrehoztam a kolozsvári Gyógyszerésztörténeti Múzeális Gyűjteményt, amelyet 1963-ig vezettem. Bologa professzor úr nyugdíjazása után utódja lettem előadótanárként (1962-1977), majd 1977 és 1981 között rendes egyetemi tanár (voltam) az Orvostörténeti Tanszéken. 1962-ben egészségügyi főorvosi minősítést nyertem el, 1967-ben pedig az orvostudományok doktora fokozatot. 1957-ben állami díjjal tüntettek ki.

Kutatásaim területét képezték a felvilágosodás kori orvostudomány- és gyógyszerésztörténet Erdélyben, Moldvában, Havasalföldön és a Bánságban; járvány-történet, a kisvérvör felfedezésének erdélyi vonatkozásai, kolozsvári orvosi könyvkiadás, orvosi-egészségügyi ismeretek a középkori Európában, román-magyar orvosi kapcsolatok kialakulása és fejlődése, magyar orvosi hagyományok Erdélyben. Gazdagítottam, új ismeretlen adatokkal egészítettem ki több kiemelkedő orvos életrajzát, amint következnek: Victor Babes, Barra Imre, Blandrata György, Marta Buteanu, Maria Cutzarida-Crăunescu, Molnár Ádám, Ioan Molnár-Piurariu, Oroszhegyi-Szabó Józsa, Pápai Páriz Ferenc, Vasile Popp, Michael Neustädter, S. H. Scheiber, Váradí Sámuel, Stefan Stăncă, Szóts András, Alexandru Vitzu, Ferenczi József, Grósz Frigyes, Purjesz Zsigmond stb.”¹

Egyik személyes teljesítményéről, amelyre jogosan büszke volt, következőképp ír: „*Kolozsváron létrehoztam a város egyik régi gyógyszerárában, a Mauksch-Hintz patikában a Gyógyszerésztörténeti Múzeumot. Természetesen, annak értéke szerint felhasználtuk itt a híres kolozsvári Orient Gyula-féle gyógyszerésztörténeti gyűjteményt is. Ehhez még hozzá kerültek azok a gyógyszerésztörténeti értékek, amelyeket az államosított gyógyszerárakból gyűjtöttem be. Gyönyörű, múzeális értékű gyógyszerári edények, felszerelések, festmények, gyönyörű barokk officinaasztal. Életem egyik legfontosabb munkájának tekintem a múzeumot. Ezzel gazdagítottam Kolozsvár kulturális életét.*” Ennek ellenére a múzeum későbbi gazdái (mindmáig) mindent elkövettek avégett, hogy ezt dokumentumokkal is bizonyítható tényt a látogatók és érdeklődők előtt elhallgassák, letagadják, meghamisítsák. Hogy ez számára életre szóló csalódást és fájdalmat jelentett, azt nyilvánvaló és érthető.

¹ Életrajzának részletes változatát lásd: www.centropa.hu/object.3349e215-3000-42a7-aa9f-b79202bc81a6.ivy). (Gidó Attila interjúja 2003-ból)

A román tannyelvű Orvosi Egyetemen végzett oktatói tevékenysége mellett kutatásai eleinte hazai súlypontúak, főként a román-magyar orvosi kapcsolatokra összpontosítottak. Több monográfia és összefoglaló román nyelvű orvostörténeti könyv és lexikon társszerzője ezekben az években. Ezek közül kiemelendők: *Adalékok a RNK orvostudományának történetéhez* (1955, fordította Fodor Ernő), *A román-magyar orvosi kapcsolatok múltjából* (1957, fordította Derzsi László), *Istoria medicinei universale* (Az orvostudomány egyetemes története; 1970), „Istoria medicinei românești” (A román orvostudomány története; 1972), *Dictionar cronologic de medicină si farmacie* (Orvosi és gyógyszerészeti kronológiai szótár; 1975), *Farmacia de-a lungul secolelor* (A gyógyszerészet az évszázadok során; 1979), *Valeriu Lucian Bologa – Evocare monografică* (1995, Sandu Bologa-val), *A múlt ösvényein. Orvosművelődési írások* (1999). Saját adatai több mint 260, különböző nyelveken, bel- és külföldön leközölt cikket és 115 előadást, valamint 12 részvételt nemzetközi orvostörténeti kongresszusokon tartanak nyilván. A legutóbbin (ISHM, Budapest, 2006), a kolozsvári *Ferenczi József* protomedicusról szóló előadását betegsége súlyosbodása miatt már nem tarthatta meg. Izsák Sámuel professzor tagja volt a romániai Orvostörténeti Társaságon kívül a több külföldi akadémiának mint például a párizsinak, valamint tiszteletbeli tagja az olasz- és magyarországi Orvostörténeti Társaságoknak is.

Az erdélyi, bánági, moldvai és havasalföldi felvilágosodás-kori orvostudomány, a kolozsvári orvosi könyvkiadás, az oktatás- és kórházügy, a magyar-román orvosi kapcsolatok története érdekelték mindenek előtt és kuttatta komoly tudóshoz illő alapossggal. Az utóbbi években pedig a nemzetközi orvosi kapcsolathálózat erdélyi szereplői álltak kutatásai középpontjában (pl. *Grósz, Marschalkó, Blatt*). Cikkeit és tanulmányait a legrangosabb magyar, román, német, francia és angol szaklapok közölték, de valószínűleg nem kevés anyag és kézirat várhat kiadásra hagyatékában. Szorgalmas és lankadatlan munkásságának eredményeit itthon nem egyszer vonakodással vették tudomásul, ami orvos/történészekkel szemben amúgy sem ritka tapasztalat. A közéletbeli tartózkodó, de mindig nyíltan állást foglaló jelleme nem az éppen legnépszerűbb véleményt, hanem saját - néha kényelmetlen - meggyőződését hirdette: „*Írtam és közöltem több könyvet románul, amelyekben ismertem az erdélyi magyar orvosi hagyományt, személyiségeket. Azért románul, hogy a román orvosközönség ismerje meg az erdélyi magyar kultúrának ezt a szeletét.*” - vallja magáról 2003-ban. A románoknak magyar volt, a magyarok között pedig, a román Orvosegyetem tanáraként vállalnia kellett a kettős kisebbség által meghatározott, akkoriban nem sok örömet jelentő sorsot. Jóllehet már 1957-ben Bologa professzsszonnal együtt Állami Díjat kapott, hosszú időnek kellett eltelnie, amíg 2000-ben a magyarországi Orvostörténeti Társaság is elismerte Izsák Sámuel tudományos munkásságát a tekintélyes Wessprémi Emlékérem átadásával Kolozsvárról.

Említésre méltó, hogy a kilencvenes évek kolozsvári magyar napilapjának, a Szabadságnak is köztisztelőnek örvendő házi szerzője volt. Teljes joggal köszöntötte őt 85. születésnapján szeretetre méltó módon „házi lexikonunként” a belvárosi lakásával átellenben székelő kolozsvári Szabadság napilap szerkesztője, *Tibori Szabó Zoltán*. Ő tőle származik a következő méltatás is: „*A tanár úr azt a városáért, szülőföldjéért szüntelenül aggódó és csüggyő polgárt testesíti meg, akinek a jelenléte az országot hazává nemesíti. Aki lelket lehel a városba, s nem csupán azáltal, hogy ismeri embereit, épületeit, műemlékeit és emlékműveit, egész történetét, hanem főképp azáltal, ahogyan mindezekhez viszonyul, ahogyan mindezeket látta. (...) Tanított és tanít ma is, ahogyan az önmagára adó, igazi polgárhoz illik, akinek egyáltalán nem mindegy, hogy majd egy szép napon, kinek is adja át a várost, a szülőföldet, a hazát. (...) Olyan egyszemélyes szellemi központ ő, amelyből egyre kevesebb létezik. S amely éppen ebből kifolyólag lelket, építő értelmet lehel a polisz falai közé, és jelenléte, sugárzása az országot hazává nemesíti.*”

Végül is felmerül a kérdés, miként fog az utókor Izsák Sámuel emlékével, művével és hagyatékával eljárni? Csupán remélhetjük, hogy jelentős munkásságának eredményei mielőbb nagyobb olvasóközönség számára is hozzáférhetővé válhatnak, illetve kiadatlan tanulmányai is nem sokára napvilágot láthatnak. Elképzelhető lenne ez például egy a legjelentősebb írásaiból válogatott magyar nyelvű gyűjteményes kötetként. Annak egy román, német és angol nyelvű változata is Izsák tanár úr szellemében hirdetni szülőföldje gyógyászati hagyományai iránti tiszteletét

Robert Offner (Bayreuth)

KATONA IBOLYA (1912-2007)

Egy esztendővel ezelőtt volt 40 éve, hogy megalakult a Magyar Orvostörténelmi Társaság. Én is alapító tag lehettem. A medicina története mindig közel állt szívemhez. Akkor, azaz 1966-ban ismerhettem meg e szép és fontos tudományág kiemelkedő alkotóját; Katona Ibolyát. Feltűnt, hogy nemcsak előadója és írója a diszciplinának, nemcsak hivatalos feladatköröket tölt be, hanem óriási tudásanyaga mellett fantasztikus szeretettel, lélekkel foglalkozik a hajdankor jeles személyiségeivel.

1967-ben még orvostanhallgató voltam, amikor az Egészségügyi Felvilágosítás-ban első közleményem megjelent. Itt ismertem meg Dr. Katona Ibolyát, a főorvosnőt, aki a megelőzés híve, aki fáradhatatlanul küzd, harcol e célért. Hangsúlyozom, szóban, írásban, az egészség megvédéséért.

1968-ban - medikusként - az Orvosi Hetilap szerkesztőségének tagja lettem. Az egyik tudományos ülésen odajött hozzám Dr. Katona Ibolya. - Már vártam, hogy találkozzunk - gratulált valamelyik cikkemhez. Tudtommal akkor még nem volt medikusnak része ilyen megbecsülésben. Azután az Egészségnevelés szerkesztő bizottságába kerültem, ahol Dr. Füst Molnár Sándor szerkesztő és Dr. Katona Ibolya támogatásának köszönhettem működésemet. Kettejük neve után jöhetett az enyém.

Teltek a hónapok, évek. 40 év ismeretség. Nekem is tanítómesterem lett, orvosként, egészségnevelőként, orvostörténészként. Sokszor elhívott lakásukra; megismertette férjével, Kutas Györggyel, akiben, igen széles látókörű embert ismertem meg. Jólesett vendégként üldögni, e valóságos *asylumban*. A szépirodalom sok-sok kötete mellett körös-körül szakmai könyvek, folyóiratok voltak láthatók.

Mindig teát ittunk. Szóba kerültek a korábbi évtizedek, az emberiség történelmének infernóját jelentő második világháború, a sok szenvedés. Aztán az erőgyűjtés a kezdéshez és a folytatáshoz. Természetesen egyik legbensőbb szenvedélye a gyermek- és ifjúságvédelem volt. Elmondta, hogy célja: értékes elődöknek szeretne emléket állítani, tevékenységüket bemutatni és így felhívni a figyelmet a gyermekek érdekeire. Adatokat, dokumentumokat gyűjtött, rendszerezett. Hajdani tudósok leszármazottait is megkereste, és mindig örömmel számolt be találkozásokról, halványuló, megszerzett képekről.

Amikor cukorbeteg lettem, meglátogattott. Közölte, hogy ha már visszatérek a napi életbe, látogassak el hozzájuk. Első utam oda vezetett. Erőt adott, hitet, életkedvet. Ismét beszélgettünk írókról, színházról, irodalomról, koncertekről. Megmutatta a könyveket, amelyeket az utóbbi időben olvasott. Megmutatott kis papírszeleteket és felolvasott részleteket. Hozzáteszem, a gyönyörű magyar anyanyelv teljes birtokában volt. Négy évtized - negyven év. Ízelgetem a szavakat. Közeledett a névnapom, születésnapom, elsőként Tőle vehettem kézhez küldeményét, ajándékát. Tudta, biztosan emlékezett, mely írók, mely szerzők a kedvenceim, és tőlük, róluk küldött műveket.

Fontosnak tartott közleményei gyűjteményes kiadása példát mutatott a gondos mérlegelésre, a mondanivaló logikus ismertetésére, figyelve a formai, esztétikai követelményekre is. Kedves tekintettel vette kézbe egy-egy korábbi cikkét, mérlegelve, hogyan kerüljön be az általa kiadott kötetbe.

Dr. Katona Ibolya útját a legszebb ars poetica határozta meg: mindig mindenkin segíteni. Ezt bizonyítja élete minden perce, aki mindenben segítőkész, támogató, lelkesítő és érdeklődő volt. Ibolya élete a 20. századra esett, a legsúlyosabb tragédiák sodrába. Valami rendkívüli életerő vezette Őt mindvégig szeretettel.

Mit jelent elkészönni, mi a búcsúzás? Ibolya esetében az, hogy emlékezzünk lelki erejére, példájára, alkotásaira; mosolyára, amellyel mindig átsegítette a rászorulókat az élet akadályain. Beszélgettünk színházi előadásokról, kiemelve színészi teljesítményeket, felolvasott néhány idézetet hajdani filozófusokról. „Szépek és igazak” - mosolyodott el. Nehéz a feladatunk megköszönni, ahogy fogadott, és ahogy évtizedeken át figyelt rám. Nehéz a feladat: méltatni, megbecsüléssel kifejezni, összefoglalni, érzékeltetni szerénységét. A zord világ borzalmi között megállunk most. Igen, meg kell állnunk és doktor Katona Ibolyára gondolnunk, Ibolyára, a mosolyára, megköszönve negyven év ismeretségét, tanítását, példamutatását.

Kedves Ibolya, köszönöm.

Vértés László

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG 2007. ÉVI PROGRAMJA

Január 25.

A MOT tisztújító közgyűlése

A megválasztott tisztségviselők:

Elnök: *Vizi E. Szilveszter*

Alelnökök: *Forrai Judit, Grabarits István, Gazda István, Magyar László András*

Főtitkár: *Kapronczay Károly*

Titkár: *Varga Benedek*

Számvizsgáló Bizottság elnöke: *Molnár László*

Számvizsgáló Bizottság tagjai: *Kótyuk Erzsébet, Debrődi Gábor*

Jegyző: *Domján Lajos*

Pénztáros: *Ráczkevy Edit*

Február 22.

A MOT és a MTA Művelődéstörténeti Bizottsága Élettudománytörténeti Munkabizottságának együttes ülése

Pisztora Ferenc: Adatok a pszichohistória lehetőségeihez és módszertanához – Szücs Ernő ezredes, az ÁVH egykori helyettes vezetője mozgalmas életútjának és tragikus halálának kutatása alapján.

Március 22.

A MOT tudományos ülése

Müller Miklós (New York): Egy magyar orvosbiológus sikerei és tragikus halála (Bauer Ervin, Lőcse, 1890-Leningrád, 1938)

Április 19.

A MOT tudományos ülése

Józsa László: Milyen lehetett az őskőkori asszony testalkata?

Április 25.

A MGYTT tudományos ülése

Papp Gábor: Régi magyar drágakövek, különös tekintettel gyógyászati felhasználásukra.

Grabarits István: Drágakövek a 17. századi magyar gyógyszerkincsben.

Április 25.

A MGYTT évi rendes közgyűlése.

Program:

1. Emlékezés régiekre
2. A Szigetváry-emlékérem átadása
3. Beszámoló a 2006. évi tevékenységről
4. Az Ellenőrző Bizottság beszámolója
5. Közhasznúsági jelentés
6. 2007. évi munkaterv és költségvetés
7. Egyéb ügyek

Május 17.

A MOT tudományos ülése

Vértes László: 110 éve született Salacz Pál, Fekete Sándor professzor munkatársa.

Vértes László: 125 éve született Berecz János szülész-nőgyógyász professzor

Június 7.

A MOT tudományos ülése

Le Calloc'h Bernard (Párizs): Pierre Bourdelot, Krisztina, svéd királynő személyes orvosa

Szeptember 20.

A MOT tudományos ülése

Kahlichné Simon Márta: A Zöldkeresztes Egészségvédelem tevékenysége (1927-1944)

Debrődi Gábor: A magyarországi mentőjárművek motorizációjának története (1902-2007)

Szeptember 26.

A MOT ünnepi ülése a Zsámboky-emlékérem átadása alkalmából, amelyet a Zsámboky Emlékérem Bizottság a 2007. évben Tahin Emmának adományozott.

Program:

1. Az emlékérem átadása, a kitüntetett méltatása.
2. *Tahin Emma*: Magyar orvostanhallgatók egyetemjárása külföldön a középkorban és a kora újkorban.

Október 18.

A MOT tudományos ülése

Felkai Péter: Szemelvények az utazási orvostan történetéből

Gesztesi Tamás: Széchenyi István közegészségügyi nézetei

November 9.

A MOT ünnepi ülése a Wezsprémi-emlékérem átadása alkalmából, amelyet a Wezsprémi István Emlékérem Bizottság a 2007. évben Gömör Bélának adományozott.

Program:

1. Az emlékérem átadása, a kitüntetett méltatása.
2. *Gömör Béla*: Vízgyógyászat régen és ma.

November 23.

A METESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, A MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága és Egyetemtörténeti Albizottsága, a MOT, a Országos Műszaki Múzeum, a SOMKL és az ELTE Könyvtára, illetve egyéb intézmények közös, 24. országos ankétja *Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből* címmel, *A természettudományok, a technika és az orvoslás tárgyi és épített emlékei* témakörben, benne *Az orvoslás kérdései* szekcióval.

A szekció programja:

Kapronczay Katalin: Illusztrátor orvosok Magyarországon a 19. században.

Kapronczay Károly: Az orvosi fényképezés története.

Forrai Judit: Célszerűség és esztétikum – Fejezetek az orvosi műszerek fejlődéstörténetéből.

Molnár László: A Budapesti Tudományegyetemi Orvoskar klinikai telepeinek építéstörténete.

Szála Erzsébet: A soproni Erzsébet kórház természetének története.

Kótyuk Erzsébet: A Pravaz-fecskendő és társai

Czár Katalin: Hauszmann és az István kórház építéstörténete.

Debrődy Gábor: A mentés tárgyi emlékei.

Schiller Vera: Médea: mítosz és építmények.

November 28.

A MGYTT vezetőségi ülése.

Program:

1. Tagfelvételek elbírálása
2. Beszámoló a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Kongresszusról
3. Beszámoló a 2007. évi munkáról
4. Honlap készítése
5. 2008. évi tervek.

November 28.

A MGYTT tudományos ülése

Program:

1. A 2007. évi Szigetváry Ferenc Emlékéremmel kitüntetett *Sági Erzsébet* előadása
2. *Tihanyi Mária*: Adatok az orvosi vény történetéhez
3. *Dobson Szabolcs*: Beszámoló a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság Sevilleben tartott kongresszusáról.

November 29.

Az MTA Művelődéstörténeti Bizottsága Élettudomány-történeti Munkabizottsága és a MOT kerekasztal-konferenciája az egészségtan-oktatás története és jelentősége témakörében

Program:

Megnyitó: *Schultheisz Emil, Monok István*

Referátumok:

Andrásofszky Barna: Az egészségtan-oktatás története és jelentősége a közép- és felsőfokú oktatásban, különös tekintettel az iskolaorvosok és egyetemi közegészségtan-tanárok múltbeli működésére és jövő feladataira

Korreferátumok:

Magyar László András: Apáczai Csere János filozófiai tanításainak élettudomány-történeti jelentőségéről

Kapronczay Károly: Comenius „Orbis pictusának” jelentősége az élettudományok történetében

Virágh Zoltán: Fodor József működésének élettudomány-történeti jelentőségéről

Pethes György: Élettudományok az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia programjában

Karasszon Dénes: Sárospatak jelentősége az iskolaegészségtan történetében

Géczy János: Élettudományok helye, szerepe és jelentősége a középiskolai oktatásban

Szeri Ilona: Mikrobiológiai ismeretek helye az élettudományok oktatása keretében

Szieberth István: Élelmiszerbiztonsági és táplálkozásélettani ismeretek helye az élettudományok oktatási programjában

Ferentzi Mónika: Gyógyszerárusoktól a gyógyszerterek jogviszonyainak és a gyógyszerészek képzésének szabályozásáig

Hankiss János: A középiskolai oktatás feladatai az orvosi hivatásra irányuló felkészítésben.

December 7.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztálya, a MGYTT, a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság emlékülése a 20 éve elhunyt Kóczián Géza gyógyszerész, etnobotanikus tiszteletére

Program:

Erős István: Megnyitó

Kapronczay Károly: Emlékezés Kóczián Gézára.

Grynaeus Tamás: Kóczián Géza szerepe a Magyar Orvostörténelmi Társaság Népi Orvoslási Szakosztályában.

Szabó László Gyula: Kóczián Géza tudományos munkásságának jelentősége.

Czimber Gyula: Kóczián Géza doktori disszertációja és a mosonmagyaróvári növényteni tanszék.

Lipták József: Kóczián Géza, mint egyetemi évfolyamtárs.

Gara István: Kóczián Géza, Nagyatád diszpolgára.

Babulka Péter: Kóczián Géza etnobotanikai disszertációjának tudományos értéke.

Egyéb hírek

- A Medicina Könyvkiadó gondozásában, Bodó Miklós, Honti József, Sugár János és Tanka Dezső szerkesztésében, 2005-ben megjelent A magyar patológia története c. kötet a kiadó nivódiját kapta.
- 2007. január 15-én a tompai gyógyszerértár alapításának 80. évfordulója, és az első patikus Lárencz László tiszteletére Tompán, a gyógyszerértár falánál emléktáblát avattak. Az ünnepségen Belágy Mihály polgármester mondott beszédet.
- 2007. február 9-én a székesfehérvári Fekete Sas Patikamúzeumban nyílt meg az Ízeltlábúak a gyógyszerkincsben című kiállítás, amelyet Szarvasházy Judit főszerkesztő nyitott meg.
- 2007. május 2-án került sor az MTA dísztermében az Orvosi Hetilap 150 éves fennállásának alkalmából rendezett tudományos ülésre, amelyen egyben a Markosovszky Lajos Alapítvány 2007. évi díjait is átadták. Emlékelőadást Lengyel Gabriella és Papp Zoltán tartott.
- 2007. május 10-én Dr. John Piper a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban mutatta be és dedikálta „Motherkillers” című, Semmelweis Ignác életét feldolgozó, a Book Guild Publishing (GBR) által kiadott regényét. A szerzővel Varga Benedek beszélgetett.
- 2007. június 6-án nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban a Kovács Ferenc jun. tudógyógyász karikatúráiból, halála 10. évfordulóján rendezett kiállítás. A kiállítást Herjavec Irén a Magyar Tudógyógyász Társaság elnöke és Orosz István grafikus nyitotta meg.
- 2007. június 27-én a Semmelweis Egyetem központi épületében leleplezték a „Nagyjaink Bronzban” című domborműpályázat nyertes alkotásait. Köszöntőt mondott Tulassay Tivadar rektor és König Frigyes a Magyar Képzőművészeti Egyetem rektora, illetve Farkas Ádám szobrász. A domborművek Babits, Issekutz, Magyar Mosonyi, Soós professzorokat ábrázolták.
- 2007. augusztus 20-án az Amerikában élő Müller Miklós professzor, tudományos munkássága elismeréseképpen a Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetésben részesült, amelyet december 19-én vett át a Kiscelli Múzeumban rendezett ünnepélyen. A kitüntetéshez ezúton gratulál szerkesztőségünk.
- 2007. szeptember 7-én a Semmelweis Egyetem Általános Orvosi Karának tanévnyitó ünnepségén Tulassay Tivadar rektor Schultheisz Emil professzort, Társaságunk tiszteletbeli elnökét, lapunk szerkesztőbizottságának elnökét a „Pro universitate” kitüntetésben részesítette. A kitüntetéshez szerkesztőségünk ezúton gratulál a Professzor Úrnak.
- 2007. szeptember 9-én a Debreceni Egyetem Orvosi Centrumának tanévnyitó ünnepségén az egyetem rektora Társaságunk főtítkárá, lapunk főszerkesztőjét, intézetünk főigazgatóját Kapronczay Károlyt „Az egyetemi orvoscépzésért” jutaloméremmel tüntette ki. A kitüntetéshez ezúton gratulálunk.
- 2007. október 12-én a Fővárosi Egyesített Szent István és Szent László Kórház és Rendelőintézet, a Semmelweis Egyetem és a Genersich Alapítvány együttes Genersich-emlékülést tartott, amelynek keretében a kórház főbejáratánál felavatták Genersich Antal (1842-1918) szobrát. Az emlékülésen Radnai Zoltán, Szende Béla, Jung János, Egyed-Zs Imre, Dömötör László, Bujdosó László és Halász Béla előadásai hangzottak el.
- 2007. október 30-án nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban a „Démoni ragály: a pestis” című időszaki kiállítás, Horányi Ildikó és Magyar László András rendezésében. A kiállítást Péter Katalin egyetemi tanár és Schneider Márta államtitkár nyitotta meg.
- 2007. november 5-én a XVIII. Kerületi Egészségügyi Szolgálat épületében (Bp., XVIII., Thököly út 3) a XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény, valamint a SOMKL rendezésében került sor a Krepuska Géza életét bemutató kiállítás megnyitójára. Köszöntőt mondott Regös János alpolgármester, a kiállítást Kapronczay Károly nyitotta meg.
- 2007. november 9-én Karcag Város Polgármesteri Hivatalában ünnepi ülést tartottak a karcagi Kátai Gábor Kórház alapításának 40. évfordulóján. Az ülés alkalmával társaságunkat Szállási Árpád képviselte, aki „A magyar egészségügy viszonyai a II. világháborút követően” címmel tartott előadást. A további előadók Szalay Erika, Ruzicska Ferenc, Zsembeli József, Selmeczi Pál, Sántha József, Fábián Lajos, Szalay László, Szabó János, Szabó Györgyné, Szalay Annamária, Mészárosné Hakucsák Erika és Oszlács Judit voltak.
- 2007. november 22-én a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban került sor az ELTE Történeti Kollégiuma hallgatóinak előadás-sorozatára „Az orvostörténet és a test társadalomtörténete témáiban”. A Kollégiumot Halmos Károly mutatta be, majd Simon Katalin, Mátyás Mónika, Nickel Réka, Papp Barbara, Mihalik Béla, Szokol Réka és Jakab Péter tartott előadásokat.

KRÓNKA

HALOTTAINK

HORN JÓZSEF (1920–2008)

2008. július 4-én, életének 88. évében elhunyt szeretett kollégánk, jó barátunk, Dr. Horn József közgazdász, a MOTESZ korábbi titkárságvezetője, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár tudományos főmunkatársa, szaktanácsadója.

Horn József 1920. november 7-én született Nemesmiliticsen, jómódú polgárcsaládban. Az érettségi után műszaki gyakornokként majd tisztviselőként dolgozott az édesapja által igazgatott újpesti gyárban. 1943-ban katonai szolgálatra hívták be, a frontra vezényelték, ahol megbetegedett. Betegszabadságra hazatérve ismerkedett meg feleségével, Dr. Dénes Máriával, akinek élete végéig hű társa maradt. A háború azonban folytatódott, s Horn Józsefnek újra szolgálathoz kellett állnia. Végül amerikai hadifogságba került, ahol nyelvtudásának köszönhetően sikerült túlélnie a – közhiedelemmel ellentétben súlyos - megpróbáltatásokat. Hazatérve azonnal megkezdte egyetemi tanulmányait, amelyek eredményeképpen 1948-ban közgazdaságtanból szerzett oklevelet a József Nádor Gazdaságtudományi Egyetemen, majd egy hónapra rá, ugyanitt a doktori címet is elnyerte. 1948 és 1949 között cégvezetőként tevékenykedett egy építőipari vállalatnál, ám származása miatt hamarosan elvesztette állását. 1950-ben a Dunamenti Mélyépítő Nemzeti Vállalatnál helyezkedett el, mint munkás, majd anyagbeszerző. 1956-ban már a vállalat tisztviselőjeként tett képesített bérszámfejtői szakvizsgát. 1956 és 1965 között több építőipari vállalatnál töltött be középvezetői funkciókat: 1967-ben, pályázat alapján került az Egészségügyi Tudományos Tanácshoz, 1970-ben pedig a nemrég alakult MOTESZ főosztályvezetője, majd titkárságvezetője lett: valójában ő építette ki – a semmiből - a MOTESZ máig élő szervezetét, ő határozta meg működési rendjét. A 70-es években – a MOT és a nemzetközi orvostörténeti kongresszus ügyeit intézve - került szorosabb kapcsolatba a már korábban ismert Dr. Antall Józseffel: barátságuk húsz éven át tartott. (Az ismeretség onnan eredt, hogy a MOTESZ titkársága egy darabig a jelenlegi Orvostörténeti Múzeum helyiségeiben működött.) Mikor Horn József egészségi okokból 1978-ban megvált a MOTESZ-től, Antall hívásának engedve, előbb az ORFI, majd 1992-től a SOMKL dolgozójaként intézetünk tudományos főmunkatársa, utóbb szaktanácsadója lett.

Horn József már a MOTESZ titkárságvezetőjeként mindent megtett annak érdekében, hogy a hazai orvostörténelem kiépítse nemzetközi kapcsolatait, segítette munkatársainkat és kutatóinkat abban, hogy eljussanak a külföldi konferenciákra, s jelentős részt vállalt az 1972-es Budapesti Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszus szervezéséből is. Intézetünkbe kerülve, pedig nem csupán a levéltár gyűjteményének gyarapítójaként és alapos feldolgozójaként végzett igen hasznos munkát, hanem gazdasági – és jogi – tanácsaival is sokszor segített bennünket munkánkban, az intézet és a társaság vonatkozásában egyaránt. Nyugdíjba vonulva – mivel intézetünk helyhiánnyal küszködött - saját lakásán őrizte és dolgozta föl példás rendszerezéssel a MOTESZ levéltári anyagát.

Magam nyolc éves korom óta ismertem Jóskát, gyakran találkoztunk nyaranta a szépséges leányfalusi Dunaparton, ahol feleségével szívesen kajakozott vagy horgászgatott akkoriban. Horgászni tanított, és én örömmel üldögéltem mellette, hallgatva körültekintő, szépen formált, tartózkodó humorral, ironiával fűszerezett mondatait. Jóska rengeteget túrázott, sok érdekes részletet tudott hegyekről, várakról, távoli folyókról, halakról és emberekről. Élete utolsó esztendeiben néha meglátogatott a könyvtárban, és folytatta meséit – amelyek ezúttal már a hadifogságról, az ötvenes évekről, a MOTESZ titkairól szólnak – s én ugyanolyan izgalommal és gyönyörűséggel hallgattam őt, mint negyvenöt esztendővel korábban. Nagyon hiányzik majd mindannyiunknak.

Magyar László András

MENNER ÖDÖN (1934–2008)

2008. október 14-én, 74 éves korában elhunyt ifj. Menner Ödön gyógyszerész tagtársunk. Neves orvos-gyógyszerészi családból származott, apja, nagyjapja és több családtagja is gyógyszerész és művészszerető ember volt. Édesapja, gyógyszerészi hivatásának gyakorlása mellett, jeles grafikus, zeneszerző és könyvillusztrátor volt. Így „rendeltetésszerű” lett, hogy maga is a gyógyszerészi pályát választotta, végigjárta a családi gyógyszerészi utat, vidéken kezdte hivatásának gyakorlását, mindig „vidéken” dolgozott és vezetett gyógyszertárat. Pályakezdésétől vonzódott a gyógyszerészettörténet iránt, gyűjtötte hivatásának tárgyi emlékeit, sőt az éppen adott terület (Tiszavasvári, Vásárosnamény és Szabolcs megye) gyógyszerészettörténeti emlékeit, gyógyszerészi múltját dolgozta fel. Ebből a szempontból fontos állomás volt Tiszavasvári, hiszen két gyógyszerészettörténeti múzeumi gyűjtemény és kiállító-helyiség megszervezése fűződik a nevéhez: a Kabay János alapította Alkaloida Gyár múzeumának egyik kezdeményezője, valamint a helyi Vasvári Pál Múzeumban a Szabolcs-Szatmár megyei orvos- és gyógyszerészettörténeti állandó kiállítás szervezője és szakmai irányítója. Az első nemcsak Kabay Jánosnak állít emléket, hanem az 1930-as évektől a hazai alkaloidagyártás technológiáját is nyomon követi. Természetesen alapos ismerője és kutatója volt Kabay János szakmai tevékenységének, amit alapvető tanulmányban írt meg 1980-ban. A Kabay-családdal kapcsolatos kutatásainak köszönhető, hogy Csontváry Kosztka Tivadar tiszalóki gyógyszerési évei is feldolgozásra kerültek, illetve a Szarvas-patika berendezése is védelem alá került.

A megyei orvos-gyógyszerészettörténeti kiállítás túllépte a helyi és megyei „kereteket”, a hazai gyógyszertári kultúra tükörképe is lett. E kiállításon került bemutatásra Lukács Ferencnek, a helyi gyógyszertár (akkor még tiszabüdi) megalapítójának életműve, illetve a szabadságharcban is részt vett gyógyszerész 1848-ból származó emléktárgya, közöttük az a vaspántos faláda, amelyben állítólag a szent koronát mentették a Délvidékre. Ezen a kiállításon szerepelt Menner Ödön saját gyűjteménye is, amelyet a Tiszavasvári Múzeumnak ajándékozott. A gyógyszerészettörténelem iránti elkötelezettségét bizonyítja, hogy e témakörből szerzett doktori oklevelet.

Aktív résztvevője volt a hazai gyógyszerészettörténeti közéletnek, a Magyar Gyógyszerészi Társaság és a Magyar Orvostörténelmi Társaság közös Gyógyszerészettörténeti Szakosztályának elnökségi tagja, a Magyar Orvostörténelmi Társaság vezetőségi tagja is volt, de alapításától kezdve tagja lett a Magyar Gyógyszerészettörténeti Társaságnak. Emlékét mindkét Társaság megőrzi.

Kapronczay Károly

ZALAI KÁROLY (1921–2008)

Zalai Károly 1921. augusztus 26-án született Ceglédén, ahol iskoláit, és a gimnáziumot is elvégezte. Nagyjapja és édesapja is gyógyszerész volt. Édesapjának Cegléd városában volt gyógyszertára. Később szűkebb családjában 14 gyógyszerészt, tágabb rokonságában 42 gyógyszerészt tartott számon Zalai professzor. Gyógyszerészi tanulmányait Budapesten végezte, ahol 1943-ban kapott oklevelet. Ezt követően az egyetem disszertánsa volt, és dolgozott édesapja gyógyszertárában. 1944. december elején katonai behívóval az egyetem nyugatra való kitelepítésének részesévé vált. Breslau, Halle an der Saale, Graz és Adldorf volt állomáshelyük, ahol részt vett a hallgatók oktatásában. Grazban és Adldorfban írt egy kétkötetes gyógyszerészi kémiai jegyzetet, ami soha nem jelent meg nyomtatásban. 1945. október 17-én tért haza. Édesapja és családjának több tagja a háború áldozata lett. Hazatérése után a családi gyógyszertárat vezette. Kémiai tárgyú disszertációját 1947-ben summa cum laude eredménnyel védte meg. 1950-ben a gyógyszertárakat államosították. 1952-től szakfelügyelő volt Pest megyében, majd Budapesten. A szakfelügyelői hálózatot példaadóan megszervezte. Részt vett az asszisztensképzésben, és az asszisztensi tankönyv írásában. 1962-ben meghívták a budapesti egyetemre a gyógyszerügyi szervezőtan oktatására. Ezt követően kidolgozta a tárgy tematikáját, jegyzetet, majd könyvet jelentetett meg tárgyából. Munkásságának köszönhető, hogy a gyógyszerési szervezőtudomány jogot nyert Magyarországon, és a FIP felvette hivatalos szekciói közé.

1966-ban kinevezik a budapesti Egyetemi Gyógyszertár vezetőjévé. Sokrétű munkásságának köszönhetően az Egyetemi Gyógyszertár intézeti rangra emelkedett. 1973-ban egyetem docenssé, 1982-ben egyetemi tanárrá nevezték ki.

1984–1990. között a Semmelweis Egyetem Gyógyszerésztudományi Karának dékánja volt. Dékánságának idején vezették be a budapesti egyetemen az öt éves és az idegennyelvű gyógyszerészképzést.

1970-ben a Magyar Tudományos Akadémia orvostudományi kandidátusi fokozatát nyerte el, gyógyszerügyi szervezés témájú dolgozatával. 1992-ben gyógyszerésztörténeti munkásságáért a tudományok doktora fokozatát kapta meg. 14 könyvet írt, tudományos publikációinak száma 300.

A magyar és a nemzetközi gyógyszerészi közéletben jelentős feladatokat vállalt. 1964-1975-ig a Magyar Gyógyszerészeti Társaság főtitkára, majd 1975-1982 között elnöke volt. Számos más tudományos társaságnak volt tisztségviselője. A Magyar Orvostörténelmi Társaságnak évtizedeken át alelnöke. A FIP munkájában 1962 óta képviselte Magyarországot. 1976-1984 között a FIP egyik alelnöke volt. A FIP rendezvényeiről írásaiban beszámolt, így Washington (1971), Wien (1972), Lisszabon (1972), Madrid (1980) Montreaux (1983), Lagos (1984) Montreal (1985), Varsó (1976), Pozsony (1976), Amszterdam (1987), Damaszkusz (1987), Sydney (1988), Tallin, Vilnius (1989). Több ország tudományos társasága kitüntetésben részesítette, illetve tiszteletbeli tagjává fogadta.

A gyógyszerésztörténetet 1971-óta oktatta az egyetemen. Irányításával 105 disszertáció készült, amelyek közül 20 volt gyógyszerésztörténeti témájú, 5 kandidátusi disszertációt vezetett. Kongresszusokon mintegy 80 előadást tartott.

Az IGGP-nek 1968-óta tagja volt, 1982-től 1989-ig elnöke. A Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémiának (Academie Internationale d' Histoire de la Pharmacie) 1977-óta tagja, majd elnöke volt 1991-1995 között. Az IGGP és az AIHPh. Elnöki tisztségében tovább bővültek nemzetközi kapcsolatai. Különösen számon tartotta a kairói (1982), washingtoni (1983), granadai (1985), oslói (1987) piacenzai (1988), madridi (1986 és 1989), izraeli (1990), prágai (1991), valenciai (1991), római (1992), heidelbergi (1993), párizsi (1995) utazásait. Hosszú éveken át szívesen járt a lengyel társaság éves szimpózumaira. Számos barátja volt a világ minden részéből. Magyarországi és külföldi kitüntéseit hosszú lenne felsorolni. A Magyar Köztársaság elnöke a „Magyar Köztársaság Csillagrendje” kitüntetést adományozta neki (1990). Kitüntetést vehetett át Gent, Krakkó, Granada, Iași egyetemektől, Párizs polgármesterétől, a spanyol gyógyszerészi akadémia (Instituto de España Real Academia de Farmacia) levelező tagjává választotta (1986). Szülővárosa: Cegléd 1997-ben díszpolgárává választotta.

Zalai professzor hosszú életén át nagyon szerette a gyógyszerészi hivatást, mindent megtett annak ápolására és fejlesztésére. 1992-ben nyugalomba vonult. Ezt követően is publikált és tisztségeket vállalt. Hosszas betegség után 2008. szeptember 28-án hunyt el Budapesten. Szülővárosában, Cegléden temették el.

Grabarits István

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG ÉS A MAGYAR GYÓGSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG 2008. ÉVI PROGRAMJA

Január 30.

A MOT bemutatja Schultheisz Emil: „Kunst und Heilkunst”, illetve Nemes Csaba: „Orvostörténelem” c. könyvét

Program:

Kapronczay Károly: Magyar orvostörténeti monográfiák a múltban és a jelenben

Karasszon Dénes: Schultheisz Emil új kötétéről

Magyar László András: A „Kunst und Heilkunst” orvostörténeti jelentőségéről

Módis László: Az orvostörténeti oktatás múltja és jelene Debrecenben

H. Tompa Anna: A tényeken alapuló orvoslás múltja és jelene

Nemes Csaba: Az egyetemi segédkönyv megírásának előzményei és munkaterve

Szállási Árpád: Új kötetek az egyetemi oktatás számára

Február 14.

A MOT tudományos ülése

Szabó T. Attila: Lencsés György (1530-1593), az első magyar orvosi könyv szerzője. Újabb kutatási eredmények.

Március 20.

A MOT tudományos ülése

Vértes László: Megemlékezés dr. Katona Ibolya orvostörténeti munkásságáról

Balázs Péter: „Generale Normativum” (1770)

Kapronczay Katalin: „Opinio in Re Sanitatis” – az 1793. évi erdélyi egészségügyi törvénytervezet

Kapronczay Károly: Az 1876. évi XIV. tc. és annak 1908. évi módosítása

Március 20.

A MGYTT vezetőségi ülése

Program:

A 2007. évi beszámoló elfogadása

A 2008. évi terv jóváhagyása

A 2008. évi költségvetési javaslat elkészítése

A 2008. évi rendes közgyűlés előkészítése

Egyebek

Április 19.

A MOT Numizmatikai Szakosztályának Tudományos ülése

Salacz György, Vértes László: A hazai szemészet jutalomérmei

Vértes László: Dr. Katona Ibolya érem. Horváth Sándor alkotása, főtítkáruk, szerkesztő bizottsági tagunk emlékére

Vértes László: Szent-Györgyi Albert C-vitaminja 80 éves – Horváth Sándor érme

Jakó János: Mikroszkóp-ábrázolás a magyar orvosi érmeiken

Április 24.

A MOT tudományos ülése

Kapronczay Károly: Ötven éve alakult meg az Orvostörténeti Szakcsoport

Perjámosi Sándor: A kolozsvári Orvostörténeti Intézet, Pataki Jenő és Csajkás Bódog orvostörténészek az 1940-es években.

Május 28.

A MOT ünnepi ülése

a Wesszprémi-emlékérem átadása alkalmából

Sótonyi Péter: A Bp.i Törvényszéki-Igazságügyi Orvostani Intézet története (a díjazott előadása)

Június 5.

A MOT tudományos ülése

Le Calloc'h, Bernard (Paris): Doktor Théophraste Renaudot, a francia időszaki sajtó alapítója

Június 24.

A MOT, az MTA, a Semmelweis Egyetem, a SOMKL és a Magyar Tudománytörténeti Intézet együttes ünnepi ülése

Schultheisz Emil professzor 85. születésnapja alkalmából

Köszöntőket mondtak: *Bíró Boldizsár, Gazda István, Grabarits István, H. Tompa Anna, Kapronczay Károly*

Szeptember 18.

A MOT tudományos ülése

Donáth Tibor: Péterfi Tibor (1883-1953) professzor, szövettani kutató emlékezete

Kapronczay Károly: Magyar orvosok a törökországi európai orvosképzés megszervezésében a 19. században.

Szeptember 26.

A MOT, Gödöllő Város Önkormányzata, a Dr. Lumniczer Sándor Alapítvány és a Gödöllői Lokálpatrióta Klub együttes tudományos ülése Dr. Lumniczer Sándor halálának 50. évfordulója alkalmából, a gödöllői Polgármesteri Hivatalban

Program:

Krassay László alpolgármester: A Lumniczer emlékkiállítás megnyitója

Gémes György polgármester: Köszöntő

Kapronczay Károly: A Lumniczer család, különös tekintettel Lumniczer Sándorra (1821-1892), a magyar sebészeti iskola megalapítójára.

Karasszon Dénes: Lumniczer István (1747-1806), az orvos-botanikus

Szállási Árpád: Lumniczer Sándor 1896-1958) sebészprofesszor élete és munkássága

Lomniczy József: Emlékek édesapámról

Radnóti László: Dr. Lumniczer István a világhírű sportlövő

Makra Csaba: A Dr. Lumniczer Sándor Alapítvány tevékenysége

Szabadfalvi András: Zárzó

Október 16.

A MOT tudományos ülése

Ferenczy Imre: Százéves az Orvos-egészségügyi Eszperantó Világszövetség (UMEA)

Nagy Gábor: Pécs katonarorvosi emlékei

November 6.

A MOT tudományos ülése

Regöly-Mérci Gyula születésének 100. évfordulója alkalmából

Szállási Árpád: Regöly-Mérci Gyula, az orvostörténész

Józsa László: Regöly-Mérci Gyula palcopatológiai kutatásai

Kapronczay Károly: A hazai orvostörténeti kutatás helyzete az 1950-es években

Regöly-Mérci János: Ahogy én láttam apámat

November 8.

A MOT Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Süle Tamás: Kubászova Tamara orvos-szobrászművész életmű katalógusa (könyvismertetés)

Mészáros M. János, Albert Mihály: A magyar állategészségügy és az állatorvosi szakoktatás szolgálatáért adott állami kitüntetések 2001-2007-ig

Sallay Gergely Pál: A Horthy-kori japán-magyar kitüntetési kapcsolatok vöröskeresztes vonatkozásai

Puskás Tivadar, Vértés László: A Vas Megyei Mentésügyi Alapítvány Brutscher József-emlékérmé

Vértés László: Perliczi János-díj - Perliczi János jutalomérem

November 20.

A MOT tudományos ülése

Buzády Tibor: Karinthy Frigyes agyműtete

Buzády Tibor: Magyar orvos Tajvanon

November 21.

A METESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, a MOT, az Országos Műszaki Múzeum, a Közlekedési Múzeum, a Magyar Szabadalmi Hivatal, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, a SOMKL, az ELTE Egyetemi Könyvtára 25. országos ankétja „Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből” címmel, „A tudomány-, technika-, innováció- és orvostörténet irányzatai és intézményei az elmúlt negyedszázadban” témában

Az orvoslás társadalmi vetületei szekció programja:

Kapronczay Károly: Az orvostörténész társadalmi élet az 1950-es években

Kapronczay Katalin: Az esélyt adó ládika múltja és reneszánsza

Forrai Judit: A vaspólya – egy szerkezet tündöklése és bukása

Schiller Vera: Az ókori görög orvosok véleménye a csecsemők túlélési esélyeiről

Kótyuk Erzsébet: Új lehetőségek a diagnosztikában

Felkai Péter: Új tudományág új története: az utazási orvostan története

Katona József: Súlyos arckoponya sérülések kezelésére tervezett új sebészeti eljárás és annak története

Kaldau Diana: A szociálpszichológia az orvostudomány szolgálatában – A Peer mint hatékony egészségfejlesztési módszer

Krisztián Béla: Elmélet és gyakorlat – a bányagészségügy alkotó évtizedei

Millisits Máté: Méliusz Juhász Péter herbáriuma

Bartók Adrienn: 100 éve történt – avagy a kígyó a farkába harap

Bán Domonkos: Új megközelítések az orvostudomány és a zeneművészet kapcsolatáról

Debrődi Gábor: A magyarországi oxyológia hírközlési apparátusának, terápiás és diagnosztikai eszközeinek fejlődéstörténete (1948-2008)

Vámos Éva: Zárszó

November 27.

A MGYTT vezetőségi üléssel egybekötött, Ernyey József-emlékülése

Kapronczay Károly: Az Ernyey József Gyógyszerészettörténeti Gyűjteményről

Grabarits István: Ernyey néhány gyógyszerészettörténeti kutatásáról

Gazda István: Az új Ernycy-kötet bemutatása

December 4.

A MOT tudományos ülése

Debrődi Gábor: 60 éves az Országos Mentőszolgálat (1948-2008)

Egyéb hírek

- Május 16-án nyílt meg a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Karán, „A magyarországi baba-szülésznő mesterség a 18. század második felétől a 20. század közepéig” című kiállítás, Kahlichné Simon Márta rendezésében. A kiállítást Mészáros Judit főigazgató nyitotta meg.
- Május 31. és június 4. közt került sor a SOMKL és az EU Grundtvig Programirodájának közös rendezésében „A tudományos múzeumok a felnőttoktatásban” című nemzetközi előadássorozatra, görög, skót és hazai résztvevőkkel. A SOMKL részéről Varga Benedek és Czár Katalin tartott előadást „Developments at the Semmelweis Museum for the History of Medicine” címmel.
- Június 20-án nyílt meg a BTM Aquincumi Múzeumában a „Venus és Hygieia birodalma – szépségápolás a római korban” című időszaki kiállítás, R. Facsády Annamária rendezésében. A kiállítást T.Bíró Márta tanszékvezető egyetemi tanár nyitotta meg.
- Június 21-én, a Múzeumok Éjszakája keretében a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban „Egy szerelmes éjszaka” címmel arab zenei és irodalmi programmal egybekötött előadássorozatra került sor, amelynek keretében Németh György professzor „Játék és szerelem az ókorban”, míg Magyar László András „A szerelem, mint betegség” címmel tartott előadást, végül Domján Lajos vezette végig az érdeklődőket a múzeum tárlatain.
- Szeptember 18-án nyílt meg a Közlekedési Múzeumban az „Örök reneszánsz – a megújulás technikája” című kiállítás, amelynek orvostörténeti egységét a SOMKL munkatársai rendezték. A kiállítást Hiller István miniszter nyitotta meg.
- Szeptember 20-án lapunk Szerkesztőbizottságának elnöke, a MOT Tiszteletbeli Elnöke, s a SOMKL. egykori főigazgatója, Schultheisz Emil miniszter úr, orvostörténeti munkássága elismeréseképpen Magyar Örökség díjban részesült. A díjhoz szerkesztőségünk nevében is szeretettel gratulálunk.
- Szeptember 26-28 közt került sor a harmadik Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Kongresszusra Marosvásárhelyt. A kongresszuson sajnos hazánkat nem képviselte előadó.
- Október 4-én a Csepeli Egészségügyi Szolgálat a Csepeli Szakorvosi Rendelő fennállásának 60. évfordulója alkalmából ünnepséget tartott. A rendezvényhez kapcsolódó kiállítás szervezésében a SOMKL munkatársai is részt vettek.
- Október 20-án a Művelődésügyi Minisztérium a SOMKL két munkatársát, Horányi Ildikót és Magyar László Andrást, valamint Orgoványi Gábor festőművészt „A démoni ragály - a pestis” című időszaki kiállítás rendezéséért múzeumi nivódíjban részesítette. A kiállítás október 30-án, Békéscsabán, a Munkácsy Mihály Múzeumban újra megnyílt.
- Október 29-én nyílt meg a Terror Háza Múzeumban a „Katyn – Tömeggyilkosság, politika, erkölcs” című kiállítás, és konferencia. A konferencián a MOT részéről Kapronczay Károly tartott előadást „Orsós Ferenc és a katyni sírfeltárások” címmel.
- November 5-én a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola szervezésében, Hiller István művelődésügyi miniszter védnökségével került sor a „Gasztro-reneszánsz, művelődés és gasztronómia a reneszánszban” című konferenciára, amelyen Társaságunkat az előadók közt Magyar László András képviselte.
- November 7-én avatták föl Ferenczy Károlynak (1901-1972), a fogászati röntgenológia magyarországi meghonosítójának az V. kerület Kossuth Lajos utca 1. számú ház falán elhelyezett emléktábláját. Az ünnepségen Rubovszky Csilla alpolgármester, Bánóczy Jolán professzorasszony, Nyárasdy Ida egyetemi tanár, valamint Gerber Alajos főorvos mondott beszédet.
- November 8-án tartotta a MOT Numizmatikai Szakosztályának évi őszi találkozásán Jakó János elnököt Vértés László, a társaság vezetőségi tagja köszöntötte 70. születésnapja alkalmából. Átnyújtotta az általa tervezett érmet, amelynek alkotója Horváth Sándor szobrász- és éremművész volt. A 100 mm átmérőjű öntött bronzérem előoldalán Dr. Jakó János portréja látható.
- November 18-án került sor az MTA Művelődéstörténeti Bizottság Élettudomány-Történeti Munkabizottságának „Vitalizmus az élettudományok történetében” című kerekasztal-konferenciájára, amelyen Andrásofszky Barna, Ferentzi Mónika, Gaál Botond, Hankiss János, Kubászova Tamara, Lozsádi Károly, Magyar László András, Ralovich Béla és Virágh Zoltán tartott korreferátumot. A konferencia moderátora Karasszon Dénes volt.
- November 20-án az Akadémiai Kiadó a Magyar Tudomány Napja alkalmából rendezett ünnepség keretében nivódíjjal jutalmazta az Orvosi Hetilap 150 éves jubileumára kiadott Emlékkönyvet (főszerkesztő Fehér János, szerkesztők: Gazda István és Szállási Árpád).
- November 25-én a Semmelweis Egyetem elméleti tömbjében került sor lapunk főszerkesztőjének, Kapronczay Károlynak vendégprofesszori előadására, „A hazai közegészségügy és orvosképzés korszakai” címmel.

- November 26-án a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kara és a SOMKL közös rendezésében kiállítás nyílt az Egészségtudományi Kar épületében, a épület, az egykori Pajor-Szanatórium 100. évfordulója és a Magyar Tudomány Napja alkalmából.

Announcement
of the XXIIIrd International Congress of History of Science, 2009, Budapest, Hungary

On July 26-31, 2009 the XXIIIrd International Congress of History of Science and Technology will take place in Budapest, Hungary. The Congress is organised by the Division of History of Science and Technology of the International Union of History and Philosophy of Science (IUHPS/DHST). Its general subject will be:

Ideas and Instruments in Social Context

Please, find a detailed description of the theme and the 1st Circular of the Congress on the Congress website www.conferences.hu/ichs09.

The Second Circular, which will be distributed by 30 September 2008, will contain the Preliminary Program with the titles of the symposia and sections.

Please, send your paper proposal by e-mail (ichst09@conferences.hu) as soon as possible, but not later than 15 March 2009 to the Congress Secretariat. We are looking forward to meeting you in Budapest at the Congress in 2009.

Éva Vámos
Chair of the Local Organizing Committee

KRÓNKA

HALOTTAINK

WOLFRAM KAISER (1923-2008)

Wolfram Kaiser Dr.phil., Dr.med.habil., a Halle-Wittenbergi Luther Márton Egyetem emeritus professzora, nemzetközi híró orvostörténész, a Rajna-vidéki Rheinbergben született 1923. augusztus 20-án. Édesapja tanár volt. *Wolfram* történelemtanárnak készült, ám a II. Világháború közbeszólt. Frontszolgálata Sztalingrádnál ért véget. Kalandos úton szerencsésen hazakerülve (1945), az átélt háborús megpróbáltatások hatására pályát módosított: az orvosi hivatást választotta és a Halle-Wittenbergi egyetem orvosi karára iratkozott be. Orvosdoktori diplomája birtokában (1951) *Heinz Krosch* professzor belgyógyászati klinikáján vállalt tanársegédi állást. Különösen az endokrinológia iránt vonzódott, „a mellékpajzsmirigyek klinikai funkcióvizsgálata” témakörből hamarosan egyetemi magántanári képesítést is szerzett

Krosch professzor, a Halle-Wittenbergi Luther Márton Egyetem Saale melletti Hallében működő orvosi kara I.sz. Belgyógyászati Klinikájának igazgatója, egyben az orvostörténelem tanszékvezető professzora és az NDK Orvostörténelmi Társaságának elnöke is volt. Történeti érdeklődésű ifjú magántanárának lehetővé tette, hogy a bölcsészdoktori diplomát is megszerezze, majd segítségül vette őt orvostörténeti előadói és társasági szervező feladatainak ellátására. Az NDK III. Orvostörténeti Kongresszusára, amelyet a Saale melletti Hallében rendeztek az 1668-ban a hollandiai Voorhoutban született világhíró leydeni orvosprofesszor, *Hermann Boerhaave* születésének 300. évfordulója tiszteletére (1968), külföldi résztvevőket is hívtak. E sorok íróját érte a megtiszteltetés, hogy a kongresszuson előadóként a Magyar Orvostörténelmi Társaság képviseletében részt vegyen és a személyes kapcsolatot az NDK orvostörténészeivel felvegye. A következő évben *Kaiser* professzor már Budapesten volt, pillanatok alatt baráti kapcsolatot létesített a hasonló történettudományi érdeklődésű és hasonlóan kitűnő szervezőképességű *Antall Józseffel*, aki ugyancsak létfontosságúnak tartotta a nemzetközi kapcsolatok ápolását. Attól kezdve *Kaiser* professzor fiatal munkatársával *Arina Völker* doktornővel együtt évről-évre rendszeresen jött Budapestre. Szereplésével, valamint aktív közreműködésével hozzájárult a Budapesten 1974-ben rendezett emlékezetes XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszus sikeréhez és rendszeresen hívta meg a MOT 7-8 fős küldöttségét a Hallében évről-évre megrendezett orvostörténeti szimpóziumokra. A meghívottaknak – természetesen – a főtémához kapcsolódó német nyelvű előadást kellett tartaniuk. Ez az elvárás kényelmesebb és az ilyen lendületes tempóhoz nem szokott hazánkfiat gyakran kemény feladat elé állította, az eredmény azonban kimagasló volt: soha annyi orvostörténeti munka magyar szerzőktől nem született, mint abban az időszakban, amelyet *Wolfram Kaiser* professzor neve fémjelmez. Az elhangzott előadások megjelentek a Halle-Wittenbergi Luther Márton Egyetem *Beiträge zur Universitätsgeschichte*, ill. *Wissenschaftliche Beiträge der Martin Luther Universität Halle-Wittenberg* c. kiadvány-sorozataiban, és azóta is pótolhatatlan értékei a bolgár, a cseh, a holland, a magyar, a lengyel, a német, a szlovák nemzeti orvostudomány történetének, és az e nemzetek között fennálló nemzetközi orvostudományi kapcsolatok történetének.

Kaiser professzor maga járt elől jó példával: hihetetlenül termékeny szakíró volt. Hazai és külföldi levéltárakban munkatársával és tanszéki utódjával: *Völker* professzornővel együttesen folytatott kutatások alapján képes volt egy év alatt hatalmas adathalmazt tartalmazó vaskos kötetnyi orvostörténeti munkát összehozni. *Krosch* professzorral közösen megjelentetett két könyve (*Aktuelle Probleme der Inneren Medizin* I-II.Bde., Halle, 1964., 1965., illetve *Zur Geschichte des Medizinischen Fakultät der Universität Halle im 18. Jahrhundert* I-II.Bde., Halle, 1965.,1967.) mellett közleményeinek száma az ezret is megközelíti. Ebben széleskörű nyelvismerete is segítségére volt. Működésével, amelyre az akkori Nyugat-Németország, valamint Franciaország és Anglia is felfi-

gyelt, Hallét valóságos európai orvostörténeti központtá tette. A Magyar Orvostörténelmi Társaság a magyar orvostörténelmi kutatások fellendítése érdekében kifejtett példamutató tevékenységét az adományozható legmagasabb kitüntetés, a disztagsággal járó Wespri Emlékérem odaítélésével ismerte el.

Wolfram Kaiser egyetemi tanár, Wespri Emlékérmes, a Magyar Orvostörténelmi Társaság disztagia, nyugdíjas éveit fáradtan, az észak-németországi Kühlungsbornba visszahúzódva, betegeskedve töltötte. Ott is hunyt el 2008. június 6-án. Működése – egybeforrrva *Antall József* működésével – a hazai orvostörténelemben is korszakot jelent, ezért emléküket együtt ápoljuk.

Karasszon Dénes

HANS SCHADEWALDT (1923-2009)

„We also know that death may come unexpectedly from an unrelated accident or some intercurrent disease that a weakened heart is unable to overcome. But whatever fate may have in store for us, we must be prepared to accept it and to die as we have lived.“

H.E. Sigerist

Am 21. August 2009 verstarb der langjährige Ordinarius und Direktor des Instituts für Geschichte der Medizin der Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf: Prof. em. Dr. Med. h. c. Hans Schadewaldt.

Das Präsidium und alle Mitglieder der Ungarischen Gesellschaft für Geschichte der Medizin, deren Ehrenmitglied, sowie wissenschaftlicher Beirat unserer Zeitschrift: *Communicationes de Historia Artis Medicinae*, deren Mitglied er war, sind ergriffen von seinem Tod.

Hans Schadewaldt wurde am 7. Mai 1923 in Cottbus geboren. Während seines ersten Lebensjahres zogen seine Eltern ins oberschlesische Beuthen, da sein Vater die Leitung einer großen Grenzlandzeitung übernahm. Nach dem Besuch einer dreijährigen Privatschule ließ er sich 1932 für das Gymnasium immatrikulieren, wo er einen festen Grund seiner klassischen Bildung, seiner anerkannten Lateinkenntnisse anlegte.

1938 wird sein Vater ins Auswärtige Amt nach Berlin berufen, er hingegen setzt seine Schulausbildung an der Baltenschule in Misdroy an der Ostsee fort und lebt bis zur Ablegung der Reifeprüfung im Frühjahr 1940 im dortigen, der Baltenschule angeschlossenen Internat. Seine Liebe zur christlichen Seefahrt wird hier an der Ostsee geweckt.

Nachher wird er zur Kriegsmarine einberufen und hatte Gelegenheit als Sanitätsoffiziersanwärter Medizin zu studieren. Nach seiner Bordausbildung finden wir ihn im Sommersemester 1941 an der Marineärztlichen Akademie in Tübingen. Die vorklinischen Semester verbringt er in Tübingen, absolviert dort die ärztliche Vorprüfung im Frühjahr 1943 und wechselte nach einem weiteren, nunmehr klinischen Semester nach Tübingen über, für jeweils ein Semester auch an die Universitäten Würzburg und Königsberg. Im 8. Semester kommt er wiederum in Tübingen an der Marineärztlichen Akademie vor.

Gegen Ende des Krieges geriet er in Kriegsgefangenschaft und ist als Hilfsarzt längere Zeit in Kriegsgefangenenlazaretten tätig gewesen. Seine glänzenden Kenntnisse der französischen Sprache verdankt er dieser Zeit. Zum Wintersemester nahm er sein unterbrochenes Studium wieder auf, und beendete es nach dem Sommersemester 1949 mit dem Staatsexamen und der Promotion. Anschließend ist Hans Schadewaldt an der Tübinger Universitätskinderklinik tätig, gleichzeitig Schüler beim Tübinger Medizinhistoriker Professor Stübler.

Im Frühjahr 1955 übernahm er die Leitung der medizinhistorischen Zeitschrift „CIBA“. Als wissenschaftlicher Mitarbeiter am Medizingeschichtlichen Institut der Universität Freiburg konnte er seine Kenntnisse und Fertigkeiten, - von 1955 als Privatassistent, - sowie seine medizinhistorische Weiterbildung unter der Leitung des Professors Joseph Schumacher vervollkommen. Ab 1952 begann die Reihe seiner Publikationen, der wissenschaftlichen Arbeiten und Abhandlungen, und in dieser Zeit verfasste er auch seine Habilitationsschrift aus der Geschichte der Allergie. Erstmals für das Sommersemester 1959 wurde ihm ein Lehrauftrag für „Medizingeschichtliche Dokumentation“ erteilt, und für die folgenden Semestern erneuert.

Am 13. Juli 1961 bekam er aufgrund der Habilitationsarbeit: „Die Lehre von der Allergie und den allergischen Krankheiten in ihrer historischen Entwicklung“ und des Probevortrages „Geschichte des Mesmerismus“ von der Medizinischen Fakultät der Universität Freiburg die *Venia Legendi* für Geschichte der Medizin.

Im Wintersemester 1962/63 vertrat er das Fach „Geschichte der Medizin“ an der Universität Marburg/Lahn.

Am 1. Januar 1963 übernahm er als außerordentlicher Professor für Geschichte der Medizin den Lehrstuhl dieses Fachgebietes an der Medizinischen Akademie in Düsseldorf, und wurde zum Direktor des neuerrichteten Instituts für Geschichte der Medizin ernannt. Im Wintersemester 1964/65 ist ihm die Vertretung des Faches Geschichte der Medizin an der Universität Köln übertragen worden. Am 1. Januar 1965 wurde er zum ordentlichen Professor für Geschichte der Medizin eingesetzt. Am 1. Januar bestellte man ihn zum ordentlichen Professor für Geschichte der Medizin. Am 27. Mai 1967 erhielt er einen Ruf auf den Lehrstuhl seines Fachgebietes an der Universität Freiburg. Er entschließt sich jedoch, diesen ehrenvollen Ruf abzulehnen, da die Arbeitsbedingungen in Freiburg nicht denen des Düsseldorfer Niveaus nahe kamen.

Ehrungen und Anerkennungen erreichten ihn bald in großer Zahl. Im Dezember 1967 wird er von der Royal Society of Medicine in London zum Fellow, am 5. September 1968 zum Präsidenten der Deutschen Gesellschaft für Krankenhausgeschichte, am 16. November desselben Jahres zum Vizepräsidenten der Gesellschaft für Wehrmedizin in Bonn gewählt. Im folgenden Jahr beehrte man ihn mit den Insignien eines Offiziers des Ordens *Palmes Académiques* Paris. Am 13. Januar 1972 wird er von der *Dansk medicinske-historisk Selskab* Kopenhagen zum korrespondierenden Mitglied, und am 16. März 1972 von der Sektion der Geschichte der Medizin der schwedischen Ärzteschaft zu Stockholm zum ausländischen Mitglied bestimmt. Als korrespondierendes Mitglied wird er am 12. Dezember 1972 von der *Académie Internationale d'Histoire de la Médecine*, am 21. April 1973 von der *Académie Nacional de Ciencias de Buenos Aires* aufgenommen.

1978 ehrte ihn auch die Ungarische Gesellschaft für Geschichte der Medizin, ernannte ihn zu ihrem Ehrenmitglied und schenkte ihm ihre höchste Auszeichnung: die *Weszprémi Medaille*.

Die *Société Internationale d'Histoire de la Médecine* beruft ihn im Juni 1981 zum Vizepräsidenten, und bereits zwei Jahre früher wurde er von dem neu gegründeten Fachverband für Medizingeschichte in der Bundesrepublik Deutschland zum Vorsitzenden gewählt. Die Deutsche Gesellschaft für Krankenhausgeschichte ernannte ihn 1979 zu ihrem Ehrenpräsidenten.

1979 wurde Hans Schadewaldt als ordentliches Mitglied der Geisteswissenschaftlichen Klasse der Rheinisch-Westfälischen Akademie der Wissenschaften eingesetzt. Im akademischen Jahr 1976/77 ist er der Dekan, im drauf folgenden Jahr Prodekan der Medizinischen Fakultät der Universität Düsseldorf. Am 6. April 1983 wird ihm eine weitere Ehre zuteil: er wird *Honorary Member* der Royal Society of Medicine (London).

Hinter diesen weit nicht vollständigen aufgezählten äußeren Zeichen der Anerkennung liegt eine überdurchschnittlich fruchtbare literarische Tätigkeit. Es gibt wohl kaum ein Gebiet der Geschichte der Medizin, das von ihm in Hinblick auf die wissenschaftliche Erforschung und vortragende Gestaltung unberücksichtigt geblieben wäre.

Schadewaldt hat seine Themen absichtlich und systematisch weit auseinander gezogen, wie das auch in den von ihm betreuten Dissertationen zum Ausdruck kommt. Seine Schriften sind bündig formuliert, hochinformativ und dabei voll Ideen und Entdeckungen. Richtigstellungen und Anregungen, die auf den ersten Blick nicht gleich erkennbar sind, findet man erst beim vertieften Lesen. Die Mannigfaltigkeit der kleinsten Details, wie die größeren umfassenden Gedankengänge, die er präsentiert, lösen immer eine Anerkennung und Bewunderung aus.

Seit seiner Antrittsvorlesung war für ihn Medizingeschichte nicht nur ein Zweig der Gesellschaftswissenschaft, sondern auch ein spezielles Gebiet der Medizin. Von Anfang an war ihm die Medizin- und Wissenschaftsgeschichte gleichergestalt wichtig, weil er glaubte, sie könnten die gefährlichste Kluft zwischen den Geistes- und Naturwissenschaften, zwischen dem alten Humanismus und der jungen Wissenschaft überbrücken. Er sah auch den wohlthätigen Einfluss der Medizin auf die Geschichtswissenschaft. Die Besonderheiten der Medizingeschichte als Geschichte der „*Techné*“, oder „*Kunst*“, oder eines Handwerkes, war für ihn früh bewusst. Die Weltgeschichte der Medizin, die er wie kein anderer überblickte, kennt keine kontinuierliche Entwicklung, entdeckt aber überall doch dieselben Entwicklungs-Rhythmen. Schadewaldts Wirkung war deshalb so groß, weil er nicht nur außerordentlich begabt, ein schöpferischer Gelehrter, sondern auch ein außergewöhnlich fleißiger, ungemein talentierter Organisator und begeisterungsfähiger, hingebender Lehrer war. Es ging ihm nicht nur darum Medizinhistoriker heranzuziehen, sondern vor allem Ärzte ausbilden zu helfen, die ihren Beruf und ihre Wissenschaft, ihre Zeit und ihre Pflichten besser verstanden, weil sie diese in historischer Perspektive sahen.

Bei der Vorbereitung seiner diesbezüglichen Vorlesungen und der zunehmenden Ausdehnung seines wissenschaftlichen Arbeitsfeldes vertiefte sich in ihm der große Wert des Wissens. Die Bedeutung der Vergangenheit der Medizin für die Gegenwart, für die Anerkennung und das vertiefte Verstehen der wissenschaftlichen Grundlagen

der modernen Heilkunde, die die Vergangenheit liefert, ist für die Praxis im Umgang mit kranken Menschen, für das Berufsethos, für die soziale Stellung des Arztes und des ärztlichen Standeswesens unabkömmlich, integrierend, unentbehrlich, - wie er an zahlreichen Stellen selbst berichtet.

Man erfasst nur einen Teil seiner Persönlichkeit, wenn man nicht seinen tiefen, umfassenden Humanismus hinzunimmt. Er hatte Freunde in aller Welt. Seine Freundschaft mit den ungarischen Kollegen kommt – unter anderem – in einem Brief zum Ausdruck, den er anlässlich seiner Wiederwahl 1988 als Präsident der Société Internationale d'Histoire de la Médecine an den Ehrenpräsidenten der ungarischen Gesellschaft verfasste:

„Ich freue mich, dass Sie und alle ungarischen Kollegen, die mir ja nicht zuletzt durch meine Ehrenmitgliedschaft in Ihrer Medizinhistorischen Gesellschaft besonders freundschaftlich verbunden sind, diese Wahl begrüßen, und ich werde versuchen, alles in meiner Macht stehende zu tun, um die Ausgewogenheit in der Gesellschaft auch in der Zukunft zu erhalten.“

Ein bedeutender Medizinhistoriker ist von uns gegangen, dem unsere Wissenschaft viel zu verdanken hat. Die Medizinhistoriker aller Welt haben einen ihrer besten Freunde, die Ungarische Gesellschaft für Geschichte der Medizin ihr besonders verehrungswürdiges Ehrenmitglied verloren.

Emil Schultheis

A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG 2009. ÉVI PROGRAMJA

Január 22.

A MOT és a Weszprémi István Emlékérem Bizottság ünnepi ülése a Weszprémi-emlékérem átadása alkalmából

Program:

Weszprémi-emlékelőadás:

Lozsádi Károly: Határkövek a gyermek-kardiológia történetében

Február 12.

A MOT és a MOTA Orvostörténeti Munkabizottsága együttes tudományos ülése a székesfehérvári királýsýrok feltárása témájában

Előadók:

Éry Kinga

Marcsik Antónia

Lucsa György

Március 12.

A MOT tudományos ülése

Program:

Vértes László: Friedrich Schiller, a drámaíró és orvos

Molnár Lajos: A Budapesti Orvos-Egészségügyi Eszperantó Szakcsoport negyven éve

Március 19.

A MGYTT vezetőségi ülése

Program:

A 2009. évi beszámoló

A 2009. évi munka- és költségvetési terv elkészítése és jóváhagyása.

A 2009. évi közgyűlés előkészítése és napirendjének meghatározása

Tagfelvétel elbírálása

Április 17.

A MOT, Gödöllő Város Önkormányzata, a Dr. Lumniczer Sándor Alapítvány, a Tormay Károly Egészségügyi Központ, a Gödöllői Királyi Kastély és a Gödöllői Lokálpatrióta Klub együttes tudományos ülése az 1849. évi szabadságharc eseményeinek 160. évfordulója alkalmából, a Gödöllői Királyi Kastély Barokk Színházában, Makra Csaba emlékére

Program:

Vizi E. Szilveszter: Köszöntő

Révész T. Mihály: Köszöntő

Gémesi György: Megnyitó

Kovács István: Az 1849-es tavaszi hadjárat Gödöllő-környéki csatái

Kapronczay Károly: Tormay Károly főtörzsorvos

Karasszon Dénes: Duka Tivadar üzenete – Egy honvédtiszt üzenete a magyar orvosoknak
Szállási Árpád: Flór Ferenc és Lumniczer Sándor, a honvéddorvosi kar főnökei
Szabadfalvi András: Zárszó

Április 23.

A MGYTT Rendes Közgyűlése

Program:

1. Beszámoló a 2008. évi tevékenységről
2. Az Ellenőrző Bizottság beszámolója
3. Közhasznúsági jelentés
4. 2009.évi költségvetés és munkaterv
5. A 2009. évi Szigetváry Ferenc emlékérem átadása Kapronczay Károlynak

Április 23.

A MGYTT tudományos ülése

Program:

Kapronczay Károly: Az orvoslás a gazdasági válság idején a magyar szaksajtó tükrében
Dobson Szabolcs: A gyógyszerészet a gazdasági világválság idején a magyar szaksajtó tükrében
Grabarits István: Dr. Felletár Emil (1834-1917) emlékezete

Április 25.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Bóna Endre: In memoriam dr. Sasi Nagy Béla
Kiss József Géza: Érmek, emlékérmek, jutalomérmek a fül-orr-gégészet területéről
Szállási Árpád: Csáth Géza és a róla készült emlékérem
Szende Béla: Magyar patológusok érmeiken

Május 28.

A MOT 2009. évi közgyűlése

Program:

1. Kapronczay Károly: Főtitkári beszámoló
2. A MOT 2009. évi tevékenysége, tervei
3. Elnökválasztás. (Vizi E. Szilveszter leköszön az elnökségről)
4. Az újonnan megválasztott elnök, Sötönyi Péter elnöki székfoglalója

Június 4.

A MOT tudományos ülése

Program:

Le Calloc'h, Bernard: Michel Procope-Couteaux, orvos és vígjátékszerző

Június 11.

A MOT és a Körösi Csoma Társaság könyvbemutatóval egybekötött tudományos ülése Tardy Lajos emlékére

Előadók:

Schultheisz Emil

Róna-Tas András

Vásáry István

Augusztus 27.

A MOT, a Semmelweis Egyetem Baráti Köre és a magyar Élettani Társaság közös szimpóziuma az 1891-ben létesült első magyar élettani társulás alapítóiáról

Program:

Monos Emil – Wenger Tamás: Az első magyar élettani társulás alapítása 1891-ben, s felfedezése egy évszázaddal később

Szollár Lajos: Az első magyar élettani társulás kezdeményezői: Högyes Endre és Ebesfalvi Lengyel Béla

Ilmuyady László – Molnár László: Az első magyar élettani társulás elnöke és ügyviteli jegyzője: Klug Nándor és Jendrassik Ernő

Kapronczay Károly: Bókay Árpád és Laufenauer Károly, az első magyar élettani társulás alapítói

Kapronczay Katalin: Id. Csapodi István, az első magyar élettani társulás egyik alapítója

Szállási Árpád: Udránszky László élettanász és Pertik Ottó kórszövettanász az első magyar élettani társulás alapítója

Molnár László: Plósz Pál az élet- és körvegytan tanára az első magyar élettani társulás alapítói közül

Wenger Tamás – Oláh István: Mihálikovits Géza, az anatómia professzora, az anatómiai épület megálmodója és szakmai tervezője és tanítványa Ónodí Adolf a magyar fül-orr-gégégyógyászat egyetemi oktatásának megteremtője

Tulassay Tivadar: Ünnepi köszöntő

Szeptember 24.

A MOT filmvetítéssel egybekötött tudományos ülése Jósa András emlékére

Program:

Bene János: A múzeumalapító Jósa András

Jakó János: Jósa András, az orvos

„Egy polihisztor a századfordulón (Jósa András)” című film bemutatója

Október 1.

A MOT tudományos ülése

Program:

Ferenczy Imre: Százötven éve született L.Zamenhof orvos, az eszperantó nyelv megteremtője

Vértes László: A zeneterápia történetéből. Harmincöt éve indult a legújabb kori zeneterápia Magyarországon

Október 7.

A MOT és a Zsámboky János Emlékrem Bizottság ünnepi ülése a Semmelweis Egyetemen

Program:

Zsámboky János emlékelőadás:

Tompá Anna: Az egészségkommunikáció múltja és jelene

Október 9.

A MOT és a Zsámboky János Emlékérem Bizottság ünnepi ülése a Gödöllői Királyi Kastélyban

Program:

Zsámboky János emlékelőadás:

Szabadfalvy András: Tormay Károly és a gödöllői hadikórház

November 5.

A MGYTT előadóüléssel egybekötött vezetőségi ülése

Program:

Beszámoló a 2009. évi munkáról (Grabarits István)

Beszámoló a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság Bécsben tartott 39. kongresszusáról (Magyar László András)

Tagfelvételek elbírálása

A 2010. év rendezvényeinek előkészítése

Magyar László András: A pióca-üzlet és Magyarország

Szalay Andrea: A katonagyógyszerészek helytállásáról az I. Világháborúban: emlékezés az Osztrák-Magyar Monarchia egy katonagyógyszerészének életé alapján

November 7.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Program:

Szűle Tamás: Orvostudomány és éremművészet

Kocsis János: „Balla Sándornak/ a kiállítás nagyszerű/ alkotójának”

Bóna Endre ismerteti „Szent-Györgyi Albert emlékezete képzőművészeti alkotásokban” c. könyvét

Csoma Zsigmondné a SOM éremgyűjteményének legújabb darabjait mutatja be

November 26.

A MOT tudományos ülése

Program:

A Bezárt kapuk c. dokumentumfilm vetítése (a film az OPNI történetéről szól)

Kárpáti Miklós: Volt egyszer egy Lipótmező című könyvének bemutatója

November 25.

A METESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, a MOT, az Országos Műszaki Múzeum, a Közlekedési Múzeum, a Magyar Szabadalmi Hivatal, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, a SOMKL, az ELTE Egyetemi Könyvtára 26. országos ankétja „Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből” címmel, „A természettudományok, a technika és az orvoslás története a fogyasztó szempontjából” témában

Az orvos- és gyógyszerésztörténeti szekció programja:

Varga J. János: Kórházak és orvoslás az oszmánok elleni felszabadító háborúban 1683-1699

Kapronczay Katalin: „Az ’orvosok’ megismerésére és kiválasztására vezérlő útmutatás” – nem orvosok számára

Simon Katalin: A magyarországi sebészképzés kérdései a reformkorban

Forrai Judit: Prostituált hajlamok, kórképek és betegségek története a „sárga házban”

Kovács Győző: Miért nem kellett az ötvenes években a hivatalos magyar tudománynak – csak néhány jövőbe tekintő elmének – a számítógép?

Katona József: A fémötvözetek fejlesztése következtében jelentkező hasznosulás a betegek segítségére

Schmideg György: Szájüregi humán papillomavírus szűrés

Bán Domonkos: A Mesmer féle „magnetismus animalis” fogadtatása a szakmai körök és a társadalom részéről

Debrődi Gábor: Mit adott a rohamkocsi az oxyológiaának

Bartók Adrienn: A „bölcsék köve” és más folyékony gyógyszerformák

Révész József: A gyógyszerész, mint feltaláló és „fogyasztó” a 19. és 20. század fordulóján

Tömpe Péter: A magyarországi tápszergyártás története

Görgényi Frigyes: A szecessziótól a Bauhaus-ig – a Dr. Wander Gyógyszer- és Tápszergyár marketing művészete

December 10.

A MOT tudományos ülése

Debrődi Gábor: Helyszíni betegellátás a korai mentőgyakorlatban

Egyéb hírek

2009. január 26-án hosszú szenvedés után elhunyt Bunke Zsuzsanna grafikusművész és kiváló herbárium-történész, akitől lapunkban is több kitűnő cikket közölhattunk. Emlékét kegyelettel őrizzük.

2009. február 6-9. között az EU/Grundtvig Project „Vivify Science Museums” programja keretében a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum népes küldöttsége Athénben járt. A felnőttoktatási projekt során a Hellenic Society of Physics vendégeként a Társaság helyiségében, a Piraeus Bankban, illetve a Korydalos Börtönben Varga Benedek főigazgató a következő előadásokat tartotta: "The collections of the Semmelweis Museum, Library and Archives of the History of Medicine"; "Exhibitions, adult education in the Semmelweis Museum, Library and Archives of the History of Medicine"; „Medical history collections in Europe", Czár Katalin pedig „Midsummer's night in museums” címmel tartott előadást.

2009. március 10-én a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban Szabó Katalin rendezésében megnyílt az „Eleven tanulság” – a kórbonctantól a patológiáig” című időszaki kiállítás. A kiállítást Szende Béla, emeritus professzor és Timár József a Magyar Patológusok Társaságának elnöke nyitotta meg.

2009. március 31-én, Bécsben, a Collegium Hungaricum meghívása alapján Varga Benedek főigazgató a Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich ülésén "Semmelweis Ignác és a Budapesti Királyi Orvosegyesület" címmel tartott előadást.

2009. április 30. és május 3-a között a Groupe des Paléopathologistes de Langue Française Szegeden tartotta 2009. évi konferenciáját. A kongresszus alkalmával a MOT részéről Magyar László András: „A demonic disease: the plague – an exhibition” címmel tartott előadást, majd a résztvevők megtekintették a pestis történetét bemutató, a szegedi Móra Ferenc Múzeumban vendégeskedő vándorkiállításunkat.

2009. május 4-én az Orvosi Hetilap szerkesztősége az Aesculap Akadémia konferenciatermében megtartotta Markusovszky-Lajos emlékülését. Az emlékelőadást Pál Lajos tartotta „Hepatitis C vírus – 20 év után” címmel.

2009. május 14-én került sor a Klebelsberg Kultúrkúriában Kárpáti Miklós: „Volt egyszer egy Lipótmező” című könyvének bemutatójára.

2009. május 2-án megalakult a Magyar Művészetterápiás Társaság, amelynek elnöke Vértés László, a MOT vezetőségi tagja, biblioterapeuta lett. A Társaság célja a művészetterápia, mint tudományág elismertetése, színvonalának emelése, a Társaság tagjainak szakmai, tudományos képzése, érdekeinek védelme, képvisellete, valamint a magyar művészetterápia eredményeinek a nemzetközi szakmai közvéleménnyel való megismertetése. A Társaság várja az érdeklődő orvostörténészek csatlakozását is. Érdeklődni az alábbi címen lehet: 7627 Pécs, Pósa Lajos u. 45.

2009. május 7-én, Aberdeenben, a városi tanács épületében, az EU/Grundtvig Project „Vivify Science Museums” programja keretében Varga Benedek főigazgató "Exhibitions, adult education in the Semmelweis Museum, Library and Archives of the History of Medicine" címmel tartott előadást.

2009. július 10-11.-én a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság Kecskeméten tartotta nyári egyetemi kurzusait. A nyári egyetem keretében a következő előadások hangzottak el: Bozó Tamás: „Szépirodalmi összeállítás gyógyszerészekről, borról”, Kapronczay Károly: „Kecskemét orvos-gyógyszerész viszonyai a 18. században”, Grabarits István: „Gyógyszerészek más pályákon. Bács-Kiskun megye gyógyszerészete”, Hajdú Edit: „Katona Zsigmond a borász”, Magyar László András: „Orvosdoktori disszertációk a magyar borról”, Forrai Judit: „Történeti visszatekintés a bor és a szexualitás kölcsönhatására”, Szarvasházi Judit: „Gyógyszeres borok”, Grabarits István: „A szőlő és a bor előfordulása a gyógyszerkincsben”, Székelyné Kőrösi Ilona: „Kecskemét rövid története, Katona Zsigmond és családja Kecskeméten”.

2009. szeptember 1-én a Klebelsberg Egyetem a Fenntartható Fejlődésért „Egészségügyünk II” címmel klubrendezvényt tartott, amelyen a MOT képviselőjében Karasszon Dénes: „A magyar közegészségügy nagy alakja, Johan Béla” címmel tartott előadást.

2009. szeptember 16-án a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban került sor Mészáros Judit: „Az Önök bizottsága.- Ferenczi Sándor, a budapesti iskola és a pszichoanalitikus emigráció” című könyvének bemutatójára. A kötetet Frank Tibor, az MTA doktora és B. Gáspár Judit pszichoanalitikus mutatta be.

2009. szeptember 16-19. között került sor Bécsben a Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Társaság 39. kongresszusára. A kongresszuson hazánkat Ferentzi Mónika, Grabarits István, Kiss Árpád, Magyar László András és Szalay Anamária képviselte, a következő előadásokkal: Ferentzi M.: „Pharmacy-foundations in Köszeg”, Kiss Á.: „The dreadful bight of Benin and quinine”, Szalay A.- Szalay L.: „Remembrance to military pharmacist of the Austrian-Hungarian Monarchy in the 1st World War”, Magyar L.A.: „Leech business and Hungary”.

2009. szeptember 30-án a Semmelweis Egyetem Baráti Köre rendezvényt tartott, amelyen „Virtuális séta az egykori orvoskaron”, illetve „Történelem és genetika” címmel hangzottak el előadások. Az előadók Molnár László levéltár-igazgató, Mécsné Dr. Bujdosó Györgyi szaktanácsadó és Mécs Károly színművész voltak.

2009. október 1. A SOMKI. nívódíjas „A démoni ragály: a pestis” című kiállítása megkezdte székelyföldi körútját. Időszaki kiállításunkat – Békéscsaba és Szeged után – ezúttal öt erdélyi város (Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda és Marosvásárhely) hívta meg, s látja vendégül. A gyergyószentmiklósi és a székelyudvarhelyi kiállítást a két rendező, Horányi Ildikó és Magyar László András nyitotta meg.

2009. október 9-én Siófokon került sor az Országos Gyógyszerészeti Kongresszusra. A kongresszuson Varga Benedek "A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár helye és szerepe a mai európai orvostörténeti múzeumok között" címmel tartott előadást.

2009. október 20-án Varga Benedek a Central European Seminar at the University of Oxford meghívása alapján az Oxford Brookes University-n „The Corporate State and Patriotism in 16th Century Hungary”, illetve "The Cult of Semmelweis and the Royal Association of Budapest Physicians" címmel tartott előadásokat.

2009. november 17-én nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban Czinder Antal Munkácsy-díjas szobrászművész kiállítása. A kiállítást Bereczky Lóránd, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója nyitotta meg. A január közepéig nyitva tartó tárlaton a művész életművéből válogatott érmek, kispasztikák és rajzok láthatók.

2009. november 19-én tartotta az MTA Orvostörténeti Munkabizottsága éves rendes ülését, amelyen Kapronczay Károly „Az orvostörténet oktatása Európában” címmel tartott előadást.

2009. december 3-án a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban került sor a Magyar Nyelv Éve és Kazinczy Ferenc születésének 250. évfordulója alkalmából rendezett „Járomfa, mozvány, nőtvény...A nyelvújítás során született szaknyelvünk szokott és szokatlan szavai” című konferenciájára, amelyen a MOT és a MGYTT képviselőiben Sótónyi Péter és Grabarits István tartott előadást „Az állatorvosi szaknyelv változása”, illetve „Adatok a magyar gyógyszernevek kialakulásához” címmel.

KRÓNIKA

HALOTTAINK

Blázy Árpád (1936–2010)

Blázy Árpád 1936. április 10-én született Budapesten. Felmenői negyed ízig evangélikus lelkesek voltak. Apja Blázy Lajos Pécelen, majd Újpesten szolgált.

Elemi és általános iskolába Pécelen járt. Középiskolai tanulmányait a Fásori Evangélikus Gimnáziumban kezdte, s – annak megszűnése miatt – a Könyves Kálmán Gimnáziumban fejezte be Újpesten. A Budapesti Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Karán 1960-ban szerzett diplomát. Pályáját Budapesten az Egyetemi Gyógyszertárban kezdte, majd 1966-tól nyugdíjba vonulásáig (1993) Zalaegerszezen, a Landorhegyi úti gyógyszer-tár vezetőjeként dolgozott.

Budapesten kötött házasságot Koltai Judittal 1960-ban, két gyermekük született. Blázy Árpád egyházának elkötelezett, hitvalló tagja volt haláláig. Vallásos meggyőződését a legnehezebb időkben is nyíltan vállalta. Amikor a 70-es években a gyógyszerészeket is az MSZMP-be terelték, akkor ő arról lett nevezetes orvostörténeti körökben, hogy bibliakört szervezett Zalaegerszezen. Már Pesten is gyülekezete presbitere volt, s ezt a szolgálatot folytatta Zalaegerszezen is. Egy évtizeden át (1976–1986) az országos presbitériumnak is tagja volt, majd 1982 és 1994 között a Somogy-Zalai Evangélikus Egyházmege felügyelőjeként szolgált. Élete utolsó évtizedeiben teológiai és vallásfilozófiai műveket tanulmányozott.

Egyetemi Gyógyszertári működése alatt Zalai Károly tanítványa volt, ekkor kezdett a szaktörténet felé fordulni.

Zala megyében részt vett a gyógyszer-tári asszisztensek oktatásában. Tagja volt a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, a Magyar Gyógyszerészeti Társaságnak és a Nemzetközi Gyógyszerésztörténelmi Társaságnak. A MOT-MGYT Gyógyszerésztörténelmi Szakosztályának titkára (1972–1985) és regionális alelnöke (1984–1992) tisztségét is betöltötte. Jelentős orvostörténelmi munkásságot hagyott maga után.

A gyógyszerészet megjelenése és fejlődése Zala megyében 1711 és 1849 között címmel készített doktori disszertációját 1974-ben védte meg Zalai Károlynál, aki a korszak legtehetségesebb gyógyszerésztörténészének tartotta Blázy Árpádot. Konzulense Antall József volt. Munkássága egyrészt az általános orvostörténelmi kérdések, másrészt Zala megyei adatok felszínre hozása felé irányult. Disszertációja a Zalai Gyűjtemény első köteteként jelent meg (1974). Dolgozatával példát adott a későbbi disszertánsoknak, hogyan kell egy megye gyógyszer-tárainak történetét feldolgozni. Történelmi munkásságához sokat tanult Zalaegerszezen Degré Alajostól. Zalaegerszezen aktív szervezője és előadója volt az orvos-gyógyszerész tudományos rendezvényeknek. Dolgozatai a Gyógyszerészet, az Acta Pharmaceutica Hungarica, a Gyógyszerésztörténelmi Diárium és az Orvostörténelmi Közlemények hasábjain jelentek meg. Az első magyar nyelvű gyógyszerársszabás, a Taxa Posoniensis (1745) előszavát lefordította. Értekezett a himlőoltás zala megyei bevezetéséről. A terjékről és mitridátumról szóló írása (1974) máig a téma legjobbja. Szívesen kutatta a Zala megyei kórház és orvosainak történetét.

A korábbi évtizedekben az orvos-gyógyszerésztörténelmi rendezvények nélküle nem voltak, a társaság egyik jó kedélyű, kiemelkedő alakja volt. Jelentős szakkönyvtára és gyógyszerész gyűjteménye volt. Csak sajnálhatjuk, hogy történelmi tevékenységét a 90-es évek közepén befejezte.

2009-ben lépett a Magyar Gyógyszerésztörténelmi Társaságba.

2010. szeptember 5-én halt meg Zalaegerszezen.

Szakmai munkáját a Zalaegerszegért díjjal (1999), valamint a Zala Megyei Önkormányzata által alapított (ezideig egyszer kiadott) Szent Damján díjjal ismerték el 2005-ben. A gyógyszerész szervezetek életében adások maradtak munkássága elismerésével.

Emlékét kegyelettel őrizzük.

Grabarits István

Csapláros Zsuzsa (1930–2008)

Sok egyszerű, felemelő gondolat hangzik el nap, mint nap az elmúlásról, szökevények, hasonlatok győznek meg bennünket a halál elkerülhetetlenségéről, adnak erőt a gyászolóknak, segítik a beletörődést, de valamennyi gondolatból kicseng, hogy a távozás után jelentős, sokaknak betölthetetlen űr marad vissza.

Ezt érzem dr. Csapláros Zsuzsa, sokak nagyon szeretett Zsuzsájának ez év augusztus 28-án bekövetkezett váratlan halála kapcsán. Távozásával a magyar fogorvos társadalom, továbbá egy kis művészi alkotóközösség, egy szoros baráti kör vált pótolhatatlanul szegényebbé.

Dr. Csapláros Zsuzsa 1930. január 9.-én született a Somogy megyei Kőtcsén. Apja hat falu, ideértve Balatonszárszót is, nagytekintélyű körorvosa, aki leányának élete végéig mintaképe, imádott ideálja volt. A betegeknek mindig önzetlen szeretettel segítő apa példáját követve, ő is orvos akart lenni, így amikor nem jutott be az orvosegyetemre, öt éven keresztül Balatonszéplakon, majd a budapesti Stomatológiai Intézetben fogtechnikusként dolgozott. Végre félévelt nyerve, 1958-ban a Budapesti Orvostudományi Egyetem Fogorvos Karán kapott diplomát. Még az évben férjhez ment, majd Kaposváron, nyugdíjazásáig, a Somogy megyei kórház Rendelő Intézetében dolgozott.

Működése során elindította a megyei fogszabályozási munkát, létrehozta a megyei protetikai szakfelügyeletet, protetikai szabadalmat nyújtott be, ezért elsőként az országban megyei protetikai főorvosi kinevezést kapott, mely funkciót nyugdíjba vonulásáig töltött be.

1989-ben sikeresen megvédett kandidátusi értekezésének címe: A temporo-mandibuláris diszfunkció patomechanizmusa, terápiája dentális vonatkozásban. Feltételezése, hogy az arcfájdalmak, facialgiák hátterében számos esetben az állkapocsízület hibás működése állhat, 700 fős beteganyagán bizonyítást nyert. A diszfunkció kezelésével, harapás-korrekciónal, protetikai rehabilitációval a fájdalom végleg megszűnt, ill. jelentősen csökkent. E témakörben 14 dolgozata jelent meg a szaklapokban és számos előadása hangzott el fogorvos kongresszusokon. Kreativitását dicséri, hogy nem elégedett meg a protetikai rehabilitáció ismert eljárásainak alkalmazásával, hanem szabadalmával, a szárnyas fogszorológonyzással e téren is merőben újat hozott. Eredményeinek elfogadtatásában nem volt könnyű dolga, a vidéki főorvost sok gáncsoskodás érte, Csak példamutató eltökéltsége, hite a tudományban segítette át a nehézségeken és az a harmonikus családi környezet, melyet gyógyszerész férje, testvére, orvossá váló leánya és később két unokája biztosított számára.

Életének másik fele a művészeté volt. Vele született tehetséggel szobrászkodott, írt. 1975-től, megalakulásától, részt vett a Magyar Orvosírók és Képzőművészek Körének (MOKK) szervezésében, kiállított, írásaiból felolvasott annak évi összejövetelein, majd e Körnek elnökévé választották.

Történelmileg tudni kell, hogy a MOKK, annak a Magyar Orvostörténeti Társaságnak szekciója, mely olyan patrónusokkal büszkélkedhet, mint a Társaság volt elnöke, néhai Antall József és Vizi E. Szilveszter.

Csapláros Zsuzsa nemcsak elnöke, de a szó nemes értelmében a lelke volt a közel 200 fős művészeti körnek. Munkája méltó elismerése a Zsámboky díj, mellyel az Orvostörténeti Társaság tisztelte meg.

Az utolsó általa szervezett Balatonlelleli konferenciát (szeptember 6-7.) sajnálatosan már nem élhette meg, de halála napján utolsó szavaival is annak sikerét kérte és a program az ő szellemi jelenlétében valóban eredményes volt, mert miképp Radnóti csodálatos versében írja:

*A test pihen vermében hallgatóg,
rögök nyugalmas sorsát éli lenn,
széteszlik, szomjas gyökér felissza
s zöld lobogással tér újra vissza,
törvény szerint!*

Őrizd Uram, a lélek útjait.

Csapláros Zsuzsa örökre eltávozott, de szelleme bennünk, akik szerettük, tovább él.

Donáth Tibor

**A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG
ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
2010. ÉVI PROGRAMJA**

Január 28.

A MOT tudományos ülése

Karasszon Dénes: A művészeti anatómia magyar mesterei: Thanhoffer Lajos (1843-1909) emlékezete

Február 4.

A MOT ünnepi ülése a Weszprémi-emlékérvek átadása alkalmából

Az emlékérmek átadása Monos Emilnek és Kiss Lászlónak

Emlékelőadások:

Monos Emil: Az élettan-oktatás és társulás mérőöldkövei hazánkban

Kiss László: Volt egyszer egy egyetem. A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem orvosi karának rövid története (1914-1919)

Március 4.

A MOT tudományos ülése

Bogdán Melinda: Gruby Dávid – egy orvostörténeti legenda nyomában

Március 18.

A MGYTT vezetőségi ülése

1. A 2009. év gazdálkodása
2. Tagfelvételek elbírálása
3. A 2010-es év rendezvényeinek és tisztújító közgyűlésének előkészítése

Március 18.

A MGYTT tudományos ülése

Dobson Szabolcs: Az antibiotikum-piac és gyártás kezdetei Magyarországon

Március 25.

A MOT és a MTA Művelődéstörténeti Bizottsága Élettudomány-történeti Munkabizottsága együttes tudományos ülése

Pisztora Ferenc: Péter Gábor altábornagy pszichohistóriai portréja

Április 22.

A MGYTT tisztújító közgyűlése

1. Beszámoló a 2009. évi tevékenységről
2. Emlékezés a régiekre. Müller Bernát.
3. Az Ellenőrző Bizottság beszámolója, közhasznúsági jelentés, 2010. évi munkaterv és költségvetés.
4. Tisztújító szavazás.

Április 23.

A MGYTT tudományos ülése

A Szigetváry Ferenc emlékérem átadása Magyar László Andrásnak
Magyar László András: A pálinka a magyar gyógyító hagyományban
Kapronczay Károly: Müller Bernát emlékezete

Április 24.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Tokai Gábor: Búza Barna érmemmművészete
Jakó János: Névalíráások (autogrammok) portrés magyar orvosi érmeiken

Április 29.

A MOT tudományos ülése

Józsa László: Betegségek ábrázolása a képzőművészetben
Vétes László: Thanhoffer Lajos – anatómiáról, művészetről, divatártalmakról

Május 7.

A MOT Gödöllőre kihelyezett tudományos ülése Tormay Béla tiszteletére

Révész T. Mihály: Köszöntő
Gémesi György: Megnyitó
Karasszon Dénes: Tormay Béla és a hazai állatorvosképzés reformja
Sótonyi Péter: A magyar állatorvosképzés útjai
Kapronczay Károly: A hatósági állatorvosi intézményrendszer kialakulása
Szabadfalvi András: Zárszó

Június 3.

A MOT tudományos ülése

Le Calloc'h, Bernard (Paris): Doktor Luigi Burlini, Körösi Csoma Sándor olasz kollégája

Június 24.

A MOT ünnepi ülése Birtalan Győző, Karasszon Dénes professzorok 85., illetve Szállási Árpád professzor 80. születésnapja alkalmából.

Szeptember 23.

A MOT Vekerdi László tiszteletére rendezett emlékülése

Emlékezők:
Birtalan Győző
Gazda István
Staar Gyula
Szállási Árpád

Október 14.

A MOT tudományos ülése

Vértess László: 150 éve született Willem Einthoven, az EKG alkotója

Vértess László: Fekete Sándor professzorról, születésének 125. évfordulója alkalmából

Október 28

A MGYTT vezetőségi ülése

1. Beszámoló a VII. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetemről
2. A Társaság kiadói tevékenysége
3. Tagfelvételek elbírálása

Október 28.

A MGYTT tudományos ülése

Grabarits István: In memoriam Blázy Árpád

Grabarits István: A MGYTT újabb kiadványai: Dörnyei Sándor: Gyógyszeres értekezések, Magyarország ásvány-vizeinek térképe 1849.

Kapronczay Katalin: Gyógyszeres értekezések (könyvbemutató)

Szabó Attila: Kazzay Sámuel emlékezete

November 11.

A MOT Közgyűlése

1. Főtitkári beszámoló
2. A MOT tevékenysége, tervei
3. *Kapronczay Károly:* 175 éves a pesti orvostörténet-oktatás

November 13.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Szállási Árpád köszöntése 80. születésnapja alkalmából

Szállási Árpád: Esztergom és Dorog orvosi numizmatikája

Csoma Zsigmondné: A Florence Nightingale Emlékéremről

Szende Béla: A Pathologia Hungarica in nummis című katalógus bemutatása

November 23-24.

A METESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, a MOT, az Országos Műszaki Múzeum, a Közlekedési Múzeum, a Magyar Szabadalmi Hivatal, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és egyéb intézmények 27. országos ankétja „Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből” címmel, „Természettudományos, műszaki és orvostudományi fejlődés a hosszú 19. században” témában.

Az orvostörténeti szekcióban a következő előadások hangzottak el:

Kapronczay Katalin: Az első orvostörténeti pályázat – Egy kevésbé ismert orvostörténész, Kovács Imre történetírói munkássága

Katona József: Családok részvétele az I. Világháborúban

Czár Katalin: Fontos események az orvostudomány fejlődéséből a 19. században
Horváth István: Budapest ivóvíze Európa élvonalában a 19. században
Csenkey Éva – Millisits Máté: Zsolnay kerámia a hosszú 19. század gyógyfürdő építészetében
Tigyné Pusztafalvi Henriette: Iskolaorvosok, mint egészségvédők a 19. század végén
Horváth Vera: A Hanság lecsapolásának fontosabb történései és az azokat meghatározó törvények a 19. században
Simon Katalin: Reformkori orvosegyesületek
Forrai Judit: Modernkori népvándorlás – Prostitúciós migráció. Összehasonlító vizsgálat.
Tömpe Péter: A bujakór elleni gyógyszerek Magyarországon – 100 éves a Salvarsan
Bartók Adrienne: „Alfelbe való czapok”
Török Róbert: A „Fekete kutyához” címzett gyógyfűszerbolt, drogéria története
Schiller Vera: Hippokratész-kiadás a 19. században
Debrődi Gábor: A mentőeszközök fejlődése Magyarországon a 19. század utolsó évtizedeiben

EGYÉB HÍREK

- Április 16-án befejezte székelyföldi körútját a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum „Démoni ragály – a pestis” című vándorkiállítása. A kiállítás – Budapest, Békéscsaba és Szeged után – öt székelyföldi városban, Gyergyószentmiklóson, Székelyudvarhelyen, Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredán és Marosvásárhelyen mutatkozott be sikerrel mintegy tizezer erdélyi látogató előtt.
- Április 15-16. között a Varga Benedek szervezésében a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban a „Cultures of Knowledge” nemzetközi program keretében kétnapos konferenciára került sor „Encyclopedism, Pansophia and Universal Communication” címmel 20 külföldi és hazai előadóval.
- Május 5-én az Aesculap Akadémia konferenciatermében került sor az Orvosi Hetilap Markusovszky Lajos Alapítvány díjátadó ünnepségére. A Markusovszky-emlékelőadást Parragh Görgy tartotta.
- Május 12. és 14. közt a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár dísztermében a SOMKL szervezésében nemzetközi orvostörténeti múzeumi konferenciára került sor „Museums of Medicine in Past and Present. Innovating the use of medical collections as public and private academic resources” címmel. A tíz külföldi és egy magyar előadó által tartott érdekes prezentációk és a róluk tartott viták anyaga kötetben is napvilágot lát majd.
- Június 9-én Debrecenben, a Nagyterdei körút 98. szám alatt megnyílt a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum Tudományos Konferencia Központ – könyvtárát és muzeális gyűjteményt is felölelő - Orvostörténeti Gyűjteménye. A gyűjteményt és a szép kiállítást Parragh György és Fésüs László nyitotta meg.
- Június 18-án a debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum szervezésében, az I. Belgyógyászati Klinikán tartották a Petrányi Gyula akadémikus tiszteletére szervezett emlékülést. Az ülésen Fésüs László tartott köszöntőt, majd méltatások, megemlékezések hangzottak el.
- Június 18-án a Debreceni Akadémiai Bizottság Székházában, a Debreceni Egyetem szervezésében került sor a 80. éves Szállási Árpád professzor tiszteletére tartott ünnepi tudományos ülésre. Az ülésen Fésüs László, Parragh György, Sótónyi Péter és Schultheisz Emil mondott köszöntőt, majd Kapronczay Károly, Magyar László András, Mudrák József és Molnár Péter tartott előadást.
- Augusztus 7-én a Markó utcai mentőpalota fennállásának 120. évfordulója alkalmából az Országos Mentőszolgálat ünnepséget szervezett, amelynek keretében – Debrődi Gábor múzeumigazgató szervezésében - történeti bemutatókra, kiállítás-vezetésre, filmvetítésre és egyéb programokra került sor.
- Augusztus 14-én a halimbai művelődési házban Babulka Péter rendezésében „A hagyományos orvoslás évszázadai” címmel nyílt meg annak az időszaki kiállításnak rövidített változata, amely eredetileg a Szentendre-i Szabadtéri Múzeumban volt látható. A kiállítás elsősorban a népi gyógynövényismeret múltjába vezette be a látogatóit.
- Szeptember 21-én a Semmelweis Egyetem Szenátusi Termében a 240 éves hazai egyetemi orvosképzésről megemlékező tudományos emlékülésre került sor. Az ülésen Jehoda Imola, Magyar László András, Monos Emil, Molnár László, Vasas Livia, Simon Katalin és Szögi László tartottak előadásokat. Köszöntőt Mészáros Judit dékán mondott. Az ülés után Tulassay Tivadar rektor megnyitotta a kar történetéről szóló kiállítást, amelyet Szögi László és Molnár László mutatott be az egybegyűlteknél.

- Szeptember 26-án a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban került sor a BOCS Alapítvány szervezésében a Felelős Nemzés és Fogamzásgátlás Világnapján tartott kerekasztal beszélgetésre, amelyen a parlamenti pártok küldöttei és civil szervezetek képviselői vettek részt.
- Szeptember 29. és október 1. közt a trnavai (nagyszombati) egyetemen, a Pazmaneumban került sor az egyetem alapításának 375. évfordulója alkalmából tartott konferenciára, amelyen negyven előadás hangzott el, számos magyar kutató részvételével. Társaságunkat Szögi László képviselte.
- November 12-én került sor „Relations of Center and Periphery in the Development of University Structures in Europe and Beyond” címmel az ICHU nemzetközi konferenciájára, amelyen társaságunkat Szögi László és Molnár László képviselte.
- November 13-án a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban került sor a Múzeumok Őszi fesztiváljának zárásaképpen a Múzeumok Őszbúcsúztató Vigassága című rendezvényre, amelyen Varga Benedek a készülő Görgey-kiállítást ismertette, majd Csoma Zsigmond tartott borkóstolással egybekötött bortörténeti előadást.
- November 27-én, Debrecenben, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központban került sor a „Debrecen és a Tankó család” című beszélgetésre, amelyen Gaál Botond, Szállási Árpád és Fésüs László tartottak előadást, majd a 2009. évi Tankó-díj nyerteseit mutatták be.
- December 2-án nyílt meg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum új, Kómár Hanna, Nagy Anita és Varga Benedek által rendezett időszaki kiállítása „A sebesült Görgei” címmel. A kiállítást Jávor András államtitkár és Hermann Róbert hadtörténész nyitotta meg.
- December 8-án az MTA Orvostörténeti Munkabizottsága az Orvostörténeti Könyvtárban tartott ülést, amelynek keretében Forrai Judit beszámolt az újonnan indított „Kaleidoscope” című online tudománytörténeti folyóiratról, Varga Benedek az orvostörténeti gyűjtemények helyzetéről és hasznosításáról tartott előadást, végül pedig Gazda István az orvostörténeti könyvkiadás helyzetéről számolt be a Bizottságnak.

Beszámoló a VII. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetemről

2010. augusztus 5-8. között VII. alkalommal rendezett a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság nyári találkozót, ez alkalommal Nagyváradon, ahol Tőkés László püspök, az EP alelnöke adott otthont a rendezvénynek a Partiumi Keresztény Egyetemen. A szállás és étkezés az egyetem Arany János Kollégiumában volt. A 46 magyarországi résztvevő autóbusszal utazott Nagyváradra. A gyógyszerésztörténeti nyári egyetemeknek résztvevői 2003 óta az öt magyar nyelvű gyógyszerészképző egyetem diákjaiból és többnyire fiatal gyógyszerészekből verbuválódnak. Az előadások orvos- és gyógyszerésztörténet, hely- és művelődéstörténet témáját ölelik fel. A fő cél a szakma- és hazaszeretet elmélyítése.

Nagyváradon, az ünnepélyes megnyitón, a távol lévő Tőkés püspök köszöntő levelét Barabás Zoltán költő olvasta fel. Jelen volt és üdvözölte a rendezvényt Bíró Rozália Nagyvárad alpolgármestere. A társasági programok kiváló megszervezése és zökkenőmentes lebonyolítása Barabás Zoltán és Budaházy István nagyváradi gyógyszerész, fáradságot nem ismerő segítő munkájának köszönhető.

A 3 napig tartó rendezvényen a következő előadások hangzottak el;

Bozó Tamás gyógyszerész: *Vers- és próza összeállítás Váradról és a gyógyszerészetről*; Lakatos Attila (régész): *Nagyvárad helye és szerepe a magyar történelemben*; Budaházy István: *Nagyvárad gyógyszerészetének története*; Barabás Zoltán: *Várad a magyar irodalomban*; Ambrus Tünde (egyetemi oktató): *A gyógyszerésztörténet egyetemi oktatása Csehországban és Szlovákiában – múlt, jelen és jövő*; Bariska István (levéltáros): *Kultúrtörténeti üzenetek Nyugat-Magyarországról*; Kiss Gy. Csaba (egyetemi docens, író): *Nagyvárad művelődéstörténeti jelentősége a magyar múltban*; Kapronczay Károly (orvostörténész): *Középkori magyar orvosi emlékek*; Grabarits István (MGYTT elnök): *Magyar gyógyszerési emlékek Mohács előtt*.

A társasági program keretében az első este ismerkedési est volt, az előadókon és a fiatal gyógyszerészeken kívül még többek között részt vett a rendezvényen Marosvásárhelyről Péter Mihály az MTA külső tagja, és felesége Péter H. Mária, Budapestről Nagy Ágota a Magyar Mezőgazdasági Múzeum főosztályvezetője, Kocsis János a Galenus Kiadó részéről, valamint Kapronczay Katalin és Rákóczi Katalin a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár munkatársai. Az est során a Társaság elnöke minden résztvevőt megajándékozott a Dörnyei Sándor összeállításában frissen megjelent „*Gyógyszeres értekezések*” c. könyvvel. A résztvevők délután megtekinthették a római katolikus püspökség palotáját és annak frissen visszaadott dísztermét. Másnap az Ady Múzeum és a város neves épületeinek megismerését követően a 250 évvel ezelőtt alapított (egykori) irgalmas rendi gyógyszerértart is

meglátogatták. Délután a Jakobovits Miklós és Márta művészpárral műtermében tett látogatás különös hangulatot teremtett. Egy alkalmi hangverseny (koncert) is belefért a programba, ugyanis a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem zenekara és kórusa – szintén a Partiumi Egyetem vendégeként – nyári táborát tartott, és zárkoncertjükön Mozart Requiemjét adták elő a szomszédos újvárosi református templomban.

A harmadik napon félnapos autóbuszos kirándulás során a 90 km-re eső Medvebarlangot kereste fel a társaság, ahol gyönyörködni lehetett a csodás cseppkövekkel teli termekben, ahol ősi medve csontvázak is láthatók voltak.

Az utolsó estén a résztvevők társas beszélgetésre gyűltek össze, ahol az elnök emléklapot nyújtott át mindenkinek. Antal Enikő éneklése és gitárzenéje jó hangulatot teremtett. Végezetül a pécsi egyetem résztvevői, mint a „rozsda piztillus” alkalmi énekkar tagjai, patikusnőtákaat tanítottak meg a hallgatóságnak (többieknek.) Másnap reggel a résztvevők sok kellemes emlékekkel tértek haza Nagyváradról.

*Grabarits István
az MGYTT elnöke*

KRÓNKA

HALOTTAINK

MARK MIRSZKIJ
(1930 – 2010)

Nyolcvan éves korában tragikus autóbalesetben elhunyt *Mark Boriszovics Mirszkij*, a Moszkvai Orvostörténészek Tudományos Társaságának elnöke. Június 19-én feleségével együtt hétvégi dácájukba tartottak: Mirszkijt Moszkva közelében érte a halál. Életútjáról a *British Medical Journal* (28. Aug., 2010, Vol. 341, p. 457.) is megemlékezett.

Az elmúlt évtizedekben több nemzetközi kongresszuson találkoztunk vele, Nyugat Európában is, a 2006.évi budapesti 40. ISHM kongresszuson hazánkban is járt. Nagy tudású, rokonszenves személyiség volt.

Ukrajnában, Dnyepetrovskban született. Szülei az ipari mikrobiológia és biokémia területén dolgoztak, édesapja egy gyárat vezetett, édesanyja laboratóriumban dolgozott. A II. Világháború során vakcinát és szérumot állítottak elő. Áthelyezték őket az ország keleti részére. Ezért 1942-ben a család Oroszországba, Irkutszkba került, egy évvel később pedig Szamarába (akkor Kujbisev), ahol Mark középiskolát végzett kitűnő eredménnyel. Moszkvába került orvosegyetemre, 1954-ben szerzett diplomát.

Orvosi folyóiratoknál dolgozott, a *Medicinskaja Gazétánál* 1969-ig. Sebésznek készült és egy ideig Moszkvában egy sebészeti osztályon is gyakorlatot szerzett. Közben 3 év alatt (1960-1964) PhD fokozatot ért el a Szemasko Intézetben. Kutatása tárgya: a folyóiratok hatása a belgyógyászatra és közegészségügyre a szovjethatárolm első éveiben (1917-1920). 1969-től egy szerv-transzplantációs intézetben volt vezető. Habilitált az oroszországi transzplantáció tárgyában, az értekezést 1985-ben kiadta könyv formájában is, Az intézet vezetője a nevével oda akarta írni társaszerzőként, ezért elhagyta az intézetet. 1985-től a Szemasko Intézetben dolgozott, 1989-től az orvostörténelmi osztály vezetője volt.

Széles körű tudományos érdeklődés jellemezte. Számos dolgozata és könyve jelent meg az orosz medicina különböző periódusairól, híres orvosokról és egészségügyi miniszterekről írt életrajzokat. 1991-től olyan témákban is publikált, amelyeket korábban tiltottak.

Honti József

TAHIN EMMA
(1947-2011)

Szomorúan fogadtuk a hírt, hogy Tahin Emma végleg eltávozott közülünk. Emberpróbáló erővel, hatalmas kitartással, fegyvermezt életmóddal küzdött betegsége ellen. Soha nem adta fel, mindig bizakodott és fantasztikus türeklépességgel viselte el azt, amire sokan nem lennének képesek.

Ilyen volt munkájában is, kitartó és nagyon alapos. Emlékszem kandidátusi értekezésére: az összes, témájában érintett középkori oklevelet átnézte, latinról lefordította, izlelgette és mindig megtalálta a legmegfelelőbb vonatkozó magyar szót a kora-középkori latin kifejezésre. Több börszöveget gyűjtött kutatásához. Minden mondatát, adatát többször, több helyen ellenőrizte. Olyan igényesen dolgozott, mint amilyen választékosan beszélt.

Kitartásával azonos volt szerénysége, visszahúzódomása. Sosem hangoskodott, ám mindig a végsőkig harcolt igazáért. Schultheisz Emil professzor tanszékvezetése idejétől (1985), nemcsak kutatási, hanem oktatási területe is az orvostörténelem volt. Kutatási eredményeinek első, átfogó szintézise a Zsigmond-kori orvostársadalommal

foglalkozó bölcsészdoktori disszertációja (1991), amelynek az Anjou-korra kiterjesztett, továbbmunkált folytatása a kandidátusi disszertációja volt (1995). Négy egyetemen, a páduin, a bécsin, a leidenin és a heidelbergin volt tanulmányúton. 2000-ben docensi kinevezést kapott a Közegészségtani Intézetben, nyugdíjba vonulásáig az Orvostörténelmi Kutatócsoport vezetője volt.

Kutatásai homlokterében eddig még fel nem tárt vagy fel nem dolgozott hazai források álltak. Kiemelt kutatási területe a középkori és kora-újkori orvostörténelem, az orvospépzés története, a peregrinatio academica, az egészségügy története, valamint az orvos helye a mindenkorai társadalomban témák köré csoportosul, de foglalkozott a hazai bányaegészségügy történetével is, egyetemtörténettel, tudománytörténettel és az egyetemi címerekkel is.

Mind szakmailag, mind emberileg a hazai orvostörténet kiváló művelője volt, alapos szakismeretével, szépen cizellált írásaival gazdagította a szakirodalmat. Mint csoportvezetőt a teljes kollegialitás, nyílt, őszinte emberi kapcsolat jellemezte. Különös tehetséggel választotta ki az ifjú generációból az utánpótlást, nagy türelemmel és odafigyeléssel végezte oktató-nevelő munkáját.

Nemcsak kollégám, de szoros munkatársam is volt egyben. Már tudhatta, milyen kevés az ideje, amikor még mindig orvostörténeti témával foglalkoztunk, s közösen találtuk ki az újonnan megjelent Kaleidoscope Művelődés-Tudomány és Orvostörténeti online folyóirat nevét.

Galambokon született és ott is helyezték családi körben, csendesen, örök nyugalomra.

Emlékezzünk rá szeretettel és tisztelettel.

Forrai Judit

**A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG
ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
2011. ÉVI PROGRAMJA**

Február 10.

A MOT és a Weszprémi István Emlékérem Bizottság együttes, ünnepi ülése

Program:

Forrai Judit kitüntetése és munkásságának méltatása

Forrai Judit: *Scientia sexualis* vagy illetlenségek?

Február 16.

A MOT tudományos ülése

Program:

Robert Offner (Németország): *Paulus Kyr, brassói városi orvos egészségtan-könyvének első és második élete (1551/2010)*

Február 17.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztályának tudományos ülése

Program:

A Népi Orvoslás Szakosztály működésének új lehetőségei, személyi kérdések, tervek

Molnár Zsolt – Babai Dániel – Hoffmann Károly: *A népi növényismeret szemlélete*

Papp Nóra – Birkás-Frendl Kata – Boris Gyöngyvér: *Népi gyógynövény-ismereti kutatásaink a kolostori gyógyászatban, Erdélyben*

Március 3.

A MGYTT vezetőségi ülése

Program:

In memoriam Horváth Dénes (1913-2010)

A pécsi Szerecsen Patika ügye

Beszámoló a Társaság 2010. évi működéséről

A 2011. évi rendes közgyűlés előkészítése és időpontjának meghatározása

Tagfelvételi ügyek

A 40. ISHP Kongresszus, Berlin.

Március 17.

A MOT tudományos ülése

Program:

Fári Miklós: *A biotechnológia születésének rekonstruált története Ereky Károly munkássága alapján*

Április 14.

A MOT tudományos ülése

Program:

Vértes László: *150 éve született Frederick Gowland Hopkins, a vitaminkutatás Nobel-díjasa*

Vértes László: *Németh László, mint gerontológus. Születésének 110. évfordulója alkalmából*

Vértes László: *Liszt Ferenc betegsége és halála. megemlékezés születésének 200. évfordulója alkalmából*

Április 16.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése

Program:

Süle Tamás: *Orvosi numizmatika a Pécs-lexikonban*

Jakó János: *Felix, qui potuit rerum cognoscere causas. (Vergilius-idézet magyar orvosi érmeken)*

Csoma Zsigmondné beszámolója a *Medicina in nummis* III. kötetének munkálatairól

Április 21.

A MGYTT 2011. évi közgyűlése

Program:

Beszámoló a 2010. tevékenységről

Az Ellenőrző Bizottság beszámolója a 2010. évről

Közhasznúsági jelentés

2011. évi munkaterv és költségvetés

Egyéb ügyek.

Április 21.

A MGYTT tudományos ülése

Program:

A Szigetváry Ferenc Emlékérem átadása a 2011. év kitüntetettjének, Péter H. Máriának.

Péter H. Mária: *Egy erdélyi gyógyszerész útkeresése Trianon után. Ferencz Áron (1880-1954)*

Grabarits István: *Hartmann József (1813-1886) emlékezete*

Április 28.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztálya és a Népi Természetismereti Szakcsoport közös rendezvénye

Program:

Hoppál Mihály: *A Népi Orvoslás Szakosztály múltjáról és jövőbeni feladatairól*

Babai Dániel: *Népi vegetációdinamikai ismeretek és a hagyományos gazdálkodás Gyimesben*

Csepregi Kristóf – Papp Nóra: *Kolostori gyógyászati adatok a Pannonhalmi Főapátság régi orvos-botanikai műveiben*

Május 5.

A MOT és a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága együttes ülése *A hazai orvostörténeti könyvtárügy 60 éve* címmel

Program:

Kapronczay Károly: *A hazai orvostörténelem helyzete az 1950-es években*

Kapronczay Katalin: *Az Orvostörténeti Könyvtár gyűjteményei és ritkaságai*

Május 27.

A MOT tudományos ülése a gödöllői kastélyban

Program:

Kapronczay Károly: *Közegészségügyi reformok Közép-Kelet Európában a 18. században*

Balázs Péter: *Egészségügy-szabályozás Magyarországon a 18. században*

Kapronczay Katalin: *Az 1793-as erdélyi egészségügyi főszabály-tervezet*

Június 9.

A MOT tudományos ülése

Program:

Bernard Le Calloc'h (Franciaország): *Szangye Gyaco (1653-1705) és a tibeti Corpus Medicinæ*

Szeptember 15.

A MOT tudományos ülése

Program:

Havasdi József: *Duna menti záróvonalak az 1831. évi kolerajárvány idején Dél-Dunántúlon*

Szeptember 28.

A MOT, a SOMKL, A MTA Orvostörténeti Munkabizottsága és a SE Népegészségtani Intézete együttes ünnepi ülése Kapronczay Károly 70. születésnapja alkalmából

Az ünnepeltet köszöntötték:

Bolberitz Pál, Kapusz Nándor, Karasszon Dénes, Módis László, Szokolay Katalin, Tompa Anna, Varga Benedek.

Az ünnepség keretében Schultheisz Emil adta át az ünnepeltnek a tiszteletére összeállított tanulmánykötetet.

Szeptember 28.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztálya és a Népi Természetismereti Szakcsoport, valamint a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya közös rendezvénye Grynaeus Tamás 80. születésnapjának köszöntésére.

A rendezvény helyszíne: Néprajzi Múzeum

Program:

Barna Gábor köszöntője

Kótyuk Erzsébet köszöntője

Halász Péter: „Jóreggel, harmatosan szedjed, ne szólj senkinek...”

Papp Nóra: *Népi gyógynövény-ismereti kutatások az 1970-es évektől napjainkig*

Papp Árpád: *Népi gyógyászati kutatás a Vajdaságban*

Deáky Zita: *A bányászok egészségügyi viszonyai Selmecbányán a 18-19. században*

Kótyuk Erzsébet: *Egy gyógyító asszony Kárpátaljáról*

Babai Dániel: „Mennyi szép színű virág van, egyik szebb a másiknál”

Babulka Péter: *Népi gyógynövény-használatunk értékelésének néhány tapasztalata*

Grynaeus András: *Édesapámról*

Október 20.

A Weszprémi István és a Zsámboky János Emlékérem Bizottság és a MOT együttes ünnepi ülése a Zsámboky- és a Weszprémi emlékérmek átadása alkalmából

Program:

A Weszprémi-emlékérem átadása Vértés Lászlónak és munkássága méltatása

A Zsámboky-emlékérem átadása Balázs Péternek és munkássága méltatása

Vértés László: *Wagner János belgyógyász professzor kétszáz éve született; Százhusz éve jelent meg „Az orvosi mentés kézikönyve”; Szentgyörgyi Albert vezetéknévének írásmódjáról – a Nobel-díjas professzor halálának 25. évfordulóján*

Balázs Péter: *Hazai egészségügyünk szabályozásának eddig feltáratlan dokumentumai az 1700-as évek végétől*

Október 27.

A MGYTT vezetőségi ülése

Program:Grabarits István: *Beszámoló a Kapronczay Károly 70. születésnapja alkalmából rendezett ünnepi ülésről*Magyar László András: *Beszámoló a 40. ISHP kongresszusról*Grabarits István: *Beszámoló a MGYTT 2011. évi tevékenységéről és gazdálkodásáról*Kapronczay Károly: *Gyűjtési javaslat Than Károly szülőházának újjáépítésére*

2012. évi programtervek, tagfelvétel, tagdíjfizetések

Október 27.

A MGYTT tudományos ülése

Program:

A berlini nemzetközi kongresszuson angolul elhangzott előadások:

Szalay Annamária: *A katonagyógyászat és a könyvek az I. Világháború idején*Magyar László András: *Johann David Ruland könyve a szkatoterápiáról***November 22-24.**

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, együttműködésben a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottságával, a MOT-tal, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeummal, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalával, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, az Óbudai Egyetemen, a SOMKL-al, az ELTE Egyetemi Könyvtárával, a Magyar Történelmi Társulattal, az MTA Történettudományi Intézetével, a Hadtörténeti Intézzel és Múzeummal, a Bay Zoltán Tudomány- és Technikatörténeti Alapítvánnyal 28. országos ankétját rendezte a Magyar Tudomány Ünnepe keretében „Újabb eredmények a hazai tudomány-, technika- és orvostörténet köréből” címmel, „A tudomány-, technika- és orvostörténet kutatásának irányai és intézményei az elmúlt 40 évben” tárgyörében

Az orvostörténeti szekció programja:

Kapronczay Katalin: *Öt és fél évtizede egy tudományterület szolgálatában: az Orvostörténeti Közlemények c. folyóirat*

Molnár László: *Az egyetemi levéltárak kialakulása és fejlődése napjainkig*Krisztián Béla: *Bánymegyei kutatások Pécsen*Gazda István: *Vekerdi László, orvoslás és technika az ókortól napjainkig*Forrai Judit: *20. századi szexuális nevelési elvek*Vasas Livia: *A gyógytestnevelés oktatásának jelentősége az iskolai szűrővizsgálatok tükrében*Tigyi Zoltánné Pusztafalvi Henriette: *Gondolatok az egészségfelfogásról: Egészségnevelés vagy egészségfejlesztés*Zsonda Márk: *Interdiszciplináris kirakós; avagy a római kori sebészeti műszertan*Schiller Vera: *A 20. századi ókortörténeti kutatások néhány kérdése*Katona József: *„Inovay” gyalogsági páncél*Alliquander Anna: *Klinker nyolcastól a karbonvilláig*Marton Hilda Zsanett: *Koszorúérszintek fejlődése és mechanikai vizsgálata*Pálincz László: *A fájlcsere története a kezdetektől napjainkig*Papp Zoltán: *Magyarok szerepe a szívsebészet kialakulásában*Katona József: *A légi mentés női úttörői*Debrődi Gábor: *Újabb szempontok és gyakorlati eredmények a mentőorvoslásban a 20. század második felében*Keszérű Krisztina: *A Szent István és Szent László Kórház rövid története napjainkig.*

November 26.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése

Program:

Bene Attila: *Karl Radnitzky orvos érmei*

Találkozás Csiky László orvos-szobrászsal

Török Pál: *Magyarországi érem- és plakettművészet 1850-1945* (könyvbemutató – a katalógust bemutatta Török Pál és Süle Tamás)

Soós Ferenc: *Magyar numizmatikusok panteonja* (Könyvbemutató – a kötetet bemutatta Raymann János)

Jakó János: *Üzenetek a mának. Latin aforizmak portrés magyar orvosi érmeiken*

December 1.

A MOT Népi Orvoslás Szakosztálya és a Népi Természetismereti Szakcsoport közös rendezvénye

Program:

Koltay Erika: *Alternatív gyógymódok a 19-20. sz. fordulóján*

Molnár Mariann: *Gyógynövények a homeopátiában*

December 8.

A MOT tudományos ülése

Program:

Debrődi Gábor: *A Markó utcai Pincekórház története*

Nádasdy 340 – Ginsiensia I. Kultúrtörténeti Konferencia.

(Léka – Sárvár – Kőszeg, 2011. április 30. - május 3.)

A rendezvény mottója: *Kultúrkörseink közös múltunkban.*

340 évvel ezelőtt, 1671. április 30-án vették fejét Nádasdy III. Ferencnek, aki Lékan, az általa építtetett templom kriptájában nyugszik. Az évfordulóra emlékmisével, koszorúzással és konferenciával emlékeztek. A sárvári konferencián a Nádasdy Kutatócsoport tagjai beszámoltak a Nádasdy családdal kapcsolatos kutatásaik újabb eredményeiről. Elhangzott: R. Várkonyi Ágnes: *Összeesküvés vagy szervezkedés?*; Buzási Enikő: *Nádasdy Ferenc országbíró és sárvári vára a források tükrében*; Kiss Erika: *Nádasdy ezüstkincse*; Viskolcz Noémi: *Nádasdy Ferenc könyvtára és irodalmi kapcsolatai*; Toma Katalin: *Gróf Nádasdy III. Ferenc udvartartása, különös tekintettel Sárvárra*; Várkonyi Gábor: *Személyes konfliktus vagy generációs vita?* c. előadása. Az eseményt a Nádasdy-huszárok bemutatója színesítette.

A következő három napon került sor a *Ginsiensia* (Kőszeg latin neve *Ginsium*) elnevezésű kultúrtörténeti konferenciára, melyet első ízben rendeztek meg – a hagyományteremtés reményében. Fő témája volt: *A térség kultúrtörténete a 16-17. században.*

A bevezető előadást izgalmas orvostörténeti vonatkozásokkal Szabó T. Attila tartotta: *Nádasdy Ferenc (1555-1593) fogantatásának és születésének feltételezett szerepe a magyar szülészeti-nőgyógyászati szaknyelv, a Sárvári Doktori Iskola és Váradi Lencsés György (1530-1593) 'Egész orvosságról való könyv azaz Ars medica' című monográfiája megszületésében.* A rendezvényt megtisztelte részvételével Wolf-Dieter Müller-Jahncke történész (Heidelberg), aki *Johann Hartmann (1568-1631). A marburgi jatrokémikus európai kontextusban* című előadásában a tárgyalta korszak legnagyobb érdeklődésre számot tartó 'vívmanját', a jatrokémia előretörését elemezte. D. Szakács Anita főlevéltáros a 16. századi orvostörténeti vonatkozású végrendeletek. *A kora újkori Sopron város egészségügyének társadalomtörténeti vonatkozásai* címmel a soproni városi levéltár anyagában fellelhető, a korhoz kapcsolódó végrendeleteket elemezte. Ezután hangzott el Balogh Lajos biológus előadása: *Carolus Clusius, Batthyány Boldizsár és Beythe István úttörő szerepe a nyugat-pannon térség gomba- és növényvilágának megismerésében.* Keppel Csilla muzeológus történész elemezte a vallási villongások történetének egy szeletét *Bajorország a katolicizmus és protestantizmus válaszfútján* címmel. Ferentzi Mónika gyógyszerésztörténész témája a megye és Kőszeg

korai alapítású polgári gyógyszerertára tulajdonosához kapcsolódott: *Herpius János Kristóf Apotheker házasságlevelé 1645-ből és Vas vármegye első patikája* címmel. Elhangzott: Takács Zoltán Bálint történész, muzeológus, turkológus: *A politika mögött is van élet. Történetírás és művelődéstörténet a kora újkori Nyugat-Magyarország példáján*; Reichardt Gabriella történész: *Nádasdy Pál imádságos könyve 1631*; Sági Ferenc: *Csepreg feldúlása 1621*. Ezen utóbbi három előadás hozzájárult a korszak társadalmi viszonyai jobb megértéséhez.

A harmadik napon az érdeklődők meglátogatták a községi *Fekete Szerecseny Patikamúzeumot*, ahol az értékes gyűjtemény része az 1645 előttről származó, a Herpius patikuscsaláddhoz köthető táraasztal is. A konferencia oldott légkörben, a résztvevők élénk diskussziója mellett zajlott és rendkívül kellemes élményt nyújtott, a tudományos eredményeken túl.

Ismerni a múltat, érteni a jelent, formálni a jövőt – ezzel a címmel írta köszöntőjét Szabó T. Attila, a konferencia elnöke. A konferencia fővédnöke Kovács Ferenc, a Vas megyei Közgyűlés elnöke, védnökei Huber László Köszeg polgármestere, Nagy Zoltán igazgató, Savaria Múzeum és a Vas megyei Múzeumok Igazgatósága, valamint Báthly Tamás országgyűlési képviselő voltak. A rendezvény a Beythe István Pannon Történeti Természettudományi Társaság, Köszeg városa, a Nádasdy Ferenc Múzeum Sárvár és a Községi Patikamúzeumok közös rendezvényeként került megrendezésre.

Ferentzi Mónika
a konferencia titkára

Gyógyszerésztörténeti nyári egyetem Szabadkán. (Szabadka, 2011. július 8–11.)

A 2002-ben alakult Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság immár nyolcadik alkalommal rendezte meg nyári szabadegyetemét, másodjára volt a helyszín határon túli magyarlakta város. Tavaly nagy sikert aratott a nagyváradi találkozás, amely a hazai, felvidéki és erdélyi gyógyszerészeknek és a gyógyszerészet történetével foglalkozóknak adott lehetőséget eszmecserére. Ez ismétlődött meg 2011. július 8–11-ig Szabadkán, ahol a korábbi résztvevőkhöz a vajdasági magyar gyógyszerészek is csatlakoztak.

A vendéglátó – a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság mellett – a Vajdasági Magyarok Demokratikus Szövetsége volt, amely szállást és konferencia helyet biztosított a nyári egyetemnek, segítséget nyújtott a szakmai kirándulások megszervezéséhez is. A nyári egyetem konferencia napján, július 9-én – a hivatalos üdvözlések után – Grabarits István elnök a Magyar Gyógyszerész Egyesület Délvidéki Kerületének (vajdasági) történetéről, Kapronczay Katalin a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók szabadkai vándorgyűléséről, Kapronczay Károly a Vajdaság orvosi és gyógyszerészeti emlékeiről, Buzinkay Géza egri főiskolai tanár Szabadka 19–20. századi sajtótörténetéről, a marosvásárhelyi Péter H. Mária Ferencz Áron jeles erdélyi gyógyszerészről, a brünni Ambrus Tünde az irlalmasok felvidéki gyógyszerertáiról tartott előadást.

A nyári egyetem résztvevői szakszerű idegenvezetéssel megismerkedtek Szabadka városának nevezetességeivel, magyar emlékeivel, kirándulást tettek Zentára, Magyarokizsára, majd a Ludas-tónál levő természetvédelmi területet keresték fel. Természetesen megnézték a palicsi tavat és a hajdani Monarchia patinás fürdőhelyeinek hangulatát és épületeit még őrző Palicsi fürdőhelyet is. A harmadik napon Öbetsére tettek kirándulást, Than Károly szülővárosába, ahol koszorút helyeztek a Than Károly tiszteletére állított emléktáblán, a Városháza épületében. Sajnos Than Károly és festő fivére, Than Mór szülőházát csak kívülről szemlélhették meg, mivel a délszláv háború idején azt menekülttáboroként használták és ennek következtében jelentős károkat szenvedett, lehangelően romos állapotban van. Terv és ígéret van az eredeti állapotnak megfelelő helyreállításra. A 2012. évi vándorgyűlés – a tervek szerint – Pozsonyban, és Brünnben kerül megrendezésre.

Kapronczay Károly

40. Nemzetközi gyógyszerésztörténeti Kongresszus (Berlin, 2011. szeptember 14-17.)

A kongresszusra, amelynek helyszíne a Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften épülete volt, a Német Gyógyszerésztörténeti Társaság szervezésében került sor. Ezúttal a szervezők fő témául a könyv és a gyógyszerészet kapcsolatát választották. A mintegy 300 résztvevővel megrendezett kongresszuson három szekcióban pontosan száz előadás hangzott el német, angol és francia nyelven – az előadások megértését színvonalas szinkron-tolmacsok segítették. A hét plenáris előadás mellett 93, tíz perces, zömükben powerpointos prezentációt hallhattunk, a kérdésekre, hozzászólásokra pedig szigorúan öt percet biztosítottak a szervezők. Az 54 poszter megtekintésére az előadás-modulok közti kávészünetekben bőven volt lehetőség. A gazdag kínálatban a kongresszus informatív programfüzete, és a benne közölt összefoglalók segítettek az eligazodást. A kongresszus anyaga, az előadások teljes szövegével együtt a Nemzetközi Társaság honlapján olvasható.

A megnyitó előadást Christoph Friedrich, a Német Társaság elnöke tartotta, majd kezdetét vette a tudományos program. Az első nap estéjén a résztvevők folyami hajótúrával összekötött banketten vehettek részt. Másnap került sor a Gyógyszerésztörténeti Akadémia ünnepi ebédjére – itt értesülhettünk örömmel arról, hogy az Akadémia, Ferentzi Mónika személyében újabb magyar taggal gyarapodott (az ünnepélyes beiktatásra másnap került csak sor). Ebéd után a Charité orvostörténeti múzeumában tettünk látogatást, majd este – nyílt-akadémiai ülésen vehettünk részt a Französisches Dom-ban, amelynek fénypontja a sokoldalú és mindenki által kedvelt Müller-Jahncke professzor emlékezetes – zenében és versekben gazdag – előadása volt. Ezután a német gyógyszerész-szövetségek egyesületének fogadásán vehettünk részt az elegáns Deutsches Apothekerhaus-ban. A Társaság nagygyűlésére pénteken, az előadások után került sor. Olivier Lafont eddigi elnök leköszönt, és az osztrák Christa Kletter lett az új elnök. Eldőlt az is, hogy a Nemzetközi Társaság a 41. összejevetelét 2013-ban, Párizsban tartja majd. A nagygyűlés után érdekes pódiumbeszélgetést hallhattunk a gyógyszerésztörténet oktatásának és dokumentációjának kérdéseiről hat felkért résztvevővel.

Hazánkat a kongresszuson a következők képviselték: Szalay Annamária (*Military Pharmacy and Books. Books from the Library of Hungarian Military Hospital Pharmacies in the 1th World War*), Ferentzi Mónika (*The Books of Conferences of the Society of Hungarian Scientists in the Pharmaceutical-Historical Library of the Pharmaceutical Museum in Kőszeg*), Kiss Árpád (*Boat Logbooks, Malaria Prophylaxis, GQP*), Magyar László András (*Scatotherapy of Johann David Ruland*). A résztvevők közt azonban akadtak még magyarok, például Bittera Miklós, a poszterrel szereplő, Brnóban dolgozó Ambrus Tünde, vagy a magyarul kifogástalanul beszélő, Németországban élő erdélyi gyógyszerész, Ovidius Major.

A remek hangulatú, gazdag tartalmú és kiválóan szervezett kongresszus nem csupán szakmai téren jelentett sokat, bemutatva számunkra a további kutatások lehetséges irányait és alkalmazható módszereit, hanem sokrétű kommunikációra, kapcsolattépítésre is alkalmat adott. Berlin pedig ismét bizonyította látogatónak, hogy méltán tekinthető Európában kultúra és a tudomány egyik fővárosának.

Magyar László András

EGYÉB HÍREK

- 2011. február 2-án Gazda István az Agora-program keretében az MTA könyvtárában tartott előadást *Kuriózumok a tudomány magyarországi történetéből* címmel.
- 2011. február 23-án a Magyar Gerontológiai és Geriátriai Társaság ünnepi ülést tartott Haranghy László (1897-1975) akadémikus emlékművének avatásán. A program során Karádi István, Beregi Edit, Regius Ottó, a MOT részéről pedig Vértess László szólalt föl, illetve tartott előadást.
- 2011. március 10-én a MGYT Gyógyszerésztörténeti Szakosztálya ülést tartott, amelyen Bayer István professzor *Emlékezés Bayer Antal (1860-1948) születésének 150. évfordulójára alkalmából* címmel tartott előadást.
- 2011. március 11-13. között került sor Erfurtban a Theophrastus-Stiftung által szervezett *Wahres Leben und Tod vom 16. Jahrhundert bis zur Neuzeit* elnevezésű, multidiszciplináris konferenciára, amelyen társaságainkat Magyar László András képviselte *Christliches Lebensideal und Lebensideal der Diätetik im 16. Jahrhundert* című előadásával.

- 2011. március 21-én** a Múzeumok Majálisa rendezvénysorozat keretében került sor az *Év Múzeuma* cím és kitüntetés átadására. A címet ez évben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár nyerte el. A címmel járó oklevelet és jutalmat Hammerstein Judit helyettes államtitkár adta át Varga Benedek főigazgató-nak. Az *Év Múzeuma* tábla ünnepélyes avatására pedig a múzeum épületében, június 22-én került sor.
- 2011 tavaszán** került sor a Székesfehérvári Szent István Múzeum *A gyógyítás titkos története* című szabadegyetemi előadássorozatára, amelynek során a következő előadások hangzottak el: Grabarits István: *Patinás patika-edények*; Berzsényi Brigitta: *Évezredes gyógyfüvek*; Varró Ágnes: *Mágikus gyógymódok a népi orvoslásban*; Bartók Adrienn: *„Elixírek, pilulák, flastromok”- régi gyógyszerformák*; Grabarits István: *Híres magyar gyógyszerészek*; Grabarits István: *„Nomen est omen – gyógyszerértékek névadásának érdekességei*; Magyar László András: *Patika és poézis – ahogy az irodalom látja*, Grabarits István: *Füveskönyvek, receptirodalom, gyógyszerkönyvek*.
- 2011 május 24-én** került sor Kapronczay Károly Magyar-lengyel orvosi kapcsolatok 1945-ig című, az MTA doktori címért benyújtott értekezésének nyilvános vitájára. Az egyhangúan elfogadott értekezés opponensei Sótönyi Péter, Karasszon Dénes és Szokolay Katalin voltak. Ezúton gratulálunk Kapronczay Károlynak az akadémiai doktori cím sikeres elnyeréséhez.
- 2011. május 26-27-én** került sor Kolozsvárt a *First Regional Congress of Neurosurgery in the Danube-Carpathian Region* című konferenciára, amelynek orvostörténeti szekciójában a következő előadásokra került sor: Barsu, Cristian: *Neurosurgical medico-historical landmarks on Romanian territory*; Bereczki, Zsolt: *Trephinations in South-East Hungary*; Offner, Robert: *Historical review of the university education in Transylvania and the first academic institute for training of surgeons in Kolozsvár/Cluj*; Simon, Katalin: *The way of medicine and surgery in Hungary in the eighteenth and nineteenth centuries*; Nastasa-Kovács, Lucian: *University education and medical culture in Kolozsvár/Cluj 1872-1919*; Gaal, György: *Prof. József Brandt (1838-1912), an excellent representative of the academic surgery in Kolozsvár/Cluj*.
- 2011. szeptember 13-án** Kiss László, szlovákiai magyar orvostörténész tagtársunk a debreceni Egyetemen tartotta habilitációs előadását, történelemtudomány tudományágban. Előadásainak címe: *A variolációtól a vakcinációig – a himlő elleni védőoltás hőskorának magyar vonatkozásai*, illetve *Új, eddig ismeretlen adatok a nagyszombati orvosi kar végzettjei szakmai, tudományos és közéleti tevékenységéhez*. Az utóbbi előadást szlovák nyelvű összefoglaló is kiegészítette. Ezúton gratulálunk Kiss Lászlónak sikeres habilitációjához.
- 2011. október 25-én** Szegeden A Szegedi Akadémiai Bizottság székházában Jakó Zsigmond-emlékülésre került sor, amelyen társaságainkat Magyar László András képviselte, *Az orvos Köleséri Sámuel* című előadásával.
- 2011. október 28-án** az Immunkávé előadás-sorozat keretében Müller Miklós professzor (USA) *Emlékezés azokra az időkre, amikor nem voltak gének, és a sejtek maguktól keletkeztek az élő anyagból. – A magyarországi liszenkóizmus története* címmel tartott előadást.
- 2011. november 7-én** került sor a *Fenntartható múzeum – a múzeum, mint társadalmi erő* című konferenciára a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület szervezésében, amelyen Varga Benedek, a SOMKL főigazgatója *Szaktúdzások megújulási lehetőségei* címmel tartott előadást.
- 2011. november 30-án** a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Karának könyvtárában tartották Keleméri Gábor és Karasszon Dénes: *A daganatvírus-kutatás magyar mestere – Dr. Jármai Károly élete és munkássága* című könyvének bemutatóját. A kötetet Minárovits János a Magyar Mikrobiológiai Társaság elnöke mutatta be az érdeklődőknek.
- 2011. december 15-én**, a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban tartották Kapronczay Károly: *A gyógyító Budapest* című könyvének bemutatóját. A könyvről Buza Péter és Magyar László András beszélt az érdeklődőknek.

KRÓNKA

HALOTTAINK

GRABARITS ISTVÁN
(1945-2012)

Az elmúlt évszázad hatvanas-hetvenes éveiben a hazai gyógyszerészet-történetírás újjáéledt. Ez az újjászületés azoknak a fiatal gyógyszerészet-történészeknek volt köszönhető, akik hivatásuk mindennapi gyakorlása mellett szakmájuk múltját is kívánták kutatni, szétszóródott tárgyi emlékeit egybegyűjteni, hozzáférhetővé tenni. Ez a nemzedék valóban maradandót alkotott: megteremtette Kőszeg európai hírűvé vált gyógyszerésztörténeti gyűjteményét, Győrben, Kecskeméten, Székesfehérváron, Egerben patikamúzeum létesítését kezdeményezte, olyan szakmai köröket alakított ki, amelyek – egyetemi oktatás hiányában – a gyógyszerésztörténet hazai művelésének központjává váltak. E nemzedék (Szigetváry Ferenc, Rádóczy Gyula, Kóczyán Géza, Szentgyörgyi István, Blázy Árpád, Menner Ödön, Lázár László stb.) meghatározó egyénisége lett Grabarits István, talán akkor legfiatalabb, de az utolsó évtizedekben a leghatékonyabb szervezője volt a gyógyszerésztörténet legkülönbözőbb szakmai és társasági fórumainak.

Annak, aki maga is írt visszaemlékezést, könnyű életútját megrajzolni, munkásságát összegezni, értékelni. Grabarits István ilyet nem írt, miért írt volna, hiszen életkora még nem indokolta, különben is tevékeny, egy időben több dolgot is végző ember volt. Még 2012 márciusában interjút adott egy folyóiratnak, ennek életrajzi részében maga foglalta össze élete főbb meghatározóit, gyógyszerészi pályafutása kezdetét.

„Családomban a IV. Grabarits István vagyok, 1945. január 23-án Peregén születtem (ma már összeépült Kiskunlacházával.) Édesapám kiválóan gazdálkodó parasztember volt a Lacháza melletti Bankháza pusztán. Az általános iskolát ezen a két helyen jártam ki. Édesapámat kulákká nyilvánították, így a váci Mezőgazdasági Technikum ajtaja bezáródott előttem, pedig 12 éves koromban már minden munkából kivettem a részem és biztos támasza voltam Édesapámnak a földek megművelésében. Apám halála után Édesanyámnak be kellett lépnie a TSZ-be. Közben felvettek a Debreceni Református Gimnáziumba. Ez a gimnázium fiatal felnőtteként és meglett emberként is meghatározta a hitüggyekhez való hozzáállásomat és a nemzeti kérdés, a történelmi Magyarország, a tudós társaságok, a könyvtári búvárkodás útvesztőiben való eligazodásom. E gimnáziumban nagy hatással voltak rám dr. Tóth Béla, Kiss László, Nagy Géza és Nagy Mihály tanárok. A gimnázium falai között is foglalkoztatott a gondolat, hogy agrármérnök leszek, de a gimnázium negyedik osztályában ajánlotta osztályfőnökünk mindenkinek a gyógyszerészetet. Tanácsért Nagy Varjas Mátyáshoz, akkori gyógyszerészhallgatóhoz (különbön rokonunkhoz) fordultam, aki nem egyszerűséggel válaszolt „Nem rossz ez.” Ennek hatására felvételiztem a Budapesti Orvostudományi Egyetem Gyógyszerészeti Karára és elsőre felvettek, de az egyetem Kollégiumába is.

Az egyetemről nagy tisztelettel emlékszem Nagy János matematika, Körös Endre általános és szerves kémia professzorokra, nem különben Burger professzorra, akinél jelesre szigorlatoztam. Clauder, Halmi, Pandula professzorok meghatározói lettek gyógyszerészeti formálódásomnak. Ebben szerepe volt Németh Béla kiskunlacházi gyógyszerésznek, aki igazi gyógyszerész volt. Nagy tisztelője voltam Kempler Kurt főgyógyszerésznek, akinek már akkor a gyógyszerésztörténeti írásait számon tartottam. Államvizsgáim letétele után, első feleségem révén Szombathelyre kerültem, itt született Ildikó lányom is (1969). Már az egyetemen hallottam dr. Küttel Dezső Vas megyei főgyógyszerésztől, akit felkerestem „állásügyben”. Alaposan kikérdeztem, tanulmányaimról, iskoláimról és azonnal elvitt Bartha Béla igazgatóhoz. Így lettem 1971. január elsejétől a Vas Megyei Gyógyszer-tári Központ leltárbrigád vezetője, így kerültem kapcsolatba Szigetváry Ferencel, a Kőszegi Patikamúzeum későbbi igazgatójával is. Ő mondta „Apucinál (ti. Küttel Dezső főgyógyszerésznél) illik tudományoskodni”. Innen kezdődött az én tudományos kutatói életem és örök barátságom Szigetváry Ferencel. Első gyógyszerésztörténeti tanulmányom az I. Magyar Gyógyszerkönyvvel foglalkozott és kiadásának centenáriuma jelent meg. Szombathe-

lyen Szigetváry Ferenc vezetésével előkészületek történtek egy megyei gyógyszerészettörténeti kiállítás megszervezésére, amelyre a tárgyakat nemcsak Szigetváry Ferenc gyűjtötte össze, hanem maga restaurálta, vele jártam a gyógyszerárakat, gyűjtöttük össze a az 1971-ben Kőszegen megnyílt kiállítás tárgyait. Ezzel kapcsolatban fogalmazódott meg az a gondolat, hogy Kőszegre hozzák vissza az innen elvitt egykori Jezsuita Patika teljes bútorzatát, legyen egy Patikamúzeum. Ez találkozott Antall Józsefnek, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum mb. főigazgatójának, a Magyar Orvostörténeti Társaság főtákarának elképzeléseivel, hogy itt nemcsak gyógyszerészettörténeti múzeum, hanem könyvtár, egy szakmai kutatóközpont is legyen. Hatalmas szervező munka volt, amelynek részese is lettem. Így kötődött össze életem az orvostörténelemmel, azokkal a tudományos társaságokkal és szervezetekkel, amelyek meghatározták életem további alakulását."

Grabarits István jelentős szerepet vállalt a közégi patikamúzeum szervezésében, anyaggyűjtésében és általában a kiállítás szervezésében. Ekkor érelődött meg benne a gondolat, hogy gyógyszerészettörténelem tárgykörében doktori fokozatot szerez. 1980-ban megvédte *A XVIII. századi magyarországi materia medica és annak értékelése* c. disszertációját, amely elmélyült kutatói munka eredménye lett. A „gyógyszerészettörténelem doktora” megtisztelő címmel kevesen rendelkeztek, az akkori ifjabb nemzedék körében csak Grabarits István. 1977-ben elvált, új munkahelyet Kalocsán talált. Erről így írt: „Olvastam egy álláshirdetést, hogy Kalocsán OTP lakásjoggal belvárosi gyógyszerésznek vezetőt keresnek. Megpályáztam, így lettem a 12/44-es Gyógyszertár vezetője, az egyik beosztott gyógyszerész későbbi feleségem Ihász Zsuzsanna volt. Az Ő Édesapja és nagyapja Ihász Nándor szintén gyógyszerészek voltak. 1979-ben született István fiunk, aki viszi most a patikát. Szegeden végzett, nagyon szereti a gyógyszerári munkát. Kisebbik fiunk Gábor 1981-ben született, ő gépjáratéchnikkal foglalkozik.”

Az 1970-es évek végén a gyógyszerészettörténészek közül többen sajnálták Grabarits István váratlan döntését, viszont kétérdőségeket Grabarits István megcáfolta: 1978-tól a kalocsai Érseki Főkönyvtár rendszeres kutatója lett, elmélyült kutatásokat végzett az értékes orvos-, gyógyszerészettörténeti és botanikai munkákban, 1981-ben először Kalocsán, majd Budapesten, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban kiállítást rendezett Kalocsa könyvtárából, tudománytörténeti kéziratából. Az előbb idézett nyilatkozatában erről így szolt: „A kalocsai Érseki Könyvtár egy aranybánya, 800 kötet 1800 előtti orvosi könyvet találtam. Azt kell mondanom, hogy az egyetemi és a Széchényi Könyvtár mellett Kalocsán őrzik a legtöbb orvosi kódexet, ősnymtatványaival felbecsülhetetlen értékűek.”

Nevéhez fűződik a kecskeméti Orvos-Gyógyszerészettörténeti Múzeum megszervezése, kiállításának szakmai előkészítése és megrendezése. (Sajnos azóta nem eredeti helyén látható.) Szakmai elismerését jelentette, hogy a Magyar Orvostörténeti Társaság és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság közös gyógyszerészettörténeti szakosztályának 1984–1992 között alelnökként, majd 1992–2001 között elnökként működött. Szervezésében kiváló szakmai előadások voltak, nem rajta múltott, hogy az 1990-es években bizonyos távolodás történt a MGYT és a MOT között, új formák születtek a tudományos társasági életben. A Magyar Orvostörténeti Társaság 1994-ben alelnökkévé választotta, e tisztséget haláláig betöltötte. Hosszas mérlegelés után 2002-ben – 22 támogatóval – megalapította a Magyar Gyógyszerészettörténeti Társaságot, amelynek alapító elnöke maradt haláláig. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság új alapszabályzata csak gyógyszerészeknek biztosít tagságot, amelynek következtében a gyógyszerészettörténeti szakosztály tagságának legalább 80 %-át elvesztette volna, mivel a bölcészek, botanikusok, műszaki végzettségűek nem lehettek volna tagjai a társaságnak. Elsősorban Grabarits Istvánnak köszönhető, hogy a negyedévenkénti tudományos ülések, az évente megrendezésre került *Gyógyszerészettörténeti nyári egyetem* népszerűvé váltak nemcsak a gyógyszerészettörténészek körében. Az utolsó három már határon túli magyar városban (Nagyvárad, Szabadka, Pozsony) került megrendezésre, találkozási lehetőséget nyújtott az ott élő magyar gyógyszerészeknek. A Magyar Gyógyszerészettörténeti Társaságot a Nemzetközi Gyógyszerészettörténeti Társaság is tagtársaságainak sorába fogadta, maga Grabarits István tagja lett a Nemzetközi Gyógyszerészettörténeti Akadémiának is. A Román Gyógyszerészettörténeti Társaság is tiszteletbeli tagjai sorába hívta.

A rendszerváltozás éveiben Grabarits István aktív résztvevője és alakítója lett a gyógyszerészi közéletnek, egyik szervezője lett a Magyar Gyógyszerészeti Kamarának, amelynek 1989–2003 között vezetőségi tagja, 1991–1994, majd 1999–2002 között alelnöke is volt. Tudományos munkásságának elismerését jelentette, hogy a Szegedi Tudományegyetem címzetes egyetemi docensi ranggal tisztelte meg.

Az 1990-es évek derekán magánosította az addig vezetése alatt állt kalocsai gyógyszerterát és sikeres vállalkozó lett.

Pályafutása alatt számos kitüntetésben részesült, 1991-ben Kiváló Gyógyszerész lett, 2000-ben elnyerte a Magyar Orvostörténeti Társaság Wessprémi István, 2001-ben a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Erney József jutalomérmét, 2003-ban Kalocsa város Életmű-díjjal tüntette ki, de ebben az évben a Magyar Köztársaság Érdemrend

tiszti keresztjét, az Egészségügyi Minisztérium Pro Sanitate díját is megkapta. 2001-től az ETT Gyógyszer Alkalmazási Bizottsága, 2002-től a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága hívta tagjai sorába.

2012. augusztus 20-án Kalocsa Város Egészségügyi Díját kapta meg, amit már kórházi betegágyánál adtak át.

Három évvel ezelőtt súlyosan megbetegedett, hősi küzdelmet vívott a betegséggel, meg akart gyógyulni, legálább is hasznossá tenni önmagát a tudomány és a hétköznapi világában. Belső energiái 2012. szeptember 18-án elfogytak.

Emlékét őrizzük.

Kapronczay Károly

SZÁLLÁSI ÁRPÁD

(1930 – 2012)

2012. július 12-én, Esztergomban elhunyt Szállási Árpád, a Debreceni Egyetem magántanára, talán a legismertebb hazai orvostörténész. Nehéz számba venni, felsorolni mindazt, amivel élete során foglalkozott. Szerteágazó tevékenysége mellett megmaradt „körzeti orvosnak”. Körorvosi hivatását kiválóan művelte, az orvosi pályán nem is kívánt ennél magasabbra emelkedni. Az Esztergomba látogató idegennek, ki nem ismerte címét, elég volt az első embertől megkérdeznie: „hol található Szállási doktor?” – mindenki tudta rá a választ.

A gyógyító munka mellett azonban még sok minden foglalkoztatta, az orvostörténelem, könyvészet, költészet, numizmatika, irodalomtörténet, sport terén egyaránt szakértőnek bizonyult. Jeles könyvgyűjtő lett, talán övé volt az ország legnagyobb, legválogatottabb orvostörténeti magánkönyvtára, ám gyűjtötte a 19/20. századi magyar irodalom legnagyobbjainak kéziratát is. Nem „csodabogár” gyűjtő volt, hanem az utolsó igazi polihisztorok egyike. Hatalmas könyvtárát egész életében szakszerűen és finom ízléssel gyarapította.

Szállási Árpád Nagyecsedén született 1930. június 30-án sokgyermekes földműves családban. Mindig büszke volt származására és arra, hogy családjában ő lett az első okleveles orvos. A trianoni határváltozások, a második világháborút első éveit megelőző határmódosítások miatt több helyen végezte középiskoláit: kezdte Szatmárnémetiben, végül 1950-ben Mátészalkán érettségizett. Olvasottsága, az irodalom és a történelem iránti vonzódása ellenére az orvosi pályát választotta. 1956-ban summa cum laude eredménnyel avatták orvosdoktorrá Debrecenben.

Medikusévei alatt sűrűn látogatta Szodoray Lajos professzor orvostörténeti előadásait a Medikus Klubban. A második világháború után ugyanis az összes magyar orvosi karon megszüntették az orvostörténelem egyetemi oktatását. A későbbiek során is nagy figyelmet szentelt Debrecen orvosi múltjának. Különös figyelemmel kutatta az orvosi kar jeles tanárainak munkásságát, ebben a témakörben több könyve is napvilágot látott. Orvosi oklevélnek megszerzése után előbb a Debreceni Orvosegyetem Közegészségtani Intézetének munkatársa lett, ám hamarosan a Megyei Gyermekkorház osztályos orvosaként folytatta pályáját. Ez felkészülést jelentett későbbi körzeti orvosi praxisához. Előbb Szabolcs-Szatmár megyében, majd 1960-tól Keszthelyen, illetve 1968-tól Esztergomban dolgozott. Talán Esztergom pezsgő szellemi élete is ösztönözte arra, hogy elmélyülten foglalkozzon orvostörténelemmel.

Az 1950-es évek végétől rendszeresen látogatta az Országos Orvostörténeti Könyvtárat, 1961-ben belépett az Orvostörténeti Szakcsoportba, amely az orvosi múlt iránt érdeklődő orvosokat volt hivatott tömöríteni. Ebből a formából alakult meg 1966-ban a MOTESZ keretén belül működő, de nagyobb társasági életet biztosító Magyar Orvostörténeti Társaság, amelynek egyik alapító tagja lett. Az 1950-es évek végén és az 1960-as évek elején a hazai orvostörténelem iránt érdeklődők évente – más-más helyen szervezett – vándorgyűléseken is találkoztak, amelyeken Szállási mindig jelen volt és figyelemreméltó előadásokat tartott. Ugyancsak 1966-tól – saját költségén – jelen volt a két évente megrendezett nemzetközi orvostörténeti kongresszusokon – Görögországtól Mexikóig –, amely komoly anyagi áldozatokat is kívánt tőle. Talán a legismertebb magyar orvostörténész lett a nemzetközi orvostörténeti kongresszusok világában. Minden kongresszuson előadást is tartott, főleg a külföld számára ismeretlen magyar és erdélyi orvosokról. Az 1970/1980-as években több alkalommal adott elő a hallei egyetem által két évente szervezett orvostörténeti konferenciákon is.

Rendszeresen publikált az Orvosi Hetilapban, az Orvostörténeti Közleményekben, a nemzetközi orvostörténeti kongresszusok kiadványaiban. Négy alkalommal tüntették ki az Orvosi Hetilap Markuszovszky-díjjal, megkapta a hazai orvostörténelem művelésének legmagasabb jutalomérmét, a Magyar Orvostörténeti Társaság Zsámboki és Wessprémi István jutalomérmét, a Társaságon belül különböző tisztségeket viselt. Az Orvosi Hetilap Horus rovatának szerkesztője is volt haláláig. Számos – vagy 600 – orvostörténeti tanulmány szerzője, több könyv írója is

volt. Ezek közül kiemelkedett Esztergom közegészségügyének történeti feldolgozása, Rákóczi fejedelem és Nagycsed kapcsolatának feltárása, számos jeles magyar orvos munkásságának szakszerű feldolgozása. Számos munkája közül kiemelkedik *A múlt magyar orvostörténeti c. gyűjteményes kötete*, valamint öt verseskötete.

Mély barátság fűzte Antall Józsefhez, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár egykori főigazgatójához, a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtítkárához, a későbbi miniszterelnökhöz, továbbá Benedek István orvos- és íróhoz, az ún. Hiúzok Társaságának alapítójához, amely körnek lelkes tagja és résztvevője is volt.

Életének fordulópontja az 1990-es évek közepére esik: örömmel fogadta a Debreceni Orvosegyetem akkori rektorhelyettesének, Módos László professzornak a megkeresését, hogy az általános orvosi karon tartson az orvostörténelem tárgyköréből előadásokat. Örömmel és nagy lelkesedéssel vágott bele 1994-ben az egyetemi oktatói munkába. 1994-ben megszerezte a PhD fokozatot, az orvostörténelem tárgyköréből habilitált, majd elnyerte az egyetemi magántanári címet is. Elsősorban az ő ösztönzésére jött létre a Debreceni Egyetemen az orvostörténeti gyűjtemény. Az egyetemi klinikai telep átépítése idején vált szabaddá az orvoskari szervező Kenézy professzor egykori villája. Itt kapott helyet az egyetemi orvostörténeti múzeum, könyvtár és konferenciaközpont, amely ma az egyetem büszkesége. Szállási saját könyvgyűjteményből gyarapította az orvostörténeti könyvtárat, a tárgy- és éremgyűjteményt.

Egyetemi előadása mindig népes hallgatóság előtt hangoztak el, általában 150–200 medikus jelent meg egy-egy egyetemi foglalkozásán. Nyolcvanadik születésnapján az egyetem ünnepi tudományos ülést rendezett, Nagycsed és Esztergom városa pedig díszpolgári címmel tisztelte meg.

Szinte hihetetlennek tűnt váratlan betegségének híre, halálát pedig még inkább megdöbbentett s lesújtott bennünket.

Nyugodjék békében!

Kapronczay Károly

VIDA TIVADAR

(1922 – 2012)

2012. október 13-án tragikus hirtelenséggel elhunyt Vida Tivadar, a 20. század derekán újjáformálódó hazai orvostörténeti kutatás egyik jeles és meghatározó egyénisége. Vida Tivadar nevét Weszprémi István Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza című többkötetes latin nyelvű könyveinek magyarra fordításával örököltette meg. Kiváló kutató és fordító volt, bár tevékenységének igazi területe nem az orvostörténelem volt: életének jelentős szakaszában katolikus lelkészként élt és tevékenykedett.

Vida Tivadar 1922. február 6-án született Ipolyságon. Iskoláit Pozsonyban végezte, 1938-ban a Magyar Reál-gimnáziumban tett érettségi vizsgát. A Kis-Kárpátok cserkészcsapat tagja, majd egyik vezetője lett. Papi pályára készült, előbb a kassai egyházmegye szemináriumában töltött három évet, majd felszentelésére a pozsonyi szemináriumában készült fel. 1945. március 31-én szentelték pappá Pozsonyban, néhány nappal azelőtt, hogy a várost a szovjet hadsereg elfoglalta. Papi pályája jelmondatának Xavéri Szent Ferenc jeligejét választotta: Lelkeket adj nekem, a többi vidd el! Újmiséjét 1945. április 2-án, húsvét hétfőjén mutatta be a pozsonyi Szentháromság templomában. Káplánként működött Pozsonypüspökin (1946 végéig), Szakolcán (1947–1949), majd plébánosnak nevezték ki Nyitrasárfőre (1949–1951), de ebben a tisztségben működött Bozókön (1953–1956), Garamkövesden (1956–1958), Barssáron (1959), ahonnan a szlovák belügyi hatóságok kívánságára egyházi előjárói felfüggesztették, mivel itt és előző állomáshelyein olyanoknak is kiszolgáltatta vallásának szentségeit, akiknek különben tilos lett volna akár templomba is menni. A Csehszlovák Egyházügyi Hatóság 1960. január elsejével visszavonta lelkészi tevékenységének engedélyét, eltiltotta nyilvános papi tevékenységtől. Kényszerlakhelyének (1960–1962 között) Lipovnikot jelölték ki, ahol erdészeti munkásként, favágóként élt. Innen kérte – családegyesítésre hivatkozva – kivándorlását Magyarországra, mivel édesanyja és fivére itt élt. Letelepődése után az ORFI-ban – az igazgatóságon – kapott kézbesítői állást, egyházi vonatkozásban a Máriaremetei templomba, szolgálaton kívüli lelkészként osztották be.

Az Országos Reuma és Fizioterápiás Intézet akkori főigazgatója, Farkas Károly professzor ajánlotta Palla Ákos figyelmébe, aki azonnal alkalmazta német-francia-latin fordítónak. Ez utóbbi rendelkezett kiemelt fontossággal: már Kövári Aladár lefordította Weszprémi munkájának első kötetét, de a folytatást korára és betegségére való tekintettel nem vállalta. Vida Tivadar minden szempontból megfelelt a fordítói tevékenységre, sőt feladatkörébe tartozott az Orvostörténeti Könyvtár és az orvostörténeti szakcsoport teljes német, francia, olasz és szlovák

levelezése. Hatalmas tárgyi ismeretével könnyen bekapcsolódott az orvostörténeti kutatásokba, a Wespriemfordítás mellett forrásértékű tanulmányokat jelentetett meg – társszerzőkkel – a 17/18. századi orvosképzés kézírataiból, a különböző egyetemek levéltáraiban őrzött kézíratos levelezésekből, kéziratokból stb. Az Orvostörténeti Közlemények 1960/70-es években megjelentetett számaiban számos alapvetésnek számító adattári közlemény jelent meg Vida Tivadar tollából, sőt más tudománytörténeti folyóiratban is. 1970-ben a budapesti Hittudományi Egyetemen egyháztörténeti doktori címet szerzett, disszertációját a Mohács előtti magyar gyógyító szerzetes rendek tevékenységéről írta.

Ezekben az időkben Máriaremetén – kisegítőként – nyilvános lelkesítő tevékenységet fejthetett ki. 1974-ben megvált a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtártól, ferences novíciusként töltött el egy évet Esztergomban. Ugyan nem lett Szent Ferenc Rendjének tagja, ám 1975-1997 között a székesfehérvári egyházmegye papjaként Mária remetén kápláni beosztást kapott, 1997-1998-ban plébániai adminisztrátor, majd ismét eredeti beosztásában működött 2005-ig, nyugalomba vonulásáig. 2004-ben tiszteletbeli kanonoki címre emelték előjárói. Valójában ekkor sem vonult végleg nyugdíjba, hanem a helyi katolikus nyugdíjas otthon lelkipásztori teendőit látta el. A tudományos munkától továbbra sem szakadt el, jelentős tudományos és teológiai munkákat fordított magyarra, illetve idegen nyelvre.

Nem szakadt el szülőföldjétől, az 1990-es évektől gyakran járt a Felvidékre, főleg volt szolgálati állomásaira lelki gyakorlatokat tartani, egykori híveit a magyar nyelv megtartására buzdította, ugyanakkor – a Pázmány Péter Alapítvány elnökeként – a felvidéki, de magyar egyházi intézményekben tanuló kispapoknak segítséget nyújtott az anyanyelven, illetve a másik ország hivatalos nyelvén folytatott tanulmányaikban.

Hihetetlen energiákkal rendelkező ember volt, amiben hatalmas segítséget nyújtott neki a rendszeres úszás, amit szinte élete utolsó hónapjaiig gyakorolt és ami sok testi bajon átsegítette. 2012. október 13-án autóbalesetben hunyt el. Művelt, sokoldalú, örökké megújuló, szívós ember volt, akinek életművében az orvostörténelem „csak” kis területet töltött ki, orvostörténeti munkássága mégis emlékeztetessé teszi nevét.

Kapronczay Károly

SZEBELLÉDY GÉZA (1941 – 2012)

Fotóriporterként és újságíróként kezdte pályafutását, mindvégig az MTI munkatársa, s nyugalomba vonulásáig az intézmény vezérigazgató-helyettese volt. Jelentős szerepet játszott az értékes fotótár fénykép-archivummá történő átszervezésében. Az 1960-as, 1970-es években szerepet vállalt a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum kiállításainak művészi értékű fotóanyagainak elkészítésében, több orvos- és gyógyszer-történeti kiadvány, album és könyv illusztrálása fűződik nevéhez.

Kapronczay Károly

**A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG
ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
2012. ÉVI PROGRAMJA**

Január 26.

A MOT tudományos ülése

Program:

Simon Katalin: A kora újkori sebészműhely

Február 16.

A MOT Népi Orvoslás Szakosztálya és a Népi természetismereti Szakcsoport közös rendezvénye

Program:

Juhász Katalin: A gyógyítás és betegségmegelőzés „vizes” gyógymódjai

Kaán Miklós: Mágikus elemek a magyar népi fog-gyógyításban

Február 18.

A MOT, a MGYTT és a Debreceni Egyetem Orvos-Egészségügyi Centruma közös rendezvénye a „Kapcsolatok Napja” rendezvénysorozaton belül, a debreceni Kenézy-ház tudósklubjában.

Program:

Kapronczay Károly: Debrecen orvostörténeti múltja

Kapronczay Katalin: Weszprémi István bölcséleti munkái

Szabó Attila: Kazay Sámuel, debreceni gyógyszerész

Február 23.

A MOT tudományos ülése

Program:

Monos Emil – Molnár László: Az önálló budapesti orvostképzés 60 éve

Petneki Áron: Orvosi hungarikumok a varsói könyvtárakban

Március 1.

A MGYTT Vezetőségi ülése

Program:

1. Beszámoló a 2011. évi tevékenységről
2. Tagfelvételek elbírálása
3. A 2012. évi rendezvények előkészítése
4. A 2012. évi tisztújító közgyűlés előkészítése
5. Egyéb ügyek

Március 22.

A MOT, az MTA Orvostörténeti Munkabizottsága, az MTA Egyetemtörténeti Albizottsága és a Magyar felsőoktatási levéltári Szövetség közös rendezvénye „A hazai orvostudományi karok kiépülése a 19-20. században” címmel.

Program:

Czár Katalin: Irányzatok a 19-20. századforduló kórházépítészetiében

Molnár László: A budapesti orvoskar kiépítése a Monarchia idején

Lengvári István – Pilkhofér Mónika: Az Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karának letelepedése és kiépülése Pécsen

Kiss Róbert Károly: A szegedi orvostképzés infrastrukturális fejlesztése a két világháború között

Vajda Tamás: A Szegedi M. Kir. Állami Ápoló és Védőnőképző Intézet 1937-1944 közötti története

KRÓNIKA

Április 5.

A MGYTT közgyűlése

Program:

6. Beszámoló a 2011. évi tevékenységről
7. Az Ellenőrző Bizottság beszámolója a 2011. évről
8. Közhasznúsági jelentés
9. 2012 évi munkaterv és költségvetés
10. Egyéb ügyek

Április 12.

A MOT, az MTA Orvostörténeti Munkabizottsága és a SOMKL közös könyvbemutatóval összekötött emlékülése Dr. Antall József születésének 80. évfordulója alkalmából.

A program előadói:

Jávor András Államtitkár, *Schultheisz Emil*, *Karasszon Dénes*, *Kapronczay Károly* és *Gazda István* voltak

Április 19.

A MOT Népi Orvoslás Szakosztálya és a Népi Természetismereti Szakcsoport közös rendezvénye

Program:

Zsilák Mária: Prevenció és gyógymódok a magyarországi szlovákoknál

Tóth G. Péter: Tárgyak, férgek, démonok. A gyógyítás és a rontás eszközei a kora újkori boszorkányperekben

Április 28.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Program:

Bóna Endre: Újabb Szent-Györgyi érmek

Kocsis János: Donátor Balla Sándor.

Könyvbemutató: *Tóth Sándor*: Éremkönyv (Szeged, 2012.). A katalógust bemutatta: *Jakó János*

Április 27.

A MOT, a Tormay Károly Egészségügyi Központ és a Gödöllői Lokálpatrióta Klub együttes ülése

Program:

Kapronczay Károly: A magyar egészségügy helyzete a két világháború között

Birtalan Győző: A zöldkeresztes mozgalom történelmi távlatban

Jávor András: A rendszerváltás és a hazai egészségügy történeti vázlata

Május 3.

A MOT, a Semmelweis Egyetem Népegészségtani Intézetének Orvostörténeti Munkacsoportja, a Kaleidoscope Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat Szerkesztősége, a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága és a MTA Élettudomány-Történeti Munkabizottsága közös rendezvénye

Program:

Győry Hedvig: A marha, mint orvosi alapanyag az óegyiptomi gyógyászatban.

V. Nagy Livia – Gellért Kis Gábor: Öszösvetségi matematika.

Felszeghi Sára: Híres írók és kórképeik

Varga Benedek: A SOMKL lehetőségei és eredményei az európai orvostörténeti múzeumok között.

Május 17.

A MOT tudományos ülése

Program:

Jakó János – Karasszon Dénes: A Sárospataki Református Főiskola iskolakórházának jelentősége az iskolaegészségügy történetében. (Az utolsó iskolaorvos, Dr. Jakó János emlékére)

Június 7.

A MOT ünnepi ülése

Program:

A Weszprémi István-emlékérem átadása *Tulassay Tivadarnak*

Június 14.

A MOT tudományos ülése.

Program:

Le Calloc'h, Bernard (Párizs): Doktor James-Gilbert Gerard, Kőrösi Csoma Sándor pártfogója

Október 4.

A MOT tudományos ülése

Program:

Boga Bálint: Gerhard van Swieten (1700-1772), a modern gerontológia úttörője

Vértés László: Arany János betegségeiről, orvosairól – halála 130. évfordulóján

Vértés László: 100 éve született Winter László sebésztanár.

Október 18.

A MOT Népi Orvoslás Szakosztálya, a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya, a SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke közös rendezvénye.

A rendezvény helyszíne: Néprajzi Múzeum

Program:

Barna Gábor: Csodás gyógyulások dokumentumai: a máriaradnai fogadalmi képek

Frauhammer Krisztina: Az ima ereje. Kézzel írott imák kegyhelyeinken

Limbacher Gábor: Gyermekáldásért folyamodó vallásos gyakorlat a jelenben

Bárth Dániel: Gyógyítás ördögüzéssel a 18. századi Magyarországon

Gyöngyössy Orsolya: „Elhagytak mindenek, csak te légy orvosom.” Jézus, a gyógyító halál hozója a halotti búcsúztatókban

Limbacherné Lengyel Ágnes: Álom, fantázia és hit a gyógyítás történetében Asklepiostól a szellemsebészetig

November 8.

A MOT tudományos ülése

Program:

Ralovich Béla: A mikrobiológiai oktatás és kutatás hazai történetével kapcsolatos gondolatok

November 15.

A MOT Népi Orvoslási Szakosztálya és a MGYTT közös ünnepi rendezvénye Kóczián Géza és Gémes Balázs emlékére.

Emlékezők és méltatók: *Kapronczay Károly, Kóczián Zoltán Gergely, Szabó István, Szabó László Gyula, Babulka Péter*

KRÓNIKA

November 21-23.

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, a MTA Tudomány- és Technikatörténeti Állandó Bizottsága, a MOT, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, a BME, az Óbudai Egyetem, a SOMKL és az ELTE Egyetemi Könyvtára 29. országos ankétja „Újabb eredmények a hazai tudomány- és technikatörténet köréből” címmel, „A tudomány-, technika és orvostörténet témáinak és tárgyainak képi ábrázolása a gyűjteményekben” tárgykörben.

Orvostörténeti tárgyú előadások:

Kapronczay Károly: Az orvosi fényképezés története

Hámori József: Prof. Dr. Schultheisz Emil, a hazai és nemzetközi elismertségű orvostörténész köszöntése

Győry Hedvig: Orvosok és varázslók az óegyiptomi gyógyítás történetében

Zsonda Márk: Interdiszciplináris kirakós. II. A római sebészeti műszerek ábrázolásának módja

Kapronczay Katalin: „Pathologie pittoresque” – betegek, betegségek, gyógymódok a XIX. századi humoros francia litográfiákon.

Simon Katalin: A gyógyítás színhelyei Budán (1686-1848)

Molnár László: Orvos- és egyetemtörténeti képgyűjtemények a Semmelweis Egyetem levéltárában

Tigyi Zoltánné: Egészségügy képekben, avagy a preventív orvoslás szemléltető eszköze

Forrai Judit: Összehasonlító vizsgálatok a fogászati beavatkozások képi ábrázolásaiban a 17-18. és a 20. században

Forgács Lajos: Az orvostechnikai oktatás (clinical engineering) története Magyarországon

Ménes András: Selye János élete és a stressz-elmélet

Gazda István: Az új, hazai, orvostörténeti adatbázisról

November 24.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Program:

Jakó János: In memoriam Szállási Árpád

Csoma Zsigmondné: Szállási Árpád orvosnumizmatikai munkássága

Nagy Anita: A Péterfy Miklós Emlékérem

Süle Tamás: Szentágotthai professzor, ahogy a szobrászművészek látták

Egyéb hírek

Február 24-én védte meg sikerrel tagtársunk Simon Katalin „Sebészet és sebészek Magyarországon (1686-1848)” című orvostörténeti tárgyú PhD doktori disszertációját. A sikeres védéshez és a remek disszertációhoz ezúton is gratulálunk.

Február 29-én nyílt meg a szegedi Móra Ferenc Múzeumban a SOMKL „A sebesült Görgei” című vándorkiállítás. A kiállítás 2012 folyamán a következő helyeken volt még látható: Koszta József Múzeum, Szentes 2012. június 22.-2012. október 10. Cifrapalota, Kecskemét, 2012. október 19.- 2012. november 18.

Március 8-án Szekesfehérváron, a Szent István Király Múzeumban került sor a „Válaszúton” – patikamúzeumok az ezredfordulón. c. szakmai kerekasztalbeszélgetésre. A program során a következő előadások hangzottak el: Fári István: A Galenus kiadó bemutatása, Krizsány Anna: A megújult Fekete Sas Múzeum. Bernáth Éva: A tégely tíz oldala – foglalkozások a Fekete Sas Múzeumban. Szabó Edit: patikafoglalkozás a Déri Múzeumban. Kuslics katalin: A sporoní Angyal Patika és jövője. Mecséri Annamária: fejlesztések a kőszegi Patikamúzeumban. Mészáros Ágnes: Szentek, bűbajosok varázslók. A kecskeméti Orvos és gyógyszerészettörténeti Gyűjtemény kiállítása. Magyar László András: Állati orvosságok. A program vitával, majd az egykori jezsuita patika és a ciszterci templom meg látogatásával zárult.

- Április 12-én* nyílt meg a Markó utcai Mentőmuzeumban a Pincekórház kiállítása. ünnepi beszédet Mártai István az OMSZ főigazgatója mondott, majd Debrődi Gábor „helytállás az 1956-os forradalom idején”, illetve Kovács Gábor: „Mentő voltam 1956-ban” címmel tartott előadást. A rendezvényt filmvetítés zárta.
- Április 13-án* nyílt meg Debrecenben a SOMKL „A démoni ragály, a pestis” című vándorkiállítása. A kiállítás további állomásai ez évben Zalaegerszeg (június 16.), illetve Nagykanizsa (szeptember 12.) voltak.
- Május 11-én* tartották Pándy Tamás: Krepuska Géza életműve – A modern magyar fülgyógyászat megeremtőjének és családjának története című könyvének bemutatóját. A könyvet bemutatta Holló Szilvia Andrea történész, köszöntőt mondott Ughy Attila országgyűlési képviselő.
- Május 12-én* Vértés László főorvost, a MOT vezetőségi tagját a Mentőszolgálat 125. évfordulóján, mentéstörténeti, orvostörténeti munkásságáért a Szolgálat a Magyar Mentésügyért Emlékéremmel jutalmazta.
- Május 14-én* a SOMKL muzeumban megnyílt a Szívdobbanás. A kardiológia múltja és jelene című időszaki kiállítás. Megnyitó beszédet tartott Jávor András államtitkár.
- Június 22-én* a Paksi Városi Muzeumban orvostörténeti kiállítást nyílt „Isten a földből teremtötte az orvoslást...” címmel. A kiállítást Bodnár Imre főorvos és Ferenczy József főorvos nyitotta meg.
- Szeptember 15-én* a Szakrális Művészetek Hete alkalmából Kölnei Lívia, a SOMKL munkatársa rendhagyó tárlatvezetést tartott a SOM-ban, amelyről kétrészes interjúban adott közvetítést a Katolikus Rádió.
- Október 5-én* nyílt meg a SOMKL társrendezésében a székesfehérvári Fekete Sas Patikamuzeumban az „Illatszerek a patikából” című kiállítás. A kiállítást Then Mária szakgyógyszerész nyitotta meg.
- Október 12-én* a XIII. ker. Radnóti Miklós u. 21/b számú házban a Budapest XIII. kerületi Önkormányzat és a MOT közösen felavatta Magyar Imre belgyógyász, egyetemi tanár, író emléktábláját. A táblaavatáson az egykori tanítványok, munkatársak nevében, Papp János professzor, a kerület részéről pedig Tóth József polgármester mondott beszédet.
- November 8-án* a DE OEC NK Magatartástudományi Intézet Egészségügyi Humán Tudományok Tanszéke, illetve a DAB Bölcsleleti, Művészet- és Ókortudományi Szakbizottság szervezésében konferenciára került sor „Humán tudományok az egészségügy kontextusában” címmel. A konferencián a következő előadások hangzottak el: Bánfalvi Attila: Kezdetek és körülmények; Magyar László András: Tudomány-e az orvostudomány?; Havas László: A profán emberi és a szakrális környezet viszonya az ókortól a középkorig; Nemes László – Molnár Péter: A test és a lélek gyógyítói; Kakuk Péter: A független orvostudomány eszméje és a bioetika; Kömüves Sándor: Etika és bioetika; Frecska Ede: A civilizáció árnyoldalai; Gajdos Ágoston: A gyulladás antropológiája; Kálai Sándor: Variációk orvosok irodalmi ábrázolására.
- November 12-én* hétfőn védte meg a SOMKL munkatársa Ráczkeviné Jancsikity Erzsébet irodalomtudományi doktori (PhD) disszertációját „Mitoszteremtés és narráció Csingiz Ajtmatov prózájában” címmel. Kolléganőnknek ezúton is gratulálunk a sikeres védekezéshez.
- November 13-án* 9 előadásból álló muzeológia-elméleti előadássorozat indult a Semmelweis Orvostörténeti Muzeumban „Pilla a tokban” címmel. Az előadók: Fejős Zoltán, Csatlós Judit, Bajzáth Judit, Ébli Gábor, Fislí Éva, Kelevéz Ágnes, Róka Enikő, Erőss Nikolett, Frazon Zsófia voltak.

A IX. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem

A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság a pozsonyi Comenius Egyetem Gyógyszerésztudományi Karának Gyógyszerügyi Szervezési és Vezetési Tanszékével együttműködve 2012. július 19-22-ig, Pozsonyban rendezte meg a IX. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetemet. Nagyvárad és Szabadka után ismét a határon túli területek olyan régióját keresték fel, amely a magyar tudomány- és művelődéstörténet becses emlékeit őrzi, és a történelmi Magyarország fontos eseményeinek volt helyszíne.

A negyvenöt fős csoport igen változatos és tartalmas program keretében ismerkedett Pozsony és környékének gyógyszerésztörténeti, művelődéstörténeti múltjával, a magyar történelemben játszott szerepével, műemlékeivel, a régió természeti szépségével. A pozsonyi városnézések során élmény volt a Mátyás király által alapított rövid életű egyetem, az Academia Istropolitana még ma is álló épületének megpillantása, a Szent Erzsébet Apácarend napjainkban is működő kórházában lévő – egyébként nem látogatható – 18. századi gyógyszertár megtekintése, gyönyörű barokk patikai bútortázanak, különleges szépségű patikaedényeinek megcsodálása, a történelmi belváros patinás épületei közötti séták.

KRÓNIKA

A tudományos előadások július 20-án hangzottak el a Comenius Egyetem kollégiumának előadótermében: Nagy Ágota (Budapest - Magyar Mezőgazdasági Múzeum): *Lippay János Posoni Kert-je*. Morovics Miroslav Tibor (Pozsony - Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete): *A Pozsonyi Orvos - Természettudományi Társulat története*. Kapronczay Károly (Budapest – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtár Levéltár): *Újabb egyetem kérdése a századfordulón: a pozsonyi egyetem alapításának előzményei (1912)*. Kiss László (Csilizradvány): *Ahol Nobel-díjasokat is neveltek: a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem Farmakológiai Intézete*. (Az előadást távollétében Ambrus Tünde olvasta fel.) Ambrus Tünde (Brünn/Pozsony - Gyógyszerészeti Kar): *Fejezetek Pozsony gyógyszerésztörténetéből*. Grabarits István (Kalocsa/Budapest – a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke): *Taxa Pharmaceutica Posoniensis*. (Az előadást betegsége miatt távollétében Szabó Attila olvasta fel). Kapronczay Katalin (Budapest – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár, Levéltár): *Husztly Zakariás Teofil gyógyszerészeti tevékenysége*. Péter H. Mária (Marosvásárhely): *A nagyszombati születésű Thinagel Szerafin, az első okleveles gyógyszerész*.

A pozsonyi tudományos program fontos része volt a Comenius Egyetem Gyógyszerészeti Karán tett látogatás, ahol Ján Kyselovic dékán üdvözölte a résztvevőket, majd Ambrus Tünde ismertette a cseh-szlovákiai gyógyszerészképzés történetét, az önálló gyógyszerészeti karok létrejöttének 60. évfordulója kapcsán. Ezután megtekintették az egyetem gyógyszerésztörténeti gyűjteményét.

A nyári egyetem további programjai is kapcsolódtak az orvoslás, a gyógyszerészet és a tudománytörténet emlékeihez. A „Felvidék Rómája”-ként is emlegetett Nagyszombatot a történelmi Magyarország egyik legfontosabb egyházi központja volt, amelynek maradandó emléke számtalan temploma, és az egyházi élethez kapcsolódó egyéb épületei, valamennyi a barokk építőművészet remeke. A nagyszombati kirándulás azonban nem csak a város lenyűgöző szépségével, a belváros utcáinak hangulatával ajándékozott meg. Igaz, csak kívülről, de megtekinthették a résztvevők a magyar orvos- és gyógyszerészképzés első helyszínét, a Mária Terézia által alapított nagyszombati orvosi kar épületét, amelyben 1770-ben indult meg az oktatás.

Vöröskő vára – a Fuggerek, majd a Pálffyak tulajdona volt – szintén különleges élményeket tartogatott a társaságnak: a szépen restaurált, gondozott épületbelső, a kiállítás, az európai viszonylatban is egyedülálló pincerendszer, és természetesen a 17. századi, Pálffy Miklós által alapított patika látványával. A kisszámú, épségben megmaradt főúri alapítású patikák egyikéről van szó, amely a Pálffy család tagjain kívül a főúri udvartartás alkalmazottjait, és járványok esetén a környék lakosait is ellátta gyógyszerrel.

A Duna és Morva folyó találkozásánál található a hajdani legnyugatabbra fekvő magyar vár, Dévény romjai. A falak között bolyongva nem csak a magyar történelem elmúlt eseményei, de Ady közismert verssorai is felöltöztek a résztvevők gondolataiban.

Somorja magyar többségű lakosságával Pozsony tözsomszédságában található kisváros. Egyik nevezetessége a középkorból fennmaradt, csodálatos freskókkal ékesített református temploma. Napjainkban a felvidéki magyarság fontos kulturális központja a somorjai Fórum – Kisebbségkutató Intézet, amelynek levéltára, könyvtára is e misszió szolgálatában áll.

A szakmai szempontból is tartalmas program megszervezése Ambrus Tünde érdeme, akinek ezúttal is köszönetet mondunk.

Kapronczay Katalin

KRÓNKA

HALOTTAINK

BATÁRI GYULA (1931 – 2013)

A Magyar Orvostörténelmi Társaság nagy műveltségű tagját veszítette el Batári Gyula halálával, akit tudományos munkásságának elismeréseként 1984-ben Zsámboky János emlékéremmel tüntetett ki. Batári 1956-ban szerzett oklevelet az ELTE Bölcsészettudományi Karán magyar-könyvtár szakon. 1956-1965 között az Országos Műszaki Könyvtár munkatársa, osztályvezető-helyettese, majd 1965-2002 között az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa, később főmunkatársa. 1985-2002 között az OSZK Híradó szerkesztője volt. A Magyar Orvostörténelmi Társaságnak 1970 óta tagja, 1995-ig vezetőségi tagja, az általános tudománytörténeti szakosztály titkára volt. Az 1980-as évektől a Magyar Újságíró Szövetségnek is tagja lett, a sajtó osztályban fejtett ki tevékenységet. Ugyancsak tagjai sorába hívta a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság is. Kutatási területe a hazai és az amerikai magyar sajtó története, a magyar orvosi és tudományos szakfolyóiratok kialakulása és fejlődése, de foglalkozott művelődés-, irodalom-, könyv-, könyvtár-, reklám-, orvos- és technikátörténelemmel, olvasásszociológiával. Közel 600 szakpublikációval büszkélkedett, valamint hat alapvetésnek számító könyvet adott ki. 1974-ben egyetemi doktori disszertációját *A régi magyar orvosi folyóiratok (1721-1867)* címmel védte meg, majd ennek folytatását is jelentette az 1994-ben kiadott *A tudományos szaksajtó kialakulása Magyarországon (1721-1867)* és az 1999-ben nyomdai napvilágot látott *Fejezetek a külföldi magyar sajtó történetéből (1853-1920)* című kötet. E sorozatba tartozott az 1988-ban kiadott *A természettudományi folyóirat-irodalom kezdetei Magyarországon (1721-1867)* c. kötet. Utolsó – talán munkásságát összegző – munkája az *Olvas, tanulj, kutass, alkoss* c. könyve (2008), amely tükrözi elmélyült gondolkodását, hatalmas műveltségét és tudományos kutatási módszereit. A budakeszi temetőben helyezték végső nyugalomra.

Kapronczay Károly

ALEXANDER EMED (1922-2013)

Alexander Emed Engländer Sándor néven, 1922-ben született egy kis, Borsod megyei faluban, Centerben. Családja az 1820-as évek óta gazdálkodott ott, nagyjából száz holdas birtokon. Sándor az I. világháborúban hősi halált halt nagybátyja után kapta nevét.

Az 1940-ben Miskolcon, a Lévy Józsefről elnevezett református reálgimnáziumban letett érettségi után Emed mezőgazdasági munkákat vállalt, hiszen a zsidótörvények és a numerus clausus miatt továbbtanulásra semmi reménye nem lehetett. 1944-ben munkaszolgálatra hívták be. Tíz hónapos szolgálata alatt óriási szerencsével túlélte a pusztavámi SS-vérezést, később pedig az utolsó pillanatban sikerült megszöknie a deportálás elől.

1945-ben hazatérve tudta meg a szörnyű hírt: szeretett és kiterjedt családjából, édesapján kívül senki nem élte túl a háborút, otthonukat, gazdaságukat pedig a környékeliek kifosztották. Emedet szülőfalujához immár nem kötötte semmi. Pestre utazott, ahol beiratkozott az orvosegyetemre. 1949-ben azonban a fenyegető kommunizmus elől újra menekülnie kellett. Ezúttal Ausztriába vezetett az útja. Grazban folytatta tanulmányait, majd Münchenben szerzett orvosi diplomát.

Ekkor egyenesen a frissen született zsidó államba, Izraelbe utazott, mert abban reménykedett, hogy itt végre otthonra talál. Haifa városában megtelepedve, megnősült, családot alapított, gyermekorvosi képesítést szerzett, majd másfél évet szolgált az izraeli légierőnél is. 1956-tól Haifán működött, mint gyermekorvos. 1976-ban hosz-

szabb tanulmányutat tett az USA-ban, hazatérve pedig ő szervezte meg Izrael első cisztás fibrózis-klinikáját. 1987-ban vonult nyugdíjba, ettől kezdve elsősorban az orvostörténet-írásnak élt.

Munkásságának középpontjában a zsidóknak a magyar kultúrában játszott szerepe, különösen pedig a magyar zsidó orvosok munkásságának méltatása állott. E témákban több mint száz publikációja jelent meg Magyarországon, Izraelben és más országokban is. Fő műve, a *Zsidó származású magyar orvosok. 150 életrajz* 2011-ben látott napvilágot Budapesten. A kötet folytatása, további 150 életrajzzal, egyelőre sajnos kéziratban olvasható csupán. A magyar orvostörténetet azonban nem csak írásban, hanem szóban is propagálta, elsősorban az izraeli magyar rádióadásokban, és a kinti magyar közösségnek tartott előadásokon. Fáradozását és eredményeit a Magyar Orvostörténelmi Társaság 2010-ben Zsámboky-díjjal honorálta. Emed doktort a magyar zsidóság története azonban tágabb értelemben is érdekelte. A magyarországi cionizmus történetéről írott rendkívül értékes és érdekes könyve, *A magyarországi cionista mozgalom története (1902-1948)* címmel a Bethlen Téri Füzetek sorozatában, 2002-ben jelent meg.

Alexander Emedet magam az Orvostörténeti Könyvtárban tett látogatásai során ismertem meg a 90-es években. Az idők során barátság alakult ki köztünk. Mivel Sándort a magyar kultúrához és szülőhazájához eltérhetetlen szálak fűzték, szinte minden évben haz látogatott. Ilyenkor találkozhattam, beszélgethettem vele, hallgathattam bölcsen ironikus történeteit. Lenyűgözött életereje, optimizmusa, teremő energiája. Nehéz élete, az őt itthon, majd Izraelben ért súlyos sorscsapások ellenére mindig megőrizte derűjét, intellektuális erejét, érdeklődését. És bár magát mindig is zsidónak vallotta, mélyebben, igazabban volt magyar, mint sokan, akik magukat nagy lármával hirdetik annak. Sosem feledhetem, ahogy egy budai étterem napos teraszán vigyázban állva szavalja el a megdöbent közönségnek a *Nemzeti dalt*, miközben szeméből peregnek a könnyek.

Magyar László András

GRYNAEUS TAMÁS (1931 – 2008)

2008 novemberében tragikus balesetben – az Athosz hegy lábánál – elhunyt Grynaeus Tamás, aki 1962 óta volt társaságunk tagja, 1962-től jelentek meg tanulmányai az Orvostörténelmi Közleményekben. Orvosnak, történésznek és néprajzkutatónak vallotta magát, de ennél szélesebb körre terjedtek ki tudományos kutatásai. 1949-ben érettségizett, kétévi munka után 1951-ben lett hallgatója a Szegedi Orvostudományi Egyetem általános orvosi karának. Orvosi stúdiumai során hallgatta Bartucz Lajos híres antropológiai előadásait, akinek ajánlásával részt vett a Szegedi Egyetem Embertani Intézetének Tisza-vidéki ásatásaiban és feldolgozó munkáiban. Néhány hónapja volt még orvosi diplomájának megszerzéséhez, amikor az 1956-os forradalomban való részvétellel vádjával letartóztatták (1957. február 13-án) és kétévi börtönre ítélték „szervezkedésben való részvétel” címen. Megjárta a hírhedt internáló táborokat és börtönöket. „*Börtönménei*” az 1990-es évek közepén az *Új Írás* c. folyóiratban is megjelentek.

1959 után az Óbudai Hajógyárban segédmunkás, majd az ORFI-ban állatkísérleti laboratóriumban „segéderő”. Szerették főnökei, tisztában voltak „múltjával”, szilárd jellemével. Átjárt az Orvostörténelmi Könyvtárba, nemesak olvasó és „magánkutató” volt, hanem 1962-ben az Orvostörténelmi Közleményekben is megjelent egyik tanulmánya. Ekkor még „pontosan meghatározhatatlan” statusban álló ember volt. A nagy amnesztia (1963) után 1964-ben engedélyezték orvosi tanulmányainak befejezését, bár nem a szigorló évének megismételését, hanem az 5. évfolyamtól történő folytatását. 1966-ban summa cum laude minősítéssel kapta meg orvosi oklevelét. Végzése után a bajai kórház neurológiai osztályára került, majd ezt követően a pomázi pszichiátriai-munkaterápiás részlegen osztályos orvos hét évig, Innen került a fővárosi Gyáli úti Kórház pszichiátriai osztályára alorvosnak. Élete utolsó 21 aktív évét a Szent János Kórház pszichiátriai osztályán főorvosként töltötte, 2001-től a Szent Ferenc Kórház konziliáriusa volt.

Saját megfogalmazása szerint a közvetlen orvosi szakterületén kívül – ahol számos tanulmánya is megjelent – az ethnomedicina, az ethnopsychiatria és az ethnobotanika uralta tudományos érdeklődését, 1988-ban kandidátusi fokozatot szerzett „A honfoglalás- és az Árpád-kori magyarság betegségei” című disszertációjával, amelynek kibővített formája „Isa por” címmel 1996-ban látott nyomdai napvilágot. A Szegedi Egyetem c. docenseként rendszeresen előadta az ethnomedicina tárgykörét, viszont rendszeres meghívott előadója is volt az ELTE néprajzi tan-székkének, a pécsi, a debreceni és a kolozsvári egyetemeknek. 1982-ban a Magyar Orvostörténelmi Társaság

Zsámboky János emlékéremmel tüntette ki, elnöke volt a MOT néprajzi szakosztályának, az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőbizottsági tagja is volt.

Híresen szerény és szótlan ember volt, önmagáról alig beszélt, betegek rajongtak érte és „kortalan ember” benyomását keltette. Igazi veszteség távozás.

Kapronczay Károly

PAP ZOLTÁN (1927-2013)

Hosszan tartó betegség következtében, 86 éves korában elhunyt Dr. Pap Zoltán (1927–2013), a magyarországi mentésügy egyik kiemelkedő alakja, szervezője, az Országos Mentőszolgálat korábbi főorvosa.

Dr. Pap Zoltán 1948 tavaszán még medikusként lépett be a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesületbe, mely intézmény nem sokkal később az akkor alakuló Országos Mentőszolgálatba integrálódott. Már fiatal orvosként szerepet vállalt a mentésügy tudományos és oktatási ügyeinek szervezésében és részt vett a mentőápolók, mentőtisztek, orvosok oktatásában, továbbképzésében. Generációk ápolják ma emlékét a Mentőszolgálatnál, a legendás tanárra, előadóra és orvosra gondolva. 1979-ben orvostudományi doktorátusát a Magyar Mentésügyi Tudományos Társaság megalapításában.

Közel hat évtizedes munkássága egy aktív, a mentésügyet felelősséggel, hűséggel szolgáló életutat ölelt át. Mentőtisztként, majd orvosként vonulva számos olyan beavatkozást végzett, mely a maga idejében nemzetközi szinten is újdonságnak számított. Az 1956. évi forradalom és szabadságharc idején bajtársaival együtt a legkritikusabb, életveszélyes helyszíneken mentette a harckor sérültjeit. Vonuló szolgálata mellett a későbbiekben Szolnok megyei főorvosként, majd a Markó utcai Központi Mentőállomás és az Irányító Csoport szolgálatvezetőjeként napi szervezési, irányítási kérdésekben döntött. Az 1970-es évek közepétől a Mentőszolgálatnál szakmai kérdésekben irányító Szervezési és Módszertani Osztály vezetőjeként folytatta tovább szolgálatát sokrétű tevékenységet fejtve ki konferenciák szervezőjeként, előadójaként. Az egyetemi és főiskolai oktatói munkája mellett meghatározó szerepe volt a laikus elsősegélynyújtás népszerűsítésében is.

Nyugállományban, 1997-től visszavonulásáig a Mentőmúzeum igazgatójaként szolgálta egy életre választott hivatását, a mentést.

Dr. Pap Zoltánt az Országos Mentőszolgálat saját halottjának tekinti.

Debrődi Gábor

ZAJÁCS MAGDOLNA (1932 – 2013)

Társaságunk a jeles szemorvostól és orvostörténésztől búcsúzik, aki nemcsak a debreceni szemorvosi iskola és a szemklinika történetét, de angol nyelven a magyar szemorvoslás kialakulását és fejlődését is megírta és kiadta. 1956-ban – summa cum laude minősítéssel – orvosi oklevelet szerzett a Debreceni Orvostudományi Egyetem általános orvosi karán, de végzésétől kezdve a szemklinika munkatársa lett. 1960-ban szakorvosi vizsgát tett, 1967-ben adjunktus, 1973-ban docens és 1982-ben egyetemi tanár lett, ritka kitüntetésnek tartotta, hogy mindvégig egy munkahelyen és klinikán szolgáltatta a betegellátást. Lelkiismeretes tanár volt, évekig a külföldi hallgatók és a szemklinika tanulmányi felelősi tisztségét töltötte be. Aktívan részt vett a posztgraduális képzésben, tanfolyamokat szervezett a szemészeti plasztikai sebészeti témakörben, erről szóló oktatófilmje nemzetközi sikert ért el.

Fő kutatási területe a szaruhártya vizsgálata, a szemkörnyék plasztikai műtéttana, amelyről 94 szakközleményt írt, 2007-ben nemzetközi érdeklődést kiváltó könyvben összegezte a szemészeti elváltozásokat. Másik nagy érdeklődési területe az orvostörténelem volt, megírta a *Történelem szemorvosoknak* című könyvet, valamint - Alberth Béla professzorral együtt – a szemklinika történetét. Tagja volt a Magyar Orvostörténeti Társaságnak, 1996-ban választott elnöke is volt, de a „béke érdekében” visszalépett e tisztségből. A Magyar Orvostörténelmi Társaság Kelet-Magyarországi Munkabizottságának elnöke, a DAB Orvostörténeti Bizottságának vezetője is volt, jelentős szerepe lett az orvostörténelem c. tantárgy bevezetésének az általános orvosi karon. Szinte minden szakmai kitüntetés birtokosa volt, megkapta a MOT Zsámboky János emlékérmét is. 2002-ben a Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt kitüntetését vehette át. Élete utolsó éveiben súlyos betegsége miatt teljes visszavonultságban élt.

Kapronczay Károly

**A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG
ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
2012 vége - 2013. ÉVI PROGRAMJA¹**

2012**November 28.**

A MOT konferenciája „Az orvosi nyelv megújítása” címmel

Program:

Magyar László András: A reneszánsz és az anatómiai nyelv

Szabó T. Attila: XVI. századi magyar doktor-közösségek (doktori iskolák) és a magyar szaknyelv

Nagy Ágota: A botanikai nyelv megújítása Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály Füvészkönyvének tükrében

Kapronczay Katalin: Kovács Mihály érdemei az orvoslás és más természettudományok magyar nyelvűvé tétele érdekében

Bócsa Péter: Mi bajom a magyar orvosi nyelvvel?

Kapronczay Károly: A szláv orvosi nyelvújítás

December 13.

A MGYTT tisztújító közgyűlése

Program:

2012-es beszámoló

Tisztújítás

A 2013. évi program terve

2013**Január 24.**

A MOT ünnepi ülése

a Zsámboky-emlékérem átadása alkalmából

Zsámboky-emlékelőadás:

Molnár László: Szentágotthai János irathagyatéka a Semmelweis Egyetem Levéltárában

Február 14.

A MOT Népi Orvoslás Szakosztályának könyvbemutatója

Program:

Az Attraktor Kiadó „Intra Hungariam” sorozatának négy kötetét mutatja be a sorozat szerkesztője *Sárdi Margit*. A bemutatott könyvek a következők voltak:

Wesselényi Kata: Gazdasszonynak szükséges könyv

Bethlen Kata: Orvosló könyve

Balassa Ágnes: Szakácskönyve

Szentgyörgyi János: Testi orvosságok könyve

¹ Előző, 2012. évi számunkat már novemberben nyomdába kellett adnunk, így a 2012. év végi programok kimaradtak. Ezeket itt ismertetjük

Március 14.

A MOT ülése

Program:

Robert Offner és Hansgeorg von Killyen: A bécsi Orvos-Sebészeti József-Akadémia (Josephinum magyarországi növendékei és diákjai 1775-1874 – Ungarländische Zöglinge und Studenten der Wiener Medizinisch-Chirurgischen Josephs-Akademie (Josephinum) 1775-1874. című könyvének bemutatója

Szőgi László: A magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban – az ELTE levéltárának kiadványosozata és a külföldi egyetemjárás kutatásának mai helyzete

Killyen, Hansgeorg von: Medizinhistorische Forschungstätigkeit in der Sektion Naturwissenschaften des Arbeitskreises für Siebensbürgische Landeskunde e. V. Heidelberg (Gundelsheim)

Offner, Robert: A bécsi orvos-sebészeti József-Akadémia (Josephinum) magyarországi diákjai 1775-1874

Március 28.

A MOT, az MTA Orvostörténeti Munkabizottsága, a MTA Magyar-Lengyel Történész Vegyesbizottsága, a MATI és a SOMKL együttes ülése

Program:

Kapronczay Károly: A magyar-lengyel orvosi kapcsolatok múltjából. 1945-ig (Bp., 2013) című könyvét bemutatják

Petneki Áron, Gazda István és Varga Benedek

Április 4.

A MOT tudományos ülése

Program:

Vértés László: 240 éve született Varga István, csokonai somogyi orvosa.

Vértés László: A 150 éve született Herczel Manó

Április 25.

A MOT és a MGYTT együttes emlékülése

Grynaeus Tamás, Szállási Árpád, Grabarits István és Vida Tivadar emlékére

Program:

Gömör Béla: Gyrnaeus Tamás

Magyar László András: Szállási Árpád

Dobson Szabolcs: Grabarits István

Kapronczay Károly: Vida Tivadar

Április 26.

A MOT Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Program:

Kövér József, debreceni orvos-szobrászművész bemutatkozása

Albert Mihály: A legújabb állatorvosi érkek

Jakó János: "Non omnis moriar..." – Horatius-idézet magyar orvosi érmeiken

Május 10.

A MOT kihelyezett tudományos ülése Gödöllőn

Program:

Merva Mária: A Királyi Váró története

Kapronczay Károly: Heine-Medin járványok Magyarországon

Jávor András: Az Antall-kormány egészségügyet átszervező programjai.

Május 16.

A MOT tudományos ülése

Program:

Kalakán László: A légőegészségügy története

Kapronczay Károly: A Vöröskereszt frontszolgálat

Június 17.

A MOT és a Semmelweis Egyetem közös ünnepi ülése

Schultheisz Emil professzor 90. születésnapja alkalmából

Program:

Szél Ágoston: Köszöntő

Sótonyi Péter: Köszöntő

Kapronczay Károly: Köszöntő

Cseh Károly: Köszöntő

Varga Benedek: Köszöntő

A „*Pro nonagesimo*” című ünnepi tanulmánykötet bemutatója

Szeptember 19

A MOT tudományos ülése

Program:

Vértes László: Tóth István (1865-1935) szülész-nőgyógyász professzor

Vértes László: Hüttl Hümér (1868-1940) sebész professzor

Október 18.

A MTA több bizottsága, az SE, a TIT, a MOT, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a Magyar Orvosi Nyelv c. folyóirat, az Európai Nőgyógyászati Rák Akadémia és a Beythe István Pannon Történeti Természetismereti Társaság együttes ülése „A félezer éves magyar orvosi nyelv” címmel

Program:

Megnyitó

Magyar László András: Az orvosi nyelv a XVI. században, Európában

Bartók István: Sylvester János Grammaticája (1539) és a magyar természettudományi szaknyelv

Offner Robert: Paulus Kyr egészségkönyve (1551) és az erdélyi száz orvosok nyelve a XVI. században

Szabó T. Attila: Lencsés György (1530-1593) és a magyar orvosi-élettudományi szaknyelv a XVI. században, az

Egész orvosságról való könyv, azaz az Ars Medica tükrében

Keszler Borbála: Magyar orvosi nyelv a XVII. században

Kapronczay Károly: Magyar orvosi nyelv a XVIII. században

Bósze Péter és Kapronczay Katalin: Bugát Pál (1793-1885) és a magyar orvosi nyelv

Kiss Jenő: A magyar orvosi nyelv a XIX. században

Laczkó Krisztina: Helyesírás a magyar orvosi nyelvben, múlt és jelen.

Gaál Csaba: A magyar orvosi nyelv jelene.

Október 24.

A MOT és a Zsámboky Emlékérem Bizottság ünnepi ülése a Zsámboky-érmek átadása alkalmából

Program:

A kitüntetettek emlékelőadásai:

Módis László: Az orvostörténelem oktatásának hazai dilemmái, különös tekintettel a Debreceni Egyetemre

Cseh Károly: Érdekeségek a fekete himlő elleni védőoltás történetéből

Debrődi Gábor: A mentőszekértől a rohamkocsiig.

**A X. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem
(Kalocsa, 2013. július 11-14.)**

„Kalocsától Kalocsáig – megőrizve megújulni” – talán ez lehetne a X. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem mottója. A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság alapító elnöke, a 2012-ben elhunyt Grabarits István ötlete és fáradhatatlan aktivitása eredményeként kerültek megrendezésre az immár hagyománnyá váló nyári találkozások. Nem kétséges, hogy a Nyári Egyetem alap gondolata – az anyaország és a határon túli magyar-ajkú gyógyszerész-hallgatók, fiatal gyógyszerészek, történeti kutatások iránt érdeklődők számára találkozási lehetőséget, szakmájuk múltjának és a történelmi Magyarország orvos- és gyógyszerésztörténeti emlékeinek megismerésére alkalmas teremteti – sikeresen megvalósult. Ezt bizonyítja, a nyári egyetemeken rendszeresen megjelenő, több korosztályt képviselő résztvevő hasznos, mindemellett jó hangulatú együttléte. A tizedik, jubileumi rendezvény helyszínválasztása – visszatérés az első helyszínre, Kalocsára – Grabarits István kívánsága volt, de sajnos a megvalósítást már nem érthette meg. Emléke és szellemisége azonban végig kísért a rendezvény állomásait, az egy évtized eseményeit felidéző előadások, vetítések, beszélgetések sorát.

A jubileumi tudományos ülést Bábel Balázs kalocsai érsek úr és Kalocsa polgármestere, Török Ferenc köszöntötte és nyitotta meg. A tudományos program hazai és határon túli előadói ezúttal is változatos témákat dolgoztak fel:

A gyógyszerészet kialakulása és fejlődése – történeti áttekintés (Kapronczay Károly, Budapest) - *A budai irgalmas kórház Gránátalma patikája- a múlt és az újjáéledés* (Kapronczay Katalin, Budapest) - *Közpönyegforgatás. avagy hogyan alakult ki a gyógyszerési köpeny?* (Molnár Zsuzsa, Budapest- Gyula) - *A gyógyszerészethez köthető szükségpénzek* (Szabó Attila, Debrecen) - *Gyógyszerészek szakmai érdekvédelmi törekvései a két világháború között Csehszlovákiában.* (Ambrus Tünde, Brünn –Pozsony) - *Haynald Lajos érsek botanikai munkássága.* (Szmodits László, Budapest) - *Szentgyörgyi Albert mint gyógyszeripari tanácsadó- a Servita Rt. története 1945-1948.* (Dobson Szabolcs, Budapest) - *A növényi készítmények szabályozásának története Magyarországon – 1987-2013.* (Csupor Dezső, Szeged)

Természetesen nem maradt el a város nevezetességeinek, múzeumainak, az Érseki Palotának és értékes Könyvtárának megtekintése sem. A Nyári Egyetem résztvevői felkeresték és megkoszorúzták Grabarits István sírját. A könnyed hangulatot a folklór programmal egybekötött vacsora, a Szelidi tónál és Hajóson tett kirándulások biztosították. A helyi programok szervezésében nagy segítséget nyújtott a Grabarits – család, amiért jelen keretek között is köszönetet mondunk.

A „megújulva megőrizni” gondolat jegyében már tervek születtek a XI. Nyári Egyetem megszervezésével kapcsolatban is

Kapronczay Katalin

Semmelweis-kiadványok

2013-ban a világemlékezet részévé nyilvánították Semmelweis Ignác gyermekágyi lázzal kapcsolatos felfedezéseinek 1847 és 1861 között, nyomtatott formában megjelent egyes dokumentumait – egyebek mellett erről is döntött az UNESCO Nemzetközi Tanácsadó Bizottságának a dél-koreai Kvangdzsuban zajló tanácskozása, amely összesen 54 elemmel bővítette az 1992-ben létrehozott listát. A Semmelweis-dokumentáció része az orvos gyermekágyi lázzal kapcsolatos felfedezéséről szóló *Die Aetiologie, der Begriff und die Prophylaxis des Kindbettfiebers* (A gyermekágyi láz kóroktana, fogalma és megelőzése) című kiadvány, amely 1860-ban Bécsben jelent meg (1861-es évszámmal), valamint több, az Orvosi Hetilapban megjelent írás is. Ám a lista tartalmazza Semmelweis Ignácnak azt, az 1863-ban kibocsátott felhívását is, amelyben az anyák védelmére kézmosásra utasította kollégáit és mindazokat, akik a szüléseknél segédkeznek. Ez a ritka dokumentum a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár gyűjteményében található.

Minderről még semmit nem tudhatott a közvélemény, amikor a Semmelweis Egyetem I. sz. Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikája alapításának 20. évfordulója alkalmából, az egyetem és a klinika vezetősége elhatározta, hogy korszerű magyar nyelvre újra lefordíttatja Semmelweis Ignác világhírű *Die Aetologie, der Begriff und die Prophylaxis der Kindbettfiebers* (Pest-Wien-Leipzig, Hartleben, 1861.) című főművét. Az első fordítás 1906-ból származik, amikor Semmelweis összegyűjtött munkáinak kötetében Győry Tibor németből magyarra ültette át az eredeti szöveget. (Budapest, Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, 1906). Győry Tibor fordítása immár száz éve

született, ezért időközben nyelve elavulttá, nehezen érthetővé vált, másfelől helyenként pontatlannak, következetlennek is bizonyult. Az új transláció nem csupán érthetőbb, élvezetesebb olvasmány, hanem következetesebb és pontosabb átültetés is a korábnál. A fordítás nehéz, felelősségteljes munkáját Rákóczi Katalin végezte kitűnően, míg a bevezetőket Rigó János professzor és Varga Benedek főigazgató írták.

Erre az alkalomra két másik kiadvány is született – a Magyar Orvostörténeti Társaság gondozásában – az Egészségügyi Államtitkárság megbízásából. Az egyik, egy Semmelweis-Reader, vagyis egy olyan lemez, amely a Semmelweis Ignác munkásságával és életművének értékelésével foglalkozó, magyarul és idegen nyelven megjelent munkák teljes szövegét, illetve a Semmelweis-bibliográfiát tartalmazza, míg a másik kiadvány egy szép kivitelű, diszkötésű kötet, amely facsimilében közli Semmelweis Ignácnak az Orvosi Hetilapban megjelent összes tanulmányát. E kötetet Győry Tibornak Semmelweis életútját és munkásságát értékelő tanulmánya vezeti be.

Kapronczay Károly

Egyéb hírek

Január 22-én, Szegeden, a Móra Ferenc Múzeumban nyílt meg a SOMKL „Szívdobbanás” című kardiológia-történeti kiállítása. A kiállítást Forster Tamás, a szegedi II. sz. Belgyógyászati Klinika és Kardiológiai Központ igazgatója nyitotta meg. A kiállítás Veszprémben, a Laczkó Dezső Múzeumban április 23-tól volt látható, ahol Rácz Jenő, a Veszprém Megyei Csolnoky Ferenc Kórház főigazgatója mondott megnyitóbeszédet.

Február 24-én elhunyt Gutai Magda, József Attila díjas orvos-költő, művészetterapeuta, a Magyar Írószövetség Tagja, tíz verseskötet szerzője.

Április 13-án került sor az „Exchange of information and knowledge between Europe and divided Hungary, 1541-1699” című nemzetközi műhelykonferenciára, amelynek könyvtárunk adott otthont.

Április 26-án, az ELTE szervezésében, Szarvason került sor az „Egymásba tükröződő emberképek – Az emberi test a 18-19. századi filozófiában, medicinában és antropológiában” című konferenciára, amelyen a MOT képviselőiben a következők adtak elő: *Józsa László*: A paleopatológia születése a 19. században; *Krász Lilla*: A hivatal, mint laboratórium. Az egészségügyi igazgatás kulturális technikái a 18. századi Magyarországon; *Magyar László András*: A test, mint gép. A metaforától a gépemberig; *Molnár László*: Az egyetemi orvosképzés Magyarországon a 18-19. században; *Nemes Csaba*: A mesmerizmus szerepe a műtéti érzéstelenítésben; *Varga Benedek*: Az erényöv konstrukciója. Egy 18. századi mítosz a test történetéről.

Május 19-én MTA Doktori Tanácsa előtt, az MTA Székház Kupolatermében védte meg Forrai Judit „Az európai fogászat fejlődése, a vándor-borbélyaságtól a fogász mesterséggig, különös tekintettel a 18. századra” című MTA doktori disszertációját. A sikeres védéshez és az MTA Doktora cím elnyeréséhez ezúton szeretettel gratulálunk tagtársunknak.

Június 20-22. közt volt látható a SOMKL, a Magyar Szemorvostársaság 2013. évi kongresszusához kapcsolódó a Szemészet című folyóirat 150. évfolyamát méltató, és a másfél évszázad történetét bemutató kiállítása (kurátorok: dr. Kótyuk Erzsébet, Blahák Eszter, Torma Judit). A 12 tablóból álló tárlat a kongresszus ideje alatt, a síófoki Azúr Hotelben volt látogatható, jelenleg pedig a Semmelweis Egyetem Szemészeti Klinikáján (1085 Budapest, VIII. Mária u. 39.) tekinthető meg.

Június 23-án Keszthelyen, immár 14. és egyben utolsó helyszínén nyílt meg a SOMKL „Démoni ragály: a pestis” című múzeumi nivódíjas vándorkiállítása. A kiállítás, amelyet a Keszthely város polgármestere nyitott meg, 2013. szeptember 30-ig volt megtekinthető.

Szeptember 12-én nyílt meg a SOMKL legújabb, Horányi Ildikó és Varga Benedek által rendezett időszak kiállítása „A Semmelweis ikon” címmel. A kiállítást – amely hamarosan a római Magyar Intézetben is látható lesz – Réthelyi Miklós és Varga Benedek nyitotta meg.

Szeptember 14-én a Szakrális Művészetek hete keretében „Vallásos hit és gyógyulás” címmel Kölnei Livia tartott rendhagyó tárlatvezetést a SOM állandó kiállításában.

Október 13-án, Szegeden került sor a Szegedi Információtörténeti Műhely rendezésében „Az orvoslás információ-történetéhez” című műhelykonferenciára. A konferencia keretében a következő előadások hangzottak el: *Réthelyi Miklós*: Előljáró gondolatok egy rendhagyó konferenciához; *Z. Karvalics László*: Információtörténelem és orvostörténelem metszéspontjai: egy konferencia időszerepéről; *Varga Benedek*: A tudás megalkotása és kommunikációja az orvostörténeti gyűjteményekben; *Krász Lilla*: Látni, hallani, olvasni, gyűjteni, rendszerez-

ni. Az intézményesített képalkotás társadalmi-kulturális gyakorlatai az egészségügyben; *Forrai Judit*: Górcső alatt az orvosi információ: adatok, jelek, ismeretek, közlések a nemi betegségekről; *Rábai Krisztina*: Joannes Manardus: Orvosi levelek; *Bartha Annamária*: Károly Róbert egészsége és a diplomácia - információáramlás a korai 14. században; *Maléth Ágnes*: "Quis finis vel quod principium, Deus scit..." - egy szemtanú levele a pestis sújtotta Avignonból; *Bozó Bence Péter*: Az ivóvíz védelmének megjelenése a dualizmus kori egészség- és járványügyi ismeretterjesztő kiadványokban; *Rábai Krisztina*: A Morbus Gallicus-tól a syphilis-ig (A „szifilisz” elnevezésének alakulása a latin nyelvű orvosi szakirodalomban a 15. század végétől a 19. századig); *Hunyadi Zsolt*: Orvoslás és információáramlás Kelet és Nyugat között a kereszties hadjáratok idején; *Hegyi Ádám*: Magyarországi orvostanhallgatók Bázelen készült disszertációinak szerepe a hazai orvostársadalom ismereteinek alakításában a 18. században; *Müller Gabriella*: Rémhírek és valótlanágok a "forradalom kórházáról".

Október 2-án a Habsburg Történelmi Intézetben került sor „*A háború és az orvoslás*” című konferenciára, amelyen társaságunkat Kapronczay Károly képviselte.

Október 18-án, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban a Múzeumok Őszi Fesztiválja keretében tartották a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület által szervezett „*Hogy vannak a múzeumok Dániában, Hollandiában és Nagy-Britanniában?*” című rendezvényt. A rendezvényen a SOMKL részéről *Varga Benedek* főigazgató tartott beszámolót dániai kiküldetéséről.

KRÓNIKA

HALOTTAINK

SCHULTHEISZ EMIL (1923-2014)

Schultheisz Emil Budapesten született, 1923. június 21-én, katonacsaládból. Apja, nagyapja tábornok, dédapja honvédsébesz volt a szabadságharcban. Középiskolai tanulmányait a budapesti Fasori Evangélikus Főgimnáziumban és a soproni evangélikus líceumban végezte. Egyetemi éveit az 1942-es tanévben a kolozsvári I. Ferenc-József Tudományegyetemen, történelem-filozófia szakos bölcsészhallgatóként kezdte, majd a Debreceni Tudományegyetem orvosi karára iratkozott át. Orvosi tanulmányait Budapesten, az akkor még Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta, itt avatták orvosdoktorrá.

1954-ben belgyógyász szakképesítést szerzett. Tudományos fokozatát orvostörténelemből kapta. 1950 és 1960 között klinikai-kórházi orvos, orvosfőhadnagy, 1957–1959-ben a Korányi közkórház adjunktusa. 1960-tól a Központi Állami Kórház belgyógyász főorvosa, 1964-től kórházi igazgatóhelyettes, majd 1970-től igazgató. 1963-ban, ösztöndíjjal a bécsi egyetem II. sz. Belklinikáján dolgozik, majd rövidebb külföldi tanulmányútjai a stockholmi Seraphim Lazaretbe, a londoni St Guy's Hospitalba, a rostocki egyetem belklinikájára vezették. Berlinben *Tutzke* prof. Bolognában *Busacchi*, Ferrarában *Menini* orvostörténeti intézetében kutat.

Fekete Sándor professzor nyugalomba vonulása után, 1972-től a Semmelweis Múzeum és Könyvtár igazgatói, majd főigazgatói tisztét is betölti. 1972-ben osztályvezető főorvosi munkáját változatlanul ellátva egészségügyi miniszterhelyettes, 1973-ban államtitkár, 1974-ben miniszter lesz. 1978-ban az Egészségügyi Világszervezet genfi közgyűlésének alelnöke. 1977-ben c. egyetemi tanár lett, 1984 decemberében - tizenegy évi szolgálat után - miniszterként nyugdíjba vonul, de ekkor kezdődik egyetemi oktatói pályafutása. 1985-ben a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténeti és Társadalomorvostani Intézetének igazgatójává, tanszékvezető egyetemi tanárrá nevezték ki, amely feladatkört 1993. évi nyugállományba vonulásáig ellátott. 2000-től emeritus professor.

Szakirodalmi munkássága 1951-ben kezdődik. Belorvosi dolgozatai, esetközlései és klinikai tanulmányai – többek között a *Familiaris ovalocytosis és constitutional eosinophilia együttes előfordulása*” (1955), a *Werner-syndrom*” (1958), valamint a *Cortico-strio-cerebellaris ataxia hazai előfordulása* (1958) című írásai hazai és külföldi folyóiratokban jelennek meg. Orvostörténeti tanulmányai olyan nagy tekintélyű nemzetközi folyóiratokban jelennek meg, mint a *Sudhoffs Archiv* (Wiesbaden), a *Janus* (Leyden),

az *Archiv für Kulturgeschichte* (Köln), a *Clio Medica* (Amsterdam-Leyden – ennek a lapnak évtizedeken át társkiadója és szerkesztőbizottsági tagja), a *Centaurus* (Koppenhága), és a *Gesnerus* (Basel). Orvostörténelmi kutatásai középpontjában a későközépkor és a humanizmus korának medicinája, egyetemi curriculumja, annak filozófiatörténeti háttere áll, különös tekintettel a latin és középfelnémet kéziratos forrásanyag hazai vonatkozásaira. Vizsgálódásainak másik, részben ugyancsak forrásfeltáró területe, a felvilágosodás korának magyar, latin és német elméleti-orvosi irodalma, orvosi oktatása, a nagyszombati egyetem tankönyvirodalmának struktúrája. Német–angol–francia–olasz nyelven megjelent tanulmányainak gyűjteményes kötete (Kunst und Heilkunst, 2007.) a fenti témákból vett válogatás. Klinikai dolgozatai magyarul és németül, orvostörténeti tanulmányai a magyaron kívül angolul, németül, oroszul, szlovákul, franciául és olaszul jelennek meg. Két könyve a Medicina Kiadónál jelent meg, a *History of Physiology* c. kötete az oxfordi Pergamon Press és az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg. Tanulmányköteteit a Magyar Tudománytörténeti Intézet, ill. a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár jelentette meg. Nemzetközi kongresszusokon és symposionokon nagyszámú előadást tartott; így Londonban, Berlinben, Düsseldorfban, Rómában, Genfben, Mirandolában, Ferrarában, Bolognában, Bécsben, Baselben, Mexico Cityben, Limában; vendégtanárként a krakkói és a pozsonyi egyetemen.

Tevékenységet több kitüntetéssel honorálták: *Babérkoszorúval Ékesített Zászlórend* (1984), *Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje* (2003), *Kiváló Orvos* (1970), *Batthyány-Strattmann László díj* (2003), *Svéd Seraphim-Érem*, *Magyar Örökség díj*. (2009) stb.

Tudományos munkásságának elismeréseként a Krakkói Egyetem 1980-ban, a Lipcei Egyetem 1985-ben avatja *honoris causa doctorává*. A Semmelweis Egyetem *Semmelweis Éremmel* (1975 és 2003), *Pro Universitate-díjjal* (2007), a Debreceni Egyetem *Ezüstéremmel* (2008), a Kassai Comenius Egyetem *Aranyéremmel* (1975), a Pozsonyi Egyetem *B. J. Gouth Éremmel* (1976), a Ferrarai Egyetem *Manardus Éremmel* (1964), a Magyar Orvostörténelmi Társaság *Weszprémi-díjjal* (1970) tüntette ki. A Krakkói Akadémia *Copernikus érdmét* (1973), a Nemzetközi Paracelsus Társaság *Paracelsus díját* (1968), a Cseh Orvosszövetség *Purkyne díját* (1974) kapta.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság örökös tiszteletbeli elnökévé, a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság tiszteleti tagjává választotta. Az International Academy of History of Medicine (London) tiszteleti, a Svéd Királyi Orvosegyesület külföldi tagja, a Gesellschaft für Paracelsusforschung (Salzburg), a Soc. Int. Hist. Med., a Deutsche Gesellschaft für Geschichte der Medizin, a Gesellschaft für Krankenhausgeschichte, Gesellschaft für Wissenschaftsgeschichte (Marburg), Soc. Int. Hist. Pharmacie (Párizs), Julius Hirschberg Gesellschaft (Wien), a Weltunion für Prophylaktische Medizin (Wien), a Soc. Hist. Ancient Med. (USA) rendes tagja.

A tudományos közélet aktív résztvevője: az MTA Orvostörténeti Munkabizottságának elnöke, az MTA Művelődéstörténeti Bizottságának, valamint az MTA Tudomány és Technikatörténeti Komplex Bizottságának tagja, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum tudományos tanácsának és az *Orvostörténeti Közlemények* szerkesztőbizottságának elnöke.

2014. június 12-én hunyt el, Budapesten

*Gyászbeszédok Schultheisz Emil professzor búcsúztatásán
(2014. június 25., Fiumei úti temető)*

Kedves Krisztina!

Tisztelt gyászoló, emlékező barátok, tisztelők, tanítványok, munkatársak!

Schultheisz Emiltől búcsúzunk. Búcsúzom a Semmelweis Egyetem oktatói, kutatói és az egyetem rektora, valamint a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöksége nevében.

Schultheisz Emil hatalmas ívű, kivételesen aktív pályája a viharos 20. századunk második felét, és még a 21. század elejét is meghatározta hazánkban. Az egyetemen intézetigazgató egyetemi tanárként, az Orvostörténelmi Intézet vezetőjeként, majd emeritus professzorként végezte munkáját. Elnöke, majd Örökös Díszelnöke volt a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak. Igazgatta a Kútvölgyi úti Kórházat, és belgyógyász főorvosként annak Belgyógyászati osztályát. Mindezek mellett Schultheisz Emil 1972 és 1984 között az Egészségügyi Minisztérium vezetője, majd minisztere volt. A többszörös vezetői feladatokból szűrte le a mindenkori vezetőknek szóló tanulságot „.....ha az ember jól akar vezetni, akkor tudnia kell, hogy nem maga csinálja! A vezetés egyetlen titka, hogy jó munkatársaim legyenek!”

Egyetemi tanárként az orvostörténelmet tanította. A tantárgyhoz briliáns jegyzetet írt, amelyet Antall József néhai miniszterelnök, akkor a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum igazgatója, lektorált. Az orvostörténelmet nemcsak az orvosoknak kell tanulmányozniuk, – tanította – hiszen az része a művelődéstörténetnek, a szorosan vett szakmatörténetnek és szerves része a tudománytörténetnek is. Éppen az orvosi munka jellegéből következően az orvostörténelem szorosan összefügg a köztörténettel, az ún. általános történelemmel is – írta az egyetemi jegyzet bevezetőjében. „Kétségtelenül kitűnő szakember, jó orvos lehet valaki az orvostörténelem alapos stúdiuma nélkül is” – írta megengedően, – de „ennek ismerete azonban még jobb orvosá teheti”. Vallotta, hogy korszakonként „az orvosok magatartása, eljárás módja, megnyilatkozása a korszak egész kultúráját tükrözi”.

Egészségügyi miniszterként rendkívüli tisztánlátással és korunk fejlődésének világos értelmezésével az integrált betegellátás megteremtését, vagyis a járó- és fekvőbeteg-ellátás térbeli és időbeli összekapcsolását tűzte ki célként. Ezen belül szorgalmazta, hogy a beteg az ellátórendszer legszűkebb fokán kapja a lehető legjobb és végleges ellátást.

Az orvos munkáját a művész alkotásához hasonlította. „Az orvoslásnak tudományos volta mellett igen sok egyedi, szubjektív, nem mérhető eleme van. A művészet egyszeri és egyedi, intuitív, inspiratív, szubjektív és soha nem mérhető. Ez az egyedi és személyes momentum, az intuíció az, ami a művészetben és az orvoslásban közös. Az orvostudomány egyre objektívebb, egyre egzaktabb módszerekkel dolgozik, a páciens pedig egyre inkább hiányolja a személyes hangot, a csak vele való törődést, és várja azt a „megérzést és megértést”, amit – a tudományos módszereken túlmenően – személy szerint az orvos adhat” – olvashatjuk *Művészet és medicina* című írásában.

Minisztersége idején valósult meg az első magyar egészségügyi számítástechnikai koncepció kidolgozása.

Miniszteri munkájának egyik legjelentősebb fegyverténye a Magyar Pszichiátriai Társaság megalakítása volt, melyet akkor – marxista meggondolásból – nem akartak engedni. Schultheisz Emil szellemi tekintélyével szembe tudott szállni a pártközpont

képviselőivel, és – a politikai akarattal szemben – érvényesíteni tudta a szakma kívánságát, hogy megalakuljon az európai értékrendnek, európai kultúrának és moralitásnak megfelelő Pszichiátriai Társaság. A pszichiáterek között az öröm leírhatatlan volt, mámoros összejövetelként emlegették az 1980-as alakuló ülést.

Ugyancsak küzdelem és fáradozás eredménye volt 1976-ban – egyetemünk életében nevezetes alkalom –, a Nagyvárad téri Elméleti Tömb birtokba vétele. A miniszter így emlékezett vissza erre az időre: „... minden pénzért nagyon keményen meg kellett küzdeni. Két alkalommal ajánlottam fel a tárcámat, ha nem kapom meg a pénzt, én megyek. Éppen az egyetemek fejlesztésével kapcsolatban, a Debreceni Egyetem, és a Nagyvárad téri elméleti tömb beruházása körüli viták voltak ezek...”

Tisztelt Professzor Úr! Kedves Emil!

Hálásan köszönöm, hogy a rendszerváltás után, rektorságom négy éve alatt bármikor mehettem Hozzád tanácsért. Igaz baráti tanácsaid segítettek abban, hogy jó irányba indult el az egészségügyi menedzserképzés az egyetemen, hogy méltósággal emlékeztünk a világháborúkban elesett hősi halott orvosokra, és hogy szép és gazdag egyetemtörténeti kiállítással tudtuk a magyarországi orvostképzés indulásának 225 éves évfordulóját ünnepelni 1994-ben.

Európa- és világhíres orvostörténelmi munkásságod az alkotó oldaláról ezennel lezárult. Az olvasók, kutatók azonban évtizedekig fognak még gazdagodni munkáidból, leírt és kimondott gondolataidból.

Bölcsességed, gazdag életpasztalatod, elgondolkodtató, de sohasem bántó humorod, a Veled kapcsolatos személyes élményeink emléke itt marad nekünk, és segíteni fog felidézni különleges, szeretetreméltó, ragyogó humán kultúrájával világító személyedet.

Isten Veled, nyugodjál békében!

Réthelyi Miklós

Schultheisz professzortól búcsúzunk. Schultheisz Emiltől, aki egyszerre négy életművet alkotott.

Mindenekelőtt belorvosi működésével, és belgyógyászati tudományos tanulmányaival, amelyek joggal keltették fel a szakma akkori nagy öregjeinek érdeklődését az 1960-as évek elején.

A második életmű egészségügy politikusi teljesítménye. A magyar egészségügyi modernizáció – Markusovkszy és köre által kezdeményezett, majd Johan Béla és munkatársai által továbbvitt – 120 éves folyamatának volt harmadik és méltó állomása Schultheisz Emil miniszterhelyettesi és miniszteri működése. Tizenöt év volt ez életéből. Tizenöt év, aminek során Magyarország egészségügyi ellátásának, orvostképzésének európai színvonalát újjá megerősítette. S történt mindez abban az időszakban, amikor az állampárt dominanciája az élet minden területén megnyilvánult. Mégis, Schultheiszt szakemberi képességei alkalmassá tették arra, hogy a puha diktatúra rendszerében az egészségügyet történeti távlatokban

gondolkodó, de modern eszmék szerint gyakorlati sikerrel képviselje. Felbecsülhetetlen teljesítmény ez.

Az életmű harmadik része, Intézményem, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum tudományos arculatának kialakításában való közreműködés és a több éves igazgatás. Kevés olyan múzeum volt a 70-es években idehaza, amely a nemzetközi életben is irányt szabott saját szakterülete fejlődésének. A Semmelweis Múzeum ezen kevesek közé tartozott. Antall József, Palla Ákos, Birtalan Győző és mások közreműködésével Schultheisz olyan tudományos arculatot adott ennek az intézménynek, amely a gyógyítás tudományát kulturális kérdésként értelmezte. Azt vizsgálták itt kezdetektől fogva, hogy a medicina, a közegészségügy és az orvosképzés mennyire élő, eleven kulturális közeg, amelynek eszméi egy civilizáció integráns részét képezik, s amelyek alapvetően határozzák meg a fejlődés lehetőségeit és képviselik a kultúrát.

Szokatlan, sőt merész gondolat volt ez akkor. De Schultheiszre jellemző ismét. Egyszerre antik és modern, egyszerre bölcsészeti és orvosi.

Miniszteri működésének sikere is nagyrészt ezen az átfogó, történeti távlatokat vizionáló szemléleten nyugodott. Egymást kölcsönösen erősítő elemeket látunk itt, a Schultheisznek oly kedves reneszánsz időszak aktív és szemlélődő, gyakorlati és elméleti magatartásmintáinak egyidejű képviseletét. Azt, amit ő maga is megvalósított életében. A vita activa és a vita contemplativa kettőségének birtoklását, ami csak a kivételesen tehetségeseknek adatik meg.

A negyedik életmű a megdöbbentő mélységben elvégzett univerzális orvostörténeti kutatás, amely tanulmányok és könyvek sorozatában, beszélgetésekben, vitákon és előadásokon öltött testet. Orvostörténeti kutatásai egész életén végigvonultak. Kezdvé bölcsészeti és orvosi egyetemi tanulmányaitól, majd a múzeum irányításán keresztül, egészen addig, amikor a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténeti Tanszékét vezette. Legjobb írásait azonban az 1990-es évektől, immár professor emeritusként alkotta meg. Ekkor talált rá véglegesen az orvosi gondolkodás alakulásának alapvető problematikájára, amelynek magyarázatához egyszerre kell megérteni a mai és a vizsgált korszak orvosi tudását, és a mai történettudomány eszmetörténeti, művelődéstörténeti és filozófiatörténeti meglátásait. Nem elegendő tehát egyetlen hangszer mesteri megszólaltatása, hanem szinte egy szimfonikus zenekar valamennyi hangszertípusának értő ismeretére, és az összhangzat megteremtésének tehetségére van szükség. Schultheisz igazi kutatói nagysága itt mutatkozott meg: a medicina szellemtörténetének eredeti feldolgozásában. A középkori, reneszánszkori, majd utolsó éveiben a felvilágosodás kori orvosi gondolkodásról írott művei a magyar orvostörténelem klasszikus írásai maradnak évtizedeken keresztül. Nemzedékek fogják sorait olvasni, és hatalmas távlatokat fognak nyitni a jövő művelt magyarjai számára.

Ezeket fogja látni az utókor, amelyik már csak írásaiból és tettei emlékéből fogja őt megismerni. De milyennek láthattuk mi, akik még személyesen ismertük? Mi az, ami ezt a hatalmas és sokrétű életművet összefogja? Mind a négy területen ugyanaz a három dolog jellemezte Schultheisz Emil működését. Elsőként és másodikként a tudásszomj és az ehhez kapcsolódó alázat.

Alázat, az univerzális tudás megszerzése iránt, és a tudás, az okosság, az intelligencia és a szakértelem mindenekfölött való értékelése. A tudás teljességére való törekvés, a minden iránt való érdeklődés. A harmadik jellemvonás az elegancia. Nem a felszínes, talmi alakoskodás. Az a pozór sajátja. Hanem a megfontoltságon és kifinomultságon nyugvó

emelkedett könnyedség. A nagy gondolatok, a nagy dolgok könnyed evidenciaként történő bemutatása. A nagyság és a fenségesség közvetlenséggel oldott megjelenítése.

Az európai erudíció újabb képviselője távozott közülünk. Egy olyan művelt úriember, aki egyszerre volt hazája és Európa méltó képviselője. Egy olyan elmélyült tudós, aki szervezőtehetségével és éleslátásával, negyven évvel ezelőtt átszervezte az egészségügy területét. Egy olyan kutató, aki több tudományos intézetet alapított, aki írásaival nemzedékeken átívelő tudást alkotott, és akinek tanítványai mára professzorok és vezető kutatók lettek.

Egy bölcs és nagy ember távozott közülünk. A világ szegényebb lett: ostobább és faragatlanabb. Elvesztettünk egy európai magyart, de velünk maradnak írásai és alkotásai, és velünk maradnak a személyes emlékek. Az utánozhatatlan stílus és gesztusok képei. A mindig szarkasztikus, de mindig bölcs megjegyzések. És mindenekfölött a szellem barátsága.

Isten megáldjon, Emil bátyám!

Varga Benedek

DR. LÁRENCZ LÁSZLÓ (1940-2014)

Dr. Lárencz László neves szakgyógyszerész és gyógyszerésztörténész életének 74. évében, 2014. július 31-én, Pécsen elhunyt. Személyében az egyik legsikeresebb kutató kollégát veszítettük el. Több generációs gyógyszerész-családból származott. A nagypapa és az édesapa a gyógyszerészi munkájuk mellett dr. Szent-Györgyi Albert munkatársai is voltak. Tibor öccsének lánya, dr. Lárencz Klára is gyógyszerész.

Lárencz László 1940. augusztus 16-án született a Bács-Bodrog megyei Jánoshalmán. Bácsbokodon járt általános iskolába, a középiskolai tanulmányait a bajai III. Béla Gimnáziumban végezte. A kiváló tanuló a korabeli nehézségek következtében nem kerülhetett be közvetlenül az egyetemre. A budapesti Kőbányai (ma Richter) Gyógyszerárugyárban dr. Szász Kálmán Növényüzemében dolgozott, ahol 1962-ben gyógyszergyártó szakmunkásbizonyítványt szerzett. Itt több elismerésben részesült, többszörös kiváló dolgozó és újíto volt. Ekkor vették fel a Budapesti Orvostudományi Egyetemre, ahol 1967-ben szerzett gyógyszerészi oklevelet.

Pályáját az egyik nagy kanizsai közforgalmú gyógyszerertárban kezdte. Itt ismerte meg Fodor Ibolyát, akivel házasságot kötött. Innen Pécsre került, ahol dr. Kerbolt Kornél galenusi laboratóriumvezető irányításával elsajátította a középüzemi gyógyszergyártás alapjait. Hivatásos honvédgyógyszerészi szolgálatot teljesített 1973-tól. Több katonai kiképzésben részesült. Közben részt vett a Honvéd Kórház gyógyszerertárának a munkálataiban és később a hadgyakorlatok gyógyszer- és kötszerellátásában. Számos katonai kitüntetésben részesült. Alezredesként sok orvost és gyógyszerészt segített a katonai szolgálat olykor nem könnyű feladatainak a teljesítésében. 1978-ban szakgyógyszerészi képesítést szerzett. Katonai feladatainak a teljesítése mellett felkutatta a magyar katonaegészségügy emlékeit és összeállította pécsi Honvéd Kórház történetét. Ezek a kutatások ráirányították arra a

figyelmét, hogy intenzívebben vegyen részt Pécs és Baranya megye helytörténeti múltjának a feltárásában és a gyógyszerészet terén is. A legnagyobb érdemet Kazay Endre (1876-1923) neves magyar gyógyszerész életútjának és munkásságának a részletekre is kiterjedő feltárásával érte el. Az így elkészített több mint száz oldalas munkáját dr. Zalai Károly egyetemi tanár irányításával dolgozta ki. Ezt 1986-ban gyógyszerészdoktori értekezésként fogadta el a Semmelweis Orvostudományi Egyetem. Ezzel párhuzamosan kutatta fel a budapesti Galenus Gyógyszergyár (ma Reanal Finomvegyeszergyár), a Drogista Szakiskola és a misztótfalui Kapszulaüzem történetét. Több cikkben méltatta Kazay Endre munkásságának egy-egy részletét. Sokat fáradozott a pécsi Szerecsen műemlék gyógyszerertár gyógyszerész-kézben maradásáért. Példás értékmentő volt.

A gyógyszerésztörténeti munkásságát elismerve az MGYT Gyógyszerésztörténeti Szakosztálya Ernyey József Emlékéremmel tüntette ki 1998-ban. A helytörténeti kutatásai között a legjelentősebb volt a pécsváradi bencés kolostor ispotálya és hazánk első gyógyszertára (1015) alapításának a feltárása. A Magyar Gyógyszerész Kamara ezért 2000. május 26-án Tantus Amor Operis Pharmaciae Emlékéremmel tüntette ki.

Lárencz László kedves, megértő és szorgalmas személyiség volt. Egy súlyos közúti baleset következményeként több műtéten esett át. A beavatkozások után az állapota lassan helyreállt. Ebben az időben halt meg a felesége. Újra megnősült, a második felesége, Raffael Hajnalka ápolónőként mindvégig mellette állt a férje egészségi gondjaiban. Így változatlan lelkesedéssel, fáradhatatlanul és optimizmussal folytatta a már megkezdett kutatásait. Kötelességének tartotta a fiatal gyógyszerészek felkészítését a gyógyszerésztörténeti munkába történő bevonásra. A fiatal pécsi dr. Kutas Jenő gyógyszerész hetenként tart ma gyógyszerésztörténeti előadásokat a Pécsi Egyetemen az érdeklődő gyógyszerészhallgatóknak. Lárencz dr. készítette fel őt az egyes témák kidolgozására.

2012-ben megalakult a Pécsi Tudományegyetemen a Gyógyszerésztörténeti Szakcsoport dr. Szabó László Gyula egyetemi tanár elnökletével, ő is bekapcsolódott ennek a munkálataiba. Ennek egyik eredményeként dr. Lárencz László és dr. Szabó László Gyula egy nagyon szép kiállítású könyvet jelentettek meg 2014 tavaszán „Dél-Dunántúl neves gyógyszerészei” címmel. Többször hangoztatta, de az egész pályájának a jelmondata is lehetne: „A múlt megbecsülése és a jelen tényeinek elismerése a jövő reménysége!” Augusztus 14-én katonai tiszteletadással kísértük el az utolsó útjára a pécsi Köztemetőben.

Nemcsak felesége és rokonsága gyászolja a kiváló gyógyszerészt, hanem mindnyájan, akik kapcsolatban voltunk vele. Kövessük a példáját az általa kitaposott úton.

Szmodits László

**A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG
ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
PROGRAMJA**

(2013. október 30. - 2014. november 6.)¹

2013

Október 30.

A MOT Népi Orvoslás Szakosztálya, a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya, a SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke és a MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató csoportjának közös rendezvénye

Program:

Hoppál Mihály: Emlékezés Grynæus Tamás felett

Barna Gábor: Grynæus Tamás a szegedi egyetemi tanszéken

Frauhammer Krisztina: Hathatós imák betegség esetére. Imakönyvek és imáik a gyógyítás szolgálatában)

Kótyuk Erzsébet: Hitük volt az egyetlen bűnük. Vértanú papok Kárpátalján.

Frendl Kata- Papp Nóra: Szemelvények az Úz-völgye és a Gyimes-völgye népi orvoslásából – gyűjtés Grynæus Tamással

Deáky Zita: Magyarországi orvosok a gyermekmunka szabályozásáért

Babulka Péter: Gyógyító hagyományaink: gondolatok egy készülő népi orvoslás-film kapcsán

Vámos Gabriella: A népi orvoslás és az alternatív gyógymódok kapcsolata

Varga János: Párhuzamok az európai népi orvosló eljárások és a kínai akupunktúra között.

Navratil Andrea (népdalénekes): Búcsú énekszóval

November 9.

A MOT Numizmatikai Szakosztályának ülése

Program:

Süle Tamás: Érdekességek és műhelytitkok az újabb pécsi orvosi érmekből

Csoma Zsigmondné: Sz. Egyed Emma érmei a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum numizmatikai gyűjteményében

Jakó János: Bibliai motívumok a magyar orvosi érmeken

December 5.

A MOT tudományos ülése

Program:

Nagy Tamás: Az észak-koreai magyar kórház története

¹ Előző, 2013. évi számunkat is már novemberben nyomdába kellett adnunk, így a 2013. év végi programok kimaradtak. Ezeket itt ismertetjük

2014**Február 12.**

A MOT Fogászattörténeti Társaságának alakuló ülése

Program:

Tisztségviselők választása

A társasági élet kezdetének megbeszélése

Február 13.

A MOT tudományos ülése

Program:

Constance Putnam (Concord MA, USA): Semmelweis – The Forgotten Years.

Tolmácsol: Varga Benedek

Március 6.

A MOT tisztújító közgyűlése

Program:

Megnyitó

Főtitkári beszámoló

Szakosztályi beszámolók

Költségvetési beszámoló

A MOT korábbi vezetőségének lemondása, az új vezetőség megválasztása. A MOT elnöke *Réthelyi Miklós*, Főtitkára *Kapronczay Károly* lett.

Március 17.

A MOT tudományos ülése

Program:

Vértés László: Dr. Sebestény Gyula tüdősebész professzor 60 éve halt meg

Vértés László: A Budapesti Orvosi Újság 1937-es „Balatoni szám”-ának tanulmányai

Vértés László: Szent-Györgyi Albert 1938-as könyve békéről, erkölcsről

Április 10.

A MOT tudományos ülése

Program:

Boga Bálint: Három híres orvos-építész

Április 24.

A MOT és a Weszprémi Emlékérem Bizottság együttes ünnepi ülése

Program:

Varga Benedek (a 2014. évi díjazott): Az orvostörténelmi interpretációk változásai a történeti gondolkodásban és a múzeumi gyakorlatban

Április 26.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának ülése

Program:

Nagy Lajos Imre szobrászművész bemutatása

Gömör Béla: Gyűjteménygyarapítás manapság

Jakó János: A véletlen szerepe egy szép vidéki orvosi érem felfedezésében

Süle Tamás: A Pécsi Dénár jubileumi érme

Május 8.

a MOT Népi Orvoslási Szakosztálya tudományos ülése

Program:

A Gyógyító hagyomány c. film bemutatója. Rendező: *Novobáczky Sándor*, Operatőr: *Nádorfi Lajos*

A Vetítés előtt *Babulka Péter* beszélt a filmkészítés körülményeiről és tapasztalatairól

Május 30.

A MOT, a Gödöllői Kastélmúzeum, a Tormay Károly Egészségügyi Központ, a Tormay Károly Alapítvány és a Gödöllői Lokálpatrióta Klub közös „Orvoslás és háború” című konferenciája a Gödöllői Királyi Kastélyban

Program:

Kapronczay Károly: Tormay Károly szerepe a hazai katonai egészségügy kialakításában

Petneki Áron: Sebesülési élmények ábrázolása a templomi hálaadó emlékeken

Dobson Szabolcs: Az I. Világháború és a gyógyszerészet

Június 12.

A MOt tudományos ülése

Program:

Balázs Péter: Az orvostörténelem korszerű újraértelmezése – gondolatok a kutatásról és az oktatásról

Szeptember 18.

A MOT tudományos ülése

Program:

Réthelyi Miklós, a MOT elnöke köszönti *Kapronczay Károlyt* állami kitüntetése alkalmából

Vértess László: Vidákovits Kamilló, Milkó Vilmos és Kubinyi Pál professzorokról

Október 3.

A MOT és a Magyar természettudományi Társulat közös „Háború és orvoslás” című konferenciája

Program:

Bagi Zoltán: A tábori egészségügy szervezete a tizenötéves háború (1591/93-1606) időszakában

Balázs Péter: A sebészet lehetőségei és intézményei a 18. században

Debrődi Gábor: Polgári és katonai betegszállítás az I. világháború éveiben

Gömör Béla: Háborús sérültek balneoterápiája

Kapronczay Katalin: A katonaorvos-képzés reformja Magyarországon a dualizmus korában

Kapronczay Károly: Az I. világháború közegészségügyi szervezete, veszteségei

Magyar László András: Az első magyar művégtaggyár története

Forrai Judit: Katonák, szifilisz és tábori bordély az I. világháborúban

Október 8.

A MOT Fogászattörténeti Szakosztálya, a Semmelweis Egyetem Népegészségügyi Tanszéke és a Magyar Természettudományi Társaság Tudománytörténeti Szakosztály együttes ülése

Program:

Dékányné Ferenczy Judit: Dr. Ferenczy Károly (1901-1972) egyetemi magántanár, a fogászati röntgenológia egyik magyarországi meghonosítójának tudományos munkássága és életútja.

Divinyi Tamás: Érdekességek a fogászati implantáció történetéből

November 6.

A MOT Népi Orvoslás Szakosztálya, a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya, a SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke, a MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató csoport közös rendezvénye.

Program:

Hoppál Mihály: Köszöntő

Vukov Anikó Veronika: Népi gyógyászati adatok a Móra Ferenc Múzeum Adattárában

Szűcs Brigitta: A terhes asszony és az újszülött egészségének védelme Csíksban

Kész Margit: „Csak Isten segít, ha jön a baj, betegség...” Betegségelhárító imák a kéziratos imádságos füzetekben a kárpátaljai Salánkon

Juhász Katalin: Szent források gyógyító célú felkeresése Oroszországban

Kucsera Sándor: A fogművesség szerepe a vidéki társadalomban. Egy társadalomnéprajzi vizsgálat lehetőségei.

Kótyuk Erzsébet: Népi anatómia és -tünettan Ung-vidéken

Papp Árpád: A rossz vér

Gyergyák Kinga – Farkas Ágnes – Papp Nóra: A kakukkfű fajok etnobotanikai és fitokémiai értékelése

Eitler Ágnes: Egy vértessaljai gyógyító specialista tevékenységének kutatási távlatai

Koltay Erika: Szegedi füvesasszony

Film-montázs a szegedi füvesasszonyról

XI. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem

Gyula, 2014. július 10-13.

A XI. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem alap gondolata a polgárosodás és a gyógyszerészet kapcsolatának bemutatása volt. A rendezvénynek a hangulatos dél-alföldi mezőváros, Gyula volt a vendéglátója.

Örvendően magas – 75 fő - volt a résztvevők létszáma. Gyógyszerészhallgatók, diplomás gyógyszerészek, egyetemi oktatók, a gyógyszerésztörténetet aktívan művelő bölcsészek gyűltek össze hasznos eszmecserére, kellemes együttlétre. A legtöbben Budapestről, Szegedről és Pécsről érkeztek, hagyományosan szép számmal voltak jelen Erdélyből, de a Felvidék és a Vajdaság is képviseltette magát.

A tudományos program előadásai:

Dobson Szabolcs (Budapest): A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság tevékenysége.

Kapronczay Károly (Budapest): Egyházi gyógyszertárak, világi gyógyszertárak, állami szabályozás.

Kapronczay Katalin (Budapest): A hazai gyógyszerészképzés története

Péter H. Mária (Marosvásárhely): Erdélyi gyógyszerészdinasztiák

Ambrus Tünde (Brünn – Pozsony): Gyógyszerészek a felvidéki városi polgárság életében a 19. és 20. század fordulóján

Dobson Szabolcs (Budapest): A gyógyszeripar felemelkedése és a magyar gyógyszerészet

Szmodits László – Dobson Szabolcs (Budapest): A gyógyszerészet és a zsidótörvények

Veress László (Segesvár): A segesvári gyógyszerészeti múzeum rövid bemutatása

A tudományos program - a hagyományhoz híven – a város és környékének megismerésével egészült ki. A gyulai városnézést a *Várak, kastélyok, kúriák* c. program követte, amelynek során a gyulavári kastélyt, a Wenckheim család dobozi temetkező-kápolnáját és lenyűgöző szépségű szabadkígyósi kastélyát tekintették meg a Nyári Egyetem résztvevői.

2015-ben a XII. Nyári Egyetem helyszíne – közkívánatra - Szeged lesz.

Kapronczay Katalin

Beszámoló a Báthory Napok XXI. Orvostovábbképzőjéről

A partiumi Szilágysomlyó (Simleu Silvaniei) – Báthory István (1533-1586) erdélyi fejedelem és lengyel király szülővárosa – évente, kora ősszel nagy szülőtte emlékét Báthory Napokkal ünnepli meg. E napok szerves részét képezi az Orvostovábbképző Nemzetközi Orvoskonferencia. 2014. október 3-4.-én, immár a XXI. Orvostovábbképzőt, kihelyezett helyszínen, Kolozsvárott szervezte meg a szilágysomlyói Báthory István Alapítvány (BIA), együttműködve a Magyar Egészségügyi Társasággal és az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi és Gyógyszerészeti Szakosztályával.

Az Orvostovábbképző két fő témája 2014-ben a kardiológia és orvostörténet volt. Dr. Szellár Lajos, a budapesti Kórélettani Intézet professzora a kardiovaszkuláris kórképek megelőzésében, az elmélet és a gyakorlat között tátongó szakadékról, Dr. Rostás László mosdósi főorvos a stroke-megelőzés új lehetőségeiről, Dr. Korányi László professzor, Balatonfüredről, a kettes típusú cukorbetegség megelőzésének módjairól, mint a kardiovaszkuláris kockázat csökkentésének eszközeiről, Dr. Pintér László érsebész (Düsseldorf) a truncus aortalis carotis stent műtéttel szerzett gazdag tapasztalatairól beszélt. Mintegy hidat képezve a két téma közt hangzott el Dr. Simon Kornél, siófoki kardiológus főorvos „A Blick diagnózisról” című, orvostörténeti adatokkal is illusztrált előadása.

Az orvostörténeti előadások a genius loci szellemében születtek. A Kolozsvárott gyermekgyógyász professzorként működött Dr. Genersich Gusztáv (1865-1921) életútját és munkásságát ükunokája, a budapesti Marossy Szabolcs mutatta be. Ullrichné Genersich Zsuzsanna, az unoka (Budapest) pedig a „Kis fiam halálához” című előadásában arra a szomorú eseményre emlékeztetett, amely annak idején a professzort még inkább a gyermekgyógyászat felé fordította. A „legálnokebb” gyermekbetegség, a skarlát okozta gyermeke halálát és „drága kisfiam emléke” is segítette őt célja „a fertőző betegek elkülönítése... a Fertőtlenítő intézet” létrehozásában. Az október 4-én elhangzott előadás egyben a főszervező, az orvostörténetet már évek óta támogató BIA (elnöke: dr. Széman Péter) előtt való tisztelgés is volt: e sorok írója, a pozsonyi Szent Erzsébet Főiskola docense, „Fejezetek Szilágysomlyó és Kraszna vármegye orvostörténeti múltjából a XIX. század első felében” című előadásában az 1876-ig létező Kraszna megye orvosi archontológiáját (főorvosainak sorrendjét, azok tevékenységét) mutatta be.

A társasági programnak is volt orvostörténeti vetülete: a résztvevők, Tamás Csilla szakszerű vezetésével, sétát tettek a számos jeles erdélyi orvosnak is örök otthont adó Házsongárdi temetőben. Ez legalább oly mély élményt nyújtott, mint az idei „Fölszállott a páva” győztesének, az erdélyi Tokos zenekarnak a Kolozsvári Sétatéri Kaszinóban adott koncertje.

A konferencia s benne az orvostörténeti előadások súlyát jelzi, hogy a román orvosi kamara kreditpontokkal jutalmazta a résztvevőket.

Kiss László

Egyéb hírek

2013

Október 29-től 2014 május 13-ig a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban folytatódott a SOMKL által szervezett „Pilla Kettő” elnevezésű muzeológiai előadássorozat. A sorozat 13 ülésén a következők tartottak előadást, illetve vettek részt kerekasztal-beszélgetésekben: Mélyi József (Magyar Képzőművészeti Egyetem), Láng Orsolya (Aquincumi Múzeum), Kalla Zsuzsa (Petőfi Irodalmi Múzeum), Bakos Katalin (Magyar Nemzeti Galéria), Zsidi Paula (Aquincumi Múzeum), Szilágyi Sándor (fotókritikus), Varga Benedek (SOMKL), Róka Enikő (Magyar Nemzeti Galéria), Uhl Gabriella (Velencei Biennálé), Turai Hedvig (Ludwig Múzeum), Geskó Judit (Szépművészeti Múzeum), F. Dózsa Katalin (Gödöllői Kastélymúzeum), Tóth Áron (Forster Gyula Központ), Földi Eszter (Magyar Nemzeti Galéria), András Gábor (Műértő folyóirat), Csorba László (Magyar Nemzeti Múzeum), Somorjai Sélysette (Forster Gyula Központ)

December 4-én a Semmelweis Egyetem és a Semmelweis Kiadó közös rendezvényen mutatta be Schultheisz Emil: Leibniz és a medicina c. könyvét. A bemutatón Szél Ágoston, Sótónyi Péter, Szirmai Imre és Magyar László András tartott előadást

2014

Március 3-án A Kresz Géza Mentőmuzeum muzeális mentési bemutatót tartotta a zámbeiki Driving camp Vezetéstechnikai Centrumban.

Március 24-én került sor az Ádám Villában Szirmai Imre: „Ars neurologiae” c. könyvének bemutatójára. A könyvet ismertette Palkovits Miklós. A bemutatót a szerző festményeinek kiállítása egészítette ki.

Április 2. és 4. közt került sor a SOMKL szervezésében a „Museums supporting formal school education and informal lifelong learning” elnevezésű uniós program magyarországi rendezvényeire. A programon 8 európai országból 14 pedagógiai és múzeumpedagógiai szakember vett részt.

Április 24-én a Semmelweis Múzeumban megnyílt a „Vágod? Az olló és a design” című kiállítás. A kiállítást Vigh Annamária nyitotta meg, üdvözlő beszédet Varga Benedek főigazgató tartott. A kiállítás kurátora Kótyuk Erzsébet volt.

Április 24-én az Óbudai múzeumban megnyílt az „Ofen jásán – Óbuda zsidóságának története” című kiállítás, amelyen több neves Óbudai születésű zsidó orvosról is megemlékeztek. A kiállítást Szita Szabolcs nyitotta meg.

Május 9-én a SOMKL, A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem és a Néprajzi Múzeum MaDok-programjának szervezésében „Tárgyminták. A design múzeumi reprezentációja Magyarországon” címmel konferenciára került sor. A konferencián Szentpéteri Márton, Cseh Borbála, Szemerey Samu, Földényi Irma, Veres Bálint, Frazon Zsófia, Képes Gábor, Varga Benedek, Kótyuk Erzsébet és Koós Pál tartott előadást.

Augusztus 19-én Fazekas Sándor Földművelésügyi Miniszter a MOT volt elnökének, a kiváló orvostörténésznek, tagtársunknak, Karasszon Dénesnek Tolnay Sándor díjat adományozott. Karasszon Professor Úrnak ezúton is szeretettel gratulálunk a megérdemelt díjhoz.

Augusztus 20-án, a nemzeti ünnep alkalmából Kapronczay Károly, lapunk főszerkesztője, a MOT főtítkára, SOMKL korábbi főigazgatója a Magyar Érdemrend Tisztikereszt polgári tagozat kitüntetésben részesült. Ez úton is szeretettel gratulálunk Kapronczay Károlynak a magas elismeréshez s további sikereket kívánunk neki.

Szeptember 10-14. közt került sor a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság (ISHM) 44. kongresszusára, amelyet Tbiliszipben, Grúziában tartottak. A kongresszuson 20 nemzet képviselői voltak jelen: a MOT részéről előadó sajnos ezúttal sem vett részt a rendezvényen. A következő kongresszus 2016-ban lesz, Buenos Airesban, pontos témája és időpontja még nem dőlt el.

Szeptember 23-án a Semmelweis Egyetem Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinikáján Fischer Jakab emlékülésre került sor, amelyen a MOT-ot Kapronczay Károly előadással képviselte.

Szeptember 30-án nyílt meg a Magyar Természettudományi Múzeumban a „Múmiavilág” című nemzetközi vándorkiállítás. A kiállítás anyagához a SOMKL is több tárggyal és könyvvel járult hozzá. A kiállítást Kaleta Gábor és Wilfried Rosendahl nyitotta meg.

Október 29-én a Semmelweis Szalonban emlékeztek meg Schaffer Károly születésének 150. évfordulójáról. Az est házigazdája Szél Ágoston, előadói pedig Réthelyi Miklós, Szirmai Imre és Tringer László voltak.

Október 29-én nyílt meg a zalaegerszegi Göcseji Múzeumban a „Sírva jössz a világra és körülöttem mindenki mosolyog” című időszakos szülészeti-történelmi kiállítás. A kiállítást Deáky Zita és Szabó Imréné nyitotta meg.

KRÓNIKA

HALOTTAINK

CZÁR KATALIN
(1977-2014)

Czár Katalin Budapesten született 1977-ben. A Városmajori Gimnáziumban érettségizett, majd a Károli Gáspár Egyetemen tanult történelmet. A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán német nyelvtanári képesítést is szerzett. Doktori iskoláját az ELTE Atelier Európai Társadalomtudományi és Historiográfiai Tanszékén végezte.

2004 óta a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársa volt. Itt múzeumpedagógusként, kulturális szakemberként, emellett kurátorként is dolgozott. Nevéhez fűződik a Múzeum új múzeumpedagógiai koncepciójának kidolgozása, a múzeumi andragógia bevezetése, a senior korú látogatók számára múzeumi órák kidolgozása.

Az új utak keresése egész életében jellemezte, több európai országban járt tanulmányúton, hogy megismerje a múzeumi edukáció ottani fejlesztéseit. Tapasztalatait számos konferencián, bemutató órán ismertette a kollégáival. Szakmai hozzáértésének elismeréseként, mint pedagógiai szakértő, a Tempus Közalapítványnál, a nemzetközi pályázatok elbírálásában vett részt.

A világot megismerni akaró kíváncsisága ösztönözte akkor is, amikor újabb és újabb nyelveket tanult, hogy az adott országokat saját nyelvükön tudja felfedezni.

Méltatlanul rövid életet élhetett.

Scheffer Krisztina

FORRAI GYÖRGY
(1930-2014)

Forrai György Budapesten született, 1930-ban. Szülővárosa orvosegyetemén, 1956-ban szerzett summa cum laude minősítéssel általános orvosi diplomát. Már egyetemista korában részt vett az egyetem Kórélettani Intézetének kutatómunkájában, rendszeres előadója volt a Természettudományi Ismeretterjesztő Társulatnak is.

Gyógyítói pályáját még hatodévesen, a II. sz. Gyermekklinikán kezdte, s 1963 novemberéig dolgozott a klinikán. Gyógyítói, oktatói tevékenysége mellett tudományos munkát is végzett: tagja volt az első hazai gyermek szívsebészeti-belgyógyászati teamnek, amelyet Petényi Géza irányításával Littmann Imre és Fonó Renée vezetett. Ellátta az akkori Bábaképző Intézet Újszülött Osztályának felügyeletét is. Számos előadást tartott hazai és külföldi kongresszusokon. Megtanult angolul, németül és franciául (az első két nyelvből nyelvvizsgát is tett).

1963. november 1-jétől Budapest XIV. kerületében körzeti gyermekorvosként helyezkedett el (később körzeti gyermek szakfőorvos lett). Ebben a beosztásban 1995. december 31-ig

dolgozott, melléktevékenység gyanánt pedig iskolaorvosként is működött. 1986-ban, elnyerte a biológiai tudomány kandidátusa tudományos fokozatot. (Disszertációjának címe: *Human Polymorphisms in Hungarian Samples*). Gyakorló orvosi munkája mellett 10 éven keresztül, docensként különböző szaktárgyakat adott elő az OTI Egészségügyi Főiskolájának Védőnői Karán. Tagja volt az International Association of Human Biologists-nek, a Magyar Orvosok és Képzőművészek Körének, szerepelt a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjai között, és részt vett az MTA Nagyszótárának szerkesztésében is. Kétszer nyerte el az Orvosi Hetilap Markusovszky-díját.

Művelődés- és orvostörténeti munkásságát 1986-ban kezdte meg. Publikációinak száma félezer körüli, ezek kisebbik része tudományos cikk, könyvrészlet, nagyobbik része ismeretterjesztő céllal, remek stílussal és nagy műveltséggel megírt orvostörténeti munka. Forrai könyvei, tanulmányai főleg az Ó-és Újszövetség orvosi szempontból fontos szövegeit elemzik, magyarázzák. 1986 óta orvostörténeti-művelődéstörténeti témákból 13 könyve jelent meg, köztük az igen sikeres *Miért lesték meg Zsuzsannát a vénék: Kultikus gyógymódok, legendák - mai szemmel* (1986), *Dávid király, a lányok kedvence* (1998), *Édes élet az ezredfordulón* (1998), a *Gyógyítások könyve. Lehet-e orvosi lexikon a Biblia?* (2000), illetve az *Orvosszemmel a képtárakban* (2011). Utolsó, Józsa Lászlóval közösen írt könyvének (*Az orvos nyomoz. Miben haltak meg a halhatatlanok?*) bemutatóját sajnos már nem élhette meg. Szeretettel, tisztelettel emlékezünk rá.

Magyar László András

HONTI JÓZSEF
(1936 - 2014)

2014. december 16-án váratlanul elhunyt Honti József, a Magyar Orvostörténelmi Társaság volt főtítkára, a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság volt alelnöke, Társaságunknak újjáalakulásától (1966) tagja.

Honti József Balatonfüreden született, orvosi tanulmányait 1962-ben fejezte be a Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karán. Belgyógyász szeretett volna lenni, végül patológus lett, előbb a Szent István Kórházban működött, majd a Balassa János Kórház (Budapest, Vas u.) főorvosa lett. 1972-ben igazságügyi orvostani képesítést szerzett, 1974-1979 között az I.sz. Kórbontani és Kísérleti Rákkutató Intézetének munkatársaként is dolgozott, elnyerte a docensi címet. Kutatási területe a neurológia, a Hann-szindróma patológiájának leírása lett. A medikusok százai sajátították el tőle a szakmaszeretetet, a patológia szépségeit.

Pályakezdesének elején szerette meg az orvostörténelmet, kapcsolódott be a Magyar Orvostörténelmi Társaság életébe. 1972-től titkára, majd 1990-től főtítkára lett a Társaságnak, az 1970-es évektől majdnem minden nemzetközi orvostörténeti kongresszus résztvevője lett. Talán ennek is köszönhető, hogy a rangos nemzetközi társaság alelnökének választotta, e minőségében nemcsak kezdeményezője, hanem egyik szervezője is lett a Budapesten rendezett nemzetközi orvostörténeti kongresszusnak. Résztvevője lett több olyan nemzeti orvostörténeti kongresszusnak, konferenciának, ahová az 1990-es években csak nehezen jutott el a kutató. A többirányú tevékenysége mellett megírta Bright, Paget, Vogt, Leriche, Aschoff, Potter ma-

gyar kapcsolatait, Gömöri, Marek, Arányi, Genersich, Budai, Romhányi életének kevésbé ismert részleteit. Társszerkesztője volt a Híres Magyar Orvosok több kötetes munkának, a Magyar Életrajzi Lexikonnak, az Orvostörténeti Közlemények szerkesztőbizottságának, évtizedeken át munkatársa volt az Orvosi Hetilap szerkesztőségének. Orvostörténeti munkásságáért elnyerte a Zsámboky János díjat és a Weszprémi István jutalomérmét, két ízben az Orvosi Hetilap Markusovszky díjjal tüntette ki.

Könyvszerető ember volt, rendszeresen látogatta az Orvosegyetem könyvtárát, az Orvostörténeti Könyvtárát, gyűjtötte a régi tankönyveket, de jeles óragyűjteménnyel is rendelkezett.

Élete utolsó évtizedében betegeskedett, ezért is mondott le tisztségeiről, de nem szakadt el a társasági élettől.

Emlékét őrizzük, nyugodjék békében!

Kapronczay Károly

JÓZSA LÁSZLÓ (1935 – 2014)

Debrecenben született, itt végezte középiskolát, folytatott orvostudományi tanulmányokat, 1959-ben avatták orvosdoktorrá, 1962-ben patológusi képezést szerzett. 1959-1968 között a Bács- Kiskun megyei Kórház prosecturáján beosztott orvos, 1965-től főorvos, 1978-1986 között intézeti tudományos és kutatási igazgató. 1972-ben az orvostudományok kandidátusa, 1980-ban doktora lett. 1986-1999 kötött a tamperei orvostudományi egyetem meghívott kutatási professzora. 1999-ben nyugdíjba vonult, feladva a városi életet, egy Debrecen környéki kis faluba költözött.

Tudományos munkássága két nagy területet, a patológiát és az orvostörténelmet, ezen belül különösen a paleopatológiát ölelte fel. Paleopatológiai tudását igen értékes ikonográfiai elemzéseiben is kamatoztatta. Mint patológus, főleg a mozgásszervek kórtanával foglalkozott. Nagy érdeklődéssel fordult a bizantológia felé, főleg a bizánci medicina története érdekelt. Jeles munkákat írt a bizánci kórházi kultúráról, az orvosképzésről, az ókori járványos betegségekről, a sírleletekben talált kóros elfajulásokról és a trepanáció hazai történetéről is.

Orvostörténeti-ismeretterjesztő könyveiben a vizsgált kérdésekre mindig igyekezett racionális, egyértelmű válaszokat adni. Főbb orvostörténeti munkái *Akupunktúra és moxibusztio. Gyógymód vagy mágia?* (1986), *A honfoglaló és Árpád-kori Magyarország egészsége és betegségei* (1996) *Középkori uralkodóink betegségei* (2010) *Névvel jelölt szindrómák* (1994) *Paleopathologia. Elődeink betegségei* (2006) *Szex a középkori Magyarországon* (2001). Utolsó, Forrai Györggyel írott könyvének sikerét már nem élhette meg.

Tagja volt a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, ahová 1974-ben lépet be. Tamperéből visszatérve rendszeresen látogatta a MOT tudományos üléseit, maga is gyakran tartott előadást a legkülönbözőbb témakörökben.

Nagy tudású, de magányos embernek tűnt. Gyógyíthatatlan betegsége szakította el Társaságunktól.

Őrizzük emlékét.

Kapronczay Károly

KÁKAY-SZABÓ GYÖRGYNÉ. VÉRTESSY ILSE
(1920 – 2015)

Nagyszebenben született, édesapja, Vértessy János ezredes 1945. február 11-én Budavár védelmében esett szovjet fogságba, és a helyszínen agyonlőtték. Kákay-Szabó György festőművész, kiváló restauráló (MS mester szignójának azonosítója) felesége lett, mellette vált kiváló restaurátorrá. 1961-ben került az akkor szervezés alatt álló Orvostörténeti Múzeum személyi állományába, igaz akkor még a Könyvtár egyik helyiségében volt a restauráló műhely, ott kezdődött el az intézeti gyűjtemény restaurálása. Intézetünkhöz kerülésében nagy szerepe volt Palla Ákos igazgatónak, aki az 1930-as évek közepén Kákay-Szabó György munkatársa volt a Szépművészeti Múzeumban, hiszen ő maga is kiváló festmény-restaurátor volt.

Kákay-Szabó Györgyné nyugdíjba vonulásáig - majd negyven éven át – a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársa volt. Nehezen lehetne „behatárolni” azokat a műtárgy-gyűjteményeket, amelyekkel foglalkozott. Maradandó munkái múzeumunk nagyméretű festményei, de részt vett állandó kiállításaink (1965, 1968, 1974, Arany Sas Patikamúzeum 1981) tárgyi anyagainak előkészítésében és restaurálásában. Ez vonatkozik a kőszegi és a székesfehérvári patikamúzeumokra is, ahol a kiállított fa állvány-edényzetnél – a többszöri átfestés rétegei alatt – megtalálta az eredeti 18. századi festéseket. Körülötte alakult ki a múzeum több szakemberből álló restaurátor műhelye. Sokoldalúsága, csendes modora intézetünk minden munkatársát megragadta, már nyugdíjba vonulása is nagy vesztesége volt intézetünknek.

Emlékét őrizzük.

Kapronczay Károly

Emlékezés Ilse-re

Kákay-Szabó Györgyné, Ilse, később sokunk számára Ilze néni, egyik legelső munkatársa, „alapító tagja” volt a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak. Bár fiatal özvegyként kezdte munkáját, belenőtt – hozzákorosodott – a Múzeum későbbi Nagy Öregjeihez, akik a Múzeum fénykorában, a 60-as évek végén és a 70-es években alkották a törzsgárdát. E Nagy Öregek, tudós orvosok, gyógyszerészek, történészek, restaurátorok, több nyelven beszélő teremőrök tették – az akkor még ifjú Antall József vezetésével – az Orvostörténeti Múzeumot egy szakmúzeum szintjét messze meghaladó, kivételes művelődéstörténeti intézménnyé. Közülük már csak kevesen vannak közöttünk.

Ilse 1962-ben kezdett el dolgozni, még a Török utcában, a tervezett Semmelweis Emlékház addig begyűjtött anyagán. Az 1968-ban megnyitott, *Képek a gyógyítás múltjából* című állandó kiállítás tárgyait, a hatalmas bronz üstöktől kezdve, az orvosi műszereken át a Szentlélek Patika iker cégtábláig, mind Ilse javította, tisztította, restaurálta. Ő hozta ezeket a műtárgyakat olyan állapotba, hogy régi szépségükben ragyogjanak és kiállíthatóak legyenek. Később, amikor a restaurátor-műhely több munkatárssal bővült, a képrestaurálás lett Ilse szakterülete. A Múzeum gazdag festménygyűjteménye tanúsítja e téren végzett nagyszerű munkáját.

Emellett, Ilze mindig talált magának valami speciális feladatot is. A 80-as években a csúf, értéktelennek tűnő, festett, fa patikaedényekben is meglátta az értéket. Aprólékos műgondtal leszedte a századok folyamán egymásra rakódott átfestéseket és feltárta az edények legrégibb, sokszor valóban gyönyörű állapotát. Ezzel a munkával megsokszorozta a gyűjtemény értékét. De ahhoz is volt energiája, szíve, hogy a kollégák gyermekeit pl. csudaszép festett Betlehemessel lepje meg, amit máig féltve őriznek.

Hosszú, gazdag, olykor igencsak küzdelmes életet élt. 95 éves korában távozott el. Volt kollégái, munkatársai, barátai szeretettel és tisztelettel őrizzük emlékét.

Szlatky Mária

KARASSZON DÉNES (1925 – 2014)

2014. november 14-én elhunyt Karasszon Dénes, a hazai és a nemzetközi orvos- és állatorvos történeti társasági közelet ismert egyénisége, egyetemi tanár, az MTA doktora, a Magyar Orvostörténelmi Társaság volt elnöke, tiszteltbeli elnöke.

A Sárospataki Református Főgimnáziumban érettségizett, majd a budapesti Állatorvostudományi Főiskolán folytatta tanulmányait, 1949-ben avatták állatorvosdoktorrá. Kutatóorvos típus volt, végzése után előbb az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet agyszövetetani laboratóriumában, majd a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kara Ideg- és Elmeklinikájának neuropatológiai laboratóriumában volt tudományos munkatárs. Tudását mélyítette – a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként – a bécsi Ideggyógyászati Intézet laboratóriumában. Hazatérése után megszervezte és vezette az Országos Közegészségügyi Intézet neuropatológiai laboratóriumát, majd ezt tette a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége által fenntartott Vakvezető Kutyaképző Iskolájában is, ahol megszervezte a neuropszichológiai laboratóriumot. 1965-ben megvédte az összehasonlító és kísérletes idegkórtan tárgykörében készített kandidátusi értekezését. Elismert hazai és nemzetközi szakemberként tartották számon.

Munkásságának talán legismertebb területe az orvos- és állatorvostörténet volt, az Állatorvostudományi Egyetemen e tárgykört adta elő, a második világháború éveiben elpusztult állatorvostörténeti gyűjteményt újjászervezte. Elsősorban neki köszönhető, hogy 1984-ben megnyílt az Állatorvostörténeti Gyűjtemény, amely ma az egyetemi Állatorvostudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum legfontosabb része. 1958-ban már tagja lett az Orvostörténeti Szakcsoportnak, 1966-ban egyik alapítója a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, amelynek 1974-1990 között alelnöke, 1990-1995-ben főtitkára, 1995-2000-ben elnöke volt. 2002-ben a Társaság tiszteltbeli elnökké, a Wesszprémi István Emlékbizottság társelnökévé választotta. Tudományos és társaságszervezői munkásságát a Társaság még 1974-ben Wesszprémi István emlékéremmel ismerte el. Szakmai pályafutásának csúcspontját 1995-ben érte el, amikor elnyerte az MTA doktora címet.

Sokoldalú tudományos munkásságát tükrözi, hogy tagja volt a Nemzetközi Orvostörténeti, a Nemzetközi Állatorvostörténeti, és a Nemzetközi Egyetemtörténeti Társaság magyar bizottságának, a Magyar Állatorvosok Világszervezetének, valamint a Nemzetközi Neuropatológiai Társaságnak. Szerkesztőbizottsági tag volt az Orvostörténeti Közleményekben,

a Magyar Tudóslexikon, a Híres Magyar Orvosok sorozatban, a Magyar Katolikus Lexikon, az Orvosi Hetilap, a Magyar Állatorvosok Lapja és számos egyéb szakmai kiadvány munkatársa volt. Emlékezetes monográfiát írt Hutyra Ferencről (1975), a 200 éves magyar állatorvosképzésről (1987) (angolul 1988), az immunológia magyar mestereiről (1992), Marek Józsefről (2003), Janny Gyuláról (2004), a magyar állatorvoslás kultúrtörténetéről (2005), a történelem sodrába került állatorvosokról (2010), Jármay Károlyról (2011), végzetül az állatorvoslás történetének ikonográfiájáról (2013). Fő műve az Akadémiai Kiadónál, 1988-ban megjelent, az állatorvoslás művelődéstörténetét átfogó szemlélettel feldolgozó *A concise history of veterinary medicine* volt. Ám a felsoroltakon kívül számos egyéb magyar és idegen nyelvű közlemény került még ki tolla alól.

Emlékét őrizzük.

Kapronczay Károly

VÁMOS ÉVA (1950-2015)

2015. július 25-én hosszantartó betegség után elhunyt Vámos Éva, az Országos Műszaki Múzeum ny. főigazgatója, a muzeológusi és tudománytörténeti közélet ismert egyénisége. 1973-ban végzett az ELTE BTK történelem-angol szakán, majd első és egyetlen munkahelyére, az Országos Műszaki Múzeumba került, ahol szinte minden múzeumi posztot, beleértve a főigazgatói tisztséget is, működött. Elkötelezett híve lett a műszaki muzeológiának, a technikatörténetnek, amely tárgykörön belül konferenciákat, országos értekezleteket szervezett. Ezek közül kiemelkedett a magyar tudomány és technikatörténeti konferencia, amelynek első tudományos rendezvényét 1974-ben nyitották meg. Szervező és vezető tisztséget viselt az ICOM Magyar Nemzeti Bizottságában, annak nemzetközi szervezetében, sőt a Nemzetközi Tudománytörténeti és Filozófiai Unióban, az utóbbinak főtitkárhelyetteseként 2009-ben Magyarországon megszervezte a XXIII. Nemzetközi Tudomány- és Technikatörténeti Kongresszust Múzeumi és közéleti tevékenysége mellett elmélyült kutatásokat végzett a technikatörténet vonatkozásában, e tárgykörből kandidátusi fokozatot szerzett. Publikációi és tudományos értekezései zömében angol és német nyelven jelentek meg.

1973-tól tagja volt a Magyar Orvostörténelmi Társaságnak, a Budapesten megrendezett nemzetközi orvostörténeti kongresszusok (1974, 2006) szervezőbizottságának tagjaként jelentős munkát végzett a hazai orvostörténelem külföldi népszerűsítésének vonatkozásában.

Élete utolsó éveiben sokat betegeskedett, megpróbáltatásait türelemmel viselte.

Nyugodjék békében!

Kapronczay Károly

**A MAGYAR ORVOSTÖRTÉNELMI TÁRSASÁG
ÉS A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
PROGRAMJA**

(2014. november 6. – 2015. augusztus 20-ig)¹

2014

November 15

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Program:

Török Pál „Nehéz hivatása közben a művészetek árnyékában üdíté lelkét”

Sütle Tamás: A Dunántúli Belgyógyász Vándorgyűlések numizmatikai emlékei

Jakó János: Az I. világháború katonai egészségügyének magyar numizmatikai emlékeiről

November 20.

A MOT tudományos ülése

Program:

Romics Imre: A 95 éves Urológiai Klinika története

December 4.

A MOT Schultheisz Emil professzor tiszteletére rendezett emlékülése

Megemlékezéseket tartottak:

Forrai Judit, Gazda István, Jávor András, Kapronczay Károly, Magyar László András, Varga Benedek

2105

Január 29

A MOT tudományos ülése

Program:

Debrődi Gábor: Széchenyi Ödön, a török mentőszolgálat megalapítója.

Lipp Mónika: Az egri Irgalmas rendi kórház 18 századi története és berendezésének rekonstrukciója

¹ Előző, 2014. évi számunkat is már novemberben nyomdába kellett adnunk, így a 2014 év végi programok kimaradtak. Ezeket itt ismertetjük

Április 16.

A MOT ünnepi ülése a Weszprémi-emlékérem átadása alkalmából

Program:

A díj átadása

A kitüntetett előadása:

Balázs Péter: A magyar egészségügy teljes megújításának eddig ismeretlen tervei a 18. század végén

Április 22.

A MOT Orvosi Numizmatikai Szakosztályának tudományos ülése

Program:

Jakó János: In memoriam dr. Honti József

Baranyi Anna: Telcs Ede orvosportréi és éremművészeti munkásságának áttekintése

Csoma Zsigmondné – Nagy Anita: Újabb Semmelweis-érmek a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményében

Április 23.

A MOT tudományos ülése

Program:

Simon Katalin: Magyar-erdélyi-román kapcsolatok a nagyszombati, budai, majd pesti egyetem orvoskarán – a kezdetektől 1848-ig

Vértes László: Rutich Jenő belgyógyász professzor 125 éve született

Vértes László: Juhász Jenő patológus professzor, orvostörténész 30 éve halt meg

Május 13.

A MOT Fogászattörténeti Szakosztályának tudományos ülése

Program:

Matekovits György: Pápai Páriz Ferenc Pax Corporisának fogorvosi vonatkozásai

Dezső Krisztina: Egy csapatorvos hétköznapijai az első világháborúban. Berde Károly hadi-naplói

Május 14.

A MOT és a MTA Orvostörténeti Munkabizottsága közös Benedek István emlékülése

Program:

Kapronczay Károly: Semmelweis életművének kutatói

Varga Benedek: Benedek István az orvostörténész

Gazda István: Benedek István a tudománytörténész

Május 28.

A MOT tudományos ülése

Program:

Nagy Zoltán Zsolt: A trachoma kór- és gyógytana – ahogyan Kerekes Pál látta 1904-ben

Kerekes Pál: A múlt megszólal – e könyvek a gyógyásztörténet szolgálatában

EGYÉB HÍREK**2014**

Szeptember 23-án a Semmelweis Egyetem Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika és a Moravcsik Alapítvány közös rendezésében „Pszichiátriai ellátás, oktatás és kutatás a 20. század elején, Magyarországon” címmel, Fischer Jakab-emlékülésre került sor. Az ülésen Bitter János, Fischer János, Kapronczay Károly, Katarina Pekarova és Baran Brigitta tartottak előadásokat Fischer Jakab életművéről.

Október 1 és november 15. között a SOMKL három előadással vett részt a Múzeumok Őszi Fesztiválján (Horányi Ildikó: Látszatos halál, Varga Benedek: Az erényöv titkos története - lehull a lepel, Magyar László András: A vámpír, mint kórokozó). A program egy épületet bemutató érdekes ismeretterjesztő előadással (Magyar László András: „Járt-e Cecil a Török utcában?”), egy könyvbemutatóval egybekötött kerekasztal-beszélgetéssel (Irodalom és Medicina: „Kitömött barbár” a múzeumban), egy, az időszaki kiállításához tartozó szombat délelőtti programmal (A Nagy Rajzolás – A Nagy Vágás), egy múzeumelméleti, szakmai előadássorozattal (Pilla a tokban) és egy poszterkiállítással (Ércnél maradandóbb. Magyar orvosok, akiknek nevét alkotásaik őrzik. Kurátor: Szabó Katalin) egészült ki.

November 18-án a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban Szabó Katalin rendezésében megnyílt az „Aere perennius. Magyar orvosok, akiknek nevét alkotásaik őrzik” című időszaki poszter-kiállítás. A megnyitót Varga Benedek és Szél Ágoston tartotta. Köszöntőt mondott Szende Béla.

November 28-án az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, az Orvosi Tudományok Osztálya, a PPKE BTK Mezopotámiai orvosi szövegek kutatócsoport, a Magyar Orvosi Nyelv című folyóirat és az Európai Nőgyógyászati Rák Akadémia szervezésében tudományos ülésre került sor „Az orvosi nyelv az ókorban” címmel. Az ülésen előadást tartottak Bösze Péter, Bácskay András, Esztár Réka, Győry Hedvig, Fröhlich Ida, Gradvohl Edina, Németh György és Földy Attila

December 28-án a Szent János Kórház és Észak-budai Egyesített Kórházak - Tudományos Bizottsága, a MOT Fogászat Történeti Szakosztálya, valamint a Magyar Természettudományi Társaság Tudománytörténeti Szakosztálya rendezésében a Szent János Kórházban, a holokauszt 70. évfordulójára s ennek orvostörténeti vonatkozásaira emlékeztek. Előadást tartottak: Schmidt Mária, Kathy-Horváth Lajos, Forrai Judit, Szalai György, Kendefi Gábor és Katona József.

A MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjteményének „Nem művészkórház, de...” című, 2014-ben megnyílt állandó kamaratárlatán orvosok és páciensek alkotásai láthatók. A MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjtemény (1067 Budapest, Teréz krt. 13.) kizárólag bejelentkezéssel kutatható és látogatható.

2015

Március 26-án a Kresz Géza Mentőműzeumban megnyílt a Reményi József fotográfiáiból rendezett „Ember az embertelenségben, kórházvonattal a Don-kanyarban” című kiállítás. A kiállítást Véghné Reményi Mária, Gorove László és Debródi Gábor nyitotta meg.

Április 10-től május 17-ig a Magyar Természettudományi Múzeum Múmiavilág című kiállításában Arányi Zoltán múmiája reprezentálta a 19. századi mesterséges mumifikálást, balzsamozást. Arányi Zoltán (1856- 1861 körül) múmiája 1969-ben került a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár (SOMKL) gyűjteményébe, amelyet a SOTE I. sz. Kórbontani Intézete ajánlott fel az akkor még új intézmény számára.

Április 23-án a Parlament Felsőházi Termében vette át Varga Benedek főigazgató a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala különlegesen innovatív teljesítményekért járó Millenniumi Díját, amelyet 2015-ben, a S’39 Hybrid Design Manufacture és a Snétberger Zenei Tehetség Központ mellett a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár nyert el. A díjat Bendzsel Miklós adta át.

Április 24-én a székesfehérvári Fekete Sas Patikamúzeumban nyílt meg Galambos István és Magyar László András rendezésében „A növények országa – herbáriumok, füveskönyvek” című időszak kiállítás. A kiállítást Galambos István és Papp Nóra nyitotta meg.

2015-ben a nőnap témája a terhesség, testkép és a nőgyógyászat volt. Tárgyak és tapasztalatok címmel a múzeum állandó kiállításában orvos, dula, filozófus beszélgetett arról, hogyan változik a női identitás a terhesség során, miként befolyásolja a közgondolkodás a terhesség alatt a női testképet, a nők saját magukról alkotott véleményét, hogyan látja az orvostudomány, az orvosi gyakorlat a magzatot hordozó női testet?

Május 7-én a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban, Szabó Katalin rendezésében megnyílt „Az izgalom biológiája. Selye János és a stresszelmélet dimenziói” című időszak kiállítás. A megnyitó beszédeket Somogyi Árpád és Szabó Sándor tartotta. A kiállítás látványtervét a Heon Lab, Bartha Tamás és György Á. Hunor készítette.

Május 16–17-én már huszadik alkalommal rendezték meg a Múzeumok Majálisát a Nemzeti Múzeum kertjében. Az évfordulóhoz tervezett – a kromoszómával kapcsolatos, Kómar Hanna által tervezett - játék és dekoráció a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak a Nemzeti Múzeum által meghirdetett versenyben különdíjat hozott.

Június 11-én A Szépirodalmi Figyelő irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban mutatta be legfrissebb számát (2015/2). A kötetben olvasható tanulmányok azt vizsgálják, a szövegek hogyan segítik, vagy épp nehezítik a megértést, milyen módon jelenik meg a szöveg a múzeumi térben, hogyan kapnak helyet a különböző szövegek egy intézmény, egy kiállítás vagy egy gyűjtemény kommunikációjában.

Június 17-én a Gyógynövénykutató Intézet rendezésében megemlékezésre került sor a Magyar Királyi Gyógynövénykísérleti Állomás alapításának centenáriuma alkalmából. kö-

szöntőket a következők mondtak: Penke Botond, Paál Tamás, Szökő Éva, Hankó Zoltán, Máthé Imre, Radó András, Greskovits Dávid. Előadásokat Kniczky Márta, Dános Béla és Pallos József Péter tartott.

Június 20-án a Múzeumok Éjszakája című országos programsorozaton a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum tematikája elsősorban az aktuális időszaki Selye-kiállításunkhoz kapcsolódott. Három (Németh György, Tari Annamária és Varga Benedek) a stressz és a szerelem kapcsolatát bemutató előadás hangzott el. A kiállítást magát a tárlat kurátora, Szabó Katalin mutatta be a közönségnek.

Július 1-én a világhírű magyar orvos születésének 197. évfordulóján, Semmelweis Ignác szülőházában, a róla elnevezett orvostörténeti múzeumban Valent Sándor, az Egészségügyi Finanszírozási és Minőségbiztosítási Igazgatóság orvos-igazgatója mondott beszédet. Semmelweis sírjára Timár József rektor-helyettes, Szász Károly kancellár, majd Varga Benedek helyezett el koszorút. A Semmelweis Napi ünnepi programsorozat a SOTE Belső Klinikai Tömb udvarán, Semmelweis Ignác szobránál, majd a Nagyvárad téri Elméleti Tömb Dísztermében folytatódott.

Augusztus 13-án a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban Varga Benedek főigazgató emlékbeszédet tartott Semmelweis Ignác halálának 150. évfordulója alkalmából. Az egybegyűlteket Szel Ágoston és Réthelyi Miklós üdvözölte.

Beszámoló a XII. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetemről (Szeged, 2015. július 9-12.)

A XII. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem helyszíne ismét egy olyan város volt, ahol sok évtizede folyik gyógyszerészképzés, az egyetem mintegy hat évtizede önálló Gyógyszerésztudományi Karral rendelkezik.

A Nyári Egyetem előadásai, fóruma, és közös vitái a *Generációváltások a gyógyszerkincsen és a gyógyszerárakban* témakörét tárták fel.

A szakmai előadások a Gyógyszerésztudományi Kar előadótermében hangzottak el július 10-én délelőtt, a *Gyógyszerészet és a materia medica* témában. Az előadások a következők voltak: Kapronczay Katalin, Kapronczay Károly: *A materia medica, mint a gyógyszerészképzés alapja*; Szabó Attila: *A preindusztriális gyógyszerkincs*; Erős István: *A gyógyszerformák és a patikai gyógyszerkészítés története*; Paál Tamás: *A gyógyszer-engedélyezés magyarországi története*; Dobson Szabolcs: *A gyógyszeripar hatása a gyógyszerkincsekre*; Kata Mihály: *A gyógyszerész szerepkör változása a 20. században*; Magos Gergely: *A gyógyszerészhallgatók társadalmi összetétele a két Világháború között*

A július 10-én, este megtartott *Tulajdonosváltások – generációváltások a gyógyszerárakban* összefoglaló címmel megtartott fórumon Andi Evelin gyógyszerész és Hankó Zoltán, az Magyar Gyógyszerész Kamara elnöke tartotta a vitaindító előadásokat. Hankó Zoltán előadása elérhető a MGYTT honlapján.

Július 11-én az önálló Gyógyszerésztudományi Kar történetét Erős István emer. professzor mutatta be, a Kar jelenlegi helyzetét Gáspár Róbert tanszékvezető egyetemi docens vázolta. Ezután a szegedi Gyógyszerésztudományi Kar három intézetét látogattuk meg: a Gyógyszer-

hatástani és Biofarmáciai Intézetet, a Farmakognóziai Intézetet, és végül a Gyógyszer-technológiai Intézetet.

Az utolsó szakmai program az un. Fekete-házban volt, július 12-én. Az 1857-ben épült ház ma múzeumként működik, ide helyezték át a Móra Ferenc Múzeumból azt a patikai enteriört, amelynek rendezésében a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság is segédkezett a patikai edényzet feliratainak megfejtésével.

A Nyári Egyetemnek 2015-ben hetven résztvevője volt, a legtöbben Budapestről, Szegedről és Pécsről jöttek, de a hagyományoknak megfelelően a Felvidékről, Erdélyből és a Vajdaságból is érkeztek kollégák.

Természetesen a Nyári Egyetem szakmai programját városnézés, hangulatos tiszai hajózás egészítette ki, de nem maradt el a „kötelező” szegedi halászlé-ebéd sem.

A résztvevők érdeklődéssel várják a 2016-os, XIII. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetemet, amelyre az előzetes tervek szerint Székesfehérvárott kerül sor.

Kapronczay Katalin

ADATTÁR

A Társaság vezetői és díjazottjai

Elnökök és főtitkárok

Az 1966-ban újraalapított Magyar Orvostörténelmi Társaság elnökei

1966. jún.–szept. – Bencze József

1966–1972 – Szodoray Lajos

1972–1974 – Réti Endre

1974–1985 – Schultheisz Emil

1985–1993 – Antall József

1993–1994 – Felkai Tamás (ügyvez. elnök)

1994–2000 – Karasszon Dénes

Az 1998-as elnökválasztáson Zajáczy Magdolnát választották elnöknek, de megbízatását nem tudta elfogadni, így az elnöki teendőket továbbra is Karasszon Dénes látta el.

2000–2009 – Vizi E. Szilveszter

2009–2014 – Sótonyi Péter

2014 óta – Réthelyi Miklós

Örökös tb. elnök: Prof. dr. Schultheisz Emil

Tiszteletbeli elnökök:

Dr. Farkas Károly

Prof. dr. Karasszon Dénes

Prof. dr. Sótonyi Péter

Prof. dr. Vizi E. Szilveszter

Az 1966-ban újraalapított Magyar Orvostörténelmi Társaság főtitkárai

1968–1970 – Katona Ibolya

1970–1972 – Réti Endre

1972–1985 – Antall József

1985–1992 – Birtalan Győző

1992–1994 – Karasszon Dénes

1994–1996 – Felkai Tamás

1996–2006 – Honti József

2006-tól – Kapronczay Károly

A Társaság díjai és kitüntetettjei

A WESZPRÉMI ISTVÁN EMLÉKÉREM SZABÁLYZATA¹

1. §

A Magyar Orvostörténelmi Társaság – az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvos-Gyógyszerészettörténelmi Szakcsoportjának jogutódjaként – átvette az 1958-ban alapított Weszprémi István Emlékérem adományozási jogát, amelyet az alábbiakban szabályoz.

2. §

A Weszprémi István Emlékérem /a továbbiakban Emlékérem/ annak a bel- és külföldi orvostörténészek adományozható, akik az orvostörténelem /beleértve a gyógyszerészet és az egészségügy általános történetét is/ művelése terén kiemelkedő eredményeket ért el, de külföldi személynek csak akkor, ha a magyar orvostörténelem érdekében fejtett ki tevékenységet.

3. §

Az Emlékérem adományozható azoknak, akik önálló kutatáson alapuló szakirodalmi tevékenységet fejtenek ki, illetve a feltárt tudományos eredményeket az ismeretterjesztés szolgálatába állítják.

4. §

Kivételes esetben kitüntethető az Emlékéremmel a tudományos és politikai közélet olyan kiemelkedő alakja is, aki – a 3. §-ban foglalt feltételek nélkül – tudományszervezési téren tesz olyan szolgálatot az orvostörténelmi szakterületnek, amellyel kivívja a Társaság elismerését.

5. §

A kitüntetés átadása ünnepi emlékelőadás keretében kerül sor, amely alól – külföldi kitüntetés esetében – mentesítést adhat a Társaság.

6. §

¹ Az Emlékérmet 1958-ban alapították, Schmitt Pál főorvos úrnak a javaslatára. A kezdeti években Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvos-Gyógyszerészettörténelmi Szakcsoportjának a javaslatára ítélték oda. A Magyar

Az Emlékérem adományozásában minden évben egy kutató /kitüntetett/ részesíthető, kivételes esetben egyszerre két Emlékérem is kiadható, ez esetben azonban a következő évben nem kerül sor kitüntetésre: ha azonban az egyik kitüntetett külföldi állampolgár, akkor minden megkötöttség nélkül adományozható egy évben két kitüntetés is

7. §

Az Emlékérem átadására minden évben a Társaság elnöksége által meghatározott napon kerül sor.

8. §

A kitüntetésre méltó személy kiválasztása – az előterjesztett javaslatok alapján – az Emlékérem viselőiből álló testületet illeti, amely titkos szavazás útján, egyszerű többséggel hozza meg a határozatát.

9. §

Az Emlékérem adományozására javaslatot tehet bárki a korábbi kitüntetettek közül, továbbá a Társaság vezetősége, amely javaslatot többségi határozatban terjeszti elő.

10. §

A kitüntetésre méltónak ítélt személyt az Emlékérem átadása előtt legalább három hónappal fel kell kérni az emlékelőadás tartására, hogy megfelelő színvonalú tudományos dolgozat elkészítésére legyen lehetősége.

11. §

Az emlékelőadást az orvostörténelem tárgyköréből kell tartani, ami alól csak a 4. §-ban foglalt esetben lehet, tekinthet el a Társaság.

12. §

Az Emlékérem adományozása pénzjutalommal nem jár.

13. §

Az Emlékérem tulajdonosai a kitüntetés átvételével egy időben – minden külön választás nélkül – a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteleti tagjává válnak, a Társaság vezetőségi üléseire meghívhatók, ahol tanácskozási joggal rendelkeznek.

14. §

Az Emlékérem adományozásáról szóló latin nyelvű oklevél szövege (...) ²

15. §

Az Emlékérem fémből készül, 7,5 cm átmérőjű, egyik oldalán IN MEMORIAM STEPHANI WESZPRÉMI SOCIETAS MEDICO-PHARMACEUTICO-HISTORICA MCMLVIII, a másik oldalán PRO MERITIS IN SCRUTANDA HISTORIA MEDICA felirat, az orvostörténeti kutatás szimbóluma és a kitüntetett neve.

Budapest, 1977. január

² Az Emlékérem adományozásáról szóló latin nyelvű oklevél szövegét külön fotón adjuk közre

A Weszprémi István Emlékérem díjazottjai

1957. Réti Endre

1958. Bencze József, Daday András, Palla Ákos

1959. Regöly-Mérei Gyula, Szodoray Lajos

1960. Haranghy László

1962. Farkas Károly, Hahn Géza, Székely Sándor

1965. Sós József

1966-tól kezdődően a Magyar Orvostörténelmi Társaság ítéli oda az Emlékérmet, az eddigi díjazottak a következők:

1966. Halmai János

1967. Alföldy Zoltán

1968. Zoltán Imre

1969. Valeriu Bologa

1970. Antall József, Schultheisz Emil

1971. Fekete Sándor

1972. Zalai Károly

1973. Duka Zólyomi Norbert

1974. Spielmann József

1975. Diósadi Elekes György

1976. Benedek István, Birtalan Győző

1977. Karasszon Dénes

1978. Wolfram Kaiser, Kótay Pál, Takáts László

1979. Huszár György, Szentágothai János

1980. Huszár Lajos

1982. Lambrecht Miklós

1984. Tardy Lajos

1985. Zboray Bertalan

1986. Hidvégi Jenő

1987. Felkai Tamás

1988. Györffy István

1990. Varannai Gyula

1992. Vida Mária, Kapronczay Károly

1994. Szállási Árpád
1995. Honti József
1996. Magyar László András
1997. Buda József
1998. Grabarits István
1999. Süle Tamás
2000. Dörnyei Sándor
2001. Fazekas Árpád
2002. Izsák Sámuel
2003. Gazda István
2004. Vizi E. Szilveszter
2006. Kapronczay Katalin
2007. Gömör Béla
2008. Lozsády Károly
2009. Sótonyi Péter
2010. Kiss László, Monos Emil
2011. Forrai Judit, Vértés László
2012. Tulassay Tivadar
2014. Varga Benedek
2015. Balázs Péter

*

A ZSÁMBOKY JÁNOS /IOANNES SAMBUCUS/ EMLÉKÉREM SZABÁLYZATA

1. §

A Magyar Orvostörténelmi Társaság /Societas Hungarica Historiae Artis Medicinae/, megtartva az 1958-ban alapított Weszprémi István Emlékérem adományozási rendjét és szabályzatát a kiemelkedő orvostörténészek elismerésére, második jutalomérem alapítását határozta el.

2. §

A Társaság második jutalomérme Zsámboky János /1531–1584/ nagy humanista orvos és tudós nevét viseli, emlékének megőrzését hivatott biztosítani, akinek „Icones veretum...” c. műve az első magyar orvostörténeti műnek, szerzője pedig az első magyar orvostörténészek tekinthető.

3. §

A Zsámboky János Emlékérem /a továbbiakban Emlékérem/ évente kerül kiosztásra az orvostörténelem művelése terén elért jelentős kutatási, szakirodalmi, tudományos szervezési és ismeretterjesztési tevékenység elismerésére.

4. §

Az Emlékérem adományozására javaslatot tehet a Társaság vezetősége vagy bármely tagja, ami alapján a kitüntetettekből álló testület többségi határozattal dönt az odaítélésről.

5. §

Az Emlékérem adományozására hivatott testület az Emlékérem alapításakor hivatalban levő elnök, alelnök/ök/, főtitkár hivatalát betöltő, Weszprémi István Emlékéremmel rendelkező személyekből jön létre, akikhez mint alapítókhoz csatlakoznak az új kitüntetettek.

6. §

A Weszprémi István Emlékérem, illetve a jelen Emlékérem odaítéléséről határozó testületek szükség esetén együttes ülést is tarthatnak, illetve a mindenkori elnökség segítségével egyeztetik állásfoglalásukat.

7. §

Az Emlékérem átadására minden évben, ünnepélyes keretek között megtartott tudományos ülésen kerül sor, ahol a kitüntetettek előadást tartanak.

8. §

Az Emlékérem egy esztendőben legföljebb három főnek adható ki, abban az esetben, ha – kivételesen – ennél több kitüntetésre kerül sor /külföldiek stb./, akkor a következő évben kevesebb adományozható.

9. §

Az Emlékérem nem jár pénzjutalommal.

10. §

Az Emlékérem adományozásáról szóló latin nyelvű oklevél szövege (...)¹:

11. §

Az Emlékérem fémről /bronz/ készül 7 cm átmérőjű nagyságban, előlapján Zsámboky János portréjával és nevének latin nyelvű változatával /Ioannes Sambucus/, születése és halála évszámának feltüntetésével, hátlapján pedig a Társaság latin nevének leírásával és az adományozott nevének bevésésére szolgáló üres hely biztosításával.²

Budapest, 1978. január 22.

¹ Az oklevél fotóját külön közöljük

² Az emlékérmét Borsos Miklós készítette el, azzal a változtatással, hogy az éremre nem került fel az adományozott neve, azt csak a mellékelt oklevél tartalmazza.

A Zsámboky János Emlékérem díjazottjai

1979. Kádár Zoltán, Kempler Kurt, Szállási Árpád

1980. Kapronczay Károly, Némethy Ferenc, Vida Mária

1981. Grynaeus Tamás, Szigetváry Ferenc

1982. Buzinkay Géza

1983. Batári Gyula

1985. Ringelhann Béla

1986. Jantsits Gabriella

1987. Szlatky Mária

1988. Honti József

1993. Pisztor Ferenc

1995–1999. Balázs Tibor, Csapláros Zsuzsa, Csománé Kovács Mária, Gazda István,
Kapronczay Katalin

2000. Vértés László

2001. Bernard Le Calloc'h

2002. Zajác Magdolna

2003. Kiss László

2004. Varga Benedek

2006. Forrai Judit, Péter H. Mária, Péter Mihály

2007. Tahin Emma

2009. Szabadfalvi András, Tompa Anna

2010. Emed Alexander

2011. Balázs Péter

2013. Cseh Károly, Debrődi Gábor, Módos László, Molnár László

2015. Jakó János, Rákóczi Katalin

A Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteleti tagjai

1966. november

Farkas Károly

1968. augusztus 1.

Erna Lesky (Bécs)

1972. október 18.

Zboray Bertalan

1974. augusztus 29.

M. Apostolov (Szófia)

L. Dulieu (Montpellier)

W. Kaiser (Halle)

J. Liszicün (Moszkva)

B. Petrov (Moszkva)

F. L. N. Poynter (London)

F. A. Sondervorst (Louvain)

S. Szpilczyński (Wrocław)

1974. október 18.

Haranghy László

Nebeführer László

Páter János

Réti Endre

Szodoray Lajos

Takáts László

Tasnádi Kubacska András

Végh Antal

Zoltán Imre

1976. október 28.

Benedek István

1977. november 12.

Heinz Goerke (München)

1978. január 13.

Küttel Dezső
Nikolics Károly
Vera Todorova Pavlova (Szófia)
Hans Schadewaldt (Düsseldorf)
Spielmann József (Marosvásárhely)
Dietrich Tutzke (Berlin, NDK)

1978. március 25.

Bartók Imre

1978. július 1.

Matecek Emil (Pozsony)

1978. október 20.

Bíró Imre
Frankl József
Kenéz János
Trencsényi Tibor
Vekerdi László
Vajkai Aurél

1979. október 18.

Bugyi Balázs
Katona Ibolya
Pitrolffy-Szabó Béla
Szentágothai János

1980

T. Brzeziński (Krakkó)
W. Hagen-Hein (Stuttgart)

1984

R. Winau (Nyugat-Berlin)

1986

Hidvégi Jenő

2016

Dörnyei Sándor

Gémesi György

Hankiss János

Kiss László

Módis László

Monos Emil

Robert Offner

Péter H. Mária

Péter Mihály

A Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság magyar tagjai, megválasztásuk évével

Bencze József (1966), Bugyi Balázs (1966), Farkas Károly (1966), Hahn Géza (1966), Haranghy László (1966), Katona Ibolya (1966), Oláh Andor (1966), Palla Ákos (1966), Regöly-Mérei Gyula (1966), Réti Endre (1966). Székely Sándor (1966), Antall József (1970), Karasszon Dénes (1970), Schultheisz Emil (1970), Zalai Károly (1970), Birtalan Győző (1973), Honti József (1974), Buzinkay Géza (1974), Kapronczay Károly (1975), Vida Mária (1975), Némethy Ferenc (1975), Grynaeus Tamás (1984), Magyar László (1988), Bak Frigyes (1996), Forrai Judit (1996), Varga Benedek (2004)

A MOT kiadásában és szakmai közreműködésével megjelent kiadványok

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltárral és a Magyar Orvostörténelmi Társaság közös kiadású periodikája

A folyóirat jogelődje „Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei” (*Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica*) 1–43. kötet (1955–1967) + 3 Supplementum kötet.

A Társaság folyóirata az „Orvostörténeti Közlemények” (*Communicationes de Historia Artis Medicinae*) 44. kötettől (1968-tól), amely a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltárral közös gondozásban jelenik meg, a Supplementum kötetekkel együtt.

A folyóirat teljes szövegében olvashatók:

http://library.hungaricana.hu/hu/collection/muze_orsz_orvo_orvostorteneti_kozlemenye_k/

A folyóirat 1–148. számának összesített név- és tárgymutatója önálló kötetként jelent meg: Orvostörténeti Közlemények. Mutató 1955–1995. Bp., 1996. 302 p. (Supplementum 20.)

A folyóirat önálló kötetként megjelent Supplementumai 1970-től kezdve

Antall, József ed.: Medical history in Hungary. Presented to the XXII. International Congress for the History of Medicine. Bp., 1970. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 198 p. (Orvostörténeti Közlemények – *Communicationes de Historia Artis Medicinae* Suppl. 4.)

Képek a gyógyítás múltjából. Szerk.: Antall József. Előszó: Fekete Sándor. Bp., 1972. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 115 p. (Orvostörténeti Közlemények – *Communicationes de Historia Artis Medicinae* Suppl. 5.)

Több nyelven is megjelent.

Antall, József ed.: Medical history in Hungary 1972. Presented to the XXIII. International Congress of the History of Medicine. Bp., 1972. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 230 p. (Orvostörténeti Közlemények – *Communicationes de Historia Artis Medicinae* Suppl. 6.)

Antall József – Buzinkay Géza szerk.: Népi gyógyítás Magyarországon. Bp., 1975. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 273 p. (Orvostörténeti Közlemények – *Communicationes de Historia Artis Medicinae* Suppl. 7–8.)

Antall, József ed.: Historia pharmaceutica. Bp., 1977. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 146 p. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 9–10.)

Antall József szerk.: Népi gyógyítás Magyarországon. Bp., 1979. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 327 p. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 11–12.)

Antall József – Buzinkay Géza (szerk.): Képek a gyógyítás múltjából. 2. jav. kiad. Bp., 1984. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 157 p., [88] t. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 13–14.)

Több nyelven is megjelent.

Birtalan Győző: Európai orvoslás az újkorban. Bp., 1988. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Medicina. 146 p. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 15–16.)

Mayer, Claudius F. Mayer: From Plato to Pope Paul. Pages from the history of population problems and utilization of human genetic knowledge throughout the ages. Bp., 1989. [1991]. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Springer Hungarica. 82 p. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 17.)

Képek a gyógyítás múltjából. Kiállítási vezető. 3. jav. kiad. Kiad.: Vida Mária. Bp., 1994. Szerk.: SOMKL – MOT. Nyomt.: Akaprint. 73 p., [22] t. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 18–19.)

Több nyelven is megjelent.

Orvostörténeti Közlemények. Mutató 1955–1995. Főszerk.: Vida Mária. Összeáll. és szerk.: B. Szalkay Judit, Kapronczay Katalin, Magyar László András, Némethy Ferenc. Bp., 1996. Szerk.: SOMKL – MOT. Nyomt.: Akaprint. 302 p. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 20.)

Schultheisz Emil: Traditio renovata. Tanulmányok a középkor és a reneszánsz orvostudományáról. Bp., 1997. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Akaprint. 225 p. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 21.)

Kós Rudolf – Ribári Ottó: A sebészet és ágainak története Magyarországon a II. világháború után, 1945–1990. Bp., 2002. Szerk.: SOMKL – MOT. Kiad.: Akaprint. 129 p. (Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae Suppl. 22.)

A folyóirat Supplementumai teljes szövegében olvashatók:

http://library.hungaricana.hu/hu/collection/muze_orsz_orvo_orvostorteneti_kozlemenye_k_supplementum/

A MOT – mint kiadó vagy társkiadó – neve alatt megjelent önálló kötetek

Acta Congressus internationalis XXIV historiae artis medicinae. 25–31 Augusti 1974 Budapestini. Tom. 1–2. Redigerunt József Antall, Géza Buzinkay, Ferenc Némethy. Bp., 1976. Museum Bibliotheca et Archivum Historiae Artis Medicinae de I. Ph. Semmelweis Nominata. 736, 744–1670 p.

Endrőczy Elemér – Farádi László – Kádár Tibor: 100 éves a magyar orvostovábbképzés, 1883–1983. Szerk.: Orvostovábbképző Intézet – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár – Magyar Orvostörténelmi Társaság. Felelős szerk.: Antall József. Bp., 1983. Medicina. 76 p. (Az „Orvostörténeti közlemények” 1983. évi különszáma)

Veterum aliquot ac recentium medicorum philosophorumq. icones ex bibliothecâ Iohannis Sambuci. Cum eiusdem ad singulas elogiis. Bp., 1985. ÁKV – Magyar Orvostörténelmi Társaság. [24] p., [66] t. + 30 p.

Sambucus klasszikus művének reprint kiadása.

Mayer Ferenc Kolos: Az orvostudomány története. Szerk.: Antall József. A kötet gondozásában és kiadásában közrem. a Magyar Orvostörténelmi Társaság. Bp., 1988. Téka. XII, 382 p.

A szerző korábbi műve bővített reprint kiadásban.

Dörnyei Sándor: A magyar orvostörténeti irodalom 1715–1944. Az előszót írta: Vizi E. Szilveszter. Bp. – Piliscsaba, 2002. Magyar Orvostörténelmi Társaság – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 455 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 29.)

Bernard Le Calloc'h: Orvostörténeti tanulmányok. Bp., 2006. Magyar Orvostörténelmi Társaság – Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. 220 p.

Ditor ut ditem. Tanulmányok Schultheisz Emil professzor 85. születésnapjára. Az előszót írta: Vizi E. Szilveszter. Bp., 2008. Magyar Orvostörténelmi Társaság – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár – Semmelweis Egyetem – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 458 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 75.) – A kötet szerkesztőbizottsága: Forrai Judit, Gazda István, Kapronczay Károly, Magyar László András, Varga Benedek.

A 2003-ban megjelent kötet bővített kiadása.

Vekerdi László: Magyarországi és erdélyi pestisjárványok a XVIII. században. Járványtörténeti bibliográfiai függelékkel. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Lektorálta: Schultheisz Emil. Bp., 2009. Magyar Orvostörténelmi Társaság – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 94 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 81.)

Magyar Imre. Centenárium emlékkönyv. Szerk.: Honti József. Bp., 2010. Szerk.: MOT. Kiad.: Medicina. 288 p.

Jubileumi emlékkönyv. Három orvostörténész köszöntése. Tanulmánykötet Birtalan Győző, Karasszon Dénes és Szállási Árpád tiszteletére. Szerk.: Kapronczay Károly, Magyar László András, Schultheisz Emil, Sótónyi Péter, Varga Benedek. A szerkesztésben közrem.: V. Molnár László. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Bp., 2010. Johan Béla Alapítvány – Magyar Orvostörténelmi Társaság – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és

Levéltár – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 241 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 86.)

Cito pede labitur aetas. Tanulmányok Kapronczay Károly 70. születésnapjára. Bp., 2011. Szerk.: MOT. Kiad.: Semmelweis Kiadó. 247 p.

Az orvostörténész, művelődéstörténész és tudományszervező Antall József írásaiból. Születése 80. évfordulója tiszteletére. Összeállította és az életrajzi bevezetőt írta: Kapronczay Károly. Az előszót írta: Varga Benedek. Szerkesztette és sajtó alá rendezte: Gazda István. A bibliográfiai függelék összeállításában közreműködött: Kapronczay Katalin. Bp., 2012. Magyar Orvostörténelmi Társaság – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 500 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 95.)

Pro nonagesimo. Tanulmányok Schultheisz Emil professzor 90. születésnapjára. Szerk.: Kapronczay Károly, Kapronczay Katalin. Bp., 2013. Szerk.: MOT. Kiad.: Semmelweis Kiadó. 223 p.

Semmelweis Ignác magyar nyelvű szaktanulmányai az Orvosi Hetilap 1858–1865-ös évfolyamaiban. Győry Tibor 1909-ben írt kísérőtanulmányával. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2013. Magyar Orvostörténelmi Társaság. 163 pag. var, 1 t. [Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 99.]

A kötet szerkesztése a Magyar Tudománytörténeti Intézetben készült.

Háború és orvoslás. Az I. világháború katonaegészségügye, annak néhány előzménye és utóélete. Orvostörténeti tanulmányok. Összeáll.: Kapronczay Károly. Szerk.: Kapronczay Katalin. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2015. Magyar Orvostörténelmi Társaság. 266 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 105.)

A MOT szakmai közreműködésével megjelent kiadványok

Megjelenésük időrendjében

Bartucz Lajos: A praehistorikus trepanáció és orvostörténeti vonatkozású sírleletek. Bp., 1966. Szerk.: OOK. Kiad.: Medicina. 611, [1] p. (Orvostörténeti könyvek = Libri historiae medicae) (Palaeopathologia. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár kiadványa 3. köt.)

1. köt.: 1960, 2. köt.: 1962.

Weszprémi István: Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza. Második száz. 2. rész. Ford.: Kővári Aladár. Bp., 1968. Szerk.: OOK. Kiad.: Medicina. 1017 p., 1 t. (Orvostörténeti könyvek)

A mű első és második kötete 1960-ban, illetve 1962-ben jelent meg, de azok közreadásában a MOT még nem vett részt.

Weszprémi István: Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza. Harmadik száz. I. és II. tized. Ford.: Vida Tivadar. Bp., 1970. Szerk.: OOK. Kiad.: Medicina. 1111 p., 1 t. (Orvostörténeti könyvek)

Ruttkay László: Jeszenszky Jessenius János és kora, 1566–1621. Bev.: Kapronczay Károly, utószó: Birtalan Győző, szerk. és sajtó alá rend.: Antall József, Birtalan Győző, Buzinkay

Géza. Bp., 1971. Szerk.: OOK. Kiad.: Medicina. 295 p., 10 t. (Orvostörténeti könyvek)

Fekete Sándor: Tauffer Vilmos. Adatok a magyar szülészeti és nőgyógyászati történetéhez, 1851–1934. Szerk. és sajtó alá rend.: Antall József, Buzinkay Géza. Bp., 1971. Szerk.: OOK. Kiad.: Medicina. 161 p., 10 t. (Orvostörténeti könyvek)

Antall József – Szabellédy Géza: Képek a gyógyítás múltjából. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum. Bp., 1973. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Corvina. 144 p.

Angolul, németül és oroszul is.

Blázy Árpád: A gyógyszerészet megjelenése és fejlődése Zala megyében, 1711–1847. Lektorálta: Antall József. Zalaegerszeg, 1974. Megyei Tanács. 107 p. (Zalai Gyűjtemény)

Huszár, Lajos – Varannai, Gyula: Medicina in nummis. Hungarian coins and medals related to medicine. Preface by József Antall. Bp., 1977. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Medicina. 215 p., CIV t. (Orvostörténeti könyvek)

Benedek István: Mandragóra. I. Tibet. II. India. Kultúrtörténeti tanulmány különös tekintettel a varázslásra és gyógyításra. Lektorálta: Antall József, Terjék József, Vekerdí László. Bp., 1979. Gondolat. 705 p.

Birtalan Győző: Általános orvostörténelem. Lektorálta: Antall József. Bp., 1979. Orvostudományi Egyetem. 99 p.

Antall József: Az európai orvostudomány és gyógyszerészet emlékei. A szerző munkatársai: Kapronczay Károly, Némethy Ferenc, Vida Mária. Lektorálta: Schultheisz Emil, Borsos Béla. Bp., 1981. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Corvina. 20 p., [120] t.

Több nyelven is megjelent.

Kapronczay Károly, Remetei Filep Ferenc: Körmend egészségügyének története. Lektorálta: Antall József. Körmend, 1983. Városi Tanács. 157 p., [64] t. (Körmendi Füzetek)

Kempler Kurt: A magyarországi gyógyszerészet a századfordulón, 1888–1914. Előszó: Schultheisz Emil. Bp., 1984. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Medicina. 202 p., [8] t. (Orvostörténeti könyvek)

Kempler Kurt: A gyógyszerek története. 2. bőv. kiad. Lektorálta: Antall József. Bp., 1984. Gondolat. 443 p., [48] t.

Birtalan Győző – Schultheisz Emil: Orvostörténelem. Egyetemi jegyzet. Lektorálta: Antall József. Bp., SOTE. 1. kiad. 1986. 168 p.; 2. kiad. 1988. 168 p.; 3. kiad. 1992. 242 p.; 4. kiad. 1996. 242 p.

Bóna Endre: Medicina in nummis Szegediensis. Szegedi vonatkozású orvos-gyógyászat történeti emlékek. Szerk.: Péter László. Lektorálta: Antall József, Huszár Lajos. Szeged, 1986. Somogyi-könyvtár. 114 p.

Historia medica hungarica. – Tanulmányok és arcképek a magyar medicina múltjából. Összeáll. és szerk.: Antall József, Birtalan Győző, Schultheisz Emil. Bp., 1988. Medicina. 147 p.

Benedek István: Hügieia. Az európai orvostudomány története jelesebb doktorok életrajzával. Ókor, középkor, reneszánsz, újkor kezdete. Lektorálta: Antall József, Szállási Árpád. Bp., 1990. Gondolat. 270 p., 16 t.

Kádár Zoltán (szerk.): Válogatások a Hippokratészi Gyűjteményből. Vál.: Havas László. Ford.: Havas László, Németh Béla, Ritoók Zsigmond. Közrem.: Szlatky Mária. Lektorálta: Schultheisz Emil. Bp., 1991. Gondolat. 212 p.

Buda József: Az orvoslás története és szemelvénygyűjtemény az orvoslás történetének irodalmából. Egészségügyi főiskolai jegyzet. Az előszót írta és a művet lektorálta: Schultheisz Emil. Pécs, 1991. Pécsi Orvostudományi Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar. 226 p. (A klinikai táplálkozástudomány és diétetika alapjai 10.)

2. átdolg. kiad.: Pécs, 1996.; 3. kiad.: Pécs, 2003.

Karasszon Dénes: Hungarian masters of Immunology. – Az immunológia magyar mesterei. Társszerző: Csaba Béla. Bp., 1992. NOVORG International Kft. 197 p.

Vida, Mária: Spas in Hungary in ancient times and today. Bp., 1992. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Semmelweis Kiadó. 36, [2] p., [30] t. Translated by Éva Vámos. Referees: József Antall, Emil Schultheisz.

Ugyanaz német nyelven 1993-ban jelent meg.

Buda József: A betegápolás története és szemelvénygyűjtemény a betegápolás történetének irodalmából. Jegyzet diplomás ápoló szak hallgatói számára. Az előszót írta: Schultheisz Emil. Pécs, 1994. Pécsi Orvostudományi Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar. 282 p.

Vida Mária: Művészet és orvostudomány a történelmi Magyarországon. Lektorálta: Antall József. Bp. – Veszprém, 1994. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Magyar Képek. 160 p.

Buda József: Az anyaság és a bábaság története. Jegyzet a szülésznőképzés és a védőnőképzés részére. Lektorálta: Schultheisz Emil. Pécs, 1996. Pécsi Orvostudományi Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar. 197 p.

Vekerdi László: A Tudománynak háza vagyon. Reáliák a régi Akadémia terveiben és működésében. Sajtó alá rend.: Gazda István. Az orvostörténeti fejezeteket bírálta: Antall József. Piliscsaba – Bp., 1996. Magyar Tudománytörténeti Intézet – TKME. 227 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 1.)

Vida, Mária: Patikamúzeumok, műemlékpatikák Magyarországon. – Apotheken-Museen, Denkmalapotheken in Ungern. Bp., 1996. SOMKL. 158 p.

Százhuszonöt éve nyílt meg a kolozsvári tudományegyetem. I–II. köt. Összeáll. és sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 1997. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 447 p.

Szállási Árpád: Magyar írók orvosai. A bibliográfiai függelék összeáll.: Gazda István. Piliscsaba, 1998. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 248 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 11.)

Medicina in nummis, 1974–1994. Magyar orvosi érmek katalógusa. Összeáll.: Csoma Mária. Bp., 2000. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Akaprint. 248, [3] p., CXLIII t.

Weszprémi István emlékezete halálának 200. évfordulóján. Összeáll.: Szállási Árpád. A latin szövegrészeket ford.: Magyar László András. Sajtó alá rend. és a jegyzeteket szerk.: Gazda István. Piliscsaba – Bp. – Debrecen, 2000. Magyar Tudománytörténeti Intézet – Debreceni Egyetem. 293 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 18.)

Az 1848/49-es szabadságharc egészségügye és honvédorvosai. Összeállította: Kapronczay Károly. Az előszót írta: Schultheisz Emil. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Hadtörténeti szaklektor: Ács Tibor. Orvostörténeti szaklektor: Szállási Árpád. 1–2. köt. Piliscsaba – Bp., 2000. Magyar Tudománytörténeti Intézet – SOMKL. 523 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 14.)

Híres magyar orvosok. Összeáll: Kapronczay Károly, Vizi E. Szilveszter. 1–4. köt. Bp., 2000–2003. Szerk.: MTA – SOMKL. Kiad.: Galenus. 169 p., 170 p., 132 p., 132 p.

Birtalan Győző: A tudományos belgyógyászat Magyarországon a hazai szaklapok adatainak tükrében 1831 és 1910 között. Bp., 2001. Szerk.: SOMKL. Kiad.: Akaprint. 124 p. (Orvostörténeti könyvek)

Kapronczay Károly: Fejezetek 125 év magyar egészségügyének történetéből. Bp., 2001. SOMKL. 232 p. (Libri Historiae Medicae)

Semmelweis Ignác emlékezete. 1–2. köt. Összeáll.: Gazda István, Kapronczay Károly, Szállási Árpád. Az előszót írta: Papp Zoltán, az utószót írta: Lampé László. Piliscsaba – Bp., 2001. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet – Semmelweis Egyetem. 556, 11 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 28.)

Friedrich Ildikó: Egészségügyi felvilágosítás a 18. századi Magyarországon. Bp., 2002. SOMKL. 143 p. (Libri Historiae Medicae)

Daday András: Kuriózumok az orvostudomány magyarországi történetéből. Bp., 2002. Akadémiai Kiadó. 596 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 32.)

A múlt magyar orvostörténészei. A bevezető tanulmányt írta: Schultheisz Emil. Az összeállításban közreműködött: Szállási Árpád és Kapronczay Károly. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Piliscsaba – Bp., 2002. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 387 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 19.)

Takáts László: A Rákóczi-szabadságharc egészségügye. Az eredeti munka kiegészítve: Takáts Endre tanulmányával. A bevezető tanulmányt írta: R. Várkonyi Ágnes. Sajtó alá rend. Gazda István. Piliscsaba – Bp., 2003. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 163 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 44.)

Ditor ut ditem. Tanulmányok Schultheisz Emil professzor 80. születésnapjára. Az előszót írta: Sótónyi Péter. Bp. – Piliscsaba, 2003. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet – Semmelweis Egyetem. 421 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 36.)

A kötet szerkesztőbizottsága: Forrai Judit, Gazda István, Kapronczay Károly, Magyar László András, Varga Benedek, Vizi E. Szilveszter.

Horányi Ildikó: A látszatos halál. A magyarországi tetszhalál-fóbia története. Bp., 2003. SOMKL. 159 p. (Orvostörténeti könyvek)

Balázs Péter: Szervezett egészségügyünk 1770-es alaprendelete. Piliscsaba – Bp., 2004. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 301 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 51.)

Pataki Jenő: Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből. A bevezető tanulmányt írta: Prof. Izsák Sámuel. A bibliográfiát összeáll.: Perjámosi Sándor. Összeáll. és sajtó alá rend.: Gazda István. Piliscsaba, 2004. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 411 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 37.)

Dörnyei Sándor: A magyar gyógyszerésztörténeti irodalom 1944-ig. Bp. – Piliscsaba, 2005. Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság – Magyar Tudománytörténeti Intézet – SOMKL Ernyey József Könyvtára. 316 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 35.)

Kapronczay Károly – Kapronczay Katalin: Az orvostörténelem Magyarországon. Egy szaktudomány története. Bp., 2005. Szerk.: SOMKL. Kiad.: OPKM. 146 p.

Karasszon Dénes – Kónya Sándor (szerk.): A Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztályának története az európai tudós társaságok alapításától 2005-ig. Bp., 2005. Scientia Kiadó. 440 p.

Schultheisz Emil – Magyar László András: Orvostudomány a nagyszombati egyetemen 1769–1777. Az ajánlást írta: Vizi E. Szilveszter. Sajtó alá rend.: Gazda István. Piliscsaba, 2005. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 403 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 55.)

Daday András: Újabb kuriózumok az orvostudomány magyarországi történetéből. Gyógyvizekről, patikákról, járványokról, orvosdoktorokról, kirurgusokról, bábokról az 1740 és 1790 közötti feljegyzésekben. A szerző hagyatékából összeállította: Gazda István. Bp., 2005. Akadémiai Kiadó. 546 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 53.)

Pannóniai Fénysz. Első nyomtatott tudományos könyveink (16–19. század). Bp., 2005. OSzK – MTA. 319 p. A kötet összeállításában közreműködtek a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai. A tudománytörténeti fejezetek szerzői: Gazda István, Grabarits István, Karasszon Dénes, Keszthelyi Sándor, Sragner Márta, Szabó Péter Gábor, Szállási Árpád, Végh Ferenc, Wirth Lajos.

Kétnyelvű kiadás.

85 éves a Semmelweis Egyetem Urológiai Klinikája. Szerkesztő: Prof. Romics Imre, az ajánlást írta: Vizi E. Szilveszter, a bevezető tanulmányt írta: Szállási Árpád. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Bp. – Piliscsaba, 2005. Semmelweis Egyetem Urológiai Klinikája – Illyés Géza Alapítvány – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 239 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 52.)

Feichtinger Sándor doktor önéletírása. Élményei és működése az orvosi, a tudományos fűvészet, a nevelészet, valamint társadalmi és politikai téren. A sajtó alá rendezés szakmai irányítója: Szállási Árpád. Szöveggondozás: Gazda István. A német szövegrészeket gond.: Dörnyei Sándor. Az idegen nyelvű szövegrészeket fordította: Paczolay Gyula, Magyar László András. Piliscsaba, 2005. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 177 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 47.)

A Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztályának története. Az Európai Tudós Társaságok alapításától 2005-ig. Szerk.: Karasszon Dénes és Kónya Sándor. Bp., 2005. Scientia. 440 p.

100 éves a Magyar Sebész Társaság. 1906–2006. Összeállította: Lukács Géza és Szállási Árpád. Az előszót írta: Horváth Örs Péter. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Bp., 2006. Magyar Sebész Társaság – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 302 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 63.)

40th International Congress on the History of Medicine. – 40ème Congrès International d'Histoire de la Médecine. August 26–30, 2006. Budapest. Abstracts. Budapest, 2006. Hungarian Academy of Sciences – Hungarian Society for History of Medicine. 490 p.

Kapronczay Károly – Debrődi Gábor – Molnár László – Varga Benedek: A szabadság vére. A főváros egészségügye az '56-os forradalom és a megtorlások idején. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2006. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet – Kresz Géza Mentőműzeum – Semmelweis Egyetem. 90 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 65.)

Schultheisz Emil: Fejezetek az orvosi művelődés történetéből. Az előszót írta: Sótónyi Péter. Sajtó alá rend.: Gazda István. Piliscsaba, 2006. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 416 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 62.)

Balázs Péter: Mária Terézia 1770-es egészségügyi alaprendelete. 1–2. köt. Az előszót írta: Kapronczay Károly. Sajtó alá rendezte: Gazda István. A fordítást a latin eredetivel egybevetette: Magyar László András. A zárófejezetet írta: Kapronczay Katalin. Piliscsaba – Bp., 2007. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 435 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 57.)

Schultheisz, Emil: Kunst und Heilkunst. Medizinhistorische Fragmente. Piliscsaba, 2007. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 280 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 67.)

Magyarország és Erdély gyógyvíztörténelméből. Az első magyar nyelvű kémiai monográfia és előtörténete. Tudománytörténeti áttekintés a 250 éve született Nyulas Ferencről és gyógyvízelemző elődeiről. Összeállította és bevezette: Paczolay Gyula. A bibliográfiai fejezetet készítette: Dörnyei Sándor. Sajtó alá rendezte: Gazda István. A könyvészeti kutatásban közreműködött: Perjámosi Sándor. Piliscsaba, 2007. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 187 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 46.)

Emlékkönyv az Orvosi Hetilap alapításának 150. évfordulójára. Főszerkesztő: Fehér János. Szerkesztette: Gazda István – Szállási Árpád. Bp., 2007. Markusovszky Lajos Alapítvány – Magyar Tudománytörténeti Intézet – Akadémiai Kiadó. 160 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 66.)

V. Molnár László: Ernyey József életműve. Gyógyszerésztörténet – művelődéstörténet. Előszó: Grabarits István, a latin szövegrészeket ford.: Magyar László András. A bibliográfia összeállításában közreműködött: Perjámosi Sándor. Gyógyszerésztörténeti szaklektor: Péter H. Mária. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Piliscsaba – Bp., 2008. Magyar Tudománytörténeti Intézet – Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár – Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság. 367 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 24.)

Kapronczay Károly: A magyarországi közegészségügy története 1770–1944. Jogalkotás, közegészségügyi intézmények, szakirodalom. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2008. SOMKL – Semmelweis Egyetem Közegészségtani Intézet – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 463 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 58/1.)

Nemes Csaba: Orvostörténelem. Az egyetemes és a magyarországi medicina kultúrtörténeti vonatkozásaival. Felsőoktatási segédkönyv. Sajtó alá rend.: Schultheisz Emil, Szállási Árpád, Gazda István. Debrecen, 2008. Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum. 344 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 54.)

Medicina renovata. Reneszánsz orvostörténeti szöveggyűjtemény. Bev.: Schultheisz Emil, előszó: Varga Benedek, szerk.: Magyar László András. Bp., 2009. SOMKL. 207 p.

Tardy Lajos orvostörténeti vizsgálódásai. Kapcsolattörténeti kutatások. Összeáll.: Tardy János. Sajtó alá rend.: Gazda István. Utószó: Schultheisz Emil. Az orosz szövegrészeket ford.: V. Molnár László. A bibliográfiai összeállítás Demény-Dittel Lajos és Perjámosi Sándor kutatásainak, valamint Tardy Lajos jegyzeteinek felhasználásával készült. Bp., 2009. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 258 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 79.)

Kapronczay Károly: A magyarországi közegészségügy szakterületeinek történetéből 1876–1944. A magyar orvostársadalom, településegészségügy, járványügy, nemibetegségek, kórházügy, ápolásügy, mentésügy, ipar- és munkaegészségügy, alkoholizmus, dohányzás, anya- és csecsemővédelem, iskolaegészségügy, sportegészségügy, biztosításügy. Sajtó alá rend.: Gazda István. A kutatásban közrem.: Kapronczay Katalin. Bp., 2010. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 261 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 58/2.)

Schultheisz Emil: Az európai orvosi oktatás történetéből. Stúdiumok a középkorban és koraújkorban. 2. bőv. kiad. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2010. Semmelweis Kiadó – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 231 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 85.)

Szállási Árpád: Magyar írók orvosairól és a magyar orvosírókról. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2010. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 375 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 61.)

Kiss László: Az orvostudomány felvidéki történetéből. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Szakmailag ellenőrizte és az ajánlást írta: Szállási Árpád. Piliscsaba, 2010. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 392 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 77.)

Csajkás Bódog: Szeged egészségügyének története a XVIII. században. Szerk.: Perjámosi Sándor. Előszó: Pataki Jenő. Bp., 2011. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 322 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 92.)

Vekerdi László: Magyar világ – tudós világ. Tudománytörténészek és művelődéstörténészek gyűjteményében. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Bp., 2011. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 418 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 90.)

Magyar orvosi történet. Fekete Lajos doktor 1872-es kéziratának szerkesztett, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátott változata. Összeáll.: Kapronczay Katalin. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2011. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 330 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 91.)

Pataki Jenő: Az erdélyi orvoslás történetéből. Az utószót írta és a bibliográfiai függelék összeáll.: Perjámosi Sándor. A latin szövegrészeket ford.: Magyar László András. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2011. SOMKL – Johan Béla Alapítvány – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 368 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 80.)

Kapronczay Károly: Közép-Kelet-Európa orvosi múltja. Bp., 2013. Johan Béla Alapítvány. 222 p.

Az orvostudomány története Magyarországon 1467–1867. Kovách Imre orvosdoktor adattári jellegű orvos- és művelődéstörténeti feldolgozása. Egy 1881-es pályamű szerkesztett, tömörített és jegyzetekkel ellátott változata. Összeáll. és jegyz.: Kapronczay Katalin. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2013. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet. 347 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 97.)

Kapronczay Károly: A magyar–lengyel és lengyel–magyar orvosi–közegészségügyi kapcsolatok múltjából (1945-ig). Lektorálta: Petneki Áron. Bp., 2013. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 287 p., 56 t. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 96.)

Hankiss János: Barangolás emlékek sűrűjében. Randevú elmúlt önmagunkkal... és a sorssal mint Tettes, mint Áldozat és mint Szemtanú. Egy orvos útja Debrecentől Debrecenig. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Bp., 2014. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 316 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 103.)

Magyary-Kossa Gyula (1865–1944) életmű-bibliográfiája. Készült születése 150. évfordulója tiszteletére. Összeáll.: Gazda István és Perjámosi Sándor. Az anyaggyűjtésben közrem.: Orbán Éva és Kapronczay Katalin. Bp., 2015. SOMKL – Magyar Tudománytörténeti Intézet – Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum. 86 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 104.)

Kiss László: A jó palócok és tót atyafiak orvosai. Bp., 2015. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 168. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 106.)

Kapronczay Károly (összeáll.): Semmelweis. Az első Semmelweis-kutató, Beretzky Endre emlékére, Semmelweis Ignác halálának 150. évfordulóján. Sajtó alá rend.: Gazda István. Bp., 2015. MTA Orvostörténeti Munkabizottsága – Magyar Tudománytörténeti Intézet – Kőbánya Önkormányzata. 160 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 109.)

Benedek István: Semmelweis betegségről és a semmelweisi tanok időszerűségéről. Készült a szerző születésének 100. és Semmelweis halálának 150. évfordulója tiszteletére. Függelék: A szerző orvosi és tudománytörténeti írásainak bibliográfiája. Sajtó alá rend. és a bibliográfiát összeáll.: Gazda István. Az anyaggyűjtésben közrem.: Wutka Tamás, Perjámosi Sándor, Varga Ágnes Katalin. Bp., 2015. Magyar Tudománytörténeti Intézet. 280 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 110.)

Medicina illuminata. Felvilágosodás kori orvostörténeti szöveggyűjtemény. I. rész. 17. század. Vál., a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Magyar László András. Bp., 2015. SOMKL. 175 p.